

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK HALK EDEBİYATI BİLİM DALI**

VAN YÖRESİNE AİT TÜRK HALK MASALLARI

DOKTORA TEZİ

HAZIRLAYAN

Handan KASIMOĞLU

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Pakize AYTAÇ

Ankara-2010

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK HALK EDEBİYATI BİLİM DALI**

VAN YÖRESİNE AİT TÜRK HALK MASALLARI

DOKTORA TEZİ

HAZIRLAYAN

Handan KASIMOĞLU

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Pakize AYTAÇ

Ankara-2010

ONAY

Handan KASIMOĞLU tarafından hazırlanan “**Van Yöresine Ait Türk Halk Masalları**” başlıklı bu çalışma, ... tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda **(oybirliği/oyçokluğu)** ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından *Türk Halk Edebiyatı Bilim Dalında Doktora* tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

.....

Unvanı, Adı ve Soyadı (Başkan)

.....

İmza

.....

Unvanı, Adı ve Soyadı

.....

İmza

.....

Unvanı, Adı ve Soyadı

.....

İmza

.....

Unvanı, Adı ve Soyadı

.....

İmza

.....

Unvanı, Adı ve Soyadı

.....

ÖNSÖZ

Çocuğu bir insan ve insanlık meselesi olarak görmek, onun kişilik gelişimine önem vermek bütün sosyal bilimlerin görevi olmalıdır.

Çocuk kültürünün besleyici kaynakları olan masallar üzerinde çalışma isteğimizin temel eksenini, bu düşünce üzerinde yoğunlaşmamıza sebep olmuştur.

Çocuğun pozitif bir dünya görüşü kazanması, edinmesi gereken insani özellikler ve sosyal iletiler, hayatı keşfetme, güçlü sosyal ve bireysel değerleri benimseme gibi olgular, ancak masallar yolu ile sağlanabilir.

Bu tespitler üzerine kurduğumuz çalışmamıza, Van yöresini baz olarak seçmemizin çeşitli nedenleri vardır.

Anadolu coğrafyasının önemli kentlerinden biri olan Van'da çocuğun kişiliğinin temelleri atılırken hangi değer ölçüleri öne çıkarılmaktadır? Bölgenin fikir geleceği içinde masalların rolü nedir? Bir kültür ve fikir tarihi aracı olarak masalların rolü nedir? Bu sorulara ve benzerlerine cevap aramaya çalışırken büyük bir yükün altına girmiş olduğumuzu belirtmek isteriz.

Bu tarzda bir alan çalışması yapılması birçok bakımdan büyük zorluklar içermektedir. Bu temel zorluklardan kısaca söz etmek gerekirse; birinci olarak bölgenin kendine özgü bir dil ve ağız yapısının olması, çalışmamızı ve süreci büyük ölçüde etkilemiştir. Bölgede doğmayan ve yaşamayan birinin konuşulanları anlaması ve çözümlemesi çok zordur. Bu nedenle özellikle masal metinlerinin çözümlenmesi uzun zaman almıştır. İkinci problem ise; Divanhane geleneğinde yetişen anlatıcıların bulunması, onlarla iletişim kurulması, iletişimin geliştirilmesi ve masal anlatımına yönelik olarak motive edilmelerinde yaşanan zorluklar gösterilebilir. Bu da yine ciddi anlamda zaman ve emek gerektiren bir faaliyet olmuştur. Diğer önemli zorluk ise; maddi imkansızlıklardır. Hiç şüphe yok ki bu tür bu tür bir çalışmanın geniş ekipler ve ileri düzeyde teknolojik donanımla yapılması özellikle zaman ve bilimsel güvenilirlik açısından önemlidir. Ancak her şeye rağmen, kendi olanaklarımız ile olabildiğince süreçleri iyi ve doğru yönetmeye çalıştık. Bütün süreçlerin akademik olarak niteliğini ve standardını en üst seviyede tutabilmek için büyük çaba harcadık. Bu çerçevede özellikle 2008 ve 2009 yaz aylarında altı aylık süreç içerisinde bizzat alanda çalışarak konunun içselleştirilmesine büyük bir gayret gösterdik. Bu süreçte yörenin ağız yapısını tam olarak kavramaya ve iletişimi daha kolay hale getirmeye çalıştık.

Bu konuda seçmemde büyük rol oynayan ve tez araştırma sürecinde her zaman yakın ilgisi ve desteğini gördüğüm danışman hocam Prof. Dr. Pakize AYTAÇ'a her zaman büyük minnet borçluyum. Tezin yazım sürecinde tez izleme komitemde yer alan çok değerli hocalarım Prof. Dr. İsa Özkan, Prof. Dr. Özkul Çobanoğlu, hocalarıma yapıcı değerlendirmeleri ve desteklerinden dolayı çok teşekkür etmek isterim. Değerli hocalarımla

olumlu katkıları çalışma sürecini çok daha zevkli hale getirdi. Tezin transkripsiyonunda bana yol gösteren Prof. Dr. Ahmet Bican Ercilasun hocama teşekkür ederim. Ayrıca çok değerli arkadaşım Doç. Dr. İbrahim Dilek'in yardımı ve desteğinden dolayı kendisine teşekkür borçluyum. Çalışma süreci içerisinde gerek masal anlatımı sırasında gerekse yöreyi anlamama katkı sağlayanlar arasında özellikle; Muhittin Sadık, Kasım Çiçek, Ummani Baba, Mehmet Bübül, Huriye Koç, Rukiye Çalışkan, Faik Koç, Fevkiye Sancak, Hafize Kurşun, Sıddık Kasımoğlu, Rukiye Kıyan, Huriye Hüenal, Nihat Ayıboğan, Fatih Kasımoğlu, Kevser Yıldız, İzzet Demir, Sabih Özer, İzzet Çevik, Zeynep Yıldız, Müyesser Çevik, Zübeyde Demir, Fikret Dilmaç, Hanım Kasımoğlu, Vedat Kasımoğlu, Muhammet Hanifi Çevik, Ali Dağ, Fazlı Kasımoğlu, Hatice Varol'a da teşekkür borçluyum. Hiçbir zaman sıkılmadan, usanmadan büyük bir misafirperverlikle beni ağırladıkları için ve **“davarcık”larındaki** her türlü bilgiyi benimle paylaştıkları için onlara minnettarım.

Ayrıca eşim'e, annem ve kardeşime çalışma sürecinde göstermiş olukları sabır ve katkıdan dolayı kendilerine çok teşekkür ediyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER	iii
ŞEKİLLER	xı
TABLolar.....	xı
GRAFİKLER	xı
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM	5
MASALLAR İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR VE DEĞERLENDİRMELER.....	5
1.1.MASALLARLA İLGİLİ KAVRAMSAL ANALİZ	6
1.2.MASALLARIN KAYNAĞI İLE İLGİLİ GÖRÜŞLER.....	8
1.2.1.Tipler ve Motifler	9
1.2.2.Çerçeve	9
1.2.3.Konuşmanın Şekilleri.....	9
1.1.1.Sözlü İfadelerin Yapısı ve Formeller	10
1.1.2.Tekrarlar	10
1.3.MASALLARIN ÇIKIŞ YERİ, İNCELEME YÖNTEMLERİ VE TASNİF ÇALIŞMALARI.	10
1.3.1.Tarihi-Coğrafi Yöntem	11
1.3.2.Morfolojik Yöntem.....	11
1.3.3.Etnoğrafik Yöntem	12
1.3.4.Psiko-analitik Çözümleme	13
1.3.5.Antropolojik Çözümleme.....	13
1.3.6.Edebi Çözümleme	14
1.3.7.Propp Yöntemi.....	14
1.3.8.Ekletik Çözümleme.....	15
1.4.MASAL İNCELEMESİNDE TEMEL SORUNLAR	15
1.5.MASALLARIN SINIFLANDIRILMASI.....	16
1.6.MASALLARIN TOPLANMASI VE MASAL KARAKTERİSTİK YAPILARININ DEĞERLENDİRİLMESİ	21
1.7. VAN TÜRK HALK MASALLARININ BAĞLAMSAL KOŞULLARI VE DİVANHANE (DUVAKHANE) GELENEĞİ	25
1.7.1. Divanhanelerin Fonksiyonlarına İlişkin Bütünsel Bir Değerlendirme.....	32
1.7.1.1. Toplum İçerisinde İletişim Rolü Üstlenmesi	32
1.7.1.2. Kolektif Hareket Etme Bilinci Vermesi	33

1.7.1.3. Kültürel Gelişim Olanağının Sağlanması	33
1.7.1.4. Yardımlaşma Kültürü Yaratması.....	34
1.7.1.5. Söylence Kültürünün Gelişmesi ve Sürdürülmesine Olanak Sağlaması	34
1.7.1.6. Bireysel Yeteneklerin Ortaya Çıkarılması ve Geliştirilmesi	35
1.7.1.7. Modern Örgütlenme Bilincinin Sağlaması.....	35
1.7.1.8. Farklı Bölgelerden Birikimleri Çekmesi	36
1.8.VAN YÖRESİNE YÖNELİK MASALLARA İLİŞKİN YAPILMIŞ ÇALIŞMALAR	38
1.8.1. Toplanma Yöntemi	40
1.8.2. Masalların Analiz Modeli	40
1.8.3. Derlenen Masalların Yapısı	41
1.8.4. Masalların Derlendiği Bölgeler	41
1.9.VAN YÖRESİNE İLİŞKİN TEMEL BİLGİLER VE TÜRK HAKİMYETİ	42
İKİNCİ BÖLÜM.....	48
VAN TÜRK HALK MASALLARININ TASNİF VE TAHLİLİ.....	48
2.1. TASNİF	49
2.2. TAHLİL.....	50
2.2.1.Birinci Masal	50
2.2.2.İkinci Masal.....	50
2.2.3.Üçüncü Masal.....	51
2.2.4.Dördüncü Masal	51
2.2.5.Beşinci Masal	51
2.2.6.Altıncı Masal	52
2.2.7.Yedinci Masal	52
2.2.8.Sekizinci Masal.....	53
2.2.9.Dokuzuncu Masal	53
2.2.10.Onuncu Masal	54
2.2.11.On Birinci Masal	54
2.2.12.On İkinci Masal	54
2.2.13.On Üçüncü Masal	55
2.2.14.On Dördüncü Masal.....	55
2.2.15.On Beşinci Masal.....	56
2.2.16.On Altıncı Masal	56
2.2.17.On Yedinci Masal	57
2.2.18.On Sekizinci Masal	58
2.2.19.On Dokuzuncu Masal	58
2.2.20.Yirminci Masal	59

2.2.21.Yirmi Birinci Masal	59
2.2.22.Yirmi İkinci Masal.....	59
2.2.23.Yirmi Üçüncü Masal.....	60
2.2.24.Yirmi Dördüncü Masal	60
2.2.25.Yirmi Beşinci Masal	61
2.2.26.Yirmi Altıncı Masal.....	61
2.2.27.Yirmi Yedinci Masal	61
2.2.28.Yirmi Sekizinci Masal.....	62
2.2.29.Yirmi Dokuzuncu Masal	62
2.2.30.Otuzuncu Masal	63
2.2.31.Otuz Birinci Masal.....	63
2.2.32.Otuz İkinci Masal	63
2.2.33.Otuz Üçüncü Masal	64
2.2.34.Otuz Dördüncü Masal	65
2.2.35.Otuz Beşinci Masal.....	66
2.2.36.Otuz Altıncı Masal	67
2.2.37.Otuz Yedinci Masal.....	67
2.2.38.Otuz Sekizinci Masal	67
2.2.39.Otuz Dokuzuncu Masal	68
2.2.40.Kırkıncı Masal.....	68
2.2.41.Kırk Birinci Masal.....	68
2.2.42.Kırk İkinci Masal	69
2.2.43.Kırk Üçüncü Masal	69
2.2.44.Kırk Dördüncü Masal	70
2.2.45.Kırk Beşinci Masal	70
2.2.46.Kırk Altıncı Masal.....	71
2.2.47.Kırk Yedinci Masal.....	72
2.2.48.Kırk Sekizinci Masal	73
2.2.49.Kırk Dokuzuncu Masal.....	73
2.2.50.Ellinci Masal	74
2.2.51.Elli Birinci Masal	75
2.2.52.Elli İkinci Masal	75
2.2.53.Elli Üçüncü Masal	76
2.2.54.Elli Dördüncü Masal.....	76
2.2.55.Elli Beşinci Masal.....	77
2.2.56.Elli Altıncı Masal	78
2.2.57.Elli Yedinci Masal	78

2.2.58.Elli Sekizinci Masal	78
2.2.59.Elli Dokuzuncu Masal	79
2.2.60.Altmışıncı Masal	79
2.2.61.Altmış Birinci Masal	80
2.2.62.Altmış İkinci Masal.....	80
2.2.63.Altmış Üçüncü Masal	80
2.2.64.Altmış Dördüncü Masal.....	81
2.2.65.Altmış Beşinci Masal	81
2.2.66.Altmış Altıncı Masal	81
2.2.67.Altmış Yedinci Masal	82
2.2.68.Altmış Sekizinci Masal	82
2.2.69.Altmış Dokuzuncu Masal	82
2.2.70.Yetmişinci Masal.....	83
2.3. VAN TÜRK HALK MASALLARINDA GEÇEN KALIPLAR	84
2.3.1. Giriş Kalıpları	84
2.3.1.1.Kısa Giriş Kalıp Sözleri	84
2.3.1.1.1. Bir Varmış'lı Giriş Sözleri	84
2.3.1.1.2. Evvel ve Eski Zaman'lı Giriş Sözleri.....	85
2.3.1.1.3. Bir Varmış, Bir Yokmuş ve Evvel Zaman'lı Giriş Sözleri	85
2.3.1.2. Tekerlemeli Giriş Kalıpları	86
2.3.1.3. Manzum Giriş Kalıpları	87
2.3.2. Bağlayış (Geçiş) Kalıpları	88
2.3.2.1. Masalda Geçen Olayın Kahramanını veya Olayın Geçtiği Yeri Değiştirmek İçin Kullanılan Geçiş Kalıpları	88
2.3.2.1.1. Şahsın Hemen Söylenmesi.....	89
2.3.2.1.2. Soru ile Haber Verme	89
2.3.2.2. Dinleyicilerin Dikkatini Çekmek İçin Kullanılan Kalıplar	89
2.3.2.3. Uzun Zamanı Kısaltmak İçin Kullanılan Kalıplar	95
2.3.2.4. Masal Ortasında Geçiş Sağlayan Tekerlemeler.....	99
2.3.2.4.1. Az Gitmek ile Başlayan Tekerlemeler	99
2.3.2.4.2. Az Gelmek ile Başlayan Tekerlemeler	99
2.3.2.4.3. Az Zaman ile Başlayan Tekerlemeler	99
2.3.2.4.4. Diğerleri	99
2.3.3. Benzer Durumlarda Kullanılan Kalıplar.....	100
2.3.3.1. Karşılıklı İki Varlığın Konuşması	100
2.3.3.1.1. Soru-Cevap Şeklinde Olanlar	100
2.3.3.1.2. Normal Konuşma Şeklinde Olanlar	102
2.3.3.2. Bir Hareketle Bir Varlığın Tasviri	104
2.3.3.3. Masal Kahramanlarından Birinin Konuşması	107
2.3.3.4. Bir Olayın Masalcı Tarafından Anlatılması	113
2.3.4. Bitiş Kalıpları	115
2.3.4.1. Çıplak Bitişler	115
2.3.4.1.1. Yiyip İçmek	115
2.3.4.1.2. Yiyip İçip Murada Ermek.....	116
2.3.4.1.3. Muradına Ermek	116
2.3.4.1.4.Safa-Cefa Sürmek	116

2.3.4.1.5.Kırk Gün Kırk Gece Düğün Yapmak	116
2.3.4.1.6. Yedi Gün Yedi Gece Düğün Yapmak.....	116
2.3.4.1.7. At-Bıçak Seçimi	117
2.3.4.1.8. Katır-Satır Seçimi	117
2.3.4.2. �zetleyen Bitişler	118
2.3.4.3.Ani Bitişler	118
2.3.4.4.şahsi Bitişler	119
2.3.4.4.1.Gökten Elma Düşmesi	119
2.3.4.4.2.Anlatıcının Kendi ve Dinleyenlere İyi Dileklerde Bulunması	120
2.3.5.Diğer �eşitli Kalıplar	120
2.3.5.1.Sayılar.....	120
2.3.5.1.1. İki.....	120
2.3.5.1.2. Üç	122
2.3.5.1.3. Altı	124
2.3.5.1.4.Yedi	124
2.3.5.1.5. Dokuz	126
2.3.5.1.6.On	126
2.3.5.1.7. On İki.....	126
2.3.5.1.8.On Dört.....	126
2.3.5.1.9.On Beş	126
2.3.5.1.10 Yirmi	127
2.3.5.1.11 Otuz.....	127
2.3.5.1.12 Altmış	127
2.3.5.1.13 Kırk.....	127
2.3.5.1.14 Yüz	128
2.3.5.2. Zaman, Yer ve Renk Kalıpları	128
2.3.5.2.1. Zaman Kalıpları	128
2.3.5.2.2.Yer Kalıpları.....	132
2.3.5.2.3. Renk Kalıpları	133
2.3.5.2.3.1.Beyaz- Ak-Kır	133
2.3.5.2.3.2.Kara	134
2.3.5.2.3.3.Kırmızı-Al-Kıpkırmızı	134
2.3.5.2.3.4.Boz	135
2.3.5.2.3.5.Yeşil- Mavi	135
2.3.5.2.3.6.Ela	135
2.3.6.Masallarda Geçen Manzum Konuşmalar	135
2.4.MASALDAKİ KAHRAMAN VE KARAKTERLER	139
2.4.1. İnsanlar	139
2.4.1.1.Saray ve İdare Adamları	139
2.4.1.2.Diğerleri	140
2.4.1.3.Din Adamları	140
2.4.1.4. Halk Tabakasına Mensup Olanlar	140
2.4.1.4.1.Masallar İçerisinde Yer Alan Tipler	140
2.4.1.4.2 Hizmet Erbabı.....	141
2.4.1.4.3. Meslek Sahipleri	141
2.4.1.4.4.Aileler	143
2.4.2.Olağanüstü Varlıklar	143
2.4.3.Sihirli Güce Sahip Varlıklar ve Nesneler	144
2.4.4.Diğerleri	145
2.4.5.Konuşan Hayvan ve Bitkiler.....	145
2.4.6.Hayvanlar	146

2.4.6.1.Ehli Hayvanlar	146
2.4.6.2.Kuşlar	147
2.4.6.3.Kümes Hayvanları.....	147
2.4.6.4.Orman Hayvanları ve Sürüngenler	147
2.4.6.5.Diğerleri	148
2.5.EŞYALAR	148
2.5.1.Ev Eşyaları.....	148
2.5.2.Alet-Edevat ve Vasıtalar	150
2.5.3.Diğerleri	152
2.5.4.Süs Eşyaları.....	153
2.6.ÇİÇEKLER.....	154
2.7.YİYECEKLER-İÇECEKLER	154
2.8.GİYECEKLER	155
2.9.ÖNEM ADDEDİLEN DEĞERLİ EŞYALAR VE YERLER	156
2.10.MEKAN	157
2.10.1.Dar Mekanlar	157
2.10.1.1.Dar-Açık Mekanlar	157
2.10.1.2.Dar-Kapalı Mekanlar	158
2.10.1.2.1.Depo ve Ahırlar.....	159
2.10.1.2.2.İş Yerleri	160
2.11.MASALLARDA GEÇEN İSİMLER	160
2.12.MASALLARDA GEÇEN ADET GELENEK GÖRENEK VE İNANÇLAR	161
2.12.1.Aşık Oyunu	161
2.12.2.Ava Çıkma	162
2.12.3. Bahşiş Verme	163
2.12.4. Bekaret.....	163
2.12.5. Bilmece	163
2.12.6.Büyükklere Saygı ve El Öpme	164
2.12.7. Cerge Oyunu	165
2.12.8. Çeyiz	165
2.12.9. Çocuğa Ad Koyma.....	166
2.12.10. Çocuk Sahibi Olma (Çocuksuzluk).....	166
2.12.11. Dua ve Beddualar	166
2.12.11.1.Masallarda Geçen Dualar.....	166
2.12.11.2 Masallarda Geçen Beddualar	168
2.12.12. Düğün.....	169
2.12.13. Dünür Sandalyesi	170
2.12.14. Elçi (Görücü)	170
2.12.15. Emanet Bırakma	170
2.12.16. Hamama Gitme	170
2.12.17. Hediye	170
2.12.18. Hocaya Verilme	171

2.12.19. Horoz Doğuşu	171
2.12.20. İkram	171
2.12.21. Kemer Takma	171
2.12.22. Kız İsteme	172
2.12.23. Kuş Ötmesi	172
2.12. 24. Misafir ve Yolcu Ağırlaması (Konukseverlik)	172
2.12.25. Muska Yapma	173
2.12.26. Nişan	173
2.12.27. Sünnet	174
2.12.28. Taziye (Baş Sağlığı Dileme)	174
2.12.29. Tılsım	174
2.12.30. Ölüm	174
2.13. MASALLARDA GEÇEN ATALARSÖZÜ VE DEYİMLER	175
2.13.1. Atasözleri	175
2.13.2. Deyimler	175

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM 183

VAN TÜRK HALK MASALLARI ANLATIM GELENEĞİNİN İCRA-BAĞLAM FAKTÖRLERİNİN ANLATICI VE MOTİFLER AÇISINDAN ÇOKLU ANALİZİ 183

3.1. MUHİTTİN SADIK'IN MASAL ANLATIM MODELİ VE SÖYLEM YAPISININ DEĞERLENDİRİLMESİ	184
3.1.1. Masal Anlatıcısıyla İletişim Kurulması ve Temel Özellikleri	184
3.1.2. Masal Anlatıcısının Bireysel Performansı, Tutum-Davranışları ve Söylem Özelliklerinin (Habitus) İncelenmesi	187
3. 2. KASIM ÇİÇEK'İN MASAL ANLATIM MODELİ VE SÖYLEM YAPISININ DEĞERLENDİRİLMESİ	198
3. 2. 1. Masalcı İle İletişim Kurulması ve Masalcının Temel Özellikleri	198
3. 2. 2. Masal Anlatıcısının Bireysel Performansı, Tutum-Davranışları ve Söylem Özelliklerinin (Habitus) İncelenmesi	200
3. 3. ÖMER POYRAZOĞLU'NUN (UMMANİ BABA) MASAL ANLATIM MODELİ VE SÖYLEM YAPISININ DEĞERLENDİRİLMESİ	208
3.3.1. Masalcı İle İletişim Kurulması ve Masalcının Temel Özellikleri	208
3.3.2. Masal Anlatıcısının Bireysel Performansı, Tutum-Davranışları ve Söylem Özelliklerinin (Habitus) İncelenmesi	209
3. 4. FEVKİYE SANCAK'IN MASAL ANLATIM MODELİ VE SÖYLEM YAPISININ DEĞERLENDİRİLMESİ	212

3.4.1. Masalcı İle İletişim Kurulması ve Masalcının Temel Özellikleri.....	212
3. 4. 2. Masal Anlatıcısının Bireysel Performansı, Tutum-Davranışları ve Söylem Özelliklerinin (Habitus) İncelenmesi	213
3. 5. HAFİZE KURŞUN'UN MASAL ANLATIM MODELİ VE SÖYLEM YAPISININ DEĞERLENDİRİLMESİ	217
3. 5. 1. Masalcı ile İletişim Kurulması ve Masalcının Temel Özellikleri	217
3. 5. 2. Masal Anlatıcısının Bireysel Performansı, Tutum-Davranışları ve Söylem Özelliklerinin (Habitus) İncelenmesi	219
3. 6. HURİYE KOÇ'UN MASAL ANLATIM MODELİ VE SÖYLEM YAPISININ DEĞERLENDİRİLMESİ	223
3. 6. 1. Masalcı ile İletişim Kurulması ve Masalcının Temel Özellikleri.....	223
3. 6. 2. Masal Anlatıcısının Bireysel Performansı, Tutum-Davranışları ve Söylem Özelliklerinin (Habitus) İncelenmesi	224
3. 7. FAİK KOÇ'UN MASAL ANLATIM MODELİ VE SÖYLEM YAPISININ DEĞERLENDİRİLMESİ	227
3. 7. 1. Masalcı ile İletişim Kurulması ve Masalcının Temel Özellikleri	227
3. 7. 2. Masal Anlatıcısının Bireysel Performansı, Tutum-Davranışları ve Söylem Özelliklerinin (Habitus) İncelenmesi	228
3.8. RUKİYE ÇALIŞKAN'IN MASAL ANLATIM MODELİ VE SÖYLEM YAPISININ DEĞERLENDİRİLMESİ	230
3.8.1. Masalcı ile İletişim Kurulması ve Masalcının Temel Özellikleri.....	230
3.8.2. Masal Anlatıcısının Bireysel Performansı, Tutum-Davranışları ve Söylem Özelliklerinin (Habitus) İncelenmesi	231
3.9. ANLATICILARA GÖRE MASAL KURGULARININ DEĞERLENDİRİLMESİ	235
3.10. MASAL ANLATIM MODELİ VE KURGUSU AÇISINDAN ÇOKLU KARŞILAŞTIRMALAR	259
MASALLARA İLİŞKİN TEMEL SONUÇLAR VE DEĞERLENDİRMELER.....	318
KAYNAKÇA	324
EKLER.....	330
EK.1. GAGGULA GU	331
EK.2. GİDGİDİ MECMECİ ARPACIĞI TORBACIĞI	333
EK.3. HOROZNAN NENE	335
EK.4.LEYLEK, TÜLKİ, HOROZ	338
EK.5.TIKANLI HOROZ.....	340
EK.6. DERVÜŞ BABA.....	342
EK.7.MIHLANAN ÇARHI.....	352

EK.8. FEHİMSİZ GELİN	354
EK.9. ZÖHRE BANİ (GITMENÇO)	358
EK.10.ĞUŞLAR PADİŞAHİ (HUBLAR PADİŞAHİ)	371
EK.11. NAHIRCI'NIN KIZI	378
EK.12. İLE İLE BİLE	379
EK.13.SÜTLİ FATMA	382
EK.14.PERİLER PADİŞAHİ	387
EK.15.AKILLİ İHTİYAR	394
EK.16.ĞAZVANCİ	398
EK.17.BİLMEZ HOCA	426
EK.18.CIRT CÜCE	436
EK. 19 AYININ OĞLU	441
EK.20.ĞAZ VE KOTAN	443
EK.21.AK DEV	446
EK.22.ĞIRI HERAMİLER	452
EK.23. ÜÇ KARDEŞ	455
EK.24.GÖL AYGIRI	458
EK.25. İNCİ MERCAN	477
EK.26.ÜŞ BALIĞ	480
EK. 27.ÇİNGENENİN ÜZÜMLERİ	486
EK.28.KILSO	488
EK.29.KÖSELER	491
EK.30.İHTİYAR BABA	496
EK.31. ŞAH ABBAS	503
EK.32.YEDİ ARHADAŞ	504
EK.33.DAVLAN	513
EK.34.SÖYLEMEZ HANIM (MELİKŞAH)	518
EK.35.İFRİT İLE AHSİ GADİN	548
EK.36.ALİM ÇOBAN	551
EK.37.DEMİRCİ, HOCA, HAFİZ	556
EK.38.DIRAL	567
EK.39.KÖPEĞİN İDAMI	577
EK.40.ÇİFTÇİ BABANIN AKILLI ĞIZI	585
EK.41.ELMAS SAPLI BİÇAK	591
EK.42.BEZİRGANBAŞI	596
EK.43.AKİLSİZİN DEVLETİ	601
EK.44.YEZİT	612

EK.45.SİHİRLİ POST	622
EK.46.ALTIN PERÇEMLİ ÇOCUĞLAR	635
EK.47.ĞURİ EL.....	654
EK.48.MEYMUNCUĞ	681
EK.49.VESİYET	686
EK.50.DESTEBOZAN.....	690
EK.51.HORHOR AT	693
EK.52.EMİR YEMEN.....	703
EK.53.HOCAKER ĞİZİ.....	708
EK.54.TAĞ TAĞ EDEN ĞABACIĞ BİZİ YALDATAN BABACIĞ	711
EK.55.MEYİT	718
EK.56.ŞAHMARAN.....	723
EK.57.SAĞI UZUN SEYRAN HANİM BOYI UZUN BOYLAN HANİM	727
EK.58.KAHRAMAN-İ KATİL	728
EK.59.GÖBEGİ KİLİTTİ PADİŞAH	732
EK.60.KÖY AĞASI İLE GELİN	739
EK.61.BİLİSUK	740
EK.62.BERHEMİĞÖR.....	748
EK.63.ZÜMRÜDİ ANKA İLE KEÇOLUK	750
EK.64.CİVCİV ĞİZ	753
EK.65.ÇİFÇİNEN AĞA.....	758
EK.66.DİLELEM ÇENGİ.....	762
EK.67.HAYRET BABA İLE PERİ ĞİZİ	765
EK.68.PAPAĞAN.....	768
EK.69.ĞURNAZ ADAM İLE BAĞVANCİ.....	770
EK.70.GOZMO GOLOT	771
EK.71.SÖZLÜK.....	776
EK.72.FOTOĞRAFLAR	791
ÖZ	803
ABSTRACT	804

ŞEKİLLER-TABLolar-GRAFİKLER LİSTESİ

Şekil 1.1.Masalların Farklı Kaynaklardan Toplanması ve Bütünleşik Model Olarak Analizi	23
Şekil 1.2.Masal Toplama Sürecinin Analizi	24
Şekil 1.3.Örnek Bir Divanhane	30
Şekil 1.4.Van Yöresi Fiziki Haritası	43
Şekil 1.5.Van İli Kültür Haritası	45
Şekil 1.6.Van Yöresinin Türk Kültürü ve Değerleri Açısından Kronolojik Değerlendirilmesi	46
Şekil 1.7.Van'ın Cumhuriyet Dönemi Gelişim Süreci	47
Şekil 3.1.Masal Anlatıcılarını İnceleme Modeli	184
Tablo 1.1.Bölgede Tespit Edilen Divanhaneler	30
Tablo 1.2.Divanhanelerin Toplum İçinde Üstlendikleri Fonksiyonlar	36
Tablo 1.3.Toplanan Masallar ile İlgili Bilgiler	40
Tablo 2.1.Masalların Türlerine Göre Tasnifi	49
Tablo 3.1. Muhittin Sadık'ın Anlattığı Masallara Yönelik Betimsel Veriler	236
Tablo 3.2. Kasım Çiçek'in Anlattığı Masallara Yönelik Betimsel Veriler	238
Tablo 3.3.Ummani Baba'nın Anlattığı Masallara Yönelik Betimsel Veriler	240
Tablo 3.4.Fevkiye Sancak'ın Anlattığı Masallara Yönelik Betimsel Veriler	242
Tablo 3.5. Hafize Kurşun'nun Anlattığı Masallara Yönelik Betimsel Veriler	245
Tablo 3.6.Huriye Koç Anlattığı Masallara Yönelik Betimsel Veriler	247
Tablo 3.7.Faik Koç'un Anlattığı Masallara Yönelik Betimsel Veriler	249
Tablo 3.8.Rukiye Çalışkan'ın Anlattığı Masallara Yönelik Betimsel Veriler	251
Tablo 3.9.Mehmet Bülbül'ün Anlattığı Masallara Yönelik Betimsel Veriler	253
Tablo 3.10.Diğer Masallar	253
Grafik 3. 1. Muhittin Sadık'ın Masallarının Çoklu Faktörler Açısından Analizi	235
Grafik 3. 2. Kasım Çiçek'in Masallarının Çoklu Faktörler Açısından Analizi	239
Grafik 3. 3. Ummani'nin Masallarının Çoklu Faktörler Açısından Analizi	241
Grafik 3. 4. Fevkiye Sancak'ın Masallarının Çoklu Faktörler Açısından Analizi	244
Grafik 3. 5. Hafize Kurşun'un Masallarının Çoklu Faktörler Açısından Analizi	246
Grafik 3. 6. Huriye Koç'un Masallarının Çoklu Faktörler Açısından Analizi	248
Grafik 3. 7. Rukiye Çalışkan'ın Masallarının Çoklu Faktörler Açısından Analizi	250
Grafik 3. 8. Faik Koç'un Masallarının Çoklu Faktörler Açısından Analizi	254
Grafik 3. 9. Mehmet Bülbül'ün Masallarının Çoklu Faktörler Açısından Analizi	255
Grafik 3. 10. Diğer Anlatıcıların Masallarının Çoklu Faktörler Açısından Analizi	256
Grafik 3. 11. Anlatıcılar Göre Masallarda Geçen Hayvanlar	258
Grafik 3. 12. Masallarda Geçen Hayvanlar	259
Grafik 3. 13. Masallarda Geçen Kümes Hayvanları	260
Grafik 3. 14. Masallardaki Yaban Hayvanları ve Sürüngenler	261
Grafik 3. 15. Masallarda Geçen Kuşlar	264
Grafik 3. 16. Masal Anlatıcılarına Göre Masalların Karşılaştırmalı Uzunlukları	265
Grafik 3. 17. Masallardaki Olağanüstü Varlıklar (Anlatıcılara Göre)	266
Grafik 3. 18. Masallardaki Olağanüstü Varlıklar (Masallara Göre)	266
Grafik 3. 19. Masal Anlatıcılarına Göre Masallardaki Kişiler	273
Grafik 3. 20. Masallara Göre Masallardaki Kişiler (Saray ve Çevresi)	275
Grafik 3. 21. Masallara Göre Masallardaki Kişiler (Tipler Açısından)	275
Grafik 3. 22. Masallara Göre Masallardaki Kişiler (Aile Bireyleri)	278
Grafik 3. 23. Anlatıcılara Göre Mekan Vurgusu	279
Grafik 3. 24. Masallarda En Çok Vurgulanan Mekanlar	280
Grafik 3. 25. Masallarda En Çok Vurgulanan Kapalı Mekanlar	282
Grafik 3. 26. Anlatıcılara Göre Eşya Vurgusu	283
Grafik 3. 27. Masallarda En Çok Vurgulanan Eşyalar	284
Grafik 3. 28. Anlatıcılara Göre Sihirli Güce Sahip Varlıklar	285
Grafik 3. 29. En Çok Vurgulanan Sihirli Güce Sahip Varlık ve Nesneler	286
Grafik 3. 30. Anlatıcılara Göre Konuşan Hayvan ve Bitkiler	289
Grafik 3. 31. Masallarda En Çok Vurgulanan Konuşan Hayvan ve Bitkiler	290
Grafik 3. 32. Anlatıcılara Göre Süs Eşyaları	291

Grafik 3. 33. Masallarda Geçen Süs Eşyaları	292
Grafik 3. 34. Anlatıcılara Göre Yiyecek ve İçecekler	293
Grafik 3. 35. Masallarda En Çok Vurgulanan Yiyecek ve İçecekler	294
Grafik 3. 36. Anlatıcılara Göre Değerli Eşya ve Yerler	295
Grafik 3. 37. Masallarda En Çok Vurgulanan Yer İsimleri	296
Grafik 3. 38. Anlatıcılara Göre Masallarda Yapılan Giyecek Vurgusu	297
Grafik 3. 39. Bütün Masallarda Geçen Giyeceklerin Yoğunluğu	298
Grafik 3. 40. Anlatıcılara Göre Masallarda Kullanılan Dini Unsurlar	299
Grafik 3. 41. Masallarda Kullanılan Dini Unsurlar	300
Grafik 3. 42. Masallarda En Çok Vurgulanan Meslekler	302
Grafik 3. 43. Masallarda En Çok Vurgulanan Sayılar	303
Grafik 3. 44. Masallarda En Çok Üzerinde Durulan Renkler	308
Grafik 3. 45. Masalların Bütünleşik Kurguları	313

GİRİŞ

Bu çalışmanın yapılmasında temel amaç; Van ve yöresinin özellikle sahip olduğu Türk kültürü ve mirasının birikimlerinin incelenmesidir. Konunun incelenmesi yöre açısından büyük bir önem taşımaktadır. Tarihsel süreç içerisinde yörede oluşan Türk kültürüne özgü temel motiflerin, özellikle Van masallarının incelenmesinin yöre değerlerinin anlaşılmasında önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu amaçla bölgede derlenmiş ve derlenecek masallar ile yörenin temel alanlardaki değerlerinin kaybolmadan kayıt altına alınarak değerlendirilmesi hedeflenmektedir.

Van ve yöresi özellikle Türkiye'nin doğusunda yer alan bir bölge olarak çok önemli birikimlere sahiptir. Bu yörenin değerlerinin farklı araştırmacılar tarafından incelenmesi çok önemlidir. Bu çerçevede özellikle bölgenin temel kültürel unsurlarının incelenmesinde masallarının yeri tartışılmaz. Masalların içinde bulundurduğu temel ve derinlikli anlamların çözümlenmesi özellikle yörenin çok farklı açılardan değerlendirilmesine katkı sağlayacaktır. Böylelikle Van ve yöresinden derlenen masallarla ilgili temel verilerin incelenmesi ve çok boyutlu analiz edilmesi ile yörenin kültürel ve sosyolojik yapısının çok daha iyi anlaşılması olanağı ortaya çıkmış olacaktır. Şu ana kadar yörenin masalları holistik bir bakış açısı ile ele alınmamıştır. Çalışmamızda özellikle yörede anlatılan masal motiflerine yönelik olarak veriler ortaya çıkarılmıştır.

Çalışma yöntemsel açıdan değerlendirildiğinde; öncelikle Van ve yöresine ait derlenmiş ve bizim tarafımızdan derlenen birincil ve ikincil veri kaynaklarından yararlanılmıştır. Çalışmada özellikle yörede masallarla ilgili kaynaklara ulaşılmıştır. Daha sonra masal literatürüne uygun bir şekilde konu ele alınmıştır. Bu çerçevede Van ve yöresine ait masallar ile ilgili veriler toplanmış ve bu veriler Van'ın tarihsel süreç içerisinde sahip olmuş olduğu yeri çok daha iyi ortaya koymuştur.

Masallar ile ilgili yapılmış farklı bölgelere göre çok çeşitli çalışmalara rastlanmaktadır. Masallar bir toplumun geleneğine ait pek çok bilgiyi içerisinde bulundurduğundan bizim için vazgeçilmesi ilmi anlamda mümkün olmayan hazine niteliğindedir. Bu anlamda masal çalışmaları ve dolayısı ile

yapılacak incelemeler oldukça önemlidir. Nitekim, dil çalışmalarında masallar önemli bir kaynak olarak kullanılmaktadır. Yörede kullanılan Türkçe'nin temel yapısının anlaşılması için de masallar büyük bir veri kaynağı oluşturmaktadır.

Masalın etimolojik yapısına bakıldığı zaman yurdumuzun değişik bölgelerinde değişik adlar ile ifade edildiği dikkati çekmektedir. Saim Sakaoğlu (2002)'nin, masal kelimesi yerine Konya'da mesel ve metel, Tokat'ta hikiya ve Gümüşhane'de hikaye, hekaye, hekat kelimelerinin kullanıldığına vurgu yaptığı görülmektedir. Bu çerçevede, masallara yönelik olarak yapılan çalışmalarda çok farklı boyutlar ile ele alınmaktadır. Bu anlamda literatürde en yaygın olarak kullanılan modellerden bir tanesi Thompson (1955)'in geliştirdiği modeldir. Bu modelde yirmi üç başlık altında sıralanan motifler; mitolojik motifler, hayvanlar, yasak, sihir, ölüm, olağanüstülükler, imtihanlar, denemeler, akıllı ve aptal, aldatmalar, kaderin ters dönmesi, geleceğin tayini, şans ve talih, cemiyet, mükafatlar ve cezalar, esirler ve kaçaklar, baskılar, cinsiyet, hayatın yapısı, din, karakter yapıları, mizah, çeşitli motif grupları şeklinde sıralanmaktadır.

Masallar ile ilgili olarak kuramsal açıdan ele alınan diğer bir model ise W. Eberhard ve Pertev Naili Boratav (1953) tarafından geliştirilmiştir. Model, genel olarak yirmi üç faktör üzerinde durmaktadır. Bu faktörler sırasıyla şunlardır: “Hayvan masalları, hayvan ve insan, hayvan veya bir ruh insana yardım eder, tabiatüstü bir ruh veya hayvanla evlenme, iyi ruhla ve evliyalar ile yaşama, kaderin hakimiyeti, rüya, kötü ruhlarla yaşama, sihirbazlar, bir kız sevgili bulur, bir erkek sevgili bulur, fakir kız zenginle evlenir, kıskançlık ve iftira, hor görülen koca kahramandır, zina ve baştan çıkarma, acayip icraat ve olaylar, acayip davalar, realist masallar, acayip tesadüfler, komik hikayeler, aptal ve tembel erkekler ve kadınlar, hırsız ve dedektif, akıllı, hilekar veya cimri erkek ve kadınlar.”

Bu modeller incelendiğinde ele alınan boyutlar bazı alanlarda benzeşmekte, bazı alanlarda ise farklılıklar göstermektedir. Ancak bunların temelinde yatan faktör; masalların çok yönlü olarak incelenmesini sağlamaktır. Daha sonra geliştirilen modeller de bu anlamda çok farklı unsurlara vurgu yapmamaktadır. Biz de çalışmamızı genel olarak bu

modellerin bir harmanlaması şeklinde, daha eklektik bir yaklaşımla, Van ve yöresinin masallarını değerlendirmeye tabi tutacağız. Özellikle bu yaklaşımın olumlu yanı; masallara özgü unsurları ortaya çıkardıktan sonra hangi faktör açısından masalların incelenmesinin daha uygun olacağı tespit edilerek konunun değerlendirilme yapılmasını sağlamaktır.

Çalışma, Van ve yöresine yönelik masalları ele almaktadır. Van'ın her yöresine yönelik masalların toplanması ayrı ayrı çok mümkün olmadığından Van merkez, Erciş, Muradiye ve Özalp gibi yörelere ait masallara ulaşılabilmiştir. Dolayısıyla değerlendirmelerimiz bu çerçevede yapılacaktır. Burada masallar temel motifler açısından ele alınacaktır. Özellikle Thompson (1955) ve Eberhard-Boratav (1953) tarafından geliştirilen modeller çerçevesinde masalların incelemesi yapılacağından, masallarda bu modellerin dışında kalan boyutlara yer verilmeyecektir. Analizler ve değerlendirmeler de bu bağlamda yapılacaktır.

Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi çalışma, Van ve yöresine ait masalları içermektedir. Bu çerçevede masallar, ulaşılabilirdiği ölçüde Van ve ilçelerini kapsamaktadır. Bölgede kaynak kişiler ile görüşmeler yapılmış, elde edilen veriler öngörülen model çerçevesinde değerlendirilip ele alınmıştır.

Bu çalışma, konu ile ilgili olarak yöreye ait sadece masallarla ilgilidir. Bunun dışında yer alan boyutlar ve çalışmalar araştırma kapsamı dışında tutulacaktır. Çalışmanın ele alınmasında ve değerlendirilmesinde özellikle bu temel kısıtın dikkate alınmasının önemli olduğu düşünülmektedir.

Çalışmada özellikle teorik bölümün analizinde kullanılmak üzere, kapsamlı kütüphane, internet taraması yapılarak temel kaynaklar çıkarılmış ve tedarik edilmiştir. Bu çerçevede özellikle konu ile ilgili temel yayın yapan yayın evlerinden ilgili bütün kaynak kitaplar tedarik edilmiştir. Süreli yayın olarak **Milli Folklor**, **Folklor ve Edebiyat ve Bilig** gibi dergilerden yararlanılmıştır. Ayrıca **Selçuk Üniversitesi Türk Halk Kültürünü Uygulama ve Araştırma Merkezi** arşivi çok geniş bir birikime sahip olduğu için, buranın kaynaklarından da yararlanılmıştır. Kültür ve Turizm Bakanlığı içerisinde bulunan **Halk Kültürlerini Araştırma Genel Merkezi** (HAGEM)

arşivi ve kütüphane verileri kapsamlı bir şekilde incelenmiş ve buradaki kaynaklar değerlendirmeye alınmıştır.

Bu alandaki en önemli veri kaynağı olan **Arts & Humanities Citation Index–Folklore’da** yer alan önemli dergiler (**Asian Folklore Studies, Journal of Folklore Research, Milli Folklor, Bilig**) incelenerek konu ile ilgili yapılan çalışmalara ulaşılmaya çalışılmıştır. Ayrıca Finlandiya’da bulunan **Kalevala Enstitüsü** ve Almanya’daki **Andersen Merkezi’nde** yapılan masal araştırmalarına yönelik çalışmalar internet üzerinden incelenmiştir.

Van masalları ile ilgili olarak öğrenci tezleri, arşivler ve yerel kaynaklara yönelik yapılan çalışmalara da başvurulmuştur.

Bu çerçevede bölgede yayınlanan özellikle yerel gazeteler ile birlikte yörenin tanınmış yerli aileleri ile bağlantıya geçilmiş olup hem bu yerel kurumların birikimlerinden hem de sosyal çevre ve ilişkilerinden yararlanma yoluna gidilmiştir.

Çalışmanın uygulama kısmında ise; alan araştırmasına dayalı olduğu için kaynak kişilere gidilerek yapılan görüşmeler kayıt altına alınacaktır. Bu süreci daha güvenilir ve geçerli bir niteliğe dönüştürmek için Sony marka E480 modelinde bir DVD kayıt yapan kamera alınmıştır. Bu şekilde yapılacak bütün görüşmeler kayıt altına alınmış olacaktır.

Bölgede yapılan iki yıllık araştırma süresi zarfında ziyaret edilen masal anlatıcılarının fotoğrafları çekilerek arşivlenmiştir. Ayrıca hem bir kamera hem de bir ses kayıt cihazı ile masal anlatıcısı görsel olarak da masal anlatım mekanı ile birlikte çekilerek icra ve bağlam süreci bu anlamda değerlendirilmeye çalışılmıştır. Daha sonra bu bilgiler ile ilgili olarak betimsel istatistikî değerlendirmeler yapılmıştır. Görüşme yapılan kişi sayısı, bölgeleri, görüşme yapılan süre, görüşmede ortaya çıkarılan konular ile ilgili edilen istatistikî sonuçlar çerçevesinde pek çok veri ortaya konulmuştur. Elde edilen bu bulgular değerlendirilmiş ve çekilen DVD’ler seyredilerek içerik analizine tabi tutulmuştur. İçerik analizi sonucunda ortaya çıkan veriler tartışılarak, yorumlanmış ve değerlendirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM
MASALLAR İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR
VE
DEĞERLENDİRMELER

1.1. MASALLARLA İLGİLİ KAVRAMSAL ANALİZ

Masal kelimesiyle ilgili olarak bugüne kadar birçok araştırmacı tarafından pek çok tanım yapılmıştır. Bu tanımlardan bazıları aşağıda verilmiştir.

“Masal, olayların geçtiği yer ve zaman belirli olmayan, peri, dev, cin, ejderha, arap, hacı vb. gibi kavramları, belirli kişileri temsil etmeyen hikayedir (Tezel, 1985: 6).”

“Halk arasında yüzyıllardan beri anlatılmakta olan ve içinde olağanüstü kişilerin, olağanüstü olayların bulunduğu, bir varmış bir yokmuş gibi klişe bir anlatımla başlayan, belli bir uzunluğu olan, sonunda yedi, içti muratlarına erdiler yahut onlar erdi muratlarına biz çıkalım kerevetine, gökten üç elma düştü, biri anlatana, biri dinleyene, biri de bana gibi belirli sözlerle sona eren, zaman ve mekan kavramlarıyla kayıtlı olmayan bir sözlü anlatım türüdür (Seyidoğlu, 1985: 149).”

“Bilinmeyen bir yerde, bilinmeyen şahıslara ve varlıklara ait hadiselerin macerası, hikayesidir (Elçin, 1986: 368).”

“Masallar en yaygın kabule göre masal mantığı denilen belli bir düzen içinde anlatılan hayat hikayeleridir. Bu hayat hikayeleri umumiyetle yaşadığımız dünyadan farklı bir dünyayı dile getirir ve imkansızı gerçekleştirerek, kahramanları neticede mutlu kılar, dinleyenlere ümit verir (Günay, 1992: 109).”

“Kavramlarından bazıları hayvanlar ve tabiatüstü varlıklar olan, olayları masal ülkesinde cereyan eden, hayal mahsülü olduğu halde dinleyicileri inandırabilen bir sözlü anlatım türüdür (Sakaoğlu, 1999: 2).”

“Masal, nesirle söylenmiş, dinlik ve büyüklük inanışlardan ve törelerden bağımsız, tamamıyla hayal ürünü, gerçekle ilgisiz ve anlattıklarında inandırmak iddiası olmayan kısa bir anlatı diye tanımlanır (Boratav, 2000: 75).”

“Masal; insanın gerçekle gerçeküstünü harmanlayıp olmasını hayal ettiği dünyada, geçmişte belirsiz bir zamanda, sıradan insanların çoğu kez gerçeküstü güçlerle donanıp olağan veya olağanüstü varlık ve olaylarla mücadelesinin anlatıldığı hikayedir (Dilek, 2007: 17).”

Araştırmacılar dışında, masal kavramı ile ilgili olarak değişik sözlüklerde verilen tanımlar da şu şekilde geçmektedir.

Şemsettin Sami Kamus-ı Türki'de; "Adap ve ahlak ve nasahiye müteallik küçük hikaye." Türk Dil Kurumu'nun çıkardığı Türkçe Sözlük'te; "Genellikle halkın yarattığı, ağızdan ağza, kuşaktan kuşağa sürüp gelen, çoğunlukla insanların ve tanrıların başından geçen, olağan dışı olayları anlatan hikaye." Ferit Devellioğlu'nun Osmanlıca-Türkçe Lügat'inde; "Terbiye ve ahlaka faydalı, yararlı olan hikaye" şeklinde tarif edilmektedir.

Bu çerçevede masal; bir toplumun temel yaşam biçimini, değerlerini, özlemsel düşüncelerini açık ya da örtülü bir şekilde değerlendiren ve sınırsız konular ile ilgili toplumsal yapı içinden ya da bazı metaforlar kullanarak örnekler ortaya koyan eğitici ve öğretici anlatılar olarak değerlendirilebilir.

Masal kelimesi Anadolu'da çok yaygın kullanılmasına rağmen kelimenin Van yöresinde hem masal anlatıcıları hem de dinleyiciler tarafından tercih edilmediği bilhassa dikkatimizi çekmiştir. Yöreyle ilk gidildiğinde haliyle bu durum bilinmediği için -biz sürekli masal kelimesini kullanıyorduk- oldukça yoğun bir eleştiri aldığımızı söyleyebiliriz. Nitekim masal anlatıcılarıyla olan iletişimimiz geliştiğinde anladık ki, masal onlar için hikayeye daha yakın bir anlatı türüdür. Bu anlatılar, -anlatıcıları tarafından o kadar içselleştirilmişler ki- hayat kadar gerçeğe yakın, hatta hayatın kendisiymiş gibi algılanmakta, anlatım esnasında anlatıcıların çoğunun sürekli "anladın mı çocuğum!" diyerek çok manidar söylemlerde bulunmaları bu anlamda bizleri de çok farklı bir masal tarifine doğru götürmektedir. Bu çerçevede, evet, bu anlatılar içerisinde farklı bir dünya sunumu, olağanüstü ve mitik öğeler vardır; ama hiçbirisi gerçeklerin önünde birer set teşkil etmezler. Ayrıca bu unsurlar tamamen kahramana ve onların ailelerine mutluluk getirir, onlar için göz önünde tutulur (Bayat, 2007: 99).

Yörede masal kelimesinin yerine masal anlatıcılarının daha ziyade; "heka, hekat, hekaye, hikaye ve mesel" karşılıklarını kullandıkları görülmüştür. Bunlar içerisinde ise en çok tercih edilen kelimenin "hekat" olduğu dikkati çekmektedir. Saim Sakaoğlu (2002)'nin de söylediği gibi bu kavramlar Türkiye'nin pek çok yerinde kullanılmaktadır. Ayrıca Türk boyları

arasında da masal karşılığında değişik kavramların kullanıldığı dikkati çekmektedir: “Çorçok (Teleütler), erteği, tutmak (Çağatay), nıbak, serçek (Şor), ertek (Kazak, Kırgız), ımak (Sagay), (Sakaoğlu, 2002: 67).

1.2. MASALLARIN KAYNAĞI İLE İLGİLİ GÖRÜŞLER

Masallar ile ilgili yapılan incelemelerde, genel olarak masalların; gerçek olmayan bir dünyada, yer ve karakter tanımlamadan birtakım olağanüstü olaylar ile yapılandırıldığı görülmektedir (Thompson, 1977: 8).

Masal incelemelerinde görülen diğer bir ilginç nokta ise kıtalararası ve kuşaklararası birçok açıdan benzerliklerin olmasıdır. Bütün masallarda özellikle bu konularda temel eğilimleri görmek mümkündür. Konu ile ilgili temel değerlendirmelerden bir tanesi Deigh tarafından kapsamlı bir şekilde yapılmıştır (Deigh, 1982: 53-80). Deigh yapmış olduğu değerlendirmeye göre, masal anlatımı ve dinlenmesinin tarihsel süreç içerisinde insanlığın temel davranışlarından biri olarak karşımıza çıktığını ifade etmektedir. Bu anlamda masallar kendilerini farklı iklimlere ve bölgelere göre uyumlu hale getirmektedirler. Deigh'e göre masallar genel olarak eski ve yaşlıdır; ancak zaman süreci içerisinde yeni ve güncel bir nitelik gösterirler ve halk bilimciler genel olarak masallarda şu soruların cevaplarını ararlar: 1- Halk masalının temel mesajı nedir? 2- Ne tür faktörler ve zorlayıcı faktörler durumu pekiştirmektedir? 3- Masallar, anlatıcılara ve dinleyicilere ne demek istiyor?

Bu temel sorular birçok farklı ülkeden bilim insanların temel olarak dikkatini çekmektedir. Bunun sonucu olarak bilim insanları farklı analiz ve sınıflandırma modelleri geliştirerek masalların etkin bir şekilde anlaşılması ve analizine katkı vermeye çalışmaktadırlar. Masallar yapısal ve anlatım olarak incelendiği zaman nitelik ve nicelik olarak büyük farklılıklar göstermektedirler. Nihayet bütün bu faktörler kompozisyonu ve masalların yapısını büyük ölçüde değiştirirler.

Deigh (1982: 60-1) masalları etkileyen faktörlere aşağıda genel olarak şu şekilde yer verir:

1.2.1. Tipler ve Motifler

Tip ve motifler, masalarda içeriğin temel unsurları olarak görülmektedir. Bu konuda öncelikli olarak Finli araştırmacı Antti Aarne ilk olarak bir sınıflandırma yapmaya çalışmıştır. Aarne'ın 1928 yılında "Halk Edebiyatının Motif İndeksi" isimli çalışmasının önemli bir yer tuttuğu görülmektedir.

Motifler sözlü anlatımların en küçük unsurları olarak karşımıza çıkarlar. Motifler masalarda bazen belirli bir karakterin etrafında oluşur bazen bir eylem olur bazen de dinleyicilerin bir hareketi motif olarak karşımıza çıkar. Daha ileri olarak, Aarne ve onun hocası olan Kaarle Krohn değerlendirmelerinde masaların çoklu başkalaşma süreçlerini *olaylar*, *epizot* ve *motifler zinciri* şeklinde ele almaktadırlar. Bu durum da sıklıkla masalarda motif kümelerini (motif clusters) akla getirmektedir. Bu motif kümeleri bağımsız masal kümeleri arasında da bağlantı oluşturmaktadır.

1.2.2. Çerçeve

Masaların temel çerçevesi, temel olarak giriş, sonuç ve anlatıcı tarafından kullanılan kalıplardır. Bu unsurlar temel olarak anlatılan durum ile ilgilidir. Anlatıcılar genellikle, ortamı, masadaki eylemlerin zevkli hale gelmesini sağlamak için, dinleyiciler tarafından kabul edilmesine yönelik olarak hazırlıklar yaparlar. Ayrıca dinleyicilerin gerçek hayata dönmelerine yönelik bir mutlu son senaryoları mevcuttur. Çerçevenin sıralaması dinleyicilerin masalı sevmesine göre değişebilmektedir.

1.2.3. Konuşmanın Şekilleri

Masalardaki temel konuşma şekilleri kahramanların, kahraman olmayanların, güzel ve ürkütücü olayların olduğu sahnelerde, şematik tasvirlerde yer almaktadır. Güzellik ve çirkinlik farklı renklerde gösterilir. Parlaklık, metalik renkler ve tanımlamalar güzel ülkeleri, krallıkları, zenginliği

ifade ederken; siyahın, -kasvetli renkler- bilinmeyen tehlikeleri, şeytanlığı, fakirliği, sıkıcılığı ve günlük köy yaşantısını ifade ettiği söylenebilir.

1.1.1. Sözlü İfadelerin Yapısı ve Formeller

Genelde temel aktörün önemli bir olaya başlamadan önce yapmış olduğu monologlar bu süreç içerisinde yer alır. Burada aktörün temel durum karşısındaki temel girişim yapısını ve davranışlarını görmek mümkündür. Burada kahramanlar doğru formüller kullanarak düşmanlarına dostane ve dürüst bir şekilde davranarak amaçlarına ulaşırlar.

1.1.2. Tekrarlar

Temel metinler, pasajlar, ardaşık ifadeler masal için önem taşımaktadır. Çünkü masal iskeletinde bu tür ifadeler temel dolgu malzemesi olarak değerlendirilir. Genelde bir masalın tamamında üç temel kuralı vardır. Bu olaylar basit bir nitelikte olmasına rağmen genel olarak karmaşık bir nitelikte sunulurlar. Her deneme, masalda gelecek olay olarak verilir. En son düşman ortaya konur. Bütün çeşitler burada aynı nitelik gösterir. Masaldaki maceraların heyecanı arttıkça, eylemler daha renkli hale gelir, durdurulması mümkün değildir, zorluk ve sıkıntı düzeyi de artmaya başlar. Kahramanlar genel olarak iki kez durumdan kurtulmak için girişimde bulunurlar ancak üçüncü denemede genelde başarılı olurlar; ya da kahraman, üç zorluk düzeyi farklı olan durumlardan her defasından başarı ile çıkar.

1.3.MASALLARIN ÇIKIŞ YERİ, İNCELEME YÖNTEMLERİ VE TASNİF ÇALIŞMALARI

Masalların çok yönlü olarak incelemesi yapıldığı zaman karşımıza çıkan en önemli konulardan birisinin masalların incelenmesinde kullanılan yöntemler ve masalların analizinde kullanılan yaklaşımlar olmasıdır. Özellikle konu ile ilgili Amos (1991: 102-17) ve Dorson (1982: 7-47) tarafından yapılan

Çalışmalarda konunun genel olarak aşağıdaki çerçevede ele alındığı görülmektedir.

1.3.1.Tarihi-Coğrafi Yöntem

Bu okulun kurucusu Julius Krohn (1835-1888)' dur. Ancak erken yaşta ölümüyle yarım kalan çalışmalarını oğlu Kaarle Krohn (1863-1933) devam etmiştir. Bu okul, masalların ilk şeklini bulma amacına yönelik olarak, dünyadaki başka benzerleriyle karşılaştırma, varyantları coğrafi ve kronolojik bir sıraya koyma yöntemini uygulamış olmakla birlikte yöntemin bağlamdan bağımsız olarak incelenmesi Von Sydow ve pek çok Rus halkbilimci tarafından eleştirilmiştir (obanoğlu, 1999: 97-8).

Bu yöntem genel olarak mevcut olan yazılı ve sözlü bütün versiyonları dikkate alarak karşılaştırmalı analiz yapar. Tarihi-coğrafi yöntemde kullanılan iki temel yaklaşım mevcuttur. Birincisi türler, diğeri ise ilk türler üzerinde olan araştırmalardır. Özellikle S. Thompson, türleri; "bağımsız olarak ortaya çıkan geleneksel masallar olarak" değerlendirmektedir. Halkbilim araştırmacıları, özellikle halk masallarının varlığını uzun zamandan beri bilmektedirler. S. Thompson'a göre bu yöntemi kullananlar ilk temel formları mevcutları arasında tanımlayabilmekte ve bunlar arasından değerlendirmeler yapabilmektedirler.

1.3.2.Morfolojik Yöntem

Bu yöntemin temel yaklaşımı, zaman içerisinde özellikle dil yapısında meydana gelen gelişmeleri ve değişimi dikkate alarak yapılan diakronik bir analiz modelini benimsemektir. Ayrıca yöntemin, özellikle, masalların incelemesinde temel olarak mümkün olduğunca "holistik" bir yaklaşımın çok daha güvenilir olacağı üzerine odaklandığını görmekteyiz. Bu yöntemin önemli savunucusu Vladimir Propp (1895-1970)'tur. Propp (2001) yapmış olduğu analizlerde iki temel faktörü öne çıkarmaktadır. Bunlardan bir tanesi fonksiyon (hareketler veya aksiyonlar), diğeri ise rol kavramıdır. Fonksiyonlar, masalları oluşturan temel unsurlardır ve sabittirler. Her fonksiyon masallarda

bir karakter olarak değerlendirilir. Bunun önemi de masaldaki eyleme göre ortaya çıkar. Bu yöntemde masallardaki temel ilişkiler birbiri ile ilişkili olarak değerlendirilir. Halk masallarının karakterlerinin altı temel rolü vardır: “Kötü adam, bağışlayan, yardımsever, prenses, haberci, kahraman (aranan ya da şiddete maruz kalmış) ve yanlış kahraman şeklindedir.”

1.3.3.Etnoğrafik Yöntem

Bu yöntem, masalın sistematik olarak anlatımı ile masalın geçtiği toplum ve kültür arasında ilişki kurmaya çalışır. Bu yöntemde, özellikle morfolojik yöntemde geçen, “holistik yaklaşım” masalın geçtiği toplumdaki bütün unsurları içermektedir. Bu yöntemin temel yaklaşımı; “*anlatıcı, icra ve bağlam*” arasındaki temel ilişkileri anlamaya ve çözümlemeye çalışmaktır. Kültürlerin temel olarak sözlü gelenekleri, bireylerin sözlü anlatımlarına ve onun sosyal kurumları üzerine kuruludur. Masal anlatıcıları bunların açık bir şekilde ortaya konulmasını sağlayan önemli araçlardır. Masal anlatıcıları yaştan, cinsiyetten, sözlü anlatım yeteneğinden, masallarla ilgili diğer faktörlerden de etkilenirler. Bunun yanında bireysel kişilik özellikleri ve deneyimler de masal anlatımını etkiler. İcra ise masal anlatıcısının topluma açık olarak *iletişimsel artistik davranış* sorumluluğu olarak ifade edilmektedir. Bu tür faaliyetler genel olarak günlük temel konuşmaların dışına çıkarak, daha yüksek bir tonla ve yoğun bir şekilde mimiklerin kullanımı şeklinde olabilir. Ayrıca masallarda değişik kalıplara ve enstrümanlara da anlatıcılar zaman zaman yer verebilmektedirler.

Sözlü anlatım icrası genel olarak bağlamın etkisi altındadır. Özellikle bağlam, dinleyiciler ve anlatım organizasyonunun etkisi altında kalır. Dinleyiciler çocuklar, aileler, arkadaşlar, gezginler olabilir. Organizasyon ise formel ya da informal olarak gerçekleşebilir. Formel organizasyon daha çok planlı bir şekilde gerçekleşir, informal organizasyon çarşıda, pazarda, ya da bir çocuğun yanında bile olabilir. Bütün bu faktörler masalın temel olarak bağlam koşullarını etkilemektedir (Amos, 1991: 102-17), (Dorson, 1982: 7-47).

1.3.4.Psiko-analatik Çözümleme

Bu yöntem Sigmund Freud'un öncülüğünde W. Wundt, ve C. G. Jung tarafından geliştirilmiştir. Sigmund Freud, bilinçaltı düşünceyi araştırırken, mitlere, peri masallarına, tabulara, şakalara ve batıl inançlara büyük ağırlık vermiş, 1900'de yayınladığı "Rüyaların Yorumları" adlı eserinde, çocukluktaki bastırılmış gizli cinsel arzuların ve korkuların simgesel kılıklarda düşlerde anlatım bulduğu tezini ortaya koymuştur. Freud ve takipçileri eski mitleri ve masalları psiko-analitik bir plan dahilinde incelemiş ve yorumlamışlardır (Çobanoğlu, 1999: 139-50).

Masalların analizinde ve çözülmesinde farklı yöntem ve yaklaşımlardan söz etmek mümkündür. Bu yaklaşımda üç tane temel kavram mevcuttur. Semboller, dinamik durum ve eş anlamlılık. Sembolik analiz, masallardaki şekiller, objeler ve eylemler olarak ifade edilebilir. Masallar temel konuyu ifade etmek için daha çok sembolik kodları kullanan yapılar olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Dinamik yorumlama ise masalların bireyler üzerinde yaratmış olduğu duygu durumudur. Geleneksel olarak masallar, her toplumda ailelerin fantezilerinde var olan korkuları, çocukların anlamasını sağlamakta ve gerçek dünyada bunlarla baş edebilmenin yollarını öğretmeye çalışmaktadır. Eş anlamlılıkta ise masal anlatıcıları eylem ve şekillerin farklı şekillerde yerine geçebilecek ifadelerle yer vermektedirler (Amos, 1991: 102-17), (Dorson, 1982: 7-47).

1.3.5.Antropolojik Çözümleme

Bu okulun temsilcileri Andrew Lang, Edward Tylor ve M. Lennan'dır. Bu okulun temsilcilerine göre masallar, çok eski zamanlarda ortaya çıktığından Hindistan'ı kaynak olarak göstermek yanlıştır. Ayrıca masal kaynaklarındaki çeşitlilik görüşünden yola çıkılarak, masalların farklı yerlerde birbirlerine benzer olarak bağımsız olarak meydana geldiğini ifade etmiştir (Sakaoğlu, 1999: 8).

Halk masalları, toplumların ve bireylerin geleneksel yaşamları olarak karşımıza çıkmaktadır. Masallarda genel olarak toplumların özlemsel

düşünüşlerine ve fantezilerine yer verilmektedir. Masallar genellikle dinleyicilerin dünya görüşleri, estetik ölçüleri, etik değerleri ile örtüştüğü zaman ilgi çekmektedir. Bu çerçevede halk masalları toplumların kendilerini anlamalarına yardımcı olan çok önemli temel değerler olarak karşımıza çıkmaktadır. Halk masallarının geçerliliği daha çok sosyal etik standartlar, dilin ve dinsel sembollerin analizi, sosyo-politik yapı, tarih ile ilgili faktörlere bağlıdır. Bu çerçevede “Antropolojik Yaklaşım” daha çok, halk masallarını kültür ve tarihin bir yansıması olarak görmektedir. Halk masalları toplumlardaki diğer sanatsal faaliyetler ile birlikte toplumda mevcut yapıyı gösteren ve ortaya koyan bir durum olarak değerlendirilir. Son olarak ise halk masalları sosyal ve kültürel birlikteliğin temel niteliğini ortaya koyar (Amos, 1991: 102-17), (Dorson, 1982: 7-47).

1.3.6.Edebi Çözümleme

Halk masallarının edebi olarak çözümlemesi özellikle sözü edilen diğer yaklaşımların uygulanabilirlik niteliği göstermesi nedeniyle çok fazla bir gelişim gösterememiştir. Burada da iki temel yaklaşımdan söz edilmektedir. Birinci yaklaşım etnopoetik yaklaşım, diğeri ise halk masalları eleştirisi olarak ifade edilebilir. Etnopoetik yaklaşım daha çok grupların kendilerine özgü kavramları, içerikleri ve metinlerdeki dil özellikleri üzerine odaklanmaktadır; eleştirel yaklaşımda ise masallar kendi kavramları içerisinde bir model oluşturularak masalların analizi böylece kendi kavramları ile analiz edilmeye çalışılmaktadır (Amos, 1991: 102-17), (Dorson, 1982: 7-47).

1.3.7.Propp Yöntemi

Rus halk bilimcisi Vladimir Propp’a göre masallarda ne kadar çok karakter olursa olsun, bunların gördükleri iş sınırlıdır. Masalda yaptıkları iş değişmez. Değişen sadece kişilerin adları ya da nitelikleridir. Propp incelemiş olduğu yüz masalda toplam otuz bir işlev belirlemiştir. Ona göre işlevler, masalın temel oluşturucu bölümleridir (Propp, 2001: 38-40).

1.3.8.Ekletik Çözümleme

Halk masallarının ekletik olarak da analiz edilebileceği üzerinde durmaktadır. Aslında bütün bu model ve yaklaşımların tek başına kullanılmasının özellikle masalların çözümlenmesine yeterli ve tatmin edici sonuçlar vermeyeceği ifade edilmektedir. Bu çerçevede daha ekletik yaklaşımların yöntem olarak benimsenmesinin çok daha bilimsel açıdan geçerli ve güvenilir sonuçlar ortaya koyacağı düşünülmektedir.

Özellikle ülkelerin genel olarak söylem yapılarına bakıldığı zaman, halk masallarının, efsane ve mitoloji ile birlikte toplumların hayatında büyük bir yer tuttuğu görülmektedir. Bu çerçevede, özellikle, toplumların değer sistemi ve kolektif davranışlarının çözümlenmesinde bu tür sözlü söylence sermayelerinin ve birikimlerinin anlaşılması büyük bir önem arz etmektedir.

Halk masalları, sözlü kültür olarak bugün toplumların edebiyatının ve popüler kültürünün temel unsurlarından biri haline gelmiştir. Özellikle bugünkü modern kültüre baktığımız zaman halk masallarının günümüzdeki birçok animasyonun, çizgi filmlerin ve eğitim geliştirme malzemelerinin temelini oluşturmakta olduğu görülmektedir. Özellikle halk masallarındaki zengin malzeme birikiminin varlığı günümüzdeki birçok artistik performansın gelişimine büyük katkı sağlamaktadır (Amos, 1991: 102-17), (Dorson, 1982: 7-47).

1.4.MASAL İNCELEMESİNDE TEMEL SORUNLAR

Genel olarak halk masallarını incelerken bazı temel sorunların mevcut olduğunun mutlaka akılda tutulmasının büyük yararı olacaktır. Bu çerçevede özellikle Thompson (1977: 367) konu ile ilgili olarak aşağıdaki faktörlere yer vermiştir:

Halk masallarının kökeni: Özellikle masal anlatım alışkanlığı nasıl başladı? Şu an bildiğimiz mevcut halk masallarının kökeni nedir?

Halk masallarının anlamı: Masallar genel olarak neyi anlatmak istiyor ise ona mı odaklanır, yoksa saklı bir anlamı ve içeriği yapılarında barındırırlar mı?

Halk masallarının yayılması: Masal derleme çalışmaları genel olarak şunu bize gösterir: Birçok masal bütün dünyada yaygın bir şekilde dağılım göstermektedir. Bu dağılımın nedeni nedir ve buna ne neden olmuştur?

Halk masallarında varyasyonlar: Her halk masalının varyasyonu diğerine göre farklılık göstermektedir. Bunun altında hangi faktörler yatmaktadır ve buna ne yol açmaktadır?

Farklı halk masalları formları arasındaki ilişkiler: Masal, mit, kahraman masalları gibi...

Çalışmada Thompson'ın masal ile ilgili olarak sormuş olduğu bu sorulara, özellikle, icra-bağlam çerçevesinde anlatıcı odaklı yapılan analizlerde cevap bulmaya çalıştık.

1.5.MASALLARIN SINIFLANDIRILMASI

Masalların sınıflandırılmasıyla ilgili olarak yapılan ilk çalışma Alman masal araştırmacısı J. G. Van Hahn (1864)'ın yaptığı Griechische-und Albane Sische Mörchen adlı iki ciltlik eserinde yer alır. Hahn'dan sonra masalların sınıflandırılmasıyla ilgili Avrupa ve Amerika'da pek çok araştırmacı çalışmalar yapmıştır. Ancak konuyla ilgili ilk sistemli çalışma Kaarle Krohn'un öğrencisi Antti Aarne tarafından yapılmıştır. Aarne'in hazırladığı bu katalogda 540 tip yer almakla birlikte, ileride artabileceği de düşünülerek 1999'a kadar bir sıralama yapılmıştır. Antti Aarne'in hazırladığı tasnif şu şekildedir (Çobanoğlu, 1999: 102-6):

I.	Hayvan Masalları
1-99	Vahşi hayvanlar
100-149	Vahşi hayvanlar ve evcil hayvanlar
150-199	Vahşi hayvanlar ve insanlar
200-219	Evcil hayvanlar
220-249	Kuşlar
250-174	Balıklar
275-299	Öteki hayvanlar

II. Asıl Masallar

A- Sihir masalları 300-749

300-399	Tabiatüstü rakip
400-459	Tabiatüstü veya sihirli Zevce veya diğer ilgili kimseler
460-499	Tabiatüstü vazife
500-559	Tabiatüstü yardımcı
560-649	Tabiatüstü eşya
650-699	Tabiatüstü muktedir olma hali veya bilme
700-749	Diğer tabiatüstü haller

B- Efsane Tarzındaki Masallar 750-849

C- Kısa hikaye Tarzındaki Masallar 850-999

D- Aptal Dev Masalları 1000-1199

III. Fıkralar

1200-1349	Edepsizlik
1350-1439	Evli kimselerin latifeleri
1440-1524	Kahraman olan bir kızın (kadının) latifeleri
1525-1874	Kahraman olan bir erkeğin latifeleri
1525-1639	Kurnaz adam
1640-1674	Tesadüf suretiyle mutluluk
1675-1724	Aptal
1725-1874	Papazların latifeleri
1875-1999	Yalan masalları

Bu çalışma daha sonra Stith Thompson tarafından genişletilerek bu halkaya zincirlemeli masallarla sınıflamaya girmeyen masallar dahil edilmiştir. Bu şekilde Aarne'ın sınıflandırması 1999'dan 2499 kadar devam eder:

IV. Zincirlemeli Masallar

2000-2199	Zincirlemeli Masallar
2200-2249	Yakalamacalı Masallar
2300-2399	Diğer

V. Sınıflamaya Girmeyen Masallar (2400-2499)

Thompson oluşturmuş olduğu bu sınıflandırma dışında, masal çalışmalarında ağırlıklı olarak motifler üzerinde durmuştur. Altı cilt olarak yayımlanan [(1932-1936) Motif Index]] masal araştırmacıları için oldukça önemli bir kaynaktır. S. Thompson, Index' te yer alan motifleri 23 ana başlık altında toplamış, ayrıca bu başlıkları kendi aralarında da alt başlıklar halinde

tasnif etmiştir. Index'te yer alan motifler şu şekilde sıralanmıştır (Thompson 1966: 29-35):

- A. Mitolojik Motifler
- B. Hayvanlar
- C. Tabu (yasak)
- D. Sihir
- E. Ölüm
- F. Olağanüstülükler
- G. Devler
- H. Sınavlar, Denemeler
- İ. Akıllı ve Aptal
- K. Aldatmalar
- L. Kaderin Ters Dönmesi
- M. Geleceğin Tayini
- N. Şans ve Talih
- P. Toplum
- Q. Mükafatlar ve Cezalar
- R. Esirler ve Kaçaklar
- S. Anormal Zulümler
- T. Cinsiyet
- U. Hayatın Tabiatı
- V. Din
- W. Karakter Özellikleri
- X. Mizah
- Z. Çeşitli Motif Grupları

Türk masallarıyla ilgili olarak yapılan ilk sınıflandırma ise yayımı 1953'te gerçekleşen kısaca adı TTV olarak bilinen ve basımı Almanca olarak yapılan W. Eberhard ve Pertev Naili Boratav'ın hazırlamış oldukları Typen Türkischer Volksmarchen'dir. Katalogda yer alan masal tipleri 1 ila 378 arasında yer almaktadır. Masallar 23 başlık altında verilir:

- A. Hayvan Masalları 1-22 (22 tip)
- B. Hayvan ve İnsan 22-23 (11 tip)
- C. Hayvan veya bir ruh bir insana yardım eder 34-82 (49 tip)
- D. Tabiatüstü bir ruh veya hayvanla evlenme 83-109 (27 tip)
- E. İyi ruhla veya evliyalarla yaşama 110-122 (13 tip)
- F. Kaderin hakimiyeti 123-142 (20 tip)
- G. Rüya 143-145 (3 tip)
- H. Kötü ruhlarla yaşama 146-168 (23 tip)
- İ. Sihirbazlar 169-184 (16 tip)
- J. Bir kız sevgili bulur 185-196 (12 tip)
- K. Bir erkek sevgili bulur 197-222 (25 tip)
- L. Fakir kız zenginle evlenir 223-238 (16 tip)
- M. Kıskançlık ve iftira 239-255 (17 tip)
- N. Hor görülen koca kahramandır 256-258 (3 tip)
- O. Zina ve baştan çıkarma 259-280 (22 tip)
- P. Acayip icraat ve olaylar 281-289 (8 tip)
- Q. Acayip davalar 289-301 (13 tip)
- R. Realist masallar 302-310 (9 tip)
- S. Acayip tesadüfler 311-316 (6 tip)
- T. Komik hikayeler 317-332 (6 tip)
- U. Aptal ve tembel erkekler ve kadınlar 323-338 (16 tip)
- V. Hırsız ve dedektif 339-349 (11 tip)
- W. Akıllı, hilekar veya cimri erkek ve kadınlar 350-378 (29 tip)

Eberhard-Boratav tip kataloğunda en fazla tip “Hayvan veya bir ruh, bir insana yardım eder.” (49 tip) olarak yer alan “C” maddesidir; en az tipler ise (3 tip) “Rüya” ile “G” maddesinde yer almaktadır.

Türk masalları üzerine ikinci bir tasnif denemesi W. Walker ve Ahmet E. Uysal tarafından 1966’da yapılmıştır. Çalışma Amerika’da “Tales Alive in Turkey” adıyla yayımlanmıştır. Bu çalışmada masallar yedi başlık altında sınıflandırılmıştır (Çobanoğlu 1999: 103,104):

- 1- Tabiatüstü masallar
- 2- Şaşırtıcı ve hünerli sonuçlara sahip masallar
- 3- Mizahi masallar
- 4- Ahlaki masallar
- 5- Köroğlu
- 6- Dini düşük düşürücü masallar
- 7- Fıkralar

Türkiye’de yapılan masal çalışmalarında oldukça önemli bir yere sahip olan Sakaoğlu (1999), masalların kaynağı ile ilgili olarak hiçbir coğrafyayı, kültürü ve dini temel olarak ele almamak gerektiğini ifade etmekte ve masalın üç tür değişmesi ve farklılaşması olduğunu söylemektedir.

Buna göre; ilk defa anlatılan masal, hiçbir zaman mükemmel değildir. Zamanla hem ortaya çıktığı bölgede hem de yayıldığı bölgede gelişip güzelleşecektir. Bu masalın birinci değişmesidir; biz bunu olumlu gelişme olarak adlandırıyoruz.

Bir masal gelişip ulaşabileceği en güzel şekli olduktan sonra da yayılmaya ve değişmeye devam edecektir. Başka coğrafyalarda, kültür ve dinlerin etkisiyle masallar asıl şekillerinden uzaklaşmakla birlikte belki de güzelleşmeye devam edecektir. Masalın bu tür gelişmesini de yayılan gelişme olarak adlandırıyoruz.

Artık masal pek çok ülkede anlatılmaya başlanmıştır. Öyle ki başka ülkelere göçen masal tekrar ana yurduna dönmüştür... Ülkeden ham madde olarak göçürülen masal adeta işlenmiş madde olarak geri gelmiştir. Burada unutulmaması gereken konu, işlenmiş olarak geri dönmesi değil, aslından çok şey kaybetmiş olmasıdır. Bu tür değişmeye de “tersine gelişme” diyebiliriz.

Sonuç olarak, hiçbir masal ilk günkü şeklini koruyamaz, fakat masalın çatısı aynen korunur, sadece etrafındakiler değişir. Özellikle bu durumun masal analizinde dikkate alınmasının çok önemli bir nokta olduğu düşünülmektedir (Sakaoğlu, 1999: 9).

Bu şekilde masalın gelişme ve yayılmasının bir üçlü çerçeve içerisinde ele alındığı ve değerlendirildiği görülmektedir. Özellikle masal derleme çalışmaları sırasında masal anlatıcılarından aynı masal ikinci kez dinlenildiğinde, masalda anlatılan pek çok şeyin değiştiği ifade edilebilir. Masala katkısız anlamda ikinci anlatımın birinciye göre daha olumlu olduğu söylenebilir. Bu manada Sakaoğlu'nun "olumlu gelişme" ifadesine katılmak mümkündür. Nitekim sözellikte bir şeyi harfiyen hatırlama yoktur. Sözlü kültürlerde bellek, ne istendiği anda istenen bilginin bulunup çıkarılabileceği bir depo ne deneyimin üzerine kazındığı balmumu bir mühür ne de anahtar sözcüklerin üzerine yazıldığı bir parşömen kağıdıdır (Sanders, 1999: 24).

Van yöresinde farklı iki anlatıcıdan dinlenen aynı masal, çatısı itibarı ile aynı olmakla birlikte gerek içinde geçen konuşmalar gerekse içinde bulunan motifler açısından oldukça farklı idi. Nitekim, kimse bir olayı iki kez aynı biçimde anlatamaz. Anlatıcı her ağzını açışında olayı farklı anlatacaktır. Bir gün kahramanı bir yoldan götürür, ertesi gün başka bir yoldan. Ama kahraman hep aynı kahramandır ve her seferinde evinde kendisini bekleyen aynı insanlara kavuşur. Yine de kimse öyküleri dokuyan kişileri yalancılıkla suçlamaz. Kimse masalcının gerçek olarak adlandırılacak denli soyut ve kesin bir şey anlattığından kuşkulalmaz (Sanders, 1999: 28). Bu anlamda aynı bölgede dahi bir masalın farklı masal anlatıcıları tarafından oldukça içselleştirilerek ve içerisine her defasında yeni unsurlar katılarak anlatıldığı dinleyici tarafından ise bu durumun çok fark edilmediği söylenebilir. Çünkü anlatı ana hatları itibarı ile bilinmektedir.

1.6.MASALLARIN TOPLANMASI VE KARAKTERİSTİK YAPILARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

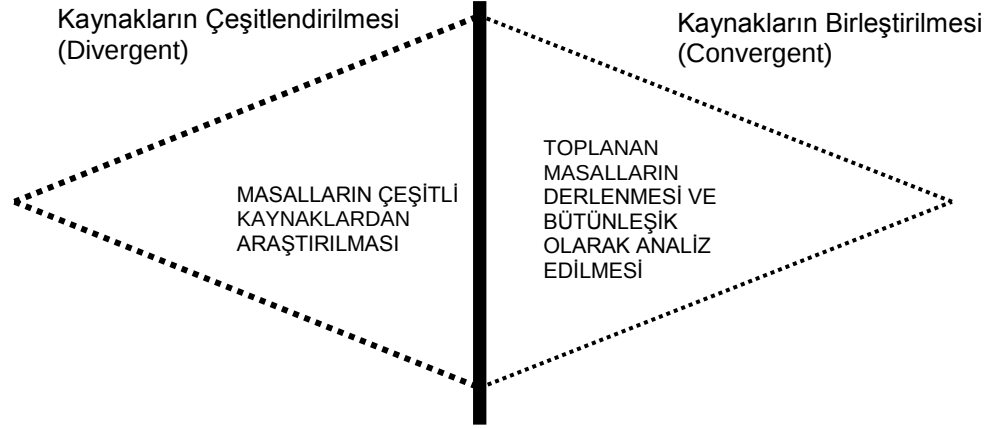
Masalların toplanması sürecinde, özellikle anlatıcılar, masal anlatımında ortaya çıkan bağlamsal koşulların toplum açısından çok güçlü bir şekilde sosyal ilişkilerin gelişmesine katkı verdiğini ifade etmektedirler.

Bireyler arasındaki her türlü sorunların masal anlatım ortamlarında ortaya konulduğu ve ortak bir akıl geliştirilmesinde bu bağlamsal koşulların

aracılık ettiği anlatıcılar tarafından ifade edilmektedir. Buna karşın masal anlatıcıları; günümüzde bireyleri bir araya getiren bağlamsal koşullarının zayıfladığını, bireylerarası ilişkilerin gelişmesine aracılık eden faktörlerin kaybolduğunu, bu durumun da insanları birbirinden uzaklaştırarak toplumsal bütünleşme ve birliğin gerçekleştirilmesinde sorunlar ortaya çıktığını vurgulamaktadırlar. Masal anlatıcıları, özellikle toplumun entelektüel düzeyinin (sözlü anlatım, din, tasavvuf, aşık edebiyatı, masal, hikaye...) geriye doğru gittiğini, bireylerarası bu tür kültürel paylaşım ortamlarının yok olduğunu ve bu durumun sosyal-kültürel gelişim açısından dikkate alınması gerektiğini masal toplama sürecinde vurgulamışlardır. Ayrıca sözlü kültür zenginliğini arşivleyecek metodik bir çalışmanın olmamasının ve temel olarak bu alandaki kaynak kişilerinin yaşlarının epey ilerlemesiyle özellikle zaman içerisinde geçmişten günümüze uzanan bu derin kültürün ve mirasın yok olacağı da vurgulanmaktadır. Birçok masal anlatıcısı yaşlılığın vermiş olduğu temel sorunlardan dolayı birçok masalı hatırlamadığını ifade etmiştir. Masal anlatımının sürekli olarak tekrar gerektirmesi ve zaman içerisinde bu temel geleneğin de yok olması sonucunda anlatıcıların yeteneklerinin önemli ölçüde körelmesine yol açtığı görülmüştür.

Masal araştırması yapan halkbilimciler için en önemli sorunlardan birisi veri tabanını oluşturabilecek kadar masal toplanmasıdır. Bu anlamda, masalların toplanması, sınıflandırılması, kataloglanması ve daha sonra bunların karşılaştırmalı yöntemler ile analiz ve sentez edilmesi araştırmacılar açısından en önemli süreç olarak karşımıza çıkmaktadır (Thompson 1997: 406).

Bu çerçevede özellikle yörede yeterli bir şekilde masal toplanabilmesi için özellikle kültürel açıdan fikir önderleri (opinion leaders) ile görüşmeler yapılarak masal anlatıcılarının kimler olduğu araştırılmıştır. Ayrıca informel ilişkilerden de yararlanılarak kadın masal anlatıcılarının kimler olabileceği bilgilerine ulaşılmıştır.

Şekil 1.1.Masalların Farklı Kaynaklardan Toplanması ve Bütünleşik Model Olarak Analizi

Özellikle geleneksel ve kapalı bir kültürel yapıya sahip olan bölgede, kadın masal anlatıcılarının -yabancı kişilere- masal anlatımına çok fazla sıcak bakmadıkları bilinmektedir. Masal toplama sürecinde özellikle kimlerin masal anlatıcısı olduklarını öğrenmek en zor süreçlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır (Thompson 1997: 409). Nitekim, bu çerçevede geliştirilen yaklaşımlar sonucunda verimli bir sürecin oluşturulması için büyük bir çaba gösterilmiştir.

Van, her açıdan kültürel birikimi ve derinliği olan önemli bölgelerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle tarihsel süreç içerisinde farklı kültürlere beşiklik eden Van'ın "Selçuklu dönemi"nden sonra yoğun Türk kültürü etkisi ile tarihsel süreç içerisinde önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. Özellikle yörenin temel olarak masal stok merkezlerine baktığımız zaman Erciş, Muradiye, Çaldıran, Özalp ve Van'ın çok önemli kültür stoklarının olduğu noktalar olduğu görülmektedir. Özellikle kültürel açıdan kurumsal yapıların da olduğu bu noktalarda çok derin ve geniş bir uzantıya sahip olan Türk kültürünün izlerine rastlamak mümkündür.

Bölgenin Ziyareti	İletişim Kurulması	Masalların Toplanması	Analiz ve Düzenlemeler
•İki aylık araştırma ve inceleme gezisi (2008). •İki buçuk aylık araştırma ve inceleme gezisi (2009).	•Kanaat önderleri •Kamu kurumları (valilik, kültür müdürlüğü vs). •Sosyal ağın geliştirilmesi (bölgede yaşanlar ile). •İnformel ilişki ağlarından yararlanma.	•Anlatıcılardan masalların dinlenmesi. •Sosyal ilişki ağlarının geliştirilmesi. •Yerel bilgi stoklarına daha derinlikli erişim.	•Toplanan masallar titiz bir şekilde yeniden incelenerek düzgün bir metin haline dönüştürülmüştür. •Masal anlatıcılarına gerekli olduğu durumlarda tekrar başvuru yapılmıştır.

Şekil 1.2.Masal Toplama Sürecinin Analizi

Özellikle Van masallarının genel olarak yapısı incelendiğinde hem morfolojik yapısında hem onomastik unsurlarında hem de etnoğrafik anlamda bu durum açık bir şekilde görülebilmektedir. Çalışmalarımızın daha kapsamlı olabilmesi ve boylamsal bir nitelik kazanabilmesi için özellikle çalışmalarımızı daha çok Erciş ve Muradiye bağlamında gerçekleştirdik. Araştırma açısından çok fazla malzemenin olması ve yörede çok güçlü bir “Divanhane” geleneğinin olduğunun fark edilmesiyle ilk aşamada masalların genel olarak bu bölgedeki masal anaları ve atalarından dinlenilmesi gerçekleştirilmiştir. Nitekim Divanhane geleneği ve ayrıca yörede geçmişte var olan Aşıklık geleneğinin sözlü kültürü besleyen çok önemli faktörler olduğu yapılan çalışmalar sonucunda görülmüştür.

Bu türde bir çalışma, özellikle, masal anlatıcıları ile derinlemesine ve güven unsuruna dayalı daha verimli bir iletişim modeli geliştirdiği için tercih edilmiştir. Olabildiğince her masal anlatıcısının bildiği bütün masallar dinlenmiştir. Uzun bir süreç geçmesine, masal anlatıcıları ile çok yoğun bir iletişim ve işbirliği geliştirilmesine rağmen halen anlatıcıların hafızasında olan bütün masallar dinlenebilmiş değildir. Ancak bundan sonraki araştırma süreci içerisinde anlatıcılar ile sürdürülebilir bir ilişki modeli geliştirilerek sahip oldukları diğer sözlü kaynakların da toplanması yoluna gidilecektir. Böylece bölgede var olan bütün masallar zaman içerisinde toplanarak var olan sözlü

kültür ve söylenceler nesnel bir şekilde güvenilir ve geçerli yöntemler ile ortaya konulmuş olacaktır. Gelecek kuşaklara bu değerlerin taşınmasına büyük bir katkı sağlayacak bu tür çalışmaların özellikle Türk kültürünün zenginliğine büyük bir ışık tutacağı düşünülmektedir.

1.7. VAN TÜRK HALK MASALLARININ BAĞLAMSAK KOŞULLARI VE DİVANHANE (DUVAKHANE) GELENEĞİ

Bu bölgede çok güçlü bir *Divanhane (Erciş, Muradiye) ve Aşıklık geleneğinin* olduğu araştırma sürecinde fark edilmiştir. Özellikle akademik çevrede *Divanhane geleneğinin* şu ana kadar fark edilmemiş olması dikkatimizi masal çalışmalarımız sırasında bu konu üzerine de çekmiştir.

Halkbilimi araştırmalarında *bağlam* önemli bir yer tutmaktadır. Söylencelerin temel yapısının kapsamlı bir şekilde anlaşılması için özellikle bağlamın yapısı, özellikleri, bağlamda icranın değerlendirilmesinin çok önemli bir unsur olduğu görülmektedir. Bu anlamda bağlam, icrayı ve masalların çeşitlenmesini etkileyen önemli bir nokta olarak karşımıza çıkmaktadır. Araştırmalarda özellikle bağlamın dikkatli ve derinlemesine bir şekilde ele alınması gerekmektedir. Çünkü bağlam, yapı itibarıyla tarihsel ortamın temel etkilerini de kapsayan ve içeren çok önemli unsurlardan birisidir (Neuman 2007: 424). Masalların daha sistemli bir şekilde analiz edilmesi, içeriği ve yapısının daha iyi bir şekilde anlaşılmasına yönelik, temel olarak masalların icra bağlamının anlaşılabilirliğini daha iyi sağlayacaktır.

Bu anlamda, özellikle bir model geliştirmek ve bağlamı çok daha somut bir şekilde değerlendirmek için bazı faktörleri inceleme sürecinde öncelikli olarak ele almak mümkündür. Bu çerçevede özellikle halkbilimi açısından bağlam unsurları genel olarak şu faktörlerden oluşur; Dil, ses, hareket, edebi sanatsal özellikler, doku, içerik, edebi-tarihsel bağlam, kültürel bağlam, sosyal ve psikolojik bağlam (Jason 2005: 439-44).

Masallarda Divanhane geleneğini temel olarak sosyal ve psikolojik bağlam içerisinde sosyal organizasyonlar içerisinde değerlendirmek mümkündür. Van yöresinde özellikle masal anlatım geleneği ve sürecinin temel olarak Divanhanelerde ortaya çıktığı ve geliştiği görülmektedir. Bu

sosyal organizasyonların temel hedefi tabii ki sadece bu tür söylence kültürünü icra etmek değildir. Formlar kapsamlı bir şekilde incelendiği zaman Divanhaneler; toplumsal açıdan önemli olan birçok faaliyetin gerçekleşmesine olanak sağlarken, aynı zamanda masalların icra edilmesinde önemli bir görev ve sorumluluk üstlenerek bu alanın gelişmesine büyük bir katkı sağlamıştır.

Erciş yöresinde yapılan araştırmalar sonucunda, yörenin temel değerlerinden birinin Divanhane kültürü olduğu karşımıza çıkmaktadır. Bu kurum, yörede çok önemli ve güçlü bir sözlü kültür geleneği yaratmıştır. Birçok açıdan incelemeye değer olan konunun bölgede kapsamlı bir şekilde ele alınmasının büyük yararı olacağı düşünülmektedir. Burada, konu, genel olarak ele alınacak ve özellikle temel işlevleri üzerinde durulacaktır. Ayrıca masal geleneğinin oluşmasında bu tür örgütlenmelerin rolü genel bir çerçevede ele alınacaktır.

Yapılan mülakatlar ışığında özellikle Divanhane kültürünün bölgede yaşayan bireyler için çok önemli bir yere sahip olduğu anlaşılmaktadır. Aşağıda Divanhane ortamında bulunmuş dinleyici ve anlatıcıların Divanhane'nin hem şekil hem de içerik olarak yöredeki anlam ve önemini belirten sözlerine yer verilmiştir.

Dilmaç (2008): "Divanhane köy odalarından daha büyük olurdu. Yerde yaklaşık elli metre kare büyüklüğünde tamamen el dokuması Van yöresine ait kilimler, keçe ya da el dokuması halılar bulunurdu. Makat denilen divanların üstünde kilim serilir, yaslanmak için ise uzun, ince el dokuması, kilim desenli yastıklar olurdu. Ayrıca sadece divanda değil, yerlerde de çok sayıda minderler oturmak için bulundurulurdu. Ortada da soba bulunurdu. Divanhane'ye köyün imamı, yörenin ileri gelenleri Divanhane sahibi kişiler tarafından her akşam davet edilirdi. Özellikle Erciş Cihangören köyünden masal anlatıcısı olan Fethullah amca mutlaka bu toplantılarda bulunarak masallar anlatırdı. Mesela köyde bir yardım veya ortak bir çalışma yapılması gerektiği durumlarda Divanhane'de alınan kararlar çerçevesinde mutlaka imece yapılırdı. Orada yaşayanların hepsi birbirinden haberdar olurdu. Özellikle sık sık Divanhane'de bireyler bir araya geldikleri için çok yoğun bir

bilgilenme ortamı oluşurdu. Örneğin, toplantıda oturulduğu zaman orada bulunanlara hepsine; “sen bize bir gıdık vereceksin,” şeklinde informel takılmalar olurdu.”

Burada “gıdık vermek”; Divanhane’de bulunanların sahip olduğu bir bilgiyi, masalı veya herhangi bir rivayeti toplantı ortamında bulunan diğer katılımcılar ile paylaşması anlamında kullanılmaktadır. Özellikle 1936’larda bir İngiliz heyetinin yöredeki durumu incelemek üzere Erciş’e geldiği, halkın genel durumu ile ilgili olarak araştırmalar yaptığı ifade edilmektedir. İnceleme sonucunda heyetin gönderdiği raporda ise: “Evet, kıtlık var; ama açlık yok,” dedikleri ifade edilmektedir (Dilmaç 2008). Bu olayın, Divanhaneler aracılığı ile toplumdaki her tür sorun ve sıkıntılardan haberdar olunduğu ve güçlü bağların Divanhane kültürü ile geliştirilerek bireyler arasındaki işbirliği ve yardımlaşmanın en üst düzeyde olduğunu göstermesi açıdan oldukça önemli olduğu düşünülmektedir.

Divanhane geleneği ile ilgili anlatılan diğer bir rivayet ise şöyledir: “Ercişli Emrah ile Selbi” (yörede Selvi’ye Selbi denilmektedir.) hikayesini anlatan aşık, hikayeye göre Emrah’ı hapse sokar. O anda hikayenin özellikle dinlenme ve heyecan düzeyi çok üst noktaya ulaşmıştır. Tam bu sırada dinleyici ayağa kalkarak anlatıcıya; “Eğer Emrah’ı hapisten çıkarmazsan vallah bu akşam gitmiyoruz,” şeklinde bir tutum ortaya koymaktadırlar (Dilmaç 2008). Buna rağmen anlatıcının hikayenin geri kalan kısmını ertesi akşama bıraktığı, dinleyicinin geri kalan bölümü dinlemek için tekrar ertesi akşam büyük bir heyecanla Divanhane’ye geldiği ifade edilmektedir. Bu durum özellikle Divanhane geleneğinin toplumsal yaşam içerisinde ne kadar büyük bir yer tuttuğunu ve aynı zamanda yaşamı da renklendiren bir rol üstlendiğini göstermektedir.

Poyrazoğlu (2008): “Divanhane’ye daha çok otuz beş yaşını geçmiş olanlar gelebilirdi. Divanhanelerde toplantılarda bir tane hoca olurdu. Hocanın önünde bir idare lambası bulunurdu. Ayda bir hatim tamamlanırdı. Hatim bitince mevlid yapılır, peşinden yemek verilirdi. Bir cüz yarım saatte okunurdu. Hatim bitince mevlid verilip yemek yendikten sonra tekrar

okunmaya başlanır ve bu sürekli devam ederdi. Divanhane’de abdest yapacak yeri ayrı idi ve namaz cemaatle kılınırdı. Hoca, imam olurdu. Namaz kılındıktan sonra örneğin, Yusuf ile Züleyha’yı kitaptan hoca okurken dinleyenlerden biri yanındakine hoca daha kelimeyi söylemeden mırıldanır, aralarında tebessüm ederlerdi.”

Bu durum hikayelerin tekrar tekrar okunduğunu ve dinleyici topluluğunun da hikayeleri ezberine aldığını göstermektedir. Öyküler paylaşılan bilgi olarak herkesi bir araya getirir. Sözlü kültürde bilgi, bireysel bir deneyim değil toplumsal bir olgudur (Sanders, 1999: 22). Divanhanelerde anlatılan hikayeler bir anlamda toplumun bilgi düzeyini geliştirmeye yönelik zemin hazırlamakta ve buradan da toplumun diğer kesimlerine bir bilgi aktarımı oluşmasını sağlamaktadır.

“Divanhane dağıldıktan sonra herkes evine gider, ne dinlenmiş ne anlamış çoluk çocuğuna anlatırdı. Divanhane’de Erciş’in, Van’ın tarihi üzerine genel sohbetler de yapılırdı. Osmanlı, Selçuklu üzerine özellikle de Akkoyunlu, Karakoyunlu ve Karakeçililer üzerine sohbetler yapılırdı. Divanhane’ye dışarıdan misafir edilen aşıklar gelirdi. Cebine para bırakılırdı. Aşık Sabit Müdami (güzün gelip Mayıs’ta gitti.) Seyf-i Zülyezen’i anlatırdı. Yaşlı adamlardan hikaye bilenler de hikaye anlatırdı. Örneğin hikayeleri kale ustalarından Mehmet Bayraktar anlatırdı.

Eskiden her mahallede mutlaka bir veya iki tane Divanhane olurdu. Kahve yoktu. Kahvelere gidip çay içip eğlenmek, oyun oynamak yoktu. Herkes bağını, bahçesini üzümünü, meyvesini, harmanını bitirir ondan sonra bu mekanlar genelde Ekim ayı gibi açılırdı. Divanhane sahibinin hizmetkarları olurdu. Bu hizmetkarlar ev sahibinin hayvanlarına bakarlar, Divanhane’nin temizliğini yaparlar, gelen konuklara izzet ikram ederlerdi. Ayrıca sadece hizmetkarlar değil, gündüz ev sahibinin hanımıyla kızları bu odayı temizlerler, sobayı doldurup hazırlarlardı. O zaman daha kömür yoktu. Odun yakılırdı. Kömür ne bilinmezdi. Tezek yakılırdı. Odaya gelenlerin hepsinin yeri belli idi. Hergün herkes kendi yerine otururdu. Odaya gelen hoca önce bir cüz Kur’an okur, daha sonra siret, Peygamber Efendimiz’in savaşları okunur, ilmihal, Ahmediye, Muhammediye; Yusuf ile Züleyha gibi hikaye şeklinde olanlar da

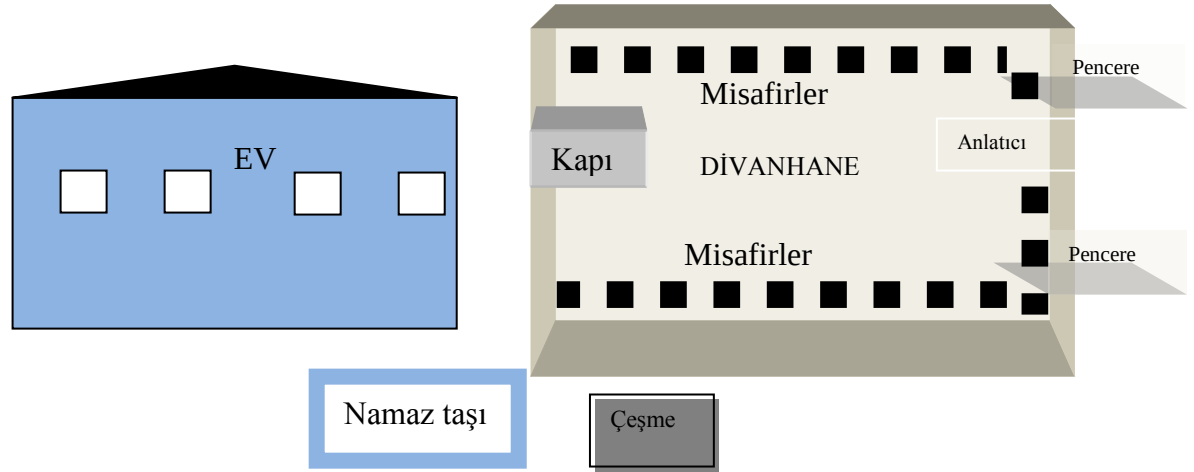
vezinle okunurdu (aruz vezni). Bunların dışında Danişmend Gazi, Battal Gazi gibi menakıplar; Ercişli Emrah ile Selbi Han, Köroğlu ile Kamer Tay, Köroğlu ile Nigar Hanım, Arzu ile Kamber, Kerem ile Aslı, Karacaoğlu ile Kara Kız, Dede Korkut Hikayeleri, Kırk Vezir Hikayeleri, Kızıroğlu Mustafa Bey, Hayreti Baba, İrşadi Baba, Kurbanı gibi hikayeler ile Sultan Murat, Mir Ahmed Bey, Akıldane Keloğlu, Kaftan, Şilan, Guhur, Zarnazur, Destebozan, Şahmaran, Yedi Arkadaş, Zümrüdü Anka, Horhor At, Kahraman-i Katil, Cırtan Hanım, Sıçtım Hanım gibi masallar anlatılırdı.

Divanhanelerde genel olarak çedene kavrulurdu, çay içilirdi. İnsanlar ellerindeki erzakları Divanhanelere getirir, burada bunları paylaşırlardı. Herkes bu durumdan da büyük bir keyif alırdı. Özellikle soğuk kış gecelerinde yaratılan bu paylaşım kültürü insanların yüksek düzeyde ilişki ve dostluğun gelişmesine vesile olurdu. Yaz aylarında işlerin yoğun olması nedeniyle Divanhaneler paydos edilirdi.”

Bülbül (2008): “Divanhane’ye gelen aşıklar en az üç ay misafir edilirdi. Aşık kaldığı süre içerisinde hikayeler anlatırdı. Bu hikayelerden bazılarının yaklaşık üç ay anlatıldığı olurdu. Mesela Apti Ağa, Zaloğlu Rüstem’i üç ayda anlatırdı. Apti Ağa hikaye boyunca sürekli ayakta durur ve çok büyük bir coşkuyla hikayesini anlatır, ertesi gün devam etmek üzere de en can alıcı noktada hikayeyi bırakırdı. Yirmi beş kuruş harçlığımın on kuruşunu hikaye anlatan aşığa verirdim. Aşıklar genel olarak bu işi para karşılığı yapmazlardı, zaten Divanhane sahibi onların temel ihtiyaçlarını karşılayacak desteği vermekteydiler. Ancak insanlar gönlünden ne koparsa onu Divanhane’ye gelen aşığa verirdi.

Divanhanelerle ilgili olarak dikkati çeken en önemli noktalardan biri Divanhanelerin onomastik yapılarıdır. Bölgede yer alan Divanhanelerin sahibinin isimi ile anıldığı görülmektedir. Özellikle sahibinin ismi ile anılan bu yapılar, aynı zamanda bölgenin önde gelen kişilerine aittirler. Adları tanımlayan hacı, bey, çavuş, ağa, efendi gibi toplum içerisinde bireyleri öne çıkaran ünvanlar Divanhanelerle adeta özdeşleşmiştir. Bu durum Divanhane ve onun sahibi olan kişi arasında çok yoğun bir ilişki kurulduğunu göstermesi

açısından önemlidir. Nitekim, Sadık (2008)'la yapılan görüşmede kendisi bu ünvanların karakter olarak da birbirinden çok ayrı olduğunu ifade etmiştir. Mülakatlar çerçevesinde yörede bulunan Divanhaneler kısaca aşağıdaki şekilde ifade edilebilir.

Şekil 1.3.Örnek Bir Divanhane

Tablo 1.1.Bölgede Tespit Edilen Divanhaneler

1. Mecit Gazioğlu Divanhanesi	9. Bekir Ağa Divanhanesi
2. Süleyman Bey Divanhanesi	10. Ahmet Efendi Divanhanesi
3. Ömer Ağa Divanhanesi	11. Mehmet Efendi Divanhanesi
4. Hüseyin Çavuş Divanhanesi	12. Cemil Bey Divanhanesi
5. Çerkez Bey Divanhanesi	13. Şeref Bey Divanhanesi
6. Hacı Abdurrahman Divanhanesi	14. Selim Çavuş Divanhanesi
7. Şevket Çavuş Divanhanesi	15. Hacı Kamil Divanhanesi
8. İdris Bey Divanhanesi	

Yukarıdaki tabloda verilen Divanhanelerin yörenin tanınmış ailelerine ait olduğunu belirtmek isteriz. Divanhane sahibi olmak ve sürekli olarak bu ortamın koşullarını yerine getirmek mali açıdan ciddi bir güç gerektirmektedir. Özellikle belirtilen zamanlarda varlıklı kişilerin çok fazla olmaması bu yapılara

toplum içerisinde büyük bir değer taşıyan kimlik kazandırmıştır ve dolayısıyla sahibinin isimi ile anılmıştır. Özellikle belirli bir yaşın üzerinde olan kişilerin Divanhanelerle ilgili olarak mutlaka bir öyküsü ve anısının olduğu yapılan görüşmelerle ortaya konulmuştur. İsimlerle ilgili bir diğer nokta ise her Divanhane'nin hemen hemen herkes tarafından bilindiği ve mutlaka Divanhaneler arası çok yoğun bir bilgi alışverişinin olduğudur. Onomastik olarak bu yapılara bakıldığında hepsinin erkek adı taşıdığı görülmektedir. Zaten bu mekanlarda sadece erkekler bir araya geldiği için bu nedenle bu tür mekanların isimlerinin erkek ismi olması doğal bir durum olarak değerlendirilebilir. Bu mekanlardaki toplantılara katılan erkeklerin daha sonra burada öğrendiklerini evinde eşi ve çocuklarıyla paylaşması, sözlü kültürün kitlesel anlamda çok daha etkin bir şekilde kullanılarak yayılmasını sağlamıştır. Bu şekilde Divanhane'de konuşulan konular ve anlatılan her masal ve hikaye toplumun her kademesine aktarılmış, nesiller arası sürekliliğin sağlanmış olduğu görülmektedir.

Konu ile ilgili olarak vurgulanması gereken noktalardan birisi de her yerde en fazla bir ya da iki tane Divanhane olmasıdır. Çok fazla olmamasının daha ziyade maliyet ilgili olduğu yapılan mülakatlarla anlaşılmıştır. Aynı alanda veya yakın komşu çevrede birden fazla Divanhane olması özellikle rekabet yaratacak, ya da bireyler arasında farklı ilişkiler gelişmesine yol açma olasılığı olabilecektir. Bütün bunların yanında farklı Divanhaneler de mutlaka mevcuttur. Ancak bizim yapmış olduğumuz mülakatlar çerçevesinde elde edebildiğimiz önemli Divanhaneler yukarıda tablo 1'de belirtilmiştir. Bu mekanlar bölgedeki farklı noktalarda yer almaktadır.

Sonuç olarak Divanhaneler, birbirine çok fazla yakın olmayan farklı noktalarda yer alan, bireylerin günlük ve sosyal yaşamında önemli rol oynayan yapılar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bölgede yaşam stilinin temel unsurunu oluşturan Divanhaneler, özellikle kış geceleri çok yoğun olarak kullanılmakta, bu ortamda yapılan geniş ölçekli sohbetler ve sözlü anlatılar ev ortamına girmekte, bu vesile ile de nesilden nesile aktarılmaktadır.

Konu ile ilgili olarak daha detaylı değerlendirilmelere, bu kurumların temel yapı ve fonksiyonellikleri değerlendirilirken daha kapsamlı bir şekilde

yer verilecektir. Burada tespit edilen Divanhanelerin dışında, daha sonra bölgedeki yapılacak araştırma gezileri ışığında bu mekanların organizasyonel yapılarını daha geniş bir şekilde inceleme olanağı olacaktır. Özellikle bu kurumların toplam nüfuslarının ortaya konulması, kültürel ve sosyal yapılarının daha kapsamlı bir şekilde ortaya çıkmasına olanak sağlayacaktır.

1.7.1. Divanhanelerin Fonksiyonlarına İlişkin Bütünsel Bir Değerlendirme

Yapılan değerlendirmeler çerçevesinde Divanhane geleneğinin çok farklı misyonları yerine getiren organizasyonlar olduğu görülmektedir. Özellikle yapılan mülakatlar Dilmaç (2009), Kasımoğlu (2008), Poyrazoğlu (2008), Çiçek (2008), Bülbül (2008), Koç (2008), Sadık (2008) ve toplanan etnoğrafik veriler çerçevesinde Divanhane'nin temel fonksiyonları aşağıda farklı boyutlar açısından tartışılmaktadır. Bütün görüşmeler kayıt altına alınmış ve mülakatlar yarı yapılandırılmış bir şekilde gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerde özellikle "*Halo etkisi*"ni azaltmak için farklı zaman dilimleri içerisinde ilgili kişilerle iletişim fırsatları yaratılmış güvenilir bir iletişim ilişkisi oluşturulmuştur.

1.7.1.1. Toplum İçerisinde İletişim Rolü Üstlenmesi

Yörede bulunan Divanhanelerin temel rollerine bakıldığı zaman karşımıza çıkan en önemli fonksiyonlardan birisi, aynı çevrede yaşayan bireylerin periyodik olarak birbirleri ile sürekli olarak iletişim olanağı sağlamasıdır. Özellikle kış aylarında bu iletişim süreci daha yoğun bir şekilde gerçekleşmektedir. Yakın çevredeki bireyleri bir araya getiren bu mekanlar toplum içerisinde ilişkilerin kurulması, gelişmesi ve sürdürülmesine büyük katkı sağlamaktadır. Sadece mekan olma özelliğinin ötesinde bir misyona da sahip olan bu yerler, toplum içerisinde ilişkilerin gelişmesine yönelik olarak informel örgütsel yapılar olarak da değerlendirilebilir.

Bu çerçevede, bu örgütsel yapıların yüzyıllar boyunca bölgenin temel olarak değerlerinin oluşmasında ve gelişmesinde büyük bir rol üstlendiği görülmektedir.

1.7.1.2. Kolektif Hareket Etme Bilinci Vermesi

Divanhane tarzı bir örgütlenme biraz daha kapsamlı bir şekilde incelendiğinde gerçekten de güçlü bir toplumsal organizasyon olarak değerlendirilebilir. Özellikle yapılan mülakatlarda vurgulanan temel noktalardan bir tanesi; ortaya çıkan sorun veya sıkıntıların bu tür mekanlarda ele alınması; ve sonuç olarak ortak bir çözüm modeli geliştirilmesidir. Bu tarz bir yaklaşımda özellikle çözüm modellerinin öncelikle Divanhane ortamlarında ele alınması, çözümün ortak bir şekilde değerlendirilmesi ortaya konan yaklaşımın meşrulaşması bakımından önem taşımaktadır. Gerçekten de aynı yerde yaşayanların temel sorunlarına yönelik olarak ortak bir bilinç geliştirilmesi ve ortak çözüm modellerinin ortaya konması toplumsal duyarlılık, ortak davranış geliştirilmesi açısından büyük bir değere sahiptir. Bu tür yaklaşımlar, toplumları uzun vadede daha güçlü ve rekabetçi bir yapıda tutan çok önemli bir model olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.7.1.3. Kültürel Gelişim Olanığının Sağlanması

Divanhane organizasyonları çok ciddi anlamda kültürel gelişim olanaklarının yaratıldığı mekanlar olarak değerlendirilebilir. Özellikle kış aylarında farklı şehirlerden gelen aşık, şair ve masal anlatıcıları bu tür mekanlarda iki üç ay kalarak ciddi anlamda bir kültür ortamı yaratmışlardır. Bu mekanlarda dini ve toplumsal yaşam ile ilgili kitaplar okunması ve katılımcılar arasında ilgili konularda tartışılması her yıl yapılan bu kültürel etkinliklerin toplumsal gelişim açısından büyük bir katkı sağladığı anlaşılmaktadır. Divanhanelerin, organizasyon yapıları olarak bulundukları zaman itibarıyla bir okul misyonunu da üstlendikleri düşünülebilir. Öğretici ve araştırmacı bir yaklaşım sergilenen bu yapılarda temel olarak bireylerin Türk

kültürüne ilişkin olarak değerlerinin gelişmesine olanak sağlanırken aynı zamanda Hz. Muhammed (s.a.s) ve diğer peygamberlerin hayatlarından örnekler verilmekte, Kur'an okunarak İslam düşüncesi, iman gibi konularda bireylerin daha bilinçli ve birikimli olmaları sağlanmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır.

1.7.1.4. Yardımlaşma Kültürü Yaratması

Divanhaneler birçok açıdan bireyler arasında yardımlaşma kültürü oluşturması nedeniyle büyük bir değer taşımaktadır. Özellikle ihtiyaç içerisinde olan kişi ya da ihtiyaç duyulan konular bu tür mekanlarda ele alındığı anlaşılmaktadır. Bu şekilde çözüm geliştirilmeye çalışıldığı görülmektedir. Ortak mekanda bir araya gelme, paylaşım, ahlaki kodlara yapılan vurgular özellikle yardımlaşma adına büyük bir değer oluşturmuştur. Bir konuda yardımlaşma ihtiyacı olduğunda hemen imece yapılmakta ve ortak toplumsal güç ortaya konularak daha etkili sonuç elde edilmeye çalışılmaktadır. Gerçekten de bölgenin kültürü incelendiği zaman Hz. Muhammed (s.a.s.)'in şu sözünü kendisine düstur edinen bireylerin çokluğu dikkat çekmektedir; "Komşusu aç iken tok yatan bizden değildir." Nitekim bu durum, bireyler arasında yoğun bir işbirliği ve yardımlaşma kültürünün gelişmesine etki eden temel faktörlerdendir. Ayrıca Divanhane toplantılarında bu tür konular yoğun bir şekilde ele alındığı için bireylerin yardımlaşma kültürü sürekli olarak canlı tutulmakta ve güçlü bir şekilde pekişmesine olanak sağlanmaktadır.

1.7.1.5. Söylence Kültürünün Gelişmesi ve Sürdürülmesine Olanak Sağlaması

Bölgede temel kültürel geleneklerin ve bilgi stoklarının sözlü kültür ile oluştuğu görülmektedir. Bu sürece bölgede aracılık eden örgütlenmenin ise Divanhaneler olduğu görülmektedir. Konuların sürekli olarak tekrar edilmesi ve periyodik dönemlerde ele alınması nedeniyle çok güçlü bir söylence

k l r n n geliştiğini görmekteyiz. Özellikle görüşme yapılan kişilerin hafızalarında inanılmaz düzeyde; masallar, hikayeler, efsaneler, dörtlükler, atasözleri, bilmeceler, dualar, oyunlar... olduğu görülmüştür. Her alanda çok geniş bir birlikime sahip olan anlatıcıların bu söylence yeteneğini Divanhane’de kazandıklarını ifade etmelerinin bu anlamda çok önemli olduğu g r ş ndeeyiz.

1.7.1.6. Bireysel Yeteneklerin Ortaya çıkarılması ve Geliştirilmesi

Divanhaneler bireysel olarak anlatım ve söylence yeteneklerinin geliştiği önemli yapılar olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle buralara devam eden bireylerin temel yetenekleri ve becerileri gelişmektedir. Zaman içerisinde güçlü anlatım ve söylence yeteneği olanlar sivrilmekte, çevrede sevilen, sayılan bireyler olmaktadırlar. Gerçekten de masal toplanan kişilerin çok güçlü bir anlatım yeteneği, çok güçlü bir hafıza ve örneklendirme becerilerinin olduğu görülmüştür. Masal anlatıcıları, masal kurguları çok güçlü ve her ayrıntıyı bütün detayları ile ortaya koyma becerisi göstermektedirler. Ayrıca bu bireylerde çok güçlü bir iletişim ile beden dilini kullanma becerisinin geliştiği de görülmüştür. Konuşmaları, farklı konularla zenginleştiren bu kişilerin ayrıca dili de büyük bir ustalıkla kullanma yeteneğinde oldukları görülmüştür.

1.7.1.7. Modern  rg tlenme Bilincinin Sağlaması

Toplumların ilk dönemlerinde ortak çalışmanın çok farklı modellerinin mevcut olduğu görülmektedir (imece, teav n sandıkları vb). Bu anlamda temel bazı faktörlere bakarak; toplumların nasıl örgütlendikleri, modern anlamda örgütlenme sürecine geçişin nasıl gerçekleştiğinin anlaşılması mümkün olabilmektedir. Burada informel düzeyde toplumsal yapının özellikle ilişkisel düzeyde nasıl geliştiğini ve süreç içerisinde bunun toplumsal anlamda örgütlenmeye dönüşerek kendi geleneklerini, mekansal unsurlarını

ve kaynaklarını yarattığını görmekteyiz. Özellikle kültürel beslenme sürecinin bu tür yapılarda geliştirilmesi sistemin çok daha güçlü hale getirilerek rekabetçi bir model ortaya çıkardığını göstermektedir.

Tablo 1.2.Divanhanelerin Toplum İçinde Üstlendikleri Fonksiyonlar

<i>Toplum içerisinde iletişim rolü üstlenmesi</i>
<i>Kolektif hareket etme bilinci vermesi</i>
<i>Kültürel gelişim olanağının sağlanması</i>
<i>Yardımlaşma kültürü yaratması</i>
<i>Söylence kültürünün gelişmesi ve sürdürülmesine olanak sağlaması</i>
<i>Modern örgütlenme bilincinin sağlanması</i>
<i>Bireysel yeteneklerin ortaya çıkarılması ve geliştirmesi</i>
<i>Farklı bölgelerden birikimleri çekmesi</i>

1.7.1.8. Farklı Bölgelerden Birikimleri Çekmesi

Divanhanelerin toplumsal yapı içerisinde sahip oldukları misyon ve nitelik itibarı ile çok önemli organizasyonlar olarak değerlendirilmesinin temel unsurlarından biri de o zaman Türkiye'nin farklı noktalarından gelen aşıklara, anlatıcı ve hocalara hiçbir karşılık beklemeden ev sahipliği yapmış olmasıdır. Ayrıca bu kültürün yerleşik bir özellikte olması, bölgeye zamanında çok önemli seyyahların, hocaların ve aşıkların gelmesinde çok etkin bir rol üstlendiği görülmektedir. Bu tür bir model olmadığı takdirde bölgeye özellikle söylence kültürü olan hocaların ve aşıkların gelmesi söz konusu elbette olamazdı. Hiçbir karşılık beklemeden bu tür insanların konaklamalarına olanak sağlayan ve temel ihtiyaçlarını karşılayan Divanhaneler, yörede güçlü bir kültür stoğunun oluşmasına büyük ölçüde aracılık etmiş ve Türkiye'nin

farklı birikimleri ile değerlerinin buralarda gelişmesine ve olgunlaşmasına katkı sağlamıştır.

Sonuç olarak genel hatları ile yer verilmeye çalışılan Divanhaneler, Van yöresinde masal geleneğinin ortaya çıkması ve gelişmesinde büyük bir öneme sahiptirler. Bireylerin kültürel açıdan temel beslenme kaynakları olan Divanhaneler birçok açıdan incelenmeye değer çok önemli organizasyonlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle masal bağlamsal koşullarını oluşturan bu mekanlar, birçok açıdan ele alınması gereken güçlü gelenekleri olan sistemler olarak değerlendirilebilir. Süreç içerisinde özellikle farklı bölgelerden anlatıcıları buraya çekmesi, dinleyici ve anlatıcı etkileşiminin çok yüksek düzeyde olması masal anlatımı sürecinin gelişmesine büyük katkı sağlamıştır. Bundan dolayı Divanhaneler bölgedeki masal stoğunun oluşması ve gelişmesine büyük katkı sağlamıştır. Bunun sonucu olarak da güçlü bir söylence geleneği ve birikimi ortaya çıkmıştır. Özellikle bu gelenekte yetişmiş anlatıcılara ulaşmak çok çeşitli bilgilerin toplanmasına olanak sağlamaktadır. Ayrıca geçmişin derinliklerinde oluşmuş ve gelişmiş birçok söylenceyi de bu kişiler aracılığı ile geleceğe aktarma olanağı oluşmaktadır. Daha sonraki süreçte özellikle farklı Divanhaneler ve bunların temel özellikleri, yapıları, birikimleri üzerine yapılacak olan çalışmalar ile çok farklı söylence stoklarına ulaşmak mümkün olabilecektir. Birçok açıdan birikimlerin oluştuğu bu yapıların akademik olarak incelenmesinin de çok anlamlı olacağı düşünülmektedir.

Bizim çalışmamız daha çok Van masalları üzerine odaklandığı için Divanhane geleneğinin araştırılmasına yönelik olarak çok fazla zaman harcanmamıştır. Ancak temel özellikleri, işleyişi ve fonksiyonlarının değerlendirilmesi noktasında masalın bağlamsal koşullarını değerlendirmek için konuya yer verilmiştir. Bu aşamadan sonra Divanhane'nin bir yapı, söylence kültürü ve geleneklerinin oluştuğu mekansal bir sistem olarak araştırılmasının büyük yararlar sağlayacağı düşünülmektedir.

1.8.VAN YÖRESİNE YÖNELİK MASALLARA İLİŞKİN YAPILMIŞ ÇALIŞMALAR

Bölgenin temel değerlerine yönelik olarak yapılan çalışmalar incelendiğinde kısaca yapılan çalışmalar şunlardır: Ahmet Caferoğlu (1951: 3-9), “Anadolu illeri Ağızlardan Derlemeler” 1951 yılında yayınlanan bu çalışmada, Van yöresine ilişkin derlenmiş “Hekaya” ve “Heka” isimli iki masala rastlamaktayız. Özellikle bölgeye yönelik olarak yapılan ilk çalışmalardan biri olması nedeniyle bu çalışmanın önemli olduğu düşünülmektedir. Ali Saraçoğlu’nun, Türk Dili Dergisi’nde yayınlanan “Üst Van Gölü Bölgesi’nde 2-3 Kardeş Masalları” (1953: 682-90) ise Caferoğlu’ndan sonra, bölgede konu ile ilgili yapılmış diğer önemli bir çalışma olarak karşımıza çıkmaktadır. Daha sonra Pertev Naili Boratav, “Az Gittik Uz Gittik” (1969: 380) adlı çalışmasında yer alan “Telli Top” masalına benzeyen bir masalı Van bölgesinden bir anlatıcıdan derlediğini ifade etmektedir. Daha sonraki süreçte Muzaffer Akkuş, “Van Kütüğü” (1993: 263-288) için yapmış olduğu çalışmasında ise Van Ağızı başlığı altında bölgeden derlenen dört masala yer vermiştir. Ancak çalışma içerisinde masallar ile ilgili olarak herhangi bir analiz yapılmamıştır. Yine Ali Duymaz, “Van Kütüğü” (1993: 342-45) için yapmış olduğu çalışmasında, masalların bağlam ve içeriklerine yönelik değerlendirmelerde bulunmaktadır. Bu çalışmanın daha çok bölgenin masallarının genel niteliğini değerlendirmeye yönelik olduğu görülmektedir. Muhsin Dünder “Van İli ve Civarı Ağızı” (1967: 26-57) adlı tez çalışmasında, bölgeden derlenen beş masala yer vermiştir. Selçuk Cengiz “Erciş Ağızının Fonetik ve Morfolojik İncelemesi” (1975: 25-29) adlı tez çalışmasında dört masal metnine yer vermiştir. Nevzat Türközü “Van İli Merkez Ağızı” (1972: 84-89) incelemesinde bölgeden derlenen dört masala yer verilmiştir. Kemal Tırak, “Van Folkloru” (1976: 72-84) adlı çalışmasında beş masala yer vermiştir. Bu masalların ikisi Çaldıran, üçü de Muradiye’den derlenmiştir. Nihat Sami Kaya, “Erciş’te Derlenmiş Hikaye ve Masallar” (1976: 138-163) adlı bitirme tezinde iki masala yer vermiştir. Necati Kıymaz, “Van Masal ve Efsaneleri” (1981: 1-97) adlı çalışmasında otuz masala yer vermektedir.

Yılmaz Önay, “Van Folklorundan Örnekler” (1976: 135-44) adlı çalışmasında yedi masala yer vermiştir. Önay’ın, 1995 yılında ise yapmış olduğu “Van Masalları Üzerine Bir Araştırma” adlı doktora tezinde ise yetmiş masal metni incelenmiştir. Önay (1994-95), Anadolu’dan öğrencilere masal derleme çalışması yaptırmış, toplanılan yüz yetmiş yedi masaldan elli beş tanesinin Van masalı olduğu belirtilmiştir. Ayrıca Selçuk Üniversitesi Türk Halk Kültürü Uygulama ve Araştırma Merkezi arşivinde de Erciş’ten derlenen altı masal bulunmaktadır.

Bizim çalışmamız farklı olarak, Divanhane geleneği içinde yetişen masal anlatıcılarına yer vermektedir. Ayrıca bu anlatıcılara ilk kez ulaşılmış ve pek çok sözlü veri kaynaklarına ulaşılmıştır. Masal anlatıcıları genel olarak “Divanhane” geleneğinden geldikleri için masallar içerik olarak geniş ve zengin bir kültürün kimliğini yansıtmaktadır. Tespit edilen masal anlatıcıları, genelde masal atası ve masal anası oldukları için derlenen masallar yöreye yönelik sözlü kültürün temel özelliklerini ortaya koyması bakımından büyük bir değer ve öneme sahiptir. Masal anlatıcılarının yaş ortalaması yetmiş ila seksenin üzerinde olduğu için çalışma bu nedenle de ayrı bir öneme sahiptir. Anlatıcılara bölgede ilk defa bizim ulaşmamız büyük bir önem taşımaktadır, nitekim bizden daha önce bu anlatıcılara ulaşan ve derinlemesine masal derleyen herhangi bir araştırmacı olmamıştır. Masallar, genel olarak anlatıcı ve dinleyici ortamı ile birlikte değerlendirilerek içerik analizine tabi tutulmuştur. Ayrıca masal dinleme sürecimiz yaklaşık olarak iki yıllık boylamsal (longitudinal) bir analizin sonucunda gerçekleşmiştir. Bu çerçevede anlatıcılar ile halen düzenli bir iletişimsel ilişki devam ettirilerek çalışmanın sürdürülmesi sağlanmaya çalışılmaktadır. Kesit düzeyinde veri toplamak özellikle anlatıcılar açısından büyük bir sorun oluşturmaktadır. Motivasyon ve odaklanma sorunları yaşayan anlatıcılar en fazla bir iki masal anlatmakta, daha fazla masal anlatmak istememektedirler. Bu anlamda oluşturduğumuz yaklaşım modeli, daha çok uzun bir kesit üzerine kurulu olduğu için, zaman zaman anlatıcılar ile iletişime geçilerek hatırlayabildikleri diğer masalları anlatmaları da sağlanmaya çalışılmaktadır. Çalışmamızın

genel olarak diğer çalışmalar açısından değerlendirilmesi kısaca aşağıdaki faktörler açısından değerlendirilecektir

1.8.1. Toplanma Yöntemi

Genel olarak diğer çalışmalarda kolayda ulaşılabilecek bir derleme tekniği (hazır masal kullanma) benimsenmiştir. Bizim çalışmamızda ise genel olarak masal anası ve masal atası niteliğinde olan ve yörede tespit edilmiş bulunan ve özellikle Divanhane geleneği içerisinde yetişmiş anlatıcılara ulaşmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede kendilerinden özellikle toplanabilen bütün masallar boylamsal bir süreç (iki yıl) içerisinde toplanmıştır. Bunun sonucu olarak bizim çalışmamızda bir anlatıcıdan yüksek sayıda masal toplanmıştır.

Tablo 1.3. Toplanan Masallar ile İlgili Bilgiler

<i>Masalların toplandığı yer</i>	<i>Sayısı (S)</i>	<i>Toplam sayfası (TS)</i>	<i>Masal uzunluğu=TS/S</i>
Van Merkez	1	10	10
Özalp	4	8	2
Muradiye	5	83	16.6
Erciş	60	325	5.41
Toplam	70	426	6.08

1.8.2. Masalların Analiz Modeli

Diğer çalışmalar genel olarak metin düzeyinde derlenmiş ve bütünsel bir analiz modeli geliştirilmemiştir. Sadece Önay (1995)'ın yapmış olduğu çalışmada yörenin masalları Thompson (1977)'a göre incelenmiştir. Biz ise çalışmamızda birçok faktör açısından yörenin masallarını değerlendirmeye çalıştık. Öncelikle bütün masallara yönelik kapsamlı bir içerik analizi yapıldı. Daha sonra bu veriler betimsel istatistiki yöntemler ile sınıflandırılmaya çalışıldı. Ayrıca bizim çalışmamızda sözlü geleneğin çok güçlü bir kurumsal yapısı olan Divanhanelerin ve bu kurumların masal anlatımı üzerindeki etkisi

ve rolü üzerinde de kapsamlı bir şekilde duruldu. Diğer çalışmalarda ise Divanhane geleneğinden hiçbir şekilde bahsedilmediği hatta bilinmediği görülmektedir.

1.8.3. Derlenen Masalların Yapısı

Diğer çalışmalar ile bizim yapmış olduğumuz çalışmadaki masalları karşılaştırdığımız zaman, toplanılan masalların yapısal ve içeriksel olarak daha zengin olduğu görülmektedir. Bu farklılığın temel nedeninin ise özellikle masalları derlediğimiz anlatıcıların güçlü bir anlatım geleneğinin ortaya çıkardığı Divanhane kültürü içerinden yetişmiş olmalarından kaynaklandığı düşünülmektedir.

1.8.4. Masalların Derlendiği Bölgeler

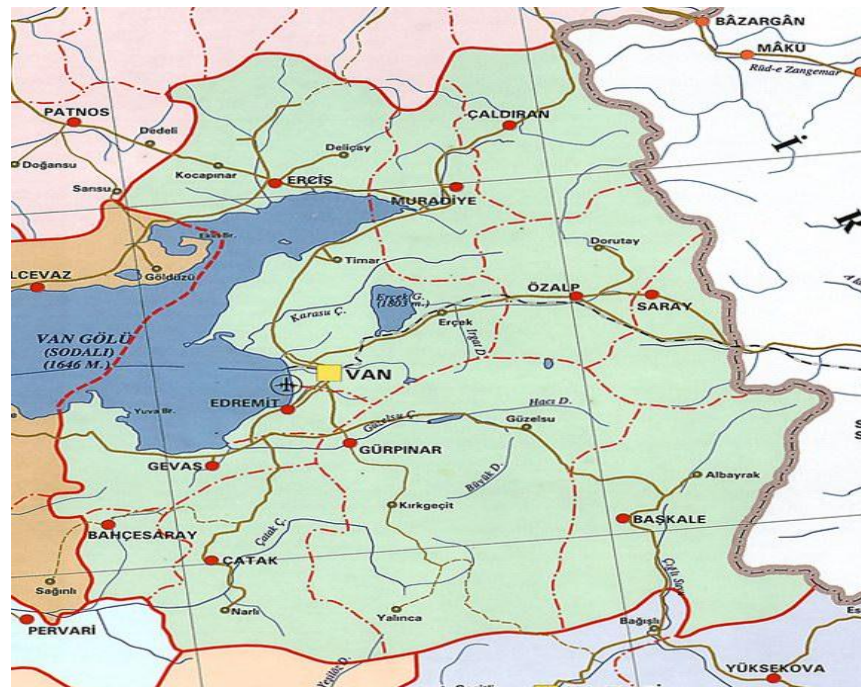
Yöreye yönelik çalışmalar incelendiği zaman genel olarak toplanan masalların heterojen bir nitelik gösterdiği söylenebilir. Çoğunlukla bölgenin farklı yörelerinden oluşan bir derleme yaklaşımı benimsenmiştir. Özellikle de Van merkez ve Van'ın doğusunu içerisine alan derlemeler yapılmıştır. Bizim çalışmamızda ise temel olarak derleme yönteminin bir sonucu olarak anlatıcılar ile kalıcı ve uzun süreli bir iletişim modeli benimsendiği için özellikle çalışmaya Erciş yöresinde başlanmış daha sonra anlatıcıların derinliği ve birikimi görülünce özellikle bu yöreye odaklanılmıştır. Ayrıca bölgede Türk kültürüne ilişkin derin ve zengin bilgi birikiminin olması da çalışmanın ağırlıklı olarak bu coğrafyada gelişmesine neden olmuştur. Gerçekten de Erciş'in incelendiği zaman Selçuklu ve Osmanlı döneminden kalan muazzam bir Türk kültürel birikimine sahip olduğu görülmektedir. Yöredeki Selçuklular dönemine ait mezarlıklar, türbeler, Divanhaneler, kahvehaneler hem onomastik unsurlar hem de kültürel değerler çerçevesinde kapsamlı bir şekilde ele alındığı zaman oldukça derin ölçekli bir Türk folklorik zenginliğini görmek mümkündür. Van masalları da incelendiği zaman bu unsurları çok daha detaylı bir şekilde görebilmek mümkündür.

1.9.VAN YÖRESİNE İLİŞKİN TEMEL BİLGİLER VE TÜRK HAKİMİYETİ

Van ve yöresi tarih boyunca büyük medeniyetlere beşiklik etmiş çok önemli bir coğrafyadır. Üzerinde kurulan en büyük medeniyet ise Türk medeniyetidir. Özellikle 1045 yılından sonra Türk kültür, gelenek ve görenekleri ile tanışan yöre, daha sonra oluşan bu güçlü mirasın etkisi ile varlığını sürdürmüştür. Özellikle coğrafi konumu itibarı ile sahip olduğu stratejik nitelikteki özelliği zaman içerisinde büyük savaşlara şahitlik etmiş bu Türk şehri, Türk kültürünün Anadolu'ya ilk girdiği ve geliştiği yörelerin başında gelmektedir. Yörede birçok alanda Türk kültürünü, mimarisini, yaşam stili ve dil özelliklerini görmek mümkündür. Halen mevcut olan bu temel değerlerin ortaya çıkarılması hem geçmişten günümüze Türk kültür ve değerlerinin ortaya çıkarmak bağlamında büyük bir değer ifade etmektedir hem de yok olmaya yüz tutmuş Türk kültürel unsurlarının kayıt altına alınması bağlamında son fırsatlar olarak değerlendirilebilir. Gerçekten de genel olarak bakıldığında zaman çok ciddi söylence kültürü stoğuna sahip yöredeki Türklerin özellikle ileri yaşlarda olması ve sahip oldukları bu değerlerin, Divanhane kültürünün teknolojiye yenik düşerek yok olması ile birlikte, kendilerinden sonra gelen kuşaklara aktarılamaması nedeniyle büyük bir erozyona uğradığı ifade edilebilir.

Ayrıca mevcut etnoğrafik kaynaklara yönelik yatırımlar yapılmaması ve sahip çıkılmaması nedeniyle bu değerler yok olma tehlikesi ile karşı karşıyadırlar. Bunun en başında gelen örneklerinden birisi de Erciş Çelebibağı Kalesi ile Çelebibağı Selçuklu mezarlığıdır. Çelebibağı Kalesi, Türklerin bölgedeki ilk yerleşim birimi olmasına rağmen Van Gölü'nün yükselmesi ve gerekli önlemlerin alınmaması nedeniyle bugün büyük bir harabe haline gelmiştir. Ayrıca yine Selçuklu Türk mezarlığı ve kümbetleri bölgede yaygın bir şekilde var olmakla birlikte hiçbir koruma altına alınmamıştır. Bu tür temel değerlere yönelik stratejik bir kültür politikası geliştirilmediği için bakımlar ve yenileme çalışmaları yapılmadığından zamana yenik düşen fiziksel yapıların önemli bir kısmı bugün yok olma

tehlikesinin eşiğine gelmiş durumdadırlar. Burada dikkati çekilmesi gereken nokta ise; bölgenin Türklerin Anadolu'ya ilk giriş yaptıkları, daha sonra güçlenerek ve büyüyerek diğer şehirlere buralardan göç ettikleri tarihsel açıdan çok önemli bir gerçeklik olduğudur. Bu bölgede yaşayanlar temel olarak şehir Türkleri, Türkmenler, Karapapaklar ve Azeriler olarak ifade edilebilir (Eröz 1975: 11). Gerçekten de özellikle Erciş yöresi ağzına bakıldığında zaman, Azerbaycan Türkçesi ve ağzı ile büyük benzerlik gösterdiği ve Eröz (1975)'ün vurguladığı noktaları desteklediği görülmektedir. Bunun yanında Kılıç'ın 1990 yılında yapılan çalışmasında ise özellikle onomastik (adbilim) ve toponomi (yer adları) çerçevesinden yörenin temel yapısı değerlendirilmiştir. Kılıç, yörenin bu iki unsur açısından temel yapısı incelendiği zaman, Türklerde var olan temel yaklaşımlar ile benzerlik gösterdiğini ifade etmektedir. Hatta bir etimolojik incelemeye gerek kalmadan mevcut yapı incelendiği zaman bu tür bir yorum çok rahat bir şekilde yapılabilir.

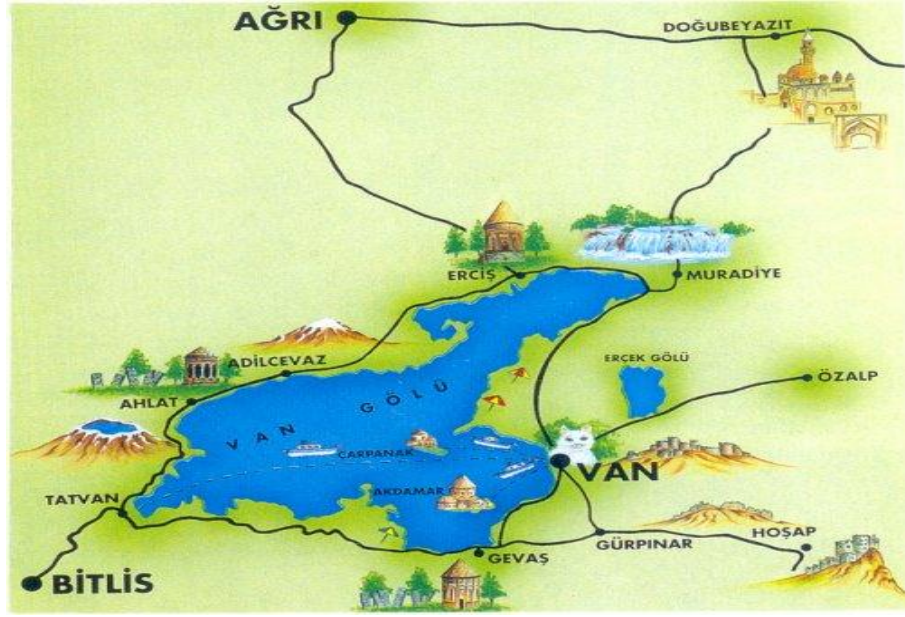

Sekil 1.4. Van Yöresi Fiziki Haritası

Bu çerçevede çok büyük oranda yerleşim yerlerinin adlarının Türkçe olduğu ve Türk yerleşim yerleri olduğu söylenebilir. *Ayrıca masallarda*

kullanılan yer isimleri, masalların dil ve yapısı da kapsamlı bir şekilde incelendiği zaman bu sonuca rahatlıkla ulaşmak mümkündür. Ayrıca yapılan masal incelemelerinin bölgenin temel olarak Türk kültür, değer ve mirasına ışık tutmasının çok büyük bir değer taşıdığı da düşünülmektedir. Bu bağlamda bu tür çalışmaların daha kapsamlı ve sürekli olarak yapılmasının çok önemli olduğu da söylenebilir.

Van yöre olarak Doğu Anadolu'nun en önemli havzalarından biridir. Bu bölgede kurulan önemli uygarlıklardan biri Urartulardır (Erzen, 1992). I.Sardur, Van Gölü'nün doğu kıyısında başkent Tuşpa'nın özünü teskil eden Van Kalesi'ni kurmuştur. Kalenin güney kısmındaki Sardur Burcu'nun duvarındaki taş bloklar üzerindeki kuruluş kitabeleri, Urartu tarihinin bilinen ilk yazılı kaynaklarıdır. Urartu döneminde Van Kalesi'nin imarı geniş ölçüde tamamlanmış ve kalenin tamamlanması Kral İspuini (M.Ö. 764-735) zamanında olmuştur. Urartuların Van'daki egemenliklerinin M.Ö. VI. yüzyılın başlarına kadar sürdüğü ve M.Ö. 609 tarihinden hemen sonra Urartu ülkesini İskitlerin ele geçirdiği arkeolojik buluntulardan anlaşılmaktadır (<http://www.van.gov.tr> /15 Kasım, 2009). Van'ın Türk hakimiyetine girmesi ise Çağrı Bey'in bölgeye ilk akınlarından sonra 1042-1043 yıllarında Ebu'l-Heyca Hezbâni yönetiminde olan ve Urmiye'de bulunan Türkmenlerin, Van Gölü havzasına akınlar yaparak Bizansları mağlup etmesi ile başlamıştır. 1045 yılında Tuğrul Bey'in emirleri doğrultusunda Mardin ve Diyarbakır bölgesindeki Türkmen beylerinden Oğuzoğlu Mansur, Göktaş, Anasioğlu, Bogu gibi beyler Van Gölü bölgesindeki Bizans kuvvetlerini yenilgiye uğratmışlardır. Sultan Tuğrul 1054 yılında bizzat komuta ettiği ordusuyla Muradiye (Bergiri) ve Erciş'e girmiştir (Adülkadiroğlu 1992: 84).

Şekil 1.5. Van İli Kültür Haritası

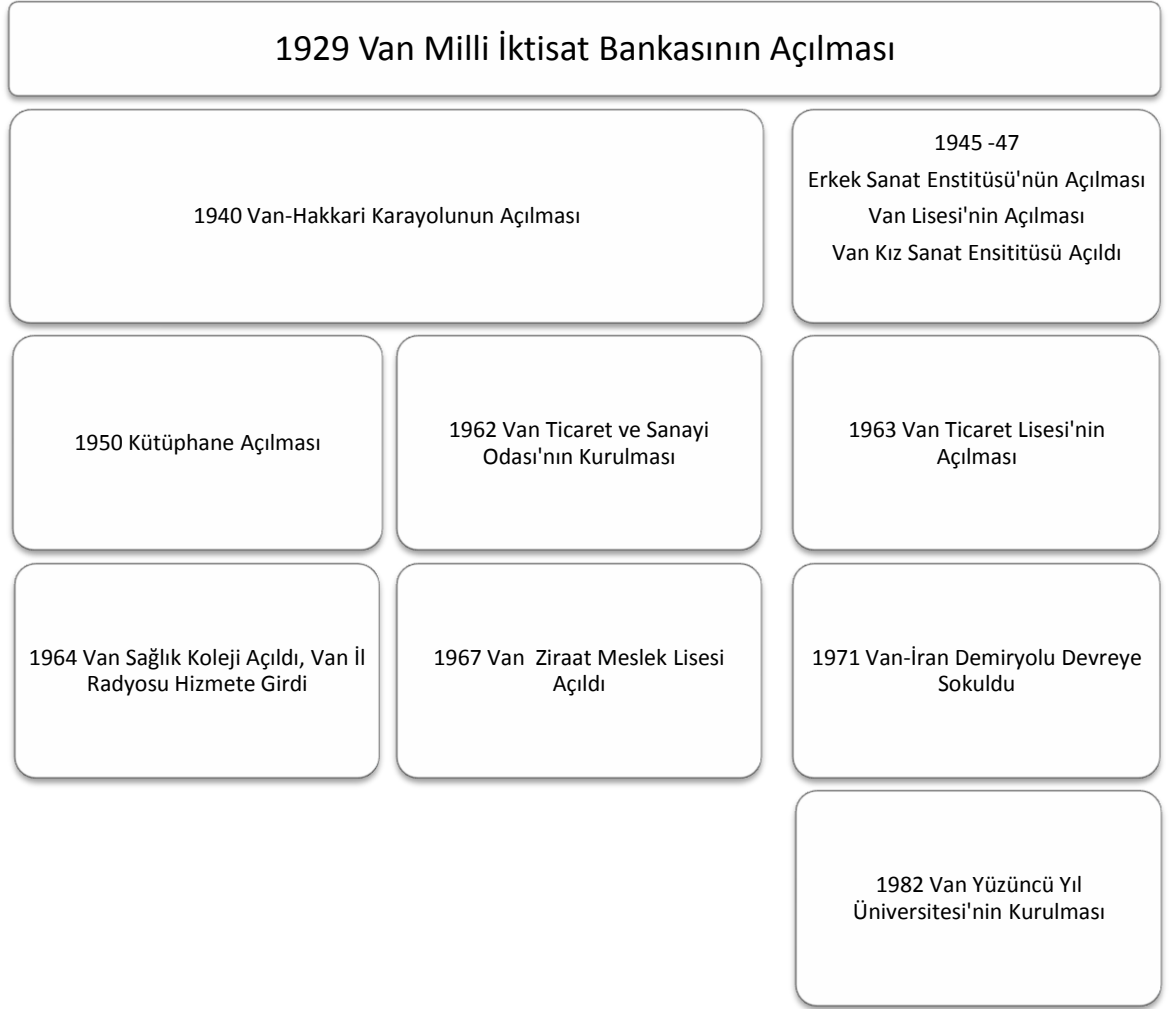
Melikşah 1064 yılında yörenin birçok önemli noktasına seferler düzenleyerek bölgeyi ele geçirmiştir. Malazgirt Zaferi (1071)'nden sonra ise Türklerin Anadolu'daki ve bölgedeki egemenlikleri tamamen pekişmiştir. Selçuklu Sultanı Muhammet Tapar, 1100 yılında Diyarbakır Mervanileri emirlerinin elinde bulunan Ahlat ve yöresini, halkın da isteği ile Selçuklu emirlerinden Sökmen'e vermiştir. Sökmenliler veya Ahlatşahlar adıyla anılacak bu beylik 1100 yılından itibaren tarihte, Malazgirt, Ahlat, Erciş, Adilcevaz, Eleşkirt, Van, Tatvan, Silvan, Muş ve çevresini içine alan bu bölgede hakimiyet kurmuşlardır (Adülkadiroğlu 1992: 84).

Yörenin boylamsal olarak gelişim sürecine baktığımız zaman özellikle farklı kültür ve medeniyetlerin etkisi altında kaldığı söylenebilir. Genel olarak bir değerlendirme yapılırsa Araplar, Selçuklular, Eyyubiler, İlhanlılar, Karakoyunlular ve Osmanlıların özellikle yörenin Türkleşmesi ile birlikte İslam kültürünün de yerleşmesinde etkilerinin olduğu görülmektedir (Mercan 1990: 225-28). Son 1500 yılda yöre genel olarak Türk İslam kültürü etkisi altında kalarak gelişmiştir. Zaman zaman kısa süreli el değiştirmeler olmuşsa da bunların yörenin kültür ve temel yapısını değiştirmede çok fazla etkisinin olmadığı ve kültürel bir miras yaratamadıkları görülmektedir.

1000≤	•Tarih öncesi medeniyetlerin yörenin temel kültürünün oluşmasında etkilerinin olduğu görülmektedir. •Urartu kültürü ve medeniyetinin etkisi görülmektedir.
1045≥	•Yörede Bizans medeniyetinin etkisi görülmektedir. ilk olarak Türk kültürü ve medeniyeti bu tarihten sonra görülmeye başlanmıştır. Van, zaman zaman Türklerin elinden çıksa da bu tarihten itibaren Türk kültür ve medeniyetinin derin bir şekilde oluştuğu ve geliştiği çok önemli topraklardan biri olmuştur. Selçuklu Türkleri yörenin kültürü ve medeniyetini yeniden inşa etmişlerdir.
1535≥	•Zaman zaman saldırılara uğramış ve oluşturulan büyük Türk medeniyetleri yakılıp yıkılmıştır. Ancak Osmanlı Türkleri bölgenin hakimiyetini tekrar ele geçirmiştir. •Türk kültürü ve egemenliğinin bölgede yerleşik hale geldiği görülmektedir. Zaman zaman saldırılar olsa da bu tarihten itibaren Türk şehri olarak gelişmeye devam etmiştir.
1923≥	•Cumhuriyetin ilanı ile yeni bir dönem başlamıştır. Van cumhuriyetle birlikte il merkezi olarak kabul edilmiştir. •Savaşlardan yıkılan ve harabe haline gelen kent tekrardan Atatürk'ün de vurguladığı muassır medeniyet hamlesini başlatmıştır. İl TBMM 'de tek parti döneminde iki millet vekili ile temsil edilmiştir.

Şekil 1.6.Van Yöresinin Türk Kültürü ve Değerleri Açısından Kronolojik Değerlendirilmesi

Van yöresine özellikle Cumhuriyet dönemi itibarı ile gelişim sürecine bakıldığında, ilk zamanlarda hızlı ve dinamik bir büyüme performansı gösterdiğini söylemek mümkündür (Kuran, 1990). Kentin temel olarak gelişim dinamiğine baktığımız zaman öncelikle ticari hayatı destekleyen bankacılık sistemin kurulduğunu görmekteyiz. Daha sonra ise alt yapısının gelişmesine yönelik eğitim ve sağlık hizmetlerinin gelişmesine katkı verecek yatırımların kent gelişim sürecinde dikkati çektiği görülmektedir.

Şekil 1.7. Van'ın Cumhuriyet Dönemi Gelişim Süreci

(Adülkadiroğlu, 1992: 132).

Temel değerlerin oluşması ile birlikte kentin belirli bir ekonomik rekabet gücüne ulaştığını gösteren en önemli örgütlenmelerden biri olan Ticaret ve Sanayi Odası'nın kurulduğunu görmekteyiz. Daha sonraki süreç içerisinde kültür ve eğitim hayatını destekleyen gelişmeler ile birlikte özellikle İran ile demir yolunun açılması çok önemli bir gelişmedir. Zaman içerisinde demografik faktörler, eğitim ve sağlık gibi sektörlerde önemli bir gelişme gösteren kent, üniversitenin kurulması ile bilim ve teknoloji alanında önemli bir noktaya ulaşmıştır. Ekonomik olarak gelişme sağlayan kent, özellikle 1990'lı yıllardan sonra yoğun bir göç alması nedeniyle kozmopolit bir yapıya bürünmüştür.

İKİNCİ BÖLÜM
VAN TÜRK HALK MASALLARININ
TASNİF VE TAHLİLİ

2.1. TASNİF

Van Türk Halk Masalları içerisinde yer alan yetmiş masal metni A. Aarne-S. Thompson tasnifinin en son şekline göre aşağıda sınıflandırılmıştır.

Tablo 2.1.Masalların Türlerine Göre Tasnifi

<i>Hayvan Masalları</i>					
1	Gaggula Gu	3	Horoznan Nene	5	Tıkanlı Horoz
2	Gıdıdı, Mecmeci, Arpacıh, Torbacıh	4	Leylek, Tülki, Horoz		
<i>Asıl Halk Masalları</i>					
6	Dervüş Baba	28	Kılso	50	Destebozan
7	Mıhlanan Çarh	29	Köseler	51	Horhor At
8	Fehimsiz Gelin	30	İhtiyar Baba	52	Emir Yemen
9	Zöhre Bani (Gıtmenço)	31	Şah Abbas	53	Hocaker Gızı
10	Guşlar Padişahi (Hublar Padişahi)	32	Yedi Arhadaş	54	Tah Tah Eden Gabacıh Bizi Yaldatan Babacıh
11	Nahırcı'nın Kızı	33	Davlan	55	Meyit
12	İle ile Bile	34	Söylemez Hanım (Melikşah)	56	Şahmaran
13	Sütli Fatma	35	İfrit ile Ahsi Kadın	57	Saçı Uzun Seyran Hanım Boyı Uzun Boylan Hanım
14	Periler Padişahi	36	Alim Çoban	58	Kahraman-i Katil
15	Akıllı İhtiyar	37	Demirci, Hoca, Hafız	59	Göbeği Kilitti Padişah
16	Gazvanci	38	Dıral	60	Köy Ağası İle Gelin
17	Bilmez Hoca	39	Köpeğin İdamı	61	Bilisuk
18	Cırt Cüce	40	Çiftçi Babanın Akıllı Gızı	62	Berhemigör
19	Ayının Oğlu	41	Elmas Saplı Bıçak	63	Zümrüdü Anka ile Keçoluk
20	Gaz ve Kotan	42	Bezîrgan Başı	64	Cıvciv Gız
21	Ak Dev	43	Akılsızın Devleti	65	Çiftçinin Ağa
22	Gırh Heramiler	44	Yezit	66	Dilelem Çengi
23	Üç Kardeş	45	Sihirli Post	67	Hayret Baba ile Peri Gızı
24	Göl Aygırı	46	Altın Perçemli Çocuklar	68	Papağan
25	İnci Mercan	47	Guri El	69	Gurnaz Adam ile Bağvanci
26	Üç Balık	48	Meymuncuh		
27	Çingenenin Üzümleri	49	Vesiyet		
<i>Zincirlemeli Masallar</i>					
70	Gozmo Golot				

Bu tasnife göre Van masallarından 5 tanesi hayvan masalı, 62 tanesi asıl halk masalı, 2 tanesi fıkra, 1 tanesi ise zincirlemeli masaldır. Masalların tasnifte yer

alan numaraları şu şekildedir: Hayvan Masalları: 1-5, Asıl Halk Masalları 6-67, Fıkralar 68-69, Zincirlemeli Masallar 70.

2.2. TAHLİL

Bu bölümde Van Türk Halk Masallarının tipleri ve katalog numaraları Eberhard-Boratav ve Aarne-S. Thompson'a göre incelenmiştir.

Bu incelemeye göre numaralandırma şu şekildedir:

1. Masalın Adı
2. Masalın EB ve AaTh kataloglarındaki tip numaraları
3. Masalı Anlatanın Adı ve Bulunduğu Yer
4. Masalın Özeti

2.2.1.Birinci Masal

1. Gaggula Gu
2. Eb: 33, AaTh: 715
3. Faik Koç, Erciş/Van
4. Masalın Özeti:
 - 1) Horoz bir çöplükte sırasıyla pul ve et bulur. Padişah, adamlarına, horozun elinde bulunan pulu ve eti aldırır.
 - 2) Padişah, horozu bir kazanda pişirttirir ve yer.
 - 3) Padişah sancılanır; horozu dışkı olarak çıkarır.
 - 4) Horoz türküsünü söyler.

2.2.2.İkinci Masal

1. Gıdgıdı, Mecmeci, Arpacıh, Torbacıh
2. Eb: 8, AaTh: 715
3. Faik Koç, Erciş/Van
4. Masalın Özeti:
 - 1) Bir keçi dört yavrusunu evde bırakıp otlamaya gider.
 - 2) Yavrulardan ikisi, kurdu annesi zannedip kapıyı açar. Kurt iki yavruyu yer.
 - 3) Anne keçi iki yavrusunun olmadığını görünce kurdun hayalarını parçalar.

2.2.3.Üçüncü Masal

1. Horoznan Nene
2. Eb: 19, AaTh: 1655
3. Faik Koç, Erciş/Van
4. Masalın Özeti:
 - 1) Bir horozun ayağına diken batar. Nine dikenini çıkarıp tandırda yakar
 - 2) Horoz diken karşılığında nineden ekmek alır.
 - 3) Horoz, çobana ekmeği verir, ekmeği yiyen çobandan koç alır.
 - 4) Horoz, düğün sahibine koç verir; koçu kesen düğüncülerden gelin alır.
 - 5) Horoz başına gelenleri anlattıktan sonra ölür.

2.2.4.Dördüncü Masal

1. Leylek, Tülki, Horoz
2. Eb: - , AaTh: -
3. Huriye Koç, Erciş/Van
4. Masalın Özeti:
 - 1) Tilki, leyleği evine davet eder; önüne yemesi için yoğurt koyar, leylek yiyemez.
 - 2) Leylek, tilkiyi evine davet eder; önüne yemesi için bir güğümün içine hedik koyar, tilki yiyemez.
 - 3) Tilki, horoza oyun etmek ister; başarılı olamaz.
 - 4) Horoz, tilkiden kurtulur.

2.2.5.Beşinci Masal

1. Tıkanlı Horoz
2. Eb: 19, AaTh: 1655
3. Zübeyde Demir, Erciş/Van
4. Masalın Özeti:
 - 1) Bir horoz, ayağına batan dikenini bir nineye verir, nine dikenini yakar.
 - 2) Horoz, diken yerine ninenin çöreğini alır.

- 3) Horoz, çöreği bir çobana verir, çoban çöreği yer. Horoz, çörek yerine çobandan bir koyun alır.
- 4) Horoz, koyunu düğün sahibine bırakır, onlar da koyunu kesip yerler.
- 5) Horoz, koyun yerine gelini alır; davulu elinde başına gelenleri anlatır.

2.2.6.Altıncı Masal

1. Derviş Baba
2. Eb: 157, AaTh: 312
3. Fevkiye Sancak, Erciş/Van
4. Masalın Özeti:
 - 1) Çocuğu olmayan bir padişaha, bir derviş elma verir; eğer kız olursa kızı onlardan alacağını söyler.
 - 2) Padişahın bir kızı olur. Derviş baba, kızı alıp götürür.
 - 3) Derviş baba, kıza, yemesi için bir et verir. Kız, eti kediye verir.
 - 4) Kız bir odada kırk anahtar bulur. Odada kimi insanlar ölü, kimi insanlar diridir.
 - 5) Kız, marangoza bir kafes yaptırır.
 - 6) Bir at, kıza üç tane at kılı verir. At, kızı bir padişahın sarayına götürür.
 - 7) Kız, padişahın oğlu ile evlenir. Kızın iki tane oğlu olur.
 - 8) Derviş baba, kuyumcuya bir kemer yaptırır; kız kemeri alır.
 - 9) Derviş baba herkesi uyutur. Derviş baba, kızı öldürmek ister.
 - 10) Balık, kıza uyku suları verir. Kız uyku sularını herkesin üstüne serper.
 - 11) Üstüne uyku suları serpiyenler dirilirler.
 - 12) Kızın kocası, Derviş babayı öldürür.

2.2.7.Yedinci Masal

1. Mihlanan Çarh
2. Eb: - , AaTh: -
3. Fevkiye Sancak, Erciş/Van
4. Masalın Özeti:
 - 1) Bir gelin yolda bir dervişe rastlar. Geleceğinin nasıl olacağını dervişe sorar.
 - 2) Derviş, kıza şimdiki halinde olmayacağını söyler.
 - 3) Kız, dilenci olup dervişin kapısına düşer. Dervişin söyledikleri çıkmış olur.

2.2.8.Sekizinci Masal

1. Fehimsiz Gelin
2. Eb: 331, AaTh: 1540
3. Fevkiye Sancak, Erciş/Van
4. Masalın Özeti:
 - 1) Bir gelin büyük bir aptallık yapar.
 - 2) Kayınbabası gelininin durumunu kaymakam, gazi ve hocadan çözmelerini ister.
 - 3) Kadının kocası, ailesinin aptallığından usanıp köyünü terk eder.
 - 4) Adam bir köye gelir, buranın sakinleri akıl almayacak aptallıklarla adamı usandırırılar. Adam bu köyü terk eder.
 - 5) Adam bir kadına rastlar. Kadın, ölen babasını azaptan kurtarması için, adama para verir.
 - 5) Adam parayı alıp kendi köyüne geri döner.

2.2.9.Dokuzuncu Masal

1. Zöhre Bani (Gıtmenço)
2. Eb: - , AaTh: -
3. Kasım Çiçek, Erciş/Van
4. Masalın Özeti:
 - 1) Bir derviş, çocuğu olmayan padişaha bir elma verir. Derviş padişaha bir kız evladı olacağını, ama gözünün dışarıda olacağını söyler.
 - 2) Padişahın bir kızı olur.
 - 3) Kız, hiç görmediği Hint padişahının oğluna aşık olur.
 - 4) Padişah, hasta olan kızına hoşça vakit geçirmesi için bir kuş satın alır.
 - 5) Kuş, kızı Hint padişahının oğlunun sarayına götürür. Kız, oğlanı uyurken yüzünden öper.
 - 6) Oğlan, kızı, kuşla geldiğinde görür. Birbirlerine yüzük takıp nişanlanırlar.
 - 7) Kuş, kızı geri götürmek ister. Kız babasının evine dönmek istemez.
 - 8) Kız, keloğlan kılığına girer.
 - a- Bir delikanlıyı hastalıktan kurtarır.

b- Bir kızı iyi eder.

c- Bir delikanlıyı iyi etmiş gibi yapar.

2.2.10.Onuncu Masal

1. Kuşlar Padişahi (Hublar Padişahi)
2. Eb: 93, AaTh: 444
3. Kasım Çiçek, Erciş/Van
4. Masalın Özeti:
 - 1) Kuşlar padişahı, padişahın kızının kulağındaki elmas küpeyi alır.
 - 2) Bir çiftçi, kıza Kuşlar padişahının yerini söyler.
 - 3) Kız, Kuşlar padişahının yerini bulup küpesini ondan ister.
 - 4) Kız, (kulağındaki küpe ile) Kuşlar padişahı ile nişanlanır.
 - 5) Kız hamile kalır.
 - 6) Kuşlar padişahı, kızı, kendi annesinin evine bırakır.
 - 7) Kuşlar padişahının annesi, kızın penceresine konan kuşun oğlu olduğunu cariyelerinden öğrenir; bunun üzerine kızın yerini rahatlatırlar.

2.2.11.On Birinci Masal

1. Nahırcı'nın Kızı
2. Eb: - , AaTh: -
3. Mehmet Bülbül, Erciş/Van
4. Masalın Özeti:
 - 1) Bir padişahın oğlu nahırcının kızına aşık olur.
 - 2) Nahırcı, padişahın oğluna kızını vermez.
 - 3) Padişahın nahırcısı, padişaha bu durumu çözeceğini söyler.
 - 4) Nahırcı, nahırcıya gidip sayıp söver.
 - 5) Nahırcı, kendisine sövünce kızını padişahın oğluna verir.

2.2.12.On İkinci Masal

1. İle ile Bile
2. Eb: 327, AaTh: 1211
3. Kasım Çiçek, Erciş/Van

4. Masalın Özeti:

- 1) Bir aile iki kızını kocaya verir.
- 2) Kızlar olmadık aptallıklar yaparlar.
 - a- Pekmezleri dama dökerler.
 - b- Koyunlar sakız çiğniyor diye koyunların dillerini keserler.
 - c- Kazlar kaşınıyor diye kazları kaynar suya atarlar.
 - d- Kavak üşüyor diye kavağa bez sararlar.

2.2.13.On Üçüncü Masal

1. Sütli Fatma
2. Eb: 185, AaTh: 894
3. Kasım Çiçek, Erciş/Van
4. Masalın Özeti:
 - 1) Gaipen bir ses, bir kıza yedi sene bir cenaze bekleyeceğini söyler.
 - 2) Kız, bu kaderden kurtulmak annesi ve babasıyla birlikte evden ayrılır.
 - 3) Kız, binadan içeri girince kapı kapanır. Annesiyle babası dışarıda kalır.
 - 4) Kız içeride bir cenaze bulur. Yedi sene cenazeyi bekler.
 - 5) Yedi sene sonra bir çeşmenin başına gezici kadınlar gelir. Kız, bunlardan birini ip sallayıp yanına alır.
 - 6) Cenaze, kız banyodayken uyanır.
 - 7) Oğlan bu kızla evlenir.
 - 8) Adam çarşıya gider.
 - 9) Kız, oğlandan bir sabır taşı ile bir sabır bıçağı ister.
 - 10) Oğlan, kız derdini sabır taşına anlatırken onu dinler.
 - 9) Sabır taşı patlar. Kız sabır bıçağını kendine saplamak üzereyken oğlan, bıçağı elinden alır
 - 13) Oğlan, karısının başını kestirir. Sütli Fatma ile evlenir.

2.2.14.On Dördüncü Masal

1. Periler Padişahı
2. Eb: - , AaTh: -
3. Mehmet Bülbül, Erciş/Van

4. Masalın Özeti:

- 1) Bir adam Hz. Muhammed'i rüyasında görür.
- 2) Hz. Muhammed, adama, kızını kocaya vermesini söyler.
- 3) Hz. Muhammed, adamın kızını Periler padişahına verir.
- 4) Kızın anası, kızını görmek ister. Hz. Muhammed bunları yola salar.
- 5) Hz. Ali yol gösterir.
- 6) Adam yolda giderken birtakım mucizevi olaylarla karşılaşır.
- 7) Adam Periler padişahının yanına gelir. Periler padişahı, yedi hazinesini bir kramperten kutusuna doldurmaya çalışır; ama dolmaz.
- 8) Hz. Muhammed, bu mucizelerin hikmetini adama teker teker anlatır.

2.2.15.On Beşinci Masal

1. Akıllı İhtiyar

2. Eb: - , AaTh: -

3. Kasım Çiçek, Erciş/Van

4. Masalın Özeti:

- 1) Padişah veziriyle dolaşırken ihtiyar bir çiftçiye rastlar.
- 2) Padişah ihtiyara; gözü, ayağı ve ev durumun nasıl olduğunu sorar. Son olarak da bir kaz yollayacağını, yolup yolmayacağını sorar. İhtiyar da bu işin ustası olduğunu söyler.
- 3) Vezir konuşulanları anlamayınca padişah bu soruların cevabını çözmesini, çözmezse başını keseceğini söyler.
- 4) Vezir ihtiyarın yanına gider. İhtiyara altınları sayar. İhtiyar da soruların cevabını açıklar.
- 5) Böylece kaz (vezir) yolunmuş olur.

2.2.16.On Altıncı Masal

1. Gazvanci

2. Eb: 245, AaTh: 883A

3. Kasım Çiçek, Erciş/Van

4. Masalın Özeti:

- 1) Bir baba hacca giderken kızını bir hocaya emanet eder.

- 2) Kıza aşık olan hoca, kızı elde edemeyince kıza iftira atar.
- 3) Baba, kızını öldürmesi için oğlunu gönderir. Oğlan kızı öldürmez.
- 4) Oğlan, babasına kızın kanlı gömleğini götürür
- 5) Kız bir çobana rastlar. Çobana bir koyun kestirir. Koyunun içkembesini temizleyip saçını gizleyerek kendini oğlan kılığına sokar.
- 6) Şehzade, kızın oğlan olmadığını yaptığı takip neticesinde anlar.
- 7) Şehzade, kız ile evlenir. İki oğlu bir kızı olur.
- 8) Şehzade, kızın anası babası olduğunu öğrenince, kızı; kaymakam, gazi ve hoca himayesinde anne ve babasının yanına gönderir.
- 9) Kaymakam, gazi ve hoca, kıza sahip olamayınca kızın çocuklarını birer birer öldürürler.
- 10) Kız, keloğlan kılığında başından geçenleri kaymakam, gazi ve hoca bir odadayken babasına, kardeşine ve kocasına anlatır.
- 11) Kızın babası ile kardeşi, hocayı öldürttürürler. Kızın kocası da gazi, kaymakam ve hocayı öldürttürür.

2.2.17.On Yedinci Masal

1. Bilmez Hoca
2. Eb: 169, 169-2, 170., AaTh: 325
3. Abdülbaki Akgül, Van
4. Masalın Özeti:
 - 1) Padişah, seyisinin oğluna, kızını ancak Bilmez Hoca'nın sihirlerini öğrenirse vereceğini söyler.
 - 2) Bilmez Hoca'nın kızı, oğlana yapması gerekenleri anlatır. Ahmet hiçbir şey öğrenmemiş gibi yapar.
 - 3) Ahmet bir tazi olup ceylanı yakalar. Padişah bu taziye satın almak ister. İhtiyar, taziye verir; ama tasmağını vermez.
 - 4) Yolda bir kervancı görürler. Ahmet han olur. Kervancılar hanı satın alırlar. Babası hanın kilidini vermez.
 - 5) Ahmet bir öküz olur. Bilmez Hoca öküzle birlikte gemini de satın almak ister.
 - 6) Bilmez Hoca ihtiyara vurup öküz ile gemini alır.

- a- Ahmet, kuş olur; hoca, karga olup peşine düşer.
 - b- Ahmet uçup bir dala konar, elma olur; padişahın dizinin dibine düşer.
 - c- Hoca derviş olur; elmayı padişahın ister.
 - d- Padişah elmayı ikiye keser. Elmanın yarısı tavuk ve civcivlere dönüşür. Derviş, tilki olur.
 - e- Elmanın diğer yarısı Ahmet olur, tilki kaçır.
- 7) Ahmet, Bilmez Hoca'nın ilmini padişaha göstermiş olur.
- 8) Padişah, kızını Ahmet'e verir.

2.2.18.On Sekizinci Masal

1. Cırt Cüce
2. Eb: 85, AaTh: 711
3. Hafize Kurşun, Muradiye/Van
4. Masalın Özeti:
 - 1) Çocuğu olmayan bir kadın kendine bir beşik alır.
 - 2) Kadının kocası yumurtayı yere atar. Yumurtadan bir cüce çıkar.
 - 3) Cüce, kız olur. Padişahın oğlu bu kıza aşık olup hastalanır.
 - 4) Oğlan, cüceyi yakalayıp bir odaya kapatır.
 - 5) Oğlan, cüceyi odadan çıkarır. Annesi, cücenin düğünde gördüğü kız olduğunu anlar.
 - 6) Padişahın oğlu ile cüce kız evlenirler.

2.2.19.On Dokuzuncu Masal

1. Ayının Oğlu
2. Eb: - , AaTh: -
3. Hosrof Toker, Özalp/Van
4. Masalın Özeti:
 - 1) Bir ayı, padişahın en küçük kızını kaçıtır. Bu kızın ayıdan bir oğlu olur.
 - 2) Oğlan büyüyünce ayıyı öldürüp annesiyle birlikte kaçar.
 - 3) Ayının oğlu, geldiği şehri bir devden kurtarır. Şehir halkı ayının oğlunu kendilerine padişah yapar.

2.2.20.Yirminci Masal

1. Gaz ve Kotan
2. Eb: 315, AaTh: 910D
3. Rukiye Çalışkan, Erciş/Van
4. Masalın Özeti:
 - 1) Padişah ölmeden, karısına, oğlu bir darlığa düşerse kilitli odadaki ipten kendini asmasını söyler.
 - 2) Haramiler padişahın evini basarlar.
 - 3) Oğlan, annesinden kilitli odanın anahtarını alır; oğlan, kendini ipten asınca altınlar dökülür.
 - 4) Oğlan zengin olur.
 - 5) Oğlan haramilerden öcünü alır.

2.2.21.Yirmi Birinci Masal

1. Ak Dev
2. Eb: 86, AaTh: 402
3. Faik Koç, Erciş/Van
4. Masalın Özeti:
 - 1) Bir padişahın üç oğlu evlenmek isteklerini, babalarına, birer karpuz göndererek bildirir.
 - 2) Ok atan padişahın üç oğlundan ikisinin okları vezir kızlarının önüne, en küçükünün de bir çöplüğe saplanır. Çöplükten bir maymun çıkar.
 - 3) En küçük oğlan, maymun görünümündeki kızla babasının evinden ayrılır.
 - 4) Padişah hastalanır; ilacı ak devin sütü ile ak devin yavrusunun derisidir.
 - 5) Kızın anası, babası peridir. Oğlan babasının ilacını bulur, getirir.
 - 6) Oğlan, babasına maymunun bir peri kızı olduğunu söyler.

2.2.22.Yirmi İkinci Masal

1. Gırh Haramiler
2. Eb: 369, AaTh: -
3. Rukiye Çalışkan, Erciş/Van

4. Masalın özeti:

- 1) Kırk harami, padişahın kızıyla cariyelerini bir hamamda basar.
- 2) Kız, hamam taslarını kazların ayaklarına bağlayarak haramilere bir oyun oynar.
- 3) Haramiler, hamamda kızların yerine kazları görünce pişman olup yollarına devam ederler.

2.2.23.Yirmi Üçüncü Masal

1. Üç Kardeş

2. Eb: - , AaTh: -

3. Ayfer Yardım, Özalp/Van

4. Masalın Özeti:

- 1) Üç kardeş para kazanmak için evden ayrılır.
- 2) Mirza Mehmet, tek gözlü bir devle karşılaşır.
- 3) Mirza Mehmet devı öldürür. Altınlarını da alıp, ağabeyleriyle buluşacağı yere gelir.
- 4) Ağabeyleri Mirza Mehmet'i atıp altınlarını alıp eve geri dönerler.
- 5) Adamlar, Mirza Mehmet'i kuyudan çıkarırlar. Mirza Mehmet kılık değiştirip kardeşlerinin yanında çiftçilik yapar.
- 6) Mirza Mehmet iki kardeşini kuyuya atar.
- 7) Mirza Mehmet kardeşlerini affeder.

2.2.24.Yirmi Dördüncü Masal

1. Göl Aygırı

2. Eb: 223, 81, AaTh: 707

3. Hafize Kurşun, Muradiye/Van

4. Masalın Özeti:

- 1) Arap, padişahın karısını ve atını kaçıırır.
- 2) Padişahın üç oğlu vardır.
- 3) Padişahın ağlamaktan gözleri kapanır. Padişahın atının ayağının değmediği yerden toprak getirilip gözüne sürülürse, padişahın gözleri açılacaktır.
- 4) Hızır, en küçük oğlana yol gösterir.
- 5) Bir padişah, şehrinde ışık yakılmasını yasaklar.

- 6) Padişah, kanadı oğlandan alır. Oğlandan bu kanadın kuşunu ister.
- 7) Oğlan, babasının atını ve babasının atının ayağının değmediği yerdeki toprağı bulur.
- 8) Babasının gözleri açılır.

2.2.25.Yirmi Beşinci Masal

1. İnci Mercan
2. Eb: 166, AaTh: 450
3. Rukiye Çalışkan, Erciş/Van
4. Masalın Özeti:
 - 1) Yedi erkek kardeş, kız kardeşleri olmadığı için evi terk eder.
 - 2) Oğlanların annesi bir kız doğurur.
 - 3) Kız büyür, kardeşlerini gidip bulmak ister.
 - 4) Annesi kıza çamurdan bir öküz yapar.
 - 5) Öküz yolda giderken yığılır, kalır. Bu duruma üzülüp ağlayan kızın bir gözünden inci, bir gözünden mercan dökülür.
 - 6) Kız bir ninenin yanına sığınır.
 - 7) Gençler, kızı gezmeye götürüp ağlatırlar. Kızın gözünden dökülen inci mercanları toplayıp giderler.

2.2.26.Yirmi Altıncı Masal

1. Üş Balık
2. Eb: 157, AaTh: 312
3. Huriye Koç, Erciş/Van
4. Masalın Özeti :
 - 1) Dev, kızlara üç balık bırakır. Kızlar, balıkları pişirip yerler.
 - 2) Dev, kızlara verdiği balıkları ister; alamayınca kızlardan birini alıp gider.
 - 3) Kız, devin elinden kaçır.

2.2.27.Yirmi Yedinci Masal

1. Çingenenin Üzümleri
2. Eb: - , AaTh: -

3. Hanife Sancar, Özalp/Van

4. Masalın Özeti:

- 1) Bir çingene üzümlerini bir dostunun evine bırakır. Üzümleri dostunun karısı yer.
- 2) Çingene gelince, dostu, karısını çingenenin gözü önünde döver.
- 3) Çingene sebebini öğrenir; ama kimseye söylemeyeceğine dair yemin etmiştir.
- 4) Çingene evine geri döner.

2.2.28.Yirmi Sekizinci Masal

1. Kılso

2. Eb: - , AaTh: -

3. Huriye Koç, Erciş/Van

4. Masalın Özeti:

- 1) Bir kadın, kocasını evden atar.
- 2) Adam eve bir deve getirir. Kadın deveyi kesip kavurma yapar.
- 3) Tellallar, deveyi Kılso'nun evinde kavurma edilmiş olarak bulurlar.
- 4) Kılso'yu döverler.

2.2.29.Yirmi Dokuzuncu Masal

1. Köseler

2. Eb: 351, AaTh: 1536,1537

3. Rukiye Çalışkan, Erciş/Van

4. Masalın Özeti:

- 1) Bir çiftçi, karısıyla, Köselere bir oyun oynamaya karar verir.
- 2) Çiftçi, karısını döverek öldürmüş gibi yapar. Sonra onu düdükle tekrar canlandırarak Köseleri aldatır.
- 3) Köseler düdüğü çiftçiden satın alırlar.
- 4) Köseler karılarını döverler; ama Köselerin karıları düdük çalındığında canlanmazlar.
- 5) Köseler çiftçinin peşine düşerler. Çiftçi de kaçır gider.

2.2.30.Otuzuncu Masal

1. İhtiyar Baba
2. Eb: 197, AaTh: 981
3. Muhittin Sadık, Erciş/Van
4. Masalın Özeti:
 - 1) Bir padişah şehrindeki ihtiyarların hepsini öldürttürür. Bir genç babasını saklar.
 - 2) Padişah, büyük padişahlardan gelen soruya cevap veren birini bulamayınca yaptığına pişman olur.
 - 3) Genç, babasının verdiği bilgiler doğrultusunda padişahın bütün söylediklerini yerine getirir.
 - 4) Padişah, ihtiyar babayı başvezir yapar.

2.2.31.Otuz Birinci Masal

1. Şah Abbas
2. Eb: 344, AaTh: 951-A
3. Niyazi Akbulut, Özalp/Van
4. Masalın Özeti:
 - 1) Şah Abbas, hırsızları yakalayabilmek için üç hırsızın arasına karışır.
 - 2) Birinci hırsız: “Ben yemeğini yediğim kimsenin malını hırsızlamam,”
 - 3) İkinci hırsız: “Hırsızlık yapacağım yerde köpek havlarsa, orda hırsızlık yapılamayacağını anlarım,”
 - 4) Üçüncü hırsız: “Ben karanlıkta kimi görsem gündüz onu tanırım,” der.
 - 5) Şah Abbas üç hırsız da yakalatır. Her üçünü de serbest bırakır.

2.2.32.Otuz İkinci Masal

1. Yedi Arhadaş
2. Eb: - , AaTh: -
3. Ömer Poyrazoğlu (Ummani Baba), Erciş/Van
4. Masalın Özeti:
 - 1) Bir genç, yaşlı bir adamdan su istemeye utanır. Yaşlı adam, gence hikayesini anlatır.

- 2) Yedi arkadaş evlerinden ayrılırlar.
- 3) Bindikleri gemi alabora olur.
- 4) Yedi arkadaş üç gece havadan gelen çörekle idare ederler. Her gün bir arkadaşları kaybolur.
- 5) Kalan üç arkadaş, çörekleri gönderen ejderhayı öldürür.
- 6) Arap, üç arkadaştan ikisini öldürür. Biri kurtulur.
- 7) Adam Arap'ı öldürür.
- 8) Adam, denizde yıkanan iki deniz kızı görür. Deniz kızının biriyle evlenir. İki tane çocuğu olur.
- 9) Deniz kızı, denize girmek için kocasını kandırır, iki çocuğuyla birlikte denizde kaybolur.
- 10) Adam, çift süren bir ihtiyar adama rastlar. İhtiyar adam, ona kızını verir. Kadın ölür, adam oradan ayrılır.
- 11) Adam bir çobana rastlar. Çobanın kızlarından biriyle evlenir. İki çocuğu olur.
- 12) Adamı bir kuyuya atarlar. Kırkıncı gün adamın yanına padişahın kızını atarlar.
- 13) Adam kuyudan kızla birlikte çıkar.
- 14) Kürk ve kılıç Arap'ın, hizmet veren padişah kızı, oturan gençler de adamın büyük kardeşleridir.

2.2.33.Otuz Üçüncü Masal

1. Davlan
2. Eb: - , AaTh: -
3. İzzet Demir, Erciş/Van
4. Masalın Özeti:
 - 1) Bir padişahın hiç çocuğu yoktur. Padişah, vezirlerine kimin çocuğunu beğenirse kilosuna kadar altın vereceğini söyler.
 - 2) Padişah, Davlan'ın annesine otuz kilo altın verip Davlan'ı yerin altına koyar.
 - 3) Padişah, Davlan'ın yanına yedi tane hoca verir.
 - 4) Padişahın bir oğlu olur. Oğlunu Davlan'ın yanına bırakır.
 - 5) Davlan Ahmet'le birlikte yerin üstüne çıkar. Davlan, yedi tane dev ağabeyi olan Meryem'e aşık olur. Devler Meryem'i üç şey karşılığı verecektir.
 - a- Davlan Kaf dağındaki Kuşlar padişahının altın bülbülünü getirecektir.

b- Bağdat'taki devlerin efendisinin altın sopasını getirecektir.

c- Denizler sultanı olan deniz kızının sahip olduğu inciye getirecektir.

6) Hızır, Davlan'a yardım eder.

7) Davlan, Meryem ile evlenir.

2.2.34.Otuz Dördüncü Masal

1. Söylemez Hanım (Melikşah)

2. Eb: 290,291, AaTh: 507B,C

3. Muhittin Sadık, Erciş/Van

4. Masalın Özeti:

1) Padişah ölmeden çocuklarından en küçüğüne bir horoz ile kümes bırakır.

2) Melikşah, Keloğlan ile memleketinden ayrılır.

3) Gittikleri yerde horoz döğüştürerek para kazanırlar. Köse bunları takip eder.

4) Melikşah, horozu Köse'ye verir. Köse horozu keser, içindeki mühürü alır.

5) Köse mührün içinden çıkan ifritlere Keloğlan'ı öldürttürür.

6) Melikşah'ın kaldığı yerde bir fare mücevher taşlarını yuvasına taşır.

7) Padişah kim kızını üç kere konuşturursa kızını ona verecektir.

8) Söylemez Hanım, seyisi Arap'a aşıktır.

9) Fare, Melikşah'a üç mücevherat taşına karşılık yardım sözü verir.

10) Söylemez Hanım tahtına oturur. Fare tahtın altından Melikşah'a bir hikaye anlatır.

a- Gece, marangoz bir kız heykeli yapar.

b- Terzi, kızı giydirir

c- Hoca bu kıza can verir.

11) Söylemez Hanım; "Kız; hocanıdır," diyerek konuşturulmuş olur.

12) Fare ikinci hikayesine başlar;

a- Bir padişahın üç oğlunun gözü amcalarının kızına düşer.

b- Padişah üç oğluna birer altın verir. Hangisi iyi kazanç yaparsa kız onun olacaktır.

c- Büyük oğlan bir geyik derisi satın alır.

d- Ortanca oğlan bir ayna satın alır.

- e- Küçük oğlan da bir tas satın alır.
- f- Aynaya bakarlar, amcalarının kızının hasta olduğunu görürler. Posta binip kızın yanına giderler. Kız tasta su içer, iyi olur.
- 13) Söylemez Hanım; “Kız, küçük oğlanın hakkıdır,” diyerek ikinci defa konuşturulmuş olur.
- 14) Fare üçüncü hikayesine başlar;
 - a- Bir marangoz, bir avcı, bir de kuyuculuk yapan üç arkadaş vardır.
 - b- Marangoz kap yapar, avcı oku yayı ile bağlar, kuyucu da inip suyu çıkarır.
 - c- Her üçü de suyu içince ölür.
- 15) Söylemez Hanım ölüme sebep olanın kuyucu olduğunu söyleyerek üçüncü defa konuşturulmuş olur.
- 16) Padişah, kızını vermeden önce tekrar şartlar öne sürer.
- 17) Fare, Köse’den mühürü alır.
- 18) Söylemez Hanım Arap’la kaçır.
- 19) Mührün içinden çıkan ifritler her ikisini de bulup getirirler.
- 20) Padişah, kızıyla Arap’ın başını kestirir.
- 21) Padişah, Melikşah’a başka birinin kızını alıp Melikşah’ı başvezir yapar.

2.2.35.Otuz Beşinci Masal

1. İfrit ile Ahsi Gadin
2. Eb: 377, AaTh: 1164B
3. Ömer Poyrazoğlu (Ummani Baba), Erciş/Van
4. Masalın Özeti:
 - 1) Bir kadın, kocası ne derse hep aksini yapar.
 - 2) Kadın kuyuya düşer. Kuyuda bir ifrit ile karşılaşır.
 - 3) Kocasının isteği üzerine ifrit, kadını öldürür.
 - 4) İfrit, padişahın kızını delirtir.
 - 5) Oduncu, hoca kılığında, ifritin söylediği şeyler üzerine padişahın sarayına gider. Padişahın kızını iyileştirir.
 - 6) Padişahın hem damadı hem veziri olur.
 - 7) İfrit, Adilcevaz padişahının kızını delirtir.

8) İfrit, aksi kadından kurtulmak için bulunduğu yeri terk eder.

2.2.36.Otuz Altıncı Masal

1. Alim Çoban
2. Eb: 312, AaTh: 924-B
3. Ömer Poyrazoğlu (Ummani Baba), Erciş/Van
4. Masalın Özeti:
 - 1) Bir padişah, vezirine parmaklarıyla belli işaretler yapar.
 - 2) Vezir cevap veremez.
 - 3) Çoban, vezirin sorduğu sorulara cevap verir.
 - 4) Vezir soruların cevaplarını padişaha verir; fakat çoban onu kandırmıştır.
 - 5) Çoban soruların doğru cevabını padişaha verir. Çoban başvezir olur.

2.2.37.Otuz Yedinci Masal

1. Demirci, Hoca, Hafız
2. Eb: - , AaTh: -
3. Muhittin Sadık, Erciş/Van
4. Masalın Özeti:
 - 1) Bir padişah, şehrinde yaşayan demirci ustası, hoca ve hafızın içinde bulundukları tuhaf duruma akıl sır erdiremeyip, vezirini bunların yanına gönderir.
 - 2) Hepsi sırayla başına gelenleri anlatır.
 - 3) Padişah her üçünün cellathanede başlarını vurdurur.

2.2.38.Otuz Sekizinci Masal

1. Dıral
2. Eb: 256, AaTh: 986
3. Muhittin Sadık, Erciş/Van
4. Masalın Özeti:
 - 1) Bir başvezir, padişahın sorduğu soruları cevaplayamaz. Başvezir soruları padişahın kızına sorar, kız soruları çözer.
 - 2) Padişah, kızını Bağdat'ta Dıral'a verir.
 - 3) Kız, zekasını kullanarak Dıral'ı çalıştırır.

- 4) Kız, Dıral'ı padişah yapıp babasının karşısına çıkarır.
- 5) Padişah kızının zekası önünde eğilmek zorunda kalır.

2.2.39.Otuz Dokuzuncu Masal

1. Köpeğin İdamı
2. Eb: - , AaTh: -
3. Muhittin Sadık, Erciş/Van
4. Masalın Özeti:
 - 1) Bir padişah başveziyle gezerken bir çobanın köpeğini idam ettiğini görür.
 - 2) Padişah hastalanır. Kızını çobanla evlendirir.
 - 3) Çoban on gün padişah olur.
 - 4) Çoban bir Ermeni haçı yaptırır. Kırk veziri sorguya alır.
 - 5) Kendi bir Ermeni olarak tanıtan çoban, vezirlerin çoğunun Ermeni olduğunu anlar.
 - 6) Çoban padişahın adaletinin bu şekilde yürümeyeceğini söyler.
 - 7) Çoban, padişaha niçin köpeği idam ettiğini anlatır.

2.2.40.Kırkıncı Masal

1. Çiftçi Babanın Akıllı Gızı
2. Eb: 235, AaTh: 875
3. Muhittin Sadık, Erciş/Van
4. Masalın Özeti:
 - 1) Padişah, bir çiftçinin kızına, kızı görmeden aşık olur.
 - 2) Kız, şartları yerine getirilmeden babasına kendisini padişaha vermemesini söyler.
 - 3) Padişah başına geleni anlayıp kızı oğluna ister. Oğluyla bu kıza düğün yapar.

2.2.41.Kırk Birinci Masal

1. Elmas Saplı Bıçak
2. Eb: 308, AaTh: 910A
3. Muhittin Sadık, Erciş/Van
4. Masalın Özeti:

- 1) Bir adam, bir ihtiyardan üç altın karşılığında üç akıl alır.
- 2) Padişah divanında otururken elmasını kesmek için bıçak ister. Oğlan elmas saplı bıçağını padişaha verir.
- 3) Padişah bıçağın kendi hazinesinin malı olduğunu söyler. Padişah adamın boynunun kesilmesi ister.
- 4) Adamın annesi, Keloğlan'a gider.
- 5) Padişah haklı da olsa suçlu düşer ve bu işten kurtulmak için oğlanı affeder.

2.2.42.Kırk İkinci Masal

1. Bezirganbaşı
2. Eb: - , AaTh: -
3. Muhittin Sadık, Erciş/Van
4. Masalın Özeti:
 - 1) Bir adam, bezirganbaşı ile arkadaşlık kurar. Bezirganbaşına ticarette ortak olmak için bin altın verir.
 - 2) Bezirganbaşı, altınları Van Gölü'ne döker.
 - 3) Dalgıçlar gölden bir altın çıkarırlar. Adam bir altını alıp yoluna devam eder.
 - 4) Bir şehre gelirler. Üç altın verip, kafesleriyle üç kedi alırlar.
 - 5) Kedilerini, şehirlilere bin altına satıp, şehri farelerden kurtarırlar.
 - 6) Adam, bezirganbaşı gibi zengin olur.

2.2.43.Kırk Üçüncü Masal

1. Akılsızın Devleti
2. Eb: 127, AaTh: 460B
3. Muhittin Sadık, Erciş/Van
4. Masalın Özeti:
 - 1) Bir ağa, Arap atını bir gence bırakır. Oğlan atı kaybeder.
 - 2) Ağa, atını göremeyince oğlanı döver. Oğlan, atı aramaya çıkar.
 - 3) Oğlan atın yanında bir şahıs görür. Bu şahıs, gence Bağdat'taki halifenin, devletini uyandıracağını söyler.
 - 4) Genç, atı ağaya teslim edip Bağdat'a gider.
 - a- Yolda bir kurda rastlar. Kurt uyuz hastalığına çare ister.

- b- Yolda bir kıza rastlar. Kız arazilerinin verimsizliğine çare ister.
- c- Yolda bir padişaha rastlar. Padişah adaletinin yürümediğini, oğlandan buna bir çare bulmasını ister.
- 5) Bağdat'taki halife, bütün bunların çaresini söyleyip genci gönderir.
 - a- Padişahın adaleti yürür.
 - b- Kız, gençle evlenmek ister.
 - c- Genç, olanları kurda anlatır.
- 6) Kurt, genci yer.

2.2.44.Kırk Dördüncü Masal

1. Yezit
2. Eb: - , AaTh: -
3. Faik Koç, Erciş/Van
4. Masalın Özeti:
 - 1) Nur Muhammed, babasının isteği üzerine Yezit Mir'inin kızının ceylanını getirmek üzere evden ayrılır; yolda giderken bir başka Mir olan Biri'nin yaylasına uğrar.
 - 2) Nur Muhammed evden ayrılmadan kardeşine bir yüzük bırakır; yüzük parmağını sıkarsa darda olduğunu anlayıp kardeşinin gelmesini söyler.
 - 3) Biri'nin büyük oğlu, Nur Muhammed'e yardım eder. Nur Muhammed ceylanı yakalayıp Biri'nin yaylasına gelir.
 - 4) Yezit, askerini toplayıp Biri'nin yaylasına saldırır. Nur Muhammed yedi yerinden yaralanır.
 - 5) Nur Ahmet'in yüzük parmağını sıkar; Keloğlan kılığına girip Biri'nin yaylasına gelir. Oradan da Yezit'in kızını almak için yola çıkar.
 - 6) Nur Ahmet kızı alır. Divan kurulur. Beyler, kızın Nur Ahmet'e verilmesini kararlaştırırlar.

2.2.45.Kırk Beşinci Masal

1. Sihirli Post
2. Eb: 176, AaTh: 563
3. Hafize Kurşun, Muradiye/Van

4. Masalın Özeti:

- 1) Bir ayı, bir kızı kaçıır. Kardeşi, kızı aramaya çıkar.
- 2) Oğlan, kız kardeşini bulur. Kız, kardeşine eve giderken;
 - a- Sihirli bir post verir; padişah, postu oğlandan alır.
 - b- Bir değirmen taşı verir; bir Ermeni kızı, değirmen taşını oğlanın elinden alır.
 - c- Bir kavak verir; kavak, padişahı, Ermeni kızını döver.
- 3) Oğlan, kendine bir saray yaptırır. Bir padişahın kızı ile evlenir.

2.2.46.Kırk Altıncı Masal

1. Altın Perçemli Çocuklar

2. Eb: 239, 239-2, AaTh: 707

3. Hafize Kurşun, Muradiye/Van

4. Masalın Özeti:

- 1) Padişahın üç kızı, evlenme istediklerini bildirmek için babalarına karpuz gönderirler.
- 2) Padişah kızları; eğer padişahın oğlu kendilerini alırsa;
 - a- Büyük kardeş, padişahın oğluna bir altın perçemli oğlan doğuracağını,
 - b- Ortanca kardeş, padişahın oğluna halı, kilim dokuyacağını,
 - c- Küçük kardeş de, altın perçemli oğlanla kız doğuracağını söyler.
- 3) Küçük kardeş, padişahın oğluna bir altın perçemli oğlanla kız doğurur. Büyük ve ortanca kardeş çocukları cazı ninesine verirler.
- 4) Cazı ninesi, çocukları bir sandığın içine koyup denize bırakır; çocukları bir değirmenci bulur.
- 5) Çocuklar büyür. Oğlan, tanımadığı babasıyla av sırasında karşılaşır. Kız evde yalnız kalır.
- 6) Cazı nenesi kızdan, kardeşinin;
 - a- Kaf dağının arkasındaki peri kızını,
 - b- Kaf dağının arkasındaki mağaradan sihirli elbiseyi,
 - c- Kaf dağının arkasındaki mağaradan sihirli elmayı,
 - d- Hasan-i Bengiboz'u getirmesini ister.
- 7- Ahmet, kız kardeşinin bütün isteklerini yerine getirir. Padişah, Ahmet'i evine

davet eder.

8-Gülizar padişahın evinde başlarından geçeni hikaye edince padişah iki bacıyı öldürttürür.

2.2.47.Kırk Yedinci Masal

1. Guri El

2. Eb: 72, 96, AaTh: 301A

3. Hafize Kurşun, Muradiye/Van

4. Masalın Özeti:

1) Padişahın hanımı kırk tane oğlan doğurur.

2) En küçüğü (Mirza Muhammed) hariç hepsi büyütölmek üzere süt annelere verilir.

3) Çocuklar büyür; evlenmek isterler. Kendilerine bir anadan bir babadan olmuş kırk tane kız bulmak üzere evden ayrılırlar.

4) Evden ayrılmadan babaları kendilerine üç yerde;

a- Büyük düz,

b- Harabe değirmen,

c- Kavaklık'ta kalmamalarını söyler.

5) Babalarının sözünü dinlemeyip;

a- Büyük düzde kalırlar; karşılarına bir dev çıkar. Mirza Muhammed devin üstesinden gelir.

b- Harabe değirmende kalırlar; karşılarına tekrar bir dev çıkar. Mirza Muhammed devin üstesinden gelir.

c- Kavaklıkta kalırlar; karşılarına kuru bir el çıkar. Mirza Muhammed kuru elin de üstesinden gelir.

6) Mirza Muhammed, kuru elin peşinden bir kuyuya girer. Bu kuyuda devin başını okşayan bir nine ile karşılaşır.

7) Ninenin kırk tane kızı vardır.

8) Mirza Muhammed, devin üstesinden gelir. Ninenin de en büyük kızı Melek'i kendisine, diğerlerine de kardeşlerine nişanlar.

9) Kardeşleri, Mirza Muhammed'i kıskanıp onu kuyunun içine hapsederler.

10) Nişanlısı, Mirza Muhammed'e başı sıkışınca kullanacağı bir yüzük verir.

Yüzüğü çevirince;

a- Karanlık dünyaya gider; suyun etrafını kaplayan devden, padişahın kızını kurtarır.

b- Mirza Muhammed, Anka kuşunun yavrularını yılanın elinden kurtarır.

c- Anka kuşu, Mirza Muhammed'i ışıklı dünyaya götürür. Başı darda kalınca kullanması için kanadından bir parça verir.

11) Mirza Muhammed; büyük düz, harabe değirmen ve kavaklıkta öldürdüğü devlerin kardeşiyle karşılaşır. Dev, Yemen padişahının hikayesini öğrenirse kendisini bırakacağını söyler.

12) Anka kuşu, Mirza Muhammed'i Yemen padişahının sarayına götürür. Mirza Muhammed hikayeyi dinlerken Yemen padişahı patlar, dev de patlar; devin içinden çok güzel bir kız çıkar. Mirza Muhammed bu kızla evlenir.

2.2.48.Kırk Sekizinci Masal

1. Meymuncuh

2. Eb: 87, AaTh: 402

3. Rukiye Çalışkan, Erciş/Van

4. Masalın Özeti:

1) Bir baba oğullarına kılıç atmak suretiyle kismetlerini aramalarını ister.

2) En küçükleri kılıcı takip neticesinde bir çöplüğe varır ve orada bir maymun bulur.

3) Bu maymun bir kız olur.

4) Oğlanın babası kendisini ziyaret etmeleri için gelinlerine haber yollar. Küçük gelin kayınbabasına hediye olarak altın sini içinde bir mücevher yollar.

5) Gelinler oynar. Büyük gelinlerden etler, pilavlar; küçük gelinden altınlar dökülür.

6) Kayınbabası diğer gelinleri yollar, maymunu evine alır.

2.2.49.Kırk Dokuzuncu Masal

1. Vesiyet

2. Eb: 218, AaTh: 552A

3. Rukiye Çalışkan, Erciş/Van

4. Masalın Özeti:

- 1) Bir padişah öldükten sonra mezarının üstüne kim okursa kızlarının onlara verilmesini ister.
- 2) Bir dev, bir kurt ve bir Zümrüdü Anka sırasıyla padişahın mezarının üstüne okurlar; kızlar bunlara verilir.
- 3) Kardeşler sırayla kızların evlerine giderler.
 - a- Kurt, bir adamdır.
 - b- Dev, bir padişahdır.
 - c- Zümrüdü Anka, insan değil, bir kuştur.
- 4) Zümrüdü Anka, kızı kendisine verdikleri için kızın kardeşinin isteğini yerine getirir.
- 5) Oğlan Zümrüdü Anka'nın sırtına biner.
 - a- Dünya önce karanlıktır.
 - b- Dünya sonra masmavi su olur.
 - c- En son dünya Kible'den ışık kesilir.
- 6) Oğlan muradına erer.

2.2.50.Ellinci Masal

1. Destebozan

2. Eb: 141, AaTh: 960B

3. Rukiye Çalışkan, Erciş/Van

4. Masalın Özeti:

- 1) Bir adam, arkadaşının karısına göz diker ve arkadaşını öldürür.
- 2) Arkadaşı ölürken dikenlerin ona şahitlik yapacağını söyler.
- 3) Adam, arkadaşının karısı ile evlenir.
- 4) Günün birinde dikenler rüzgar tarafından sürüklenip önüne geldiğinde katil koca gülmek zorunda kalır
- 5) Adam niye güldüğünü kendisine soran karısına sırrını ifşa eder. Kadın onu ihbar eder ve adam cezalandırılır.

2.2.51.Elli Birinci Masal

1. Horhor At
2. Eb: 97, AaTh: 518
3. Rukiye Çalışkan, Erciş/Van
4. Masalın Özeti:
 - 1) Bütün çocukları kız olan bir bezirgan; eğer karısı kız çocuk doğurursa kapıya teşi (iplik iği) ile yumak, erkek doğurursa tüveng (tüfek) asmasını ister.
 - 2) Çocuk, kız doğar. Kadın kocasından korktuğu için kapıya tüveng astırır.
 - 3) Kız, oğlan çocuk gibi büyütülür.
 - 4) Sünnet zamanı gelince erkek kılığındaki kız, deniz atının yardımıyla kaçar.
 - 5) Atının götürdüğü yerde bir çobana rastlar; çoban bir koyun keser. Kız, koyunun karnını başına geçirip, saçlarını gizler.
 - 6) Kız, bir padişahın köşküne gelir. Padişahın oğlu kızdan şüphelenir.
 - 7) Oğlanın annesi, eğer bu oğlan kız ise;
 - a- İnci mercan toplar,
 - b- İdrar yarıştırmada kiminki daha çok gider,
 - c- Yatağının altındaki gül açmaz, der.
 - 8) Son olarak Gülperi'nin bağına gitmesi istenir.
 - 9) Gülperi beddua eder; kız, oğlan olur.

2.2.52.Elli İkinci Masal

1. Emir Yemen
2. Eb: - , AaTh: -
3. Rukiye Çalışkan, Erciş/Van
4. Masalın Özeti:
 - 1) Bir kız, bir oğlana aşık olur.
 - 2) Oğlan, kıza elindeki demir asa ne zaman eğilir, ayağındaki demir çarık ne zaman delinir, kendisini o zaman bulacağını söyler.
 - 3) Kız, demirciye bir demir asa, bir demir çarık yaptırıp yola düşer.
 - 4) Yolda bir çobana rastlar. Bir koyun kestirip karnını başına geçirir, keloğlan olur.

Sırasıyla;

- a- Toprak Kale'ye,
 - b- Pahr Kale'ye,
 - c- Gümüş Kale'ye,
 - d- Altın Kale'ye gelir.
- 5) Altın Kale'ye gelince demir asanın ucu eğilir; demir çarığın da dibi delinir.
 - 6) Emir Yemen'in kız kardeşine rastlar. ibriğin içine yüzüğünü atar.
 - 7) Emir Yemen abdest alırken ibrikteki yüzük eline gelir.
 - 8) Emir Yemen, kızla aynı yerde yaşarlar.

2.2.53.Elli Üçüncü Masal

1. Hocaker Gızı
2. Eb: 192, AaTh: 883B
3. Rukiye Çalışkan, Erciş/Van
4. Masalın Özeti:
 - 1) Bahçesinde dolanan bir kıza, padişahın oğlu bir bilmece sorar. Kız da kendisine sorulan bimeceye başka bir bilmece sorarak karşılık verir.
 - 2) Oğlan, kıza evlenmek için elçi yollar.
 - 3) Kız düğün yemeğinin içine tuz doldurur.
 - 4) Oğlan, kızı öldürmek ister. Kız göğsüne pekmez doldurur.
 - 5) Oğlan, pekmezi, kızın kanı diye içer. Kızı öldürdüğüne pişman olur.
 - 6) Oğlanla kız evlenip mutlu olurlar.

2.2.54.Elli Dördüncü Masal

1. Tah Tah Eden Gabacih Bizi Yaltadan Babacih
2. Eb: 168, AaTh: 450
3. Huriye Koç, Erciş/Van
4. Masalın Özeti:
 - 1) Üvey annenin istemediği çocukları, babaları ormanda bırakır. Çocuklar anlamasınlar diye de bir ağaca kabak asar.
 - 2) Çocuklar, babalarının kendilerini aldattığını anlarlar.
 - 3) Oğlan susadığı için bir gölün başında su içer ve geyik haline gelir.

- 4) Kız bir ağaca saklanır.
- 5) Padişahın oğlu, kızı ağaçta görür; kız, oğlana, eğer kardeşini saklarsa ağaçtan ineceğini söyler.
- 6) Üvey anne olanları duyar, kızı kandırıp suyun içine atar.
- 7) Denizde bir balık kızı yutar. Kız hamiledir, balığın karnında bir oğlu olur.
- 8) Üvey anne kızın yerine geçer.
- 9) Geyik kılığındaki oğlan, üvey anneyi eniştesi ile yataarken ayağından tanır.
- 10) Üvey ananın canı geyik eti ister.
- 11) Geyik, deniz kıyısına gelip kız kardeşine seslenir; kardeşi balığın karnından cevap verir.
- 12) Bu konuşmayı duyan şehzade, üvey anayı öldürttürür, balığı yakalar. Hanımı ile oğlunu kurtarır.

2.2.55.Elli Beşinci Masal

1. Meyit
2. Eb: 185, AaTh: 894
3. Huriye Koç, Erciş/Van
4. Masalın Özeti:
 - 1) Bir kıza her gün bir kuş gelip; “Bir ölünün başını yedi sene bekleyeceksin,” der.
 - 2) Kız, anne ve babası ile birlikte evden ayrılır. Geldikleri yerde, kız, girdiği evin içinde kalır.
 - 3) Yedi sene tamam olunca, damın dibine bir Karaçi Köçeği gelir. Kız, Karaçi Köçeği’ni ip sallayarak eve alır.
 - 4) Meyit uyanır; başında bekleyen Karaçi Köçeği ile evlenir.
 - 5) Çarşıya giderken karısından ve hizmetçisinden isteklerini sorar.
 - 6) Hizmetçi kız, adamdan bir sabır taşı ile bir sabır bıçağı ister.
 - 7) Adam sabır taşı ile sabır bıçağını getirir. Kız başından geçenleri sabır taşına anlatır.
 - 8) Adam gerçeği öğrenince Karaçi Köçeği’ni öldürttürüp kendi başıda bekleyen kızla evlenir.

2.2.56.Elli Altıncı Masal

1. Şahmaran
2. Eb: 57, AaTh: -
3. Rukiye Çalışkan, Erciş/Van
4. Masalın Özeti:
 - 1) Bir adam kuyuya iner. Kuyuda Şahmaran'la karşılaşır. Şahmaran ona kendisiyle karşılaştığını kimseye söylememesini tembih eder.
 - 2) Adamın Şahmaran'la karşılaştığı anlaşılır; adamın Şahmaran'ı getirmesi istenir.
 - 3) Şahmaran, adama kendisini üçe kesmesini söyler.
 - a- Kuyruğu zehirlidir.
 - b- Ortası bir çeşit ilaçtır.
 - c- Başının suyu da padişahın dermanıdır; kim içerse "Lokman Hekim" olur.
 - 4) Adam, Şahmaran'ın başının suyunu içip "Lokman Hekim" olur. Padişah da Şahmaran'ın ortasının suyunu içip ölür.

2.2.57.Elli Yedinci Masal

1. Saçı Uzun Seyran Hanım Boyu Uzun Boylan Hanım
2. Eb: - , AaTh: -
3. Huriye Koç, Erciş/Van
4. Masalın Özeti:
 - 1) Bir adam karısını evden dışarı atar.
 - 2) Kadın;
 - a- Köpek gelir, yalvarır; gitmez.
 - b- Keçi gelir, yalvarır; gitmez.
 - c- Cüce gelir, yalvarır; gitmez.
 - 3) Kadın, "Saçı uzun Seyran Hanım ile boyu uzun Boylan Hanım" gelince, hatırını kırmaz evine geri döner.

2.2.58.Elli Sekizinci Masal

1. Kahraman-i Katil

2. Eb: - , AaTh: -

3. Faik Koç, Erciş/Van

4. Masalın Özeti:

- 1) İran padişahının oğlunu devler kaçırmışlar.
- 2) Çocuk, devlerin çocuğu olmadığını anlayıp babasını bulmaya gider. Babasını bulur.
- 3) Bir padişahın kızı, sırtını kim yere getirirse onunla evleneceğini söyler.
- 4) Oğlan bu kızla güreşir, kızı yener.
- 5) Oğlan bu kızla evlenir. Bir oğlu olur.

2.2.59.Elli Dokuzuncu Masal

1. Göbeği Kilitti Padişah

2. Eb: 104, AaTh: 425A

3. Huriye Koç, Erciş/Van

4. Masalın Özeti:

- 1) Bir kuş, bir kızı bir padişahın köşküne götürür.
- 2) Kız, yatakta yatan padişahın göbeğinin kilidini açıp içine girer.
- 3) Gittiği yerde terziler, padişahın oğluna elbise dikmekte, marangozlar da beşik yapmaktadırlar.
- 4) Döndüğünde yediği üzüm, padişahın yüzüne sıçrar; padişah uyanır. Padişah, kızı, nene kılığındaki kuştan aldığı yere götürmesini ister.
- 5) Nene kılığındaki kuş, kızı padişahın bacısının evine saklar. Kız hamiledir.
- 6) Kız, padişahın olan çocuğunu doğurur.
- 7) Padişah gelip hem kızı hem de oğlanı alıp evine döner.

2.2.60.Altmışıncı Masal

1. Köy Ağası ile Gelin

2. Eb: 235, AaTh: 922

3. Huriye Koç, Erciş/Van

4. Masalın Özeti:

- 1) Ağa bir bilmece soracağını; bilmezse gelini alacağını, bilirse tezgahı vereceğini söyler.

2) Diğer ağa bilmeceyi çözemez, gelin çözer. Ağa, tezgahı diğer ağaya teslim eder, gelin de kurtulur.

2.2.61.Altmış Birinci Masal

1. Bilisuk

2. Eb: 79, AaTh: 1013

3. Faik Koç, Erciş/Van

4. Masalın Özeti:

1) Bir ağa evine bir hizmetkar tutar.

2) Düğüne giderken hizmetkarına; “Kapıya, bacaya, oğluma iyi bak,” der.

3) Hizmetkar; oğlanın kafasını keser, kapıyı sırtına bağlar, bacayı da boynuna asar.

4) Ağa, durumu görünce hizmetkara sopa çeker.

5) Hizmetkar, yolda giderken bir hocaya, bir de çobana rastlar. Her ikisini de kandırır. Ağa, hoca ile çobanı kurtarır.

6) Hizmetkar, ağadan, hocadan ve çobandan kurtulmak için karısı ile her üçüne de oyun edip bunlardan kurtulur.

2.2.62.Altmış İkinci Masal

1. Berhemigör

2. Eb: - , AaTh: -

3. Rukiye Çalışkan, Erciş/Van

4. Masalın Özeti:

1) Bir şehrin padişahı kırk tane kadınla evlenir.

2) Kırk sene bu kadınların anlattığı hikayelerle vaktini geçirip şehri sahipsiz bırakır.

3) Padişah şehri gezmeye çıkar. Bir çobanla karşılaşır.

4) Çoban, padişahın aklını başına getirir.

2.2.63.Altmış Üçüncü Masal

1. Zümrüdi Anka ile Keçoluk

2. Eb: 72-2, AaTh: 301A

3. Huriye Koç, Erciş/Van

4. Masalın Özeti:

- 1) Bir kız devlerden kaçarken Zümrüdü Anka ile karşılaşır.
- 2) Dev bir kara bulut şeklinde bunların yanına gelir. Bunlar devin elinden kurtulurlar.
- 3) Bu sefer devin kızı bunların yanına beyaz bulut şeklinde gelir. Devin kızının elinden de kurtulurlar.
- 4) Zümrüdü Anka kızı kaçıırken kuyruk kızın elinden yere düşer. Kız ayağından bir parça koparıp Zümrüdü Anka'nın ağzına verir.
- 5) Zümrüdü Anka ağzındaki köpükle kızın yarasını iyileştirir.

2.2.64.Altmış Dördüncü Masal

1. Cıvciv Gız

2. Eb: - , AaTh: -

3. Rukiye Çalışkan, Erciş/Van

4. Masalın Özeti:

- 1) Nahırcı'nın karısının bir yumurtadan cıvciv kılığında bir kızı olur.
- 2) Padişah oğlu nahırcının kızını kendine ister; cıvcivi padişahın evine getirirler.
- 3) Cıvcivin çok güzel bir kız olduğu anlaşılır; kız padişahın oğlu ile evlenir.

2.2.65.Altmış Beşinci Masal

1. Çifçinen Ağa

2. Eb: - , AaTh: -

3. Rukiye Çalışkan, Erciş/Van

4. Masalın Özeti :

- 1) Apti ağa geçinemediği üç karısını çiftçiye verir; çiftçiden karısını kendine alır.
- 2) Çiftçi, ağanın üç hanımını yola getirir, ağa bu işe şaşar kalır.

2.2.66.Altmış Altıncı Masal

1. Dilelem Çengi

2. Eb: 214, AaTh: 302

3. Rukiye Çalışkan, Erciş/Van

4. Masalın Özeti:

- 1) Dilelem Çengi, kendisini çağıranları taşa çevirmektedir.
- 2) İhtiyar ninenin oğlu, Dilelem'i yakalayıp sırrını öğrenir; şehirdeki bütün insanları taş hallerinden kurtarır.

2.2.67.Altmış Yedinci Masal

1. Hayret Baba ile Peri Gızı

2. Eb: 215, AaTh: 300, 302

3. Hatice Varol, Erciş/Van

4. Masalın Özeti:

- 1) Bir baba oğluyla oduna giderken mağaranın birinden gelen korkunç seslerden ürkerler.
- 2) Bir peri kızı, Hayret Baba'nın rüyasına girer. Peri kızı, Hayret Baba'ya üç tane elma bırakır.
- 3) Elmalar sayesinde Hayret Baba hazineyi elde eder. Peri kızı ile evlenir.

2.2.68.Altmış Sekizinci Masal

1. Papağan

2. Eb: - , AaTh: -

3. Muhittin Sadık, Erciş/Van

4. Masalın Özeti:

- 1) Padişahın papağanı, Osman amcaya sürekli hoş olmayan sözler söyler. Adam papağanı sahibine şikayet eder.
- 2) Papağan, sahibinden azar işitse de Osman amcaya bu sefer üstü kapalı sözlerle laf atar.

2.2.69.Altmış Dokuzuncu Masal

1. Gurnaz Adam ile Bağvanci

2. Eb: - , AaTh: -

3. Kasım Çiçek, Erciş/Van

4. Masalın Özeti:

- 1) Bir adam bağ sahibinden üzüm ister.

- 2) Bağ sahibi, bu adamı üzüümü yemeden önce ve üzüümü yedikten sonra tartıp parasını ona göre alacağını söyler.
- 3) Adam bütün ceplerine taş koyup tartılır. Üzüümü yedikten sonra gidip taşları döker.
- 4) Bağ sahibi, adamla baş edemeyeceğini anlayıp adamı kovar.

2.2.70.Yetmişinci Masal

1. Gozmo Golot
2. Eb: 29, AaTh: 2032
3. Huriye Koç, Erciş/Van
4. Masalın Özeti:
 - 1) Bir nine sütünü çalan kurdun kuyruğunu keser.
 - 2) Nine, kurda; “Sütünü getirirse kuyruğunu geri vereceğini,” söyler.
 - 3) Kurt, keçiden süt ister; keçi de ondan ot ister.
 - 4) Kurt, çimenden ot ister; çimen de ondan su ister.
 - 5) Kurt, bulaktan su ister; bulak da ondan hunk ister.
 - 6) Kurt, çerçiden hunk ister; çerçi de ondan yumurta ister.
 - 7) Kurt, tavuktan yumurta ister; tavuk da ondan yem ister.
 - 8) Kurt, harmanıcıdan buğday ister; harmanıcı kurda buğday verir.
 - 9) Nene, kurttan sütünü alır; kurdun kuyruğunu da birkaç tane zil yapıştırır.
 - 10) Kurdun arkadaşları ondan görüp kuyruklarını göle salarlar. Kuyrukları donar.
 - 11) Kurt, bir keçiye rastlar; keçiye yemek ister.
 - 12) Kurt, bir koyuna rastlar; koyunu yemek ister.
 - 13) Kurt, bir ata rastlar; atı yemek ister.
 - 14) Kurt; keçiye, koyunu ve atı yiyemez.
 - 15) Kurdun karşısına bir değirmenci çıkar. Değirmenci bunu dövüp bırakır.

2.3. VAN MASALLARINDA GEÇEN KALIPLAR

Kalıp ya da formel, masalın içerisinde belli bir şekle ve vazifeye sahip olan ifadelerdir. Özellikle masal anlatıcılarının ustalıklarını göstermede bir ölçüt olarak görülen kalıplar, masallar içerisinde son derece önemli bir yere sahiptir (Sakaoğlu, 2002: 250). Van masallarında anlatıcıların hemen hemen bütün kalıplara yer verdikleri görülmektedir. Bununla birlikte kalıp kullanımlarının çok az hatta hiç olmadığı masallar da bulunmaktadır.

2.3.1. Giriş Kalıpları

Masal anlatıcılarının dinleyiciyi masala hazırlamak için başvurdukları kalıplardır. Van masallarında yer alan giriş kalıplarının daha ziyade “bir varmış, bir yokmuş, Allahın kulu çokmuş” ya da “zamanının birinde” şeklinde başladığı görülmektedir.

2.3.1.1. Kısa Giriş Kalıp Sözleri

Kısa giriş kalıp sözleri, Van Masallarında üç başlık altında değerlendirilmiştir. Masallarda anlatıcıların çoğunlukla aşağıdaki değerlendirmelerde görüleceği üzere “Bir varmış’lı giriş sözleri”ni tercih ettikleri görülmektedir.

2.3.1.1.1. Bir Varmış’lı Giriş Sözleri

Van masallarında yer alan yetmiş masaldan otuz dokuzunun “Bir varmış’lı giriş sözleri” ile başladığı görülmektedir.

Varmış, yohmuş... Allah’ın guli çohmuş: 2, 3, 18, 21, 22, 45, 46

Bi ... varmış: 6, 26, 28, 34, 44, 49, 51

Bi ... varmış, bi... yohmuş: 17, 19, 63, 67, 29

... bi ... varmış: 20, 56

Bi varmış, bi yohmuş... Allah’ın guli çohmuş: 24, 43, 45, 47

Bi varmış, bi yohmuş... Allah’ın guli çohmuş... Bi ... bi ... bi ... varmış: 55

Efendim, bir ... in üş ... varmış: 33

- Bir varmış, bi yohmuş... Altı ... varmış: 29
- Bi ... in yeddi ... varmış: 25
- Bi .. varmış. Bi ... in iki ... varmış: 26
- ... bir ... si varmış: 35
- Bi bi bi ... varmış: 54
- Bi ... ın bi ... si bi ... varmış: 65
- Bi ... da bi ... varmış: 66
- Varmış, yohmuş... Allah'ın guli çohmuş... Allah'tan başka kimse yohmuş: 58
- Varmış, yohmuş... Allah'ın guli çohmuş... Allah'tan gayri heç kimse yohmuş.
- Varmış bi ...: 59
- Ataların demişi kimi; bi varmış, bi yohmuş... Allah'ın guli çohmuş: 37
- Ey dünyanın işleri bele var... Bele gelmiş, bele gider... Varmış, yohmuş...
- Allah'ın guli çohmuş... Günnerden bi gün: 46
- Bir varmış, bir yohmuş... Allah'ın guli çohmuş: 43

2.3.1.1.2. Evvel ve Eski Zaman'lı Giriş Sözleri

Van masallarında yer alan yetmiş masaldan altısının “Evvel ve eski zaman'lı giriş sözleri” ile başladığı görülmektedir.

- Bundan çok zaman evvel: 23
- Zamanın birinde bi ... var: 41
- Zeman ... zemani: 44
- Zemanın birinde iki ... varmış: 50
- Evvel zemanda: 68
- Zemanın birisinde bi ... varmış: 9, 42

2.3.1.1.3. Bir Varmış, Bir Yokmuş ve Evvel Zaman'lı Giriş Sözleri

Van masallarında yer alan yetmiş masaldan yedisinin “Bir varmış, bir yokmuş ve evvel zaman'lı giriş sözleri” ile başladığı görülmektedir.

- Bir varmış, bir yohmuş... Evvel zeman içinde, galbur saman içinde bir ... varmış: 5
- Varmış, yohmuş... Allah'ın guli çohmuş... Günnerden bi gün bi ... varmış: 18
- Bir varmış, bir yokmuş.... Evvel zeman içinde bir ... ile üç ... varmış: 19

Varmış, yohmuş. Allah'ın guli çohmuş... Zemanın birinde bi ... gırh ...
yaşıyımış: 22

Bi varmış, bi yohmuş... Allah'ın guli çohmuş... Günnerden bi gün bi ...
varmış: 24, 45, 47

Ey dünyanın işleri bele var... Bele gelmiş, bele gider... Varmış, yohmuş...
Allah'ın guli çohmuş... Günnerden bi gün bi ... varmış: 46

2. 3. 1. 2. Tekerlemeli Giriş Kalıpları

Van masallarında yer alan yetmiş masaldan yedisinin “Tekerlemeli giriş kalıp sözleri” ile başladığı görülmektedir.

Varmış, yohmuş... Allah'ın guli çohmuş ... Hemamcının tasi yoh, külhancının baltası yoh. Çarşıda bir gari gezer, peştamalinin ortası yoh. Tek basar, çüt usurur heç kimseye faydasi yoh: 3

Zeman zeman içinde, zeman kalbur içinde; eşekler döşekte oturdi, develer hemam içinde: 9

Bir varmış, bir yokmuş... Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde... Develer tellal iken ben babamın beşiğini tıngır mıngır sallar iken... Zamanın birinde bir ... yaşarmış: 17

Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde... Deve dellal iken keçi berber iken men anamın babamın beşiğini tıngır mıngır sallar iken gettim hemama; hemamcının tasi yoh, zindancının baltası yoh, Efo'nun Nuro'ya faydasi yoh: 32

Zeman zeman içinde, galbur saman içinde... Deve dellehlik eder eski hemam içinde... Hemamcının tasi yoh, külhancının baltası yoh, gocukari hemamdan gelir, heçbir şeye faydasi yoh... Lahdan luhdan, yaptım bir kaftan; eyi olsun, siper olsun diye; yahalari garpuz gabugi, dügmeleri turptan. Tosbahaya vurdim palan, yedi yerden çektim golan, bu sözde olmaz yalan: 39

Var varalım, sür sürelim, destursuz bağa girenin hali budur efendim. Derelerden yel kimi, tepelerden sel kimi, Hamza-yi pehlivan kimin, Kahraman-i katil kimin. Gahve tütün büsbütün, kim görmüştür bu sineğin işini? Vurdim gılıç ile kesdim başını; yedi dağ üstüne serdim leşini. Sinek uçti, vızıldadi hevaya; yağını

süzdüm beş yüz tevaya, etini yühledim beş yüz deveye. Deh deh ettim Kayseri'ye
döşini: 42

Varmış, yohmuş... Allah'ın guli çohmuş... Allah'tan başka kimse yohmuş.
Zeman zeman içinde, kelbur seman içinde... Deve dellehlik eder eski hemam
içinde... Hemamcının tasi yoh, külhancının baltasi yoh; çarşıda bir gari gezer,
peştamalin ortasi yoh: 58

2. 3. 1. 3. Manzum Giriş Kalıpları

Van masallarında yer alan yetmiş masaldan altısının “Manzum giriş kalıp sözleri” ile başladığı görülmektedir. Divanhane kültürünün içinden yetişen ozan Muhittin Sadık, anlatmış olduğu on masaldan üçüne (30, 34, 37) manzum bir girişle, diğer anlattığı iki masala (38, 43) ise özlü sözler söyleyerek girmiştir. Muhittin Sadık'ın, ozan kimliğine, masalların girişinde söylediği dörtlük ve altılıklarla özellikle vurgu yaptığı görülmektedir. Dinleyici topluluğuna bir tür hitapla başlayan bu tür girişler Boratav tarafından “Hitap kalıp sözleri” (Boratav, 2000:37), “Uyarılar ve konuya giriş” (Boratav, 2000: 43) bağımsız ve salt söz canbazlığı (Boratav, 2000:138), (Duymaz, 2002: 296) niteliğindeki tekerlemeli girişler olarak değerlendirilmektedir.

Ağalar, ağalar!
Efendiler, efendiler!
Dökülmez közler,
Tükenmez sözler,
Dinleyin sizler,
Söyliyek bizler... 30

Eyle ne gezersin divane gönül?
Elde bulunacak sana neler var...
Arı cem eyledi bin bir çiçekten,
Gözde hüner, balda neler var?!.. 34

Hekayeler, hekayeler...

Bir yaşayan da hekaye,

Bin yaşayan da hekaye,

Zengin de hekaye,

Fakir de hekaye... 37

Babalar demiş; “Her ağaç masa olmaz, her adam ‘Hasan’ olmaz, her adam çalışıp Allah’ın velisi olamaz.” 38

Bir varmış, bir yohmuş ... Allah’ın guli çohmuş ... Dünyaya eyle laflar, eyle hekayeler, eyle sözler gelmiş ki; söylemenken senelerce söyleyen bitmez: 43.

Bir diğer masal anlatıcımız Hafize Kurşun’un da “Altın Perçemli Çocuklar” adlı masalın girişine “hitaplı” bir şekilde girdiği görülmektedir:

Ey dünyanın işleri bele var... Bele gelmiş, bele gider... Varmış, yohmuş... Allah’ın guli çohmuş: 46.

Van yöresinden derlemiş olduğumuz yetmiş masaldan altmış beşinde “Giriş kalıp sözleri”nin kullanılmış olması masal anlatıcılarının, masal anlatım geleneğinde bu tür kullanıma ayrıca önem verdiklerini göstermektedir.

2. 3. 2. Bağlayış (Geçiş) Kalıpları

Bu kalıplar olaylar arasında geçişi sağlarken aynı zamanda dinleyicinin dikkatini arttırmaya ve canlı tutmaya yönelik olarak kullanılmaktadır. Aşağıda da görüleceği üzere dört başlık altında değerlendirilen bu kalıplardan özellikle dinleyicinin dikkatini arttırmak için söylenen sözlerin oldukça fazla olduğu ve anlatıcılar arasında bu kalıbı en çok kullananın ise Hafize Kurşun olduğu görülmektedir.

2.3.2.1. Masalda Geçen Olayın Kahramanını veya Olayın Geçtiği Yeri Değiştirmek İçin Kullanılan Geçiş Kalıpları

Bu kalıpların dikkat edileceği üzere yeni bir olay ya da kişilere geçiş yapılacağı zaman kullanıldığı görülmektedir.

2.3.2.1.1. Şahsın Hemen Söylenmesi

Onlar geri dönmekte olsunlar, gız üş gün galdi meşede: 16
 O galdi orda, biz gidek hakime makime, gazi, gaymakama: 16
 Biz Bilmez Hoca'dan bahsedelim: 17
 Gelelim Mirza Mehmet'e: 23
 Hekayeler tez tez getmede olsun: 46
 Gel habari verelim çocuklardan: 46
 Habar verelim çocuklardan: 46
 Bunnar okula getmede olsun: 46
 Bunar getmekte olsun, gel habari verelim haste gadından: 46
 Gel habari verelim gardaşlarından: 47
 Ahşam oli, bunnar yatmada olsun: 47
 Onnar orda duruversin, biz habari verelim Mirza Muhammed'ten: 47
 Bu gezmede olsun: 47
 Bunnar gelmahte olsun: 47

2.3.2.1.2. Soru ile Haber Verme

Van masallarında böyle bir kalıba rastlanılmadı.

2. 3. 2 .2. Dinleyicilerin Dikkatini Çekmek İçin Kullanılan Kalıplar

Gidi bahi ki, bir düğün: 5
 Bahi ki, ne baha! Başını galdırı, bahi; on kat dam, dam daş: 6
 Bahi ki, ne gız! Hüri, peri: 6
 Gız, gılı bına yandırı, bahi, at garşına çıhi: 6
 Bahi ki, su! Hekkatten de su: 6
 Padişahın ogli çıhi bahi ki, ne baha! Bi tene nazik gız duvarın dibindedir: 6
 Bahilar ki, bu derviş baba: 6
 Bahi, bele bi top anahtar: 6
 Bahilar ki, gız peri, gız hüri, peri: 6
 Bahi ki, ne baha! Bi kemer: 6
 Padişah bahi, ne baha! Gız, peri kimi: 6

- Bahi ki, bi derviş geli: 7
- Padişah gızı ele bi hala geli, dilenmege geli: 7
- Bahi ki, bi uzun, ince; garra gurri bi arvat geli: 8
- Gız eyle aşık oldu ki, beyle deli oli: 9
- Derviş baba bahi, üzi lekelenmiş: 9
- Bi tene nazenin girmede içeriye! Bir cennet hurisi geldi: 9
- Allah göstermesin! Bi çüt ilan ki, suyin içinde döni: 9
- Eyle guşlar gonmuş, deniz derya kimi: 10
- Yahu be, gelen adamlar senin gibi demedi ki, men gızımı verem: 11
- Bakıyor ki; heybenin sanki içinde bir hayvan var gibi, tepiyor bunu: 14
- Heybeyi bırakıyor yere bakıyor ki; o geçi yavrusunun diz kemiği diğer etleri
hepsini yemiş, tek başına kemik galmış: 14
- Bi ot yoh ki, dişinin altına alsın: 14
- Karpuza nasıl yumruğunu vuruyorsa; kanla irin çıkıyor: 14
- Bakıyor ki, bir çınar ağacı: 14
- Baktim ki, çınar ağacının başında bi guş: 14
- Bakıyor ki, bir kramperten kutusu: 14
- Bakıyor ki, üç tene gazan kaynıyor: 14
- Bakıyor ki, ormanda bir öküz: 14
- Gız ele ohi ki, alim çıkacak: 16
- O ohımak ki, ondadır; ona kötü bi şey gelmez: 16
- Oğlanın atını eyle bahi, eyle bahi; te o gadder olsun: 16
- Heman bilmidi ki, hoca hayındır, gıssalıhdır, hoca hayındır: 16
- Haber geldi ki, hacılar geldi: 16
- Baharlar ki, bir ihtiyar dünür sandalyesinde oturmuş öylece duruyor: 17
- Derler ki; kestiği kafalardan kale bile yapmıştır: 17
- Ohnan vurur vurmaz devin yarasi deşili, cerhet ahi: 21
- Ele bi yerde kes ki, sesi gulağima gelmesin: 21
- Oğlan bahi ki, ganinen köppüg geliyi: 24
- Bi yani gahve ki, Allah'ım oralar yihili işihtan: 24
- Padişaha ele bi çifte vurasın ki, duvarnen bir ola: 24

Bi çeki, ikincisinde, üçüncüsünde nece bi tekme goymi bunin beline,
duvarnen bir ediyi: 24

Ele bi at ki, at sena sarıla heç kişnemiye; bi kişnese Arap çıhar seni de keser,
ati da vermez: 24

Ordan o ki, at ışığı görüp te kişnemi: 24

Bahi ki, bi kanat düşmüş: 24

Buna bi gamçı çeki, çekende dizgini çeki, golanını sıhanda at havalani: 24

At ele olmuş ki, soymuşler bütün gannar ahi üstünden: 24

Bi yerde öküzün ayağı çukura degende öküz yihili yere: 25

Bahilar, nenenin gızı ağılyanda; bi yandan inci tükili, bi yandan mercan: 25

Öyle bir iş yaptım ki, min tene babama tövbe ettirdim: 30

Ot yoh ki, biçele; boşa kerandi sallılar: 30

Nasıl men sırtından bi giliç salladım, belini yariya gadar yardım: 32

Öyle bi tene giliçe atin boynuni kökünden aşağı kelle ettim: 32

Bi bahtım; bi hırıltı, bi gürültü geli guyidan: 32

Tabi ki, belinde pala gılcı: 32

Bi bahtım, Erap geldi ağacın dibine: 32

Bahtım, iki tene gız denizin gırağında yıhaniler: 32

Yendim aşşağıye, bahtım ne! Bir gısım hele daha taze ölüler canları çıhi: 32

Keloğlan günü günden o gadder büyük bi sıkıntıya düşi ki, Keloğlan geldi
bunun yanına: 34

Keloğlan o gadde akıllı, bir Keloğlan'dır ki, bi sene eveli geleceğini biliyor: 34

O balık o möhürü utar utmaz o balık orda öldi: 34

Geldi hana bahtı ki, Melikşah ne bahtı; Keloğlan sininen horuz üstinde
pirincini aldı, geldi: 34

Gittiler, bahtiler ki ne görsün?! Keloğlan'ı vurdılar, gayalarda parça parça;
Keloğlan'ın canı çıhip: 34

Menim derdim öyle olmuş ki, dağlardan daha büyük, dağlardan ağır: 34

Men Söylemez Hanim'ı eyle söyledecem ki, tahtı kaldırıp yere vuracak: 34

Öyle bir mühür var ki, bin tene hezine, definedir: 34

O gaddar sinir içinde, sanki gözlerinden gan saçı: 34

Öyle bi gadin cesedi çıkarttı ki, insan bahanda bele şaşıp gali: 34

Alemine baharsan, sanki diyersen; üzinde bele belalar saçı: 34

Eyle bi seraya gettiler ki, atlar da helak olmuş, hayvanlar da susuhlıhtan helak olmuş: 34

Keloğlan geldi, bahti ki, horuz yoh: 34

O gadde su içtiler, o suyi içten sonra merangoz arhadaş öldi: 34

Öyle sahlayacaksan, bu sefer möhür getti mi sen gettin dünyadan: 34

O guyruguni, burnunin bi ganadına beyle uzatmasinan bu biberin acısına, şiddetine bi askirmasinan möhür fırladi dışari: 34

Eyle bahi ki Söylemez Hanim, eyle sifat yihık, eyle bir sinir içinde, pejmür perişan vaziyette: 34

Körüğüğün başından dönüp bahtigi zeman üstün başından öyle bir gülmek vuri, ali ki, bele gaça gaça az gali, gidi duvarlari bele gucakliya: 37

Dört yol ağzında bahtilar ki, millet öyle toplanmış, sanki diyersen; haşır neşir bir gıyamet gopmiş: 37

Öyle bir ağlamak buni tuti ki, sanki nehir kimi yaş ahi: 37

Allah tarafından bahtim bir gıyamet gopti; bir ateş, bir alav: 37

Eyle bi seray yaptı ki: 38

Eyle geli ki, beyle yıldırım kimi: 38

Bir mücevherat daşı getirdi ki, golay golay her guyumci veremez: 38

Başvezirin sanki rengi, menzi beti eyle bi sarardı ki; yedi senedir sanki bu ince hestalıgına gapılmış: 38

Bahti ki, gızın simasi, sıfati, başi özi gızına menzi: 38

Ele bir gaval çalıyor ki, dağlar daşlar bütün zara geliler: 39

Bi gayanın başında öyle bagıriyi, öyle bagıriyi; onun sesi çıha arşa: 39

Vezir babamız beyle yolda ki, sanki bunun eyahlarının altında yay var; yay buni hızlatiye: 40

Eyle bir Keloğlan'dır ki, dariyi direge yürütür: 41

Beyle bi bahti yukariya, üş tene adam! Nasıl adam: 42

Bahti ki, goca bi gayanın yüz metre üstinde, bi gayanın başında gısrak yavrisini dünyaya getirmiş: 43

Onnarın adaleti eyle yürisin ki, sanki gılıç kimi keskin olsun: 43

Eyle bir ovaya düşüp; ovanın ucuğu var, bucağı yohdur: 43

- Getti bahtı ki; yolun gıragında bir gurt, bir canavar gurt: 43
- Padişahda eyle bir hestalık var ki, çaresiz bir hestelige düşüp: 43
- Padişah beyle bi silkindi, sanki gafletten uyani: 43
- Bahilar ki, gırh atli: 44
- Bu daş döni; Allah'ım ele altın töki, ele altın töki, ele altın töki: 45
- Bu geli eve bahi ki, anasi de ele acından gene ağzınan sular ahi: 45
- Meni alsa ona ele bi halı, kilim dohurum ki, yüzi gaşından geçer: 46
- Bahi ki, iki tene bacilar, bunnara ayan oli: 46
- Hüri ki, hürri: 46
- Gedi, bahi ne! Gız geymiş elbiseyi, deha da güzel olmuş: 46
- Vallaha, bu sefer inan ki devler meni yiyecahtiler: 46
- Geli, bahi ne! Zembilnen elma asılı: 46
- Bu yuhiye geçer geçmez zopayi ati aşağıye ki, vura Ahmet'in başına: 46
- Bastoni vurmi mi ağaca! Orda olanca ağaç, oli insane: 46
- Bunnari göri ki, bunnar evlenmek istiyi: 46
- O, bele gulagini veri ki, gurt gavalı diner gibi: 46
- Padişah da yoharda oturmuş, tebi tahtında, bekli ki, bahım ne geleceh? 46
- Ele anadan babadan gız bulacah ki, gırhi de bir anadan babadan ola: 47
- Döni, bahi ki, bi tene geli, Allah'ım eledir, eledir! Bele gözlerinden ataş döküliyi: 47
- Yemen padişahının hekayesini ele dinleyecahsin ki, beyle bi tene deni eskik olmiye: 47
- Ele yatmışım ki, heç bile garınca meni ısırmadı: 47
- Giri, bu bahi; Allah'ım bi dev yati: 47
- Ne gün ki Allah senin ruhuni aldı, o zeman bırahacem: 47
- Vurir vurmaz ele tangur tungur geli yere, eni aşşağı: 47
- Bu yılan da geli, asılı ki, guşları götüre: 47
- Bahi ki, vereler deve: 47
- Bu bi tene giliç buna vuri, bi giliç vuri; bunin başı oli yeddi tene: 47
- Bahi ki, cin, peri: 47
- Anka guşi da gezi ki, daşı bıraha üstüne: 47
- Bu yılan, ele bi yılan ki, gırh tene çadırın etrafını sari, halka oli: 47

Bahi ki, analari da döni, daş gezdire belinde; biraşa üstüne: 47

Bu yattiyi, birden uyani ki, uyani bahi; bi tene guş ganadini germiş üstünde: 47

Ele yohardan bi ejdehar geli ki, yarabbım, o fışıltışı çadırlari galdırıp yendiriyi:

47

Allah ele bi guvat veri ki Mirza Muhammed'e ki, babasının duasını alıp gedi:

47

El ele böyük ki, bunnari topli, dolduri bi torbaya, bu çekki, gedi: 47

El ele böyük ki, çadırların etrafından girmiyi ha: 47

Bi tene el geldi; ama ne eldi! Ama bi harman gatter bi eldi: 47

Gidi, bahi ne; hepsi düyününi, toyini yapmışler: 47

Bu çekki bi gılıç buna, nasıl vurise bunun gafasi gedi bi yere, kendisi bi terefe:

47

Oni görür görmez bu guşı geri sali, yalnız buna bi kanat very: 47

Yarabbım, gedi bahi bir guyidir; guynin ağzi ne gattedir?! A, bu evin içi

gatter: 47

El bi böyüh; dünyanın dibi: 47

El ele ki, ne biçim: 47

Bu bi tene gılıç buna vuri, bunun başi oli yeddi tene: 47

Oni o gatter öldiri, kesi, doğru, dös edi: 47

Melek ki, melek: 47

Gettim yatağının galdırdım kenarını, bahtım ki, çibuh orda: 47

Yılan da orda patlamı mı?! 47

Onnar gelir gelmez vurdum gaynanama ettim gatr, vurdım garimi ettim

karga, vurdım beslememi de ettim göverçin: 47

Bahi ki, yılan hele orda oni bekliyi: 47

Patlar patlamaz yılan da orda patliyi: 47

İçinden bi gız çıhi ki, ya ilahi yarabbım! ... O gatter güzel: 47

Gidi, bahi ne! Hepsi düyününi, toyini yapmışler: 47

Buni kesiler ki, gırh tene çocuk gayniyi içinde bele: 47

Ele bi bezirgan geliyi; heç bele bi bezirgan gözler görmüyüp: 48

Ele bi toz duman geli, bilmem ne davadır? 48

Bahi, meymun olup bi gız: 48

Bahi, bi tene Zümrüdi Anka babasının mezarının üstünde ohiyi: 49
 Bahilar, bu tıkan yuvarlana yuvarlana geldi garşilarına: 50
 At bi sefer kişniyi, güller aç; tabah tabah oli: 51
 Ama o bağ da nece bi bağ; bi hürî gızı o bağı yapıp: 51
 Hansi güle elini atisa; güllerden, her birinden bi avaz geli: 51
 Eğili, bahi göle, gız şevlesi var gölün içinde: 54
 Bahi, ne bahsın?! Meyit gahıp: 55
 Gidi, bahi ki; bi tahdın üstinde bi tane şah oturi; öz başı insan, gövdesi ilan:

56

Bahi ki, içinen gocaman bir dev, cenavar sudan çıhdi: 58
 Bahi, bunnarın buynuzları var iki tene: 58
 Kendi elini vuri bi gafasına; bahi gafasında buynuz yoh: 59
 Bahi, ne baha! Bi gözel gızdır, adam gıymiyi baha: 59
 Gahi, çıhi eşige; oli bi gartal: 59
 Bahi, bi kilit padişahın göbегinde, anahtar üstünde: 59
 Geli ahura, giri bahi; camışlar heppi kesilip: 61
 Gidi, gidi, bahi; bi tenesi beyaz atnan geli: 61
 Bahi, köpeği bi ağacın başınnan asiqlar: 62
 Bi gız oldu ki, insan bele gıymiyi gıza baha: 64
 Lağabını çıhartti, oldi bi gözel gız ki, insan bele gıymiyi gözel gıza baha: 64
 Hayret baba eyle böyüh bi seray yapıyi ki, dillere destan oli: 67
 Eyle gorhiler, eyle gorhiler ki, tabana guvvat ordan gaçı gidiler: 67
 Bi de bahi, yanında üş tene alma: 67
 Hayret babanın rüyasına bir peri gızı giriye ki, eyle güzzel, ayın on dördü
 kimin: 67

2. 3. 2. 3. Uzun Zamanı Kısaltmak İçin Kullanılan Kalıplar

Neyse: 6, 8, 14, 29, 45, 46, 48, 63
 Anama diyim: 6, 7, 8, 65
 Anlisan: 6, 7
 Bi kere bacima diyim: 6

Ay aydan geçti, gün günden geçti; bu arvat hamile galdi: 6
 Get, get, get, get, gidiler: 6
 Gettiler, epeyce bir zemi geçtiler: 6
 Gali, gali, gali: 6
 Bi gün, iki gün, üç günde: 6
 Bi gün, beş gün: 6
 İki saat sonar: 6
 Gidiler, gidiler: 6
 Gün günden geçi, ay aydan geçiyi: 7
 Gidi, gidi, gidi: 6, 8, 52, 56, 61
 Get, get, get: 6, 8, 15, 16, 52
 Get, get, get, get... bigaç gün gettiler: 9
 Get, get, get, get; getti: 9
 Zeman geçti: 9
 Get, get, get; serayından içeri girdi: 9
 Üç, dört gün aradan geçti: 10
 Get zeman, gel zeman: 10
 Getdiler, getdiler; bi şehre dahil oldular: 13
 Gel zeman, get zeman: 16, 21, 34, 37, 38, 59
 Gece getti, günüz getti, vahit getti, bi vahit getti: 16
 Gide, gide, gide: 16
 Nihayet: 17
 Derken: 17, 34
 Gel zaman, git zaman kız orada büyümüş: 19
 Kan ter içinde koşa koşa, dağlar tepeler aşşa aşşa saraya gelirler: 19
 Zeman aradan geçi: 22, 51
 Bi zeman galılar, bi zemannan sora: 22
 Epey gali, galmiyi: 22
 İki gün mü geçi, üç gün mü geçi: 22
 Biraz zaman geçmiş: 23
 Velhasıl: 24, 47
 Gün gelip geçiyi, seneler seneyi gavalıyı, günner günü gavalıyı: 24

- Zeman geli: 24
- Get, gel zeman: 25
- Efendime söyliyim: 30, 34, 38, 41, 42
- Efendim: 9, 34, 38, 41, 42
- Gel, get zeman: 34
- Epey gettiler: 34
- Acık edip gidiler, küsüp gidiler: 34
- Bi gün takıp, iki gün takıp, üç gün takıp, beş gün takıp: 34
- Bi ay, iki ay, üç ay, dört ay darken: 34
- Köy, kent, orman, kırsal darken: 34
- Üş gün üç gece gettiler, ha nefes alılar, ha yatılar, ha gediler: 34
- Get, gede gettiler: 34
- Bir gün, iki gün, bir sene darken: 34
- Get, get darken: 34
- Bi gün takıp, iki gün takıp, beş gün takıp: 34
- Seat sekiz, dokuz, un, un bir, un iki darken: 34
- Gez, dolan; geldiler yine şehre: 39
- Sür babam, get babam: 39
- Bi ay, iki ay, üç ay: 39
- Bi gün, iki gün, üç gün: 39
- Gel babam, get babam: 38
- Get, gide gide bi yol gittiler: 38
- At sürdiler, meydan verdiler; gettiler, yetiştiler Bağdat'a: 38
- Bi gün, iki gün: 38
- E, günler bi gün, iki gün, beş gün, yedi güne gavuştı: 41
- derken seneler geçi: 43
- Bi hayli zeman gettihten sonar: 44
- Gel, gel, gel: 44
- Gel, gel, geliler kendi yaylalarına: 44
- Bi hefta geçiyi, on gün geçiyi, bir ay geçiyi, günner günü gavaliyi, aylar ayi gavaliyi, seneler geli, bi sene aradan geçi: 45
- Aylar geçi, seneler geçi aradan: 45

Bi gün, iki gün yine aç galilar: 45
 İki, üç gün sora nene gedi: 45
 Bigaç gün arasi geçi: 45
 Bi hefta gali, iki hefta gali: 45
 Zeman geli, vakıt geli kızların hepsi doği: 46
 Hekaye kıssadan geder tabi: 46
 Hekayeler tez tez getmede olsun: 46
 Vakıt geli, hekayedir günner aylari gavalıyi, aylar yıllari gavalıyi: 46
 Tez seneler gelir, geçer: 46
 Bi hefta da bele geçi: 46
 Çocuklar da get, get, get: 46
 Zeman geli, geçi, aylar geçi: 46, 47
 Günner gelip, geçi: 47
 Bu get, get, get, get, get bi garannıh dünyaya gediği: 47
 Bu epey zeman yatı; iki seat mi, üç seat mi diyim, yalan olmasın: 47
 O yan, bu yan darken: 47
 Bi zeman aradan geçi, bi zemannan sora: 49, 51
 Ha gidi, ha geli eve, ha gali: 51
 Bi zeman sonar: 51, 64, 65
 Get, get, get; şehir galmi, yurt galmi: 52
 Gel zeman, get zeman; yeddi sene tamam oli: 55
 Bi zeman gali: 56
 Bi ele, iki ele, üç ele: 59
 Aradan gırh sene geçi: 62
 Bi yıl aradan geçi: 62
 Aradan bi sene geçi: 62
 Bi zeman aradan geçi: 64, 65
 Bi zeman gali, bi zemandan sora: 64
 Bi gün bele, beş gün bele, on gün bele: 66

2. 3. 2. 4. Masal Ortasında Geçiş Sağlayan Tekerlemeler

Van masallarında, masal ortasında geçiş sağlayan tekerlemelerden sadece “az gitmek”le başlayan kalıpların kullanıldığı dikkat çekmektedir.

2. 3. 2. 4. 1. Az Gitmek ile Başlayan Tekerlemeler

Az gali, çoh gali: 6, 64

Az gettiler, uzun gettiler; dere tepe dümdüz gettiler, altı aynan bir güz gettiler: 16

Az giderler, dere tepe düz giderler: 17

Az geliler, uz geliler; dere tepe düz geliler: 17

Az gider, uz gider; dere tepe düz gider: 17

Az gidi, çoh gidi ... Allah bilir orasını: 24

Az gedi, çoh gedi: 47

Az gidi, çoh gidi; azını, çoğunu Allah bili: 52

Az galdim, çoh galdim: 55

Az gidi, uz gidi: 67

2. 3. 2. 4. 2. Az Gelmek ile Başlayan Tekerlemeler

Van masallarında bu şekilde başlayan tekerlemelere rastlanılmamıştır.

2. 3. 2. 4. 3. Az Zaman ile Başlayan Tekerlemeler

Van masallarında bu şekilde başlayan tekerlemelere rastlanılmamıştır.

2. 3. 2. 4. 4. Diğerleri

Ha gettiler, ha gettiler, ha gettiler... Dağları geçtiler, dereleri, tepeleri geçtiler; ha buradır, ha bura değil: 16

Gece getti, günüz getti, vahıt getti, bi vahıt getti: 16

Get, get, get; dereleri geçti, tepeleri geçti, gayaları geçti: 16

Dağları yendi, derelerden, tepelerden geçti: 16

Getti, getti, getti... Gece sabbaha gade gade getti: 16

Gün gelip geçiyi, seneler seneyi kavaliyi, günner günü kavaliyi: 24

Ha nefes alılar, ha yatılar, ha gidiler: 34

Yoh mudur hezineden, sağdan soldan, deniz ellerden, suyi göllerden: 38

Bi hefta geçiyi, on gün geçiyi, bi ay geçiyi, günner günü gavalıyi, aylar ayi gavalıyi, seneler geli: 45

Arar, sorar, arar; köy be köy, şehir be şehir, ev be ev: 45

Yip içerehten, gonup göçerehten, gahve tümçerehten, susam sümbül biçerehten zamanlarca yol aşı: 51, 52

2. 3. 3. Benzer Durumlarda Kullanılan Kalıplar

Ayın olayın bir masal içerisinde veya ayrı ayrı masallarda benzer şekilde vuku bulması halinde kullanılan kalıplardır. Van masallarında kullanılan bu kalıplar karşılıklı iki varlığın konuşması ve varlık ya da nesnelerin betimlemelerini içermektedir.

2.3.3.1. Karşılıklı İki Varlığın Konuşması

2.3.3.1.1. Soru-Cevap Şeklinde Olanlar

Horozların beyazi!

Nedür tülkilerin cambazi?

Gılah bi vahit namazi: 4

Bi arhan dön bah! Ginan görek, bu derviş baba neriye gidi?

Arahamda ele ki gara bulut geli ki, bizi bele tutsa hepimizi bi anda goyacak: 6

Gelin buraya, siz kimsiz?

Vallah, biz de bi padişah oğluyuk: 6

Çıh insanoğlı, dünyada dünyalıği verim, ahretine garışmam.

Ne dünyalıği. Menim muradım odur; senin sütün: 21

Söyle derdin, helbet men derdeğen derman olurum?

Oğlum benim derdim; atimin eyağının değmediği yerden toprah getirirsen
gözlerime sürersen gözlerim açılırsa dünya ışığını görürsem men dünyayinen
haşır neşir olurum: 24

Yum gözün, aç gözün: 24, 46, 47, 59, 61

Senin ismin nedir?

Men, padişah oğlu Melikşah: 34

Yıhım mi, yapım mi?

Ne yih ne de yap: 34, 47

İnsanoğlu, sen bilisen men kimem?

Valla, ya hatun, men bilmirem sen kimsen...

Men peri padişahlarının gızıyam: 37

Dünya işih midir, garannih midir?

Valla, dünya man garannık oldi: 37

Sen kimsin?

Valla, men senin ağan devletiyim: 43

Nerden gelisen, nerye gidisen?

E, valla Mir'im, men filan Mir'in oğliyim: 44

İns misin, cins misin?

Men insim de cinsim de men asaletliyim de: 47

Sen nerden gelisen, nerye gidisen?

Men mağripten geliyem, meşrika gidiyem: 47

Aç gözün, dünya ne oldi?

Dünya ele gömgöy su kesilip: 49

Aç gözün; dünya ne oldi?

Dünya tam ışındı, gıbleden teref bi gelbir ağzi gede ışıh göründi: 49

İns misen, cins misen?

Ne insem ne cinsem; adamoğli adamam: 54

Aç gözün, ne geldi?

Bi gara bülut geli. Aha, geldi anam: 63

Dön arhan, ne geli?

Beyaz bi bülut geli: 63

Gızım, sen kimsen, kim değilsen?

Senin doğurduğun o civcivem: 64

Hafız al, hak!

Guvvetli vurun, müstehak: 37

2.3.3.1.2. Normal Konuşma Şeklinde Olanlar

Dervüş baba, gel felegin çarhını mihla bahim, görem; men bu halda galıram mi, yohsa galmanam mi? 7

Senin muradın ne? Sen muradin de vererek?

Muradım; bu vilayetten başka vilayete geçirin te o gadder: 9

Ata bahar misan?

Bele şeyler benim sağ elimden gelir: 16, 44

Sen hangi vilayetin padişahının gızisan?

Filan düvelin padişahının gızıyam: 16

Derdin nedir, de bakalım?

Ne siz sorun ne de ben söyleyeyim: 17

Sen mi akıllı, ben mi akıllı?

Valla, sen akıllı: 24

Fil dışından seray lazım bu eve.

Bena fil dışını kim getirecek? 24

Dıral, benim bu örtim mi güzeldir, sen mi güzelsin?

Örtin ne gadde beyazsa senin ganın şirindir, sen güzelsin: 38

Gızım, evi gadin mi yapar, erkek mi yapar?

Baba, gadin yapar: 38.

Senin tütün ne, suyun ne: 45

Er isen bi daha vur!

Yılan isen sena yeter: 47

Er isen bi daha vur!

Dev isen sena yeter üş gılıç: 47

Seni gökte ariyiken yerde buldum.

Men de seni yerde ariyiken gökte buldum: 47

Oğlum dile dileğin verim?

Muradım, dileğim odur; canın sağlığı: 47

Yav oğlum, dile dileğin sen?

Menim dileğim odur ki; meni memleketime, ışıhli dünyağa atasın: 47

Sen muradin iste, men senin muradin verim?
Menim muradim odur ki; meni apar yeddi gat göğ: 49

Sen nerelisen, nerden gelipsen, nerye gidipsen?
Valla, bi sevdüğüm var, oni ariyiram: 52

Göğde yıldız neçedir?
Yerde reyhan neçedir? 53

Dünyada kim benim sırtımı yere getirse onunla evlenecem. 58
Sen mi güzelsin, bu Çilçöllöh mi güzeldir? 59

Beyaz goyun mi getirim, gara goyun mi getirim?
Beyaz hoş değil, gara goyun geti: 61

Buynuzli mi getirim, buynuzsuz mi?
De ginen, buynuzsuz geti: 61

2. 3. 3. 2. Bir Hareketle Bir Varlığın Tasviri

Gız da on beş, on altı yaşlarında olup; gız peri kimi: 6
Bi uzun ince; garra gurri bi avrat: 8
Gaynata boğa kimin: 8
Bir deliganli beyle; ama saçı başı dökülmüş, bi üfürsen düşer, o gadder
zayıflamış: 9
Gızın evi yihılmasın; ayın on beşidir: 9
Gaşa göze bahisan, ağza dudaga bahisan, efendim, saça bahisan; elvan
elvan Bir şemama gibi oğlan yatahların içindedir: 9
Bahtılar gıza; ayın on dördü kimi: 13
Bir nar gadder karpuz: 14
O öküz de beyle tüyünü çeksen yağı çıkacak dışarıya, o gadder tavlı: 14

Kız olmuş, maşallah, bir alamet, bir güzel bir peri: 14
 Arhasındaki geyimler bele helal kimi yani: 16
 Gız da ayın on dörddidir; o gadde güzeldir: 16
 Üzi peçeli, elleri eldivenli; kimseye de görükmüyü, ele hanım bi gadin: 16
 Boynında altın şaranlar aha geli buriya, bilezikler gollarında: 16
 Altın saçlı gız!
 Örik yapan gız!
 Özin gizleyedin: 16
 Gurban olım tipiye,
 Vurdi, yuvarladı; getti gapiya: 16
 Çoban geyimlerinin hepi çıkarttı; ne geyimler çıktı! Padişahzade: 16
 Gız; eli, ağzi cennet hurisi kimi: 16
 Gız değil, peridir: 16
 Düğün oldi; geyimler, altınlar, yemehler, içmeler te o gadde olsun: 16
 Onun odası temiz; hani gül yapragı kimi: 16
 Bir cennet hurisidir gelip: 16
 Ayın on dördü kimin entarile çıktı meydana: 16
 E, dersen, melektir, yakışır; cenner hurisidir, yakışır: 16
 Gız serkeşten yendi, örtiden, kapalı yerden yendi; çarşafli, peçeli, cennet
 hurisi: 16
 Başındaki seregi galdırdı, altın telli saçlar tükildi, boynundaki o şaranlar
 çıktı: 6
 Guyruğu kınalı güzel bir tazi: 17
 Oğlan da bi göznen değil, beş göznen buna vurili: 18
 Bu geyini, guşani; ele oli, yarabbim, bi içim su: 18
 Ne ye ne iç, otur o gıza bah; o gatter ki güzel: 18
 Allah'ım ne ye ne iç ne otur; o gızın cemalına bah, o gatter güzeldi; benim
 belimin gemiği gırıldı onun güzelliğine: 18
 Oğlan gali belengaz, oğlan oli perişan: 20
 Bi kere at; kanatli kanatli, dilli dilli heyvan: 24
 Bahı ki, sonda bi guş geli; ele bi şiddetli geli, ele bi sesli geliyi; güneşin ışığını
 gapati onin sesi: 24

Allah'ım ele işihtir, ele işihtir, ele işihtir! Ne diyim sena; yeddi tene lökse bedeldir: 24

Eni ama ne memleket enise; garannıh, zifir zindan kimi simsiyah: 24

Fil dişi bele par par parıldı; sedef: 24

Gız eyle güzel; ayın on dördi kimi üzi pırıl pırıl pırlıy: 33

Altın bülbülü tutti, aldı avucunun içine; eyle yumşak, tüyleri altın sarısı, güzel ötişli altın bulbul: 33

Sultan Süleyman'ın möhürü kimi möhür: 34

Eyle bi inci yoh dünya üzinde; bösböyük, pespenbe ışıl ışıl ışıldı ki; nasıl: 33

Erap da anasının gözi; aslan mi aslan, merdan mi merdan: 34

Gadin canlandı; oldi bi güzel bakire gız: 34

Gız gahti, oldi beyle on beş yaşındaki genç, ne hestalık gördi ne bi şey: 34

Sanki üzinden gözünden, vaziyetinden nur tökili: 37

Bir iki okka ağırlığında bir külçe altın: 37

Bunun üzerindeki tüyleri heppi diyersen; altın, amarat, yahut, mücevher kimi bele lepe lepe yani: 37

Cenab-ı Hak sanki buluttan bir güneş zuhur edip o gadde güzel, o gadde nur: 37

Bir tavuk büyüklüğünde bir guş: 37

Eyle geli ki, beyle yıldırım kimi: 38

Şehzade geldi; aslan kimin: 38

O çivilerin her birisi bi ilan ağusi kimi sanki kusilar: 38

Dıral'ın cendegi iki padişah gade var; hele iki fazla: 38

Senin on yedi on sekiz yaşında, şehzaden, bi gızın var; gül yapagi kimin: 39

İki metre boyında, biyıklar gulagin dibine uzanmış, gözlerinden gan saçıyı...

Gören adamın bagırı çatlıy: 42

Bahti; on yedi on sekiz yaşında bi tene bahire gız, dimdik, beyle sanki diyersin; göğden melekdir inip: 43

Sanki diyersen o meyvelerin rengi, deseni; altın, amarat, yahut, zümrüt kimin beyle: 43

Sanki bunun canına cehennem ateşi kimin o gadde tesir etti: 43

En öndeki atlinin gucağında bi geyik var; bele altınnan bezeli: 44

Eve bahisen levir levir yani; seray mi seray: 45

Gız da iki tene altın perçemli doğuri; altın perçemli mi altın perçemli: 46

Gız değil, Yarabbım; hürri ki hürri, melek ki melek: 46

Ama ne eldi, ama bi harman gatter bi eldi: 47

Yarabbım, gedi bahi bir guyidir. Guyunin ağzi ne gatterdir? A, bu evin içi gatter: 47

El bi böyüh; dünyanın dibi: 47

İçinden bi gız çıhi ki, ya ilahi Yarabbım; o gatter güzel: 47

Aya diyi ki; “Sen doğma; men doğum!”. Güne diyi: “Sen çihma, men çihım!”

O gatter güzel: 47

Zümrüdi Anka’dır; ne insandır ne adamdır: 49

Gurda bahılar, gurt bi babagit adam: 49

Genç, babagit bi gız: 52

Genç, babagit bi oğlan: 52

Bi tene başi bele gıjjın bi gız: 55

Bi güzel gızdır; adam gıymiyi baha: 59

Lağabını çihartti; oldi bi gözel gız ki, insan bele gıymiyi gözel gıza baha: 64

2. 3. 3. Masal Kahramanlarından Birinin Konuşması

Galağan yedim, garnim toh; südügen yedim südüm çoh. Gulağımda su getdim, buynuzumda ot getdim. Aç gapıyı men geldim: 2

Men gelene gadder gız olsa benimdir, oğlan olsa senindir: 6

Menim üş tene gılım var; at gılidir. Buni men itecegem, buni yandırır yandırmaz zora düşsen meni çağırırsan men gelem: 6

Gidersen rafta, baharsan rafta yuhu sularıdır. Dervüş baba sahliyip: 6

Gidersen, raftan yendirirsen, gırarsan, sepersen evinizin külfetinin üstine: 6

Gaynatan gelsin, ineği kessin; bu gadanın fetvasını versin: 8

Padişahım sağ olsun: 9, 16, 24, 28, 30, 45, 46, 47, 48, 66

İsmi, Zöhre Bani’dir; hama gözi dışarda olacah: 9

Hoş geldin, sefa geldin: 9, 15, 29, 43, 47, 51, 56, 59, 61

Be ho! diyende guyruh atasan ağzıma, ho! diyende su verirsen ağzıma: 9

Ecaba, bu gacelenin beyazlığı gibi beyaz, garasi gibi de gaşı, gözi gara bir yerde gara bir yerde gara heçbir kimse var midir? 9

Ne sende sahliyım ne Allah'tan: 26, 30, 37, 46, 50, 55, 65

Allah'a bahırık, bir evlada bahırık; sağ olsun, var olsun, Allah esirgesin: 9

Menim başım üstüne: 24, 40, 46

Yarabbim, ben geldim mucize görmeye, gelmedim kızım görmege: 14

Sen sag, men selamet: 15

Gulagım kardır, dilim laldır: 15

Gidecesen, gızı öldürecesen; kanlı kömlegini bana getirecesen: 16

Sen iki tene alma götür; çocuğun birisine ver, birisine verme: 16

Menim özüm gara: 16

Gözümle başım üste: 16

Dersini yanlışı oku; bir baştan, bir ortadan, bir de sondan oku: 17

Men ölüremse bah, bu odayın anahtarını verme oğlana: 20

Dara düşdüğü zeman, bu gılın ikisine vur gınan. Menim gardaşlarım, babam peridirler; nerde olsalar, sana yetişirler: 21

Senin ilacın ak devin südi, ak devin yavrusunun derisi de senin ilacındır: 21

Bize üç tene garpuz gönder; biri heç yilinmesin, biri yari yilinsin, biri de tam yilinsin: 21

Ak devin sağ memesi yaralıdır. Yalnız sağ memesi sol çininde, sol memesi sağ çinindedir: 21

Memlekette ne gadder gız varsa gelsinler, benim oğllarımın penceresi, divan altınnan geçsinler. Menim oğullarıma diyin: "Her biriz bi alma alacahsız elinze, hansının başına vurduzsa kimin gızının başına vurdussa oni alacah padişah size: 21

İnsanoğlu, dünyada dünyalığı verim, ahretine garişmam: 21

Dünyalığı verim, ahretine garişmam: 21

Gidersiz gırh tene gaz alırsız, gırh tene de hemam tasi alırsız, getirirsiniz, verirsiniz bize: 22

Boynum kıldan incedir: 24

Köpeginen kedileri bir odaya goyacahsın, boğuşacahlar; cahılları, çocuqları bir odaya goyacan; ihtiyarları bi odaya goyacan. Herbir odaya da bir davul, bir zurna olacah; yohsa biz getiremezih oni ele: 24

Atimin eyağının değmediği yerden toprah getirirsen gözlerime sürersen;
gözlerim açılırsa dünya ışığını görürsem men dünyaynen haşır neşir olurum: 24

Sağ tarefta atin ayarı var, gemi var, gamçısı var; sol tarefta Arab'ın evidir
açmiyesin: 24

Atin golanını sıhmiyesin bir, gamçı vurmiyesin iki, dizginini çekmiyesin üç: 24

Menim atım buraları su yolu etmiştir: 24

At gırh senedir işih yüzi görmiyip: 24

Menim başımnan gözüm üstüne: 24, 45, 46, 61

Bu gemilernen men gidemem, yarım dünya yapılacah: 24

Bena yeddi deniz ortasındaki dünya güzelini getirecahsin: 24

On beş gidiş, on beş de geliş: 24

Gırh tane camış derisi, gırh metre çadır, gırh arşın urgan getirsin, men sora
denize inirim; yohsa men inemem: 24

Yeddi deniz ortasındaki göl aygırını getittirirsin, südüni içersin; on beş yaşında
olursun: 24

Bahtın ki, köpük geli, beyaz köpük, bil ki men anamı almışım, gelirem; yoh
bahtın ki, köppüğünen kan geli, bil ki yarı can olmuşım; bahtın, sade kan geli, vallah,
galdım burada: 24

Burdan da bi mendile toprah goy, baban gözlerine götür; buriye benim
eyağım deymemiştir: 24

Bu dünyayı gezersin; bu mağripden meşrıga gatter gidersin: 24

Sen benim iki gözüm: 25

Men, san çamırdan bi öküz yapacam. Seni mindirecem o öküzün üstüne.

Öküz ha yana gettise öküze seslenmiyecehsen; öküz yihılır, sen galırsın yolda: 25

Senden üç vaat istiyecem. Yarın o şekilde geldinse kellen gutaldi, gelmesen
kellen gidiyi: 30

Hanımın düşmanıdır, sola bağlayacaksın; gapıdaki köpek de senin en birinci
dostundur, sağan bağlayacaksın: 30

Menim huzuruma geleksin yarın buraya evinden. Dostun sağında bağlı
olacak, düşmanın solunda bağlı olacak; eyağın yere değmeyecek, başın göğe: 30

Öldün, Allah rahmet etsin; galdın, seni gırh gün sonra çıkarcaz: 32

Heç ne selam ne kalam: 32

Sana üş şartım var, yerine getirirsen gız gardaşımızı san veririk: 33
 Davlan getti altın gafesin yanına ki, altın bülbül başladı ötmiye: 33
 Bunar oyniya oyniya geliler bi tepenin dibine ki, tepenin dibinde bi havuz
 göriler: 33
 Yuhari çıhı ki, üzine işih vuri: 33
 Bu, altın bülbülün, altın kafesinin altın anahtarıdır: 33
 Dev eyağa gahınca eyle bi toz duman oldi, bir bulut gahti ki, Davlan devin
 sırtına mindi, göz açıp gapayıncaya gadde dev buni götürdi, bırahti memleketine: 33
 İlyas Aleyhisselam bir çığırdi deniz gızını, pir çığırdi: 33
 Bağdat'da, bizim efendimizin bir altın sopası vardır: 33
 Gara gara düşünmeye başladı ki, Hızır gene Davlan'a yeti: 33
 Eyle sinirleniler, ağızlarından köpbük saçılar: 33
 Sen beş geldin, yüz geldin, on geldin; benim başımın üstüne geldin: 34
 Üş sefer benim gızımı söyleten adam söyletmişse benim yanına getirin: 34
 Burada bigaç tene köşk, seray guracaksınız; emsali olmayacak: 34
 Allah'ın habarı olacah, senin habarın olacah: 34
 Yedi tene beygirin içi altın doli olacak... Gırh tene gurbanlar kesilecek, gırh
 tene yetimler giydirilecek, zikirhanalar döğülecek, senin düğünün beylece bitecek:
 34
 Allah bilsin, sen bil: 34
 Hoş gelesen, beş gelesen, düz gelesen: 34
 Harda bi post, orda bi dost: 34
 Oni gine cinine, huyuna salmak, benim boynıma borç olsun: 34
 Bunun baratası gaybolur gider; yorgan yiter, deva biter: 37
 Bu mili senin sol gözen çekem; yeraltının defineleri san görinsin: 37
 Men özimi vurdim Şeytan'ın gılcına: 37
 Peri hocaları gelip menle senin nikahın gıyacak: 37
 Dünyada en çoh şirin sevgili; garinan gocanın akli; en çoh kohu ekmektedir,
 şehrin bu başınnan pişse öbür başınnan gider; dünyada en çoh guvvatli de
 beygirdir: 38
 Hep sen bil, Allah bilsin, bi de padişah gızı: 38
 Padişahın emrini girdin mi Allah'ın emrini girdin: 39

- Allah'ın emriyle, peygamberin gavliyle seni babandan kendime aile istiyorum: 40
- Hükümdarım sağ olsun: 41
- Elinnen eden gurtulur, dillinne eden gurtulmaz: 41
- Yeri geldi, sakla samani, gelir zemani; sattım semani, yaptım bu hani: 42
- Menim evime ateş düşse yahsa, su serpme: 43
- Men insan sıfatında görünmem; ama men senin ağan devletiyim: 43
- Bugün gidecem ki seyahate; ya gelirim ya gelmem: 43
- Başım gözüm üstüne: 43
- Menim yüzüğüm ne zaman barmagın sıhdisa bil ki, men dardayam: 44
- Sena bi post verecem; ne zaman acıhtın... diyersin: "Açıl postum, yumul postum; türlü tevil gahvaltiden seçil postum: 45"
- Senin canın sağ olsun: 45
- Buldum bulacağımı, iş galdi ahretime: 45
- Valla, eyi yerde bostan ektil: 45
- Senin gızan Allah'ın kaderi varsa isteyecem oğluma: 45
- Deyirmen daşlarını sena verecem; götürürsün parasız galdığın dakika dersin: "Dön daşım." Daş döner; altın töker, götürür, harcarsın: 45
- Otirik demiyessin: "Çıh gabağım!" 45
- Bu, Hasan-i Bengiboz'in ağacidir. Şimdi, birez sora gelir, oriye çıhar, türkilerini der; ama yatmiyesin. Ele yatar yatmaz bastonuni birahır senin başığan, sen olursan bele ağaç: 46
- Ona ele bi çocuh doğururdum; altın perçemli: 46
- Dilde gemih yohtır: 46
- Yeddi sene güneş yüzi görmemiş iki tene gatır getirirsiniz, bunları bağlarsız guyruğuna, bunnara, afedersin, peşine ikişer tene köpek; bunnari neriye götür götürsünler: 46
- Kaf dağının arhasında bi mağara var. Orda da bi elma var. O elmayı getirsen, bu çadıra assan, dünya alem onun gohusundan mest olur. Bi de yeddi sene bi yatahta yatan hesta yiye, sağalı: 46
- Böyüh düzde galmiyasız bir, haraba deyirmanda galmiyasız iki, bi de büyük bi bahça var; bi gavahlıh, orda galmiyasız üç: 47

Yüzüğü çevirirsin su gelir, çevirirsin ekmek gelir: 47

Baharsın ki, cinner, periler geli geçi; heç gorhma! Hiçbiri sena yahlaşamaz.

Onan sora baharsın iki tene at boğuşa boğuşa geliler, heç gorhmayasan: 47

Ga derim et verirsin, gı derim şerap verirsin: 47

Eğer üş nefeste verilen gızı yanığan çektin, yeddi adım geri duracan; üş nefeste bizi ikimizi çektin yanığan getirdin, ikimizin de gani kat'i sena helal olsun: 47

Baharsan iki tene goyin; biri beyaz, biri gara boğuşa boğuşa geliler. Ne et et, beyaza min. Beyaz dünyağa gel, benim yanima gel; Garağa minsen bunin yeddi gat yer altina gidersen: 47

Sen gidecahsın yeddi derya arasındaki Yemen padişahının hekayesini örgenecen: 47

Menim hekayem çıhdi kapiden dişeri, men öldüm: 47

Garşidan bi tabah yemek getireceh, sakın yemeyesen: 47

Seni işihli dünyağa atmağa guşlarım lazım: 47

Seni atinen yolliyemem, arabayne yolliyemem; burdan yeddi gat hevanın üstündedir senin memleketin işihli dünya: 47

Bizim suyn etrafını bir ejdehar gaplamıştır. Her zemanda bir gız verecen ona, o yiyecah; o suyi vere sena, yohsa vermez: 47

Men gara giyecem, gara örtecem, bi ağaci kendime at edecem, süpürgeyi guyruğuna bağliyacam, gamçıyi alacam elime öyle gidecem gaynatam evine: 48

Arvatlar, gelinler gara giyipler, gara örtüpler, ağaci edipler at; toz dumannan geliler: 48

Yeddi batman guyruh al, yeddi batman şerap al; gu deyince ağzıma guyruh at, ga deyince şerap at: 49

Zemani gelir, bu tikan man şahitlik eder: 50

Senin gızın olsa; gapiya teşinnen yumağın as, oğlan olursa tüvengi as: 51

Men bi kere kişnerem, o güller açar tabah tabah: 51

Hege gül açarsa bil ki oğlandır, açmazsa bil ki gızdır: 51

Eğer orda ele özine çoh havas ettise topladisa inci mercan; bil ki gızdır, toplamadisa oğlandır: 51

Allah'tan dileğim odur; gızsan olasan oğlan, oğlansan olasan gız: 51

Men ele Tanrı misafiriyem; gelmişem, size güvenmişem: 51

Demir çarık giyesen, demir asa alasan ele; ne zaman o demir çarığın dibi delindi, asanın uci egildi; o zaman sen meni bularsan: 52

Başımın belası, aklimin şelesı, ahır geldi, yine meni buldi: 52

Padişahım, senin canın sağ olsun: 53

Bu yad eyağı, bu eniştem eyağı: 54

Geyiğin etini yesem düzelecem, yemesem ölecem: 54

Tah tah eden gabacıh, bizi yaldatah babacıh! Sen bizi yaldattın; çıhdın, getting: 54

Sen mi sabır, men mi sabır? 55

Yolların keskin piçah kesilsin: 55

Sen benim cemalimi gördün, senin vücudun lahta lahta olacah: 56

Başımın suyuni kim içerse olur Lohman Hekim: 56

Hansının vücuti lahta lattadırsa o Şahmaran'ı görüp: 56

Kim benim sırtımı kim yere getirirse dünyada men onunla evlenecem: 58

Dogguz ay, dogguz degge, dogguz seet tamam oli: 59

Ceddim celalim hakkı için hardan getiripsen oraya aparacaksan: 59

Padişahın atları gotur olup; senin ganın da dermandır padişahın atlarına: 61

Ga diyende guyruh at ağzıma, gu diyende şerap at ağzıma: 63

Menim ağzımdan köpbük al, sür üstüne; eyleşsin: 63

Cebimde bi darak var, at bulutun garşına; olsun tıkan: 63

Men garımın serfirazıyam: 65

Men gettim, sırrına yetik oldum: 66

Kim gider, getirirse o gızı, men onun dünyalığını verecem: 66

2. 3. 3. 4. Bir Olayın Masalcı Tarafından Anlatılması

Kemere bahsan, gıymiyisan bahasan: 6

Evin külfetinin bütününün yuhusını bağılyip: 6

Gören var, görmiyen var; diyen var, dimeyen var: 10

Derler ki, kestiği kafalardan kale bile yapmştır! O kadar zalim birisi: 17

Özini tebdil-i giyafet oli, ele gardaşları tanıyamiler: 21

Eni ama, ne memleket enise; garanlıh, zifir zindan kimi simsiyah: 24

At, gırh senedir işih yüzi görmiyip: 24

- Yer galmiyi, köy galmiyi, şehir galmiyi, memleket galmiyi: 24
- Saat övle, teze, hele mağrip olmamış: 24
- Gız ağladığa bi terefinnen inci tükili, bi terefinnen mercan tükiliyi: 25
- Bunun emri başüstü; meydan olup yüri: 30
- Yühte yöngül, pahada ağır altinnan, amaratnan sağdan, soldan eh biraz toparladı: 34
- Hızır, Davlan'a Hızır gibi yeti: 33
- Baştan gula yapmış, leşten gala yapmış, adam cesedinden bi kere gala yapmış: 34
- Sırri bi özi, bi Allah'i bili: 34
- Alnından bir pire düşse bin parça olup, sifata bahsan aynı hükümet binası: 34
- Evvvel min ahır babalarımız diyer ki: "Eski tüysüz, Kösse adam; sifatina, suratına tüy gelmez; o çoh gurnaz olur, çoh fitne olur, çoh dilbaz olur: 34
- Eyiye eden, eyiye bulacak, kötüye eden kötüye de bulacak; eyilik eden de illah bi gün, bi dar yerde o iyilik onun karşısına gelecek: 34
- Padişah ölür, fermanı galır; yiğid gider, nami, şani söylenir; cami yihılır, mehrap söylenir: 38
- İki aci deva var; doğan çocuk ağlar, ölen insan ağlar; akıbet ölümdür, ağlatacak. Bir gün güldürse gırh gün güldürüp ağlatacak: 38
- Bi mücevharat daşı getirdi ki, kolay kolay her gıyımci veremez: 38
- At sürdiler, meydan verdiler: 38
- Çoban gavalini çaldığı zaman, sanki tabiatın gülleri, çiçekleri yas tutmuşlar: 39
- Vezir babamız beyle yolda gidi ki, sanki bunun eyahlarının altında yay var; yay buni hızlatıy: 40
- Keloğlan yere göge ferman ohiyi, Şeytan'a da ferman ohiyi, Keloğlan'ın oyunini Şeytan da yapamıy: 41
- Arar, arar, arar; köy be köy, şehir be şehir, ev be ev: 44
- Elbise gız yiye, gız elbiseyi yiye: 46
- O bele gulağını veri ki, gurt gavalı dinner gibi: 46
- Kimsede yoh; bi anadan bi babadan gırh tene gız: 47
- İns getmez, cins getmez; bir guş uçmaz, kervan geçmez: 47

Bi çekî hiç terpedemi yerinden; iki çekî, bir arpa boyî gatter ancak çekî; üş çekî, bi buğda gatter çekî: 47

Azlığını, tozluğunu, paralarını alılar: 47

İlig ilig arattırı, köy köy arattırı, köşe köşe arattırı: 47

Gelinler gara geyipler, gara örtüpler: 48

Kim benim mezarımın üstüne ohıysa benim kızlarımı verin ona: 49

Gız hamilemiş; bu alabalığın garnında bi oğlı oli: 54

Atın birine su veri, arpa vermiyi; birine de arpa veri, su vermiyi... Garaçi gızının bi eyağını bağı bi atın guyruğuna bi eyağını de bağı bi atın guyruğuna... Biri çekî arpaya, biri çekî suya: 55

Yolda giderken ins yoh, cins yoh: 55

Gelen, giden, vuran, gıran, töken; gırh sene tamam oli: 62

Oğlan özini vuri yuhuluğa: 64

2. 3. 4. Bitiş Kalıpları

Van masallarında geçen bitiş kalıplarında son derece çeşitlilik olduğu görülmektedir. Aynı anlatıcıların masallarında hem şahsi hem ani bitişleri tercih ettikleri görülmektedir. Özellikle çıplak bitişlerden “yiyip içip murada ermek” ve şahsi bitişlerden de “gökten üç elma düşmesi” kalıbının yoğun bir şekilde kullanıldığı göze çarpmaktadır.

2.3.4.1. Çıplak Bitişler

Bu bitişlerde olayların basit bir şekilde sona erdiği görülmektedir. Aşağıdaki ifadelerde de görüleceği üzere kahramanlardan büyük çoğunluğu muradına ermekte ve düşünle sonuçlanan bitişlerle nispeten ödüllendirilmektedirler.

2.3.4.1.1. Yiyip İçmek

Yerler, içerler. Çıplahlar geyiyi, aclar da tohi yiyi: 24

2.3.4.1.2. Yiyip İçip Murada Ermek

Yiler, içiler muratlarına geçiler: 21, 25, 29, 64, 65, 66

Yiler, içiler orda muratlarına geçiler: 44

Yi, içi muradına geçi: 53

Yediler, iştiler muradına geçtiler: 56

Yedi, işti muratına göşti: 59

Orda yi, içi muratına geçi: 3, 61

2.3.4.1.3. Muradına Ermek

Onlar erdi muradına, biz çıhalım kerevetine: 17, 33

Muratlarına nail oldular: 39

Bunlar muratlarına nail oldular: 40

Hepsi de muratlarına eriler: 47

Muradan erdin, get: 49

2.3.4.1.4.Safa-Cefa Sürmek

Orda cefalarında, biz de burada sefamızda: 45

Onnar deha sefasında, biz de cefamızda: 46

2.3.4.1.5.Kırk Gün Kırk Gece Düğün Yapmak

Kırk gün kırk gece düğün yapılsın, diye emreder: 17

Ayioğlu Abbas'a gırh gün gırh gece süren bir düğün yapmışlar: 19

Davlan'na Meryem'in gırh gün gırh gece düğünleri oldi: 33

Gırh gün, gırh gece toyını düğünü ettiler. Davul zurnalar çalındı, zikirhanalar vuruldi: 34

Gırh gün gırh gece düğün yapiler: 67

2.3.4.1.6. Yedi Gün Yedi Gece Düğün Yapmak

Yedi gün yedi gece toy, düğün ettiler, nail oldular: 9

Aclar doyi, çiplahlar geyi. Düyünneri yeddi gün yeddi gece oli: 18

Yeddi gün yeddi gece davul, zurna çaliyi: 24

Yedi gün yedi gece gırh tane gurban kesildi, zikirhanalar çalindi, gırh tane yetim geydirildi; güzel hüsn-i adetnen bu iki gencin düğünü bitti: 40

Yeddi gün yeddi gece davul, zurna çalılar, düyün yapılar: 44

Yeddi gün yeddi gece de ona da düğün yapı babası. Aclar yiye, çıplaklar geyiyi, fakırlar tok yeyiler: 47

Yeddi gün yeddi gece davul çaldırı, toy edi, yiye, içi muradına geçti: 54

Tezzeden yeddi gün yeddi gece davul çaldırı, toy edi, düğün edi, muratına geçi: 55

Yeddi gün yeddi gece davul çaldırı, toy edi; muratına göştü: 59

2.3.4.1.7. At-Bıçak Seçimi

Sana keskin bıçak mı lazımdır, yohsa at mı lazımdır?

At lazımdır, benim gidim babam evine; keskin bıçak da senin sevdüğün boğazın olsun: 13

San ne lazımdır?

Men kehlân at lazımdır; benim gidim Garaçi babam evine, benim gelim padişah evine: 54

San ne lazımdır? Keskin piçah mı lazımdır, kehlân at mı lazımdır?

Kehlân at sever sevdüğüm, bağında sahlansın; keskin piçah lazımdır, benim gidim Garaçi babam evine, benim gelim padişah evine: 55

2.3.4.1.8. Katır-Satır Seçimi

İki tene gatırı gettiler, goca besili gatırları. Erab'i bağladılar iki eyağının birini bi gatıra, birini bi gatıra. Bi gatırı bi terafa, bi gatırı bi terafa saldılar. Erab'in cesedini parça parça ettiler: 34

Yedi sene güneş yüzi görmemiş iki tene gatır getiriniz, bunnari bağlarsız guyruğuna, afedersiz, peşine ikişer tene köpek; bunnari nereye götür, götürsünler:

2.3.4.2. Özetleyen Bitişler

Aşağıda da görüleceği üzere Van masallarından iki tanesinde masalda geçen olay manzum bir söyleyişle özetlenerek bitirilmekte, bir tanesi de nesir şeklinde sonlanmaktadır.

Dimbata dimbata dim!
 Tıkanı verdim, çöreği aldim,
 Çöreği verdim, goyını aldim,
 Goyını verdim, gelini aldim.
 Dimbata dimbata dim! 5

Gocasi geri gitti memleketine orda Gazi'yi de gatletti, Gaymakam'i de;
 Hoca'yi de sakgalinden astylar: 16

Gaggula guuu!
 Men bi tiken buldum!
 Gaggula guuu!
 Tiken verdim, bi deste ekmek aldım!
 Gaggula guuu!
 Ekmegi verdim, bi tene goç aldım!
 Gaggula guuu!
 Goçi verdim, bi tene alliii pulli gelin aldım! 3

2.3.4.3. Ani Bitişler

Orda vuri gurdi, parçali, gidi: 2
 Horoz da orda gurtuli, yeni, geli: 4
 Aha, işte bitti gidi burda: 7
 Aha, orda da bu masal biti: 8
 Orda hekaye de burda biti: 21
 Bahılar yoh, bi şey yoh, orda vazgeçiler, cehnem olılar, gidiler: 22
 Gız da gutali, dev de çıhi gidi: 26
 Çingene de eşyalarını alıp köyüne gitmiş: 27

Kılso yüzünden vazgeçiler, çıhi, gediler: 28
 Menim bu meselem de bu maceram da burada sona erdi: 30
 ... padişah da onu da affetmiş: 31
 Bizim meselemiz burda bitti: 34
 Bu mesel de burada bitti: 35
 Bu mesele burda sona erdi: 41, 42
 Bu gahi, Horhor atnan bereber gidi öz evine: 51
 Ali gızı orda sahliyi, orda galılar: 52
 Bu da burada biti: 60
 O gidi öz yoluna, o gidi öz yoluna: 63
 Orda değirmenci oni bırahi, çıhi, gidi: 70

2.3.4.4.Şahsi Bitişler

2.3.4.4.1.Gökten Elma Düşmesi

Göğden üş alma düşü; biri man, biri hekat diyen, bi de Faik abiye: 3, 21, 61
 Gökten üç elma düştü; biri Ahmet'in, biri Ayşe Sultan'ın biri de dinleyenin başına düşdü: 17
 Gökten üş elma düştü; bi tenesi bana, iki tenesi de dinleyenlere: 18
 Göğden üş alma düşdi; biri man, biri hekat diyene, biri de Faik'in boğazi gurumasın Faik ağaya: 44
 Gökten üş elma düştü; ikisi size, biri bena: 45
 Gökten düştü üş elma; ikisi size, biri bena: 47
 Göğden üş alma düştü; biri man, biri cemate, biri de hekat diyene: 54
 Göğden üş alma düştü; biri man, biri de dinleyenlere, biri de bu hekateti diyene: 55
 Göğden üş alma düşdi; biri hekat diyene, biri de dinleyene, a biri de man: 59
 Göğden üş elma düşdiydi; biri kırmızı, biri yeşil, biri sari. Kırmızı alma periye, yeşil elma Hayret Baba'ya, eh, sari alma da man olsun: 67

2.3.4.4.2. Anlatıcının Kendi ve Dinleyenlere İyi Dileklerde Bulunması

Allah sizin de muradınızı versin: 9, 67

Onlar erdi muradına, biz çıkalım kerevetine: 17, 67

Bizim meselemiz burda bitti.

Yorgan yitti, deva bitti.

Unutmayın bu devadan bizi,

Nasip olarsa gine göririk birbirimizi,

Saznan söznen gine devam ederik.

Mesele burda bitmiştir,

Allahısmarladık,

Allah'a amanat olun: 34

Rahmet olsun baban: 36

Bu meselem de burda bitti. Allah'a amanat olasız. Allah iman, Guran'la cümlemizi hasıl etsin: 37

Efendim, gönüller şad oldi. Menim meselem de burda sona erdi. Efendime söylem, Allah'a amanat olun. Cenab-ı Hak iki dünyanızı mamur etsin: 38

Cenab-ı Hak sizin de iki dünyada muratlarınızı versin, benim de ahret muradımı versin: 40

Bizim bu meselemiz de burda sona erdi. Allah sizden, bizden, cümle Müslümanlardan razı olsun: 42

Menim bu sözüm, bu maceram da burda bitti. Allah'a amanat olun: 43

2.3.5. Diğer Çeşitli Kalıplar

2.3.5.1. Sayılar

2.3.5.1.1. İki

İki tazi: 4

İki tene oğlan: 6

İki seat: 6, 47

İkişer seat: 6, 34, 47, 58

İki genç: 9, 32, 40

İki deliganli: 9
 İki gapili: 10
 İki kız: 12
 İki tene arpa ekmeği: 14
 İki gazan: 14
 İki cendek: 14
 İkinci gece: 14, 39
 İki gün sonra: 16
 İki gün: 16, 22, 24, 39, 45, 53
 İki tene elma: 16
 İki örik saç: 16
 İki altın: 16
 İki bölük asker: 16
 İki oda: 23
 İkinci yol: 23
 İkişer tene hurç: 24
 İkincisinde: 24
 İki bacı: 24, 26
 İki tene asker: 24, 46
 İki sene: 26, 32
 İki tene gız: 26, 32
 İki tevşi: 28
 İki lamba: 32
 İki tene çocuğ: 32, 46, 50
 İki tene ifrit: 34
 İkinci taliş: 34
 İki gün: 34, 38, 53
 İki tahla: 35
 İki barmah: 36
 İki katli seray: 37
 İki tavuh: 37, 48
 İki acı deva: 38

İki ay: 39, 42
İki dünya: 40
İki hefta: 45
İki tene gatrır: 46
İki tene köpek: 46
İki tene altın perçemli: 46
İki tene enik: 46
İki tene goyin: 47
İki tene goç: 47
İki tene at: 47, 48, 54, 55
İki ekmek: 47
İki eyah: 47
İki tene yavru: 47
İki tene seyis: 48
İki tene gomşi: 50
İki tene hizmetçi: 53
İki tene buynuz: 58
İki yerde: 65

2.3.5.1.2. Üç

Üç tene gıl: 6
Üş seat: 6, 37, 47
Üş gün: 9, 10, 14, 16, 19, 22, 24, 34, 37, 39, 44, 45, 47
Üç çüt ilan: 9
Üşinci günü: 13, 39
Üç tene gazan: 14
Üç gün üst üste: 14
Üç tene çocuk: 16
Üş tene evlat: 16
Üş gün sonra: 16
Üş tene çocuk: 16
Üş tene garpuz: 21

Üş oğlan: 21, 24, 34

Üş elma: 21, 44, 45, 47, 55, 59, 61, 67

Üç kardeş: 23

Üç yol: 23

Üçüncü yol: 23

Üçüncüsünde: 24

Üş tene usta: 24

Üş sene: 26, 34

Üş balıh: 26

Üç yük üzüm: 27

Üş vaat: 30

Üç hırsız: 31

Üş tene gız: 32

Üş tene guyi: 32

Üş kişi: 32, 34, 42

Üş dev: 33

Üş arhadaş: 34

Üş sefer: 34

Üş sori: 34

Üş tene sanatkar: 34

Üş gece: 34, 47

Üş ekmek: 35

Üş sır: 37

Üş zulüm: 37

Üş iş: 37

Üş devir: 39

Üş tene goyin: 39

Üş ay: 39, 46

Üş giymet: 40

Üş altın: 41

Üş gırbaç: 43

Üş bin dönüm: 43

Üş tene guş: 45
 Üş gün sora: 45
 Üş gız: 46
 Üş tene dohtor: 47
 Üş gılıç: 47
 Üş nefeste: 47
 Üş avuç gan: 53
 Üş parça: 56
 Üş şişe: 56
 Üş yerde: 65
 Üş tene avrat: 65

2.3.5.1.3. Altı

Altı ay: 16, 40
 Altı gün: 40
 Altı sene: 40
 Altı tene seyis: 42
 Altı beygir: 51

2.3.5.1.4. Yedi

Yeddi sene: 9, 34, 37, 40, 41, 43, 46, 47, 55
 Yeddi gece: 9, 16, 18, 24, 40, 44, 46, 47, 54, 55, 59
 Yedi hezine altın: 14
 Yeddi tene löks: 24
 Yedi deniz ortası: 24
 Yedi kişi: 32
 Yedi arhadaş: 32
 Yedi hoca: 33
 Yedi tene gapi: 33
 Yedi senedir hestalık: 34
 Yedi yerden temenna: 36, 44
 Yedi temenna: 36

- Yedi hezine, define: 40
- Yedi seneye gadder: 40
- Yedi sene evveli: 41
- Yedi gün geceli günüzlü: 43
- Yedi direkli, yeşil renkli çadırlar: 44
- Yeddi derya: 47
- Yeddi yaşına: 47
- Yeddi adım: 47
- Yeddi gat hevanın üstü: 47
- Yeddi gat yerin altı: 47
- Yeddi yol: 46
- Yeddi senelih yol: 45
- Yeddi yerinden yara: 44
- Yedi bela: 35
- Yeddi gat gök: 49
- Yeddi gün: 4, 9, 16, 18, 24, 40, 42, 43, 44, 46, 47, 54, 55, 59
- Yeddi batman guyruh: 49
- Yeddi tene oğlan: 25, 48
- Yeddi tene gardaş: 25
- Yeddi tene Köşeler: 29
- Yedi yaşındakan: 43
- Yedi tene hezine: 14, 43
- Yedi yaşında çocuğ: 36
- Yedi geceli günüzlü: 42
- Yedi katır yüki: 34
- Yedi tene beygir: 34
- Yedi katır: 34
- Yedi senedir: 30
- Yeddi lisan: 58
- Yeddi senelik haraç: 58
- Göğün yeddi gati: 24

2.3.5.1.5. Dokuz

Dogguz dekka: 59

Dogguz veat:59

Dogguz ay: 6, 59

2.3.5.1.6.On

On tene gatr: 24

On tene asker: 24

On sene: 40

On tene gatr: 24

On gün: 39, 45

On tene çibuk: 9

On tene gayış: 37

2.3.5.1.7. On İki

On iki yaşında oğul: 37

Seat on ikiye gadar:37

On iki ay: 43

2.3.5.1.8.On Dört

On dört kavim: 14

On dört yaşına gadder: 43

2.3.5.1.9.On Beş

On beş gidiş: 24

On beş geliş: 24

On beş gün: 44

On beşer yaşına: 47, 51

On beş yaşında deliganli: 46

On beş yaş: 24

Ayın on beşidir: 9

2.3.5.1.10 Yirmi

Yirmi geliş: 34

Yirmi gidiş: 34

Yirmi gün: 34

Yirmi gün yol: 34

2.3.5.1.11 Otuz

Otuz tilki postu: 40

2.3.5.1.12 Altmış

Atmış tene ayı derisi: 40

2.3.5.1.13 Kırk

Gırh tene anahtar: 6

Gırh tene altın: 8

Gırh tene cariye: 22

Gırh tene gız: 22

Gırh herami: 22

Gırh tene gaz: 22

Gırh tene hemam tasi: 22

Gırh tene camış derisi: 24

Gırh metre çadır: 24

Gırh tene oda: 24

Gırh arşın urgan: 24

Gırh asker: 24

Gırh sene: 24, 62

Gırh günlük yiyecek: 32

Gırh günden sonra: 32, 34

Gırh gün: 32, 33, 34, 36, 38, 67

Gırh gece: 33, 34, 67

Gırh gün müsede: 34

Gırh tene vezir: 34, 39, 40, 43

Gırhınci günü: 34, 36
 Gırh tene yetim: 34, 40
 Gırh tene gurban: 34, 40
 Gırh para: 37
 Gırh buynuz: 60
 Gırh tene gurt derisi: 40
 Gırh at: 40
 Gırh yıl hatır: 40
 Gırh atlı: 44, 60
 Gırh tene ari: 45
 Gırh tene çadır: 47
 Gırh kilo et: 47
 Gırh tene gılıç: 47
 Gırh kişi: 47
 Gırh gız: 47
 Gırh tene çocuğ: 47
 Gırh tene avrat: 62

2.3.5.1.14 Yüz

Yüz altın: 15, 17, 36
 Yüz tene: 24
 Yüz tene oh: 34
 Yüz tene gab: 34
 Yüz yaşında: 41
 Yüz yıl eveli: 42
 Yüz sene: 43
 Yüz kişi: 43, 68

2.3.5.2. Zaman, Yer ve Renk Kalıpları

2.3.5.2.1. Zaman Kalıpları

İki seat sonra: 6
 Bir, iki seat sonra: 6

Bi gün, beş gün: 6
 Bir gün: 6, 39, 42
 Bir gün, iki gün: 6, 38, 41, 45
 İki seat, üç seat: 6, 47
 Bi sene: 6, 39, 45, 62
 Ertesi gün: 6, 33, 46, 64
 Yarım seat: 9, 39
 Şafak sökti, yer ağardı: 9
 Yedi gün yedi gece: 9, 16, 18, 24, 32, 40, 44, 46, 47, 54, 59
 Sabahnan: 9, 10, 12, 15, 16, 37, 51, 59
 Yeddi sene: 9, 37, 40, 41, 43, 46, 47, 55
 Üş gün: 9, 10, 14, 16, 24, 39, 44
 Bugün: 9, 34, 39, 43, 45, 54
 İki gün, üç gün: 9, 22
 Ahşam zamanı: 10
 Bu gece: 10, 15, 16, 46, 47
 Dersü günü: 10, 12, 49
 Üş, dört gün: 10, 56
 Dersi gecesi: 12
 Bir müddet: 12
 Gece: 12
 Dördüncü gün: 14
 İkinci gece: 14
 Üç gün üst üste: 14
 Tam güneş batışına: 14
 Öğle zamanı: 14
 Ahşam üzeri: 14
 Sabah olunca: 14
 Gecenin yarısı: 14, 16, 32
 Sabahleyin: 14, 17, 30, 32, 34, 68
 Birkaç gün: 14, 35, 36, 44
 Sabaha gadde: 15, 16, 58, 61

Beş dakkada: 15, 34, 45
 Ertesi üçüncü günü: 16
 Ertesi gecesi: 16
 Bigaç gün sonra: 16
 İki gün sonra: 16
 Üş gün sonra: 16
 Bi iki gün sonra: 16
 Üçüncü günü: 16, 39, 64
 Geceler boyunca: 17
 Sabah ezanıyla: 17
 Bir hafta sonra: 17
 Gırh gün gırh gece: 17, 19, 33, 34, 67
 Yarın: 17, 30, 32, 34, 39
 Bi seatlıh yol: 24
 Gırh sene: 24, 62
 Bi hafta: 24, 28, 41, 45, 46, 55
 İki sene: 26, 32
 Üş sene: 26, 34
 Her ahşam: 29
 Ahşama gadder: 29, 34, 45, 46, 62, 64
 Ahşam seati: 30
 Ahşam seat sekiz dokuz arasinda: 30
 Gırh gün sonra: 32
 Dört gece sonra: 32
 İki üş sene: 32
 Gırh gün: 32, 36
 İkinci gün: 32, 52
 İki seattan sonra: 34
 Üş gün üş gece: 34, 47
 İki seat: 34, 58
 İkişer seat: 34
 Gecenin bi seatinde: 34

Aynı an içinde: 34
 Bi sene eveli: 34
 Gırhıncı günü: 36
 İkindiye yakın: 37
 Seat ya sekiz ya dokuz: 37
 Seat on ikiye gadar: 37
 Zifaf ahşamı: 39
 Bi heftanın içinde: 39
 Beş on dakika: 39
 Otuz sene: 39
 İkinci gece: 39
 İki gün: 39
 Yarım seate yahın: 39
 Bi seat gadde: 39
 Seat sekize gadder: 39
 On gün: 39, 45
 Öğle-ikindi arası: 39, 40
 Yedi sene içinde: 40
 Altı gün: 40
 Altı ay: 40
 Yedi sekiz gün içinde: 40
 Yedi seneye gadder: 40
 Yedi sene içinde: 40
 On sene: 40
 Altı sene: 40
 Gırh yıl: 40
 Beş gün: 41
 Yedi gün sonra: 41
 Yedi sekiz senedir: 41
 Yirmi dört seat: 42
 Öğle üstü: 42
 Bi iki ay içinde: 42

Yüz yıl eveli: 42
 Yedi geceli günözlü: 42
 Yedi gün, gece günüz: 43
 Bi seat içinde: 43
 Yüz sene: 43
 On iki ay: 43
 Ahşamın o garanlığından ta sabahın namaz seatlerine gadde: 43
 Sabah-öğle arası: 43
 Mağrib garanlığına gadde: 43
 Bi gün ışıık zemanı: 43
 On beş gün: 44
 Yedi senelih yol: 45
 İki, üç gün sonra: 45
 İki hafta gali: 45
 On gün önce: 45
 Bi ay: 45
 Bigaç gün arası geçi: 45
 Üş ay: 46
 Her Allah'ın günü: 46
 Bi aydır: 47
 Övleye gatter: 47
 Sabah namazı: 49
 Dagguz ay: 59
 Dagguz seat: 59
 Dagguz dakika: 59
 Gırh seneden sonra: 62
 Her gün: 62
 Bi yıl: 62
 Her sabah: 68

2.3.5.2.2.Yer Kalıpları

Adilcevaz: 35

Akdeniz: 9
 Bağdat: 33, 34, 38, 43, 68
 Bitlis: 9
 Bursa: 47
 Büyük Düz (Başkale): 47
 Cevizli Dere (Muradiye): 34, 45
 Çaldıran: 24
 Diyarbakır: 16
 Erciş: 24, 42, 46
 Erçek Gölü (Van): 58
 Erzurum: 24
 Hint: 9, 34, 43
 İran: 10, 47, 58, 69
 İstanbul: 32, 47, 39
 Karadeniz: 9
 Muradiye: 24, 45
 Örene Köprüsü (Erciş): 61
 Özalp: 58
 Patnos: 24
 Tatvan: 16
 Toprak Kale (Van): 52
 Turan: 47
 Yemen: 34, 43, 47
 Van: 24, 14, 46
 Van Gölü: 42

2.3.5.2.3. Renk Kalıpları

2.3.5.2.3.1. Beyaz- Ak-Kır

Beyaz horoz: 4
 Bu gacelenin beyazlığı gibi beyaz: 9
 Beyaz köppüg: 24

Süt beyaz bir ilan: 38

Örtün ne gatter beyazsa, sen güzelsin: 38

Beyaz goyin: 47, 61

Beyaz gömlek: 47

Beyaz at: 61

Beyaz bulut: 63

Ak gaya: 16

Ak dev: 21

Ak sakal: 32

Kır at: 47

2.3.5.2.3.2.Kara

Gara bulut: 6, 17, 63

Gara gurri bir avrat: 8

Gaşi gözi gara: 9

Garalısız, gara giymişsiz: 9

Menim özüm gara: 16

Gara it: 26

Gara üzüm: 28

Gara gara düşünce: 33

Gara goyin: 47, 61

Gara giyecem: 48

Gara örtecem: 48

Gara gazan: 54

2.3.5.2.3.3.Kırmızı-Al-Kıpkırmızı

Gırmızı goyin: 6

Gırmızı örtük: 8

Gırmızı elma: 67

Kıpkırmızı: 23

Al at: 47

2.3.5.2.3.4.Boz

Hasan-i Bengiboz: 46

2.3.5.2.3.5.Yeşil- Mavi

Yeşil elma: 67

Dünya ele gömgöy su kesilip: 49

2.3.5.2.3.6.Ela

Ela göz: 51, 54

2.3.6.Masallarda Geçen Manzum Konuşmalar

Ah idi, ah idi!
 Bu misafir bize geledi,
 Muni aladi,
 Menden bi oğli oladi,
 Düşe bulaga,
 Bu çiçeği gopardadi,
 Vay babasi, vay babasi. 8

Misafir gardaş!
 Sen benim bu gızı alasi,
 Bizim bu gızdan bi oğli olasi,

Bu çiçeği gopartasi,
 Vay babasi, vay babasi. 8

Ganafilsin, darçınsın!
 Neden böyle hirçınsın?
 Ne büyüksün ne küçük,
 Asıl benim harcımsın.
 Asıl harcı girdi içeriye,

Aramahla bulunmaz,
 Gurban olım tüpiye,
 Vurur, getirir gapiya. 9

Üzügün ver sahlıyım,
 Gül yerine gohlayım.
 Tari topasi olsun,
 Barmağıma tahmiyim.

Oğlan adın yağıptır,
 Gün dağlara doğuptur.
 Verdiğin harften üzük,
 Barmağımı boğuptur. 9

Evleri var oynah oynah,
 Yalan imiş yardan doymah,
 Ağzi sünger, dili gaymah,
 Bala batmışdır nazlımın. 16

Yendim çıktım ucalara,
 Yendim daşlara,
 Hiç mi rahmin gelmez,
 Gözden ahan yaşlara.

Üş gün galdım bir garanık meşede,
 Hani yitirdigim marali dervüş.

Gala gala yendirdiler bir бага,
 Yerimi serdiler yoldan iraga,
 Malimi marali ettiler yağma,
 Hani yitirdigim marali dervüş?

Sen harali, men harali,
 Avcılar vurdi marali,
 Üregimin başı yarali,
 Hani yitirdigim marali dervüş? 16

Ala gözi, gız gözi,
 Yandırdi, yahdi bizi.
 Barmağı yüzüh yeri,
 Goli bilezih yeri,
 Gulağı küpe yeri,
 Ana bu gızdır, oğlan değil.

Ala gözi, gız gözi,
 Yandırdi, yahdi bizi.
 Barmağı yüzüh yeri,
 Goli bilezih yeri,
 Burnunda hızma yeri,
 Ana bu gızdır, oğlan değil. 51

Toprah Gala'dan yenen gız, yenen gız,
 Toprah güğümi götüren gız,

Sen Allah'i seversen,
 Emir Yemen'i gördün mi ?

Pahır Gala'dan yenen gız, yenen gız
 Pahır güğümi götüren gız,
 Gız Allah'i seversen,
 Emir Yemen'i gördün mi?

Gümüş Gala'dan yenen gız, yenen gız,
 Gümüş güğümi götüren gız,
 Gız Allah'i seversen,
 Emir Yemen'i gördün mi?

Altın Gala'dan yenen gız, yenen gız,
 Altın güğümü götüren gız,
 Gız Allah'i seversen,
 Emir Yemen'i gördün mi? 52

Baci, baci! Han baci!
 Ali gözli, can baci!
 Aç gapiyi, yanan gelim.
 Gara gazanlar gayniyi
 Keskin piçahlar itini,
 Aç gapiyi, yanan gelim.

Gardaş, gardaş! Han gardaş!
 Ali gözli, can gardaş!
 Ana meni deryaya atıptır,
 Ala balık utuptur,
 Beg oğlu Beg Muhammed, gucağımda yatıptır. 54

Baba man, baba man!
 Gettin gördün bi geçi,
 Ye galsın, guri gıçıyi.
 Ne edersen içi buçi?
 Topliyip tecir mi olacahdın?

Baba man, baba man!
 Gettin gördün bi goyun.
 Ye galsın guri goyun,
 Neylersen oyun moyun?
 Oynuyip köçeh mi olacahdın?

Baba man, baba man!
 Gettin gördün bi at!
 Ye yanında yat.
 Nedersen kağıt mağıt?
 Ohuyup gazi olacahdın?

Vıla, şimdi burdan bi degirmenci çıhadi,
 Menim guyruğumdan tutadi,
 Man o gatte vuradi,
 Çoğini havada sayadi.⁷⁰

2.4.MASALDAKİ KAHRAMAN VE KARAKTERLER

2.4.1. İnsanlar

Van masallarında toplumun hemen her kesiminden insanların yer aldığı görülmektedir. Aşağıdaki verilerde dikkat edileceği üzere, masallarda geçen saray idare kesiminden en fazla padişahlara yer verilmiştir. Daha sonra şehzadeler ve padişah kızları gelmektedir.

2.4.1.1.Saray ve İdare Adamları

Padişahlar: 1, 6, 7, 9, 10, 11, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 24, 28, 30, 31, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 43, 45, 46, 47, 48, 51, 55, 56, 58, 59, 61, 62, 66, 19, 38

Padişah eşleri: 6, 9, 16, 20, 24, 47, 51, 62

Padişah kızları: 6, 7, 9, 10, 16, 17, 19, 22, 34, 38, 45, 46, 59

Şehzadeler: 9, 11, 16, 18, 20, 21, 24, 34, 46, 47, 48, 51, 53, 54, 59, 62, 64

Vezirler: 11, 15, 21, 24, 30, 33, 34, 35, 36, 38, 46, 48

Başvezirler: 37, 38, 39, 40

Vezir eşi ve çocukları: 36

Halife: 43

2.4.1.2.Diğerleri

Bu bölümde yer alan insanlar daha ziyade devletin kamu kesiminde çalışanlardır. Devletin üst kademelerine yer alan bu bireyler masallar içerisinde genellikle sergilemiş oldukları olumsuz davranışlarından dolayı sürekli olarak elıştırılmışlardır.

Hakim: 11, 16

Kadı: 8, 16, 28, 70

Kaymakam: 8, 16

Muhtar: 39

Reis: 8

Vali: 9, 23

2.4.1.3.Din Adamları

Van masalları içerisinde yer alan din adamlarından en çok “hoca” karakterine yer verilmiş ve bu karakter oldukça yoğun bir şekilde elıştırılmıştır. Burada dikkati çeken unsura ise hocaların toplum içerisinde gereken güveni oluşturamamış olmalarıdır.

Hafız: 37, 40

Hoca: 9, 16, 33, 34, 35, 37, 46, 61

İmam: 39

Mürid: 43

2.4.1.4. Halk Tabakasına Mensup Olanlar

2.4.1.4.1.Masallar İçerisinde Yer Alan Tipler

Aptal: 61

Düzme Keloğlan: 9, 16, 44, 51, 52, 59

Keçoluk: 63

Çilçöllöh: 59

Çingene: 27

Ermeni: 39, 45

Karaçi Köçeği: 13, 54, 55
 Keloğlan: 34, 41
 Köse: 29, 34
 Kürt: 6
 Harami: 20, 22
 İhtiyar: 15, 17, 30, 32, 41, 67
 Hırsız: 20, 22, 31
 Hanım Ağa: 44
 Sarhoş: 44
 Köylü: 61
 Zengin: 36, 42
 Fakir: 36, 42
 Ağalar-Beyler: 3, 11, 43, 44, 45, 52, 60, 61, 65
 Ağa eşleri: 61, 65

2.4.1.4.2 Hizmet Erbabı

Başcariye: 16
 Cariye: 6, 9, 10, 22
 Cazı Nenesi: 46, 59
 Elçi: 46
 Hizmetçi: 9, 10, 16, 20, 21, 43, 44, 47, 48, 53, 61

2.4.1.4.3. Meslek Sahipleri

Asker: 16, 21, 24, 47, 58
 Aşçı: 10, 38, 46, 53
 Avcı: 4, 41
 Aynacı: 34
 Bağvancı: 69
 Balıkçı: 34
 Bahçıvan: 18
 Bezirgan: 36, 37, 38, 42, 48, 51
 Bostancı: 4

Cellat: 24, 34, 37, 41

Çerçi: 70

Çiftçi: 10, 29, 40, 56

Çoban: 3, 5, 9, 16, 32, 36, 39, 42, 44, 46, 51, 52, 59, 61, 64

Dalgıç: 36, 54

Damcı: 12

Değirmenci: 37, 52

Demirci: 37, 52

Gemi Kaptanı: 24

Gezici kadın: 13

Hamal: 38

Hancı: 34

Harmancı: 70

Hekim: 21, 47, 56

İşçi: 9, 18, 38, 64

Jandarma: 32

Kaz çobanı: 9, 16, 59

Kervancı: 34

Köçek: 70

Kuyucu: 34

Kuyumcu: 6, 39

Marangoz: 6, 34, 46

Muhtar: 39

Nahırcı: 11, 64

Pehlivan: 58

Seyis: 17, 36, 48

Süvari: 34

Şemsiyeci: 6

Tellal: 24, 28, 34, 47

Tercüman: 58

Terzi: 34, 54, 59

Oduncu: 35

Okçu: 34

Usta: 24

2.4.1.4.4.Aileler

Anne: 8, 9, 17, 25, 41, 44, 51, 55, 58

Baba: 11, 16, 17, 25, 40, 41, 46, 49, 54, 55, 58, 67

Bakire kız: 43

Besleme: 13

Gelin: 3, 5, 8, 32, 48, 57, 60, 64

Karı-koca: 8, 12, 13, 18, 26, 28, 29, 35, 44, 45, 46, 50, 51, 55, 57, 61, 64, 65

Kaynana: 18, 47

Kızlar: 8, 9, 11, 12, 13, 16, 21, 25, 40, 49, 52, 53, 54, 55

Komşu: 50, 51, 61

Nine: 3, 5, 25, 38, 41, 45, 47, 66, 70

Oğullar: 9, 17, 23, 25, 41, 44, 49, 51, 54, 58, 66, 67

Üvey anne: 54

Yenge: 60

2.4.2.Olağanüstü Varlıklar

Cin: 10, 32, 47

Dev: 19, 23, 26, 33, 46, 49, 58, 63

Dev Anası: 21, 26

Ejderha: 24, 32, 47

Gaflar Padişahı: 33, 58

Göbeği Kilitli Padişah: 59

Hızır-İlyas: 24, 33

Hızır: 24

İfrit: 34, 35

Peri-Huri: 21, 37, 46, 47, 51, 67

Periler Padişahı: 14

Şahmaran: 56

Zümrüdü Anka: 47, 49, 63
 Arap: 24, 32, 34, 38, 41, 42
 Azrail: 40
 Bakire Kız: 34, 37
 Bilmez Hoca: 17
 Cırt Cüce: 48
 Cıvciv Kız: 62
 Cüce: 57
 Çark-ı Felek: 7
 Deniz Kızı: 32, 33
 Derviş: 6, 7, 9, 17
 Devlet Atı: 43
 Dilelem Çengi: 66
 Göl Aygırı: 24
 Hasan-i Bengiboz: 46
 Horhor At (Deniz Atı): 51
 Kahraman-i Katil: 58
 Lokman Hekim: 56
 Maymun Kız: 48
 Sespai Bahri: 58
 Şeytan: 37, 41
 Yedi Deniz Ortasındaki Dünya Güzeli: 24

2.4.3.Sihirli Güce Sahip Varlıklar ve Nesneler

Sihirli at: 6, 24, 46, 51
 Sihirli ayna: 34
 Sihirli baston: 46
 Sihirli çubuk: 47
 Sihirli değirmen taşları: 45
 Sihirli elma: 46
 Sihirli elbise: 46

Sihirli kabak: 45
 Sihirli kıl: 6
 Sihirli kuş: 9, 24, 37
 Sihirli mücevher taşı: 38
 Sihirli post: 34, 45
 Sihirli tarak: 63
 Sihirli tas: 34
 Sihirli yılan: 38
 Sihirli yüzük: 44, 47

2.4.4.Diğerleri

Ağladıkça bir yanağından inci, diğerinden mercan dökülen kız: 25
 Altın bülbül: 33
 Altın sopa: 33
 Fil dağı: 24
 Geyik oğlan: 54
 Işıklı dünya: 47
 İnci Mercan dağı: 51
 Kaf dağı: 33, 46, 58
 Karanlık dünya: 47
 Kuru el: 47
 Sabır bıçağı: 13, 55
 Sabır taşı: 13, 55

2.4.5.Konuşan Hayvan ve Bitkiler

Konuşan at: 6, 24, 46, 47, 70
 Konuşan ayı: 19, 45
 Konuşan çimen: 70
 Konuşan et: 6
 Konuşan fare: 34
 Konuşan güller: 51

Konuşan horoz: 1, 3, 4, 5

Konuşan keçi: 2

Konuşan kedi: 34, 37, 70

Konuşan koyun: 70

Konuşan kurt: 43, 70

Konuşan kuş: 9, 59

Konuşan leylek: 4

Konuşan maymun: 21

Konuşan tavuk: 70

Konuşan tilki: 4

2.4.6.Hayvanlar

2.4.6.1.Ehli Hayvanlar

At: 6, 7, 9, 16, 17, 21, 24, 26, 32, 34, 38, 39, 40, 43, 44, 46, 47, 48, 51, 54, 55, 58, 61, 62, 66, 70

Arap atı: 21, 24, 30, 32, 34, 43

Camış: 60, 61

Deve: 37, 28, 37, 38, 40, 57, 58

Eşek: 47

İnek: 8, 9, 38

Katır: 24, 34, 47

Kısarak: 43

Keçi: 2, 14, 21, 23, 70

Kedi: 6, 24, 26, 34, 37, 46, 57

Koç: 3, 47

Koyun: 3, 5, 9, 12, 16, 23, 32, 36, 39, 45, 47, 51, 52, 58, 61, 70

Köpek: 9, 14, 18, 24, 26, 30, 34, 39, 44, 46, 47, 48, 57, 62

Öküz: 14, 15, 17, 25, 32, 38, 60, 65

Tay: 43

Tazı: 4, 17, 32, 47, 54

2.4.6.2.Kuşlar

Bülbül: 33
 Gacele: 12
 Güvercin: 47
 Karga: 17, 47, 61
 Kartal: 20, 58
 Kaz: 12, 16, 20, 21, 22, 58
 Keklik: 46
 Kotan: 20
 Kuş: 10, 14, 24, 45, 46
 Leylek: 4
 Papağan: 68

2.4.6.3.Kümes Hayvanları

Civciv: 17, 64
 Horoz: 3, 4, 5, 34
 Tavuk: 17, 30, 37, 48, 64, 70

2.4.6.4.Orman Hayvanları ve Sürüngenler

Aslan: 6, 67
 Ayı: 19, 34, 45
 Çakal: 24
 Fare: 34, 42
 Fil: 24
 Geyik (Ceylan): 17, 34, 41, 44, 54
 Kaplan: 6
 Kurt (Solucan): 40
 Kurt: 2, 19, 34, 39, 43, 49, 70
 Maymun: 21, 48
 Sıçan: 20

Tavşan: 46

Tilki: 4, 17, 32

Yılan: 9, 34, 38, 47, 67

2.4.6.5.Diğerleri

Akrep: 34

Alabalık: 54

Arı: 45

Balık: 26, 34

Karınca: 47

2.5.EŞYALAR

2.5.1.Ev Eşyaları

Ayna: 9

Bardak: 4, 46, 59

Beşik: 10, 18, 58, 59

Bez: 12

Bohça: 22

Çanak: 46

Çaput: 16

Çat (Bez): 18, 64

Çehiz: 46

Çuval: 9, 27, 31

Divan: 16

Dolap: 34

Döşek: 10, 30

Elek: 41

Fırın: 20

Gandik: 1

Gügüm: 4, 47, 52

Halı: 6, 26, 46

Hamam taşı: 22

Hasır: 6, 10, 26
Heybe: 14, 24, 32, 44, 48, 52
Hurç: 24
İbrik: 16
İğne: 10
Kaburga: 46
Kafes: 6, 33, 34, 42
Kağıt: 35, 70
Kalbur: 59
Kalem: 35
Kap: 5, 9, 12, 34, 38, 39, 45, 47, 59
Karyola: 10
Kaşık: 5, 39, 45
Kazan: 6, 10, 14, 47, 53, 54
Kepçe: 61
Kibrit: 18, 47
Kilim: 46
Kilit: 59
Kitap: 17
Kova: 24
Kramperten kutusu: 14
Kuşkana: 46
Küp: 12
Lamba (Lüks): 24, 32, 47
Leğen: 9
Mendil: 15, 24, 47, 51
Mum: 32
Namazlık: 64
Ocak: 16, 32
Perde: 10, 38
Sabun: 16
Sac: 4

Sandalye: 15, 34
 Sandık: 46, 53
 Satıl: 4, 66
 Sepet: 18, 26, 35
 Sini: 6, 10, 16, 20, 21, 34, 46, 48
 Sofra: 10, 20, 37, 42
 Süpürge: 48, 66
 Şişe: 47, 56
 Tabak: 28, 38, 46, 47
 Tarak: 63
 Tas: 16, 34, 59
 Tencere: 16, 32, 40
 Teneke: 28, 61
 Testi: 9
 Teşin: 59
 Tevşi: 28
 Tezgah: 60
 Torba: 24, 32, 47, 67
 Tuluk: 53
 Tulum: 38
 Yastık: 30, 47
 Yatak: 9, 13, 18, 30, 32, 34, 38, 45, 47, 51, 54, 54, 61, 65
 Zembil: 46

2.5.2.Alet-Edevat ve Vasıtalar

Ağ: 34
 Anahtar: 6, 16, 20, 33, 53, 59
 Araba: 7, 45, 47, 64, 65
 Ayak keseri: 34
 Balta: 34, 35
 Baston: 15, 46

Bıçak: 18, 21, 41, 53, 59, 63
 Cırav: 7
 Cop:45
 Çarık: 52
 Çubuk: 9
 Davul, zurna: 3, 5, 24, 34, 44, 47, 52, 53, 54, 64
 Dehre: 35
 Düdük: 29
 Eyer: 43
 Fayton: 64
 Gem: 17, 24
 Gemi: 24, 32, 42
 Haçer: 16
 Hunk: 70
 İp: 16, 20, 32, 38, 39, 47, 65
 Kalkan: 21
 Kamçı: 24, 48
 Kantar: 69
 Kapı: 2, 6, 7, 8, 9, 10, 20, 24, 29, 30, 34, 43, 59, 65
 Kasatura: 47
 Kaval: 39, 46
 Kayış: 37
 Kazma: 26
 Kement: 44
 Kerandi: 30
 Keser: 35
 Kılıç: 21, 32, 34, 37, 44, 46, 47, 48, 51, 58
 Kırbaç: 43
 Kolan: 24
 Kürek: 15, 24, 26, 32, 43
 Mızrak: 44
 Mil: 37

Mühür: 9, 34
 Nal: 51
 Nal çivisi: 38
 Ok: 21, 34, 44
 Örs: 37
 Saat: 24
 Saggavul: 61
 Serkeş: 16
 Sopa (Deynek): 4, 16, 27, 33, 36, 39
 Su kumu (Kum saati): 46
 Tartı: 18
 Tef: 17, 34
 Terazî: 65
 Tırpan: 30
 Tokmak: 61
 Topuz: 19
 Tüfek: 44, 46, 51
 Urgan: 24
 Üzengi: 51
 Yay: 21, 34
 Zil: 70
 Zincir: 9, 58

2.5.3.Diğerleri

Bezir: 61
 Dilek taşı: 45
 Ermeni haçı: 39
 Kandil: 24
 Katran: 24
 Körük: 37
 Kum: 30, 61

Kur'an-ı Kerim: 16
 Kürsü: 15, 37
 Mimber: 14
 Muska: 35
 Pamuk: 59
 Peyin: 24
 Sikke: 58
 Taç: 39, 43
 Taht: 34, 38, 43, 45, 46, 56
 Taş: 10, 19, 45, 47, 61, 69
 Tezek: 3, 5
 Zehir: 24, 46, 47

2.5.4.Süs Eşyaları

Altın: 6, 7, 8, 9, 15, 16, 17, 20, 24, 31, 32, 33, 36, 37, 38, 41, 42, 43, 44, 45,
 46, 48, 55, 67
 Altın tarak: 16
 Bilezik: 16, 51
 Boncuk: 55
 Çargati: 55
 Elmas küpe (Sırka): 10
 Elmas: 41
 İnci: 25, 33, 51
 Kemer: 6, 58
 Küpe: 16, 51
 Mercan: 25
 Toka: 55
 Yakut: 43
 Yüzük: 9, 18, 21, 44, 47, 51, 52
 Zümrüt: 43

2.6.ÇİÇEKLER

Çiriş (Sarı Zambak): 18

Gül: 51

Sümbül: 51

2.7.YİYECEKLER-İÇECEKLER

Acı biber: 34

Arpa ekmeği: 14

Arpa: 34, 38, 43, 54

Aş (Ayran Aşı): 8

Buğday: 27

Bulgur: 18, 38, 45, 47

Ciğer: 46

Çay: 24, 29, 38, 40, 45, 65

Çorba: 38

Çörek: 5, 28, 32

Domates: 18

Ekmek: 3, 16, 18, 24, 27, 30, 32, 35, 36, 40, 42, 45, 46,47, 52, 54

Elma: 6, 9, 16, 21, 32, 46, 67

Et: 1, 6, 38, 45, 47, 48

Galağan: 2

Hamur: 5

Haşıl: 61

Hayhay: 40

Hedik: 4

İçki: 44

Izgara: 16

Kabak: 45

Kahve: 30, 34, 38, 40

Kara üzüm: 28

Karpuz: 14, 21, 46

Kavurma: 28, 47
 Lavaş: 54
 Ot: 61
 Pasta: 9
 Pekmez: 12, 40, 53
 Peynir: 27
 Pilav: 22, 34, 37, 38, 46, 47, 48
 Piring: 18
 Rakı: 22
 Reyhan: 53
 Salatalık: 18
 Saman: 38, 43
 Sebze: 45
 Su: 8, 9, 19, 24, 31, 32, 34, 47
 Südügen: 2
 Süt: 2, 3, 5, 8, 21, 24, 39, 70
 Şarap: 22, 47, 49, 63
 Şeker: 19, 31, 45
 Şerbet: 59
 Tavuk: 45
 Tuz: 9, 31, 53
 Üzüm: 19, 27, 31, 46, 59, 69
 Yarma: 1
 Yem: 61, 65
 Yoğurt: 4
 Yumurta: 18, 64, 70

2.8.GİYECEKLER

Aba: 32
 Ayakkabı: 12, 16, 46
 Çanta: 47, 54

Çarşaf: 16S

Davarcık: 6, 34, 36

Duvak: 53

Elbise: 16, 21, 22, 44, 46, 48, 51, 52, 53, 55, 61, 62,

Eldiven: 16

Entari: 16

Gecelik: 6

Gömlek: 14, 16, 30, 47

Kofi: 8

Kumaş: 10

Kuşak: 32

Kürk: 32

Örtük-başörtüsü: 8

Peçe: 16

Sarık: 35

Sereg: 16

Şapka: 51

Yapunca: 44, 51, 59

2.9.ÖNEM ADDEDİLEN DEĞERLİ EŞYALAR VE YERLER

Altın anahtar: 33

Altın beşik: 10, 59

Altın kafes: 33

Altın kale: 52

Altın sini: 16, 48

Altın sopa: 33

Altın tarak: 16

Gümüş güğüm: 52

Gümüş kale: 52

Gümüş karyola: 10
 Gümüş kürsü: 15
 Gümüş sandalye: 15

Demir asa: 52
 Demir çarık: 52
 Elmas saplı bıçak: 41
 Haç: 39
 Mühür: 34

2.10.MEKAN

2.10.1.Dar Mekanlar

2.10.1.1.Dar-Açık Mekanlar

Ada: 9, 17
 Ağaçlar: 12, 18, 24, 36, 46, 47, 54, 68
 Çınar ağacı: 34
 Meşe ağacı: 16
 Bağ-bahçe: 9, 10, 17, 19, 46, 47, 51, 53, 59
 Balkon: 51
 Bayır-ova: 10, 34, 40, 43, 63
 Bulak: 70
 Bostan: 14, 45, 63
 Çardak: 69
 Çarşı: 13, 39, 45, 47, 55, 58
 Çaybaşı-subaşı: 45, 47, 65
 Çayır-çimen-kırsal: 33, 34, 39, 43
 Çeşme: 13, 32, 44, 46, 47
 Çeşmebaşı: 21, 52, 58
 Çiftlik: 22, 34
 Çöl: 14, 17

Dağlar: 5, 6, 11, 12, 14, 16, 19, 24, 25, 32, 34, 36, 41, 42, 43, 44, 46, 50, 52, 55, 62, 65

Denizler: 6, 17, 24, 30, 32, 46, 47, 54

Dere-çay: 6, 13, 16, 41, 42, 43, 45

Eşik: 1, 17, 20, 26, 28, 29, 44, 46, 51, 57, 43

Göl: 54, 58, 70

Gülistan: 34

Harabe: 9

Harman: 47

Hasbahçe: 10, 43, 58

Havuz: 33

Hendek: 32

İskele: 42

Kale: 34, 52

Kapı-baca: 32

Kavaklık: 47

Kayalık: 32

Köprü : 40, 61

Köy: 1, 3, 11, 32, 39, 40, 42, 43, 61, 64

Kuyu: 17, 19, 23, 32, 34, 35, 38, 46, 47, 66

Merdiven dibi: 51

Mezarlık: 49

Ormanlık: 14, 34, 35, 37, 40, 58

Pazar: 14, 34, 59

Tarla: 32, 53

Tavuk pazarı: 37

Tepeler: 1, 16, 33, 36, 42

Yayla: 44

2.10.1.2.Dar-Kapalı Mekanlar

Saray-köşk: 9, 10, 19, 21, 24, 30, 33, 34, 35, 38, 39, 40, 43, 45, 46, 51, 59, 67

Konak: 17, 38

Misafirhane: 39

Divanhane: 15, 21, 32, 33, 34, 40, 41, 43, 44

Medrese: 16

Mahzen: 30

Hamam: 22

Han: 10, 17, 24, 34

Cami: 26, 37, 38, 44

Çadır: 16, 21, 24, 44, 46, 47, 58

Okul: 46

Ev: 7, 8, 11, 12, 22, 24, 25, 28, 29, 42, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 57, 61, 64, 65

Kulübe: 23

Çöplük: 1

Mağara: 19, 22, 45, 46, 66, 67

Un ambarı: 45

Tandır: 1, 2, 3, 5, 23, 45, 64

Banyo: 9, 13, 55

Zindan: 34

Mezar: 8, 26, 44, 49

Cellathane: 37, 41

Hazine: 14, 15, 37

Örik: 16

Oda: 9, 10, 16, 20, 48

Kolug: 21, 38

Küle: 44

Tuvalet: 1

2.10.1.2.1. Depo ve Ahırlar

Ahır: 8, 10, 61

Dam: 6, 16, 20, 47, 55

Kümes: 24

Yemlik: 18

Küllüg: 24, 48

2.10.1.2.2.İş Yerleri

Değirmen: 47

Bakkal: 32

Kasap: 38

Kahve: 24, 47

Hamam: 19, 22

Dükkan: 6, 32, 37

2.11.MASALLARDA GEÇEN İSİMLER

Abbas: 19, 31

Ahmet: 17, 23, 24, 33, 41

Ayşe Sultan: 17

Azize: 6

Biri: 44

Cemile: 18

Cemset: 56

Derviş: 16

Fatma: 6, 13, 55

Fevziye: 6

Gülizar: 24, 46

Gülperi: 51

Huri: 46

Kiziroğlu Mustafa: 19

Mehmed: 18, 23

Melek: 47

Melikşah: 34

Meryem: 33

Mirza Mehmet: 23

Mirza Muhammed: 47, 51

Muhammed: 54

Nur Ahmet: 44

Nur Muhammet: 44

Osman: 68

Zöhre Bani: 9

2.12.MASALLARDA GEÇEN ADET GELENEK GÖRENEK VE İNANÇLAR

Van yöresinden derlemiş olduğumuz yetmiş masalda geçen adet, gelenek ve görenekler bir kez daha bize göstermiş oluyor ki; halk edebiyatı içerisinde yer alan türlerden birisi olan masal, bu kavramlar içerisinde yer alan pek çok unsuru bizlere aktarma vazifesi görmekte, belki de kaybolabilecek ya da unutulabilecek pek çok dua, beddua, bilmece, atalarsözü, deyim, yemek adları, alet-edevat adları gibi gelenekte yer alan kavramları öğrenmemize ve yazıya geçirmemizi sağlamaktadır. Nitekim bu türlerin, ait oldukları toplumların dilini, dinini, inancını ve bir anlamda kültürünü yansıtan çok önemli anlatılar olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Halk edebiyatı türlerinin hemen hepsinde gelenek, görenek, adet, inanç vb. (Boratav, 1984: 9) unsurlarının aktarım olanağının bulunması yapılan araştırmaları, özellikle, biz halk edebiyatı araştırmacılarını yakından ilgilendirmektedir.

Derlemiş olduğumuz Van masallarında geçen adet, gelenek, görenek ve inançlar; aşık oyunu, ava çıkma, bahşiş verme, bilmeceler, büyüklere saygı ve el öpme, cerge oyunu, çeyiz, çocuğa ad koyma, çocuk sahibi olma, dualar ve beddualar, düğün, dünür sandalyesi, elçi, emanet bırakma, hamama gitme, hediye, horoz döğüşü, ikram, kız isteme, kuş ötmesi, misafir ve yolcu ağırlaması, muska yapma, nişan, sünnet, taziye (baş sağlığı dileme), tılsım ve ölüm olarak sıralanmıştır.

2.12.1.Aşık Oyunu

Kaşgarlı Mahmud, “aşuk” kelimesini “insanın topuk kemiği” (Atalay 1985: 66), “aşukladı” (Atalay, 1985: 305) kelimesini de “aşık kemiğine vurmak” olarak açıklamaktadır. Aşık oyunu, 5-18 yaş arasındaki erkek çocuklar tarafından aşık

kemiğiyle oynanan bir tür çocuk oyunudur (Elçin, 1988: 400). Çin yıllıklarında çocuk oyunları içerisinde yer alan aşık (Boratav, 1984: 232), Dede Korkut hikayeleri içinde yer alan “Dirse Han Oğlu Boğaç Han Boyu”nda, *Boğaç* ın, üç arkadaşı ile birlikte oynadığı bir oyun olarak geçer (Ergin 1990: 25).

Aşık oyunu Van yöresinden derlediğimiz yetmiş masaldan sadece birinde (6 numaralı masal) geçer. Bu masalda; iki erkek kardeş aşık oynarken Derviş baba çocuklara yaklaşıp kim olduklarını sorar.

2.12.2.Ava Çıkma

“Avcılık” Türk’ün en eski ve en sevdiği işlerden birisidir (Baykara, 2001: 111, 112). Derlemiş olduğumuz masalların yedi tanesinde (7, 19, 34, 41, 46, 51, 62) av sahnelerinin yer almış olması bu anlamda “av”ın çok sevildiğinin anlaşılması bir yana, Van masallarında av, avcılık, av hayvanları, avlanmada kullanılan araç ve gereçlerin (Göksu, 2008: 128-289) de ayrıca araştırılması gerektiğini göstermektedir. Türk geleneklerinde çok eskilere dayanan av ve avcılık; bir beslenme kaynağı, bir tür spor ve bir boyun saygı ve korku ilişkisi kurduğu canlıların (ongun/töz) bir başka boyun üyelerince türlü ritüellerle öldürülmesi bağlamında karşımıza çıkmaktadır (User, 2008: 40). Van masallarında en çok avlanan av hayvanının geyik (17, 34, 41, 44, 54) olduğu görülmekte; ayrıca geyik avının sadece padişahlar tarafından yapılıyor olması ise açıkçası bunun padişahlara ait bir imtiyaz olduğu (Esin, 2006: 209) izlenimini vermektedir. Eski Türklerde geyiğin diğer av hayvanlarından farklı bir yere sahip olduğu (Roux, 2005: 109), (Şen, 2008: 75-88) Türk mitolojisi ve masallarında yerinin çok büyük olduğu (Ögel, 1989: 570), (Çoruhlu, 2002: 161) ve proto Türk devrine ait olduğu var sayılabilecek kaya resimlerinde yer aldığı (Çoruhlu, 2007: 146) düşünülürse Van masallarında bu kadar çok yer almasının ayrıca anlamlı ve dikkate değer olduğunu ifade etmek gerekir.

7 numaralı masalda, uzaktan gelen bir heyet, av tazılarıyla bir ceylanın peşine düşerler.

19 numaralı masalda Ayıoğlu Abbas, Kiziroğlu Mustafa’yı bırakarak kurtla ava çıkar.

34 numaralı masalda, Melikşah Keloğlan'la geyik avına çıkar.

41 numaralı masalda, Ahmet'in babası sürekli geyik avına çıkar.

46 numaralı masalda, padişahın oğlu avlanırken hiç görmediği babasıyla karşılaşır.

51 numaralı masalda, padişahın oğlu İnci Mercan Dağı'na ava gider.

62 numaralı masalda, padişah, dağa ava gider; bir köpeğin ağacın başında asılı olduğunu görür.

2.12.3. Bahşış Verme

56 numaralı masalda, padişah sorularını doğru cevaplayan çobana bahşış verir.

2.12.4. Bekaret

Türkiye'de geleneğe dayalı toplumlarda bekaret, yüksek derecede değerlidir (Erdentuğ, 1977: 85). Masallarda görülen "bakire kız" vurgusunun da bu anlamda önemli olduğu görüşündeyiz.

Derlemiş olduğumuz masalların üçünde (34, 37, 43), bakire kız geçmektedir. 34. masalda, hoca, bir kadın cesedine sabaha kadar Kur'an-ı Kerim'den okuduğu dualarla can verir.

37. masalda, bir demirci ustası, bakire bir hatun olan periler padişahının kızıyla karşılaşır.

43. masalda, bir genç, çıktığı yolda çok güzel olan bakire bir kıza rastlar.

2.12.5. Bilmece

60. masalda köyün ağası, sorduğu bilmeceyi gelin bilirse geline tezgahı vereceğini söyler. Ve sorar;

"Yaz ola, gış ola,
Eli bağlı guş ola,
Seksen eyah, gırh buynuz,
Onu kim bilmiş ola?"

Gelin de karşılık olarak;

“Gapiya batan ola,

Olmiya kotan ola!” der ve cevabını vererek tezgahı alır.

53 numaralı masalda padişahın oğlu;

“Hocaker gızı!

Yerde reyhan neçedir?” diyerek kendisine evlenme isteğini belirtir.

Hocaker kızı da;

“Padişah oğlu!

Göğde yıldız neçedir?” diyerek isteğinin zorluğuna işaret ederek birtakım şartlar öne sürer.

63 numaralı masalda keçoluk deve;

“Keldir, çuldur yilinmez,

Teze su vermişem içilmez?” diyerek sorduğu bilmeceyle devî şaşırmak ister.

36 numaralı masalda, padişah eliyle birtakım işaretler yaparak, vezirine sorular sorar; vezir bilemez. Soruların cevabını dağda koyun otlatan bir çoban bilerek, padişahın veziri olur.

15 numaralı masalda, padişah, ihtiyara sorduğu soruları vezir anlamaz. Vezir, ihtiyara giderek verdiği altınlar karşılığında soruların cevabını öğrenir. İhtiyar babanın, padişahın sorduğu sorulara verdiği cevaplar oldukça anlamlıdır:

“İhtiyar baba, gözünnen nicesin?

İrağı yakın ettim.

Eyahnan nasılsın?

Eyağı üş ettim.

Ev durumnan nasılsan?”

Gulağım kar, dilim lal...”

2.12.6.Büyüklere Saygı ve El Öpme

Eski Türklerde, atalara karşı saygı duyulur, sözlerine kulak verilir ve tecrübelerine güvenilirdi (Kalafat, 2005: 120). Atalar kültü bağlamında (Kafesoğlu, 1987: 92) değerlendirilen atalara saygı ve buna bağlı olarak geliştirilmiş pek çok

ritüelin, bugün de geçerliliğini yitirmemiş olduğu gerek destanlarda gerek hikaye, masal ve diğer anlatı türlerinde yer aldığı görülmektedir.

24 numaralı masalda, padişahın en küçük oğlu evden ayrılmadan, ağabeylerinin aksine babasının elini öper, duasını alır ve bütün işleri rast gider.

47 numaralı masalda, Mirza Muhammed; “Büyüklerin sözü teberiktir,” diyerek babasının söylemiş olduğu sözlere uyar ve bütün işleri rast gider. Babasının da duasını almış olduğundan karşısına çıkan devi öldürür.

45 numaralı masalda, padişah, ninenin yaşına saygı göstererek elini öper.

44 numaralı masalda, Mir’in eli öpülürken; yedi yerde temenna edilip sekizinde el pençe duruluyor. Aynı masalda kadın Mir olan Biri’ye de aynı saygı gösteriliyor.

Aynı şekilde 36 numaralı masalda da, çoban, padişahı görünce; yedi yerde temenna, sekizinci de el pençe durur.

2.12.7. Cerge Oyunu

Sıra, dizi anlamına gelen, Van yöresinde bilinen ve oynanan “cerge oyunu”, el ele tutuşularak oynanan bir çeşit halay oyunudur. Cerge oyunu, derlemiş olduğumuz yetmiş masaldan ikisinde (48, 70) geçmektedir. Bu masalarda gelin ve kızlar cerge oynarlar.

2.12.8. Çeyiz

Çeyiz, gelin için hazırlanan her türlü eşyayı ifade etmektedir (Şanlı, Demirel, Tokyürek, 2007: 438). Türklerde bir gelenek ve töre olarak addedilen çeyiz (Ögel, 2001: 263-65) 7 ve 46 numaralı masalda karşımıza çıkmaktadır.

7 numaralı masalda, gelin edilen kız, atlılar eşliğinde çeyizi atlara yüklenerek yola çıkarılır.

46 numaralı masalda, üç kız kardeş evlilik öncesi kendilerine çeyiz yapmaktadırlar.

2.12.9. Çocuğa Ad Koyma

Çocuğa ad koyma toyları (Ögel, 2001: 278) Türk destan (İnan, 1998: 232), hikaye ve masallarında sıkça karşımıza çıkmaktadır.

6 numaralı masalda Derviş, çocuğu olmayan padişaha bir elma verir. Yarısını hanımının yarısını da kendinin yemesini; çocuğu olursa adını kendisinin koyacağını (Fatma), ayrıca kız olursa onlardan alacağını ifade eder.

9 numaralı masalda, derviş, çocuğu olmayan padişaha bir elma verir. Doğacak çocuğun ismini de doğmadan Zöhre Bani koyar.

2.12.10. Çocuk Sahibi Olma (Çocuksuzluk)

Çocuksuzluk dört masalda (6, 9, 18, 64) karşımıza çıkmaktadır:

6 numaralı masalda çocuğu olmayan padişaha, derviş bir elma verir; padişahın bir çocuğu olur.

9 numaralı masalda bir derviş, çocuğu olmayan padişaha elma verir. Elmayı yiyen padişahın hanımının bir kızı olur.

18 numaralı masalda, çocuğu olmayan kadın, bir yumurtayı bezlere sarar ve bu yumurtadan bir çocuğu olur.

64 numaralı masalda, çocuğu olmayan bir kadın, yumurtayı karnına bağlar ve bir müddet sonra bir çocuğu olur.

2.12.11. Dualar ve Beddualar

İyi dilekleri ihtiva eden kalıplaşmış sözler (Kaya, 2001: 4) olan duaların, derlemiş olduğumuz yetmiş masalda seksen dokuz kere; bedduaların (Kaya, 2001: 22-31) ise yirmi dört kere geçmiş olması, bu konunun Van masalarında ayrıca araştırılması gerektiğini göstermektedir.

Baba duası almanın önemine özel bir vurgu yapılan 47. masalda, Mirza Muhammed bütün zorlukların üstesinden gelir; kardeşleriyse baba duası almadıkları için elini attıkları her işte başarısız olurlar.

2.12.11.1. Masallarda Geçen Dualar

Allah senen razı ola: (4), (16), (18), (29), (43), (59)

Allah'ın gatına var: (9)

Allah almasın: (9)
 Allah esirgesin: (9)
 Allah aşkına: (9), (34), (64), (68)
 Allah göstermesin: (9), (46)
 İşin rastgele: (15)
 Yarabbi, sen beni sahlıyasın: (16)
 Oğlum gurban olsun namusuma: (16)
 Yarabbi, sonunu getiresin: (16)
 Allah size akıllar versin: (16)
 Ahret hatuni olasan: (16)
 Menim babalığım san helal olsun: (16)
 Allah'ım, yarabbim azametin büyüktür, meni sahla: (16)
 Baş gurban olsun eyahlara: (16)
 Allah yardımcın olsun: (17), (30)
 Biz san gurban olah: (20)
 Hızır imdadığan yetişe: (24)
 Allah seni bağışlasın: (24)
 Allah'a amanat olasin: (24), (30), (34), (37), (38), (43)
 Allah rahmet etsin: (32)
 Allah rızası için: (32), (34), (35), (37), (38), (39), (40), (41), (42), (43)
 Padişahın ocagı delinmesin: (30), (38)
 Yarabbena, sen düşküne yardım et: (34)
 Allah adamı düşirmesin: (34)
 Allah'ın Peygamber'in hatrına var: (34)
 Evin yihılmasın: (34), (36), (37), (40), (42), (44), (61)
 Allah belanı vermesin: (34), (39)
 Horozin ocagı delinmesin: (34)
 Allah iman, Gur'anla cümlemizi hasıl etsin: (37)
 Allah rızası için bağışla: (37)
 Dıral'ın ocağı delinmesin: (38)
 Nenen san gurban olsun: (38)
 Cenab-ı Hak iki dünyamızı mamur etsin: (38)

- Allah, Peygamber senden razı olsun: (39)
- Allah, hiyrın gabul etsin: (39)
- Keloğlan'ın evi yihılmasın: (41)
- Hanın harap olmasın: (42)
- Arapların ocağı delinmesin: (42)
- Zopanin evi yihılmasın: (42)
- Allah sizden, bizden, cümle Müslümanlardan razı olsun: (42)
- Onnarın adaleti eyle yürisin ki, sanki gılıç kimi keskin olsun: (43)
- Ocağın delinmesin: (43)
- Allah amelen göre işin rastgetirsin: (43)
- Senin canın sağ olsun: (45)
- Men senin ağzığan gurban olum: (46)
- Allah işin rastgetirsin: (46)
- Allah sena iman versin: (46)
- Hele başa düşmeye: (46)
- Allah'ın hatrına: (47)
- Allah sena yardımçı ola: (47)
- Cenab-ı Allah imdadağan yetiše: (47)
- Allah'ım bu sefer de bana fırsat ver: (47)
- Çok şükür Allah'a: (48)
- Allah bağışlasın: (51)
- Allah'ı seversen ayıbını verme üzüne: (59)
- Ceddim, celalim hakkı için: (59)
- Allah'a çok şükür: (64)
- Allah senin evin yapa: (65)
- Allah sizin de muradınızı versin: (67)
- Gözi kör olmasın fakirliğin: (67)

2.12.11.2 Masallarda Geçen Beddualar

- Gızın evi yihılsın: (9)
- Evin yihılsın: (9)

Anamın gözi kurısın: (10)
 Eviz yihıla: (2)
 Allah size bela vere: (12)
 Emeğim san haram olsun: (16)
 Gızın üzi benim üzime haram olsun: (16)
 Torpah senin halan: (18)
 Torpah goyum benim oğlumun başına: (18)
 Allah senin belan vere: (18), (45), (61)
 Torpah başığan goyum: (28)
 Senin evin yihılsın: (34)
 Padişahın başında gadasın: (34)
 Senin yaptıkların senin başına gadasın: (34)
 Allah belası versin: (34), (69)
 Sen benim anama ağlayasan: (38)
 Allah boynun alttan goya: (46)
 Allah seni kahretsin: (47)
 Cehennem ol: (57)
 Allah evin yihsın: (61)
 Allah senin canın ala: (63)
 Başın yesin: (63)
 Nabal senin boynan ola: (65)

2.12.12. Düşün

Derlemiş olduğumuz Van masallarından beş tanesinde (17, 19, 33, 34, 67), düşünlerin kırk gün kırk gece; dokuz tanesinde de (9, 18, 24, 40, 44, 47, 54, 55, 59) yedi gün yedi gece yapıldığı görülmektedir.

Ayrıca bu masallarda geçen düşünlerde kırk tane kurban kesilmesi, kırk tane yetim giydirilmesi, açların doyurulması “Dede Korkut Hikayelerinde” geçen (Ögel, 2001: 275) Türklerin geleneksel toy verme esnasında yaptıkları özel ritüeller olarak yer alması, bu masallara ayrı bir anlam kazandırdığını düşünmekteyiz.

2.12.13. D n r Sandalyesi

D n r sandalyesine oturmak, Van yöresinde kız isteneceği zaman başvurul n bir yöntemdir (Akg l, 2008).

17 numaralı masalda, Ahmet'in babası, padi ahtan kızını istemedenden önce d n r sandalyesine oturur.

2.12.14. Elçi (Görücü)

46 numaralı masalda bir padişah, oğluna kız istetmek için başka bir ülkenin padi ahına elçi yollar.

2.12.15. Emanet Bırakma

11 numaralı masalda, padişah, hacca gitmeden kızını hocaya emanet eder.

25 numaralı masalda, nine, kızını mahallenin kızlarına emanet eder.

27 numaralı masalda,  ingene, üzümlerini dostuna emanet bırakır.

47 numaralı masalda, Mirza Muhammed, ni anlısını kardeşlerine emanet eder.

61 numaralı masalda, ağa, oğlunu Bilusuk'a emanet edip e iyle bir düğüne gider.

2.12.16. Hamama Gitme

22 numaralı masalda, padişahın kızı, cariyeleriyle yıkanmak için hamama gider.

2.12.17. Hediye

Bir iyi niyet göstergesi olan hediye ve hediyele me ile ilgili olarak Çin kaynakları Türklerin komşularıyla olan hediyele melerinin (Salman, 2007: 4) zamana ve statüye göre çeşitlilik arz ettiğine dikkat çekmektedir. Konu bu cepheden ele alınacak olursa derlediğimiz masalarda gönderilen hediyelerin oldukça değerli oldukları, 47. masalda padişahın oğluna bir Arap atı; 9. masalda ise padişahın, kızına değerli bir ku  aldığı görülmektedir.

9 numaralı masalda, padişah, kızına hediye olarak bir kuş alır.

14 numaralı masalda, periler padişahı, Hz. Muhammed (s.a.s)' e hediyeler göndermek ister; fakat gönderemez.

47 numaralı masalda, padişahın Arap atı, babasının ona verdiği bir hediyedir; at kaybolunca padişah acılar içinde kıvrılır.

48 numaralı masalda, maymuncuk, kayınbabasına hediye olarak altın sininin içinde mücevher yollar.

2.12.18. Hocaya Verilme

Derlemiş olduğumuz Van masallarında “hocaya verilme”, iki yerde geçmektedir.

33 numaralı masalda, padişah, Davlan'ı yetiştirmeleri için yedi tane hocanın yanına verir.

16 numaralı masalda, padişah, hacca gitmeden önce kızını daha iyi okur diye bir hocaya emanet eder.

2.12.19. Horoz Döğüşü

Büyükler arasında bir eğlenme aracı olan “horoz döğüşü” (Boratav, 1984: 232)nün 34 numaralı masalda Keloğlan ile Melikşah'ın bir süre bu işten geçimlerini sağlamalarına vesile olduğu görülmektedir.

2.12.20. İkram

39 numaralı masalda, çoban, padişaha; “Padişahım Allah rızası için benim bir ikramım var, sen kabul et,” diyerek kendisine ait olan koyundan süt sağlar ve padişaha ikramda bulunur.

2.12.21. Kemer Takma

Eski bir Türk geleneği olan kadınlarda kemer takma (Eröz, 1975: 37) derlemiş olduğumuz masallardan sadece birinde (6) geçmektedir.

Bu masalda “Derviş baba” kız için kuyumcuya olağanüstü güzellikte bir kemer yaptırır.

2.12.22.Kız Isteme

Türk görenekleri içerisinde halen kabul gören kız isteme (Boratav, 1984: 172) şehir ve köy ortamlarında geçerliliğini sürdürmekte, göreneğe verilen özen ve önemin Van masallarına da yansıdığı görülmektedir. 40 numaralı masalda padişah, çiftçiden kızını kendisine; “Allah’ın emriyle, Peygamber’in gavliyle men senin gızın kendime istiyorum. Altın amarat, yakut, zümrüt, mücevherat... Gızın ağırlığınca sana tartım, verim,” diyerek ister.

11 numaralı masalda, padişah, veziri ve köyden ağalar göndererek nahırcının kızını oğluna ister.

17 numaralı masalda, padişahın seyisi; “Allah’ın emri Peygamber’in kavliyle padişahın kızını oğluna ister.

33 numaralı masalda, Hızır aleyhissalam, Allah’ın emri Peygamber’in kavliyle Meryem’i üç dev ağabeyinden Davlan’a ister.

45 numaralı masalda, nine, padişahın kızını “Senin gızın Allah’ın kaderi varsa istiyem oğluma,” diyerek ister.

2.12.23.Kuş Ötmesi

14 numaralı masalda, bir çınar ağacının üstünde öten kuş, Kur’an okumaktadır.

2.12. 24.Misafir ve Yolcu Ağırlaması (Konukseverlik)

Türk toplumunun geleneğe dayalı değerleri arasında bir diğer önemli değeri de konukseverliktir (Erdentuğ, 1977: 94). Türklerde konuk, bir kutluluk ve uğur işareti olarak sayılmış, her topluluk ve ailede, konuk için bir konuk evi yapma bir insanlık ve ahlak sorunu olarak ele alınmıştır (Ögel, 2001: 315-18). Van masallarında misafir, öncelikle Tanrı misafiridir (51). Özellikle iki masalda (44, 10) misafirlerin evde üç gün ağırlandığı ve ancak üç günden sonra “Nerden gelisen, nerye gidisen?” (44) diye sorulduğu, misafire verilen değeri, daha da anlamlı kıldığı kanaatindeyiz.

Van yöresinden derlediğimiz yetmiş masaldan on ikisinde misafirlik kavramının geçmiş olması, yörede misafirhane olarak da kullanılan “Divanhane”lerin varlığı misafire verilen öneme ayrıca işaret etmektedir.

10 numaralı masalda, “Kuşlar padişahı”, evine gelen misafire yemek verilmesini emreder.

14 numaralı masalda, periler padişahı, “Hz. Muhammed (s.a.s)”in evine misafir olur.

14 numaralı masalda, kızın babası, “Periler padişahı”nın evinde misafir kalır.

24 numaralı masalda, misafire verilen önem özellikle vurgulanır. Bu masalda padişah evlerde ışık yakılmasını yasaklar; fakat kahveye gelen misafir buna uymaz. Kahvecinin padişaha verdiği yanıt oldukça anlamlıdır:

“Bana bir misafir geldi... Ben ona ne diyebilirim!” der.

38 numaralı masalda, padişahın kızı, iki gün Bağdat padişahının sarayında kırk veziri ile birlikte misafir kalır.

42 numaralı masalda, köylü, evine gelen bezirgancıları örf ve adetleri ne ise en iyi şekilde ağırlayıp misafir eder.

45 numaralı masalda, kız, oğlan kardeşini evine geldiğinde en iyi şekilde ağırlar.

46 numaralı masalda, padişah, kendisini tanımayan oğlunu misafirliğe çağırır.

47 numaralı masalda, Mirza Muhammed, ninenin evinde misafir olarak kalır.

2.12.25.Muska Yapma

Arapça’da yazılı şey anlamına gelen muskanın (Boratav, 1983: 119), evlilik öncesi, çiftleri, başlarına gelebilecek kötü şeylerden korumak maksadıyla 34 numaralı masalda Melikşah’a da düğünü sırasında yapıldığı görülmektedir.

2.12.26.Nişan

Nişan “evlenme için bir vaad” ve aynı zamanda bir “ön akid”dir (Ögel, 2001: 266), (Erdentuğ, 1977: 72-5).

Yüzük ise nişanı kutsayan sembolik bir göstergedir. Van masallarında nişan, üç masalda karşımıza çıkar.

9 numaralı masalda, Zöhre Bani ile padişahın oğlu birbirine yüzük takarak nişanlanırlar.

Kulağa küpe takarak nişanlanma, diğer nişan törenlerinden farklı bir özellik olarak 10 numaralı masalda karşımıza çıkmaktadır. Bu masalda “Guşlar padişahı” kızın kulağına küpe takarak kızı kendine nişanlar.

47 numaralı masalda, Mirza Muhammed, ninenin kızlarının yüzüklerini alarak kardeşlerini ve kendini nişanlar.

2.12.27.Sünnet

Erkek çocuk belli bir yaşa gelince uygulanan (Eyuboğlu, 1987: 170) ve Müslüman-Türk geleneklerinde bölgelere göre çeşitlilik gösteren sünnet törenleri (Boratav, 1984: 159) 51 numaralı masalda geçmektedir.

2.12.28.Taziye (Baş Sağlığı Dileme)

Ölüm gelenekleri içerisinde yer alan baş sağlığı dileme (Boratav, 1984: 199), 34 numaralı masalda geçmekte; ve bu masalda halk, babasının ölümünden dolayı Melikşah’a taziye gelmektedir.

2.12.29.Tılsım

Masallarda çok rastlanan bir öge olan tılsım, büyü'nün etkisini sağlamaya yarayan araçlara verilen addır (Boratav, 1984: 12).

24 numaralı masalda, at, oğlana, vezirin yarım dünya yaptırmasını, bilhassa vezirin yaptırmasını, aksi takdirde tılsımın bozulacağını söyler.

2.12.30. Ölüm

34 numaralı masalda, “Emr-i Hak” baki olur, padişah vefat eder.

45 numaralı masalda, dede açlıktan ve susuzluktan vefat eder.

49 numaralı masalda, hastalanan baba ölmeden çocuklarını yanına çağırır, kendilerine vasiyet bıraktıktan sonra da ölür.

54 numaralı masalda, çocukların annesi ölür. Baba, çocuklara bir üvey anne getirir.

2.13.MASALLARDA GEÇEN ATALARSÖZÜ VE DEYİMLER

2.13.1.Atasözleri

İnsanoğlu çiğ süt emmiştir: (16)

El oğluna emniyet olmaz: (16)

Derdini demeyen derman bulamaz: (17)

Emir demiri keser: (24)

Balık bilmeseydi, Halık bilir: (34)

Harda bi post, orda bi dost: (34)

Yorgan gitti, deva bitti: (34), (37)

Babalar demiş; her ağaç masa olmaz, her adam Hasan olmaz, her adam çalışıp Allah'ın velisi olamaz: (38)

Padişah ölür fermanı galır; yiğit gider, nami, şani söylenir; cami yihılır, mehrap söylenir: (38)

Allah verdi mi verir; Dingo'nun bağında da verir: (38)

Aslan olsan, yohsulun ganadi gahmaz: (38)

Para ne yapmaz; bi senede yapani, bi ayda yapar: (38)

Zengin istediğini yer, fakır da ne bulsa onu yer; ilahiyat boyun eğer, o bulduğunu yer: (38)

Edersin gulum, çekersin zulüm: (40)

Ellen eden gurtulur, dillen eden ipe gider: (40)

Babalar demiş; akilsız gafanın üzinden ne çeker sefil ceset: (41)

Elinne eden gurtulur, dilinne eden gurtulmaz: (41)

Bilgin yohsa bi meclisde oturduğün zaman söz üzeren gelmeyene gadde kimseye cevap verme, sükut geri, yerinde gal: (41)

Yeri geldi; sakla samani, gelir zemani; sattim semani yaptım bu hani: (42)

Büyüklerin sözü teberiktir: (47)

2.13.2.Deyimler

Feleğin çarkını mıhlamak: (7)

Kara kuru olmak: (8)

- Deli divane olmak: (9)
- Sır eşige çıkmak: (9)
- Haletleyip yola salmak: (12), (16)
- Menzili yok, kirası çok: (10)
- Sen sağ, ben selamet: (15)
- İftira iftiranın götünü yırtı: (16)
- İftira süsü vermek: (16)
- Üzim senden garadır: (16)
- Gözü gıssa olmak: (16)
- Kalbini bozmak: (16)
- Leblerinden bal dökülmek: (16)
- Baş gurban olsun eyahlara: (16)
- Aklı ermemek: (16)
- Üstten tutturı, üst eyahtan yemeyi: (16)
- Yüz etmemek: (16)
- Aklı gitmek: (16),
- Ballandırmak: (16), (46)
- Ciğer parçası olmak: (16)
- Ağzı sünger, dili kaymak: (16)
- Özü kara olmak: (16)
- Eşkere etmek: (16)
- Sağ elinden gelmek: (16)
- Dersine çalışmak: (16)
- İçine ateş düşmek: (16), (34)
- Derdine derman olmak: (16), (21), (24), (34), (39)
- Cehennem olmak: (16), (22)
- Birisini gözüne kestirmek: (17)
- Baş göz etmek: (17)
- Gözüne kestirmek: (17)
- Kıt kanaat geçinek: (17)
- Ağzını yoklamak: (17)
- Dellenmek: (17)

Yan gözle bakmak: (17)
 Baş koymak: (17)
 Gözüne ilişmek: (17)
 Göze almak: (17)
 Bağrına basmak: (17)
 Bir ayağı çukurda olmak: (17)
 Başında kara bulut dolaşmak: (17)
 Çıkar ağzındaki baklayı: (17)
 Yer yatak yatmak: (18)
 Beş gözle vurulmak: (18)
 Belinin kemiği kırılmak: (18)
 Bir içim su olmak: (18)
 Akli başına gelmek: (18), (20)
 Hatırı kalmak: (20), (21)
 Hamamlanmak: (20)
 Dert bağlamak: (21)
 Tortop olmak: (22)
 Boynum kıldan incedir: (24)
 Yola düşmek: (24), (32), (34)
 Işık yüzü görmemek: (24)
 Zifir zindan gibi olmak: (24)
 Başın yemek: (24)
 Gaflete dalmak: (24)
 Yoku yoksulluğu olmak: (24)
 Hızır gibi yetişmek: (24), (33)
 Su yolu etmek: (24)
 Gönlü kırık olmak: (24)
 Dünya ile haşır neşir olmak: (24)
 Haşır neşir olmak: (24)
 Akıl varlık olmak: (25)
 Yol göstermek: (25)
 Yaka silkmek: (26)

Yüreği kopmak: (26)
 Sopa çekmek: (28)
 Yakayı kurtarmak: (29)
 Oyun etmek: (29), (50)
 Meydan alıp yürümek: (30)
 İş işten geçmek: (30), (32)
 Sözünü tutmak: (30)
 Can korkusu: (30), (38), (41)
 Beti benzi atmak: (30)
 Yüreği serinlemek: (30)
 Bin tövbe etmek: (30)
 Yaşlı başlı: (32)
 Söz birliği etmek: (32)
 Ne selam ne kelam: (32)
 Başiboş: (32)
 İn cin olmamak: (32), (55)
 Başa bela olmak: (32), (34)
 Kara kara düşünmek: (33)
 Gözleri fal taşı gibi açılmak: (33)
 Ucu bucağı görünmemek: (33)
 İmdadına yetişmek: (33)
 Adını anmak: (33)
 Kulaklara ziyafet çekmek: (33)
 Toz duman olmak: (33)
 Amması var: (34), (41)
 Gözü açık olmak: (34)
 Sıfatı hükümet binası gibi olmak: (34)
 Ağzı yırtık olmak: (34)
 Sırta kadem basmak: (34), (43)
 Anasının gözü olmak: (34)
 Öte dünyası yaklaşmak: (34)
 Ölüm çağları yaklaşmak: (34)

Acık etmek: (34)
 Yükte yüngül, pahada ağır: (34), (40)
 Canından geçmek: (34)
 İçine ateş düşmek: (34)
 Cin fikirli olmak: (34)
 Gözü düşmek: (34), (40), (45), (50)
 Kervanı elinde olmak: (34)
 Elinden kaçırmak: (34)
 Uzun boylu: (34)
 Al ver etmek: (34), (42)
 Kurşun gibi yetişmek: (34)
 Aklını toplamak: (34)
 Ölüm hastalığı tutmak: (34)
 Hakkı kaybetmek: (34)
 Alnından pire düşse bin parça olmak: (34)
 Gözlerinden kan saçmak: (34)
 Hakkı katil etmek: (34)
 Kıyamet kopmak: (24), (34), (37)
 Baş tacı olmak: (34)
 Cinine huyuna salmak: (34)
 Ağız etmek: (34)
 Foyasını çıkarmak: (34)
 Alemi değişmek: (34), (38)
 Beti benzi atmak: (38), (67)
 Aklını atmak: (35)
 Deli olmak: (35)
 Kerli ferli olmak: (36)
 Deli divane olmak: (36)
 Akli başında olmak: (36)
 Murizini sallamak: (36)
 Kerli ferli olmak: (36)
 Aklını kaybetmek: (37)

Sağlama çıkmak: (37)
 Gözü aç: (37)
 Gözleri kan deryasına dalmak: (37)
 Şeytan muhalif olmak: (37)
 Yüzünden, gözünden nur dökülmek: (37)
 At sürüp meydan vermek: (38)
 Kıyamet gibi: (38)
 Ciğerleri dağlanmak: (38)
 Canı ciğeri olmak: (38)
 Ağzına almamak: (39)
 Ağzına almak: (39)
 Hastası olmak: (39)
 Ölüsü olmak: (39)
 Sen benim anam, bacım: (39)
 Adamakıllı: (39), (53), (63)
 Gizli saklı: (39)
 Kırk yıl hatırı olmak: (40)
 Ayaklarının altında yay olmak: (40)
 Kolu kanadı kırılmak: (40)
 Akli karışmak: (40)
 Kendinden geçmek: (40)
 Benzi saramak: (40)
 Rengi kaçmak: (40)
 Dört dörtlük: (40)
 Kıymet biçmek: (40)
 Akıl satmak: (41)
 Elek elenmiş duvardan asılmış: (41)
 Akıl vermek: (41)
 Oyun kurmak: (41)
 Yeri yerinde oynatmak: (41)
 Akli başına toplamak: (41)
 Darıyı direğe yürütmek: (41)

Yere göğre ferman okumak: (41)
 Geceli günözlü: (42), (43)
 Bağırı çatlamak: (42)
 Ovanın ucuğı var, bucağı yohdur: (43)
 Gece gündüz: (43)
 Göz atmak: (43)
 Babalık etmek: (43)
 Baş başa kalmak: (43)
 Evine ateş düşmek: (43)
 Kıyamet kadar: (43)
 Elde yok, ayakta yok: (43)
 Taban basmak: (43)
 Taban dövme: (43)
 Cehennem ateşi gibi tesir etmek: (43)
 El pence durmak: (44)
 Tebelleş olmak: (45)
 Ağzından sular akmak: (45)
 Pabucuna ateş girmek: (46)
 Elbise yemek: (46)
 Dilde kemik olmamak: (46)
 Kanı kaynamak: (46)
 Ayan olmak: (46)
 Başın yemek: (46), (63)
 Nikahını kesmek: (46)
 Dört köşe olmak: (46)
 Yüzü kaşından geçmek: (46)
 Geçinip gitmek: (46)
 Akli gitmek: (46)
 Kolu kanadı kırılmak: (46)
 Selamete çıkmak: (46), (47)
 Götüne ateş dolmak: (46)
 Yüklüğünü tutmak: (47)

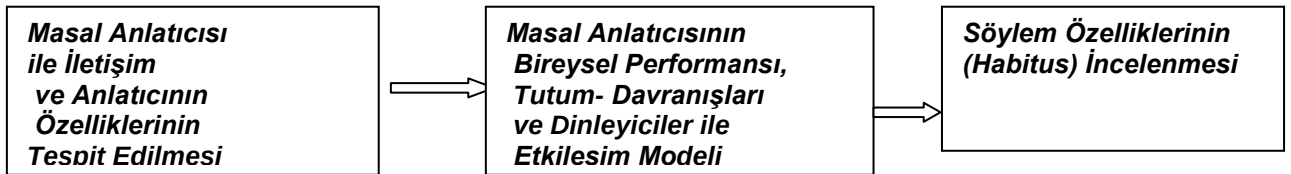
Kuş uçmaz, kervan geçmez: (47)
 Azlığını, tozluğunu almak: (47)
 Dünyanın dibi olmak: (47)
 Gökte ararken yerde bulmak: (47)
 Çarşı çarşı gezmek: (47), (59)
 İns getmez, cins getmez: (47), (55)
 Kara giymek: (48)
 Toz duman gitmek: (48)
 Zibil etmek: (48)
 Aklına gelmek: (49)
 Ağzı, dili olmamak: (50)
 Yol iz bilmemek: (52)
 Hacil etmek: (53)
 Başını yitirmek: (54)
 Kulak misafiri olmak: (54)
 Eşiğe vermek: (54)
 Zahmet çekmek: (57), (63)
 Hatırını kırmamak: (57)
 Zol çekmek: (61)
 Yazığına girmek: (66)
 Yakası kurtulmak: (66)
 Sırrına yetik olmak: (66)
 Tabana kuvvet: (67)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
VAN TÜRK HALK MASALLARI ANLATIM GELENEĞİNİN İCRA-
BAĞLAM FAKTÖRLERİNİN ANLATICI VE MOTİFLER AÇISINDAN
ÇOKLU ANALİZİ

3.1. MUHİTTİN SADIK'IN MASAL ANLATIM MODELİ VE SÖYLEM YAPISININ DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1.1. Masal Anlatıcısıyla İletişim Kurulması ve Temel Özellikleri

Masal anlatıcısına ulaşmak için öncelikle kendisine telefon edildi. Daha sonra sözleşilerek anlatıcı evinde ziyaret edildi. Muhittin Sadık'ın evi ara bir yol üzerinde, çevresi yaklaşık olarak üç metre duvar ile çevrilmiş, tek katlı ve kerpiçten yapılmıştır. Eve dış kapıdan girişte büyük bir avlu mevcuttur. Evin sol tarafında hayvanların barındığı bir ahır, sağ tarafında ise tandır mevcuttur. İlk karşılaşmada masal anlatıcısı, eşi ve gelini bizi oldukça sıcak bir şekilde karşıladılar. Muhittin Sadık oldukça yaşlı bir görünümde, zayıf, beyaz tenli, ağzında sadece birkaç dişi kalmış, gözleri çok iyi görmediği için elinde ancak baston yardımı ile yürüyebilen, başında fötür şapkası ile sıcak bir görünüm sergileyen seksen yaşında bir masal anlatıcısıdır. Muhittin Sadık, misafir karşılama sürecinde son derece görgülü, saygılı ve seçkin davranış modellerine sahip olmanın yanında, söyleminde de çok güçlü belagat özellikleri göstermektedir.

Şekil 3.1. Masal Anlatıcılarını İnceleme Modeli

Sadık ailesi -Muhittin Sadık, hanımı ve gelini- bizi evin girişi olan avluda misafir etti. Avluda otururken bu süre içerisinde kendisi bize genel olarak çocukluğundan, yörenin geçmiş gelenek, görenek ve kültürel yapılarından söz etti. Burada yaklaşık olarak üç saatlik süre içerisinde Muhittin Sadık, bize genel olarak “Köroğlu, İrşadi Baba, Yusuf ile Züleyha ve Ercişli Emrah ile Selvi” gibi yörede anlatılan hikayeler hakkında konuşarak bilgi vermiş, ayrıca **Aşıklık geleneği** üzerine oldukça geniş ölçekli bir sohbet ortamı oluşturmuştur. Ayrıca anlatıcı bize “İrşadi Baba,

Hayreti Baba, Köroğlu ile Nigar Hanım” hikayeleri ile kendi başına gelmiş bazı olayları da hikayeleştirilmiş bir üslupla anlatmış ve bu anlatılar tarafımızdan kayıt altına alınmıştır.

Kendisini ozan olarak tanımlayan Muhittin Sadık, hayatını şu satırlarla ifade etmektedir; “Ben ozan Muhittin, 1935’te Çelebibağı’nda dünyaya geldim. Günler ayları, aylar seneleri kovaladı; şimdi atmış yetmiş benim karanlığım çökmüş, bu dünya bitmiş öte dünya yahlaşmış. Ozan bugünleri için ne söylemiş, ne demiş, bahalım nasıl değerlendirmiş? İnsanlar aynı gün misalidir; sabah güneşi, öğle güneşinden sonra ikindi, ikindiden sonra mağrip, mağribin de bir karanlığı var. Bakalım ozan bu karanlığı, bu günleri nereye bağlıyor, gün misali:

Otuz yıldır hasret ile ağlarım
Lalesiz sümbülsüz kaldı bağlarım
İkindiye geldi benim çağlarım
İster günüm olsun ister olmasın

Hasretin sinemi etti bin pare
İster kanım çıksın ister çıkmasın
O yar ecel oldu çekti ruhumu
İster canım çıksın ister çıkmasın

Ah ile zar geçti benim çağlarım
Viran kaldı mor sümbüllü bağlarım
Ömrüm geçti geldi son çağlarım
İster günüm olsun ister olmasın

Ozan Muhittin ağlar senin arzumanında
Felek beni düşürdü derd ummanına
Dert beni öğitti değirmeninde
İster unum çıksın ister çıkmasın

İşte bu dünya böyledir; yetmiş sekse bulduktan sonra gün olsa ne olmasa ne...”

Kendisini bu şekilde ifade eden Muhittin Sadık, yaklaşık olarak bölgede yürüttüğümüz araştırma süresi zarfında (2 yıl) aralıklarla toplam on masal anlatmıştır. Bir görüşmede en fazla anlattığı masal sayısı ikidir. Genel olarak masal anlatmaya karşı tutumu değerlendirildiğinde, anlatıcının masal anlatımının çok ciddi bir toplumsal etkileşim süreci içerisinde olduğu görülmektedir. Bu yüzden bağlamsal koşulların, masal anlatıcısı üzerinde çok fazla motive edici etkisinin olduğu ifade edilebilir. Gerçekten anlatıcıyı kasıtlı bir şekilde doğrudan masal anlatmaya yönlendirdiğinizde, masal anlatıcısı bu süreç içerisinde zorlanmaktadır. Ancak zaman içerisinde ilişkilerin geliştirilmesi ve karşılıklı olarak etkileşim düzeyinin artması ile masal anlatıcısı daha rahat anlatım ve değerlendirme performansı ortaya koymuştur. Muhittin Sadık, çevrede daha çok ozan kimliği ile tanınmakla birlikte, masal anlattığı söylenen bir kişi olduğu için kendisi ile iletişime geçilen ilk masal anlatıcısı oldu. Gerek masal anlatım üslubu gerek yetişmiş olduğu çevre koşulları ile değerlendirildiğinde kendisinin bir **masal atası** olduğu anlaşılmaktadır. Kendisine, özellikle, çevrenin göstermiş olduğu ilgi ve saygı bu durumu pekiştirmektedir.

Masal anlatımında kendisine verilen bir öğle yemeği arasında yere oldukça büyük denilebilecek bir sofraya kuruldu; -yörede yapılan ev ziyaretlerinde, yemeğin genellikle yer sofralarında yenildiği görülmüştür- öncelikle ilk olarak erkekler sofraya oturdu. Muhittin Sadık hemen beş dakika içerisinde hızlı bir şekilde yer sofrasından bir şeyler atıştırarak ayrıldı. Bu arada biz de bayanlar için kurulacak ikinci yemek sofrası için beklemekte idik. Muhittin Sadık'ın sofraya gidip gelmesi beş dakikayı bulmadığı için oldukça şaşırdık. M. Sadık'a neden sofradan bu kadar erken kalkıp yemek yemediğini sorduğumuzda, kendisinin “çok aç olmadığını ifade etti.” Başka bir gün yine öğle yemeği için ara verildiğinde kendisi odada yalnız bir şekilde daha rahat yiyebileceği ifade etti. Biz de kendisine bir sini içerisinde öğle yemeğini verdik. Bu sefer Muhittin Sadık'ın bütün yemeği yediğini hayretler içerisinde gözlemledik. Bizim için bu çok önemli

bir detaydı. Muhittin Sadık, saygılı ve gururlu bir insan olarak başı önünde ilk geldiği gün, aç olduğunu belli etmek istememiş sofradan yarı aç olarak ayrılmıştır. Buna rağmen üst düzeyde bir performansla bize saatlerce masal anlatmıştır. İkinci karşılaşmamızda ise kendi başına hem namazını kılmış hem de yemeğini tek başına daha rahat ve kimse görmeden yemiştir. Bu durumu -Anadolu insanının ne kadar onurlu, alçak gönüllü ve kanaatkar olduğunu göstermek açısından- Muhittin Sadık'ın kişiliğinde görmek bizleri oldukça etkilemiştir.

Muhittin Sadık oldukça utangaç, çekingen, nerede, ne zaman ve nasıl konuşulacağını bilen bir kişilik özelliğine sahiptir. M. Sadık'ın iletişime gayet açık ve aydın bir düşünce yapısına sahip olduğu kendisi ile yapılan görüşmeler süresince gözlemlenmiştir. Ayrıca çok güçlü bir hafıza yapısına sahip olan Muhittin Sadık'ın, anlatım sürecinde oldukça yaratıcı ve doğaçlama açısından da üstün yeteneklere sahip olduğu söylenebilir. Zaman zaman bir meddah gibi davranarak jest ve mimiklerini oldukça yoğun kullanmakta, elinde tuttuğu mendili ve bastonu ile masal ortamını adeta bir şölen yerine dönüştürmektedir. Masal anlatırken bazen masalı kesmekte, dinleyiciye dönerek sorular sormakta; böylece dinleyicinin daha dikkatli bir şekilde masal dinlemesini sağlamaktadır. Hatta dinleyicilere sorular sorarak masalı ne kadar dinleyip dinlemediklerini de kontrol etmektedir. Böylece masal anlatırken dinleyici ortamını da etkin bir şekilde yönetmektedir.

3.1.2. Masal Anlatıcısının Bireysel Performansı, Tutum-Davranışları ve Söylem Özelliklerinin (Habitus) İncelenmesi

Bilinçli bir masal anlatıcısı (Deigh, 2005: 363) olan Muhittin Sadık'ın masal anlatım sürecine girişi ele alındığında çok ciddi bir zihinsel hazırlık yaptığı tutum ve davranışlarından anlaşılmaktadır. Özellikle çok kolay ve doğrudan anlatıma girememektedir. Bu durum masal anlatıcısının zihinsel olarak bilişsel sürecinde çok ciddi bir hazırlık süreci geçirdiğini göstermektedir. Kendisi ile bu süre zarfında yaptığımız görüşmelerde

Muhittin Sadık masalları hatırlamak için kendi kendine ciddi bir hazırlık yaptığını, bütün detaylarını zihinsel olarak hatırlamaya çalıştığını ifade etmiştir. Hatta masalı anlatırken bazı önemli detayların anlatım süreci içerisinde hatırlayabildiğini vurgulamıştır.

Muhittin Sadık'ın masal anlatımında oldukça bereketli (Ong, 2003: 57) bir anlatıcı olduğu ifade edilebilir. Yöredeki erkek masal anlatıcılarının masal anlatım söylemlerindeki özellikler dikkate alındığında, *Divanhane* kültürünün içinde yetişmiş olduklarından, belli bir üsluba dayandığı görülmektedir. Nitekim, bu anlamda anlatıcıların sözcük dağarcıklarının (Deigh, 2005: 371) çok geniş olduğu görülmüştür.

Muhittin Sadık'ın anlatmış olduğu masallarda kalıp kullanımlarına özel bir önem verdiği görülmektedir. Sözellikte bu kalıplar, derin bir yapıya sahip ve yapılar aracılığı ile algılanan bir yaşamı yansıtır. Bu yapıların yüksek sesle dile getirildiğini duymak, insanların dünya görüşlerini pekiştirir ve güçlendirir (Sanders, 1999: 20). Sanders (1999), masallarda geçen kalıplaşmış deyişleri dalgamsı bir yapıya benzetirken sürekli tekrarlana tekrarlana anlatıcıların belleğinde depolandığını ifade eder. Kalıp ifadelerin kullanıldığı masalların bu anlamda çok daha akıcı ve masalın doğasını çok daha iyi yansıttığını söylemek mümkündür.

Muhittin Sadık, anlatmış olduğu masallarda kalıp ifadeleri oldukça yoğun kullanan anlatıcılardan birisidir. Diğer anlatıcılardan farklı olarak M. Sadık, şahsına özel manzum giriş kalıpları kullanmaktadır. Bu çerçevede kendisi anlatmış olduğu on masaldan üç tanesine özel bir manzum girişle, diğerlerine ise tekerleme söyleyerek girmiştir. *İhtiyar Baba* adlı masalın girişinde;

“Ağalar ağalar!
Efendiler, efendiler!
Dökülmez közler,
Tükenmez sözler,
Dinleyin sizler,
Söyliyek bizler...”

Söylemez Hanım (Melikşah) adlı masalın girişinde;

“Eyle ne gezersin divane gönül?
Elde bulunacak sana neler var...
Arı cem eyledi bin bir çiçekten,
Gözde hüner, balda neler var...”

Demirci, Hoca, Hafız masalının girişinde;

“Hekayeler, hekayeler!
Bir yaşayan da hekaye,
Bin yaşayan da hekaye,
Zengin de hekaye,
Fakir de hekaye...”

Dıral adlı masalın girişinde; “Babalar demiş; her ağaç masa olmaz, her adam Hasan olmaz, her adam çalışıp Allah’ın velisi olamaz.”

Köpeğin İdamı isimli masalında, M. Sadık şu şekilde giriş yapmaktadır; “Zeman zeman içinde, galbur seman içinde... Deve dellehlik eder eski hemam içinde... Hemamcının tasi yoh, külhancının baltası yoh, gocukari hemamdan gelir, heçbir şeye faydası yoh... Lahdan luhdan, yaptım bir kaftan, eyi olsun, siper olsun diye; yahalari garpuz gabugi, dügmeleri turptan. Tosbahaya vurdım palan, yedi yerden çekdim golan, bu sözde olmaz yalan...”

Bezirganbaşı isimli masalda söylediği tekerleme; “Var varalım, sür sürelim, destursuz bağa girenin hali budur efendim. Derelerden yel kimi, tepelerden sel kimi, Hamza-yi pehlivan kimin, Kahraman-ı Katil kimin. Gahve tütün büsbütün, kim görmüşdür bu sinegin işini? Vurdım gılıç ile kesdim başını, yedi dağ üstüne serdim leşini. Sinek uçti, vızıldadi hevaya, yağını süzdüm beş yüz tevaya, etini yühledim beş yüz deveye. Deh deh ettim Kayseri’ye döşini...” şeklindedir.

Akılsızın Devleti isimli masalın girişine ise; “Bir varmış, bir yohmuş... Allah’ın guli çohmuş... Dünyaya eyle laflar, eyle hekayeler, eyle sözler gelmiş ki, söylemeknen senelerce söylesen bitmez...” şeklindeki tekerleme ile girmektedir.

Örneklerde de görüleceği üzere Muhittin Sadık, masallara girişte ya manzum bir giriş ya bir tekerleme ya da bir atalar sözü kullanmaktadır. Kendisine masallara niçin manzum bir girişle başladığını sorduğumuzda; “Atalarımız bir hikayeye, bir masala ya da bir söze giriş yaptığında önden mutlaka ya manzum dörtlükler ya tekerlemeler ya da atalar sözü söylerlerdi,” şeklinde bir cevap vermiştir. Masallarda kullanmış olduğu pek çok atasözünün de bununla ilişkili olduğu düşünülmektedir. Muhittin Sadık, eğer masalın başında manzum bir giriş yoksa masalın içinde mutlaka bir manzum dörtlük ya da atalarsözü kullanarak masal anlatımını gerçekleştirmektedir. *Çiftçi Babanın Akıllı Gızı* adlı masalda ise masalın sonunda şöyle bir dörtlükle masalı bağlamaktadır:

“Evel giymez idim ipek mintani,
Giyersin çul yavaş yavaş.
Ensarnan gonişmayan adamın,
Altın ismi olur pul yavaş yavaş.”

Dıral isimli masalın içinde de aynı şekilde bir dörtlüğe yer verilmektedir:

“Canana can katmak sevapmış derler...
Cansız canan olur mu, bühtan iderler.
Dili yoh heyvanın, gurban ederler,
Kendi canın gurban veren olmamış...”

Muhittin Sadık, masalları anlatırken adeta mekanların içinde, kahramanların bizatihi kendisiymiş gibi olayları yaşamakta, kahraman ata binecekse birden ayağa kalkmakta, sanki ata binen kendisiymiş gibi o anın

heyecanını dinleyicilere hissettirmektedir. Kahramanın kılıcını kendisi kullanıyormuş gibi eline almakta, konuşurken masal aleminin içinde adeta yaşamaktadır.

Muhittin Sadık'ın bağlamsal koşullarını değerlendirdiğimizde; kendisi masal anlatmaya başlamadan önce özellikle elli yaş üzerinde olan bayanların odanın dış kapısının kenarına bağdaş kurarak oturduklarını ve neçekleri ile ağızlarını kapatarak masal anlatıcısını dinlemek için dizildikleri gözlemlenmiştir. Ayrıca anlatıcının erkek olmasının konu masal olduğunda dinleyici için yerin, konumun ve giyimin esasen bir öneminin olmadığı görülmektedir. Dinleyici bayanlar sadece görünen gözleri ile anlatıcıyı büyük bir dikkat ve saygıyla dinlemekte, hatta ve hatta, masal aralarında daha önceden de dinlemiş oldukları bu masala katılarak ya da başları ile onaylayarak birbirlerine bakışıp gülüşerek onlar da bu ortamı anlatıcı ile birlikte paylaşarak yaşamaktadırlar. Erkek dinleyiciler de zaman zaman oturdukları yerleri değiştirerek yere oturup ya ayaklarını uzatmakta ya da bağdaş kurmaktadır. Erkek dinleyicilerin bu anlamda bayan dinleyicilere göre daha rahat olduklarını söylemek mümkündür. Ayrıca masalların bu anlamda dinleyici kitlesine bakıldığında çocuklar olmadığı çok açıktır. Masal denildiğinde belki ilk akla gelen çocuklardır. Ama yörede iki yıl boyunca yapılan araştırmalarda masal anlatıcılarının dinleyici zümresinin çocuklar olmadığı görülmüştür. Zaten hem nicelik hem de nitelik olarak Van masallarının yapısına bakıldığında bir çocuğun bu anlatıları anlaması oldukça zor görünmektedir. Açıkçası bu masalların kurgularının çocuklar anlasın diye oluşturulmadığı çok açık anlaşılmaktadır. Nitekim, biz dahi masal anlatımı esnasında masalda anlatılan hem olayları takip etmek hem de olaylar arasındaki bağlantıları anlamakta epey güçlük çektiğimizi ifade etmek isteriz.

Muhittin Sadık, masallarının bitişinde çoğunlukla yoğun kalabalığın etkisi ile olsa gerek dualar, iyi dilek ve temenniler ile masalını bitirmekte ve son noktayı da “amin” diyerek cemaat koymaktadır.

Muhittin Sadık'ın anlatım modeline baktığımız zaman, yine çok etkin bir şekilde “sözsüz iletişim” yeteneğini kullanarak anlatımını önemli oranda

zenginleştirdiğini görmekteyiz. Masal anlatımı sırasında el ve kollarını çok sık bir şekilde hareket ettirmekte, buna mukabil mimiklerini yoğun bir şekilde kullanmakta ve oldukça yüksek bir ses tonu ile kelimeleri olduğundan çok fazla uzatarak masalların dinlenilirliğini önemli oranda arttırmaktadır.

Söylem analizi, linguistik yaklaşımları kullanarak bazı prensipler çerçevesinde sosyo-psikolojik nedenler arasındaki ilişkileri anlamaya yönelik olarak kanıtların ortaya konduğu bir yaklaşımdır. Özellikle spesifik olarak konuşmacının kullandığı linguistikten yararlanarak olaylar ve olgular arasındaki ilişkiler anlaşılmaya çalışılır. Özellikle Bourdieu (1984)'nın yapmış olduğu çalışmada ortaya koymuş olduğu **habitus** kavramı, dil ve sosyo-psikolojik ilişkiyi açıklar. Burada habitus, yaratıcı bir metefor kavram olarak konuşmacının sosyal dünyasını ve konuşmasında ortaya koymuş olduğu bütün davranışlarını ifade eder (Sherrard, 1990). Bu anlamda, söylem analizi özellikle bireylerin sosyal psikolojilerini incelemek için geliştirilen ve yazılı malzemelerden hareket edilerek farklı disiplinlerden aldığı kavramlar ile olayları analiz eden bir yöntemdir.

Muhittin Sadık'ın masal anlatımındaki söylem yapısına bakıldığında; Erciş ağzını son derece etkin bir şekilde kullandığı görülmektedir. Açıkçası bu çalışmada, kullandığı ağız yapısıyla en zor anlaşılan kişi Muhittin Sadık olmuştur. Anlatıcının hemen hemen bütün masallarında kahramanları çok fazla konuşturma eğilimi olduğu ve bu çerçevede bir anlatımın masala hareket ve akıcılık kazandırdığı söylenebilir. Kahramanların yaptığı bütün davranışların nedenleri masalın içerisinde araştırılmaktadır. Bu tarz bir hikayeleme ise masala daha heyecanlı, daha dinamik bir yapı kazandırmasının yanı sıra felsefi anlamda da bir derinlik katmaktadır.

Muhittin Sadık'ın anlatmış olduğu hemen hemen bütün masalarda hak, hukuk, adalet kavramları dini unsurlara bağlanarak ele alınmakta ve bu manada sorgulanmaktadır. Özellikle bu durumu *Demirci, Hoca, Hafız* isimli masalın şu pasajında açık bir şekilde görmek mümkündür; “Başvezirim, şehri gezelim, bahalım, nerede haktan var, nerde haksızlık

var, kim kime zulüm edi, kim kime hakaret edi? Bu milletin sorini bizim elimizde. Allah'ın adil divani var, adalet yerini bulmasa Cenab-ı Hakk'ın huzurunda bizim cezamız ağır olacak.”

Muhittin Sadık'ın masallardaki soru şekillerine bakıldığı zaman, vurguyu arttırmak için pekiştiren nitelikte kelimeler arka arkaya sıralanarak soruların daha güçlü ve etkili olması sağlanmıştır. Muhittin Sadık genel olarak masalların söylemlerinde olayları ve kişileri sürekli olarak sorgulayıcı bir yaklaşımla ele almaktadır. Bu da Muhittin Sadık'ın masallarına “felsefik” bir derinlik katmaktadır. Masallarının genel olarak birey ve devlet arasındaki ilişkiler üzerine kurulu olduğu görülmektedir. Muhittin Sadık'ın masallarında geçen kahramanlar da toplumun içinde yer alan sıradan kişilerdir (çoban, çiftçi, demirci, hoca gibi). Özellikle, birey, masalarda ezilen, bir türlü ulaşmak istediği refah ve huzura erişemeyen bir konumdadır; devlet ise mümkün olduğunca buna çözüm arayan ve bulmaya çalışan bir tutum içerisinde. Hemen hemen bütün masalların sonunda bir iyimserliğin ve umudun olduğu görülmektedir. Örneğin, *Bezirganbaşı* masasında; “O köydeki farelerden gurtardı. Onun haram parası getti, helal paralar geldi. Bu adamın, bu bezirgancıbaşının zenginliği günü günden arttı. Evine hiyır, bereket düştü. Bizim bu mesele de burada sona erdi. Allah sizden, bizden, cümle Müslümanlardan razı olsun (42).” Diğer bir masalda ise; “Padişah, çobani başvezir etti. Adaletini düzledi. Artık başveziri çoban oldu. Gızını çobana verdi, güzel güzel düğününü yaptı, muratlarına nail oldular (39).” Başka bir masalda ise; “Padişahnan gızı sarıldılar birbirine. Efendim, gönüller şad oldu. Menim meselem de burda sona erdi. Efendime söylem, Allah'a emanet olun! Cenab-ı Hak, iki dünyanızı mamur etsin (38).” Bütün bunların yanında;

“Töküldi közleeer,
Tükendi sözleeer,
Galin sizleeeeeer,
Bir müddet sonra,
Gidek bizler... (40)”

“Bizim meselemiz burda bittii.
 Yorgan yitti, deva bittii.
 Unutmayın bu devadan bizii,
 Nasip olarsa gine görerik birbirimizii,
 Saznan sözneeen gine devam ederik,
 Mesele burda bitmiştiir,
 Allah’aısmarladık,
 Allah’a amanat olun (34),”

gibi hem kendisine hem de dinleyenlerine dua ve iyi dileklerde bulunan özel bitiş söylemlerinde bulunmaktadır.

Ayrıca düğünlerde; “Yedi gün yedi gece gırh tane gurban kesildi, zikirhanalar çalindi. Gırh tane yetim geydirildi. Güzeeel hüsn-i adetnen bu iki gencin düğünü bitti (40)” ve “Gırh günde davul zurnasını çaldi, efendim, nuskasini yaptı, zikirhanasını ohitti, gırh tane gurban kesdi, gırh tene yetim geydirdiii, düğünlerini yaptılar (34),” şeklindeki Muhittin Sadık’ın söylemleri, Divanhanelerde anlatılan *Dede Korkut* hikayelerinin bir etkisi olduğu izlenimini uyandırmaktadır. Düğünlere burada ayrı bir özellik katan; yetimlerin giydirilerek, kurbanların kesilmesidir. Bu durumun Van masallarına özgü olduğu görülmüş; nitekim değerlendirilen ve okunan pek çok diğer yöre masallarında bu tür bitiş söylemlerine rastlanılmamıştır.

Muhittin Sadık, diğer masal anlatıcılarına göre masalları anlatırken argümanları desteklemek ve açıklamak için atasözleri ve deyimlerden çok yoğun bir şekilde yararlanmaktadır. Bu durum özellikle Muhittin Sadık’ın çok geniş bir folklorik bilgi birikimine sahip olduğunu göstermenin yanında masallara da büyük bir derinlik katmaktadır. Örneğin; “Babalar demiş; her ağaç masa olmaz, her adam Hasan olmaz, her adam çalışıp Allah’ın velisi olamaz (38), Padişah ölür fermanı galır; yiğit gider, nami, şani söylenir; cami yihılır, mehrap söylenir (38), Allah verdi mi verir; Dingo’nun bağında da verir (38), Aslan olsan, yohsulun ganadi gahmaz (38), Para ne yapmaz; bi senede yapani, bi ayda yapar (38), Zengin istediğini yer, fakır da ne bulsa onı yer; ilahiyat boyun eğer, o bulduğunu yer (38), Edersin gulum,

çekersin zulüm (40), Ellen eden gurtulur, dillen eden ipe gider (40), Babalar demiş; akilsız gafanın üzinden ne çeker sefil ceset (41), Elinne eden gurtulur, dilinne eden gurtulmaz (41), Bilgin yohsa bi meclisde oturduğun zaman söz üzere gelmeyene gadde kimseye cevap verme, sükut geri, yerinde gal (41), Yeri geldi; sakla samani, gelir zemani; sattım semani yaptım bu hani (42), Büyüklerin sözü teberiktir (47), Balık bilmesee Halık bilir (34), Harda bir post orda, bir dost (34); Amması var (34), Yükte yüngül, pahada ağır (40), Eyle bir ovaya düşüp; ovanın ucuğu var, bucağı yohdur (43).”

Muhittin Sadık masallarında çok güçlü betimlemelere yer vermiş, ayrıca dinleyicinin dikkatini çekmek için “ki” bağlacı ile bağlanmış cümle yapıları kurmuştur: “Keloğlan o gadde akilli, bir Keloğlan’dır ki, bi sene eveli geleceğini biliyor (34), Gittiler, bahtiler ki ne görsün?! Keloğlan’ı vurdılar, gayalarda parça parça; Keloğlan’ın canı çıhıp (34), Menim derdim öyle olmuş ki, dağlardan daha büyük, dağlardan ağır (34), Men Söylemez Hanim’ı eyle söyledecem ki, tahtı galdırıp yere vuracak (34), Öyle bir mühür var ki, bin tene hezine, definedir (34), O gaddar sinir içinde, sanki gözlerinden gan saçı (34), Öyle bi gadin cesedi çıharttı ki, insan bahanda bele şaşıp gali (34), Alemine baharsan, sanki diyersen; üzinde bele belalar saçı (34), Eyle bi seraya gettiler ki, atlar da helak olmuş, hayvanlar da susuzlıktan helak olmuş (34), Keloğlan geldi, bahti ki, horuz yoh (34), O gadde su içtiler, o suyi içten sonra merangoz arhadaş öldi (34), Öyle sahlayacaksan, bu sefer möhür getti mi sen gettin dünyadan (34), O guyruguni, burnunun bi ganadına beyle uzatmasinan bu biberin acısına, şiddetine bi askirmasinan möhür fırladi dışari (34), Eyle bahi ki Söylemez Hanim, eyle sıfat yihık, eyle bir sinir içinde, pejmür perişan vaziyette (34), Körüğünün başından dönüp bahtigi zaman üstün başından öyle bir gülmek vuri, ali ki, bele gaça gaça az gali, gidi duvarları bele gucakliya (37), Dört yol ağzında bahtiler ki, millet öyle toplanmış, sanki diyersen; haşır neşir bir gıyamet gopmiş (37), Öyle bir ağlamak buni tuti ki, sanki nehir kimi yaş ahi (37), Allah tarafından bahtim bir gıyamet gopti; bir ateş, bir alav (37), Eyle bi seray yaptı ki (38), Eyle geli ki, beyle yıldırım kimi (38), Bir mücevherat

daşı getirdi ki, kolay kolay her guyumci veremez (38), Başvezirin sanki rengi, menzi beti eyle bi sarardı ki; yedi senedir sanki bu ince hestalıgına gapılmış (38), Bahtı ki, gızın simasi, sıfatı, başı özi gızına menzi (38), Ele bir gaval çalıyor ki, dağlar daşlar bütün zara geliler (39), Bi gayanın başında öyle bagıriyi, öyle bagıriyi; onun sesi çıha arşa (39), Vezir babamız beyle yolda ki, sanki bunun eyahlarının altında yay var; yay buni hızlatiye (40), Eyle bir Keloğlan'dır ki, dariyi direge yürütür (41), Beyle bi bahti yukariya, üş tene adam! Nasıl adam (42), Bahtı ki, goca bi gayanın yüz metre üstinde, bi gayanın başında gısrak yavrisini dünyaya getirmiş (43), Onnarın adaleti eyle yürisin ki, sanki gılıç kimi keskin olsun (43), Eyle bir ovaya düşüp; ovanın ucuğu var, bucağı yohdur (43), Getti bahtı ki; yolun gıragında bir gurt, bir canavar gurt (43), Padişahda eyle bir hestalık var ki, çaresiz bir hestelike düşüp (43), Padişah beyle bi silkindi, sanki gafletten uyanı (43).

Olaylar arasındaki geçişleri ustalıkla tekerleme ve atasözleri kullanarak yapmıştır: “Ha nefes alılar, ha yatılar, ha gidiler... (34), Yoh mudur hezineden, sağdan soldan, deniz ellerden, suyi göllerden... (38), Sür babam, get babam... (39), Bi ay, iki ay, üş ay... (39), Bi gün, iki gün, üş gün... (39), Gel babam, get babam... (38), Get, gide gide bi yol gittiler (38), At sürdiler, meydan verdiler; gettiler, yetiştiler Bağdat'a (38), Bi gün, iki gün... (38), E, günler bi gün, iki gün, beş gün, yedi güne gavuşti (41), ... derken seneler geçi... (43).”

Muhittin Sadık'ın anlattığı masallarda oldukça yoğun bir şekilde deyim kullandığı dikkati çekmektedir: “Meydan alıp yürümek (30), İş işten geçmek (30), Sözünü tutmak (30), Can korkusu (30), (38), (41), Beti benzi atmak (30), Yüreği serinlemek (30), Bin tövbe etmek (30), Amması var (34), (41), Gözü açık olmak (34), Sıfatı hükümet binası gibi olmak (34), Ağzı yırtık olmak (34), Sırta kadem basmak (34), (43), Anasının gözü olmak (34), Öte dünyası yaklaşmak (34), Ölüm çağları yaklaşmak (34), Acık etmek (34), Yükte yüngül, pahada ağır (34), (40), Canından geçmek (34), İçine ateş düşmek (34), Cin fikirli olmak (34), Gözü düşmek (34), (40), Kervanı elinde olmak (34), Elinden kaçırmak (34), Uzun boylu (34), Al

ver etmek (34), (42), Kurşun gibi yetişmek (34), Aklını toplamak (34), Ölüm hastalığı tutmak (34), Hakkı kaybetmek (34), Alnından pire düşse bin parça olmak (34), Gözlerinden kan saçmak (34), Hakkı katil etmek (34), Kıyamet kopmak (34), (37), Baş tacı olmak (34), Cinine huyuna salmak (34), Ağız etmek (34), Foyasını çıkarmak (34), Alemi değişmek (34), (38), Beti benzi atmak (38), At sürüp meydan vermek (38), Kıyamet gibi (38), Ciğerleri dağlanmak (38), Canı ciğeri olmak (38), Aklını kaybetmek (37), Sağlama çıkmak (37), Gözü aç (37), Gözleri kan deryasına dalmak (37), Şeytan muhalif olmak (37), Yüzünden, gözünden nur dökülmek (37), Ağzına almamak (39), Ağzına almak (39), Hastası olmak (39), Ölüsü olmak (39), Sen benim anam, bacım (39), Adamakıllı (39), Gizli saklı (39), Kırk yıl hatırı olmak (40), Ayaklarının altında yay olmak (40), Kolu kanadı kırılmak (40), Akli karışmak (40), Kendinden geçmek (40), Benzi sarmak (40), Rengi kaçmak (40), Dört dörtlük (40), Kıymet biçmek (40), Akıl satmak (41), Elek elenmiş duvardan asılmış (41), Akıl vermek (41), Oyun kurmak (41), Yeri yerinde oynatmak (41), Akli başına toplamak (41), Dariyı direge yürütmek (41), Yere göğşe ferman okumak (41), Geceli gündüzlü (42), (43), Bağırı çatlamak (42), Ovanın ucuğu var, bucağı yohdur (43), Gece gündüz (43), Göz atmak (43), Babalık etmek (43), Baş başa kalmak (43), Evine ateş düşmek (43), Kıyamet kadar (43), Elde yok, ayakta yok (43), Taban basmak (43), Taban dövmek (43), Cehennem ateşi gibi tesir etmek (43).”

M. Sadık'ın olayların niteliğini daha iyi vurgulamak içinse zaman zaman abartılı söylemler geliştirdiği görülmektedir. Örneğin; “Keloğlan yere göğşe ferman ohiyi, Şeytan'a da ferman ohiyi. Keloğlan'ın oyunini Şeytan da yapamıy (38).” Masal anlatım sürecinde yoğun bir şekilde dua ve bedduaların kullandığı görülmektedir. Bu durum da özellikle bireylerin hangi tür olaylar karşısında olumlu, hangi tür tutum ve davranışlar karşısında olumsuz tepki ortaya koyduklarını göstermesi açısından önemli olmanın yanında folklorik manada da ayrı bir değere sahiptir. Örneğin; “Senin evin yihılmasın (34, 37, 40, 42), Allah sizden, bizden, cümle Müslümanlardan razı olsun (42), Allah amelen göre işini rast getirsin (43),

Padişahın ocağı delinmesin (30, 38), Arapların ocağı delinmesin (42), Zopanin evi yihılmasın (42), Hanın harab olmasın (42), Dıral'ın ocağı delinmesin (38), Horozun ocağı delinmesin (34), Onnarın adaleti eyle yürisin ki, sanki gılıç kimi keskin olsun (43); Allah belasi versin (34).”

3. 2. KASIM ÇİÇEK'İN MASAL ANLATIM MODELİ VE SÖYLEM YAPISININ DEĞERLENDİRİLMESİ

3. 2. 1. Masalcı İle İletişim Kurulması ve Masalcının Temel Özellikleri

Kasım Çiçek ile telefonda görüşülmüş ve kendisi evinde ziyaret edilmiştir. Çiçek, 1,80 cm boylarında, beyaz tenli, kasketli, bıyıklı ve yöreye özgü giydiği şalvarıyla oldukça yaşlı bir masal anlatıcısıdır. Kasım Çiçek'in evi tek katlı büyük bir bahçenin içerisinde. Kendisine çalışma ile ilgili bilgi aktarımı evinin önünde bulunan ve teras olarak kullanılan yerde oturularak verilmiştir. Kendisi, özellikle ağır sağlık sorunları nedeniyle çok fazla performans gösteremediğini ve birçok masalı da hatırlamakta güçlük çektiğini ifade etmiştir. Kendisine özellikle bu çalışmanın uzun süreli bir çalışma olduğunu ve bu vesile ile masalları hatırlayabildiği ölçüde aralıklarla kendisini ziyaret edebileceğimizi ifade ettik.

Öncelikle kendisinin içinde bulunduğu sağlık durumu nedeniyle masal anlatımına elverişli olmaması, çevrede masal anlatımı konusunda en büyük otorite olarak tanınan ve bilinen Kasım Çiçek'i dinleyememe endişesi taşıdık. Ancak kendisi ile sürekli iletişim halinde kalınarak kendisini iyi hissettiği zamanlarda özel araçla evinden alınarak Kasım Çiçek ile geçmişe yönelik sohbetler yapılmış ve bu arada kendisinden masal dinleme fırsatı yaratılmıştır.

Sözlü kültürlerin masalcıları, modern yazılı kültürlerin yitirdiği bilgi insan konumuna gelirler (Sanders, 1999: 15). Bu anlamda yörede hemen her konuda kendisine danışılan ve bilge biri olarak tanınan Kasım Çiçek, Sanders'ın söylemlerini adeta doğrulamaktadır. Kasım Çiçek son derece zarif ve kibar, tiz bir sese sahip, duygusal bir kişilik özelliği göstermektedir. Kasım Çiçek çevresindeki insanlar tarafından büyük ölçüde saygı gören

(Ong, 2003: 57), kim dışarıda kendisini görse evine çağırıp oturtmak isteyen, kendisinin güzel sohbetlerinden ve bilgilerinden faydalanılan, çevresine son derece pozitif enerji veren bir masal anlatıcısı ve bir **masal atası'dır**.

Öyküler sözlü kültürlerin can damarı, masalcı ise kabilenin ya da topluluğun yüreğidir. Masalcı, öykülerin bütün sistem boyunca dolaşmasını sağlar. Anlattığı öyküler rastgele, üzerinde düşünmeden anlatılan sıradan öyküler değildir, bunlar insanların beklediği, duymayı umduğu ve ana hatlarıyla zaten bildiği öykülerdir. Öyküler, insanlara kim olduklarını bir kez daha anlatır, inandıkları şeyleri hatırlatır; bu topluluk üyelerini birbirine bağlar. Masalcı, öykülerinin ağında her şeyi yakalar; tarih, gerçek, kahramanlık, din, felsefe, ahlak, sevgi. Bu öyküleri anlatan lider -genellikle erkektir ve genellikle yaşlıdır- ayrıcalıklı konumuna yıllar boyu edindiği deneyimler sayesinde gelmiştir. Herkes adına konuşmaya, herkesin sözcüsü olmaya hak kazanmıştır (Sanders, 1999: 14,15).

Kasım Çiçek ile masal hakkında konuşmaya başladığımızda bize ilk olarak “Yusuf ile Züleyha”yı anlattı. Yusuf’un kuyuya atıldığı bölümü anlatırken bir ara gözlerinden yaşlar süzüldüğü gördüğümüzde gerçekten ağlayıp ağlamadığını anlamak için kendisine hissettirmeden baktım. Ellerini gözlerine götürerek gözlüğünü çıkardı ve gözyaşlarını mendili ile sildi. Bulunduğumuz ortamda en az on kişi vardı ve herkes Kasım Çiçek’i pür dikkat dinliyordu. Yabancı olan sadece bendim. Hatta kendisinin gözyaşlarını görüp görmediğimi görmek için oldukça çekinerek göz ucuyla bana baktığını fark ettim. Bu durum beni oldukça utandırdı. Tabii “Yusuf ile Züleyha” orada bulunanların hepsi tarafından defalarca dinlenmişti. Herkes hikayeyi bildiği için çok da etkilenmeden dinliyordu. Kasım Çiçek bu hikayeyi bize anlattığında, bu belki de onun yüzüncü kez anlatışı olmasına rağmen hala gözyaşı döküyor olması onun anlattığı hikayeye ne kadar çok inandığını ve bu hikayeleri ne kadar çok içselleştirdiğini (Deigh, 2005: 364, 370) bir kez daha gözler önüne sererek adeta teyit etmektedir. Kasım Çiçek “Yusuf ile Züleyha” dışında bize “Şah İsmail ile Gülizar”

hikayesini de anlatmış; ancak “Ercişli Emrah ile Selvi” hikayesini bilmesine rağmen çok az bir bölümünü anlatmıştır.

Kasım Çiçek bize eskiden radyo ve televizyon gibi iletişim araçları olmadığı için kendisinin, herkes tarafından masal anlattığı bilindiğinden, her gece bir evin kendisini misafir ettiğini ve özellikle kadınların kendisini çok sevdiğini ve onlara masal anlattığını ifade etmiştir. Diğer masal anlatıcıları ile konuştuğumuzda, Kasım Çiçek’in daha çok kadınlara masal anlattığı ve dolayısıyla kadınların içerisinde çok bulunduğu bu nedenle de daha zarif, daha duygusal, sesinin daha yumuşak ve hareketlerinin daha kibar olduğunu ifade ettiler. Gerçekten de Kasım Çiçek’in sesinden masal dinlemenin ne kadar etkileyici ve büyüleyici olduğunu, kendisini kasetten defalarca dinlemek bize adeta onu dinleyenlerin neden onu bu kadar çok sevdiklerini ve dinlemek istediklerini göstermektedir.

3. 2. 2. Masal Anlatıcısının Bireysel Performansı, Tutum-Davranışları ve Söylem Özelliklerinin (Habitus) İncelenmesi

Bilinçli bir masal anlatıcısı olan (Deigh, 2005: 363) Kasım Çiçek’in masallara girişine baktığımız zaman özel bir giriş yapmadığı görülmektedir. Kasım Çiçek anlatmış olduğu yedi masaldan sadece “Zöhre Bani” isimli masalın girişine bir tekerleme söyleyerek girmiştir. Kasım Çiçek masal anlatımında Muhittin Sadık’da olduğu gibi oldukça bereketli (Ong, 2003: 57) bir anlatıcı olarak değerlendirilebilir. Kendisinin *Divanhane kültürünün* içinde yetişmiş olduğu göz önüne alınırsa K. Çiçek’in masallarının içinde yoğun bir manzum konuşma ve dörtlükler kullanılması bu kültür içerisinde anlatılan hikayelerin ne kadar çok etkisi altında kaldığının bir göstergesidir. Kullanılan dörtlülere bakıldığında, konuşma dahi olsa dörtlüklerin kafiye esasına bağlı olduğu görülmektedir. “Zöhre Bani” isimli masalın içinde ayrı ayrı yerlerde kullanılan manzum dörtlükler bir araya getirildiğinde bir bütünün parçaları olduğu göze çarpmaktadır.

Masallarda yer alan dörtlükler *Divanhane* geleneğinin özellikle aşıkların veya ozanların ya türkölü ya da türküsüz sözle anlatmış oldukları

hikaye geleneğinin masallarda da devam ettiğinin bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ganafilsin, darcınsın!
Neden beyle hirçinsın?
Ne büyüksün ne küçük,
Asıl benim harcımsın.

Asıl harcı girdi içeriye,
Aramahla bulunmaz,
Gurban olım tüpiye,
Vurur, getirir gapiya.

Üzügün ver sahlıyım,
Gül yerine gohlıyım,
Tari topasi olsun,
Barmagima tahmiyim.

Oğlan adın yagiptir,
Gün dağlara doğuptur,
Verdiğin harften üzük,
Barmağimi boğuptur.

Kasım Çiçek anlattığı diğer bir masal olan “Gazvanci”de masal anlatıcılığındaki ustalığını özellikle herhangi bir kişi ya da durum söz konusu olduğunda konu ile ilgili söylemlerini birer dörtlükle veya özlü sözlerle ifade ederek belirtmektedir. Gazvanci masalında, *gazvanci* aşağıdaki şu dörtlükle tasvir edilmektedir:

Evleri var oynah oynah,
Yalan imiş yardan doymah.
Ağzi sünger, dili gaymah,
Bala batmışdır nazlımın.

Çok kötü ve aciz bir durumda olan *gazvanci*, Kasım Çiçek tarafından şu şekilde manzumelendirilir:

Harabat ehline hor bahma ey şakir!
Bah, ne gezirem ellerde,
Hazineye malik hazineler var.

Bu manzumlerden sonra şu şekilde açıklamasına devam eder:
“Herkes hor bahmayın, bah neler var?!”

Gazvanci, masalda eşi olan Derviş’e içinde bulunduğu durumu aşağıdaki şekilde anlatır:

Yendim, çıktım ucalara,
Yendim daşlara.
Hiç mi rahmin gelmez,
Gözden ahan yaşlara?

Üç gün galdim bir garanık meşede,
Hani yitirdiğim marali Dervüş?

Gala gala yendirdiler bir бага,
Yerimi serdiler yoldan iraga,
Malimi marali ettiler yağma,
Hani yitirdiğim marali Dervüş?

Sen harali, men harali!
Avcılar vurdi marali,
Üregimin başı yarali,
Hani yitirdiğim marali Dervüş?

Aynı masalın içerisinde geçen birtakım durumlar ve yaşanan olaylar kazvanci tarafından aşağıdaki şu beyitlerle ifade edilir:

Çevirin gaz'i yanmasin,
Behleyin hoca kaçmasin!

Çevirin gaz'i yanmasin,
Behleyin gaymakam kaçmasin!

Çevirin gaz'i yanmasin,
Behleyin gazi kaçmasin!

Kasım Çiçek kazvancıya söylediği bu beyitlerle masala hem süreklilik ve akıcılık hem de bir gülmece katmaktadır. Kasım Çiçek'in masal anlatırken en önemli özelliklerinden birisi de; eğer masalın içerisinde gündelik hayat ile ilgili herhangi bir durum geçiyorsa bunu o an masalı keserek ilgili olayla bağdaştırmasıdır. Hastalığının vermiş olduğu sıkıntılar sıklıkla masala ara vermesine neden olmaktadır. Hatta zaman zaman boğazını ıslatacak bir su ya da ayran gibi şeyler isteyerek aynı zamanda dinleyicilere şakalar yapmaktadır. Burada hepsini yazmamakla birlikte, anlattığı masallardan bir tanesinde bu durumu ifade eden bir söylemi şu şekildedir: "Ben de biraz ballandırırım bah. Hoşuna gidiyi? Beni sonra Vali paşaya diyersen; bu Kasım emmi bilür bilmez konuşıyi. Ahh, deden rahmetlik diyerdi; Kasım emmi sen de, sen de, Kasım emmi sen deeee..." Bunun gibi Erciş'te yapılan düğünler, sünnet törenleri, Divanhane'de yapılan toplantılarda geçen dost sohbetleri ile ilgili konuşmalarına yer vermiştir. Ancak hepsine masalın içinde yer verilmemiştir.

Kasım Çiçek'in anlatmış olduğu yedi masalı ancak iki ay gibi bir sürede dinleme olanağı olmuştur. Çok ileri bir yaşta olmasına rağmen, özellikle masal anlatırken hafızasının aslında kendisinin söylediği kadar kötü olmadığı, aksine masalları bütün ayrıntıları ile hatırladığı gözlemlenmiştir. Buna aradan geçen yirmi yıl gibi uzun bir zaman dilimi de eklenirse bu masalları hala bu kadar iyi ve akıcı bir üslupla anlatıyor olması, bize hafızasının ne kadar güçlü olduğunu göstermektedir. Çünkü Kasım Çiçek'in bu masalları en son yirmi yıl önce anlatmış olduğu

düşünülürse her şeye rağmen gayet başarılı bir şekilde anlattığı ifade edilebilir. Ancak şunu da belirtmekte fayda var ki, Kasım Çiçek'ten dinlenen yedi masal onun hafızasında var olduğu düşünülen masalların yüzde biri bile değildir. Nitekim Kasım Çiçek'e, dinleyiciler, anlatmış olduğu diğer masalların isimlerini söylemelerine rağmen (Kara Dut, Cırtan Hanım, Kara Ağaç, Guhur, Zarnazur, Kaftan...) anlatıcı bu ve diğer masalları hatırlamadığını ifade etmiştir. Biz her şeye rağmen Kasım Çiçek'i yine de ziyaret ederek hafızasında ne kadar masal kaldıysa dinlemeye çalıştık. Dinleyicilerin Kasım Çiçek'in anlatmış olduğu masalların ismini hatırlayıp içeriğini hatırlamamaları, ayrıca anlatıcının dinleyici üzerinde ne kadar etkili olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

Kasım Çiçek'in hafızasının güçlü olduğuna kanıt olarak özellikle masallarda geçen karşılıklı konuşmaları büyük ustalıkla söylemesi durumu çok açık bir şekilde gözler önüne sermektedir. Nitekim, aşağıda verilen her üç masaldaki karşılıklı konuşmalar buna çarpıcı bir örnek oluşturmaktadır:

“Dedi:

- İhtiyar baba! Gözünnen nicesen?

Dedi:

- İrağı yakın ettim.

Dedi:

- Eyahnan nasilsan?

Dedi:

- Eyagı üş ettim.

Dedi:

- İhtiyar baba! Ev durumunan nasilsan?

Dedi:

- Gulagım kar, dilim lal!

Dedi:

- Bir gaz göndersem yonar mısın?

Dedi:

- Pek, onun ustasıyım...” (15)

Dedi:

- Hublar!

Dedi:

- Ne var?

Dedi:

- Şahi mahi?

Didi:

- İran şahil!

- Altı ne?

- Hesir.

- Üstü ne?

- Hesir.

- Başı ne?

- Daş

- Yanın kim yoldaş?

- Ebe, Sultan'ım! (10)

- İle!

- Ne var canı Bile?

- Gızımızın anası öle,

- Gidek, gızımızı görmege. (12)

Bu masallarda geçen manzum konuşmaların masal anlatıcısının hafızasına ve dolayısıyla anlatımına hatırlama açısından kolaylık sağladığı, masalları hafızasında tutmasına yardımcı olduğu görülmektedir. Ayrıca konuşmaları dinleyicilerin de tekrar etmesi masalın defalarca anlatıldığını ve bu tarz tekrarların (Ong, 2003: 48-51) hafızada kaldığını göstermesi açısından önemlidir. Ayrıca Kasım Çiçek'in masal anlatırken özellikle sonda söylediği cümleyi ya da kelimeyi bir sonraki cümlenin başında kullandığı; bunu da masal anlatımı sırasında hafızasını zorlayarak hem masalı hatırlama sürecine yardım etme hem de anlatıma hız kazandırmak için yaptığı düşünülmektedir.

Kasım Çiçek'i dinlemeye gelenlerin çoğunlukla bayanlardan oluştuğu yukarıda da ifade edilmişti. Masal anlatımının olduğu gün yine kendisini dinlemeye gelenlerin önemli bir kısmının bayanlardan oluşması söylenenleri doğrular nitelikteydi. Dikkatimizi çeken temel faktörlerden biri; dinleyicilerin masal isimlerini gayet iyi bildikleri, ancak masalın kendisini çok iyi hatırlayamadıklarıydı. Nitekim kendisine hatırlatılan "Zarnazur" masalını hatırlamadığını söylemekle birlikte, unuttuğu yerlerde dinleyici şurası da vardı diyerek atılmakta, Kasım Çiçek buna göre anlatımını şekillendirmekle birlikte masalı maalesef tam hatırlayamadığını söyleyerek hatırladığı kadarıyla anlatmaya çalıştı. Böylelikle anlatmış olduğu bu tür masallar değerlendirmeye alınmadı.

Kasım Çiçek, masal anlatımına öncelikle koltukta oturarak başlamasına rağmen daha sonra yere minder atılmasını isteyerek anlatıma yerde oturarak devam etti. Anlattığı masalarda genel olarak söylem yapısına bakıldığı zaman, Kasım Çiçek, özellikle kahramanların karşılıklı konuşmalarında içinde bulundukları durumu ifade eden bir ses tonu kullanmakta ve cümle yapıları kurmaktadır. Ayrıca olayları ve durumları anlatmak için çok çeşitli tasvirler yaptığı da görülmektedir. Özellikle 16 no'lu masalda yoğun bir betimleme karşımıza çıkmaktadır: "Arhasındaki geyimler bele helal kimi yani (16), Gız da ayın on dördidir; o gadde güzeldir (16), Üzi peçeli, elleri eldivenli; kimseye de görükmüyü, ele hanim bi gadin (16), Boynında altın şaranlar aha geli buriya, bilezikler gollarında (16), Altın saçlı gız! Örik yapan gız! Özün gizleyedin? (16), Gurban olım tipiye, vurdi, yuvarladı; getti gapiya (16), Çoban geyimlerinin hepi çıharttı; ne geyimler çıhti! Padişahzade (16), Gız; eli, ağzi cennet hurisi kimi (16), Gız değil, peridir (16), Düğün oldi; geyimler, altınlar, yemehler, içmeler te o gadde olsun (16), Onun odası temiz; hani gül yapragi kimi (16), Bir cennet hurisidir gelip (16), Ayın on dördü kimin entarile çıhti meydana (16), E, dersen, melektir, yakışır; cenner hurisidir, yakışır (16), Gız serkeştan yendi, örtiden, kapali yerden yendi; çarşafli, peçeli, cennet hurisi (16), Başındaki seregi galdırdı, altın telli saçlar tókildi, boynundaki o şaranlar çıhdi (16), Gız da ayın on dördidir, o gadde güzeldir

(16), Gız eli agizi, cennet hurisi kimi (16), Onun odası temiz; hani gül yaprağı kimi (16), Gızın evi yıhılmasın; ayın on beşidir (9), Saça bahisan elvan elvan bir şemama gibi oğlan yatahların içindedir (9), Bi tene nazenin girmedir içeriye! Bir cennet hurisi geldi (9), Bahtılar gıza; ayın on dördü kimi (13).”

Masallarda dikkati çeken bir diğer unsur ise Kasım Çiçek’in deyim ve atasözlerinden de sık sık faydalanmasıdır: “Sır eşige çıktı (9), Deli divane olmak (9), Menzili yok, kirası çok (10), Haletleyip yola salmak (12), (16), Gulağım kardır, dilim laldır (15), Sen sağ, ben selamet (15), İftira iftiranın götünü yırtı (16), İftira süsü vermek (16), Üzim senden garadır (16), Gözü gıssa olmak (16), Kalbini bozmak (16), Leblerinden bal dökülmek (16), Baş gurban olsun eyahlara (16), Üstten tutturı, üst eyahtan yemeyi (16), Yüz etmemek (16), Akı gitmek (16), Ballandırmak (16), Ciğer parçası olmak (16), Ağzı sünger, dili kaymak (16), Özü kara olmak (16), Eşkere etmek (16), Sağ elinden gelmek (16), Dersine çalışmak (16), İçine ateş düşmek (16), Derdine derman olmak (16), Cehennem olmak (16), Baş gurban olsun eyahlara (16), Üstten tutturı, üst eyahtan yemeyi (16); İnsanoğlu çiğ süt emmiştir (16), El oğluna emniyet olmaz (16).”

Kasım Çiçek anlatmış olduğu masallarda özellikle aradan geçen zamanı kısaltmak için aşağıdaki kalıpları kullanmakta, bunları kullanırken sondaki harfleri uzatmaktadır: “Get zeman, gel zeman... (9, 10), Get, get, get, get, getti... (9, 16), Gece getti, günüz getti, vahit getti, bi vahit getti... Getti bi vilayete... (16), Gide, gide, gide... (16), Get, get, get; serayinden içeri girdi (9).”

Kasım Çiçek, masal ortasında geçişleri sağlayan aşağıdaki tekerlemeleri yoğunlukla kullanmaktadır: “Get, get, get; dereleri geçti, tepeleri geçti, kayaları geçti (16), Ha gettiler, ha gettiler, ha gettiler... Bura değil, ha buradır; dağları geçtiler, dereleri geçtiler, tepeleri geçtiler; ha buradır, ha bura değil (16).”

Masalların genel olarak sonlandırılmasına bakıldığı zaman; kötüler mutlaka ceza görmekte, iyiler de mutlaka iyiliklerinin karşılığını almaktadırlar. Genel olarak iyimser bir söylem tarzı kullanan Kasım

Çiçek'in, bireylerin toplumsal yapı içerisinde nasıl davranmaları gerektiğine ilişkin temel davranış kodlarını konuşmalarında ve anlatımlarında özellikle ortaya koyduğu görülmektedir.

3. 3. ÖMER POYRAZOĞLU (UMMANİ BABA)'NUN MASAL ANLATIM MODELİ VE SÖYLEM YAPISININ DEĞERLENDİRİLMESİ

3.3.1. Masalcı İle İletişim Kurulması ve Masalcının Temel Özellikleri

Bize Ummani Baba'dan söz eden Muhittin Sadık oldu. Kendisinin çok yakın bir dostu olduğunu ve kendisini bize tanıştıracığını söyledi. Ummani Baba ile Erciş'te Er-Ma matbaacılıkta buluştuk. Kendisi fiziksel olarak 90 kg ağırlığında, beyaz tenli, hafif sakallı, gözlüklü, şalvar giyen, kasketli ve 1.75 cm boylarında özelliklere sahip bir masal anlatıcısıdır.

Kendisi ile yapılan ilk görüşmede Ummani Baba, öncelikle kendisinden, ailesinden, Erciş'e ait gelenek ve göreneklerden söz etti. Ummani Baba yaş olarak yetmişin üzerinde olmasına rağmen oldukça dinçti; fakat şeker hastası olduğu için görüşmeden sekiz ay sonra üzüntü ile ifade etmek isteriz ki, görme özelliğini kaybettiğini öğrendik.

İlk görüşmemizde “Yedi Arhadaş” masalını matbaada, diğer iki masalı da daha sonra Sıddık Kasımoğlu'nun verandasında anlatmıştır. Ummani Baba ilk kez görüşmemize rağmen oldukça samimi, içten, güler yüzlü ve iletişime açık özelliklere sahip bir kişilikte idi. Kendisini bize öncelikle bir ozan olarak tanıttı ve mahlasının “Ummani Baba” olduğunu ifade etti. Gezgini bir ozan olan Ummani Baba, bize pek çok “aşık kahvesi”nde bulunduğunu ve Türkiye'nin önemli ozanları arasında yer alan Ahmet Poyrazoğlu'nun da kardeşi olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca kendisi 1963-64 yıllarında Erciş'e gelmiş olan Aşık Sabit Müdami'den Cemal Ay'ın kahvesinde “Seyf-i Zülyezen”i dinlediğini, ayrıca bunun gibi pek çok aşıkta hikayeler dinlediğini, dinlediği bu hikayeleri daha sonra kendilerinin de Divanhanelerde herkese anlattıklarını ifade etmiştir. Ummani Baba, Seyf-i Zülyezen'i bize de anlatmış ve bu hikaye tarafımızdan kayıt altına

alınmıştır. Ayrıca yörede birtakım kerametleriyle ermiş bir kişi olarak bilinen “Hayreti Baba”yla ilgili bir anlatmayı da bizlerle paylaşmıştır.

Ummani Baba adından da anlaşılacağı üzere birçok konudaki bilgisi ile; bölgenin tarihi, coğrafyası ve kültürüne ilişkin oldukça derin bir bilgi birikimine sahip olduğu için de kendisine “Ummani Baba” adının verildiğini ifade etmiştir. Gerçekten de kendisi ile yapılan konuşmalarda ve görüşmelerde özellikle yörenin sözlü kültür ve söylenceleri ile ilgili güçlü bir alt yapısının olduğu görülmüştür. Bu birikimi nasıl elde ettiği kendisine sorulduğu zaman, bunun temelini özellikle “Divanhane kültürü”ne dayandığını ifade etmiştir.

Çevrede çok iyi tanınan Ummani Baba, görüşmelerde özellikle bölgenin sahip olduğu “Türk Kültür ve Mirası”nın büyük erozyona uğradığını, bunların mutlaka kayıt altına alınması gerektiğini ifade etmiştir. Bu çerçevede kendisinin de bir çalışma yapma arzusunun olduğu görülmüştür.

Bölgenin ileri gelenleri ve özellikle köklü aileleri ile yapılan mülakatlarda Erciş adının Erdiş olarak ifade edildiği dikkatimizi çekmiştir. Bunun nedenini Ummani Baba’ya sorduğumuzda kendisi de esasen Erdiş adının Erciş adına nasıl dönüştüğünü bilmediğini; ancak Erdiş adının nereden geldiğini detaylı bir şekilde bize anlatmıştır.

3.3.2. Masal Anlatıcısının Bireysel Performansı, Tutum-Davranışları ve Söylem Özelliklerinin (Habitus) İncelenmesi

Bilinçli anlatıcılardan (Deigh, 2005: 363) biri olan Ummani Baba, anlatmış olduğu üç masaldan sadece birine tekerleme ile giriş yapmıştır; “Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde... Deve dellal iken, keçi berber iken, men anamın babamın beşigini tingır mingır sallar iken... Gettim hemama; hemamcının tasi yoh, zindancının baltası yoh, Efo’nun, Nuro’ya faydası yoh (32).”

Bu kalıplaşmış deyişlerin (Sanders, 1999: 18) özellikle dinleyiciler tarafından çok iyi bilinmesinin, masal anlatıcılarının oldukça iyi bir dinleyici

kitlesinin olduğunu göstermesi açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Anlattığı masalları genelde akıcı bir şekilde anlatan Ummani Baba, -ki sözlü kültürlerde akıcılık, masal anlatımının doğasını en iyi yansıtan kavramdır (Sanders, 1999: 18)- bireysel beklentileri, aile içi ilişkileri, güç ve otorite kavramlarının temel niteliklerini analiz eden masallar anlatmaktadır. Özellikle masalarda temel olarak bireylerin içinde bulundukları ilişkileri dikkate aldığımız zaman, bu tarzda bir anlatım örgüsü kurmak; dinleyicileri hem anlatıcıya karşı canlı tutmakta hem de masala karşı olan ilgiyi sürekli olarak korumaktadır. Örneğin, Ummani Baba'nın "Yedi Arhadaş" masalı ele alındığı zaman; bu masalda aile içindeki ilişkiler esas alınarak, spesifik olarak, anne-baba ile çocuklar arasında ortaya çıkan sorunlar ve çocukların bunlara karşı koydukları ortak tepkiler ustalıkla işlenmektedir. Ayrıca daha sonra anne ve babaya tepki koyan bu gençlerin karşılaştıkları maceralar, farklı toplumsal yapıların da (örneğin evlenme ve ilişkiyi devam ettirme, ölüme bakış...) özellikleri dikkate alınarak bunlara farklı örnekler ile çekicilik katılarak etkili bir şekilde anlatılmaktadır.

Ummani Baba'nın masallarındaki karakterler ve tipler özellikle çok belirgin ve çarpıcı özelliklere sahiptirler. Örneğin "Arap" tipi özellikle çarpıcı bir şekilde masalın içinde yer almaktadır. Ayrıca bu tiplerin temel rolleri masal içinde ilginç bağlamsal koşullar ile değerlendirilerek zengin bir anlatım özelliği yaratılmaktadır.

Genel olarak kendisinden dinlenen masallar dikkate alındığında, Ummani Baba, masallarında oldukça yalın ifadeler kullanmakta ve toplumdaki bireylerin "özlemsel düşüncelerini" ustalıkla işlemektedir.

Masal anlatıcılarını sınır tanımaz bir seyyah olarak tanımlayan Sanders (1999), onların, dinleyicilerin her türlü beklentilerine cevap verdiğini ve nihayet okuryazarlığın bireylerin içinde yarattığı bilincin sözlü kültürde yaşayan bir örneği olduğunu söylemekle, Van yöresi masal anlatıcılarının bu anlamda bizi her masal anlatımında götürdükleri mekanlar ve bu masalların taşıdığı ruhu anlama açısından daha da anlamlı kılmaktadır.

Ummani Baba'nın genel olarak söylem yapısına bakıldığında Divanhane'den, yetişmiş bir ozanın bütün özelliklerini masallara da yansıttığı açıkça görülmektedir. “Yedi Arhadaş” masalı, bir Divanhane ortamında başlar, masalın içinde geçen kimi durumlar; örnek olarak manzume içinde ve bulunulan durumu yansıtmak için söylenir.

Aman, amansız yandım!
Gaşı kemansız yandım!
Deryada bir gül bitmiş,
Çağırır, susuz yandım! (32)

Ummani Baba'nın masallarının anlatım ve dil özelliklerine bakıldığı zaman; metinlerin yoğun bir şekilde karşılıklı konuşma ve kahramanların davranış özellikleri üzerine kurulu olduğu görülmektedir. Ummani Baba'nın tekerlemeli giriş kalıbı ve aradan geçen zamanı kısaltan; “gel zaman get zaman” kalıbı dışında, masal ortasında herhangi bir geçiş kalıbı kullanmadığı ve betimlemelere yer vermediği dikkati çekmektedir. Ummani Baba'nın masal anlatımında, betimlemelerden ziyade, daha çok dinleyiciyi masala çekmek için kullanılan dikkat unsurlarına yer verdiği görülmektedir: “Nasıl men sırtından bi gılıç salladım, belini yariya gadar yardım (32), Öyle bi tene gılıçle atin boynuni kökünden aşağı kelle ettim (32), Bi bahtım; bi hırıltı, bi gürültü geli guyidan (32), Tabi ki, belinde pala gılıcı (32), Bi bahtım, Erap geldi ağacın dibine (32), Bahtım, iki tene gız denizin gırağında yıhaniler (32), Yendim aşşağıye, bahtım ne! Bir gısım hele daha taze ölüler canlari çihî (32), Nasıl men sırtından bi gılıç salladım, belini yariya gadar yardım (32).”

Ummani Baba'nın, anlattığı masallarda deyimlerden faydalandığı ayrıca dikkati çekmektedir: “Yaşlı başlı (32), İş işten geçmek (32), Söz birliği etmek (32), Ne selam ne kelam (32), Başiboş (32), İn cin olmamak (32), Başa bela olmak (32), Aklını atmak (35), Deli olmak (35), Kerli ferli olmak (36), Deli divane olmak (36), Akli başında olmak (36), Murizini sallamak (36), Kerli ferli olmak (36).”

Ummani Baba'nın anlattığı masalların yoğun olarak kahramanların konuşmalarına dayandığı görülmektedir. Bu masalarda özellikle söylemlerin din temalı olmasının ve olayların önemli bir kısmının dine ve dini unsurlara bağlanmasının temel nedeninin ise dinsel yaşamın bireyler için önemli bir yer tutan faktör olmasından kaynaklandığı ifade edilebilir. Ayrıca yörede toplumsal kültürü yönlendiren faktörlerin başında din geldiği için bireylerin bu konuda algısal seçiciliklerinin olduğu da söylenilebilir. Nitekim, Ummani Baba; "Alim Çoban" adlı masasında dünyanın temelini "Allah'ın büyüklüğü ve Kabe" üzerine kurulu olduğunu vurgulayarak masalın bütün zeminini bu konu üzerine oluşturmaktadır. Genel olarak Ummani'nin masallarına bakıldığı zaman toplumun üst unsurları olarak görülenler (padişah, vezir...) ile alt tabakada gösterilenler (çoban, çiftçi, köylü...) arasında karşılaştırma yapılarak toplumsal tabaklar arasındaki farklılıklar göz önüne çıkarılmakla birlikte, alt tabakanın sahip olduğu değerlere çok daha özel bir vurgu yapıldığı görülmektedir. Bu da bir anlamda bireylerin devlet yönetimine karşı olan algılamalarını eleştiren ve sorgulayan bir yaklaşım içermektedir.

Masalarda özellikle kahramanların yoğun olarak söylemlerine yer verilmesi, özellikle kahramanın sahip olduğu kimlik ile ilgili (padişah, vezir, köylü, hoca) olarak toplumda yer alan bu bireylerin yeri hakkında daha geniş kapsamlı bilgi sahibi olunmasına olanak sağlamaktadır.

3. 4. FEVKİYE SANCAK'IN MASAL ANLATIM MODELİ VE SÖYLEM YAPISININ DEĞERLENDİRİLMESİ

3.4.1. Masalcı İle İletişim Kurulması ve Masalcının Temel Özellikleri

Fevkiye Sancak ile tanışmamız oldukça zor bir süreçten sonra oldu denilebilir. İlk olarak hem bayan olması hem de eşinden izin alması gerektiğinden yabancı kimselerle iletişime geçmek istemediği bize söylendi. Ancak ailesine yakın tanıdıklar bulunarak onların vasıtası ile kendisi görüşmeye ikna edildi. Fevkiye Sancak ile bir kez, yaklaşık olarak

beş saatlik bir görüşme yapılabilirdi ve anlattığı üç masal da bu görüşmede dinlenilerek kayıt altına alındı. Kendisini Kevser Yıldız'ın evine davet ederek orada dinleme fırsatı bulduk. Görüşmeye torunu ile birlikte gelen Fevkiye Sancak, kara çarşafının içerisinde sadece gözleri görünen, yaklaşık olarak yetmiş beş yaşlarında olukça beyaz tenli, zayıf ve tipik bir Anadolu kadını görünümündeydi. Yüzünü, ancak, sadece bayanların olduğu odaya geçtiğimizde açtı. Oldukça güleryüzlü, sevecen, heyecanlı bir yapıya sahip bu masal anası, masal anlatmaya başlamadan önce kamerayı hazırladığımızı görünce oldukça irkildi ve kameraya kendisini almamamızı söyledi. Kendisine bu görüntüleri sadece kendim izleyeceğimi söyleyerek onu güç bela ikna edebildim.

Fevkiye Sancak, ilk görüştüğümüz zaman masal çok fazla bilmediğini hatta çoğunu anlatmaya anlatmaya unuttuğunu ifade etti. Bize Mahi ninesinin çok masal anlattığını, kendisinin ise bu masallardan çoğunu unuttuğunu ve masal anlatmayı uzun zaman önce bıraktığını ifade etti. Çevremizde bulunanlar kendisini ara ara sıkıştırarak anlattığı masalları kendisine hatırlattıklarında eşarbiyle muzip bir şekilde yüzünü saklamakta ve hatırlamadığını ifade ederek bizi epey -yaklaşık üç saat- zorladı. Fevkiye Sancak'ı masal anlatımına hazırlayabilmek için öncelikle daha ziyade konu dışına çıkarak sıcak bir şekilde ilk önce ailesi ve kendisi ile ilgili kendisine birtakım sorular yönelttim. Erciş'te yaşanan eski gelenek, görenek ve adetler üzerine sohbet ettik. Kendisi bu sohbet esnasında yavaş yavaş açıldı ve oldukça rahatladı. F. Sancak bu sırada özellikle masalları akşamları yatsı namazından sonra hoşça vakit geçirmek, komşular ile birbirlerine gidip gelmeyi vesile kılmak amacı ile anlattığını ifade etti. Nihayet kendisinden arka arkaya üç tane masal dinleme olanağı bulduk.

3. 4. 2. Masal Anlatıcısının Bireysel Performansı, Tutum-Davranışları ve Söylem Özelliklerinin (Habitus) İncelenmesi

Fevkiye Sancak, masal anlatmaya başladığında oldukça sıkılgan ve heyecanlı olmasına rağmen anlattıkça açıldı hatta bir ikinci masalı anlatmayı kendisi teklif etti. Bu anlamda kadın ve erkek anlatıcılar

arasında bir değerlendirme yapılacak olursa erkek anlatıcıların kadınlara göre kendilerini daha çok naza çektiklerini ifade etmek isteriz.

Fevkiye Sancak'ın masal anlatırken jest ve mimiklerini diğer masal anlatıcılarına göre çok daha etkili kullandığını gözleme şansımız oldu. F. Sancak'ın masalın içinde anlatılan durumlara göre bir kahramanın yaşamış olduğu şaşkınlık, hayret, üzüntü ve sıkıntıyı sanki kendisi yaşıyormuşçasına bu durumları yüz ifadesine ve hareketlerine yansıttığı, ses tonuyla da oldukça etkileyici vurgulamalar yaptığı görülmüştür. Masalda geçen herhangi bir kahramanın eğer o an yaşından söz ediyorsa hemen orada bulunan bir kızı eli ile göstererek; “aha da Zeynep kadar ya da Zeynep'in yaşında!” diyerek çevresindeki dinleyicilerin gülmesine bilinçli bir şekilde yol açtığı gözlemlenmiştir. Sancak'ın genel olarak masal anlatım modeli dinamik ve enerjik bir özellik göstermektedir. Bu bakımdan anlatım performansı açısından ele alındığında özellikle Muhittin Sadık ile benzerliklerinin olduğu söylenebilir.

Çevredeki bayan masal anlatıcılarının sadece kendi aile ve akrabalarının dışında kimselere masal anlatmadıkları, yabancı erkekler ile iletişim kurmadıkları gözlemlenmiştir. Sancak, masal anlatılırken bir ara odanın kapısı açıldı evin erkek çocuklarından Adem Yıldız içeri girdiğinde Fevkiye Sancak kendisini tanıdığı için yüzünü örtmeden gayet rahat bir şekilde kendisini masal dinlemeye davet etti. O da masal dinlemeye katıldı. Eğer kendisi ile çevredeki bayan masal anlatıcılarının akademik bir tez konusu da olsa ikna edilmeye de çalışılsalar, yabancılara karşı, özellikle iletişime açık olmadıkları görülmüştür. Bu süreç içerisinde biz de iletişim kurmakta büyük zorluklar yaşadığımızı yukarıda ifade etmiştik.

Sözlü kültürlerde yaşayan insanlar çok şey öğrenir, birçok bilgiye sahip olur ve bunları kullanabilirler ama bu bilgeliği bizim “çalışmak” dediğimiz yöntemle edinmezler. Onlar ustayla çok yakın yaşanan bir çıraklık ilişkisinde, dinleyerek, duyduklarını tekrarlayarak atasözlerini benimseyip onları farklı şekilde bir araya getirmeyi öğrenerek kalıplaşmış bazı bilgileri özümseyerek toplu bir anımsamanın içine girerek öğrenirler (Sanders, 1999: 28).

Sözlü kültürün son temsilcilerinden olan Fevkiye Sancak'dan, ustası Mahi ninesinden dinlediği pek çok mani, atasözü ve ninni gibi deyişleri dinlemekle kendimizi şanslı sayıyoruz. Yazıya geçmemiş olan sözlü kültüre ait her şeyin kaybolacağı bilinen bir gerçek olduğu düşünülürse toplanan bu verilerin halkbilimi açısından ne kadar çok önemli olduğunu vurgulamak isteriz.

Fevkiye Sancak'ın masal anlatımında dikkatimizi çeken ilk özellik, masal girişlerinde tekerleme kullanmamasıdır. Bununla birlikte masal ortasında aradan geçen zamanı kısaltan geçişleri çokça kullandığı görülmektedir; “Ay aydan geçi, gün günden geçti...; get, get, get, get...(6), gidi, gidi, gidi... (6, 8), az gali çoh gali... (6). Ayrıca kendine has olarak kullanmış olduğu; “anama diyim”, “anlisan...(6, 7, 8)” gibi kalıpları sıklıkla kullandığı görülmektedir. Her üç masalın da karşılıklı konuşma esasına dayalı olduğu dikkate alınırsa anlatımın oldukça akıcı olduğu ifade edilebilir. “Fehimsiz Gelin” masalında kullanılan manzum konuşmalara dinleyicinin de Fevkiye Sancak ile birlikte tekrarlamaı masalın bu bölümünün dinleyici üzerinde oldukça kalıcı bir etkiye sahip olduğu ve bu bölümleri dinleyicilerin çok iyi hatırladığı görülmüştür. Uzun süredir dinlenilmeyen bu masallardaki söyleyişlerin dinleyici tarafından eksiksiz olarak masal anlatıcısıyla aynı anda tekrarının ritim ağırlıklı olmasından kaynakladığı açıkça görülmektedir. Nitekim Ong (1999), bu deyişleri masalda düşünceinin çekirdeği olarak kabul eder.

Ah! idi, ah! idi.
 Bu misafir bize gelediii,
 Meni aladiii,
 Menden bi ogli oladiii,
 Düşe bulaga,
 Bu çiçeği gopardadi,
 Vay babosiii! Vay babosi!

Anaa, anaa hiç dime!
 Bizim bu misafir bize geledi,
 Meni aladi,
 Menden bi ogli oladi,
 Geledi bu çiçeği gopardadi,
 Vay babosi! Vay babosi!

Misafir gardaaş!
 Sen bizim bu gızı alasiii,
 Bizim bu gızdan bi ogli olasi,
 Bu çiçeği gopartasi,
 Vay babosi! Vay babosi!

Fevkiye Sancak'ın anlatım sırasında yapmış olduğu birtakım benzetme ve betimlemelere; “gaynata boğa kimin! (8)” kendisinin ve çevresindekilerin de gülmesi dinleyici ile olan ilişkiyi en üst düzeye çıkarmaktadır. Ayrıca Sancak, bu tür metaforlar ile aile içi ilişkileri değişik şekilde anlatarak toplumsal yapı içerisindeki algılamaları yansıttığı göze çarpmaktadır. Yine aynı masalda “gelin”den söz ederken masalı kesip; “gaynanaya da ana demezler, sevmezler gaynanaları da! Eyle değil?” diyerek dinleyiciye yönelip onların da tasdik etmesini bekleyerek söylemlerini adeta dinleyiciye onaylatmak isteyen bir yapıyla masalına devam etmektedir.

Fevkiye Sancak'ın, masal anlatırken anlattığı bütün masalarda “dinleyiciyi masala çekmek için kullanılan dikkat unsurları”na yer verdiği görülmektedir: “Bahı ki, ne baha! Başını galdırı, bahi; on kat dam, dam daş (6), Bahı ki, ne gız! Hüri, peri (6), Gız, gılı bına yandırı, bahi, at garşına çıhi (6), Bahı ki, su! Hekkatten de su (6), Padişahın ogli çıhi bahi ki, ne baha! Bi tene nazik gız duvarın dibindedir (6), Bahılar ki, bu derviş baba (6), Bahi, bele bi top anahtar (6), Bahılar ki, gız peri, gız hüri, peri (6), Bahi ki, ne baha! Bi kemer (6), Padişah bahi, ne baha! Gız, peri kimi (6), Bahi ki, bi

derviş geli (7), Padişah gızı ele bi hala geli, dilenmege geli (7), Bahi ki, bi uzun, ince; garra gurri bi arvat geli (8).”

Fevkiye Sancak’ın diğer anlatıcılara göre atasözleri ve deyimlerden çok faydalanmadığı görülmektedir. Anlatmış olduğu iki masalda iki deyim yer almaktadır: “Feleğin çarkını mıhlamak (7), Kara kuru olmak (8).”

Fevkiye Sancak, masal anlatımında Erciş ağzını ustalıkla kullanmaktadır. Özellikle dışarıdan bir yabancı için bu terminolojiyi anlamanın oldukça zor olduğunu ifade etmek isteriz. Bu çerçevede özellikle Erciş ağzının temel özelliklerini Fevkiye Sancak’ın masallarında bulmak mümkündür.

Fevkiye Sancak, masallarını genel olarak ani bir şekilde bitirmekte, olayları ve gelişmeleri değerlendirmeyi daha çok dinleyiciye bırakmaktadır. Bunun göstergesi olarak dinleyici kendisine masalı niçin bu şekilde sonlandırdığını sormakta, kendisi de oldukça üstü kapalı açıklamalar yapmaktadır.

3. 5. HAFİZE KURŞUN’UN MASAL ANLATIM MODELİ VE SÖYLEM YAPISININ DEĞERLENDİRİLMESİ

3. 5. 1. Masalcı ile İletişim Kurulması ve Masalcının Temel Özellikleri

Kendisiyle şimdiye kadar bu konuda hiç görüşülmemiş olan Hafize Kurşun, kızı Ayşegül Yıldız’ın evine gelerek masalları bize yaklaşık olarak iki hafta içerisinde anlatmıştır. Hafize Kurşun 1.60 cm boyunda, 80 kg ağırlığında buğday tenli, başında yazması olan, oldukça sevecen, güleryüzlü son derce yoğun jest ve mimik özelliklerine sahip bir masal anasıdır.

Masalları daha küçük yaşlarda (8-15) babası İhsan Bey’den dinlediğini ifade eden Hafize Kurşun, kendisi küçükken Muradiye’de Divanhaneler olduğunu babasının akşamları Divanhaneye gittiğini, eve geldiğinde de kendisine ve kardeşlerine masal anlattığını ifade etmiştir.

Diğer kadın masal anlatıcılar göz önünde tutulduğunda masal dinleme ve masal anlatma mekanının ev olduğu önemli bir ayrıntı olarak

dikkati çekmektedir. Konuyla ilgili olarak Linda Deigh (2005: 359)'in erkek ya da kadın masal anlatıcıları ile ilgili, mekansal düzeyde bir ayırıma gitmediği görülmektedir. Bir topluma ait kültürel özellikler, bu anlamda yapılan birtakım genellemelerin önüne geçer. Nitekim her toplumun kendine ait değer yargıları dolayısıyla bunları uyguladığı mekanlar vardır. Van yöresinde kadınların masalları özellikle ev ortamında, erkeklerin ise divanhanelerde anlatıp dinledikleri burada göz önünde tutulması gereken önemli bir ayrıntıdır.

Tek eğlencelerinin masal dinlemek ve kendilerine anlatılan bu masalları arkadaşlarına anlatmak olduğunu ifade eden H. Kurşun, babasının onlara her akşam bir masalı yarım bırakarak anlattığını, masalın devamını büyük bir heyecanla ertesi akşama kadar beklediklerini, masalların da oldukça uzun olduğunu ve masallarda anlatılan kahramanların sihirli çubuğuna, sihirli postuna ve sihirli taşlara gerçekten varmış gibi inandıklarını, bir kilimi altlarına alıp bunun sihirli bir kilim olduğuna inanarak tıpkı bir tiyatro sahnesindeki oyuncular gibi arkadaşları ile masaldaki kahramanları canlandırdıklarını ve bu şekilde vakit geçirdiklerini ifade etmektedir. Televizyon çıktıktan sonra aile toplantılarının ve dolayısıyla sohbetlerin hemen hemen bittiğini, komşular arası gidip gelmenin azaldığını, bunun sonucu olarak da masal anlatımının azaldığını ve zamanla bu tür söylencelerin ortadan kalktığını üzüntü ile anlatan Hafize Kurşun, masal dışında pek çok bilmece ve mani de bilmektedir. Anlatmış olduğu mani ve bilmeceler tarafımızdan ayrıca kayıt altına alınmıştır. Hafıza, masal anlatımında anlatıcı açısından pek çok masalı repertuarında tutması bakımından büyük önem arz etmektedir. Bu anlamda Hafize Kurşun, yıllardır masal anlatmadığını söylemesine rağmen, bize anlatmış olduğu beş masalı en ince ayrıntısına kadar anlatmış ve anlattığı masallardan bir tanesi yirmi yedi sayfaya varan bir uzunluğu bulmaktadır.

Gerek konuşma tarzı gerek sözcük dağarcığıyla diğer masal anlatıcılarından ayrılan Hafize Kurşun, geçirmiş olduğu bir ameliyat neticesinde sesini kaybetmiş ve malasef ses kısıklığı nedeniyle

hafızasında bulunan diğer masalları ne yazıkki anlatamamıştır. Tez çalışmasını bitirdiğimiz sıralarda ise kendisinin sesini tamamen kaybettiğini öğrendik. Masal araştırmaları açısından önemli bir değer ve kaynak olan Hafize Kurşun artık masal anlatamamaktadır. Bu durumun ise artık sözlü kültürün son temsilcileri olan bu insanların şartlar ne olursa olsun araştırılarak bulunması, kendilerine gereken ilgi ve değerin verilmesi konusunda dikkatlerin arttırılmasının son derece önemli olduğunu belirtmek isteriz.

3. 5. 2. Masal Anlatıcısının Bireysel Performansı, Tutum-Davranışları ve Söylem Özelliklerinin (Habitus) İncelenmesi

Yukarıda da ifade edildiği üzere tipik bir **masal anası** ve dolayısıyla bilinçli bir masal anlatıcısı (Deigh, 2005: 363) olan Hafize Kurşun, bir masal anlatıcısında bulunması gereken bütün özellikleri masal anlatım performansında ortaya koymaktadır. Halk masalı geleneğinin aktif taşıyıcıları-gelenekçileri, insanlar masal dinlemek istediklerinde çağrılırlar ve nadirdirler. Bir masal bilseler de bildiklerini iyi bilirler. Canlı ve zevkle anlatırlar (Sydow, 2005: 116). Bu anlamda aktif bir geleneksel taşıyıcı (Sydow, 2005: 111) olan Hafize Kurşun bir masal anlatıcısında bulunması gereken bütün özellikleri taşımanın yanı sıra, aynı zamanda bir masalda bulunabilecek hemen hemen bütün kavramları kullanabilen bir masal anasıdır.

Hafize Kurşun'un anlatmış olduğu masalların beşi de; "Bir varmış, bir yohmuş... Allah'ın guli çohmuş..." şeklinde başlamaktadır. Masal ortasında geçişleri sağlayan; "Az gedi, çoh gedi... Allah bilir orasını..." ve özellikle yine masal ortasında uzun zamanları kısaltan "Gün gelip geçi, seneler seneyi kavalayı..." gibi kalıpları yoğun olarak kullandığı görülmektedir.

Hafize Kurşun anlattığı masalarda "ki" bağlacı ile kurulan dinleyicileri masala çekmek için: "Allah'ım ele ışıhtır, ele ışıhtır, ele ışıhtır! Ne diyim sena?! Yeddi tene lökse bedeldir (24), Oğlan bahi ki, ganinen köppüg geliyi (24), Bi yani gahve ki, Allah'ım oralar yihili ışıhtan (24), Padişaha ele bi çifte vurasın ki, duvarnen bir ola (24), Bi çeki, ikincisinde, üçüncüsünde

nece bi tekme goymi bunin beline, duvarnen bir ediyi (24), Ele bi at ki, at sena sarıla heç kişnemiye; bi kişnese Arap çihar seni de keser, ati da vermez (24), Ordan o ki, at ışığı görüp te kişnemi (24), Bahi ki, bi kanat düşmüş (24), Buna bi gamçı çeki, çekende dizgini çeki, golanini sıhanda at havalani (24), At ele olmuş ki, soymışler bütün gannar ahi üstünden (24), Bu daş döni; Allah'ım ele altın töki, ele altın töki, ele altın töki (45), Bu geli eve bahi ki, anasi de ele acından gene ağzınan sular ahi (45), Meni alsa ona ele bi halı, kilim dohurum ki, yüzi gaşından geçer (46), Bahi ki, iki tene bacılar, bunnara ayan oli (46), Hüri ki, hüri (46), Gedi, bahi ne! Gız geymiş elbiseyi, deha da güzel olmuş (46), Vallaha, bu sefer inan ki devler meni yiyecahtiler (46), Geli, bahi ne! Zembilnen elma asılı (46), Bu yuhiye geçer geçmez zopayi ati aşşağıye ki, vura Ahmet'in başına (46), Bastoni vurmi mi ağaca! Orda olanca ağaç, oli insan (46), Bunnari göri ki, bunnar evlenmek istiyi (46), O, bele gulagini veri ki, gurt gavalı diner gibi (46), Padişah da yoharda oturmuş, tebi tahtında, bekli ki, bahım ne geleceh (46), Ele anadan babadan gız bulacah ki, gırhi de bir anadan babadan ola (47), Yemen padişahının hekayesini ele dinleyecahsin ki, beyle bi tene deni eskik olmiye (47), Ele yatmışım ki, heç bile garınca meni ısırmadı. (47), Giri, bu bahi; Allah'ım bi dev yati (47), Ne gün ki Allah senin ruhuni aldı, o zeman bırahacem (47), Vurir vurmaz ele tangur tungur geli yere, eni aşşağı (47), Bu yılan da geli, asılı ki, guşları götüre (47), Bahi ki, vereler deve (47), Bu bi tene gılıç buna vuri, bi gılıç vuri; bunin başı oli yeddi tene (47), Bahi ki, cin, peri (47), Anka guşi da gezi ki, daşi bıraha üstüne (47), Bu yılan, ele bi yılan ki, gırh tene çadırın etrafını sari, halka oli (47), Bahi ki, analari da döni, daş gezdire belinde; bıraha üstüne (47), Bu yattiyi, birden uyani ki, uyani bahi; bi tene guş ganadini germiş üstünde (47), Ele yohardan bi ejdehar geli ki, yarabbım, o fışıltsı çadırlari galdırıp yendiriyi (47), Allah ele bi guvat veri ki Mirza Muhammed'e ki, babasının duasını alıp gedi (47), El ele büyük ki, bunnari topli, dolduri bi torbaya, bu çeki, gedi (47), El ele büyük ki, çadırların etrafından girmiyi ha (47), Bi tene el geldi; ama ne eldi! Ama bi harman gatter bi eldi (47), Gidi, bahi ne; hepsi düyününi, toyini yapmışler (47), Bu çeki bi gılıç buna, nasıl vurise bunin

gafasi gedi bi yere, kendisi bi terefe (47), Oni görür görmez bu guşi geri sali, yalnız buna bi kanat veri (47), Yarabbım, gedi bahi bir guyidir; guynin ağzi ne gattedir?! A, bu evin içi gatter (47), El bi böyüh; dünyanın dibi (47), El ele ki, ne biçim (47), Bu bi tene gılıç buna vuri, bunun başi oli yeddi tene (47), Oni o gatter öldiri, kesi, doğri, döş edi (47), Melek ki, melek (47), Gettim yatağının galdırdım kenarını, bahtım ki, çibuh orda (47), Yılan da orda patlamı mi?! (47), Onnar gelir gelmez vurdum gaynanama ettim gatrı, vurdım garimi ettim karga, vurdım beslememi de ettim göverçin (47), Bahi ki, yılan hele orda oni bekliyi (47), Patlar patlamaz yılan da orda patliyi (47), İçinden bi gız çihı ki, ya ilahi yarabbım! ... O gatter güzel (47), Gidi, bahi ne! Hepsi düyününi, toyini yapmışler (47), Buni kesiler ki, gırh tene çocuk gayniyi içinde bele (47)” şeklindeki söylemleri inanılmaz bir yoğunlukta kullandığı görülmektedir.

Hafize Kurşun’un, *uzun zamanı kısaltmak için kullanılan geçiş kalıplarını* da; “neyse (46), Bi hefta geçiyi, on gün geçiyi, bir ay geçiyi, günner günü gavalıyi, aylar ayi gavalıyi, seneler geli, bi sene aradan geçi... (45), Aylar geçi, seneler geçi aradan... (45), Bi gün, iki gün yine aç galılar (45), İki, üç gün sora nene gedi (45), Bigaç gün arası geçi (45), Bi hefta gali, iki hefta gali... (45), Zeman geli, vakıt geli kızların hepsi doği (46), Hekaye kıssadan geder tabi (46), Hekayeler tez tez getmede olsun (46), Vakıt geli, hekayedir günner ayları gavalıyi, aylar yılları gavalıyi (46), Tez seneler gelir, geçer (46), Bi hefta da bele geçi (46), Çocuklar da get, get, get... (46), Zeman geli, geçi, aylar geçi... (46, 47), Günner gelip, geçi... (47), Bu get, get, get, get, get bi garannıh dünyaya gedi (47), Bu epey zeman yatı; iki seat mi, üç seat mi diyim, yalan olmasın (47), O yan, bu yan derken...(47), çok büyük sıklıkta kullandığı görülmektedir.

Varlıkların tasvirlerinde özellikle güzel kızlar aya benzetilmekte, hatta; “Aya diyi ki: ‘Sen doğma, men doğum; güne diyi: ‘Sen çıhma, men çıhim!’ O gadder güzel (47).” Masallarda dikkati çeken diğer önemli bir nokta ise kahramanların karşılıklı olan yoğun konuşmalarıdır. Bu konuşmaların özellikle soru-cevap şeklinde olduğu görülmektedir. Hafize Kurşun masal kahramanlarını konuştururken yoğun olarak olaylara

müdahale etmekte ve dinleyicisi ile de bu arada masalın ya kahramanı ya da olayın içinde geçen durumla ilgili olarak karşılıklı hasbihal etmekte, kendi anlattıklarına zaman zaman gülmekte, zaman zaman da şaşkınlığını, hayretini ve sıkıntısını dinleyicisiyle paylaşıp adeta onlarla bir bütün oluşturmaktadır.

Hafize Kuşun'un kalıp kullanımları dışında anlattığı masalarda oldukça yoğun bir şekilde deyimlerden de faydalandığı ayrıca dikkati çekmektedir: "Tebelleş olmak (45), Ağzından sular akmak (45), Pabucuna ateş girmek (46), Elbise yemek (46), Dilde kemik olmamak (46), Kanı kaynamak (46), Ayan olmak (46), Başın yemek (46), Nikahını kesmek (46), Dört köşe olmak (46), Yüzü kaşından geçmek (46), Geçinip gitmek (46), Akli gitmek (46), Kolu kanadı kırılmak (46), Selamete çıkmak: (46), (47), Götüne ateş dolmak (46), Yüklüğünü tutmak (47), Kuş uçmaz, kervan geçmez (47), Azlığını, tozluğunu almak (47), Yüklüğünü tutmak (47), Dünyanın dibi olmak (47), Gökte ararken yerde bulmak (47), Dünyanın dibi olmak (47), Çarşı çarşı gezmek (47), İns getmez, cins getmez (47) Yer yatak yatmak: (18), Beş gözle vurulmak (18), Belinin kemiği kırılmak (18), Bir içim su olmak (18), Yola düşmek (24), Işık yüzü görmemek (24), Zifir zindan gibi olmak (24), Başın yemek (24), Gaflete dalmak (24), Yoku yoksulluğu olmak (24), Hızır gibi yetişmek (24), Su yolu etmek (24), Gönlü kırık olmak (24), Dünya ile haşır neşir olmak (24)."

Hafize Kuşun'un masal anlatımında dikkatimizi çeken diğer önemli bir nokta ise kızı Ayşegül Yıldız'ın kendisine unuttuğu yerleri hatırlatmak için Hafize Kuşun'u dürterek kısık bir sesle yardımcı olmaya çalışması idi. Hafize Kuşun'un ise bu duruma çok aldırmayıp masalı anlatmaya devam ettiği görülmüştür. Ayşegül Yıldız ile konuştuğumuz zaman, kendisi bir masal anlatıcısı olmadığı için masal anlatamadığını; fakat bildiğini ifade etmiştir.

Masal anlatıcısı olarak Hafize Kuşun'un dinleyiciye çok önem verdiği, anlattıklarının orada bulunan herkes tarafından özellikle dinlenmesi için özel bir çaba harcadığı ve bu ortamda bulunan hemen herkes ile göz teması kurmaya çalıştığı görülmüştür. Kuşun,

masal anlatırken özellikle bazı noktaların altını özellikle çizmekte ve anlaşılıp anlaşılmadığını dinleyicilere sorarak pekiştirmeye çalışmaktadır. Ayrıca anlaşılmayan notaları da gerekirse daha detaylı bir şekilde dinleyicilere anlatabileceğini masal anlatım sürecinde ifade etmektedir.

Hafize Kurşun Muradiye ağzını gayet iyi bir şekilde kullanmaktadır. Erciş ağzına göre Muradiye ağzının söylemde çok az bir farklılığı olduğu görülmektedir. Hemen hemen bütün masallarında açık bir şekilde olağanüstü unsurlara yer veren Hafize Kurşun, diğer masal anlatıcılarından farklı olarak “Sihirli Post” ile “Guri El”de özellikle masal sonunda karı-koca baş başa bırakılmakta, olaylara müdahil olan kaynana, kayınbaba, anne ya da baba masalın sonunda mutlaka ölmekte ve çiftler yalnız kalmaktadır.

3. 6. HURİYE KOÇ’UN MASAL ANLATIM MODELİ VE SÖYLEM YAPISININ DEĞERLENDİRİLMESİ

3. 6. 1. Masalcı ile İletişim Kurulması ve Masalcının Temel Özellikleri

Masal anlatıcısı ile iletişim, gelini Cemile Koç vasıtasıyla olmuştur ve masallar Cemile Koç’un evinde dinlenmiştir. Huriye Koç, Rukiye Çalışkan ve Faik Koç’un kız kardeşidir. İki katlı olan bu evde Huriye Koç, oğlu ve gelini ile altı üstü oturmaktadır. Fiziki özelliklerine bakıldığı zaman 1.60 cm boyunda buğday tenli ve 65 kg ağırlığında olan Huriye Koç, güleryüzlü, sevecen, başında yazması, elinde tespihi ile diğer kadın masal anlatıcılarına göre daha durgun bir kişilik yapısı göstermektedir. Çevrenin tanınmış masal analarından biri olan Huriye Koç’un, oldukça geniş bir masal alt yapısı olduğu, bu masalları hafızasında çok iyi sakladığı ve koruduğu gözlemlenmiştir. Anlatmış olduğu masallardan zincirlemeli bir masal olan “Gozmo Golot” özellikle hafızasının ne kadar güçlü olduğunu göstermek açısından çok önemlidir. Yaş itibarı ile bakıldığında bu tür masalların anlatımı oldukça zor olduğundan böyle bir masalı hafızada tutması, Huriye Koç’un ne kadar başarılı bir anlatıcı olduğunu

göstermektedir. Kendisinden masallar bir ay içerisinde değişik zamanlarda dinlenilmiştir.

3. 6. 2. Masal Anlatıcısının Bireysel Performansı, Tutum-Davranışları ve Söylem Özelliklerinin (Habitus) İncelenmesi

Huriye Koç, anlatmış olduğu on masaldan üçünde giriş kalıbı kullanmıştır; “*Göbeği Kilitti Padişah*”ta: “Varmış, yohmuş Allah’ın guli çohmuş, Allah’tan gayri heç kimse yohmuş...”; *Zümrüdü Anka ile Keçoluk*’ta: “Bi varmış, bi yohmuş...”; *Meyit* isimli masalda: “Bi varmış, bi yohmuş, Allah’ın guli çohmuş...” H. Koç, diğer masal anlatıcılarının aksine masal ortasında geçişleri sağlayan kalıplar kullanmamakla birlikte masal içinde daha çok betimlemeler ve dinleyicileri masala çeken dikkat unsurlarına yer vermiştir: “Bahı, ne baha! Bi gözel gızdır; adam gıymiyi baha (59)! Bi tene başı bele gıjın bi gız (55), O baliği çıharttilar, garnini yariler; avrat ta çilpah, oğlanda çilpah (54)! Gahi, çıhi eşige; oli bi gartal (59), Bahı, bi kilit padişahın göbeğinde, anahtar üstünde (59), Kendi elini vuri bi gafasına; bahı gafasında buynuz yoh (59).”

Masallarda kahramanların karşılıklı konuşmaları ise şu şekilde geçmektedir:

Aç gözün, ne geldi?
Bi gara bülut geli.
Aha, geldi anam (63).
Dön arhan, ne geli?
Beyaz bi bülut geli (63).

Masal kahramanlarından birinin konuşması; “Padişahım sağ olsun (28), Hoş geldin, sefa geldin (59), Ne senden sahliyım ne Allah’tan (55), Bu yad eyağı, bu eniştem eyağı (54), Geyiğin etini yesem düzelecem, yemesem ölecem. (54), Tah tah eden gabacıh, bizi yaldatan babacıh! Sen bizi yaldattın; çıhdın, gettin (54), Sen mi sabır, men mi sabır (55), Yolların keskin piçah kesilsin (55), Ceddım celalim hakkı için hardan getiripsen oraya aparacaksın (59), Ga diyende guyrıh at ağzıma, gu diyende şerap

at ağzıma (63), Menim ağzımdan köpbük al, sür üstüne; eyleşsin (63), Cebimde bi darak var, at bulutun garşına; olsun tıkan (63)", şeklinde geçmektedir.

Bir olayın masalcı tarafından anlatılması ise şu ifadelerle geçer; "Gız hamilemiş; bu alabalığın garnında bi oğlı oli (54), Atın birine su veri, arpa vermiyi; birine de arpa veri, su vermiyi... Garaçi gızının bi eyağını bağıli bi atin guyruğuna bi eyağını de bağıli bi atin guyruğuna... Biri çeki arpaya, biri çeki suya (55), Yolda giderken ins yoh, cins yoh (55)."

Huriye Koç anlattığı masallarda deyimlerden de faydalanmaktadır: "Başını yitirmek (54), Kulak misafiri olmak (54), Eşiğe vermek (54), Zahmet çekmek (57), (63), Hatırını kırmamak (57)."

Masallara özellikle renk katan manzum konuşmaların varlığı da dikkat çekmektedir. 54 no'lu masaldaki örnekte bunu görmekteyiz:

"Baci, baci! Han baci!
Ali gözli, can baci!
Aç gapiyi, yanan gelim.
Gara gazanlar gayniyi,
Keskin piçahlar itini.
Aç gapiyi yanan gelim.

Gardaş, gardaş! Han gardaş!
Ali gözli, can gardaş!
Analığın, meni deryaya atıptır,
Alabalık udubtur.
Beg oğlı Bey Muhammed, gucağımda yatıptır."

Ayrıca kahramanlara sorulan, çevredekileri zeka yarışına davet eden bilmece (Ong, 1999: 60); "Yaz ola, gış ola, eli bağıli guş ola, seksen eyah, gırh buynuz onu kim bilmiş ola?", "Gapiya batan ola, olmiya kotan ola..." (60), "Keldir, çuldur yilinmez; teze su vermişem içilmez?" (63) de bu

masalların içerisinde yer alarak ayrıca yazıya geçmesi açısından önem taşımaktadır.

Sanders (1999), öyküleri sözlü kültürlerin can damarı, masal anlatıcısını ise kabile ya da topluluğun yüreği olarak görür. Bu çerçevede masal anlatıcısı öykülerin bütün sistem boyunca dolaşmasını sağlar. Onun anlattığı öyküler rastgele, üzerinde düşünmeden anlatılan sıradan öyküler değildir. Bunlar insanların beklediği, duymayı umduğu ve ana hatları ile zaten bildiği öykülerdir. Öyküler, insanlara kim olduklarını bir kez daha anlatır, inandıkları şeyleri hatırlatır; bu öyküler topluluk üyelerini birbirine bağlar. Masalcı, öykülerinin ağında her şeyi yakalar; tarih, gerçek, kahramanlık, din, felsefe, ahlak ve sevgi (Sanders, 1999: 14-15). Toplum içerisinde oldukça saygın konumda oldukları görülen masal anlatıcılarının gerçekten de söyledikleri sözlere inanılan -ve bu anlamda bilge kabul edilen- geçmişten bugüne anlattıkları masallarla büyük bir çevre edinerek ortak bir bilinç oluşturdıkları ifade edilebilir. Nitekim anlatılan masallar, az çok dinleyici topluluğu tarafından bilinmekte, anlatıcı masalı hatırlamadığında kendisine hatırlatılmaktadır.

Huriye Koç masal anlatırken aynı ortamda Faik Koç bulunmamakla birlikte Rukiye Çalışkan da vardı. Rukiye Çalışkan, Huriye Koç'a takıldığı yerlerde tebessüm ederek yardım etmekte, hatta, Koç'un unuttuğu yerleri hatırlatarak masalı tamamlamasına vesile olmaktaydı. Bu arada yüz yirmi yedi yaşında öldüğünü söyledikleri anneleri Pamuk Koç'un çok daha fazla masal bildiğini, her defasında da; "Annemiz hayatta olsaydı daha neler anlatırdı, çok masal bilirdi," diyerek masal aralarında söylenip iç geçirerek sürekli annelerini yadettirmektedirler. Esasen aynı masalları bilen her üç anlatıcıdan da ayrı ayrı aynı masalları dinleme imkanımız olmadı. Fakat tez aşaması bittikten sonra bu masallar, tekrar dinlenilerek farklılıkları ortaya konulmaya çalışılacaktır.

3. 7. FAİK KOÇ'UN MASAL ANLATIM MODELİ VE SÖYLEM YAPISININ DEĞERLENDİRİLMESİ

3. 7. 1. Masalcı ile İletişim Kurulması ve Masalcının Temel Özellikleri

Faik Koç, Rukiye Çalışkan ve Huriye Koç'un erkek kardeşidir. Masallar Faik Koç'un kendi evinde dinlenilmiştir. Faik Koç'un evi oldukça büyük bir bahçe içersinde çitlerle çevrili sağ tarafında bir tandır evi, arka bahçesinde de bir ahır bulunmaktadır. Kendisi fiziksel olarak 1.95 cm boyunda oldukça cüsseli, bıyıklı ve yetmiş dört yaşında bir masal anlatıcısıdır. Kişilik olarak son derece sıcak alçak gönüllü ve saygılı bir davranış modeli göstermesinin yanında iletişimsel ve söylem özellikleriyle kendine özgü bir tarzı olduğu ifade edilebilir. Faik Koç Divanhane kültürü içersinde yetişmiş bulunduğu hafızasında çok fazla hikaye, kıssa, menkıbe ve masal gibi sözlü geleneğe ait pek çok söylenceyi bulundurmaktadır. Kendisi ile bu manada olan iletişimimiz halen devam etmektedir. Anlatmış olduğu “Kahraman-ı Katil” masalını devamını da yeni dinlemiş bulunuyoruz. Ayrıca “Hüşo Bey” ve “Beylikler” masalları da son dinlenen masallar arasında yer almaktadır. Ancak bu masallara tezde yer verilmemiştir.

Faik Koç yörenin geçmiş gelenek, görenek ve kültürüne ait oldukça geniş bir bilgi birikimine sahiptir. Bölgede yürüttüğümüz araştırma süresi içersinde kendisinden toplam olarak derlenen masal sayısı yedi tanedir. Bu masallardan üç tanesi hayvan masalı olup geri kalan dört tanesi ise asıl halk masalları içersinde yer almaktadır. Yukarıda da ifade edildiği gibi hafızasında pek çok masal bulunan Faik Koç'tan masal dinleme süreci bizim açımızdan devam etmektedir.

Masal anlatmaya karşı tutumu değerlendirildiğinde anlatıcının ciddi bir gelenek içersinden geldiği düşünülürse bağlamsal koşulların masal anlatıcısı üzerinde oldukça etkili olduğunu söyleyebiliriz. Anlatıcı masalları hiç zorlanmadan çok rahat bir şekilde anlatmakta ve oldukça yüksek bir performans ortaya koymaktadır. Gerek masal anlatım üslubu ve yetişmiş

olduğu Divanhane ortamı değerlendirildiğinde kendisinin bir *masal atası* olduğu ifade edilebilir.

Faik Koç oldukça aydın bir düşünce yapısına sahip olmakla birlikte masal anlatım sürecinde masal aralarında anlatmış olduğu yöreye ait tarihsel (Akkoyunlu-Karakoyunlu) bilgilere de gönderme yaparak geçmiş ve bugün arasında değerlendirmelerde bulunmuştur. Diğer anlatıcılar gibi Faik Koç da Divanhanelere olan ilginin televizyon ve radyo gibi iletişim araçlarının artmasıyla tamamen bittiğini, bu şekilde anlatıcılara olan ilginin azaldığını, dolayısıyla sözlü kültüre ait her türlü anlatıların da artık anlatılmaz olduğunu ifade etmiştir.

3. 7. 2. Masal Anlatıcısının Bireysel Performansı, Tutum-Davranışları ve Söylem Özelliklerinin (Habitus) İncelenmesi

Faik Koç hem bilinçli (Deigh, 2005: 363) hem de bereketli (Ong, 2003: 57) bir masal anlatıcısıdır. Kendisine masal dinlemeye gittiğimizde kardeşleri Huriye Koç ve Rukiye Çalışkan'da orada bulunmaktaydılar.

Diğer erkek masal anlatıcılara göre daha ciddi bir jest ve mimik yapısına sahiptir. Anlatmış olduğu yedi masaldan dördüne tekerlemeli giriş kullanarak girmiştir: “Varmış, yohmuş... Allah’ın guli çohmuş... (2), Varmış, yohmuş... Allah’ın guli çohmuş. Hamamcının tasi yoh, külhancının baltası yoh. Çarşıda bir gari gezer, peştamalin ortası yoh. Tek basar, çüt usurur heç kimseye faydasi yoh (3), Varmış, yohmuş... Allah’ın guli çohmuş... Allah’tan başka kimse yohmuş... Zeman zeman içinde, kelbur zeman içinde... Deve dellehlik eder eski hemam içinde... Hemamcı’nın tasi yoh, Külhancı’nın baltası yoh; çarşıda bi kari gezer, peştemalin ortası yoh... (58), Varmış, yohmuş... Allah’ın guli çohmuş... (21).”

Faik Koç, masal içerisinde geçen; *Benzer Durumlarda Kullanılan Kalıplar’dan* “Karşılıklı İki Varlığın Konuşmaları”nı şu şekilde ifade etmektedir: “Ata bahar mısın? Beleşeyler benim sağ elimden gelir (44), Çıh insanoğlı, dünyada dünyalığı verim, ahretine garişmam. Ne dünyalığı. Menim muradım odur; senin sütün (21), Yum gözün, aç gözün (61), Nerden gelisen, nerye gidisen? E, valla Mir’im, men filan Mir’in oğliyim

(44), Beyaz goyun mi getirim, gara goyun mi getirim? Beyaz hoş değil, gara goyun geti (61), Buynuzli mi getirim, buynuzsuz mi? De ginen, buynuzsuz geti (61).”

“*Masal Kahramanlarından Birinin Konuşması*” olarak geçen ifadeler şu şekildedir. “Galağan yedim, garnim toh; südüngen yedim südüm çoh. Gulağımnda su getdim, buynuzumda ot getdim. Aç gapıyı men geldim (2), Hoş geldin, sefa geldin (61), Dara düşdügün zaman, bu gilin ikisine vur ginan. Menim gardaşlarım, babam peridirler; nerde olsalar, sana yetişirler (21), Senin ilacın ak devin südi, ak devin yavrusunun derisi de senin ilacındır (21), Bize üş tene garpuz gönder; biri heç yilinmesin, biri yari yilinsin, biri de tam yilinsin (21), Ak devin sağ memesi yaralıdır. Yalnız sağ memesi sol çininde, sol memesi sağ çinindedir (21), Memlekette ne gadder gız varsa gelsinler, benim oğullarımın penceresi, divan altınnan geçsinler. Menim oğullarıma diyin: “Her biriz bi alma alacahsız elinze, hansının başına vurdusza kimin gızının başına vurdussa oni alacah padişah size (21), İnsanoğlu, dünyada dünyalıği verim, ahretine garışmam (21), Dünyalıği verim, ahiretine garışmam (21), Menim yüzügüm ne zaman barmagın sıhdisa bil ki, men dardayam (44), Padişahın atları gotur olup; senin ganın da dermandır padişahın atlarına (61).”

“*Bir Olayın Masalcı Tarafından Anlatılması*”: Özini tebdil-i gıyafet oli, ele gardaşlari tanıyamiler (21), Arar, arar, arar; köy be köy, şehir be şehir, ev be ev (44)” şeklinde anlatılır. “*Bir Hareketle Bir Varlığın Tasviri*”; ise sadece bir masalda ve bir örnekle geçmektedir; En öndeki atlinin gucağında bi geyik var; bele altınnan bezeli (44).

Sonuç olarak Faik Koç’un yukarıdaki metinlerde görüleceği üzere masal içerisinde daha çok kahramanların konuşmaları üzerine kurulu bir anlatım gerçekleştirdiği görülmektedir.

Faik Koç’un masallarında bitiş kalıbı olarak; “*Çıplak Bitişler*”den “*Yiyip İçip Murada Ermek*” ve “*Şahsi Bitişler*”den de “*Gökten Elma Düşmesi*” kalıbını kullandığı görülmektedir; “...yi, içi muratına geçi. Göğden üş alma düşi; biri man, biri hekat diyen, bi de Faik abiye... (3), Orda hekaye de burda biti. Yi, içi muratına geçi. Göğden üş alma düşi; biri

man, biri hekat diyene, biri de Faik Ağa'ya (21), Yeddi gün yeddi gece davul, zurna çalılar; düyün yapılar. Yiler, içiler orda murattarına geçiler. Göğden üş elma düşdi; biri man, biri hekat diyene, biri de Faik'in boğazi gurumasın Faik Ağa'ya (44), Orda yi, içi muratina geçi. Göğden üş alma düşi; biri man, biri hekat diyene, biri de Faik Ağa'ya (61).”

Bir masal anlatıcısı olarak Faik Koç'un hemen hemen bütün masallarında kalıplara yer verdiği görülmektedir. Ancak masallarında betimsel bir anlatımı tercih etmediği, daha ziyade kahramanların konuşmalarına dayalı bir anlatım kurguladığı ifade edilebilir.

Faik Koç'un diğer anlatıcılara göre anlattığı masalarda -bir masal dışında; 61 no'lu masalda “zol çekmek” olarak geçer- atasözü ve deyim kullanmadığı dikkati çekmektedir.

Faik Koç'un dinleyici ortamında yukarıda da ifade edildiği üzere Huriye Koç ve Rukiye Çalışkan'da bulunmaktaydı. Faik Koç'un anlattığı bütün masaları diğer iki kardeşi de bildiği için anlatıma sık sık müdahale etmekteydiler. Özellikle Huriye Koç en çok müdahale eden kişiydi. Faik Koç masalını anlatırken Huriye Koç bazı yerlerini yanlış anlattığını ifade ederek sürekli müdahil olmakta, Faik Koç da muzip bir şekilde kendisinin yanlış anlatmadığını onun yanlış bildiğini söyleyerek masalına devam etmekteydi. Bu durum bütün masal anlatım süreci içerisinde sürekli olarak tekrarlanmıştır.

Çalışma sonuçlandıktan sonra Rukiye Çalışkan ve Huriye Koç'tan Faik Koç'un anlattığı masallar dinlenilecek ve bu şekilde masalların içeriğinde ne tür değişiklikler olduğu anlaşılıp tahlil edilmeye çalışılacaktır. Nitekim bölgedeki çalışmalarımız devam etmektedir.

3.8. RUKİYE ÇALIŞKAN'IN MASAL ANLATIM MODELİ VE SÖYLEM YAPISININ DEĞERLENDİRİLMESİ

3.8.1. Masalcı ile İletişim Kurulması ve Masalcının Temel Özellikleri

Kadın masal anlatıcısı olan Rukiye Çalışkan, Huriye Koç ve Faik Koç'un ablasıdır. Rukiye Çalışkan'ın evi Faik Koç gibi büyük bir bahçe

içerisinde ve tek katlıdır. Bu evin bahçesinde bir tandır evi ile bir ahır mevcuttur. Rukiye Çalışkan kardeşleri Huriye ve Faik Koç'un tersine daha durgun bir özellik göstermektedir. Fiziki özelliklerine bakıldığı zaman Huriye Koç'a göre daha kısa boylu, buğday tenli ve yaklaşık altmış beş kg ağırlığında başında yazması, elinde tespihi ile oldukça güler yüzlü bir masal anlatıcısıdır. Kardeşleri gibi çevrenin tanınmış masal anlatıcılarından olan Rukiye Çalışkan, toplam olarak on beş masal anlatmıştır. Nitekim, anlattığı bu masallar onun hafızasında bulunan masalların bir kısmıdır. Kendisi ile olan iletişimimiz ve kendisinden masal dinleme sürecimiz devam etmektedir. Çok geniş bir yöresel birikime sahip olan Rukiye Çalışkan, özellikle yöreye özgü temel değerlerin derlenmesinde ciddi anlamda kaynak olabilecek bir *masal anası'dır*.

3.8.2. Masal Anlatıcısının Bireysel Performansı, Tutum-Davranışları ve Söylem Özelliklerinin (Habitus) İncelenmesi

Rukiye Çalışkan anlatmış olduğu on beş masaldan üçünde giriş kalıplarından “*Evvel ve Eski Zaman’lı*” kalıplarını kullanmaktadır. Örneğin, “...Zamanın birinde...” (48, 50, 64). Anlatmış olduğu iki masalda ise “*Bir Varmış’lı*” giriş sözleri yer almaktadır. Örneğin, “Varmış, yohmuş... Allah’ın guli çohmuş...(22), Bir varmış, bir yohmuş... (29). Diğerlerinde ise daha ziyade “*Bir Varmış’lı*” giriş sözlerinden bi...varmış (51), ... bi Varmış (20, 56), bi ...yeddi...varmış (25), Bi ... in bi ... si bi ... varmış (65), Bi ... da bi ... varmış (66),” kullandığı görülmektedir. Görüleceği üzere Rukiye Çalışkan’ın anlattığı masalların girişinde giriş kalıplarından sadece kısa giriş kalıpları olan “*Bir Varmış Bir Yokmuş*” ile “*Evvel Eski Zaman’lı*” olan giriş kalıplarını kullandığı görülmektedir. Masallarından bu kalıplar dışında tekerlemeli giriş kalıplarına yer vermediği görülmektedir.

Masalların içinde geçen; “Bi yerde öküzün ayağı çukura degende öküz yihili yere (25), Bahılar, nenenin gızı ağılyanda; bi yandan inci tökili, bi yandan mercan (25), Bahi, bi tene Zümrüdi Anka babasının mezarının üstünde ohiyi (49), At bi sefer kişniyi, güller açi; tabah tabah oli (51), Ama

o bağ da nece bi bağ; bi hürî gızı o bağı yapıp (51), Hansi güle elini atisa; güllerden, her birinden bi avaz geli (51), Gidi, bahi ki; bi tahdın üstinde bi tane şah oturi; öz başi insan, gövdesi ilan. (56), Bahi, köpeği bi ağacın başinnan asiylar (62), Bi gız oldu ki, insan bele giymiği gıza baha (64), Lağabını çiharttı, oldi bi gözel gız ki, insan bele giymiği gözel gıza baha (64),” söylemlerini ses tonunu yerine göre alçaltıp kısaltarak dinleyicilerin dikkatini üst düzeyde tutmaya çalışmaktadır.

Uzun Zamanı Kısaltmak İçin Kullanılan Kalıplar masallarda şu şekilde geçmektedir: “Anama diyim...(65), Zeman aradan geçi... (22), Bi zeman galilar, bi zemannan sora... (22), Epey gali, galmiği... (22), İki gün mü geçi, üç gün mü geçi... (22), Get, gel zeman...(25), Bi zeman aradan geçi, bi zemannan sora... (49), (51), Ha gidi, ha geli eve, ha gali... 51, Bi zeman sonra... (51), (64), (65), Aradan gırh sene geçi... (62), Bi yıl aradan geçi... (62), Aradan bi sene geçi... (62), Bi zeman aradan geçi... (64), (65), Bi zeman gali, bi zemandan sora (64), Bi gün bele, beş gün bele, on gün bele...(66).” *Masal Ortasında Geçiş Sağlayan Tekerlemeler*: “Yip içerehten, gonup göçerehten, gahve tümçerehten, susam sümbül biçerehten zamanlarca yol aşı (51, 52).”

Karşılıklı İki Varlığın Konuşmaları: “Sen nerelisen, nerden gelipsen, nerye gidipsen? Valla, bi sevdüğüm var, oni ariyiram (52), Göğde yıldız neçedir?, Yerde reyhan neçedir (53)?” *şeklinde geçmektedir. Masal Kahramanlarından Birinin Konuşması*: “Hoş geldin, sefa geldin (29, 51), Ne sende sahliyim ne Allah’tan (65), Men ölüremse bah, bu odayın anahtarını verme oğlana (20), Gidersiz gırh tene gaz alırsız, gırh tene de hemam tasi alırsız, getirirsiniz, verirsiniz bize (22), Sen benim iki gözüm! (25), Men, san çamırdan bi öküz yapacam. Seni mindirecem o öküzün üstüne. Öküz ha yana gettise öküze seslenmiyecehsen; öküz yihılır, sen galırsın yolda (25), Yeddi batman guyrh al, yeddi batman şerap al; gu deyince ağzıma guyrh at, ga deyince şerap at (49), Zemani gelir, bu tikan man şahitlik eder (50), Senin gızın olsa; gapiya teşinnen yumağın as, oğlan olursa tüvengi as (51), Men bi kere kişnerem, o güller açar tabah tabah (51), Hege gül açarsa bil ki oğlandır, açmazsa bil ki gızdır (51), Eğer orda

ele özüne çoh havas ettise topladisa inci mercan; bil ki gızdır, toplamadisa oğlandır (51), Allah'tan dileğim odur; gızsan olasan oğlan, oğlansan olasan gız (51), Men ele Tanrı misafiriyem; gelmişem, size güvenmişem (51), Demir çarlıh giyesen, demir asa alasan ele; ne zeman o demir çarlığın dibi delindi, asanın uci egildi; o zeman sen meni bularsan (52), Başımın belası, aklimin şelesı, ahır geldi, yine meni buldi (52), Padişahım, senin canın sağ olsun (53), Sen benim cemalimi gördün, senin vücudun lahta lahta olacah (56), Başımın suyuni kim içerse olur “ Lohman Hekim” (56), Hansının vücuti lahta lattadırsa o Şahmaran'ı görüp (56), Men garımın serfirazıyam (65), Men gettim, sırrına yetik oldum (66),” şeklindedir.

Bir Olayın Masalcı Tarafından Anlatılması: “Gız ağladıhça bi terefinnen inci tökili, bi terefinnen mercan tökiliyi (25), Gelen, giden, vuran, gıran, töken; gırh sene tamam oli (62), Oğlan özini vuri yuhuluğa (64),” şeklinde geçer.

Bir Hareketle Bir Varlığın Tasviri: “Oğlan gali belengaz, oğlan oli perişan! (20), Zümrüdi Anka'dır; ne insandır ne adamdır (49), Gurda bahılar, gurt bi babagit adam! (49), Genç, babagit bi gız (52), Genç, babagit bi oğlan (52), Lağabını çıhartti; oldi bi gözel gız ki, insan bele gıymıyi gözel gıza baha (64),” şeklinde betimlenir.

Rukiye Çalışkan'ın anlattığı masallarda yoğun bir şekilde deyim kullandığı görülmektedir: “Akı başına gelmek (20), Hatırı kalmak (20), Hamamlanmak (20), Tortop olmak (22), Akıl varlık olmak (25), Yol göstermek (25), Yakayı kurtarmak (29), Oyun etmek (29), (50), Kara giymek (48), Toz duman gitmek (48), Zibil etmek (48), Aklına gelmek (49), Ağzı, dili olmamak (50), Yol iz bilmemek (52), Hacil etmek (53), Yazığına girmek (66), Yakası kurtulmak (66), Sırrına yetik olmak (66).”

Rukiye Çalışkan'ın masallarda bitiş kalıplarında: “Yiler, içiler muratlarına geçiler (25, 29, 48, 53, 63, 65, 66) ve Şahsi Bitişlerde “Gökten Elma Düşmesi” kalıbına yer verdiği görülmektedir: “Yediler, içtiler, muradına geçtiler. Göğden üş alma düşdi; onlara vermiyeek, biri man, biri san, biri de muna (56), Göğden üş alma düşdi; biri man, biri san, biri de daldırıp bunnara... (62).”

Ali gözi, gız gözi,
 Yahdi yandırdı bizi.
 Barmağı üzih yeri,
 Goli bilezih yeri,
 Gulağı küpe yeri.
 Ana, valla bu gızdır, bu oğlan değil.

Ali gözi, gız gözi,
 Yandırdı, yahdi bizi.
 Barmağı üzih yeri,
 Goli bilezih yeri,
 Burnunda hızma yeri.
 Ana, vallah bu gızdır, bu oğlan değil (51).

Toprah Gala'dan yenen gız, yenen gız,
 Toprah güğümi götüren gız,
 Gız Allah'i seversen,
 Emir Yemen'i gördün mi?

Pahır Gala'dan yenen gız, yenen gız,
 Pahır güğümi götüren gız,
 Gız Allah'i seversen,
 Emir Yemen'i gördün mi?

Gümüş Gala'dan yenen gız, yenen gız,
 Gümüş güğümi götüren gız,
 Gız Allah'i seversen,
 Emir Yemen'i gördün mi?

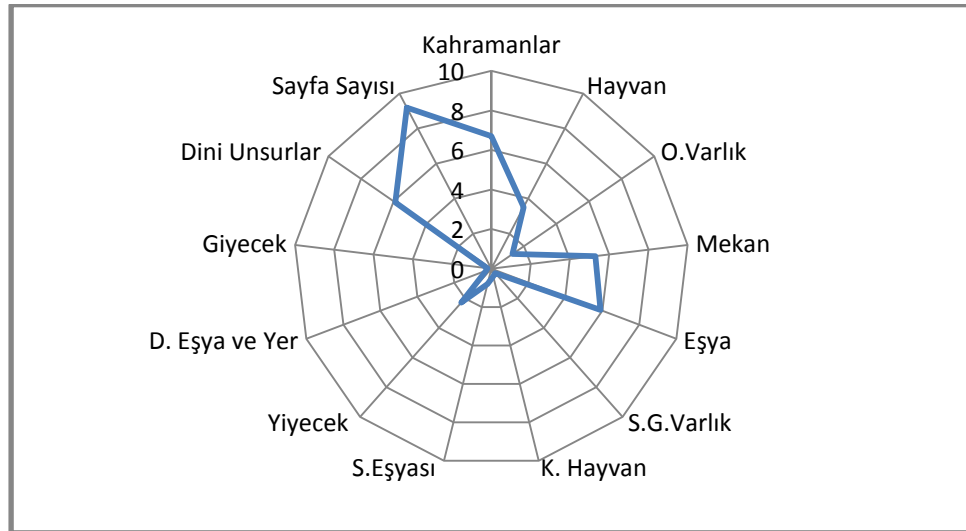
Altın Gala'dan yenen gız, yenen gız!
 Altın güğümi götüren gız,
 Gız Allah'i seversen,
 Emir Yemen'i gördün mi? (52)

3.9. ANLATICILARA GÖRE MASAL KURGULARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Çalışmada özellikle masal anlatıcılarının kurguları ve masal anlatım yaklaşımları çözümlenmeye; masallarda yapılan içerik analizi sonucunda elde edilen bu veriler anlatıcının temel olarak masalları nasıl kurguladığı ve hangi bağlamlara oturttuğu anlaşılmaya çalışılmıştır.

İlk olarak aşağıdaki grafikte Muhittin Sadık'ın masallarında yer verdiği unsurlar görülmektedir. Sadık'ın masalları diğer anlatıcılara göre yapı olarak oldukça uzun bir nicelik göstermektedir. Bu çerçevede Van masallarının kurgusuna bakıldığı zaman din, eşya, mekân ve kahramanların genel olarak masalların kurguları içerisinde ağırlıklı olarak yer aldıkları görülmektedir.

Muhittin Sadık yörede önemli bir “masal atası” olarak görülmektedir. Gerçekten de masal anlatım yeteneği ve kendi ifadesi ile “davarlığına” yer alan masallar, hikâyeler ve diğer sözlü kültür sermayesi olan pek çok unsur birçok yönden M. Sadık'ı farklı kılmaktadır. Aşağıdaki grafikte de görüleceği üzere Sadık'ın temel olarak masallarında yer alan faktörlerin kahraman, din, eşya, mekân ve hayvan olguları üzerine kurulu olduğu görülmektedir.

Grafik 3. 1. Muhittin Sadık'ın Masallarının Çoklu Faktörler Açısından Analizi

Van masallarında, bu anlamda, diğ er masal anlatıcılarının masalları dikkate alındığında; öncelikli olarak yoğ un olarak kahraman, eşya ve mek n vurgusunun ortak olduğu dikkati çekmektedir.

Tablo 3.1. Muhittin Sadık'ın Anlattığı Masallara Yönelik Betimsel Veriler

Masalın adı ve Numarası	Analiz Numarası	Sayfa Sayısı	Masallardaki Kişiler	Hayvanlar	Olağanüstü Varlıklar	Mekan	Eşya	Sihirli Güce Sahip Varlıklar	Konuşan Hayvan ve Bitkiler	Süs Eşyaları	Yiyecek ve İçecekler	Değerli Eşya ve Yer	Giyecek	Dini Unsurlar
1 Akılsızın Devleti	43	11	4	5	2	10	6	-	1	3	2	-	-	3
2 Dıral	38	10	10	5	1	6	8	2	-	1	8	-	-	3
3 Bezirganbaşı	42	5	4	1	1	7	3	-	-	1	1	-	-	4
4 Elmas Saplı Bıçak	41	5	8	1	2	4	2	-	-	2	1	1	-	3
5 Söylemez Hanım	34	30	16	11	3	17	18	1	2	-	4	1	-	6
6 Demirci, Hoca, Hafız	37	11	7	4	3	6	8	-	1	1	-	-	-	6
7 İhtiyar Baba	30	6	3	3	-	3	6	-	-	-	2	-	1	3
8 Köpeğin İdamı	39	8	7	4	-	5	7	-	-	-	1	1	-	5
9 Papağan	68	2	2	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
10 Çiftçi Babanın Akıllı Gizi	40	6	6	4	1	6	1	-	-	-	5	-	-	4
Toplam	10	92	67	35	13	53	59	3	4	8	23	3	1	59
Masal başına düşen faktör oranı	Aritmetik Ortalama	9.2	6.7	3.5	1.3	5.3	5.9	0.3	0.4	0.8	2.3	0.3	0.2	5.9

Sonuç olarak bir masal anlatıcısı olan Muhittin Sadık, kendine özgü bir masal anlatım tekniği ve yöntemine sahiptir ve anlattığı masallar oldukça uzun solukludur. Masallarında temel eğilim olarak dini unsurlara yer vermekte, bunun yanında kahraman, mekân ve eşya üzerinde masal kurgularını oluşturduğunu söylemek mümkündür. Olağanüstü ve sihirli güce sahip varlıkların masallarında pek yer almadığı görülmektedir. Bu da masalların daha çok gerçek olaylar ve olgular üzerine kurgulandığını ve böylece daha çok inandırıcı bir nitelik gösterdiğini söylemek mümkündür.

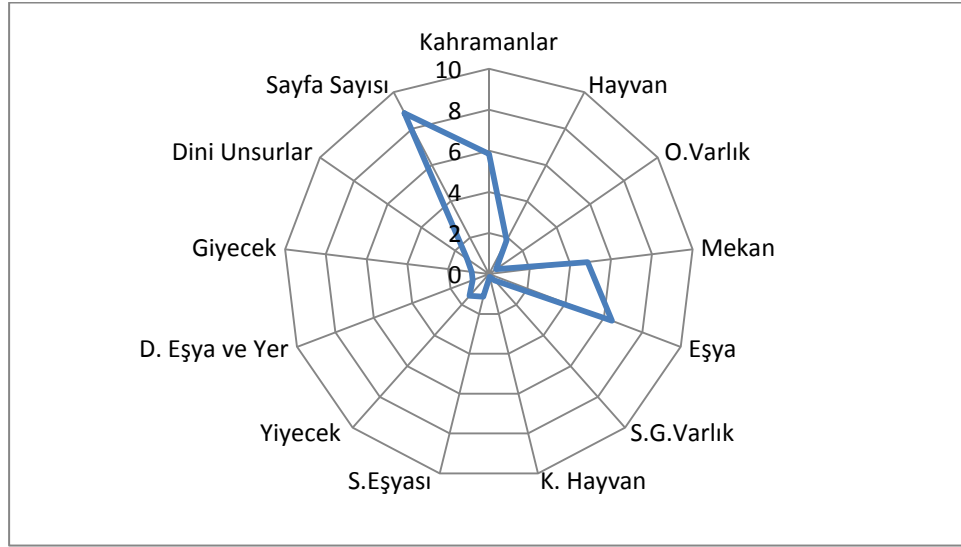
Kasım Çiçek'in masal verileri analiz edildiği zaman ise karşımıza Muhittin Sadık'ın masal kurgusuna benzer bir modelin çıktığını söyleyebiliriz. Kasım Çiçek'in genel olarak uzun masallar anlattığı ve masallarında da genel olarak kahraman, eşya ve mekânın öne çıktığı bir yapı ve anlatım tekniği benimsediği görülmektedir. Kasım Çiçek'in anlattığı masalarda diğer anlatıcılara göre dini motiflere, değerli eşya ve yer gibi konulara yer vermediği dikkati çekmektedir. Kasım Çiçek anlatım tarzı ve masallarının genel niteliği itibarı ile çok farklı bir masal anlatıcısıdır. Özellikle dili çok iyi kullanması ve olayları tasvir etmedeki yeteneği masal anlatımında Kasım Çiçek'i diğer masal anlatıcılardan ayıran temel noktalar olarak ortaya çıkmaktadır.

Kasım Çiçek, anlattığı masaları ve masal anlatım yeteneğini Divanhane geleneğinde öğrenmiştir. Özellikle çok geniş bir masal portföyüne sahip olması ve hafızasında yer alan anekdotlar masal anlatım sürecini zenginleştiren faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır. Beden dilini anlatım sürecinde çok iyi kullanan Kasım Çiçek, anlattığı masallar dışında çok geniş bir kültür ve birikime de sahiptir. Bu derinlik, dinleyiciler açısından çok daha keyifli ve masaları çok daha heyecanlı bir yapıya dönüştürmektedir.

Kasım Çiçek ile Muhittin Sadık'ın masal kurgularının örtüşmesinin altında yatan faktörlerden birinin özellikle her ikisinin de çok güçlü bir *Divanhane* kültürü geleneği içinde yetişmiş olmalarıdır.

Tablo 3.2. Kasım Çiçek'in Anlattığı Masallara Yönelik Betimsel Veriler

Masalın adı ve nosu	Analiz Numarası	Sayfa Sayısı	Masallardaki Kişiler	Hayvanlar	Olağanüstü Varlıklar	Mekan	Eşya	Sihirli Güce Sahip Varlıklar	Konuşan Hayvan ve Bitkiler	Süs Eşyaları	Yiyecek ve İçecekler	Değerli Eşya ve Yer	Giyecek	Dini Unsurlar
1 Zöhre Bani	9	13	11	6	1	10	9	1	1	2	5	-	-	4
2 Gazvanci	16	28	12	3	-	9	14	-	-	4	3	2	6	3
3 İle ile Bile	12	2	4	3	-	2	4	-	-	-	1	-	-	-
4 Sütli Fatma	13	5	3	-	-	4	1	2	-	-	-	-	-	-
5 Guşlar Padişahi	10	8	6	-	2	5	12	-	-	1	-	2	-	-
6 Akıllı İhtiyar	15	5	3	1	-	2	3	-	-	1	-	2	-	2
7 Gurnaz Adam ile Bağvanci	69	1	2	-	-	2	2	-	-	-	1	-	-	-
Toplam		62	41	13	3	34	45	3		8	10	6	6	9
Masal başına düşen faktör oranı	Aritmetik Ortalama	8.85	5.85	1.85	0.42	4.85	6.42	0.42	0.14	1.14	1.42	0.85	0.85	1.28

Grafik 3. 2. Kasım Çiçek'in Masallarının Çoklu Faktörler Açısından Analizi

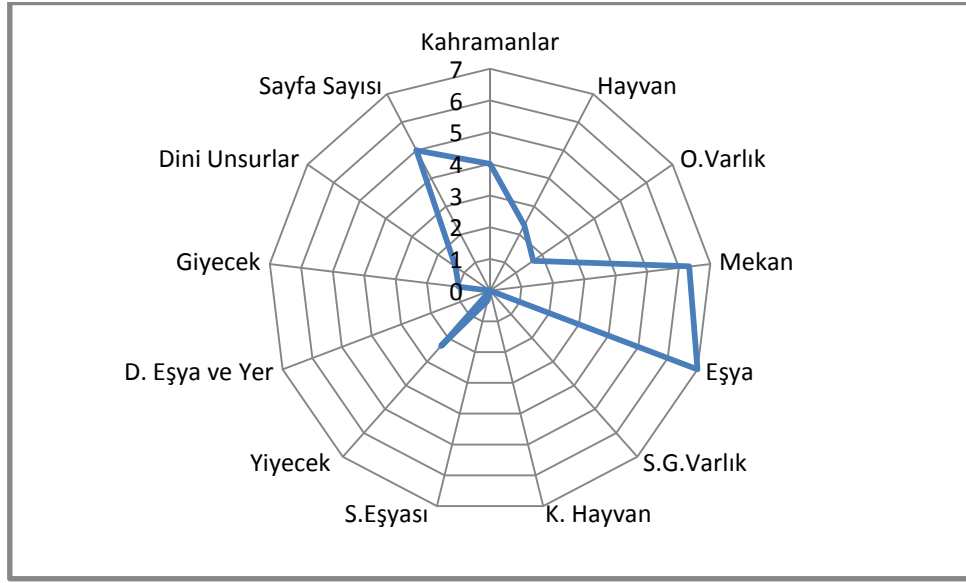
Kasım Çiçek'in, anlatım sürecinde özellikle yüksek motivasyonu, dinleyiciler ile olan iletişim şekli ve retrospect (geriye atıf) yapma tarzı anlatım sürecinde görülen önemli özellikler olarak karşımıza çıkmaktadır. Masallar temel olarak kahraman, mekân ve eşya üzerine kurgulanmış ve masalların yapısı bu faktörler üzerinden değerlendirilmiştir. Sonuç olarak Kasım Çiçek, kendine özgü anlatım tarzı, bilgi birikimi ve anlattığı masallardaki içerik ile çok farklı bir "masal atası" olarak değerlendirilebilir.

Ummani Baba (Ömer Poyrazoğlu)'nın masalları model olarak Muhittin Sadık ve Kasım Çiçek ile karşılaştırıldığında daha farklı bir yapı göstermektedir. Ummani Baba, bu anlatıcılara göre daha kısa masallar anlatmaktadır. Aynı zamanda farklı olarak yapılan içerik analizinde; masallarda dini motiflere çok fazla yer verilmemiş ve masalların ana temalarında din faktörü yoğun bir şekilde dillendirilmemiştir. Buna karşın Ummani Baba'nın temel yaklaşım olarak daha çok eşya, mekân, kahraman ve yiyecek üzerine kurgulanmış masallar anlattığı görülmektedir.

Başka bir ifade ile Ummani'nin masalları daha çok eşya ve mekan odaklı olarak geliştirdiği görülmektedir. Ayrıca temel yapı olarak yiyecek, içecek ve hayvanlar da Ummani'nin masallarında kurguladığı bir diğer model olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 3.3. Ummani Baba'nın Anlattığı Masallara Yönelik Betimsel Veriler

Masalın adı ve Numarası	Analiz Numarası	Sayfa Sayısı	Masallardaki Kişiler	Hayvanlar	Olağanüstü Varlıklar	Mekan	Eşya	Sihirli Güce Sahip Varlıklar	Konuşan Hayvan ve Bitkiler	Süs Eşyaları	Yiyecek ve İçecekler	Değerli Eşya ve Yer	Giyecek	Dini Unsurlar
1 Yedi Arhadaş	32	8	4	6	4	13	11	-	-	1	5	-	3	1
2 İfrî ile Ahsi Gadin	35	3	5	-	1	3	8	-	-	-	1	-	-	-
3 Alim Çoban	36	4	3	1	-	3	2	-	-	-	1	-	-	3
Toplam		15	12	7	5	19	21	-	-	1	7	-	3	4
Masal başına düşen faktör oranı	Aritmetik Ortalama	5	4	2.33	1.66	6.33	7	-	-	0.33	2.33	-	1	1.33

Grafik 3. 3. Ummani'nin Masallarının Çoklu Faktörler Açısından Analizi

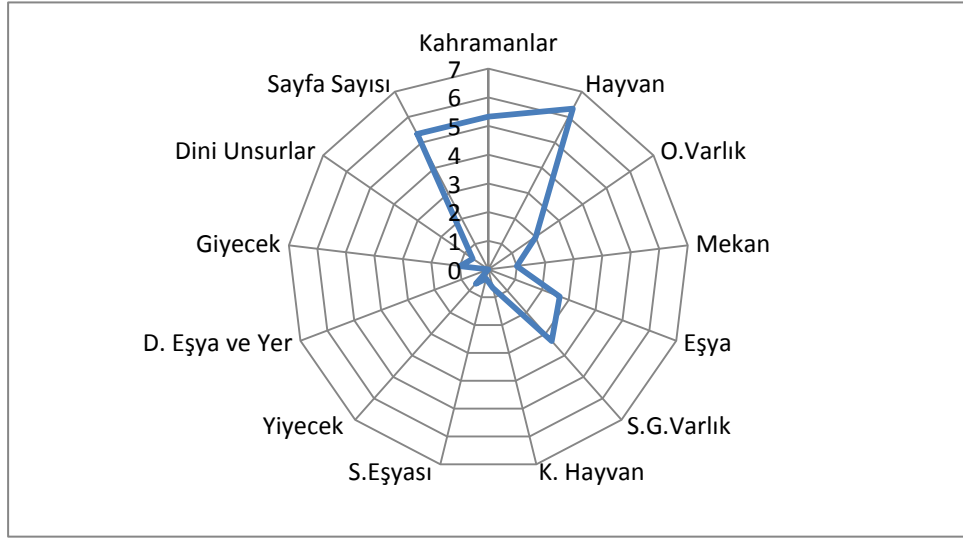
Masallarında daha çok gülünç unsurlara yer veren Ummani Baba, esasen bize beş masal anlatmış ve bu masallardan ikisi kullandığı ağızın kasetten çok iyi anlaşılabilmesi nedeniyle değerlendirmeye ne yazık ki alınamamıştır. Bu çalışmada zaten en zor olan konu Erciş ağızını çözümleme olmuştur. Nitekim, bir masal tarafımızdan en az yirmi kez dinlenilmiştir.

Ummani'nin masallarındaki kahramanların sayısının da sınırlı olduğu görülmektedir. Ancak Kasım Çiçek ve Muhittin Sadık, masallarının temel kurgusunu kahramanlar üzerine inşa etmişlerdir. Ummani'de farklı olarak masallar daha çok eşya ve mekân üzerine gerçekleştirilmiştir. Ummani Baba olarak adlandırılan anlatıcının en önemli özelliklerinden biri ise çok geniş bir anlatım yeteneğine sahip olmasıdır. Aynı zamanda çok geniş bir anekdot birikimi olan ve hemen her konuya geçmişten bir örnek getirerek yöredeki yaşam, kültür ve davranışlara yönelik olarak da önemli birikimler ortaya koyan Ummani Baba, çok güçlü bir *Aşıklık* geleneğinin olduğu bir aileden gelmektedir. Genel olarak anlatım süreci ve konuşmalarında görülen diğer bir özellik ise Ummani Baba'nın yörenin tarihi, kültürü ve coğrafyasına yönelik olarak bilgi birikimidir.

Tablo 3.4. Fevkiye Sancak'ın Anlattığı Masallara Yönelik Betimsel Veriler

Masalın adı ve Numarası	Analiz Numarası	Sayfa Sayısı	Masallardaki Kişiler	Hayvanlar	Olağanüstü Varlıklar	Mekan	Eşya	Sihirli Güce Sahip Varlıklar	Konuşan Hayvan ve Bitkiler	Süs Eşyaları	Yiyecek ve İçecekler	Değerli Eşya ve Yer	Giyecek	Dini Unsurlar
1 Derviş Baba	6	10	8	4	1	5	7	2	1	1	1	-	1	2
2 Mıhlanan Çarh	7	2	1	1	2	-	2	-	-	-	-	-	-	-
3 Fehimsiz Gelin	8	4	10	1	-	3	1	-	-	-	1	-	2	-
Toplam		16	19	6	3	8	10	2	1	1	2	-	3	2
Masal başına düşen faktör oranı	Aritmetik Ortalama	5.33	6.33	2	1	2.66	3.33	0.66	0.33	0.33	0.66		1	0.66

Fevkiye Sancak, kadın bir anlatıcı olarak kendine özgü bir anlatım tarzı olan, yöre eşrafından gelen önemli bir “masal anası”dır. F. Sancak’ın masallarını diğer anlatıcıların masalları ile karşılaştırdığımız zaman çok fazla uzun olmayan ve temel olarak masalların kahraman ve hayvan üzerine kurgulandığı bir yapı karşımıza çıkmaktadır. Masallarda yoğunluk oranı yüksek diğer iki faktör ise sihirli güce sahip varlık ve eşyadır.

Grafik 3. 4. Fevkiye Sancak’ın Masallarının Çoklu Faktörler Açısından Analizi

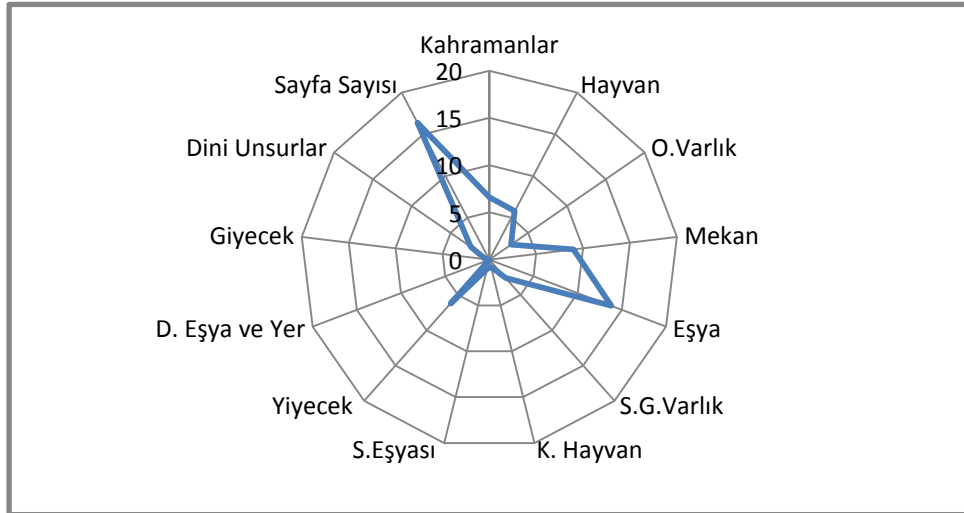
Fevkiye Sancak bizzat *Divanhane*’de yetişen bir anlatıcı değildir. Ancak özellikle büyüklerinin *Divanhanelerde* dinlediği masalları daha sonra onlardan dinleyerek masal anlatımı konusunda yetenek geliştirmiştir. Fevkiye Sancak, sadece bayanların olduğu ortamlarda masal anlatımı yapmaktadır. F. Sancak’ın masallarında kişi sayısı altının üzerindeyken eşyaların dörde yakın olduğu, dolayısıyla eşya kullanımına çok yer vermediği görülmektedir.

Sonuç olarak Fevkiye Sancak anlatmış olduğu masallarla şunu göstermiştir:

- Yörede çok geniş bir masal anlatım geleneğinin mevcut olduğu görülmektedir.

- Toplumun her kademesindeki insanların bir şekilde bu süreç içerisinde yer aldığı anlaşılmaktadır.
- *Divanhane'de* anlatılanların bireyler arasında çok hızlı ve etkili bir şekilde yayılması nedeniyle güçlü bir masal anlatım geleneğinin oluştuğu görülmektedir.

Kadınların eğitim-öğretim almadan masal anlatım konusunda yetkin olması, söylence kültürünün yörede elli sene öncesine kadar oldukça etkili bir kültürel ve sosyolojik dinamik olduğunu bize göstermektedir. Ancak televizyonun yaygınlaşması ile birlikte yaklaşık olarak son otuz yıl içerisinde bu birikim ve gelenek büyük bir erozyona uğramıştır. Temel ortamların yok olması, bireyler arası ilişkilerin yok olması ile birlikte, pekiştirilmeyen toplumsal söylence birikimi unutulmaya yüz tutmuştur.

Grafik 3. 5. Hafize Kurşun'un Masallarının Çoklu Faktörler Açısından Analizi

Diğer kadın anlatıcılar arasında yer alan Hafize Kurşun'un masalları oldukça uzun bir yapı göstermektedir. Diğer anlatıcılara göre çok daha uzun masallar anlatan Kurşun'un masallarının yoğunluk oranlarına baktığımız zaman, karşımıza çıkan temel faktörler eşya, mekân, hayvan ve yiyecek kullanımıdır.

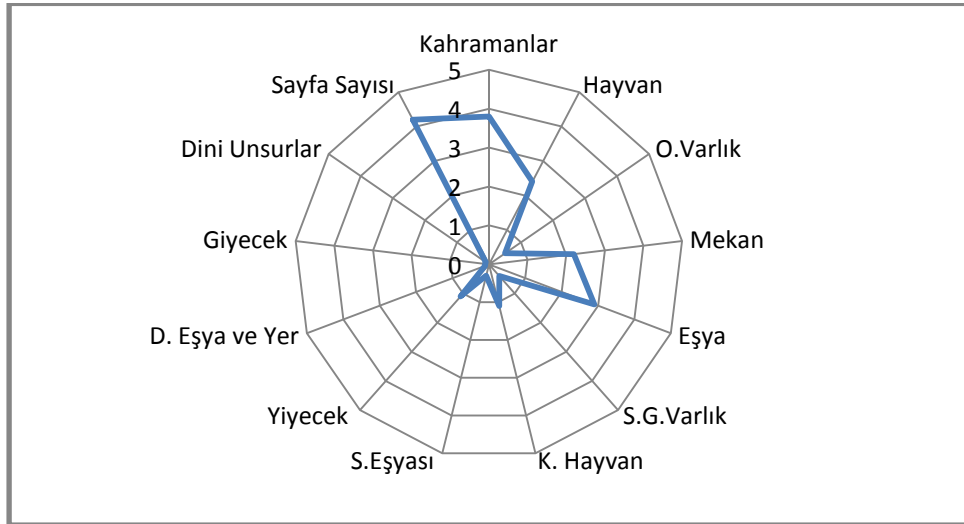
Tablo 3.5. Hafize Kurşun'un Anlattığı Masallara Yönelik Betimsel Veriler

Masalın adı ve Numarası	Analiz Numarası	Sayfa Sayısı	Masallardaki Kişiler	Hayvanlar	Olağanüstü Varlıklar	Mekan	Eşya	Sihirli Güce Sahip Varlıklar	Konuşan Hayvan ve Bitkiler	Süs Eşyaları	Yiyecek ve İçecekler	Değerli Eşya ve Yer	Giyecek	Dini Unsurlar
1 Cırt Cüce	18	5	3	1	1	2	7	-	-	1	5	-	-	1
2 Göl Aygırı	24	19	8	7	7	13	18	3	1	-	4	-	-	3
3 Guri El	47	27	7	10	3	18	16	2	1	2	6	-	1	5
4 Sihirli Post	45	13	5	5	-	11	8	3	1	1	8	-	-	2
5 Altın Perçemli Çocuklar	46	19	10	6	3	3	20	5	1	1	8	-	1	1
Toplam		83	33	29	14	45	69	13	4	5	31	-	2	12
Masal başına düşen faktör oranı	Aritmetik Ortalama	16.6	6.6	5.8	2.8	9	13.8	2.6	0.8	1	6.2		0.4	2.4

Masallarda çok yoğun bir şekilde eşyalara yer veren Kurşun, ayrıca kahraman, hayvan ve yiyecek-içecek gibi faktörler üzerine de kurgularını oluşturmaktadır. Hafize Kurşun temel olarak bu dört faktöre bütün masallarında yer vermekte ve masal anlatımlarını bu faktörler üzerine kurmaktadır.

Hafize Kurşun'un masallarının temel kurgularında heterojen bir yapı göze çarpmaktadır. Bütün faktörlere yer veren anlatıcının masalları, kendine özgü nitelikler göstermektedir. Kurşun'un diğer anlatıcılara göre din faktörüne daha az yer verdiği görülmektedir.

Sonuç olarak Hafize Kurşun, yörede anlatılan birçok masala yer vermiştir. Hafize Kurşun'un kendisine özgü nitelikleri olan masalları; gerek konusu, yapısı, anlatım kurgusu gerekse de içerikleri ve motifleri itibarıyla çok katkı sağlayacak niteliktedir. Diğer anlatıcılardan daha farklı olarak çok uzun masallar anlatan Kurşun, masalların içeriği, olayları ve kahramanları bakımından daha gelişmiş bir masal formu ortaya koymaktadır. Özellikle masalların Muradiye kaynaklı olması diğer masallar ile arasında önemli farkların oluşmasında bir faktör olarak değerlendirilebilir.

Grafik 3. 6. Huriye Koç'un Masallarının Çoklu Faktörler Açısından Analizi

Tablo3.6. Huriye Koç'un Anlattığı Masallara Yönelik Betimsel Veriler

Masalın Adı ve Numarası	Analiz Numarası	Sayfa Sayısı	Masallardaki Kişiler	Hayvanlar	Olağanüstü Varlıklar	Mekan	Eşya	Sihirli Güce Sahip Varlıklar	Konuşan Hayvan ve Bitkiler	Süs Eşyaları	Yiyecek ve İçecekler	Değerli Eşya ve Yer	Giyecek	Dini Unsurlar
1 Tah Tah Eden Gabacih Bizi Yaldataan Babacih	54	7	8	3	-	3	3	1	-	-	3	-	-	-
2 Meyit	55	5	5	1	-	4	1	2	-	3	-	-	1	1
3 Saçı Uzun Seyran Hanım Boyi Uzun Boylan Hanım	57	1	2	3	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-
4 Göbeği Kilitli Padişah	59	7	6	-	1	3	10	-	1	-	-	1	-	-
5 Köy Ağası ile Gelin	60	2	4	3	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
6 Zümrüdi Anka	63	3	2	-	2	2	3	1	1	-	1	-	-	-
7 Leylek, Tülki, Horoz	4	2	-	4	-	1	2	-	3	-	2	-	-	-
8 Gozmo Golot	70	5	5	5	-	2	3	-	6	-	2	-	-	-
9 Üç Balih	26	7	2	4	1	4	3	-	-	-	-	-	-	-
10 Kılso	28	3	4	1	-	2	3	-	-	-	3	-	-	-
Toplam		42	38	24	5	22	29	4	11	3	11	1	1	1
Masal başına düşen faktör oranı	Aritmetik Ortalama	4.2	3.8	2.4	0.5	2.2	2.9	0.4	1.1	0.3	1.1	0.1	0.1	0.1

Huriye Koç, en çok masal dinlenen anlatıcılardan biridir. Anlattığı ilginç ve yaratıcı masallar yörenin temel masal stoklarının ortaya çıkarılmasında büyük bir katkı sağlamıştır. Masalları genel olarak değerlendirildiğinde çok fazla uzun olmayan bir nicelik göstermektedir. Diğer masal anlatıcıları ile karşılaştırıldığı zaman anlatım kurgusunda kahraman, hayvan, eşya ve mekâna yer vermesi Huriye Koç'un masallarının temel özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu faktörler dışında masallarında yer verdiği diğer bir faktör ise konuşan hayvan ve bitkilerdir. Ayrıca her masalda yiyecek ve içeceklere de yer verildiği görülmektedir. Ancak bu faktörler genel olarak çok yoğun bir şekilde masalların içeriğini ve kurgularını etkileyen türden değildir. Bunun dışındaki faktörler masalların temel olarak anlatım sürecinde yer almamaktadır. Masallar genel yapısı itibarı ile daha çok kahramanlar üzerine kurgulanmıştır. Ancak bu oranları diğer masallar ile karşılaştırdığımız zaman genel olarak düşük seviyededir. Ancak bütün masallar açısından dağılım genel olarak heterojen bir nitelik göstermektedir.

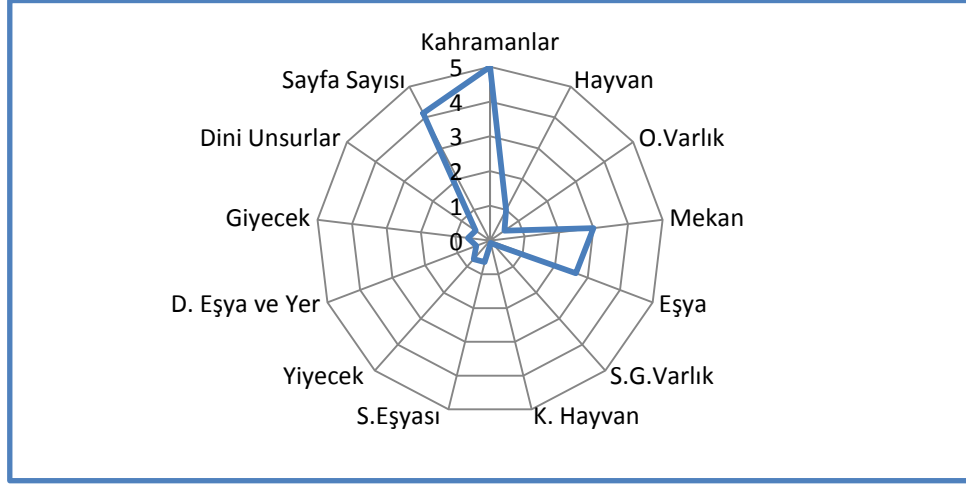
Sonuç olarak Huriye Koç'un masalları birçok bakımdan toplanan masallar arasında önemli bir yere ve değere sahiptir. Özellikle sahip olduğu kahramanlar, mekânlar ve diğer özellikleri itibarı ile farklı bir yere sahip olan bu masalların, yoğunluk oranları bakımından diğer masallara göre düşük olduğu görülmektedir. Temel yönelim daha çok diğer masallarda olduğu gibi daha çok kahraman üzerindedir.

On farklı masal anlatımı gerçekleştiren Huriye Koç, her masalında ortaya koyduğu performans ve masallarının ilginç teması ve yapısı itibarı ile oldukça farklıdır. Masal anası olması yönü ile çok güçlü bir anlatım ve beden dili yeteneğine sahip olması özellikle masal dinleyicileri açısından süreci daha heyecanlı ve çekici bir hale getirmektedir.

Rukiye Çalışkan, en çok anlatım yapan "masal anası"dır. Masalları genel olarak ortalama dört sayfa uzunluğunda bir nicelik göstermektedir. Ana kurgunun ise kahraman ve hayvan üzerine olduğu görülmektedir.

Tablo 3.7. Rukiye Çalışkan'ın Anlattığı Masallara Yönelik Betimsel Veriler

Masalın Adı ve Numarası	Analiz Numarası	Sayfa Sayısı	Masallardaki Kişiler	Hayvanlar	Olağanüstü Varlıklar	Mekan	Eşya	Sihirli Güce Sahip Varlıklar	Konuşan Hayvan ve Bitkiler	Süs Eşyaları	Yiyecek ve İçecekler	Değerli Eşya ve Yer	Giyecek	Dini Unsurlar
1 Gaz ve Kotan	20	3	5	4	-	3	5	-	-	1	-	-	-	-
2 Gırh Heramiler	22	3	4	1	-	4	2	-	-	-	2	-	1	-
3 İnci Mercan	25	3	4	1	-	2	-	1	-	2	-	-	-	-
4 Köşeler	29	5	9	-	-	2	2	-	-	-	-	-	-	-
5 Meymuncuh	48	5	8	3	1	3	3	-	-	1	2	1	1	-
6 Vesiyet	49	4	3	-	2	2	-	-	-	-	1	-	-	1
7 Destebozan	50	3	3	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-
8 Horhor At	51	10	6	1	2	7	6	1	1	4	-	-	3	1
9 Emir Yemen	52	5	5	1	-	5	4	-	-	1	1	5	1	2
10 Hocaker Gızı	53	3	5	-	-	2	5	-	-	-	3	-	2	-
11 Berhemigör	62	2	3	1	-	1	-	-	-	-	-	-	1	-
12 Cıvcıv Gız	64	5	5	-	1	3	4	-	-	-	1	-	-	2
13 Çiçinen Ağa	65	4	6	1	-	3	4	-	-	-	-	-	-	-
14 Dilelem Çengi	66	3	4	1	1	2	2	-	-	-	-	-	-	1
15 Şahmaran	56	4	3	-	1	4	-	-	-	-	-	-	-	1
Toplam		62	73	14	8	46	37	2	1	9	10	6	9	8
Masal başına düşen faktör oranı	Aritmetik Ortalama	4.13	4.86	1	0.53	3.06	2.64	0.14	0.07	0.64	0.71	0.42	0.64	0.53

Grafik 3. 7. Rukiye Çalışkan'ın Masallarının Çoklu Faktörler Açısından Analizi

Zaten masallar spesifik olarak da incelendiği zaman, bunu çok rahat bir şekilde görmek mümkündür. Bunun yanında Rukiye Çalışkan'ın masallarında öne çıkan diğer önemli unsurların ise kahraman, mekân ve eşya olduğu görülmektedir. Daha önce de belirtildiği gibi Faik Koç, Huriye Koç ve Rukiye Çalışkan kardeşirler. Her üç anlatıcıda da dikkat edilecek olursa masal anlatımında kahraman, mekân ve eşya kullanımının yoğunluk oranları aynıdır. Her üçünün de ustası; anneleri Pamuk Koç'tur. Kendi ifadelerine göre Pamuk Koç, yüz yirmi yedi yaşında ölmüştür.

Ayrıca masalların temel kurgusu içerisinde temel olarak yiyecek, giyecek ve süs eşyası gibi faktörlere de yer verildiği görülmektedir. Diğer faktörlerin yoğunluk oranları ya çok düşüktür ya da masallarda bu faktörler üzerinde herhangi bir vurgu yapılmamaktadır.

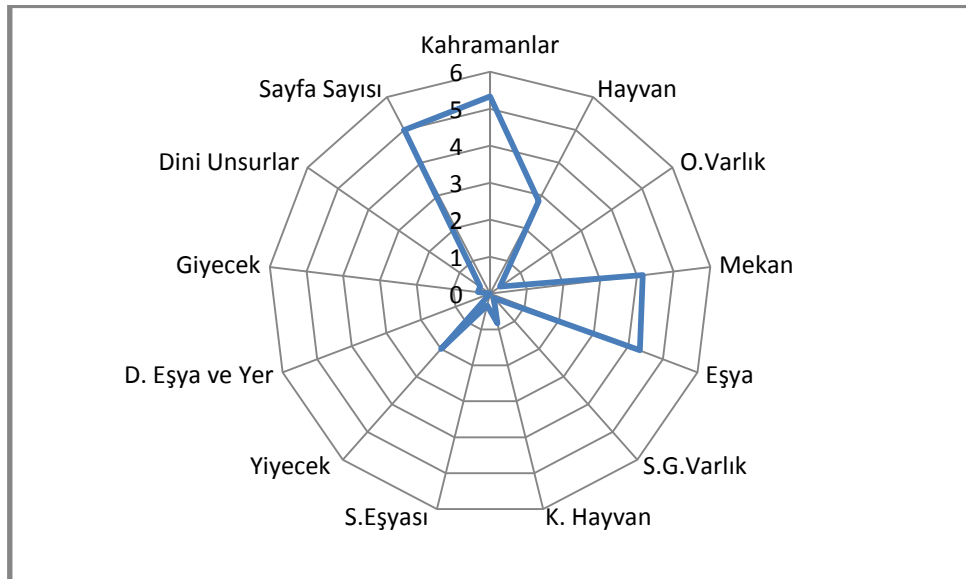
Sonuç olarak Rukiye Çalışkan, masal derleme sürecinde on beş tane masal anlatarak önemli bir katkı sağlamıştır. Kendine has içeriği, yapısı ve özellikleri olan masallar birçok açıdan ilginç olma özelliği göstermektedir. Diğer anlatıcılar ile karşılaştırıldığında nispeten daha kısa masallar anlatan Rukiye Çalışkan, yörenin temel masal geleneğinin ortaya çıkarılması anlamında yörenin temel algılamalarını, özelemlerini düşünüşlerini ortaya koyma bakımından da ipuçları ortaya koymaktadır. Çok farklı konuları, mekânları ve kahramanları olan masalların ayrıca kendi içinde de orijinal

Tablo 3.8 . Faik Koç'un Anlattığı Masallara Yönelik Betimsel Veriler

Masalın Adı ve Numarası		Analiz Numarası	Sayfa Sayısı	Masallardaki Kişiler	Hayvanlar	Olağanüstü Varlıklar	Mekan	Eşya	Sihirli Güce Sahip Varlıklar	Konuşan Hayvan ve Bitkiler	Süs Eşyaları	Yiyecek ve İçecekler	Değerli Eşya ve Yer	Giyecek	Dini Unsurlar
1	Gaggula Gu	1	2	1	1	-	5	1	-	1	-	2	-	-	-
2	Gıdgıdı Mecmeci Arpacıh Torbacıh	2	2	-	2	-	2	1	-	2	-	2	-	-	-
3	Horoznan Nene	3	3	4	3	-	2	2	-	1	-	2	-	-	-
4	Ak Dev	21	6	7	4	2	4	6	-	1	1	2	-	1	-
5	Yezit	44	10	11	3	-	9	8	1	-	1	1	-	1	1
6	Bilisuk	61	7	9	4	-	3	8	-	-	-	3	-	-	1
7	Kahraman-i Katil	58	4	5	-	4	9	5	-	-	-	-	-	-	1
	Toplam		34	37	17	6	34	31	1	5	2	12	-	2	3
Masal başına düşen faktör oranı		Aritmetik Ortalama	4.87	5.28	2.83	1.16	4.85	4.42	0.16	0.83	0.33	2	0	0.33	0.42

ve yaratıcı niteliklere sahip olduğu görülmektedir. Rukiye Çalışkan'ın anlatım tekniği, kendisine olan güveni ve masallara hakimiyeti özellikle anlatım sürecinde dikkati çeken faktörler olarak değerlendirilebilir.

Faik Koç, anlattığı yedi farklı masal ile örneklem içerisinde yer alan diğer önemli bir masal anlatıcısıdır. Masallarının ortalama uzunluğu yaklaşık olarak beş sayfa civarındadır. Dolayısıyla diğer masal anlatıcılarına göre çok fazla uzun masallar anlatmamaktadır. Ayrıca anlattığı masallara bakıldığında daha çok hayvan masalları anlattığı dikkati çekmektedir. Masallarında yoğunluk oranları yüksek olan faktörler sırasıyla; kahraman, eşya, mekân, hayvan ve yiyecektir. Kullandığı bu faktörler genel olarak diğer masallarla ortak bir benzerlik göstermektedir. Faik Koç'un yoğun bir şekilde masallarının kurgusu ve yapısının Huriye Koç ve Rukiye Çalışkan'ın masalları ile benzeştiği dikkati çekmektedir. Her üçünün de kardeş olmaları, dolayısı ile bunu, beslendikleri kaynakların aynı olmasının getirmiş olduğu bir sonuç olarak değerlendirmek mümkündür. Faik Koç'tan şu an tezde yer almayan birçok masal daha dinlenilmiştir.

Grafik 3. 8. Faik Koç'un Masallarının Çoklu Faktörler Açısından Analizi

Tablo 3.9 . Mehmet Bülbül'ün Anlattığı Masallara Yönelik Betimsel Veriler

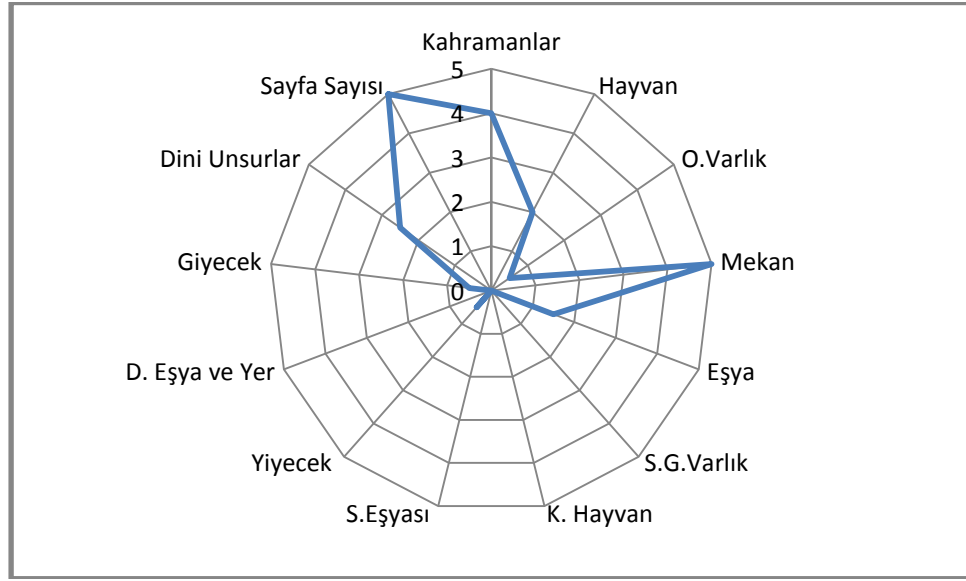
Masalın Adı ve Numarası	Analiz Numarası	Sayfa Sayısı	Masallardaki Kişiler	Hayvanlar	Olağanüstü Varlıklar	Mekan	Eşya	Sihirli Güce Sahip Varlıklar	Konuşan Hayvan ve Bitkiler	Süs Eşyaları	Yiyecek ve İçecekler	Değerli Eşya ve Yer	Giyecek	Dini Unsurlar
1 Nahırcı'nın Kızı	11	3	6	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-
2 Periler Padişahı	14	7	2	4	1	7	3	-	-	-	1	-	1	5
Toplam		10	8	4	1	10	3	-	-	-	1	-	1	5
Masal başına düşen faktör oranı	Aritmetik Ortalama	5	4	2	0.5	5	1.5	-	-	-	0.5	-	0.5	2.5

Faik Koç'un bunun dışında masallarına yapısal bir şekilde bakıldığı zaman, masallarının onomastik yapısı ve anlatım tekniği bakımından kendine özgü bir nitelik gösterdiği görülmektedir. Yaratıcı, aktif ve enerjik bir anlatım tekniğine sahip olan Faik Koç, *Divanhane* geleneğinde yetişmiştir. Bu sürecin anlatım tekniği ve yaklaşımını, Faik Koç'un üzerinde yaratmış olduğu etkiyi gerek masallarda gerekse de anlatım sürecinde gözlemlemek mümkündür.

Sonuç olarak masallarında olağanüstü varlıklar ile sihirli güce sahip varlıkları çok fazla bir şekilde kullanmayan ve bunlara masal kurgusu içerisinde çok yer vermeyen Faik Koç, kendine özgü bir anlatım tekniği ve olayları betimleme yeteneği olan bir "masal atası" olarak değerlendirilebilir. Özellikle yaratıcı metaforlar kullanması onun kendine özgü üslubunu da öne çıkarmaktadır. Bölgenin masallarının ortaya çıkarılmasında önemli bir katkısı olan Faik Koç, bundan sonraki süreçlerde de kendisi ile iletişim kurularak farklı masalların ortaya çıkarılmasında katkısı olacağı düşünülen önemli bir masal anlatıcısıdır.

Mehmet Bülbül, kendisini ozan olarak tanımlamaktadır. Bu nedenle kendisinden ancak iki masal dinlenebilmiştir. Bülbül, bu masalları annesi Peri hanımdan dinlediğini, ayrıca annesinin çok fazla masal bildiğini ve bilge bir kadın olduğunu ifade etmiştir. Kendisi bölgeyi, yörenin ve "Divanhane kültürü"nü bilmesine rağmen özellikle çok fazla miktarda masal bilmediğini ifade etmektedir. Bu çerçevede Mehmet Bülbül hatırlayabildiği ancak iki masal anlatımı gerçekleştirebilmiştir. Daha çok mistik ve manevi yönü gelişmiş olan anlatıcının, masallarında da maneviyatı öne çıkaran bir söylem ve tutum ortaya koyduğu görülmüştür.

Aşağıdaki grafikte de görüleceği üzere Mehmet Bülbül'ün anlatmış olduğu masallar daha çok toplumun manevi yönlerine vurgu yapan bir niteliktedir. Bunun yanında masallarının ortalama uzunluğu beş sayfa civarındadır. Bu durum diğer anlatıcılar ile benzerlik gösteren bir unsur olarak değerlendirilebilir. Bunun yanında mekân, kahraman ve hayvan faktörünün diğer faktörlere göre çok daha fazla vurgulandığı bir yapı görülmektedir.

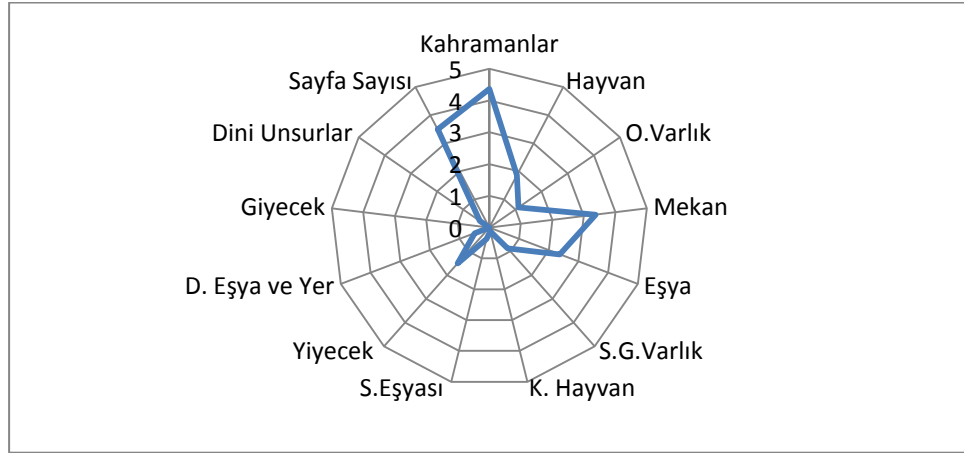

Grafik 3. 9. Mehmet Bülbul'ün Masallarının Çoklu Faktörler Açısından Analizi

Grafikte de görüldüğü üzere mekândan sonra masallarında en çok yer verdiği faktör bireyler ve dini konulardır. Mehmet Bülbul burada özellikle dini ve ahlaki konuları kişiler ile bağlayarak bireyler açısından olayların ders verici bir yapıya dönüşmesini sağlamaya çalışmaktadır.

Sonuç olarak toplam örneklem içerisinde sadece iki masalı bulunan Mehmet Bülbul, yöre ile ilgili olarak farklı konularda bilgi birikimi olan önemli bir şahsiyet olarak değerlendirilebilir. Eğer bölgede “Aşıklık geleneği” ve yerel edebiyat üzerine çalışmalar yapılacaksa bu aşamadan sonra Mehmet Bülbul’ün iyi bir kaynak kişi olabileceği düşünülmektedir. Temel masal kurgusu diğer anlatıcıların masal yapısı ile karşılaştırıldığında, kahraman, eşya ve mekân kurgusuyla benzer bir nitelik gösterdiği görülmektedir.

Aşağıda yer alan “grafik 10”da ise *diğer anlatıcılar* başlığı altında sekiz masal anlatıcısı ortak bir şekilde değerlendirilmiştir. Bunun temel nedeni bu anlatıcıların yeni kuşak olması ve güçlü bir masal anlatım geleneğinden gelmemeleridir. Bundan dolayı sekiz masal anlatıcısı ayrı bir başlık altında değerlendirilerek masal anlatım kurguları ortak bir şekilde değerlendirilmiştir.

Grafik 3. 10. Diğer Anlatıcıların Masallarının Çoklu Faktörler Açısından Analizi

Öncelikle *yeni kuşak* olarak adlandırabileceğimiz masal anlatıcıları güçlü bir *Divanhane* geleneğinde yetişmiş olmadıkları görülmektedir. Bu anlatıcılar, masalları daha çok kendilerinden bir kuşak önceki büyüklerinden dinlediklerini ifade etmektedirler. Diğer masallar ile karşılaştırılması yapıldığı zaman, bu masalların daha kısa bir yapısının olduğu görülmektedir. Fakat kahraman, eşya ve mekân vurgusunun hemen hemen aynı ve benzer olduğunu söylemek mümkündür.

Bunun yanında diğer masalarda çok fazla yiyecek faktörü belirgin değilken bu kişilerin anlattığı masalarda yiyecek ve içecek konularına daha fazla yer verildiği görülmektedir. Diğer faktörler ile oranlaması yapıldığı zaman, özellikle; kahraman, mekân ve eşyadan sonra yiyecek ve içeceklerin masalların temel kurgusu içerisinde yer aldığı görülmektedir.

Sonuç olarak *yeni kuşak* anlatıcılarının masal anlatım yeteneği olmasına rağmen, genel olarak bakıldığı zaman daha popüler masallara yer verdikleri görülmektedir. Masalarda geçen yerel motiflerin çok fazla olmadığı ve yerel ağzın da etkisinin önemli ölçüde yitirdiği görülmektedir. Ancak, temel olarak, bölgenin yapısı dikkate alındığında “Divanhane kültürü”ne dayanan güçlü birikimin önümüzdeki on beş yirmi sene içerisinde de devam edeceği düşünülmektedir. Bu süreç içerisinde temel olarak oluşmuş birikimlerin toplanmasının ve derlenmesinin çok önemli olduğu düşünülmektedir.

Tablo 3.10. Diğer Masallar

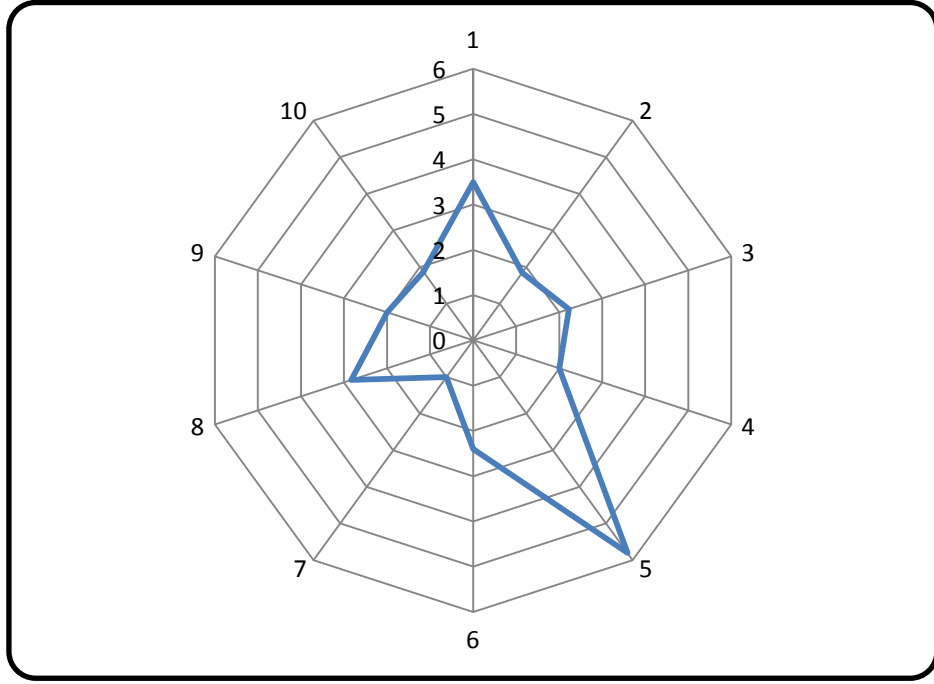
Masalın Adı ve Numarası	Analiz Numarası	Sayfa Sayısı	Masallardaki Kişiler	Hayvanlar	Olağanüstü Varlıklar	Mekan	Eşya	Sihirli Güce Sahip Varlıklar	Konuşan Hayvan ve Bitkiler	Süs Eşyaları	Yiyecek ve İçecekler	Değerli Eşya ve Yer	Giyecek	Dini Uysurlar
1 Üç Kardeş	23	3	3	2	1	4	1	-	-	1	-	-	-	1
2 Şah Abbas	31	1	4	-	-	1	1	-	-	-	1	1	-	-
3 Davlan	33	5	5	-	5	5	-	2	-	1	-	3	-	2
4 Ayının Oğlu	19	2	6	2	1	5	2	-	-	-	3	-	-	-
5 Çingenenin Üzümleri	27	2	4	-	-	-	2	-	-	-	4	-	-	-
6 Bilmez Hoca	17	10	7	7	1	8	7	4	-	1	1	-	-	2
7 Hayret Baba ile Peri Kızı	67	3	3	2	1	3	2	1	-	-	-	-	-	-
8 Tıkanlı Horoz	5	2	3	2	-	1	4	-	1	-	3	-	-	-
Toplam		28	35	15	9	27	19	7	1	3	12	4	-	3
Masal başına düşen faktör oranı	Aritmetik Ortalama	3.5	4.37	1.87	1.12	3.37	2.37	0.87	0.12	0.37	1.5	0.5	0	0.37

3.10. MASAL ANLATIM MODELİ VE KURGUSU AÇISINDAN ÇOKLU KARŞILAŞTIRMALAR

Bu bölümde masallar, anlatıcılar açısından faktörler bağlamında değerlendirilmeye tabi tutulmuştur. Masal teorisinde vurgulanan ve önemli olduğu düşünülen faktörler içerik analizi yöntemi ile tek tek sayılarak çıkarılmış daha sonra bu faktörler betimsel yöntemler ile analiz edilerek *Excel* yardımı ile bunların grafik çizimleri yapılmıştır.

Bu tür bir analizin yapılmasında temel amaç, özellikle anlatıcıların karşılaştırmalı olarak durumlarını faktörler açısından görmektir. Bu çerçevede masal anlatıcılarının bütünsel olarak masal anlatımında kullandıkları her kavram görülmekte, birleştikleri ve ayrıldıkları bütün noktalar da daha ayrıntılı olarak incelenerek detaylı bir değerlendirme fırsatı oluşturulmaktadır. Ayrıca her masal anlatıcısının anlattığı masallar bir masal kümesi olarak değerlendirilmiş, böylece karşılaştırma ve analiz olanağı oluşturulmuştur. Bu analizin sonucunda da on farklı anlatıcının ilgili faktörler açısından durumunu görme ve karşılaştırma fırsatı bulmaktayız. Analizde masal anlatıcılarına numaralar verilerek değerlendirmeler yapılmıştır. Bu çerçevede anlatıcılar şu şekilde sıralanmaktadır.

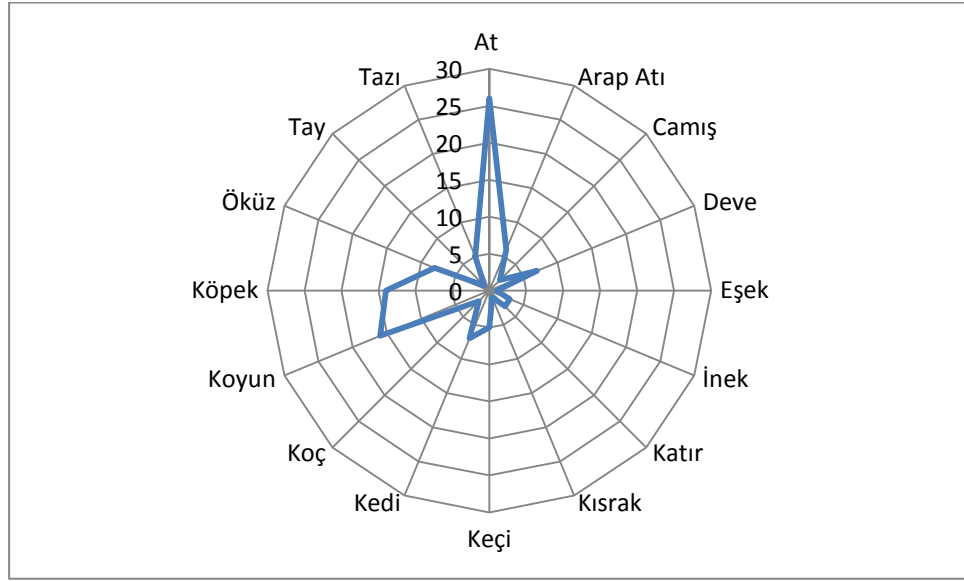
1-Muhittin Sadık, 2-Kasım Çiçek, 3-Ummanni Baba, 4-Fevkiye Sancak, 5-Hafize Kurşun, 6-Huriye Koç, 7-Rukiye Çalışkan, 8-Faik Koç, 9-Mehmet Bülbül, 10-Diğerleri.

Grafik 3. 11. Anlatıcılar Göre Masallarda Geçen Hayvanlar

Van masallarında hayvanlara yapılan *vurgu* bakımından, genel olarak bütün masallarda yer verildiği görülmektedir. Masallarda yer alan hayvanlar; ehli hayvanlar, kümes hayvanları, yaban hayvanları-sürüngenler ve kuşlar adı altında incelenerek analize tabi tutulmuşlardır.

Yukarıdaki grafikte de görüleceği üzere, Van masal anlatıcıları arasında özellikle Hafize Kurşun, en fazla hayvan bağlantılı anlatım yapan masal anlatıcısı olarak karşımıza çıkmaktadır. Hafize Kurşun'dan sonra hayvanlara en çok yer veren anlatıcılar ise Faik Koç ve Muhittin Sadık'tır. Bunun yanında diğer anlatıcıların da anlatıkları masallarda hayvanlara yer verdiği yukarıdaki grafikte açık bir şekilde görülmektedir.

Grafik 3. 12. Masallarda Geçen Ehli Hayvanlar

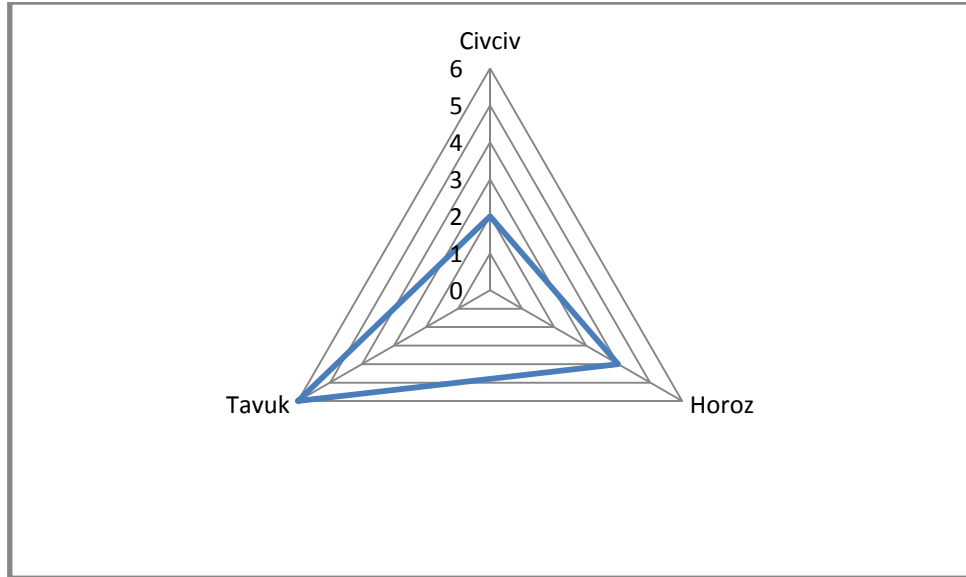
Van masallarında en çok adı geçen hayvanın *at* (26 kez) olduğu görülmektedir. Daha sonra sırası ile; koyun, keçi, deve, köpek, kedi ve tazi masallarda en çok vurgulanan hayvanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanında ayrıca iyi bir at cinsi olarak “*Arap atı*”na masallarda ayrı bir vurgu yapılmaktadır. Nitekim, bu nokta, çok belirgin olarak masallarda karşımıza çıkan faktörlerden biridir.

Türklerle ilgili birçok efsane, destan ve hikayede at, sahibinin yakın arkadaşı, zafer ortağı ve en değerli varlığı sayılmıştır. Savaşdaki faydaları dolayısıyla kuvvet ve kudret timsali de olmuştur. At sürüleri ise zenginliğin ifadesi olarak görülmüştür (Çoruhlu, 2002: 141). Çinliler, Türkler hakkında “Türklerin hayatları atlarına bağlıdır” (Esin, 2003: 257-58) derken bunun bir göstergesi olarak Van masallarında atın tam yirmi altı kez geçmiş olması, bu hayvana verilen önem ve değer bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sonuç olarak, bozkır Türk ekonomisinin esasını yüksek ovalar ve yaylalar olan bozkır coğrafyasının iklim şartları icabı, çobanlık ve hayvan besleyicilik teşkil ediyordu. Yetiştirilen hayvanlardan attan sonra koyun geliyordu (Kafesoğlu, 1987: 105). Van masallarında yapılan içerik

analizinde hayvan kategorisinde yer alan hayvanlardan -diğer hayvanlara göre- at ve koyunun önde gelmesi Kafesoğlu'nun söylemini doğrulamanın yanında, bu durumun Van masallarında bir gösterge olarak da önem taşıdığı düşünülmektedir.

Genel olarak, bireylerin, hayatında büyük öneme sahip hayvanları ulaşım ve beslenme amaçlı olarak kullandıkları ve yararlandıkları görülmektedir. Bu çerçevede *at ve koyun* gibi hayvanların yoğun bir şekilde masallarda geçmesi bu açıdan oldukça önemlidir.

Grafik 3. 13. Masallarda Geçen Kümes Hayvanları

Masallarda en çok vurgulanan kümes hayvanının tavuk olduğunu görmekteyiz. Bunun yanında horoz ve civciv gibi hayvanlar da kümes hayvanı olarak göze çarpmaktadır.

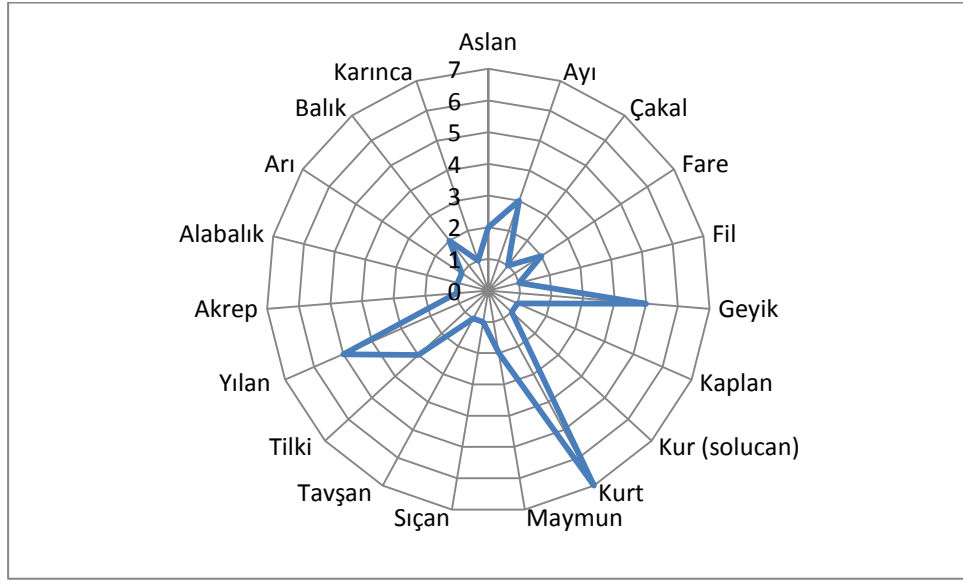
Emel Esin'in belirttiğine göre Türk kozmolojisinde barış unsurunun hayvan biçimli timsali horoz ve tavuktur. Ayrıca tavuk, on iki hayvanlı Türk takviminin simgelerinden birisidir. Horozun cesaret, savaşçılık, dürüstlük, nezaket, Şeytan'ı def etme gibi vasıfları, onun bu kavramların simgesi gibi algılanmasına yol açmıştır. Sahih olmayan bir hadiste, Allah'ın arşın altına, kanatları zümrüt ve inciyle donatılmış horoz biçimli bir melek koyduğu ve

bu horozun gece bittiği vakit, diğer horozların ötmesi için kanatlarını açtığı anlatılmaktadır. Ayrıca Miracname’de bu konuyla ilgili minyatürlere rastlanmaktadır (Çoruhlu, 2002: 148, 149).

34 no’lu masalda, Melikşah’ın babası, Melikşah’a miras olarak sadece kümes içerisinde bir horoz bırakır. Melikşah’ın babası, horoza Sultan Süleyman’ın mührünün damgasını vurmuştur. Nitekim, Hz. Süleyman’ın, bütün kuşların dilini bildiği Kur’an-ı Kerim (Neml 27/16)’de bildirilmiştir. Mühürün horozun içinde olması, bu anlamda horoza birtakım vasıflar yüklemektedir. Melikşah bu horoza sahip olmakla birçok şeyi başarabilecek bir düzeye gelebilecektir. Nitekim, Keloğlan’ın kurnazlığı sayesinde horoz, Köse’nin elinden alınır.

Ayrıca bunların dışında yöre yaşamı göz önünde bulundurulduğunda bu tür hayvanlarla iç içe yaşayan bu insanların, masallarında da bu hayvanlara yer vermesi son derece doğal karşılanmalıdır. Nitekim, yörede yaptığımız araştırma gezilerinde, masal anlatıcıları dışında gittiğimiz pek çok evin bahçesinde ahır dışında muhakkak surette bir de kümes bulunmakta idi.

Özellikle vahşi hayvan ve sürüngenler açısından masallara baktığımız zaman, en çok vurgulanan hayvanların başında *kurt* gelmektedir. Türklerde bir sembol haline gelen kurdun (Ögel, 2002: 115) özel bir yere sahip olduğu düşünülürse Van masallarında da öncelikli olarak kurda bu kadar çok vurgu yapılması, Türklerin destanlarından sonra bu hayvana verdiği değer ve önemi masallarında da devam ettirme süreci içerisinde olduğunu göstermesi önem arz etmektedir. Kurt dışında yoğunluk sırası ile; geyik, yılan, ayı, tilki, balık ve fare gibi hayvanlara da Van masallarında yoğun bir şekilde yer verildiği görülmektedir.

Grafik 3. 14. Masallardaki Yaban Hayvanları ve Sürünge

Kurttan sonra masallarda en çok vurgu yapılan ikinci hayvan “geyik”tir. *Dede Korkut* kitabındaki Bamsı Beyrek’i nişanlısı Banı Çiçek’in otağına düşüren geyik (Ögel, 2002: 102) ile “*Yezit*” adlı masaldaki, Nur Muhammet’i Yezit Miri’nin kızına götüreren aynı geyiktir. Burada sadece isimlerin farklı olduğuna dikkati çekmek istiyoruz. *Dede Korkut*’ta yer alan bu motifi, kendisine çok da uzak olmayan Van coğrafyasının masallarında yer alması, hikâyeden masala geçişte motiflerin de bir şekilde geçiş yaptığını göstermek açısından oldukça önemli olduğu görülmektedir.

Masallarda *ceylan* olarak da geçen geyiğin güzelliği, genellikle güzel kızlarla özdeşleştirilir. Bu masalda Mir’in kızının başka bir hayvana değil de yaren olarak bir geyiğe sahip olması, dikkat çekilmesi gereken bir ayrıntı olarak göze çarpmaktadır. Bu motif dışında “*Tah Tah Eden Gabacılı Bizi Yaldata Babacılı*” adlı masalda, ablasının sözünü dinlemeyerek içilmemesi gereken sudan içen erkek kardeş, bir geyiğe dönüşerek geyik oğlan olur. *Geyik donuna girme motifi*, masallar dışında pek çok Türk mitoloji, efsane, menakıpname ve destanlarında geçmektedir (Ögel, 2002: 107-8).

Geyik, ayrıca Van masallarında av hayvanı olarak üzerine vurgu yapılan tek hayvan olma özelliğini göstermektedir. Nitekim bu masalarda da padişah ve şehzadelerin hep geyik avına çıktıkları görülmektedir.

Geyik, bunların dışında 34 no'lu masalda, postu sihirli güce sahip bir hayvan olarak karşımıza çıkmaktadır. Geyik postu, bu masalda üzerine üç kişi almakta ve nereye istenirse oraya bu kişileri götürmektedir.

Motifsel anlamda *yılan* ise 9 no'lu masalda geçmektedir. *Zöhre Bani* diğer adı ile *Gıtmenço*, hastalıklı bir çocuğu iyileştirir. Bu çocuk, ne kadar yedirilirse yedirilsin hep; “acam!” diye ağlamaktadır. Gıtmenço çocuğu baş aşağı astığında, çocuğun ağzından bir çift yılan düşer. *Yılan yutma motifi*, Anadolu'dan derlenen pek çok masalda yer almaktadır (Boratav, 2001: 5).

Türk destanlarında ayı, ancak aptal ve kötü bir hayvan olarak yer alır (Ögel, 2002: 533). Van masallarında (19, 45) ise ayı, kızları kaçırmakla birlikte, onlara zarar vermemektedir. 45 no'lu masalda kızla evli olan ayı, kızın evine gelen kardeşini misafir kabul ederek zarar vermek bir yana, kendisine kız kardeşi aracılığı ile türlü hediyeler vermektedir.

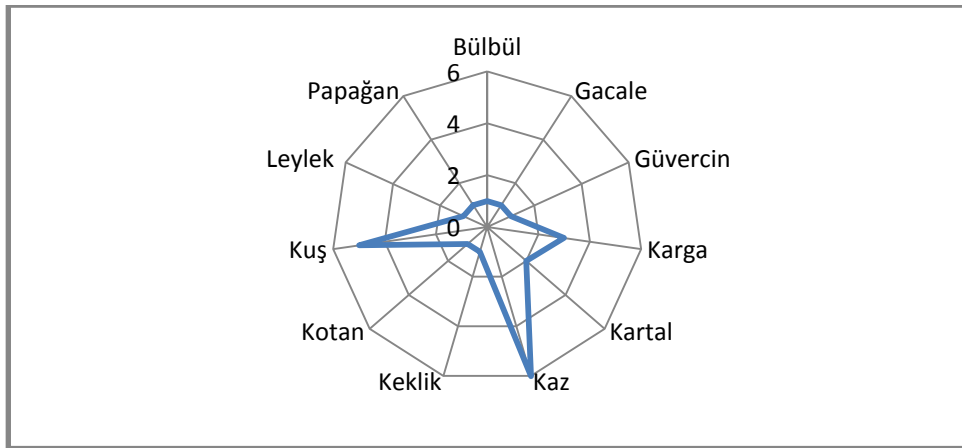
Türk ve islam sanatında balığın tasvir edildiği ilginç konulardan biri de Yunus'un bir balık tarafından yutuluşu ve sonra kurtuluşu ile ilgili olup Kur'an-ı Kerim'de (Saffat Suresi: 139-148) anlatılan kıssadan kaynaklanmaktadır (Çoruhlu, 2002: 144). 54 no'lu masalda da analığı tarafından denize atılan kız, bir *alabalık* tarafından yutulur ve çocuğunu da balığın karnında dünyaya getirir. Kız, içinde bulunduğu durumu kardeşine balığın karnından seslenerek aksettirir:

Gardaş, gardaş! Han gardaş!
Ali gözli, can gardaş!
Analığın, meni deryaya atıptır,
Alabalık uduptur,
Beg oğlu Bey Muhammed gucağında yatıptır.

Burada “*balık tarafından yutulma* motifi” dışında, farklı olarak “*balığın karnında çocuk dünyaya getirme*” motifinin de yer aldığı görülmektedir.

Genel olarak masalların temel yapısına bakıldığı zaman, bütün masalarda yabancı hayvanlara yer verilmektedir. Hatta daha sonra da ele alınacağı gibi, bu hayvanların bazılarını olağanüstü güçler yüklenerek masal içerisinde kahramanlaştırıldıklarını görmekteyiz.

Masallardaki *kuşlar* ele alındığı zaman, aşağıdaki grafikte de görüleceği üzere en çok üzerinde durulan kuşun serçe olarak da adlandırılan kuştan sonra *kaz* olduğu görülmektedir. Göçebe veya mevsimlik kazlar (Ögel, 2002: 551) Türkler için oldukça önem verilen havanlardır (Gezgin, 2007: 116). Ayrıca Jean-Paul Roux, bir Başkirt masasında kadının kaz kılığına girmesi ve kazın kadına dönüşmesini Altay halklarına özgü bir durum olduğunu söylemektedir (Roux, 2005: 334-36).

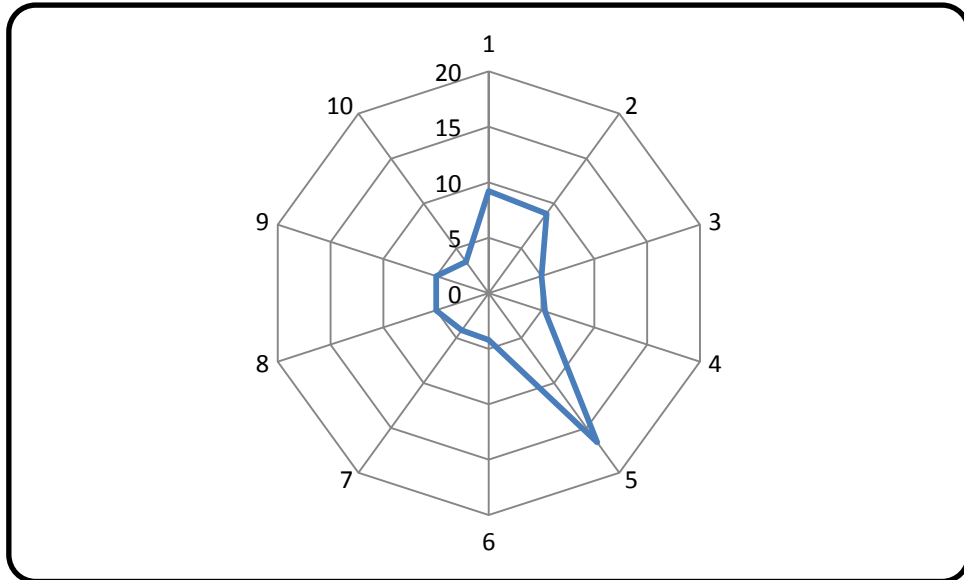
Grafik 3. 15. Masallarda Geçen Kuşlar

Kaz, Van masalarında altı kez geçmektedir. *Karga*, *kartal* ve *leylek* gibi hayvanların da yoğun olmamakla birlikte masalarda geçtiği görülmektedir. *Kaz*, masalarda en çok vurgulanan hayvan olarak, yörede nadir bulunan; ancak çok sevilen bir hayvan türü olarak karşımıza çıkmaktadır.

Eröz (1973), yaptığı çalışmada *kaz*'ın totem niteliği gösterdiğini ifade etmektedir. Çalışmada, Tahtacıların mezar taşlarındaki *kaz* ayaklarının varlığının *Ehl-i Beyt* pençesinin *kaz* ayağına benzer özellikler göstermesi nedeniyle ikisi arasında bağlantı kurulmaktadır.

Masallarda “kazvancı” olarak adlandırılan kaz çobanları karşımıza çıkmaktadır. Nitekim yörede, hatta, bazı evlerde halen evcil kazların bulunduğu ifade edilmektedir (Muhittin Sadık, Kasım Çiçek). Ayrıca yapılan mülakatlar çerçevesinde; *kaz’ın* kuş türü olarak diğer hayvanlara göre daha fazla et verme özelliği ile yumurtasının diğer kuş türlerine göre çok daha büyük olmasının özellikle bu hayvanı bölgede yaşayan bireyler açısından çok değerli bir kuşa dönüştürdüğü ifade edilmektedir.

Sonuç olarak Van masallarında hayvanlar önemli bir yere sahiptir. Bir yoğunluk sıralaması yapılacak olursa; ehli hayvanlardan *at* ve *koyun*; kümes hayvanlarından *horoz* ve *tavuk*; yaban ve sürüngen hayvanlarından *kurt*, *geyik* ve *yılan*; kuşlardan *kaz*, Van masallarında adı en çok geçen hayvanlardır. Özellikle farklı sınıflandırma ve bütünsel bir yaklaşım ile konu ele alındığında destan ve efsanelerde olduğu gibi onları destekler mahiyette Türk toplumunun yaşam düzenini oluşturan bu hayvanlar, Van masallarında da yerini muhafaza ederek devamlılığını korumaktadırlar.

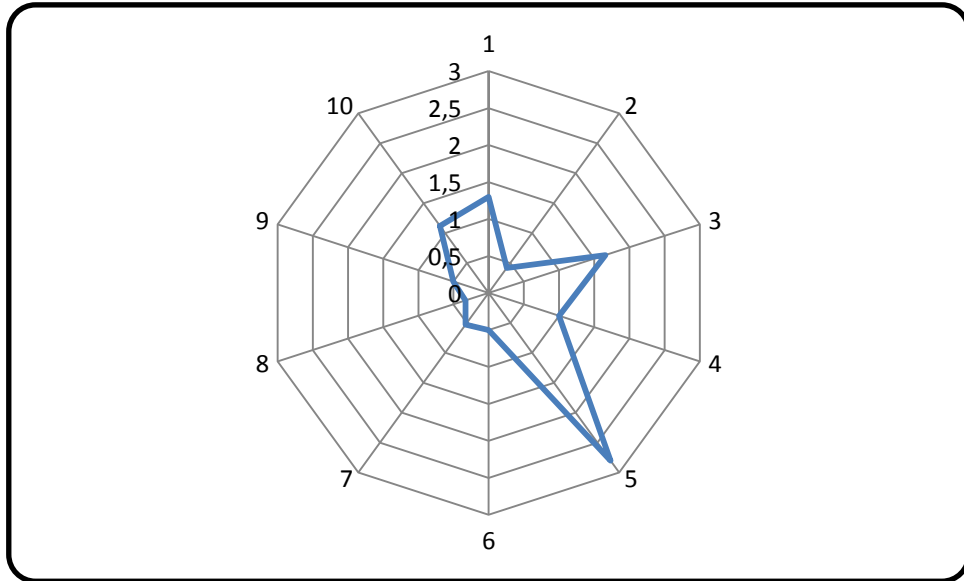

Grafik 3. 16. Masal Anlatıcılarına Göre Masalların Karşılaştırmalı Uzunlukları

Masalların sayfa sayısına, başka bir ifade ile uzunluklarına baktığımız zaman genel olarak Hafize Kurşun, Kasım Çiçek ve Muhittin

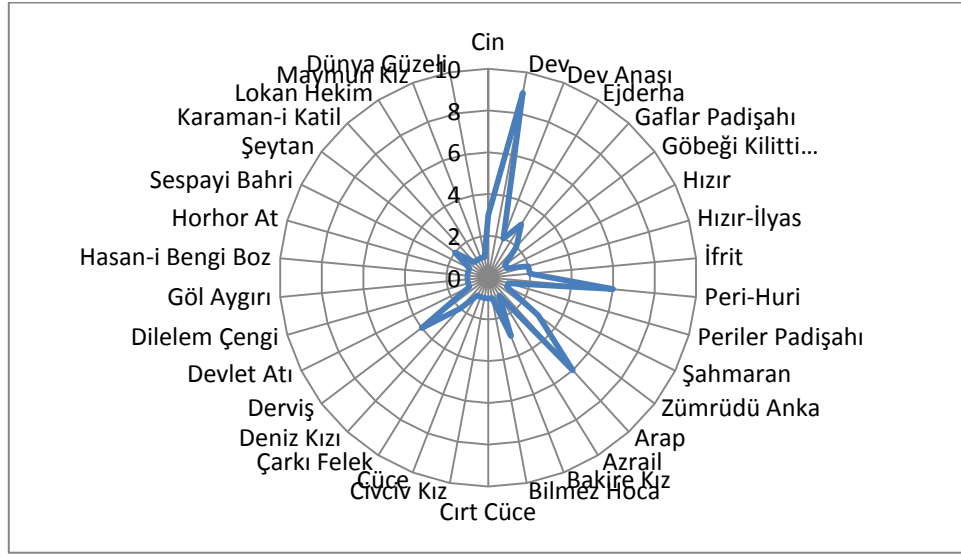
Sadık'ın diğer anlatıcılara göre daha uzun masallar anlattıkları görülmektedir.

Uzun masallar aynı yazım karakteri ve özellikleri itibarıyla on ile on beş sayfa arasındadır. Diğer masalların ise ortalama uzunluğu ise beş sayfa civarındadır. Uzun masalları anlatanlardan ikisi (Muhittin Sadık, Kasım Çiçek), genel olarak “Divanhane geleneği”nde yetişen ve o kültürü içselleştiren kişilerdir. Diğer bir anlatıcı ise “**masal anası**”dır. Hafize Kurşun'un masalları genel olarak farklı bir nitelik ve özellik sergilemektedir. Bunun başlıca nedeninin ise farklı bir yörenin (Muradiye) masallarını anlatmış olmasından kaynaklandığı kanaatindeyiz. Genel olarak bakıldığında ise masalların yapıları itibarı ile ortalamanın üzerinde bir uzunluğa sahip oldukları görülmektedir.

Grafik 3. 17. Masallardaki Olağanüstü Varlıklar (Anlatıcılara Göre)

Özellikle anlatıcılar bağlamında konu ele alındığı zaman Hafize Kurşun, Ummani Baba ve Muhittin Sadık'ın masallarında olağanüstü varlıkların diğer anlatıcılara göre çok daha yoğun bir şekilde mevcut olduğu görülmektedir.

Grafik 3. 18. Masallardaki Olağanüstü Varlıklar (Masallara Göre)

Masallara göre olağanüstü varlıkları ele aldığımız zaman karşımıza çok farklı özelliklerde ve isimlerde varlıkların çıktığını görmekteyiz. Bunların bazıları gündelik hayatımızda ismen (cin, dev, peri...) ve birtakım ritüellerle yakın olduğumuz varlıklardır (Hızır-İlyas, Lokman Hekim, Şeytan, Azrail). Bunların yanında çok fazla bilinmeyen yöre masallarına özgü varlıkların da olduğu görülmektedir. Örneğin: “*Göl Aygırı, Devlet Atı, Dilelem Çengi, Kahraman-i Katil, Hasan-i Bengiboz, Horhor At...*” v.s. Masallara bütünsel bir şekilde bakıldığı zaman ise genel olarak yoğunlukla geçen olağanüstü varlıkların *dev, Arap, huri, peri, derviş ve ejderha* olduğu görülmektedir.

Van masallarında dev, toplam on kez geçmektedir. “*Ak Dev*” isimli masaldaki dev anasının sağ memesi, sol omzunun; sol memesi de sağ omzunun üzerindedir. Padişahın derdinin ilacı ise ak devin memesinin sütüdür. “*Guri El*” masalında devler; “devler de yatanda yeddi gün yeddi gece yatarmış,” şeklinde anlatılmaktadır. *Kahraman-ı Katil* (58) masalında; devler, uçan ve başlarında da boynuz bulunan, 49 no’lu masalda ise; “Adam dev midir? Adam, padişaktır! Adam, ne adamdır!” gibi varlıklar olarak tasvir edilmektedirler. 23 no’lu masaldaki devin ise alnında tek gözü bulunmaktadır; ve bu tek göz çok büyük olarak tasvir edilmektedir. Mirza

Mehmet, dev uyurken kızgın şişi devin tek gözüne batırır ve devden kurtulmak için bir keçi derisinin içine saklanır. Bu şekilde hem devden kurtulur hem de devi uçurumdan aşağı yuvarlayarak öldürür. Bu anlatım Dede Korkut hikâyeleri içinde geçen *Basat'ın Tepegöz'ü Öldürdüğü Boy* ile bazı motifler açısından benzerlikler göstermektedir.

Bu hikâyede Basat, Tepegöz'ü kızgın şişle değil, kılıçla öldürmekte, Tepegöz'den kurtulmak için de keçi değil, koyun postu kullanmaktadır. Tepegöz göz önünde bulundurularak diğer Anadolu masalları ele alındığında 23 no'lu "Üç Kardeş" masalı, motifsel anlamda pek çok farklılık göstermektedir. Mirza Mehmet, Tepegöz'ü öldürdükten sonra kardeşleri tarafından bir kuyuya atılır. Kuyunun başına gelen adamlar, Mirza Mehmet'i kuyudan çıkarırlar. Mirza Mehmet, çoban kılığında kardeşlerinin bulunduğu memlekete gelir, kardeşleri onu tanımazlar. Mirza Mehmet, kardeşlerini kışlık yiyecekleri ile kuyuya atar ve kardeşinin yerine şehre vali olur. Sonunda kardeşlerini affeder.

"Üç Kardeş" masalı; Hz. Yusuf'un kardeşleri tarafından kuyuya atılışı ile daha sonraki sürecin bir Van masalında çok daha kısa bir şekilde hatırlatılarak farklı adlar altındaki kişiliklerle anlatımından başka bir şey değildir. Bu durum, Hz. Yusuf kıssasının yörede çok sevilerek anlatıldığını göstermektedir. Nitekim, masal anlatıcısı Kasım Çiçek'in "Yusuf ile Züleyha" hikayesini bize büyük bir hüznle anlattığını ve yörede pek çok kişinin bu hikayeyi bildiğini daha önce ifade etmiştik.

Dev, masal, efsane ve destanlarımızda olağanüstü görünüm ve davranışları ile genellikle kahramanın macerasında bir engel olarak ortaya çıkar (Yücel, 1998: 38). Bununla birlikte kahraman dev engelini her defasında aşar.

Sonuç olarak, Van masallarında devler; sağ memesi, sol omzunun; sol memesi de sağ omzunun üzerinde, yedi gün yedi gece yatan, uçan, başlarında boynuz bulunan ve tek gözlü varlıklar olarak tasvir edilmektedir.

Arap, M. Sadık'ın anlattığı masalarda şu şekilde tasvir edilir; "Erap da anasının gözi! Aslan mi aslan, merdan mi merdaan (34)!" "Dıral'ın cendeği iki padişah gade var, hele iki fazla (38)." "Erapların ocağı

delinmesin! İki metre boyında, bıyıklar gulagın dibine uzanmış, gözlerinden gan saçiyi! Haresinin elinde bi zopa var. Zopanin evi yihılmasin! Gören adamın bagırı çatliyi (42)!” Ummani Baba’da ise Arap; “Eraap! Kılıcı belinde, pala kılıcı belinde; bi Erap ata binmiş, bi tene de tazısı var bunin,” şeklinde geçer.

Arap, aynı zamanda 41 no’lu masalda cellat olarak geçer; “Seni cellathanaya alacaaak. Eraplar, senin boynın egecekseene, senin boynığan bi giliç vuracaklar, cesedin bi yana gideceeeeeeeek, kellen de bi yana firliyyacak.”

Aygır gölleri, özellikle Tanrı dağlarının çevrelerinde çoktur. En iyi cins atlar, bu gölde ejderler ile atların birleşmesinden olurlarmış. Bu, tam bir Türk ve Orta Asya geleneğidir (Ögel, 2002: 568). Atla ilgili en eski mitolojik unsurlardan birinin suyla bağlantılı olduğu görülmektedir. Sudan çıkan atla ilgili efsaneler Uzak Doğu’dan Yakın Doğu’ya kadar olan bölgelerde bilinir. Bu mitin Uzak Doğu varyasyonu Esin’e Boyle tarafından bildirilen Hunlar ve diğer Türkler tarafından bildirilen mağara ve ejder ayinleri ile ilgili olan mağarada yaşayan ejder aygırı efsanesidir (Esin, 2004: 277).

“Göl Aygırı” masalında, padişah, Ahmet’ten *yedi deniz ortasındaki göl aygırını* getirmesini ister; nitekim, göl aygırının sütünü içtiğinde on beş yaşında olacaktır. Göl aygırının oğlu ise Ahmet’in babasının atıdır. Bu at, Ahmet’i kanatları ve olağanüstü gücü sayesinde hem istediği yere götürür hem de babasının gözlerini açacak olan toprağı -babasının atının ayağının değmediği- getirmesi için Ahmet’e yardım eder. Yine aynı masalda bir ejderha günün üstünü tuttuğu için her yer karanlıktır. “*Yedi Arhadaş*” masalında da ejderha, bir adamın altı arkadaşını yer.

Orta Asya Türk boyları arasında olumlu, iyi özellikler taşıyan bir yaratık olarak kabul edilen yılan veya ejderha motifi, Türklerin İslam’ı kabulünden sonra, İslam-Arap inanışlarına paralel olarak korkunç ve zararlı, kendisinden nefret edilen bir hayvan hüviyetine bürünür (Yöndemli, 2003: 123).

47 no'lu masalda *ejderha* bu tanıma uygun bir şekilde betimlenir: *“Böyüüük bi ejdehar, böyük bi yılan! Ele bi yılan ki, gırh tene çadırın etrafını sari, halka oli. Sariyi, getiri guyruğuna başını goyi.”* Mirza Muhammed, *kara koyuna* binip yerin yedi kat altına karanlık dünyaya gider. Burada bir nine ile karşılaşır. Nine, ejderha suyu kapladığından kendi idrarını içmektedir. Nine ona şöyle der: *“Bizim suyın etrafını, bir ejdehar gaplamıştiir. Her zamanda bi gız verecen ona, o yiyecah, o suyi vere sena; yohsa vermez. Yarin da padişahın gızının sirasidir. Padişahın gızını getirecahler, vereler.”* Mirza Muhammed, ejderin boynunu vurarak halkı ve padişahın kızını ejderden kurtarır.

Hızır, Van masallarından *“Göl Aygırı”* ve *“Davlan”*da karşımıza çıkmaktadır. *“Göl Aygırı”* masalında, babası, Ahmet'e *“Hızır imdadığan yetiše”* diye dua eder. Burada *baba duası alma* da ayrıca altı çizilmesi gereken bir konudur. Hızır, Ahmet'e, önüne çıkan her engeli aşmasında yardım edecek öğütlerde bulunur ve Ahmet bu sayede babasının atının ayağının değmediği yerden toprak getirerek, babasının gözlerinin açılmasını sağlar.

“Davlan” masalında, Hızır, Davlan'ın karşısına aniden çıkar. Devler Davlan'ı Hızır'ın gönderdiğini duyunca altın bülbulün altın kafesinin altın anahtarını hemen Davlan'a verirler. Yine aynı masalda dev, Davlan'a; *“İnsanoğlu! Hızır'ın adını anmasan seni çohtan yemiştım. Onun hatırına, al bu altın sopayı, min sırtıma. Seni hemen memleketine götürüyim,”* der. Bu masalda aynı zamanda Hızır-İlyas ikilisi birlikte karşımıza çıkmaktadır. Hızır, *“Men garadayım, garadakilerin imdadına yetişirem, bu sefer sana gardaşım İlyas yardım edicek. Seni gardaşıma aparacam,”* diyerek Davlan'a İlyas'ın yardım edeceğini söyler. Burada da İlyas Aleyhisselem araya girerek Davlan'a yardımcı olur.

Klasik islam kaynaklarının Hızır ve İlyas'ı ayrı şahıslar kabul ettiği, ikisi arasındaki görev bölüşümüyle daha da belirginleştirmek istendiği dikkat çeker. Bu görev bölüşümüne göre Hızır sulara, İlyas karada hizmet görür... Ne var ki sözlü ve yazılı efsane ve menkabelere bakıldığında bu

görev bölüşümünün her zaman sabit kalmadığı, yani Hızır'ın karada, İlyas'ın denizlerde hizmet yaptığı göze çarpmaktadır (Ocak, 2007: 125-129). Nitekim, Van masallarında da Hızır'ın, özellikle karada yani yeryüzünde, İlyas Aleyhisselamın da denizlerde yaşayanların koruyucusu ve kurtarıcısı olduğuna vurgu yapıldığı görülmektedir. Ayrıca Hızır'ın; “*Hızır imdadığan yetiše*” şeklinde bir dua içerisinde geçmesi ve bunun bir masalda yer almasının folklorik anlamda bu tür malzemeleri toplama ve kaynaklık etme açısından da önemli olduğu düşüncesindeyiz. Nitekim, Hızır'ın insanlara yoldaş ve kılavuz olması ile ilgili bir Kırgız destanında da baba, oğluna; “Hızır yoldaşın olsun,” diye dua eder (Ögel, 2002: 96).

Hızır, “Göl Aygırı” masalında; ihtiyar ve sakallı biri olarak tasvir edilir. Kendini tanıtmadığı zaman onu tanımak mümkün değildir. Ancak tanımak için bazı işaretlerin olduğuna inanılır. Örneğin parmağıyla orta parmağı aynı boydadır; parmaklarından biri kemiksizdir (Çoruhlu, 2007: 119). Nitekim, Davlan masalında Hızır, gücünü parmaklarını şıklatarak gösterir. Davlan bu sayede Kaf dağına ulaşır.

Anka: (Devlet Kuşu, Simurg, Zümrid-i Anka) Yunan Mitolojisinde Europa'nın babası ya da erkek kardeşi diye *phoenix* adıyla geçer. Yunanca'da Anka karşılığı olan Bennu, Mısır masallarında güneşi simgeler. Yunanca'da ve Mısır dilinde Anka karşılığı olan sözcükler *palmiye* demektir. Herodotos Anka'nın ülkesi olarak Arabistan'ı gösterir. Her beş yüz yılda bir, genç bir Anka, Peliopolis'te görünürmüş. Kartal büyüklüğünde altın bir kuşmuş. Araplarda *al-salmandra*, İranlılarda Salamander, Semender, Simurg diye bilinir. Dört ayaklıdır ve ateşte yaşar. Bu yorum ya da tasarımların kökeni Hindistan'a kadar inmektedir (Akalın, 1993: 129-133).

Arap-İslam kültüründeki yansıması “*Zümrüdü Anka*” ya da “*Anka*” olarak geçen (Çoruhlu, 2007: 131) bu kuş, Van masallarında da bu adlarla geçmektedir. “*Zümrüdü Anka ile Keçoluk (63)*” masalında Zümrüdü Anka, devlerden kaçan kıza; “*Man bi guyrub al, bi de şerap al. Men istiyende, ver man. Ga diyende, guyrub at ağzıma; gu diyende, şerap at ağzıma,*” diyerek yardım eder. “*Vesiyet (49)*” adlı masalda, küçük kardeş, bacısını

Zümrüdü Anka'ya verir. Bu masalda anlatıcı, Zümrüdü Anka'yı; *"Zümrüdi Anka'dır; ne insandır ne adamdır!"* şeklinde tasvir etmektedir. Zümrüdü Anka, kızın kardeşini yedi kat göğşe, istediği *"yedi batman kuyruk ve yedi batman şarap"* ile ulaştırır. 47 no'lu masalda da padişahın bir Anka kuşu vardır. Anka kuşu Mirza Muhammed'e; *"Yaşlandım, ihtiyarladım. Kanadımın biri gırıhtır. Men seni götürürdüm. Yaşım geçti, bu domuzun elinden iki yavri böyidemedim. Men yavrilediim, kanatlattım uçiriiim; geldi bu yedi, getti. Men yavrilediim, böyittim kanatlandi uçirim; geldi yedi, getti. Bu yeddi sene, yeddi seferdir yavri çıhardiyem, bu bele gelip yeyip gedi. Şimdi bele bi terafım çürise, bi terafım ilen seni götürürim,"* der.

Anka kuşu, Van masallarında iki yavrusu olan, kanadının biri kırık olmasına rağmen olağanüstü özellikleriyle kahramanı istediği yere götüren aynı zamanda konuşan ve yardımsever bir kuştur.

Van masallarında *"Şahmaran"*, kendi adıyla bir kere geçmektedir. Camasbname'deki Şah-ı Maran (yılanların şahı) kuyudan geçilen yer altında bir sarayda oturur. Kuyuya atılanlar Şah-ı Maran'ın yanına götürülür (And, 1998: 35, 36). Şahmaran masalında Cemset adlı bir adam yolda yürürken bir kuyuya rastlar. Cemset kuyudan aşağıya indiğinde; *"öz başi insan, gövdesi ilan"* bir şah olarak tanımlanan Şahmaran ile karşılaşır. Şahmaran; Cemset'e; *"Bah, sen benim cemalimi gördün, senin vücutun lahta lahta olacah. Seni görellerse seni öldürüller. Menim başımın suyi hestelere dermandır. Seni öldürüller; kimseye benim yerimi demiyesen. Yerimi desen ilanlar şehri yihallar,"* der. *Guyruğum zehirlidir; kim içerse ölür. Ortamın suyi da bi çeşit ilaçtır; ama başımın suyi da padişahın dermanıdır. Bi de başımın suyini kim içerse olur Lohman Hekim,"* der.

Peygamber veya veli olduğu hususunda ihtilaflar vardır (Tökel, 2000: 425-427). Kur'an-ı Kerim'de adına bir sure (31/12-19) bulunan Lokman Hekim, islami rivayetlere göre İbrahim Peygamber soyundan, Eyyüb Peygamber'in kız kardeşinin ya da halasının oğlu olan Lokman ünlü bir bilge olarak tanınır (Yıldırım, 2008: 490). İslam mitolojisinde kainatın sırlarını ve bütün maddelerin özelliklerini, her derdin devasını bilen bir hekim olan *Danyal* peygamberin oğlu *Camasb* etrafında oluşan *Şahmeran*

hikayesi, Anadolu'da, *Camasb* yerine *Lokman* konularak yeni bir hikayeye dönüştürülmüştür (Bayat, 2000: 5).

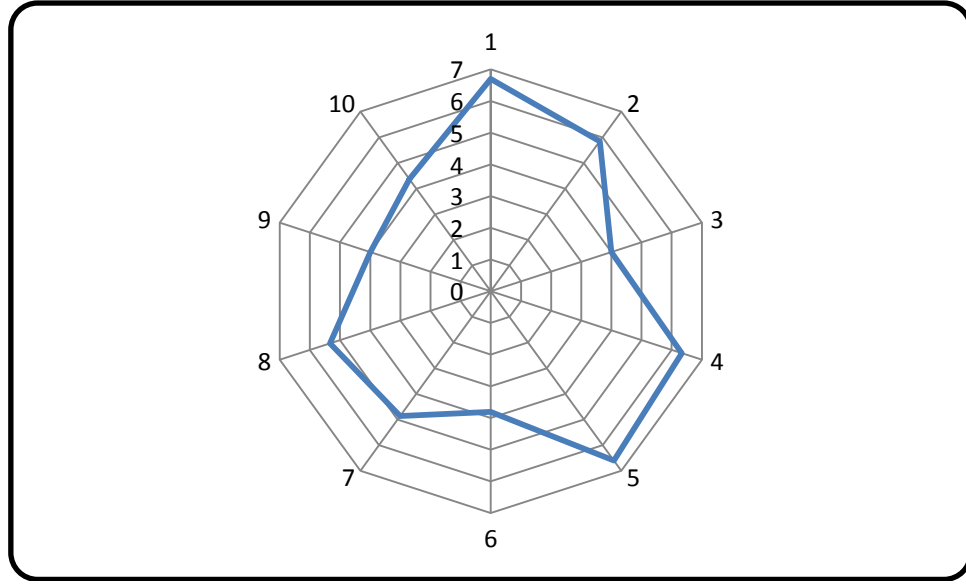
Şahmaran masalında Cemset, *Şahmaran* ve *Lokman Hekim* üçlüsü bir arada karşımıza çıkıyor. Bu masalda *Camasb*, *Cemset* adıyla verilmekte ve masalın sonunda, *Şahmaran*'ın başının suyunu içerek *Lokman Hekim* olmaktadır.

Kahraman-ı Katil, kaynaklarda Pişdadiyan sülalesinden Tahmurs'un oğlu deniyorsa da *Şehname*'de böyle bir bilgiye rastlanmamaktadır (Tökel, 2000: 208, 209).

Esatiri bir şahsiyet olan ve adı daha çok *Kahraman* olarak bilinen *Kahraman-ı Katil*, Van masallarında da *Kahraman-ı Katil* adıyla geçmektedir. Masalın tamamı metinde yer almamakla birlikte geri kalan kısmı Faik Koç'tan daha sonra dinlenilerek kayıt altına alınmıştır. Bu masalda *Kahraman-ı Katil*'in babası İran şahı Rostenizal; eşi, Gafların padişahının kız kardeşi Södabe ve oğlu Sam'dır.

Van masallarında "peri ve hürî"ler ise altı masalda (21, 37, 46, 47, 51, 67) geçmektedir. Van masallarında kızların güzelliği perilere benzetilir: "Gız da on beş, on altı yaşlarında olup; gız peri kimi (6), Bahi ki, ne gız; hürî, peri (6), Kız olmuş maşallah bir alamet, bir güzel, bir peri (14)." Peri kızlarından masallarda *sihirli güçlere sahip varlıklar* olarak bahsedilmektedir. 51 no'lu masalda Gülperi'nin bağındaki bütün güller sihirlidir; konuşurlar. Yine aynı masalda Gülperi'nin beddua ettiği kız, erkek olur. Peri kızları masallarda (47), Kaf dağının arkasında yaşayan çok güzel varlıklar olarak betimlenmektedirler.

Masallardaki kişilere baktığımız zaman özellikle anlatıcılar kategorisinde konu ele alındığı zaman Muhittin Sadık, Hafize Kurşun, Kasım Çiçek ve Fevkiye Sancak'ın masallarında kişilere büyük oranda yer verildiği görülmektedir. Diğer anlatıcıların masallarında kişi sayısı ortalaması dördün üzerindedir. Bu kişiler aşağıda farklı sınıflandırmalar çerçevesinde ele alınmaya çalışılacaktır. Öncelikli olarak saray ve çevresindeki kişilere bakıldığında çok geniş bir devlet yönetimi ekibi hakkında temel bilgiler sunulmaktadır.

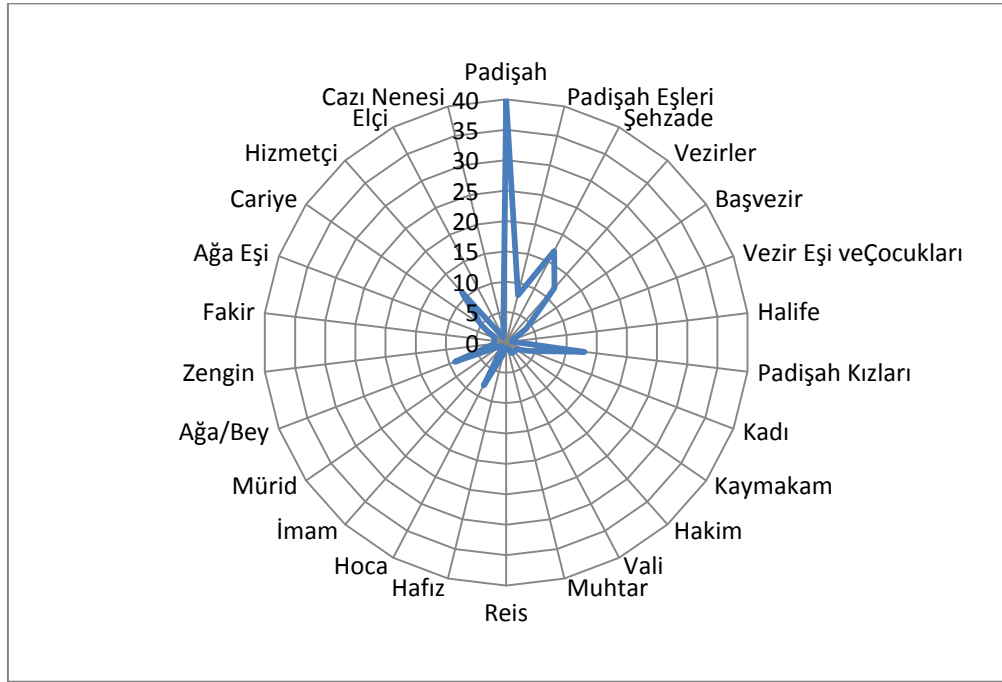

Grafik 3. 19. Masal Anlatıcılarına Göre Masallardaki Kişiler

Ayrıca sarayın temel paydaşları olan diğer unsurların da adları masallarda ele alınmaktadır. Bütün masallar dikkate alındığında padişahın kırk kez geçiyor olması devlet yönetiminde bu kişilerin *üst unsur* olarak sayıldığına bir göstergesi olması açısından önemli olduğu düşünülmektedir. *Padişahlar*, Van masallarında özellikle toplum düzenini sağlayan ve adaleti en üst düzeyde tutan yöneticiler olarak geçmektedir. Masallarda hiçbir şekilde kötü padişah modelinin olmamasını da bir anlamda belki de adalete olan özlemin bir yansıması olabileceği düşüncesi içerisindeyiz. Padişah'tan sonra *şehzadelerin* genel olarak masallarda en çok vurgulanan kişiliklerden olduğu görülmektedir. Daha sonra *padişah kızları* ve *hizmetçiler* masallarda saray ve çevresinde yer alan kişiler bağlamında en çok sözü edilen bireyler olarak karşımıza çıkmaktadır. Padişah kızlarının masallarda özellikle ince ve kıvrak zekaları ile öne çıktıkları görülmektedir. Masalların gerçekten de bu bağlamda çok zengin bir çeşit sunduğu görülmektedir.

Masallara bakıldığında padişahların mutlaka vezirlerinin olduğu, bir de bunun yanında sürekli kendisine danıştıkları başvezirleri olduğu görülmektedir. Başvezirler masallarda padişahın eli-kulağı gibidirler.

Padişah, başveziri olmadan hiçbir yere gitmez. Başvezirler her türlü güçlüğün üstesinden gelmek için ellerinden geleni yaparlar. Başvezirlerin masallarda padişahlar tarafından sürekli denetim altında oldukları, en ufak bir sorun karşısında kafalarının uçurulduğu, bu anlamda padişahların halk bir yana vezirlerine dahi acımadığı görülmektedir.

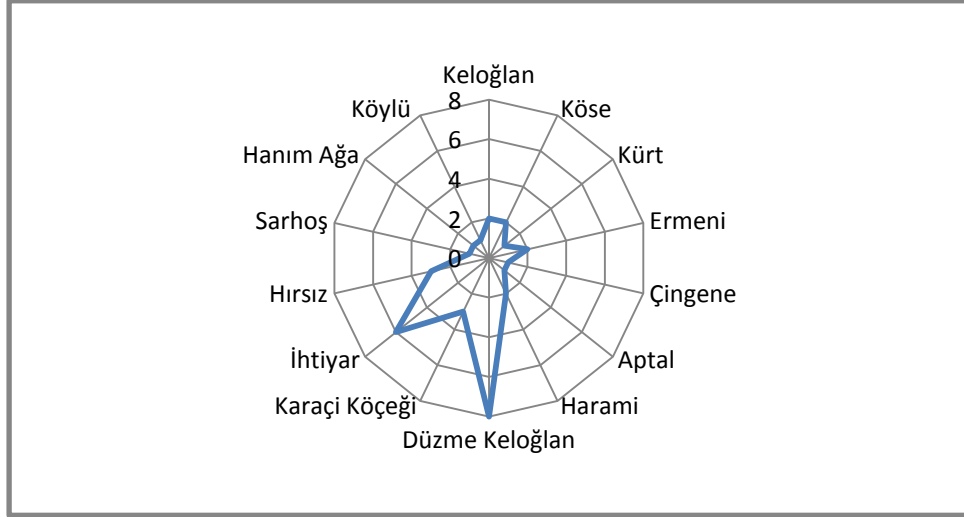

Grafik 3. 20. Masallara Göre Masallardaki Kişiler (Saray ve Çevresi)

Toplum içerisinde önemli yere sahip olan hoca, ağa ve bey gibi kişiliklerin de masalların içinde yer aldığını görmekteyiz. Sonuç olarak, masallarda bireylerin sahip oldukları resmi otoriteye göre yer aldıklarını söylemek mümkündür.

Masallardaki tipler açısından kişilere bakıldığında zaman bütün masallar açısından en önemli tipoloji olarak “Düzme Keloğlan” karşımıza çıkmaktadır. Saim Sakaoğlu, Düzme Keloğlan’ı şöyle tarif eder: “Bilhassa, gadre uğramış zengin veya padişah çocukları kendilerini tanıtmamak için kılık değiştirirler. Karşılarına çıkan bir çobana bol para vererek bir koyun kestirirler ve karnını başlarına geçirerek Keloğlan olurlar. Keloğlan olduktan sonra da kaz çobanı olarak karşımıza çıkarlar (Sakaoğlu, 2002:

180). Van masallarının altısında Düzme Keloğlan geçmektedir. Bunlardan beşi kız, biri erkektir.

Grafik 3. 21. Masallara Göre Masallardaki Kişiler (Tipler Açısından)

Keloğlan karakter olarak masallarda çok önemli bir tipolojidir. Keloğlan, aklıyla ve iyilikseverliğiyle edindiği, olağanüstü güçlere sahip dostları aracılığıyla, padişahın bütün şartlarını yerine getirerek, onun kızıyla evlenebilir veya yoksul ve akıllı bir kız yine bu yollarla şehzadeyle evlenip saraya gelin olabilir (Boratav, 2001: 4). Dolayısıyla, Keloğlan'ın, masallarda çok önemli işleri üstlenen, akıllı ve çözüm geliştiren bir model ortaya koyduğu anlaşılmaktadır

“Söylemez Hanım” masalında *Melikşah*, Keloğlan olmadan bir adım dahi atamaz. Köse, Keloğlan'ı öldürmemiş Melikşah'ın elindeki mührü alamayacağını düşündüğünden ifritlere Keloğlan'ı öldürttürür; dolayısıyla Keloğlan-Köse çatışması Keloğlan'ın ölümüyle sonuçlanır. Fakat masal anlatıcısı Melikşah'ın karşısına tekrar bir Keloğlan çıkarır; zira masal Keloğlan'sız devam etmez. M. Sadık, 41 no'lu masalda; “*Onnarın akıldane isminde bir Keloğlan var. Keloğlan'ın evi yıhılmasın! Yere göge ferman ohiyi, Şeytan'a da ferman ohiyi! Keloğlan'ın oyunini Şeytan da yapamıy.*” 34 no'lu masalda ise; “*Bunun arhadaşi çoh akilli, çoh fikirli bir Keloğlan var. Çoh planli, çoh projali... Çoh gözü açih, çoh çetin bir Keloğlan...*”

Keloğlan o gadde akilli bir Keloğlan'dır ki, bir sene evveli geleceğini biliyor!" söylemleriyle Keloğlan'ı çok güçlü betimlemeler kullanarak anlatır.

Van masallarında yoğunlukla (altı masalda) kızların başlarına sereg (koyunun iškembesi) geçirip *Keloğlan* kılığına girerek pek çok işin üstesinden geldikleri görülmektedir. Bu, bize Keloğlan'ın masalarda bu anlamda çok önemli bir misyon üstlendiğini göstermesi açısından üzerinde durulması gereken bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim pek çok Anadolu masalında da *kızın keloğlan olması ve kel donuna girme* (Ögel, 2002: 84-87) karşımıza çıkan bir motiftir.

Kızlar neden kel kılığına girme ihtiyacı duymaktadırlar? Burada dikkat edilmesi gereken kızların sadece keloğlan olmaları değildir. Aynı zamanda erkek kılığına girmeleridir. Kadın her halükarda güç olarak erkeğe göre daha zayıftır. Erkek kılığında kimse ona zarar veremeyecektir.

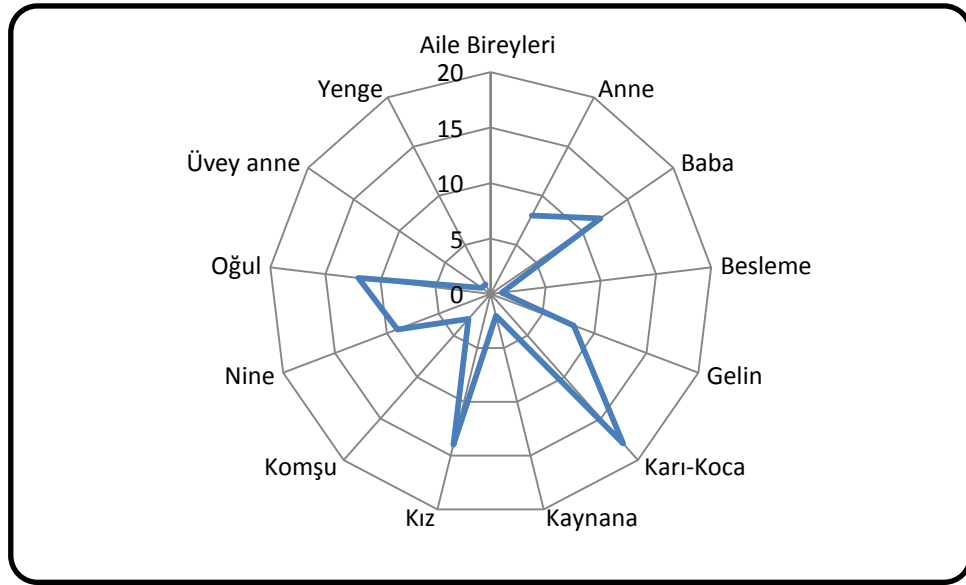
Keçeli" sözcüğü Mısır'daki Memluk Türk sultanlığı çağındaki sözlüklerde görülmüyordu. Keçel, Anadolu'da Türk kültür çevresinde de söyleniyordu. Asım Efendi, Bürhan-ı Katı'da "taz keçel" sözlerini yan yana kullanıyordu. Ancak bu kel demek, olmasa gerektir. Bu söz, Çağatay Türk kültür çevresinde de görülür (Ögel, 2002: 78-79). Türk Kültür dairesi içinde yer alan İran'da "keçel", Gürcüler arasında "kel kafalı kaz çobanı" biçiminde; ayrıca Azerbaycan'da Keçel Memet, Keçel Yeğen, Keçel Hamza şekilleri yaşamaktadır (Ergun, 2005: 79).

Keçel sözü, Van masallarından "Zümrüdi Anka ve Keçoluk"ta geçmektedir. *Keçoluk*, kel kılığına giren bir kızdır ve "Keçoluk" adı ile çağırılır. 59 no'lu masalda ise yine kel kılığına giren kız, "Çilçöllöh" olarak adlandırılır.

Keloğlan'dan başka *ihtiyar*, *hırsız* ve *Köse* gibi tipler de masalarda en çok sözü edilen tiyolojiler olarak karşımıza çıkmaktadırlar.

"İnsanın piçi" Türk masallarında, en çok, Köse tipinde canlanır... Bu, baş belası, şirret, kötülük etmekten zevk duyan insandır. Ama Türk masalı Köse'yi bile, korkutucu değil, güldürücü bir insan olarak kullanır (Boratav, 1992: 21).

M. Sadık, 34 no'lu masalda Köse'yi; "Eh, evvel min ahır babalarımız diyer ki; *Eski tüysüz, Kösse adam sıfatına, suratına tüy gelmez; o çoh gurnaz olur, çoh fitne olur, çoh dilbaz olur,*" şeklinde betimleyerek tanımlar. Bu masalda Köse, Keloğlan'ı ifritlere öldürttürür. "Köseler" masalında da Köselerin başına gelenler oldukça gülünç bir şekilde anlatılır.

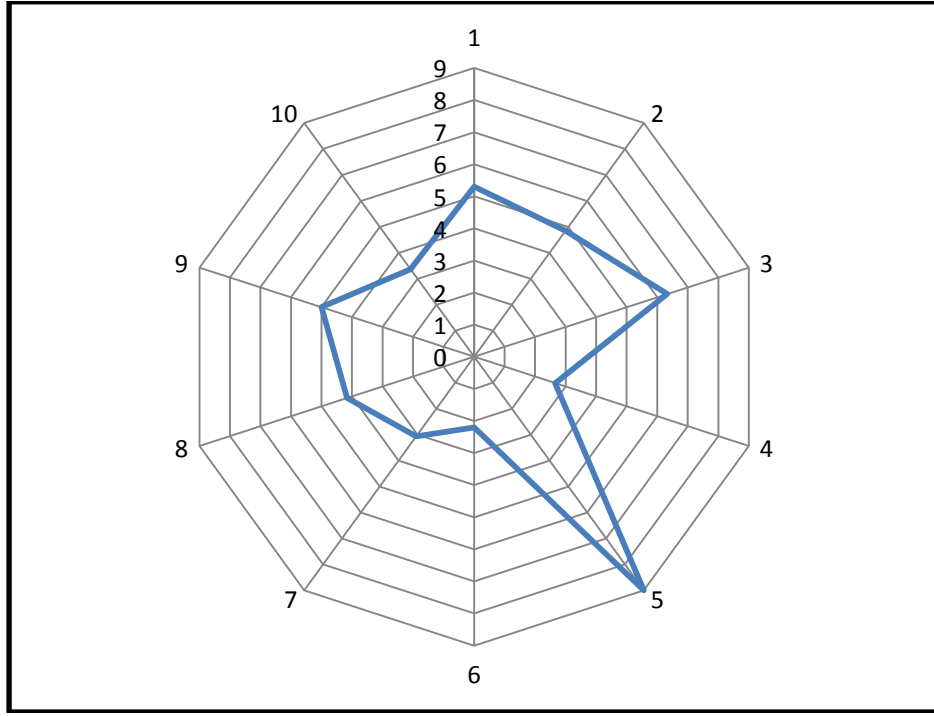

Grafik 3. 22. Masallara Göre Masallardaki Kişiler (Aile Bireyleri)

Yapılan içerik analizi çerçevesindeki grafik ele alındığı zaman; ailenin temel unsuru olan *karı-koca* en fazla vurgulanan karakterler olarak karşımıza çıkmaktadır. Daha sonra *kız*, *oğul*, *anne-baba*, *nine*, *yenge* gibi karakterlerin yoğun bir şekilde aile bireyleri arasında en çok ifade edilen karakterler olduğu görülmektedir.

Sonuç olarak, özellikle devlet yönetiminde söz sahibi olan, *saray* ve *çevresindeki bireyler*, masallarda yer alan temel karakterler ve aile içinde yer alan kişilikler genel olarak değerlendirildiği zaman çok farklı ve zengin bir paydaşlar topluluğunun masallarda yer aldığı görülmektedir. Özellikle devlet yönetiminde etkili olan kişilikler ile toplum, devlet ve toplum hayatında etkili olan *Keloğlan* ile ailenin temel unsurlarını ön plana çıkaran *anne-baba*, *karı-koca* gibi aktörlere masallarda yoğunluklu bir şekilde yer

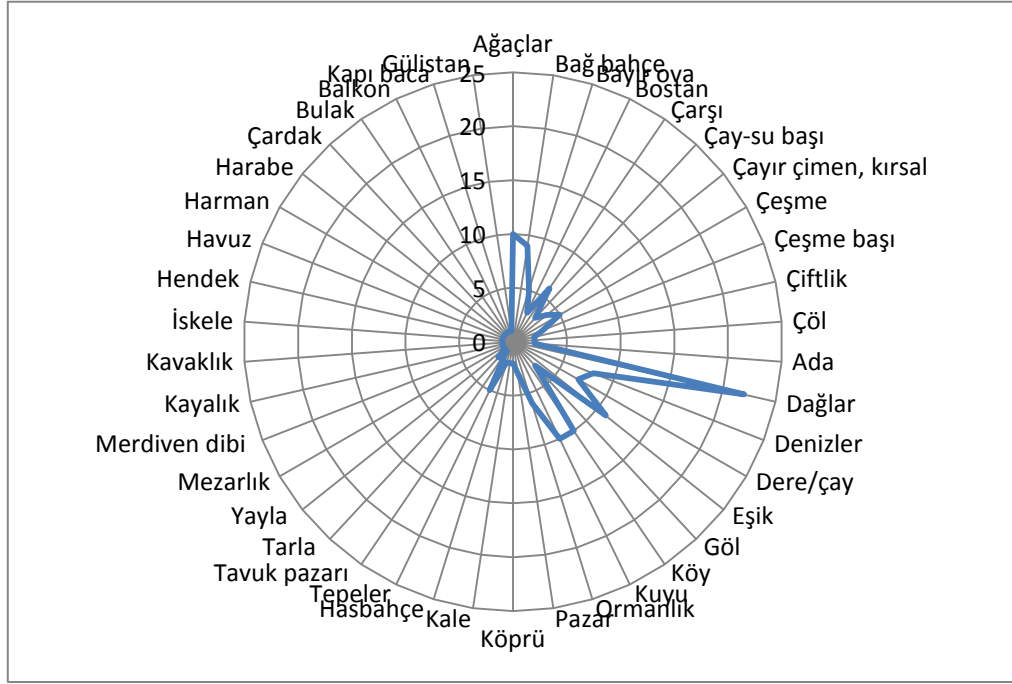
verildiğini görmekteyiz. Aile bireyleri içerik olarak, masallarda özellikle farklı kişilikleri ve karakterleri analiz etmesi bağlamında çok zengin bir nitelik göstermektedir.

Grafik 3. 23. Anlatıcılara Göre Mekan Vurgusu

Masal anlatıcılarına göre Van masalları ele alındığı zaman; masallarda en çok mekân vurgusu yapan ve en fazla mekân üzerinde duran masal anlatıcısının Hafize Kurşun olduğu görülmektedir. Hafize Kurşun'dan sonra ise en çok mekân üzerinde duran masal anlatıcılarının Ummani Baba ve Mehmet Bülbül olduğu görülmektedir.

Van masallarında diğer unsurlara göre mekân vurgusunun oldukça fazla olması son derece dikkat çekicidir. Nitekim yetmiş masal içerisinde mekân %19'luk bir paya sahiptir. Özgürlüğüne son derece düşkün bir toplum olan Türklerin mekân tasarımı, özellikle, dağların öne çıktığı görülmektedir. Masallarda çok tanıdık mekânlara rastlanılmakla birlikte dünyada var olmayan hayali mekânların da yer aldığı görülür.

Grafik 3. 24. Masallarda En Çok Vurgulanan Mekanlar

Yukarıdaki grafikte de açık bir şekilde görüleceği gibi en çok vurgulanan mekânın *dağlar* olduğunu görülmektedir. Bu aslında çok fazla şaşırtılacak bir durum değildir. Özellikle coğrafyanın dağlık bir yapıya sahip olması, ayrıca bölgede Türkiye'nin en önemli dağları olan *Ağrı* ve *Süphan Dağı'nın* bulunması toplumun olayları analizinde ve değerlendirmesinde dağlara daha çok yer vermesinin etkili olduğu anlaşılmaktadır. Daha sonra *köy*, *dere*, *eşik* gibi mekânlar üzerinde masallarda yoğun bir şekilde durulduğu ve vurgu yapıldığı görülmektedir.

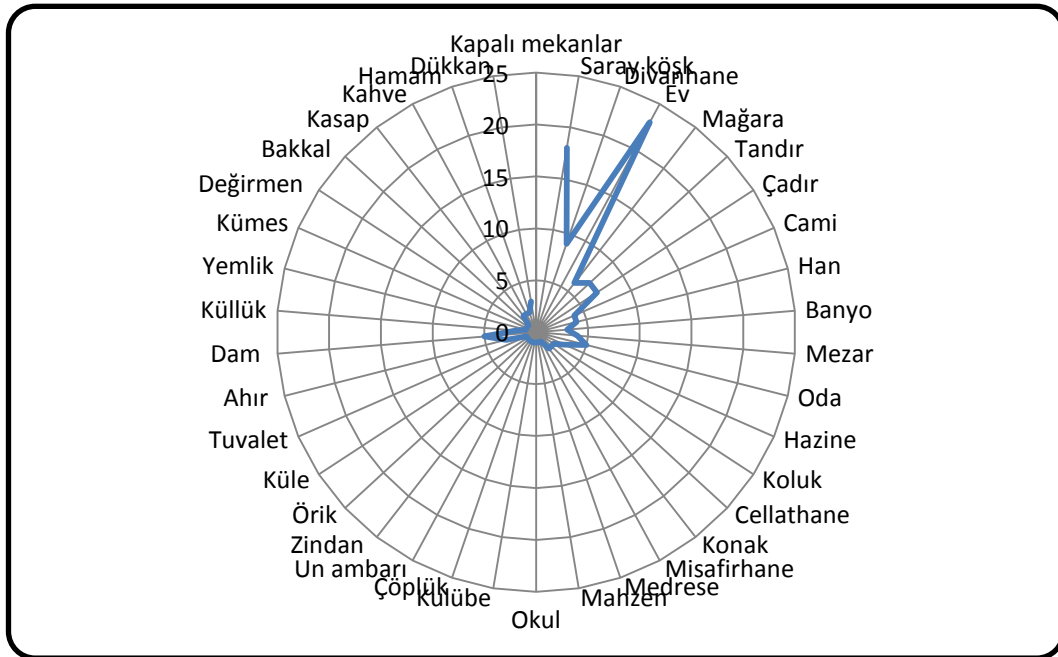
Masallarda yer alan yoğun *eşik* vurgusu oldukça dikkat çekicidir. Çağdaş Türkiye'de anısına sadık kalınmakla birlikte, tanrısal konumlarını kaybeden eski tanrılar arasında en somut biçimde varlığını sürdüren Kapı tanrısıdır. Şüphesiz halk arasında neden kapı eşiğine ayak basmamak gerektiği veya onu öpmek için neden yerlere kapanılmadığı bilinmemektedir. Ama heterodoks çevrelerde, Muhammed'in "Ben bilginin kentiyim, Ali Onun Kapısıdır" sözüne dayanarak, bilginin aydınlığa giriş

simgesi olarak alınmıştır. Kapının çeşitli kısımları Peygamber'in ailesini temsil etmektedir: Atkı taşı (lento) Muhammed'dir, bir duvar ayağı Hasan, diğeri Hüseyin'dir, eşik Fatma'dır, menteşe ise Ali'nin bizzat kendisidir (Bonney, 2000: 1103-4).

Van masallarında geçen dağ, tepe ve ağaçlara yapılan bu üst düzeydeki vurgunun, aslında bir zamanlar oldukça geniş bir mekânda, hayvan sürüleri ile iç içe ve sürekli bir yerden başka bir yere göçerek yaşayan Türklerin, geniş mekâna (Kaplan, 1985: 48-51) duyulan özleminin bir ifadesi olduğu düşünülmektedir. Daha sonraki süreçte ise masallara bakıldığında; vurgunun *köy, çarşı, eşik, çeşme, kuyu ve tarla* gibi yerleşik medeniyeti simgeleyen unsurlara kaydığı görülmektedir. Nitekim, yerleşik yaşamın unsurları da onu simgeleyen nesneler olacaktır. Bütün bunların yanı sıra deniz de oldukça vurgu yapılan bir mekân olarak dikkati çekmektedir. Yörede bulunan *Van Gölü*, yöre insanı tarafından deniz olarak adlandırılmaktadır. Nitekim kıyısında bulunduğunuzda ucu bucağı görünmeyen bu mekânın, deniz gibi algılanması oldukça doğaldır.

Masallarda geçen kapalı mekânlara bakıldığında, aşağıdaki grafikte de görüleceği üzere en çok vurgulanan yer, "ev"dir. Bireyin temel yaşam alanı olan eve vurgu yapılması özellikle bireyler açısından ev yaşantısının ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Ayrıca birçok masalda hem önemli bir mekân olarak hem de analogi olarak *saray* üzerinde durulduğu görülmektedir. Bunun yanında *camii, çadır, oda, dam, tandır* gibi kapalı mekânlara da masallarda yer verildiği görülmektedir. Tandır, Van yöresinde yaptığımız araştırmaya gezilerinde Van merkezde pek sık ratlanılmamakla birlikte, hemen hemen her köyün evinin bahçesinde bulunan, içinde ekmek yapılan bir yerdir. Ayrıca gittiğimiz köylerde bu tandırlarda ekmek yapılış şeklini tesadüfen izleme olanağını da bulduğumuzu ifade etmek isteriz.

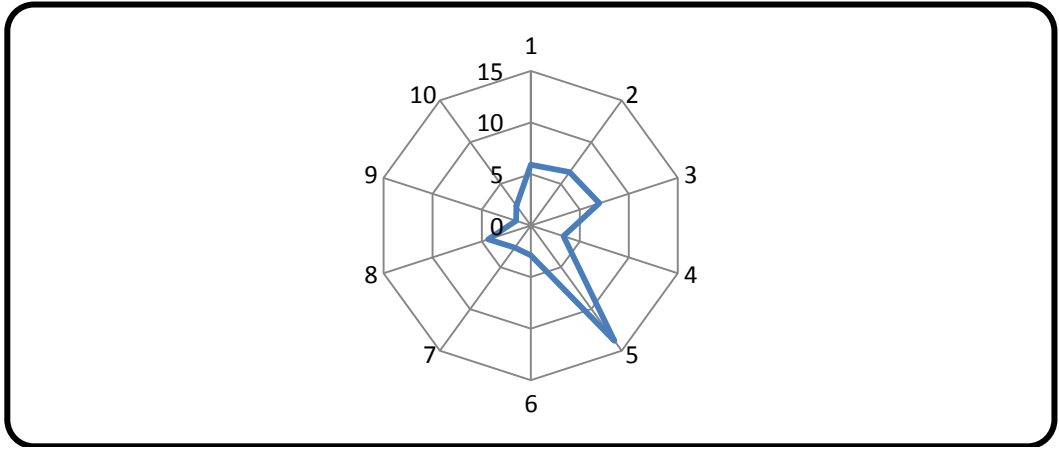
Ayrıca diğer kapalı mekânlara baktığımız zaman toplumsal yapı içerisinde önemli yere sahip olan, toplumsal sisteminin ve yapının varlığını sürdürmesine yönelik olarak farklı mekânlara vurgu yapıldığı görülmektedir. Örneğin, misafirhane, medrese, ahır, han gibi...

Grafik 3. 25. Masallarda En Çok Vurgulanan Kapalı Mekanlar

Masal anlatıcılarına göre, özellikle masallarda vurgu yapılan eşyalara bakıldığında en çok eşya vurgusu yapan anlatıcının Hafize Kurşun olduğunu görmekteyiz. Daha sonra sırasıyla Ummani Baba, Kasım Çiçek ve Muhittin Sadık gelmektedir. Masallarda eşyalara yer vermenin özellikle birçok açıdan döneme ait temel kültür ve yaşam biçiminin ortaya konması açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Böylece bireylerin günlük yaşamlarında hayatlarını sürdürebilmek için ne tür malzemeler geliştirdikleri ve hangi tür standartlar ile yaşadıklarını görme ve değerlendirme fırsatı ortaya çıkmaktadır.

Masallarda özellikle çok farklı eşyaların vurgulanması, bunların işlev ve rollerinin iyi bir şekilde tanımlanması özellikle masallara anlatım zenginliği kazandırmaktadır. Ayrıca eşyalar özellikle dinleyiciler açısından öğretici ve akılda kalıcı bir rol de üstlenmektedir. Bu durum özellikle toplumsal yaşam kalitesinin farklı kültür ve yapılara aktarım olanağını da sağlamaktadır. Böylece daha zengin formlarda masallar ortaya çıkmaktadır.

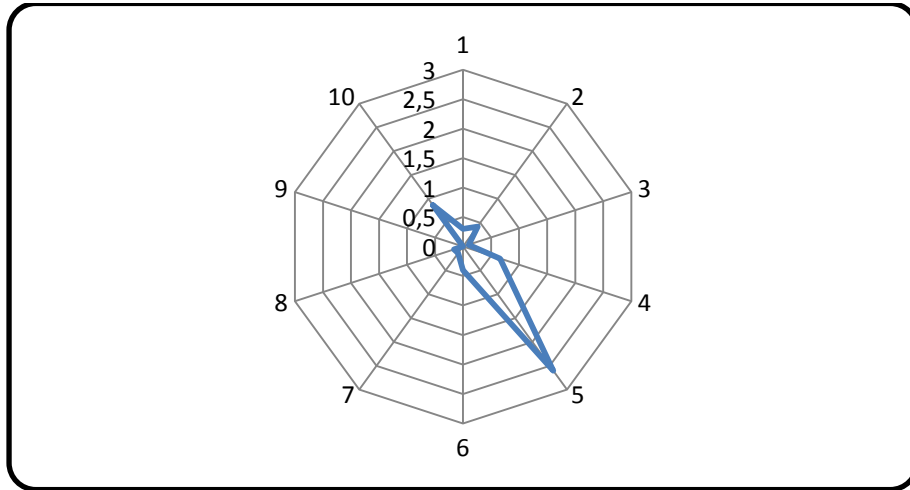
Grafik 3. 26. Anlatıcılara Göre Eşya Vurgusu

Aşağıdaki grafikte açık bir şekilde de görüleceği üzere, pek çok farklı eşyanın bireylerin yaşamında büyük bir yer tuttuğu anlaşılmaktadır. Gerçekten de masallar bütünleşik bir şekilde incelendiği zaman; özellikle bu bölgede yaşamlarını sürdüren bireylerin hayatında en çok yer tutan ve güncel hayatın devam etmesine olanak sağlayacak eşyalara yer verdiğini görmekteyiz. Van masallarında geçen eşyalara bakıldığında inanılmaz yoğunlukta eşya kullanımı dikkati çekmektedir. Bütünleşik bir analizle masallar irdelendiği zaman; en çok vurgu yapılan eşyaların *yatak, kapı, elek, davul-zurna* gibi eşyalar olduğu görülmektedir. Bütün bu eşyalar yanında bireylerin günlük ihtiyaçlarını karşılamak için kullandıkları; *sini, sopa, kürek, lamba, anahtar, heybe, güğüm, hasır, bez, ip, kazan, tencere, kap, kuşkana, gandik, süpürge, beşik* ve *divan* masallarda en çok adı geçen eşyalardır. Yukarıda adı geçen “kuşkana ve gandik” yöreye özgü mutfakta kullanılan ev eşyalarıdır. Masal anlatıcısı, taht gibi saraya özgü bir eşya ile tamamen atlı-göçebe hayatına ait; *yay, ok, kılıç, hançer, mızrak, topuz, kalkan, kırbaç, kamçı, kement* ve *üzengi* gibi bu yaşamdan hayatımıza geçiş yapmış olan bu malzemeleri kahramanlara kullandırarak, bu toplumun nasıl bir yaşam tarzına sahip olduğunu göstermek açısından eşyaların bu anlamda ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Ayrıca hangi mekânlarda insanların ne tür malzemeler

için çok farklı malzemelerin kullanılmakta olduğu çıkmaktadır. Bu çerçevede yaşam stilleri ve temel gereksinimlerin neler olduğuna ilişkin ipuçlarına masalları analiz ettiğimiz zaman sahip olabilmekteyiz.

Van masalları incelendiği zaman, karşımıza muazzam bir birikim ve değerlere yönelik verilerin çıktığı görülmektedir. Eğer detaylı ve kapsamlı analizler yapılırsa birçok açıdan daha önce bu yörede yaşayan toplumların veya kuşakların temel yaşam biçimlerine ilişkin zengin bir veri kaynağının ortaya çıkarılacağı kanaatindeyiz.

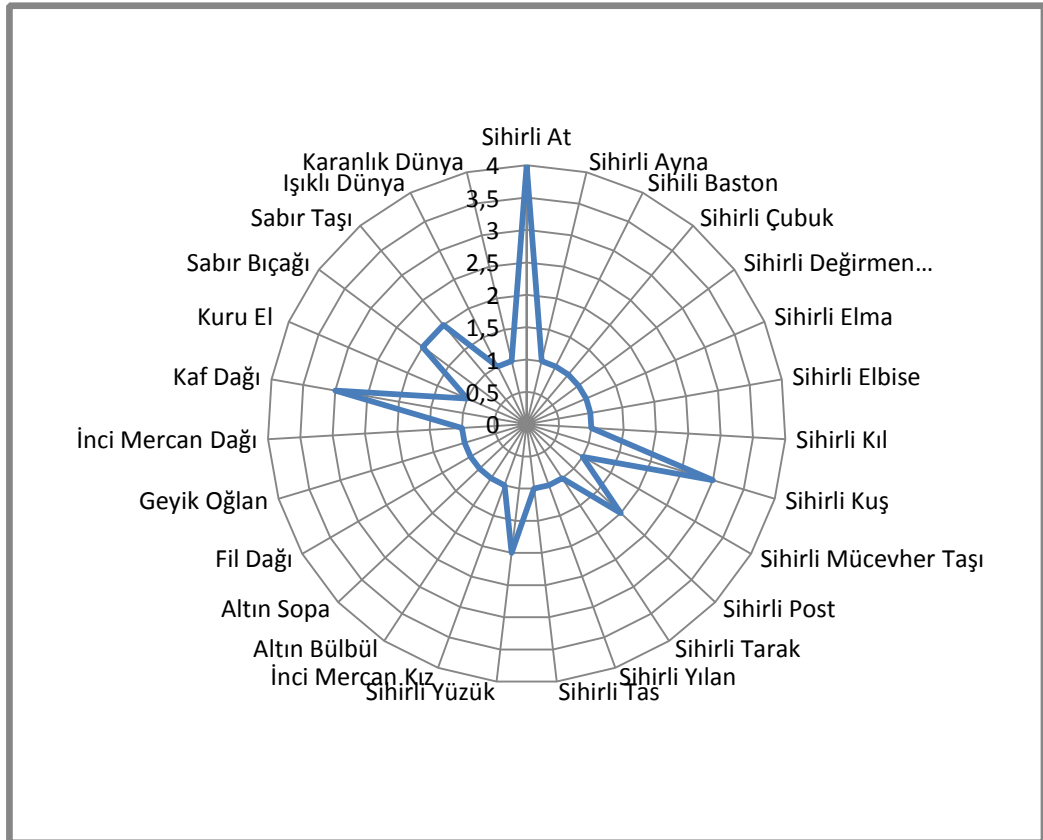
Masalların temel bazı değerler ile ilgili özellikleri ortaya koymaları yanında, yapısında bulundurduğu olağanüstü güce sahip varlıkların olması da en önemli unsurları arasında yer almaktadır. Özellikle bu tür masal kurgularının oluşturulması, masalları dinleyiciler açısından çok daha heyecanlı ve dinlenebilir bir yapıya dönüştürmektedir. Masal anlatıcıları dikkate alındığında, masallarında en çok sihirli güce sahip varlıklara yer veren anlatıcının Hafize Kurşun olduğu görülmektedir. Hafize Kurşun bütün masallarında olağanüstü yeteneklere sahip varlıklara yer vermektedir.

Grafik 3. 28. Anlatıcılara Göre Sihirli Güce Sahip Varlıklar

Diğer masal anlatıcıları incelendiği zaman ise, özellikle diğer masal anlatıcıları kategorisinde yer alanların masallarında, Hafize Kurşun'dan

sonra en fazla sihirli güce sahip varlıklara yer verdikleri görülmektedir. Diğer masal anlatıcıları da bu tür varlıklara yer sıklıkla olmamakla beraber genel olarak yer vermişlerdir. Ancak sayısal olarak masalların temel kurguları arasında sihirli güce sahip varlıkların yoğun bir şekilde yer tutmadıklarını söyleyebiliriz. Genel olarak masallar incelendiği zaman, güncel hayatta oldukça sıradan işlevler üstlenen varlıkların, masalarda farklı görevler üstlendiği ve sihirli güçlerinin olduğu görülmektedir. Bu durum da özellikle dinleyiciler açısından yerleşik olan değerlerin dışında mevcut birtakım varlıkların bu anlamda değerlendirilerek, hayal dünyalarının gelişmesine katkı vermektedir. Böylece bu durum özellikle dinleyicilerin bilişsel süreçleri üzerinde etki yaratmaktadır.

Grafik 3. 29. En Çok Vurgulanan Sihirli Güce Sahip Varlık ve Nesneler

Masallar bütünleşik olarak ele alındığı zaman en çok vurgulanan sihirli güce sahip varlıklar yukarıdaki grafikte açık bir şekilde görülmektedir.

Burada görüleceği üzere bütün masallar ele alındığı zaman en çok vurgulanan sihirli güce sahip varlık “at”tır. Daha sonra *sihirli kuş*, *Kaf dağı*, *sihirli post* ve *sihirli yüzük* gibi kavramlar niteliksel olarak farklı şekillerde ele alınmaktadır.

Van masallarından (6, 24, 46, 51) özellikle “*Göl Aygırı*” masalında Hafize Kurşun, “*sihirli at*”ı, şu şekilde tanımlıyor: “*At gırh senedir işih yüzi görmiyip! Gırh senedir orda... Bi kere at; kanatli kanatli, dilli dilli heyvan... Ordan o ki; at işiği görüp te kişnemi!*” Yine Hafize Kurşun’un anlattığı 46 no’lu masalda, at, kanatlarıyla uçmakta ve konuşmaktadır. Rukiye Çalışkan’ın anlattığı “*Horhor At*” ise bir “*deniz atı*”dır.

Analizsel olarak hayvan, yer ve eşya üçgeninde, insan hayatına yön veren bu varlık ve nesnelerden ilk önce hayvanın gelmesi oldukça anlamlıdır. Nitekim, bölgede yaklaşık olarak iki yıl süre ile yaptığımız araştırma ve gözlemlerde, yöre insanının hayvanlarına nerdeyse kendilerinden çok daha iyi baktıkları; sürekli yoncaları biçerek hem hayvanların altına serdikleri hem de yem olarak kullandıkları görülmüştür. Yonca biçmek ise oldukça meşakkatli bir o kadar da tehlikelidir. Çünkü bu iş sırasında eğer dikkatli yapılmazsa tırpan bacağa gelip yaralanmalara neden olabilmektedir. Dolayısıyla yöre insanının geçim kaynağı olan bu güzel varlıkların masallarında yer almaması elbette olamazdı... Yine bütünsel olarak bakıldığı zaman şunu ifade etmek mümkündür. Günlük hayatımızda çok sıradan bu tür; at, kuş, dağ, post ve yüzük gibi faktörlere bazı mucizevi nitelikler yüklenmesi bir bakıma bireylerin özlemsel düşüncülerini, hayallerini, sahip olmak istedikleri şeyleri yansıtmaları açısından masalların bu işlevi görmesi önem arz etmektedir. Masallar bir anlamda dünyada hiçbir şekilde var olmayan mekânların: “*Kaf dağı, Fil dağı, İnci Mercan dağı*”; ve sihirli olarak kabul edilen varlıkların: “*kuru el, sabır taşı, sihirli yüzük, geyik oğlan...*” var olabileceği, bu tür varlıkların kurgulanabileceği, insan hafızasının oluşturduğu, zengin bir söylem yapısına sahip mükemmel kurgulardır.

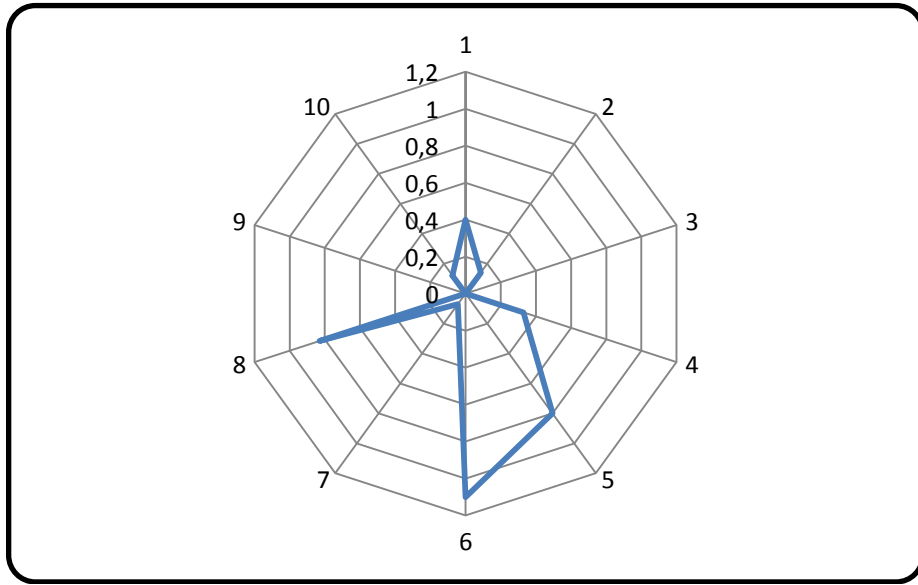
“*Köykap*” sözü, hayvancı Kırgız Türklerine göre, yeryüzünü çevreleyen dağlar, yani *Kaf dağı* demektir. Bu sözün, Farsça “*Kuh-i kaf*”dan gelmiş olabileceği düşünülebilir (Ögel, 2002: 437).

Kaf dağı, 33, 46 ve 58 no’lu masalarda geçmektedir. 33 no’lu masalda Kaf dağının efendisi, “*Kuşlar padişahı*”dır. Çok uzak bir ülkenin dağı olarak tasvir edilen *Kaf dağı’na* nasıl gideceğini bilemeyen Davlan, Hızır’ın yardımıyla *Kaf dağına* gidip devin kendisinden istediği “*altın bülbül*”ü getirir. 46 no’lu masalda Ahmet, sihirli atı sayesinde *Kaf dağının* arkasındaki mağaradaki sihirli elbiseyi bulup getirir. 58 no’lu masalda da *Kahraman-i Katil*, *Kafların padişahının* kız kardeşi *Südbabe* ile evlenir. Bu masalda, *Kaf dağının* padişahı, *Gafların padişahı* olarak geçer. Görüldüğü üzere *Kaf dağı*, ulaşılamayan bir mekândır. Masalarda yer alan kahramanlar ise buraya hiçbir şekilde bir yardımcı olmadan -ki, o yardımcının da sihirli güçleri olması gerekmektedir- ulaşamamaktadırlar. Netice itibarı ile yeryüzünde de böyle bir mekân yoktur. Hayatıyeti olmayan bir varlık ya da nesne ile ilgili pek çok şey tasavvur edilebilir. Van masallarında *Kaf dağının* sadece ulaşılması imkânsız ve çok uzak bir yer olması dışında şekilsel özellikleri ile ilgili herhangi bir anlatım yoktur. Kaf dağları, “Dünyayı çevreleyen bir kuşak idi. Kaf dağının zümrüt’ten yaratıldığı ve çevresini bir Okyanus’un çevirdiği de söylenir (Ögel, 2002: 464).” Taberi, bu dağın çok karanlık olduğunu, onu aşmak için dört aylık bir yürüyüş gerektiğini belirtir... Burada beş dağ vardır. Dünyadaki öteki dağlar bunlarla birleşir (And, 1998: 29). Güzel ve sihirli güce sahip olan her şey Kaf dağının ardındadır. 46 no’lu masalda cazı ninesi Ahmet’in kız kardeşi olan Gülizar’a Kaf dağının ardında olan elbiseyi giyerse olduğundan daha güzel olacağını söyler. Yine aynı masalda herkesi kokusuyla mest eden ve hastaları sağaltan sihirli elma Kaf dağının ardındadır. Masalarda mutlaka bir yardımcı sayesinde kahramanlar Kaf dağına ulaşip bu nesneleri elde etmektedirler.

Bunların dışında, Kur’an’ın 50. suresi olan *Kaf* suresinin ilk sözcüğünün kaf olması özellikle Kur’an yorumcularının dikkatlerini çekmiş, bazı tefsirciler Kaf suresinin bu dağla ilişkili olduğu kanısına varmış ve

sonuçta tarih boyunca Kaf dağına dair efsanevi anlatılar önemsenip tefsir alanında kaleme alınmış eserlere girmiştir (Yıldırım, 2008: 444).

Van masallarında bu mekânın bir padişahı vardır. *Kaf* yerine *Gaflar* ifadesi ise bu mekânın oldukça büyük, ulaşılması bir yardımcı olmadan imkânsız bir yer olduğunu göstermektedir. Sihirli güce sahip varlık ve nesnelerse bu dağın ardındadır.

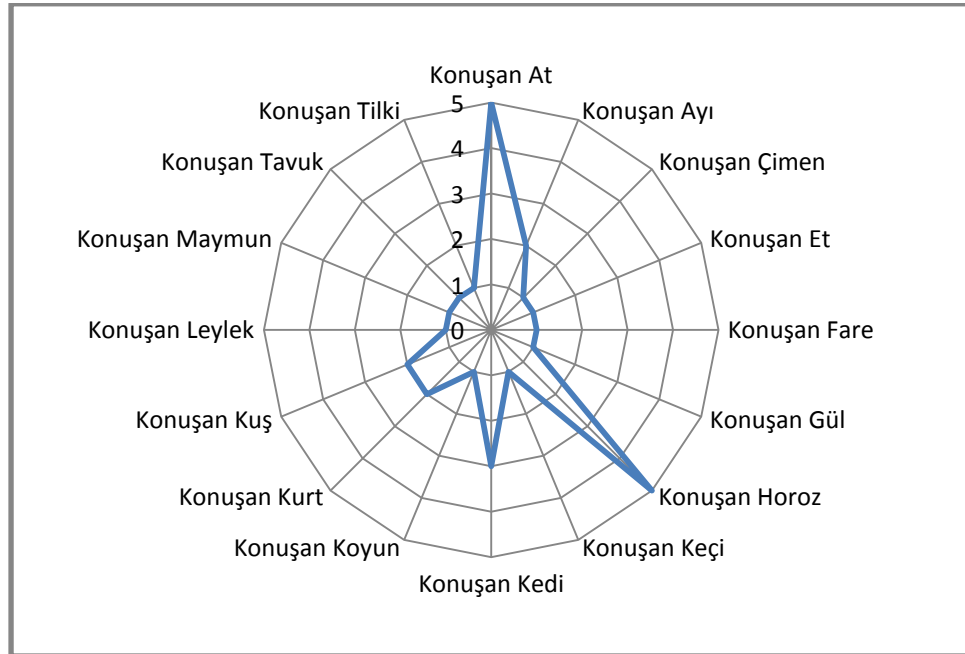
Grafik 3. 30. Anlatıcılara Göre Konuşan Hayvan ve Bitkiler

Masallar yapılar ve kurgular açısından incelendiği zaman; karşımıza çıkan en ilginç faktörlerden biri de masal anlatıcılarının, masallarda yer verdikleri konuşan hayvan ve bitkilerdir.

Özellikle çalışmamızda bu bağlamda konuyu ele aldığımız zaman; karşımıza genel olarak heterojen bir yapının çıktığını görmekteyiz. Bütün anlatıcıların masallarda konuşan hayvanlara yer verdikleri görülmektedir. Altı numaralı anlatıcı (Huriye Koç) ile sekiz numaralı anlatıcı (Faik Koç) masal anlatımında en fazla konuşan hayvanlara ve bitkilere yer veren anlatıcılardır. Her ikisinin de bu konuda verilerinin yüksek çıkması özellikle aynı aile içerisinde ortak kaynaklardan beslenmeleri ile açıklanabilir. Bu aynı zamanda beslenme kaynaklarının, masalların yapısı ve içeriğini

etkilemede ne kadar önemli olduğunu da ortaya koyma açısından oldukça önemlidir. Ayrıca diğer anlatıcılardan özellikle Hafize Kurşun ve Fevkiye Sancak'ın da masallarında konuşan hayvan ve bitkilere yer verdiği görülmektedir. Diğer masallarda bu tür örneklerle rastlanmamaktadır.

Masallara bütünleşik olarak bakıldığı zaman en çok hangi hayvanlara konuşma özelliği yüklendiğine dair, karşımıza *at*, *horoz* ve *kedi* çıkmaktadır. Sihirli güce sahip varlıklara ve hayvan kategorisine baktığımız zaman, *at* burada da en çok vurgulanan hayvandır. Ayrıca atın konuşan bir hayvan olarak da ele alınması bireylerin yaşamında sahip olduğu yer ve öneminden kaynaklandığı ifade edilebilir. Gerçekten de at bireyin yaşamını kolaylaştıran ve birçok alanda temel ihtiyaçlarını karşılayan, insanların en büyük destekçisi olan varlıklar arasındadır. Bu nedenle ata bu tür yetenekler ve nitelikler yüklenmesinde temel olarak bu hayvanın yaşam içerisinde yer almış olduğu önem ile açıklanabilir.

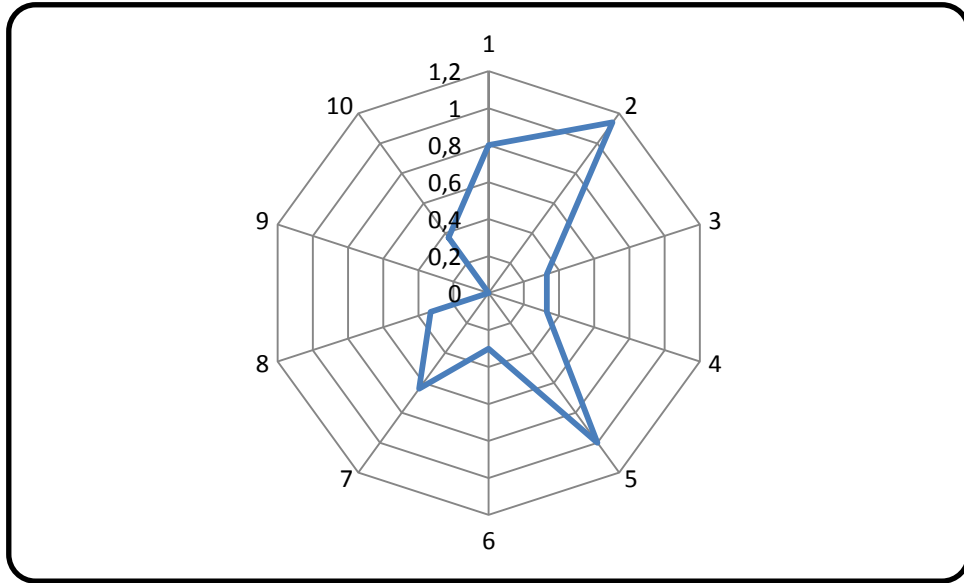

Grafik 3. 31. Masallarda En Çok Vurgulanan Konuşan Hayvan ve Bitkiler

Masallarda yer verilen diğer konuşan varlıklar arasında ise, *tilki*, *tavuk*, *leylek*, *kuş* ve *kurt* gibi canlıların olduğu görülmektedir. Konuşan

bitkiler arasında ise “göl”ün olduğunu görülmektedir. Bütün masallarda temel anlatım süreci ve kurgusu içerisinde hayvanların ve bitkilerin konuşturulması özellikle dinleyici açısından çok ilginç bir durumdur. Bu şekilde masalların yapısı ve niteliği birçok açıdan daha zengin bir yapıya dönüşmektedir. Ayrıca masalın özellikle akılda kalması ve ilginç olarak değerlendirilmesinde bu tarzda bireylerin normal yaşamda bildikleri ve tanıdıkları hayvan ve bitkilere bu tür roller yüklenmesinin dinleyiciler açısından değeri olduğu düşünülmektedir. Özellikle bazen insanların kendilerinin ifade edemeyeceği durumlarda aracı olarak hayvanları ya da bitkileri kullanarak da ifade etmesi söz konusu olmaktadır.

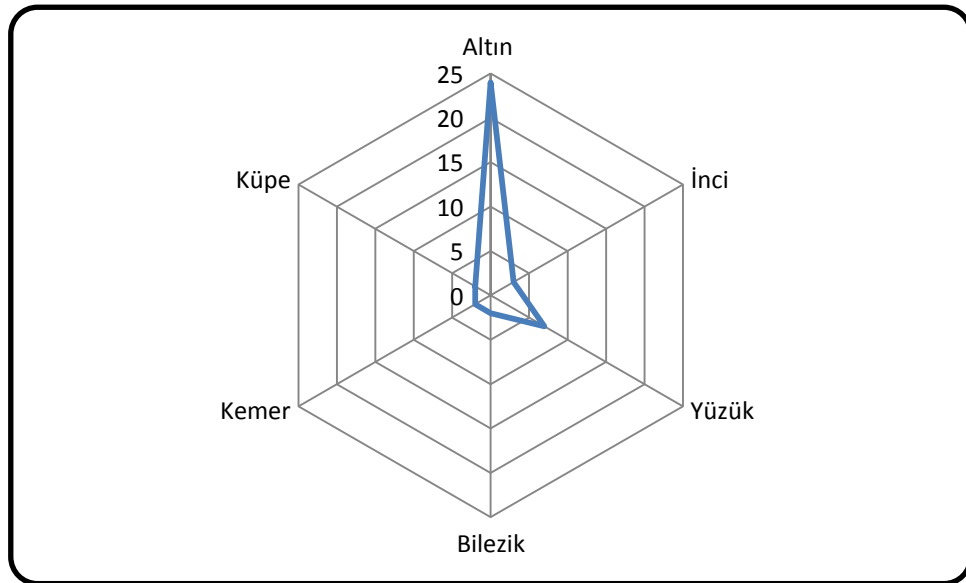
Sonuç olarak bütün masallarda genel olarak konuşan hayvan ve bitkilere yer verildiği görülmektedir. Özellikle bireylerin güncel yaşamında daha çok yararlandığı veya etkileşim içerisinde olduğu varlıklara masallarda yoğun bir şekilde yer verdiklerini görmekteyiz. Bu değerlendirme çerçevesinde bireylerin günlük yaşantısında özellikle at ve horozun büyük bir yerinin olduğu ifade edilebilir. Özellikle at yaşamı kolaylaştırması, horoz ise beslenme ihtiyacını ortaya koyması nedeniyle masalların temel kurgularında ele alınmış olduğu düşünülebilir.

Grafik 3. 32. Anlatıcılara Göre Süs Eşyaları

Anlatıcılara göre masalarda kullanılan ss eşyalarına baktığımız zaman özellikle iki no'lu anlatıcının (Kasım iek) masalarında diğerk anlatıcılara göre daha fazla ss eşyalarını kullandığı görülmektedir. Daha sonra ise Hafize Kurşun gelmektedir. Ayrıca Muhittin Sadık ve Rukiye alışkan, masalarında ss eşyalarına yer veren diğerk anlatıcılar olarak görülmektedir.

Özellikle ss eşyalarına masalarında daha fazla yer veren anlatıcıların masal anlatım yaklaşımları çok daha sanatsal ve edebi bir nitelik göstermektedir. Kasım iek bunlar arasında en çok üzerinde durulması gereken çok önemli bir masal anlatıcısı olarak değerkendirilebilir.

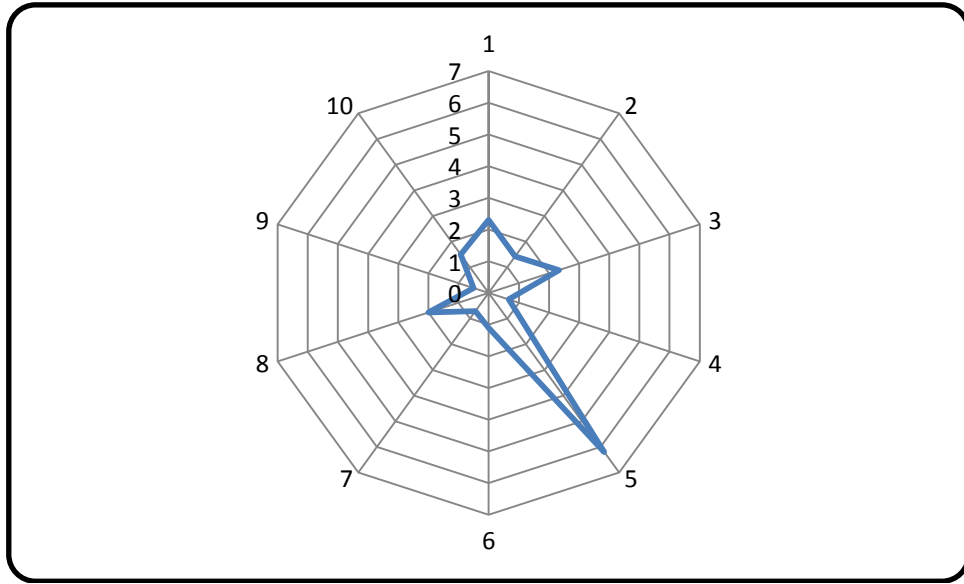
Grafik 3. 33. Masalarda Geçen Süs Eşyaları

Masalardaki süs eşyaları incelendiğı zaman karşımıza çıkan en belirgin malzemenin *altın* olduğı görülmektedir. Altın, bireylerin en çok tercih ettiğı veya en çok değerk verdiğı bir süs eşyası olarak değerkendirilebilir. Bugün bile hala bütün toplumlarda altının en çok tercih edilen ve kullanılan ss eşyalarından biri olduğı görülmektedir.

Daha sonra masalarda en çok vurgu yapılan süs eşyaları ise sırası ile *yüzük*, *inci*, *küpe*, *kemer* ve *bilezik* olarak sıralanmaktadır. Genel olarak

bakıldığı zaman bu süs eşyalarının herkes tarafından kullanılan ve evrensel düzeyde özelliği olan takılar olduğu görülmektedir. Altından sonra yüzük vurgusu ise özellikle bu eşyanın bireyler için taşıdığı özel anlamla açıklanabilir.

Sonuç olarak masalların bütünsel analizi sonucunda ortaya çıkan durum; bize genel olarak bireylerin yaşamlarında yer alan temel malzemeler ile ilgili olarak önemli veriler sunmaktadır. Bu çerçevede özellikle bu yörede yaşayan bireylerin yaşam tarzlarında hangi tür aksesuarların değer taşıdığı ortaya çıkmış olmaktadır. Sonuçta genel olarak bireylerin günlük yaşamlarında etkili olan malzemelerin yöredeki yaşam kültüründe de mevcut olduğu görülmektedir. En çok değer verilen süs eşyasının ise altın olduğu sonucu çıkmaktadır.

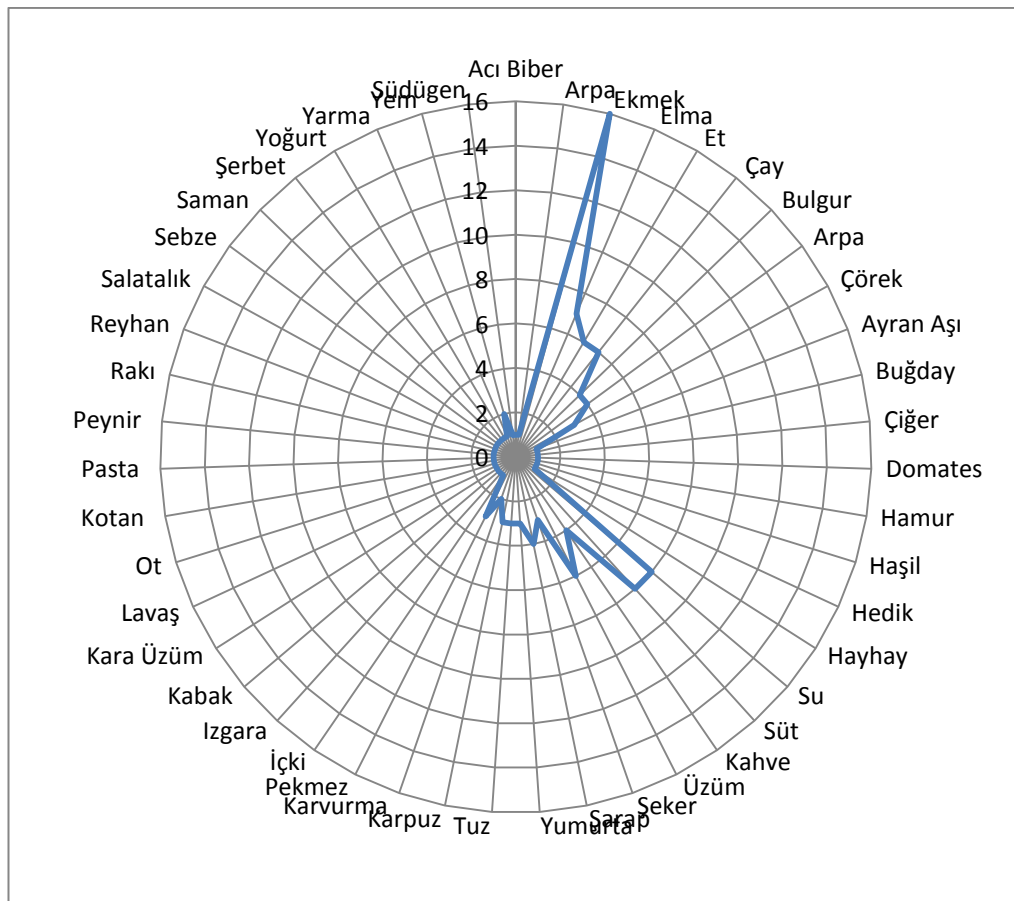

Grafik 3. 34. Anlatıcılara Göre Yiyecek ve İçecekler

Masal anlatıcılarından Hafize Kurşun, en çok yiyecek ve içecekleri kullanan anlatıcı olarak görülmektedir. Daha sonra sırası ile Muhittin Sadık, Ummani Baba ve Faik Koç gelmektedir.

Masalların tamamı dikkate alındığı zaman yiyecek ve içecek açısından çok zengin bir listenin var olduğu görülmektedir. Bu çerçevede

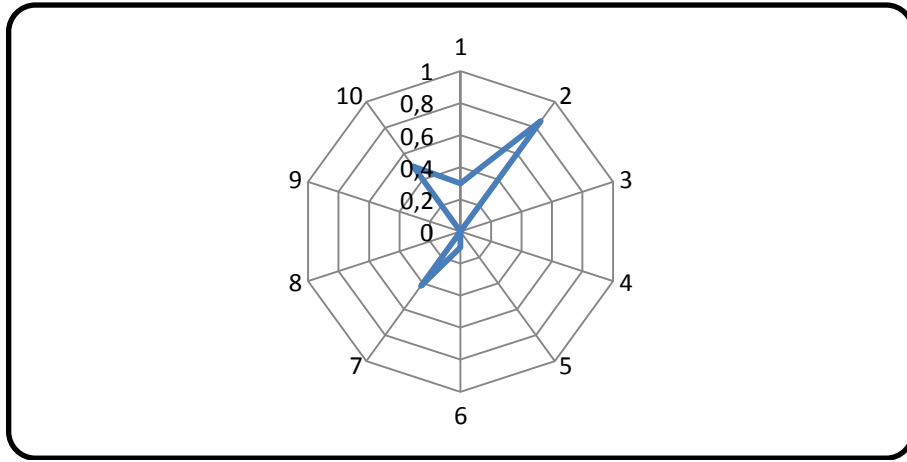
özellikle bütün masallar dikkate alındığında en çok *ekmeğe* vurgu yapıldığı görülmektedir. Nitekim, ekmek, Türklerde yemeğin olmazsa olmazlarından. Bu anlamda bu kadar yoğun ekmek vurgusu oldukça doğaldır. Bunun yanında vurgulanan yeme-içme ile ilgili unsurlar aynı zamanda yörenin temel mutfak kültürünün niteliğini de ortaya koymaktadır. *Su, süt, çay* gibi içeceklerin yanında *et, bulgur, şeker* ve *çörek* gibi ana yiyecek maddeleri ile yöreye özgü *hayhay, ayran aşı, kavurma* ve *haşıl* gibi yemeklere de vurgu yapıldığı görülmektedir. Ayran aşı yöreye özgü olarak bilinen ve yapılan bir tür çorbadır. Hayhay yemeği ise içinde katık olarak pekmez bulunan bir yemek türüdür.

Grafik 3. 35. Masallarda En Çok Vurgulanan Yiyecek ve İçecekler

Sonuç olarak yiyecek ve içeceklere baktığımız zaman masallarda konu ile ilgili olarak çok farklı unsurlara yer verildiğini görmekteyiz. Bu tür

faktörlere bakarak yörenin temel yeme-içme kültürüne ilişkin bilgileri ortaya çıkarmak, alışkanlıklarını değerlendirmek hatta yemek adlarını öğrenmek olanaklıdır. Masallarda, özellikle, en çok ihtiyaç duyulan yeme-içme ihtiyaçlarına atıf yapıldığı görülmektedir. Farklı yemek ve içecekler de masallarda yer almakla birlikte -ki bunlar yörenin mutfak kültürüdür- bunlar çok fazla tekrarlanmamaktadır.

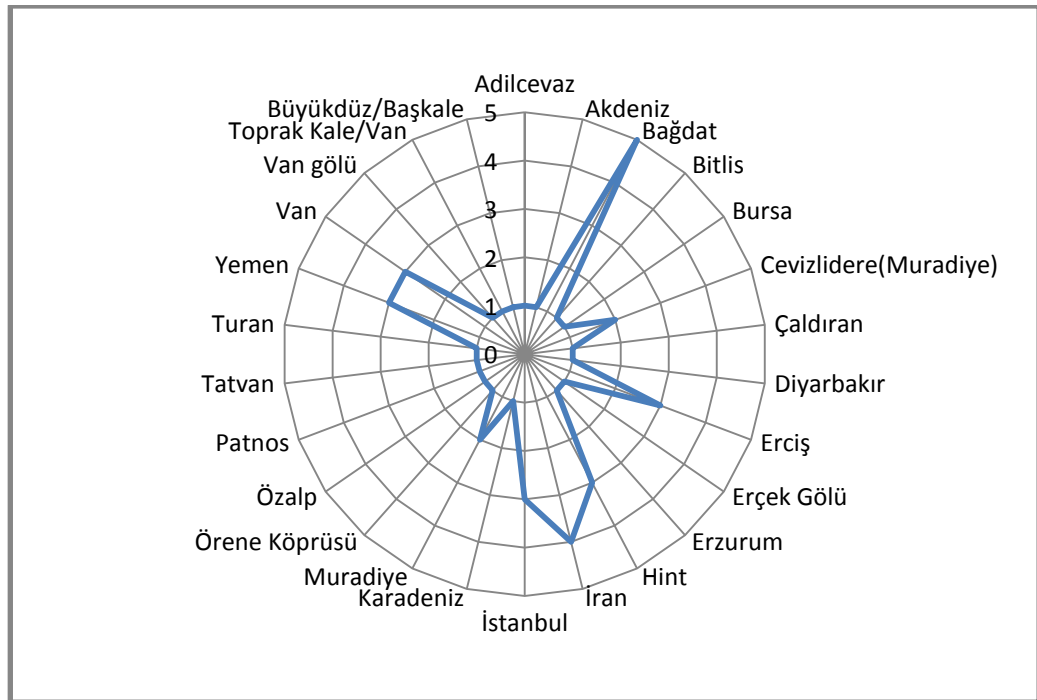
Grafik 3. 36. Anlatıcılara Göre Değerli Eşya ve Yerler

Masallarda geçen *değerli eşya ve yere* baktığımız zaman ise Kasım Çiçek ve Rukiye Çalışkan'ın öne çıktıkları görülmektedir. Daha sonra ise "Diğerleri Grubu"nda yer alan masal anlatıcılarının masallarda değerli eşya ve yere atıf yaptıkları görülmektedir. Ancak oransal düzeyde bir parametre ile ele alındığı zaman, masal başına düşen ortalamanın genel olarak düşük olduğu dikkati çekmektedir.

Masallarda geçen yerlere baktığımız zaman, öncelikli olarak bir zamanlar dünyanın en gelişmiş medeniyet ve kültür kentlerinden biri olarak adlandırılan *Bağdat*, masallarda en fazla atıf yapılan yer olma özelliğini Van masallarında da bir kez daha yineleyerek, bu anlamda yerini muhafaza ettiğini göstermektedir. Diğer yerlere göre çok daha fazla üzerinde durulan *Bağdat'ın*, bu kadar sık bir şekilde vurgulanması, özellikle bireylerin düşsel algılamalarında bu şehrin ne kadar önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir. Nitekim *Bağdat* bir masal kentidir.

Daha sonra sırasıyla masalarda; *İran, Hint, Yemen, İstanbul, Van ve Erciş* gibi yerlere genel olarak vurguların yapıldığı görülmektedir. Bu verilerden hareketle; masalarda vurgu yapılan bu yerlerin özellikle dünya üzerinde bir zamanlar önemli bir yer edinen ve oldukça büyük bir üne sahip olan şehirler olduğu görülmektedir. Van masalarında, özellikle, masalların anlatıldığı yakın çevrenin (Van, Erciş, Muradiye ve Özalp) yoğun bir şekilde vurgulandığı görülmektedir.

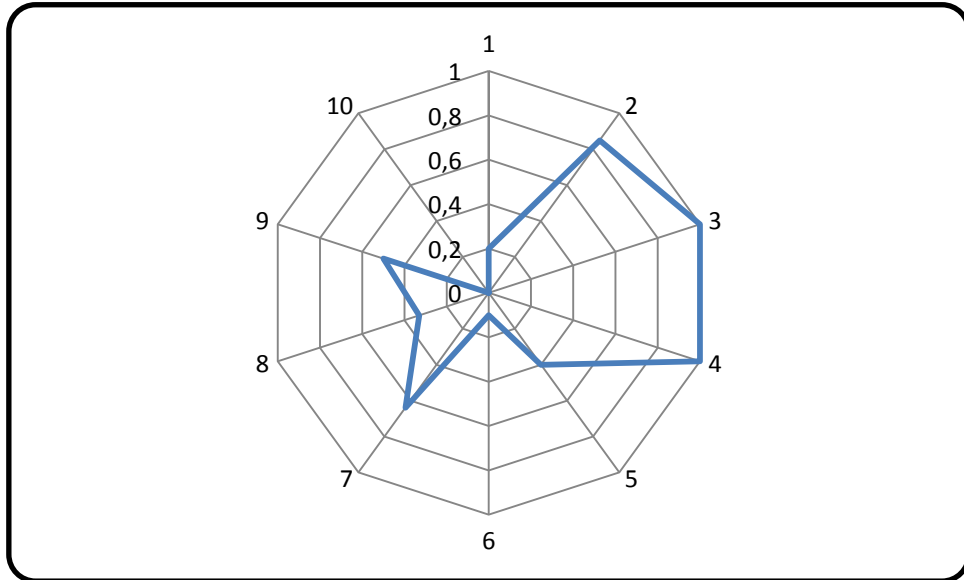
Masalların nitelik itibarı ile çok farklı yerlerde geçmesi, farklı kültür ve değerlere yer vermesi bağlamında bir özelliğinin olduğu görülmektedir. Anlatıcı, masalı anlatırken olayları ve olguları çok farklı yerlerde anlatarak masalın temel sistematüğini ortaya koymaya çalışmaktadır. Bu şekilde de masal akışını ve yapısını daha zengin bir yapıya dönüştürebilmektedir.

Grafik 3. 37. Masalarda En Çok Vurgulanan Yer İsimleri

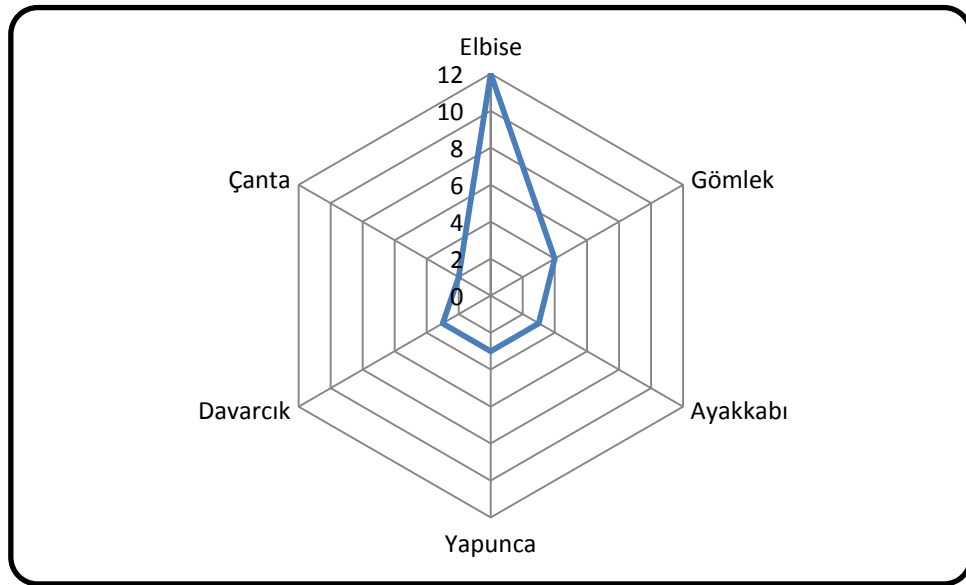
Sonuç olarak; masallara bütünsel bir pencereden bakıldığı zaman, özellikle masalların temel unsurlarından birisinin masalların geçtiği yerler olmasıdır. Bu çerçevede masalların çok zengin ve heterojen bir yapısının olduğunu görmekteyiz. Bu durum masalların niteliksel olarak çok daha

farklı bir yapıda ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Özellikle dinleyiciler açısından çok farklı yerler hakkında bilgi sunan bu parametre, aynı zamanda bununla ilgili kültürün de oluşmasına olanak sağlamaktadır. Bunun yanında çok değişik coğrafyalarda ve farklı kültürleri içine alan bir sistematiğe anlatılan bu masallar, genel olarak nitelikli bir anlatım zenginliğine sahiptir. Özellikle yerler ile ilgili tasvirlerin, “**ipek yolu**”nın da bölgeden geçmesi nedeniyle, bezirgânlar aracılığı ile aktarılmış olabileceği düşünülmektedir. İran üzerinde durulmasının temel nedenlerinden birinin, bu kültürün çok köklü ve geçmişine olan bir medeniyete dayalı olması ile ilgili olabileceği düşünülmektedir. Ayrıca *İran* ile *Van’ın* coğrafya olarak birbiri ile sınır olması, uzun bir süreçten gelen komşuluk ilişkisinin yaratmış olduğu etkileşimin bir sonucu olarak bu anlamda İran’a yoğun bir atıf yapıldığı düşünülmektedir. Masallarda yer olarak ayrıca *Yemen* ismi üzerinde durulmasının da özellikle bu yerin bütün dünyada sahip olduğu üne dayalı olduğu ve geçmişte çok fazla bilinen yerlerden biri olmasına bağlanmıştır.

Grafik 3. 38. Anlatıcılara Göre Masallarda Yapılan Giyecek Vurgusu

Masal anlatıcılarına göre masallarda yer verilen giyeceklere baktığımız zaman en fazla giyim motifi kullanan anlatıcıların Fevkiye Sancak ve Ummani Baba olduğunu görmekteyiz. Daha sonra ise Kasım Çiçek'in masallarında giyim motifinin yoğun bir şekilde kullanıldığı dikkat çekmekle birlikte, diğer anlatıcıların giyim motifine daha genel olarak yer verdikleri görülmektedir.

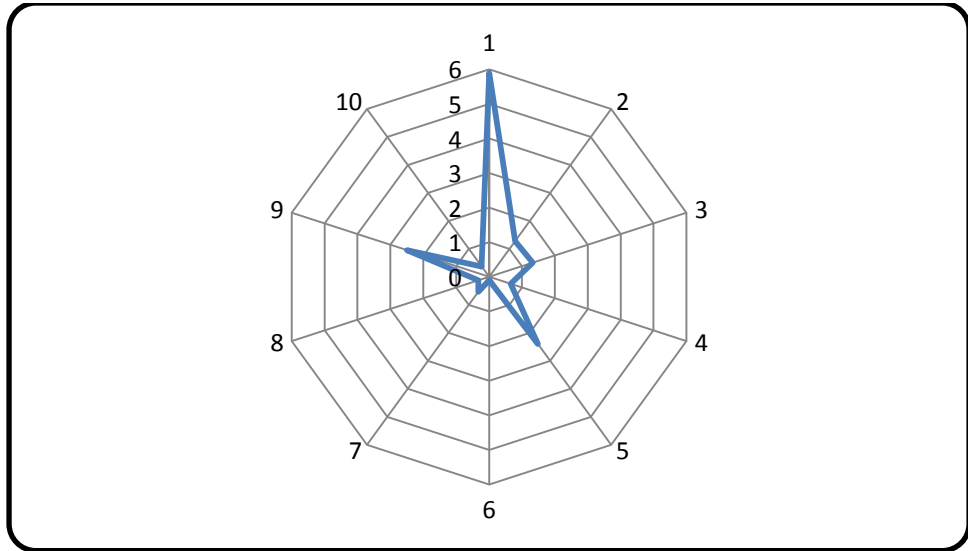

Grafik 3. 39. Bütün Masallarda Geçen Giyeceklerin Yoğunluğu

Bütün masallar kümülatif olarak analiz edildiğinde, masallarda en çok geçen giyecek malzemelerine bakıldığında öne çıkan giysinin *elbise* olduğu görülmektedir. Daha sonra en çok vurgulanan giyecekler ise; *gömlek*, *yapunca*, *ayakkabı* ve *çantadır*. Burada dikkati çeken iki temel unsurdan; birincisi, masallarda belirgin olarak bir giyecek üzerinde durulmaktansa bütün giyecekleri içine alan *elbise* kavramının tercih edilmesidir. Elbise, masallarda incelendiği zaman kahramanın ya da masalda geçen bireylerin genel görünümünü veya durumunu; başka bir deyişle, daha genel tasvirler ve bütünsel görünümü ifade etmek için kullanılmaktadır.

İkinci bir faktör ise masalarda yöreye özgü giyeceklerin mevcut olup olmadığıdır. *Elbise* kavramı, Anadolu'nun hemen her yerinde bilinen bir giysi türü olmasına rağmen, *yapunca* yöreye özgü ve sadece yöre sakinleri tarafından bilinen ve giyilen bir şapka türüdür. *Yapunca*, özellikle yöredeki bireylerin farklı yaşam koşullarındaki temel ihtiyaçlarını karşılamak için kullanıldığı görülmektedir. Yöreye özgü olarak yine masal anlatıcılarının çok kullandığı *davarcık*, keçi veya koyun derisinden yapılan bir çeşit çanta türüdür. *Davarcık*'ın en önemli özelliği, içerisine konulan herhangi bir yiyeceğin bozulmadan kalmasını sağlamaktır. Muhittin Sadık ile yaptığımız görüşmelerde; kendisi bize eskiden Divanhane'ye gelenlerin *davarcık* kullandıklarını, bunun içinde çedene, peynir, ekmek ve domates gibi yiyecekler bulunduğunu ifade etmiştir.

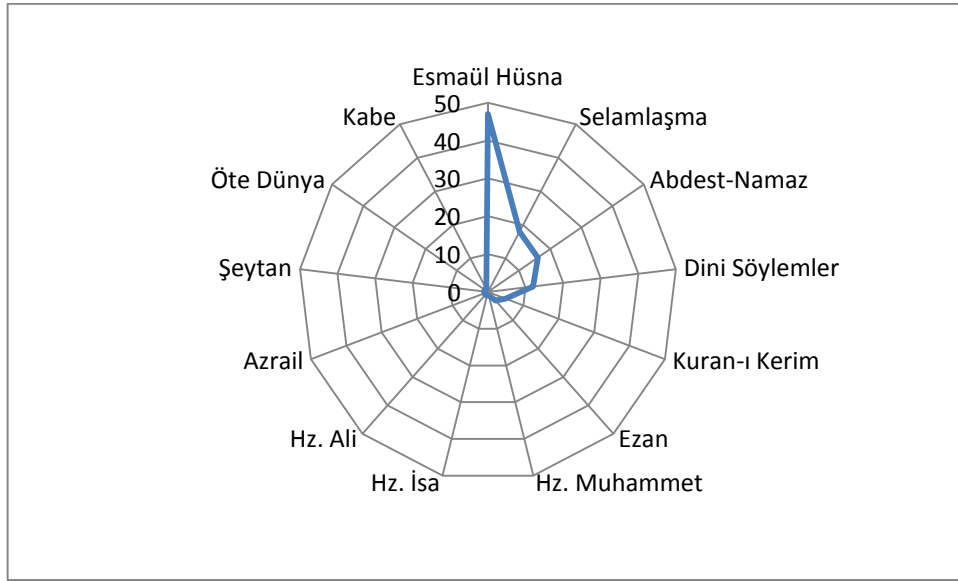
Sonuç olarak masalarda adı geçen kıyafetler, özellikle bireylerin temel olarak yaşam tarzlarına ilişkin bilgileri ortaya koyması açısından büyük bir değer taşımaktadır.

Grafik 3. 40. Anlatıcılara Göre Masalarda Kullanılan Dini Unsurlar

Karşılaştırmalı bir analiz yapıldığı zaman, anlatılan masalarda dini unsurlara çok belirgin bir şekilde Muhittin Sadık'ın yer verdiği görülmektedir. Muhittin Sadık anlattığı hemen hemen bütün masalarında

dini motiflere vurgu yapmaktadır. Muhittin Sadık dışında, Hafize Kurşun, Mehmet Bülbül ve Ummani Baba da dini motiflere yer veren diğer anlatıcılar olarak karşımıza çıkmaktadır. Anlatıcıların masallarda dini unsur olarak; “Esmâ’ül-Hüsna, abdest-namaz ile selamlaşma” gibi kavramlara oldukça fazla yer verdikleri görülmektedir.

Grafik 3. 41. Masallarda Kullanılan Dini Unsurlar

Van masallarında Allah'ın güzel adları; “*Ya Rahman* (34), *Ya Rahim* (34) geçmekle birlikte en çok *Allah* adının; (9, 13, 15, 25, 26, 30, 34, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 45, 46, 52, 58) büyük bir sıklıkla geçtiği görülmektedir. Ayrıca *Hak* (34), *Cenab-ı Hak* (34, 37, 38, 40, 43) dışında *Allahü'l-Alem* (38), *Rabbiyyü'l-Alemin* (40, 43), *Yarabbi* (14, 16, 18, 47), *Ya Rabbena* (30, 34, 37, 39, 41), *Allahü Teala* (38, 40, 41, 43), *Cenab-ı Allah* (14, 44, 64), *Yarabi'l-Alemin* (14) ve *Sunullah* (64) hitapları da Van masallarında yer almaktadır.

Masallarda Allah'ın büyüklüğüne ithaf olarak; “*Allah büyüktür* (30, 34, 36, 66), *Allah yarına da, her zeman büyüktür* (34), *Allah bir* (47) gibi söylemlerin de geçtiği görülmektedir. Ayrıca *Allah'ın ulu, adil divanı* (37, 39), *Allahlarına tevekkül ettiler* (34), *Allah'ını, Kur'an'ını, Peygamber'ini*

seversen (39), *Tevekkül Allah'a* (47) *Allah için şahid olun* (34)" gibi yakarışlar da masallarda yer almaktadır.

İslam Peygamberi Hz. Muhammed (s.a.s.), 14 no'lu masalda Hz. Ali ile birlikte geçmektedir. Hz. İsa ise 18 no'lu masalda yer almaktadır.

İslam'ın mukaddes kitabı *Kur'an-ı Kerim* 14, 16, 34, 39 no'lu masallarda geçmiş, 34 no'lu masalda da *Kur'an-ı Azimü's-Şan* olarak zikredilmiştir.

Meleklerden *Azrail* 40 no'lu, *Şeytan* ise 37 ve 41 no'lu masallarda geçmiştir.

Van masallarında *Müslümanlık* üzerine yapılan vurgularla (9, 36, 38, 39, 42, 43), *Bismillah* (34, 42), *Bismillahirrahmanirrahim* (47), *La İlahe İllallah* (55), *Allahuekber* (46) gibi bu inanca ait dua ve zikirlerin de yer aldığı görülmektedir.

İslam inancının gereği olarak bilinen abdest ve namaz kılmanın (6, 9, 10, 14, 16, 23, 30, 32, 36, 37, 40, 47, 49, 51, 52, 64) masallarda inanılmaz bir yoğunlukta geçmesi ise ayrıca büyük bir dikkat çekmektedir.

Namaza çağrı olarak bilinen *ezan* ise masallarda *Ezan-ı Muhammediye* (16, 17, 37) adıyla üç kere geçmektedir.

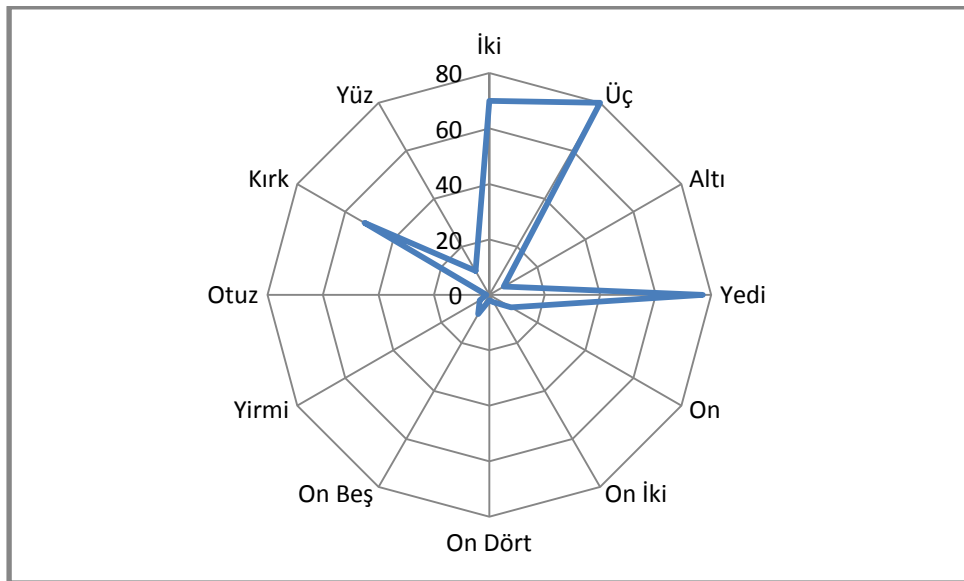
Müslümanların kiblesi olarak bilinen mukaddes mekân *Kabe* masallarda bir kere 36 no'lu masalda geçmektedir. Bunun dışında 49 no'lu masalda kible, kelime olarak masalda geçmekte ve kahraman ancak kableden taraf bir kalbur ağzı kadar ışık görününce kurtulabilir. Kiblenin burada kurtarıcı bir rol üstlendiği görülmektedir ve masal bu sonla sonuçlanmaktadır.

Son olarak masallarda bir kez geçen *öte dünya kavramı* (34) ile birlikte *selamlaşma* ise *karşılıklı alınıp verilen*; "*Selamün Aleyküm-Aleykümselam*" (3, 6, 9, 15, 24, 30, 34, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 47, 61) şeklinde geçmektedir. Van masallarında bütün masal anlatıcılarının selamlaşma kavramını özellikle çok yoğun kullandıkları dikkati çekmektedir.

Sonuç olarak, Van masallarında Türk örf, adet, gelenek ve görenekleriyle bir arada sunulan İslami gelenek ve öğretilerinin mükemmel

temel ekonomik faaliyetlerinin hayvancılık olduğuna işaret etmektedir. Gerçekten de bugün bölgenin temel ekonomik yapısına bakıldığında karşımıza çıkan en önemli sektörün halihazırda hayvancılık olduğu görülmektedir. Daha sonra ticaret üzerine vurgu yapılmakta; *bezirganlar* karşımıza çıkmaktadır. Nitekim, **ipek yolu** üzerinde olan bu bölge, kervanların, dolayısıyla bezirgânların da uğrak yeridir. Bezirgânların Van masallarında, özellikle sahip oldukları ticari ve parlak zekâ da zikredilmeye değerdir. Ayrıca *askerlik* ve *tellallık* da masallarda en çok vurgulanan meslekler olarak karşımıza çıkmaktadır. Mesleklerin temel yapısı incelendiği zaman, özellikle bundan yetmiş, seksen yıl öncesine kadar bütün bu mesleklerin var olduğunu ve ekonomik yaşamın temelini oluşturduğu görülmektedir.

Sonuç olarak bütün masallara baktığımız zaman bireylerin temel uğraşları ile ilgili olarak çok farklı bilgileri edinmek mümkündür. Bunun yanında yöre insanlarının ne tür işler geliştirdikleri ve hangi alanlardan para kazanarak hayatlarını idame ettirdikleri yine masalların temel içeriği incelendiği zaman görülebilmektedir.

Grafik 3. 43. Masallarda En Çok Vurgulanan Sayılar

Van masallarında sayılara oldukça fazla atıf yapıldığı görülmektedir. Bu nedenle bütün masallarda hangi sayıların olduğu, en çok vurgulanan sayıların araştırılması özellikle masalların temel niteliğini ve yapısını ortaya çıkarmada önem taşımaktadır. Bu çerçevede araştırmaya konu olan yetmiş masal incelendiği zaman en çok geçen sayılar yoğunluk sırasıyla; üç, yedi, iki ve kırk sayılarıdır. Sayıların masalların hemen hemen her bölümünde olayları ilişkilendirme veya daha fazla etki yaratması için yaygın bir şekilde bütün masal süreci içerisinde kullanıldığını görmekteyiz.

Üç sayısı Kur'an-ı Kerim'de on altı kez geçmektedir (And, 1998: 41). Sufilik Kur'an'dan hareketle ruhu üç dereceye göre sınıflandırır: Kötülüğe teşvik eden ruh (Sure 12: 53), suçlayan ruh (Sure 75: 2) ve huzur içindeki ruh (89: 27). Hz. Yunus balığın karnında üç gün geçirir.

Üç sayısının dini bir karakter içermesi belki de bu sayının masallarda bu kadar çok kullanılmasına vesile olmuş olabilir.

Türkiye'de bir misafirin genellikle 3 gün, 3 hafta ya da 3 ay kalması beklenir (Schimmel, 2000: 93). *Yezit* adlı masalda bu durumun; "O zaman bi yere misafir gettiği zaman üç gün oturmuş, sora sorarmışlar; "Nerden gelisen, nerye gidisen?" Ele hemen "Sen nerden gelisen, nerye gidisen?" yoh! Üç gün oturi, dördüncü günü tekrar yerinden gahi, yeddi yerden temenna, sekizinde el pençe. Mir'in elini öpi," şeklinde açıkça belirtildiği görülmektedir.

Ayrıca Divanhanelere gelen aşıkların en az üç ay misafir edildikleri, bize Mehmet Bülbül, Fikret Dilmaç ve Ummani Baba tarafından da anlatılmıştı. Ayrıca M. Bülbül, bize, Apti ağa'nın bir hikayeyi yaklaşık olarak üç ay anlattığını ifade etmişti.

Masallarda genellikle üç insan, hayvan ya da eşyadan söz edilir. Bir kural olarak üçüncü ve en küçük kız ya da erkek çocuk sonunda şans yüzüne güler (Schimmel, 2000: 93). Van masallarından "*Ak Dev, Göl Aygırı, Söylemez Hanım, Vesiyet*"te padişahın üç oğlu; "*Altın Perçemli Çocuklar*"da ise üç kızı vardır. Bu masalların hepsinde de Schimmel'in dediği gibi şans yüzüne gülen üçüncü çocuktur. Bunların dışında üç ve üçlü gruplarla başlayan masallar da bulunmaktadır: "*Üç Balık, Üç Kardeş*;

Leylek, Tülki, Horoz gibi.” Ayrıca masalların içinde geçen kişiler ve eşyalar da üçlü ifadelerle geçmektedir: “üç tene çocuk (16), üç tene evlat (16), üç oğlan (21, 24, 34), üç tene usta (24), üç hırsız (31), üç tene kız (32), üç kişi (32, 34, 42), üç arhadaş (34), üç tene sanatkâr (34), üç tene dohtor (47), üç tene avrat (65); üç tene gazan (14), üç gırbaç (43), üç gılıç (47), üç şişe (56).”

Çoğu kez kahramanların üç arzusu vardır. Kural olarak üçüncü arzu, ilk iki arzunun düşüncesizce kullanılmasının izlerini yok etmek için kullanılır (Schimmel 2000: 93). *Davlan* masalında devler, Davlan’a kız kardeşlerini üç şartı yerine getirirse vereceklerdir. “*Hayret Baba ile Peri Gızı*” masalında, Hayret Baba, perinin kendisine verdiği üç elma ile üç zorlu yolu ancak aşabilecektir.

Van masallarında üç sayısı ile ilgili olarak olayların; “üç gün üç gece (34, 47), üç gün (9, 10, 14, 16, 19, 22, 24, 34, 37, 39, 44, 45, 47, 56), üç saat (6, 47), üç ay (46), üç sene (26, 34) sürdüğü görülmektedir.

Van masallarından on biri (3, 17, 18, 21, 44, 45, 47, 54, 55, 59, 67) ise gökten düşen üç elma motifi ile bitmektedir.

Sonuç olarak, Van masallarında bu sayıların kullanılması özellikle masal geleneğinde önemli bir yer tutmaktadır. Van yöresinin masalları da bu temel özellikleri yapısında taşımaktadır. Bu anlamda en çok üç sayısının masalarda kullanıldığı ve masal anlatım sürecinde bu sayının önemli bir motif olduğu görülmektedir.

Üçten sonra en yoğun şekilde *yedi* rakamının masalarda kullanıldığı görülmektedir. Masal anlatım geleneğinde yedi de çok önemli bir sayıdır. Bu rakamın da masalarda yoğun bir şekilde yer aldığı, yapılan içerik analizi sonucunda görülmüştür.

Yedi’nin kutsal bir sayı olarak önemi çok büyüktür. Yedi kat gök için heft-asma ya da heft-peyker; cehennemin yedi katı heft-peyker; yaratılıştan kıyamet gününe kadar geçen döneme heft-devir denir... Yedi uyurlar (eshab-ı kehf) içinde heft-tenan kullanıldığı olur... Kitab-ı Mukkades’te dünyanın yedi günde yaratıldığı belirtilir. Hz. Yusuf rüya yorumunda yedi besili inek ve yedi cılız ineği yedi yıl bolluk, yedi yıl kıtlık

olarak yorumlamıştı. Bektaşilerde ve Alevilerde Yediler, yedi kutsal ermiş kişidir. Üçler-yediler, Kırkların kimler olduğu konusunda kesinlik yoktur (And, 1998: 42, 43).

Hac sırasında, Mekke'deki Kabe'nin çevresinde dönmek demek olan tavaf yedi kez yapılmak zorundadır ve Safa ile Merve durakları arasında yedi gidiş-dönüş yapılır ve hac'cın sonunda Mina yakınlarında her defasında yedişer taşla olmak üzere üç defa şeytan taşlanır (Schimmel 2000: 159).

Van masallarından 49 (*Vesiyet*) no'lu masalda padişahın yedi oğlu vardır. *Köseler* (29) yedi kişidir. *Yedi Arhadaş* (32) masalı da yedi arkadaşın başına gelenleri anlatmaktadır. *İnci Mercan* (25) masalında da bir kadının yedi oğlu vardır.

Van masallarında düğünler daha ziyade yedi gün yedi gece (9,18, 24, 40, 44, 47, 54, 55, 59) yapılmaktadır. İşler herhangi bir sonuca ancak yedi gün (4, 9, 16, 18, 24, 40, 42, 43, 44, 46, 47, 54, 55, 59), yedi gece (9, 16, 18, 24, 40, 44, 46, 47, 54, 55, 59) ya da yedi sene (9, 34, 37, 40, 41, 43, 46, 47, 55) geçtikten sonra nihayate ulaşır. Yedi kat yer ve gökler (24, 47, 49) dışında 44 no'lu masalda Faik Koç Mirlerin çadırlarına özel bir atıf yapmaktadır: "Mirlerin çadırlari da, çadırlar içersinde belli. Yeddi direkli, yeşil renkli çadırlar olurmuş Mirlerde." Çadırların içine girenler Mir'in karşısında *yeddi yerde temenna, sekizinde el pençe* durup içeri öyle girmektedirler.

40, büyük sayılar arasında en büyüleyici sayı olarak Orta Doğu'da, özellikle de İran ve Türkiye'de yaygın biçimde kullanılır (Schimmel, 2000: 265).

Kırk sayısı ile ilgili olarak Van masallarından beş masal (17, 19, 33, 34, 67) kırk gün kırk gece yapılan düğünlerle sona ermektedir. Ayrıca Muhittin Sadık'ın; "Yedi gün yedi gece gırh tane gurban kesildi, zikirhanalar çalindi. Gırh tane yetim geydirildi. Güzeeel hüsn-i adetnen bu iki gencin düğünü bitti (40)" ve "Gırh günde davul zurnasini çaldi, efendim, nuskasini yaptı, zikirhanasını ohitti, gırh tane gurban kesdi, gırh tene yetim geydirdiii, düğünlerini yaptılar (34)" şeklinde anlatmış olduğu düğün

merasimi oldukça dikkat çekicidir. Bu masalarda özellikle Divanhanelerde anlatılan *Dede Korkut* hikâyelerinin bir etkisi olduğuyla ilgili görüşümüzü daha önce de ifade etmiştik. Düğünlerde *kırk yetim giydirilerek, kırk kurban kesilmesi* Van masallarına özgü özel bir anlatım olduğu görülmüş, nitekim değerlendirilen ve okunan pek çok diğer yöre ve diğer Anadolu masallarında bu tür söylemlere rastlanılmamıştır.

Masal anlatımı sırasında zaman kalıbı olarak; “gırh gün sonra (32), gırh yıl (40), gırh seneden sonra (62), gırh sene (24, 62), gırhinci günü (36), gırh gün (32, 36), gırh gün (32, 33, 34, 36, 38, 67), gırh gece (33, 34, 67), gırh gün müsede (34)” dışında çok rastlanılmamaktadır.

Van masallarında kişiler; “gırh tene yetim (34, 40), gırh kişi (47), gırh kız (47), gırh tene çocuh (47), gırh tene avrat (62), gırh tene vezir (34, 39, 40, 43), gırh asker (24), gırh atlı (44, 60), gırh tene kız (22), gırh herami (22), gırh tene carıye (22)” gibi oldukça fazla bir şekilde geçtiği görülmektedir.

Kırk sayısının, Van masallarında kişiler ya da kahramanlar, zaman kalıbı ile birlikte eşya ve hayvan gibi canlı-cansız pek çok varlığın sayısal olarak ifade edilmesinde kullanıldığı görülmüştür: “Gırh tene anahtar (6), gırh tene altın (8), gırh tene hemam tasi (22), gırh tene gılıç (47); gırh tene gaz (22), gırh at (40), gırh tene gurt derisi (40), gırh tene camış derisi (24), gırh tene ari (45); gırh tene oda (24), gırh para (37), gırh buynuz (60), gırh yıl hatır (40), gırh tene çadır (47), gırh kilo et (47), gırh metre çadır (24), gırh arşın urgan (24), gırh tene gurban (34, 40).”

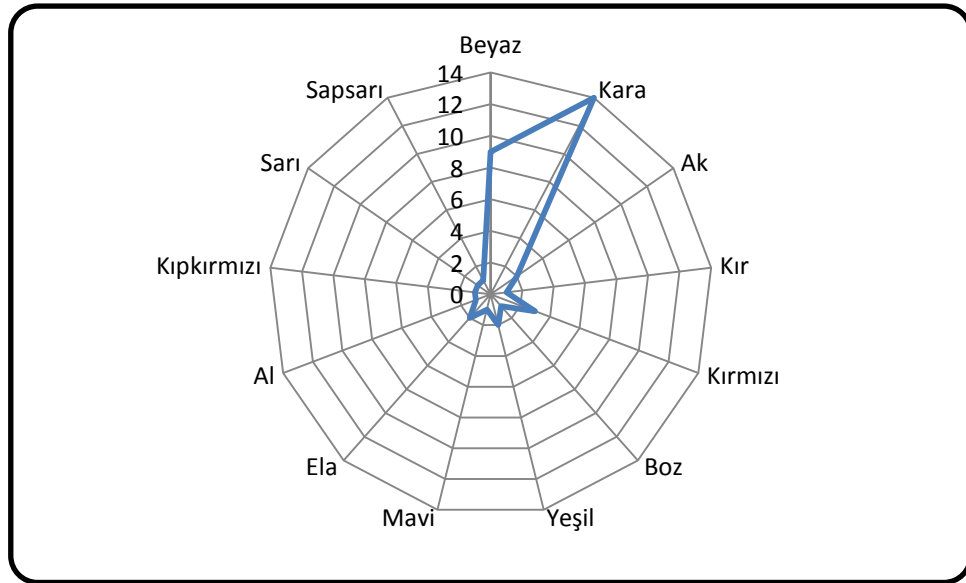
Türkler birisiyle birlikte kahve içmenin 40 yıllık bir ilişki kuracağına inanırlar (Schimmel, 2000: 270). Nitekim 40 no’lu masalda ateş ile kahve karşılıklı konuşurlar: “*Ataş san dedi ki: Gahve kibirlenme, mağrurlanma! Seni gocaman adamlar içiyor, gırh yıl hatırın var. Allahü Teala bana eyle heraret vermiş ki tedbirli yanaram, seni taşıyırım, yaharam; duman geçer gidersin hevaya. Senin hükmin benim garşimda bu gadder.*” Bu anlamda kahvenin kırk yıllık hatırına atıf yapılmış olunur.

47 no’lu masalda padişahın hanımının doğumu şu şekilde anlatılır:

“Etten bi büyük torba. Buni kesiler ki, gırh tene çocuh gayniyi içinde bele! Gırh tene... Gırhı da oğlan.” Yine aynı masalda bir ninenin kırk tane kızı vardır.

22 no’lu masal ise *Gırh Heramiler* adını taşımaktadır. Bu masalda padişahın kızının da kırk tane cariyesi vardır.

Sonuç olarak, Van masallarında kırk sayısının yaygın kullanımı ile ilgili olarak Nuh tufanına neden olan yağmurların kırk gün sürmesi, Hz. Muhammed (s.a.s.)’in ilk vahyini kırk yaşında alması, yine Hz. Muhammed (s.a.s.)’in adının başında ve ortasında bulunan mim harfinin sayısal değerinin kırk olması (Schimmel, 2000: 265-73), Hz. Muhammed (s.a.s.)’e bağlananların sayısının kırk olması, Kıyametin kırk yıl sürecektir olması (And, 1998: 44, 45), kırk sayısına verilen önem ve değeri arttırmış olabileceği kanaatindeyiz.

Grafik 3. 44. Masallarda En Çok Üzerinde Durulan Renkler

Yukarıdaki grafikte de görüleceği üzere Van masallarında en çok üzerinde durulan renkler yoğunluk sırası ile “kara, beyaz ve kırmızı”dır.

Kara renk olarak masallarda şu şekilde geçmektedir: “Gara bulut (6, 17, 63), gara üzüm (28), gara it (26), gara goyin (47, 61), gara giyecem

(48), gara örtecem (48), garalısız, gara giymişsiz (9), gara gazan (54), gara gurri bir avrat (8), gaşi gözi gara (9), gara gara düşünce (33), benim özüm gara (16).”

Kara rengin de Türk mitolojisine dayanan anlamlar ifade ettiği fakat tarihi seyir içerisinde bu rengin olumludan olumsuzla çok değişik anlamlarda kullanıldığı bilinmektedir (Genç, 1997: 40). Nitekim Van masallarında kara rengin, olumsuz anlamlarda kullanıldığı görülmektedir.

61 no’lu masalda Bilisuk adama sorar: “Beyaz goyun mi getirim, gara goyun mi getirim?” O da diyi: “Beyaz hoş değil, gara goyun geti.”

Türk mitolojisinde kara, büyük kara ruh sayılan yer altı tanrısı Erlik’i ayrıca toprak rengi olarak yağız yer anlayışını ifade etmektedir (Genç, 1997: 40, 41).

47 no’lu masalda kız, Mirza Muhammed’e bir yüzük verir, sonra da şu sözleri söyler: “... Baharsın onnan sora iki tene goyin; biri beyaz, biri gara. Boğuşa boğuşa geliler! Ne et et beyaza min. Beyaz dünyağa gel, benim yanima gel. Garağa minsen, bunin yeddi gat yer altina gidersen. Kendeğen tikkat edecahsin.”

Her iki masalda da *kara koyun* iyi olarak addedilmemektedir. Ayrıca beyaz ve kara arasında bir zıtlık dikkati çekmektedir. Beyaz, ışıklı dünyayı; kara, karanlık dünyayı temsil etmektedir. Nitekim, Mirza Muhammed, kara koyuna binip yedi kat yerin altına, karanlık dünyaya gidecek ve burada bir sürü olumsuzluklarla karşılaşacaktır.

Uzunçarşılı’ya göre, Osmanlı sultanlarının ölümünde “kara” yas rengi olarak kullanılırdı (Karabaş, 1996: 35). Ayrıca Dede Korkut’ta yas evinden söz edilirken, “*karalı göklü otağ*” (karalı yeşilli çadır veya ev) deniliyordu (Genç, 1997: 42).

48 no’lu masalda Meymuncuh, hizmetçilere; “Menim adım Meymuncuh’tur! Men gara giyecem, gara örtecem. Bi ağacı kendime at edecem, süpürgeyi guyruğuna bağliyacam, gamçıyı alacam elime, öyle gidecem gaynatam evine,” der.

Kara bulut, Van masallarında kötülüğün habercisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Dede Korkut hikayelerinde Salur Kazan; “ ... *Asumanlı gökte kara bulut olup; Kafirin üzerine gürleyeyim,*” (Ergin, 1990: 107) derken kara bulut kavramıyla, 6 no’lu masalda geçen “*Arhamda ele bir gara bulut geli ki, bizi bele tutsa hepimizi bi anda goyacah,*” arasında anlam olarak bir fark yoktur.

54 no’lu masalda *kara kazan* oldukça ürkütücü bir betimleme ile ela gözlü baciya kardeşi tarafında anlatılır;

Baci, baci! Han baci!
 Ali gözli, can baci!
 Aç gapiyi, yanan gelim.
 Gara gazanlar gayniyi,
 Keskin piçahlar itini,
 Aç gapiyi yanan gelim.

Van masallarında özellikle betimlemelerde “*kara kara düşünmek, kara giymek, kaşı gözü kara olmak, özü kara olmak, kara kuru avrat*” gibi masal anlatıcısının dili kullanırken renkler yolu ile anlatımı daha canlı bir hale getirdiği görülmektedir.

9 no’lu masalda Zöhre Bani pencereden dışarı bakarken iki oğlan Hint padişahının oğlundan bahsetmektedirler. Oğlan arkadaşına şöyle der: “*Bu gacelenin beyazlığı gibi beyaz, garasi gibi de gaşi, gözi gara! Bir yerde gara heçbir kimse var mıdır?*”

Ak sözü ve rengi şamani Türk inançlarında arılık ve yüceliğin bir sembolü haline gelmiştir. Bu yüzden ak renk için “baş renk” de diyebiliriz. Türklerde “aklık” temizliktir, arılıktır, yüceliktir, ululuktur. Yaşlılık, tecrübe ile dolu oluş ve bir kocalıktır, büyüklüktür. Devletin ululuk, adalet ve güçlülüğünün bir sembolüdür (Genç, 1997: 8).

Van masallarında *beyaz*; “horozların beyazi (4), beyaz koyun (47, 61), beyaz köpük (24), süt beyaz bir yılan (38), beyaz bulut (63), beyaz at (61), beyaz gömlek (47)” şeklinde ifade edilir.

24 no'lu masalda at, Ahmet'e: "*Bahtın ki, köpük geli, beyaz köpük; bil ki men anamı almışım, gelirem. Yoh bahtın ki, köppüğünen kan geli; bil ki yari can olmuşım. Bahtın, sade kan geli, vallah galdım burda,*" diyerek beyaz köpüğün önemine vurgu yaparak, kurtuluşunun beyaz köpüğe bağlı olduğunu söylemektedir.

47 ve 61 no'lu masallarda geçen beyaz koyunla ilgili olarak, beyazın özellikle 47 no'lu masalda aydınlığı ve ışıklı dünyayı temsil ettiğini söylemiştik.

38 no'lu masalda *süt beyaz bir yılan* Dıral'a şöyle der: "*Dıral! Menim bu örtim mi güzeldir, sen mi güzelsin?*" Dıral da: "*Örtin ne gadde beyazsa senin ganın şirindir, sen güzelsin!*" der.

63 no'lu masalda Zümrüdü Anka, ancak *beyaz bulut* görününce Keçoluk'u üstünden indirir.

47 no'lu masalda, Melek, Mirza Muhammed'i tanımak için elini onun beyaz gömleğine sürer.

61 no'lu masalda bir adam beyaz bir ata binerek Bilisuk'un yanına gider.

Van masallarında beyazın yanında "*ak*" ve "*kır*" rengin de kullanıldığı görülmekle birlikte çok fazla geçmemektedir: "Ak gaya (16), Ak dev (21), Ak sakal (32), Kır at (47)."

Sonuç olarak, "*beyaz*"ın Van masallarında daha çok saflık, güzellik ve aydınlığı sembolize ettiği anlaşılmaktadır.

Kırmızı, renk olarak Van masallarında; "*gırmızı goyin (6), gırmızı örtük (8), gırmızı elma (67)*" şeklinde geçmektedir. Bunun yanında masalarda *al* at (47) ve *kıpkırmızı* gibi pekiştirme ifadelerinin de yer aldığı görülmektedir.

67 no'lu masalda, Hayret Baba, perinin verdiği kırmızı elma sayesinde karşısına çıkan aslandan kurtulur.

8 no'lu masalda yabancıların önüne çıkarılan gelinin başına kırmızı bir örtük örtülür. Kadınların başlarına kırmızı bir örtü örtmelerinin Türklerde çok eski bir gelenek olduğu düşünülmektedir. Nitekim, *Dede Korkut*

hikayelerinden *Bamsı Beyrek*'te Banı Çiçek, Beyrek'e "*al duvağımın sahibi*" (Ergin, 1990: 70) diye hitap etmektedir.

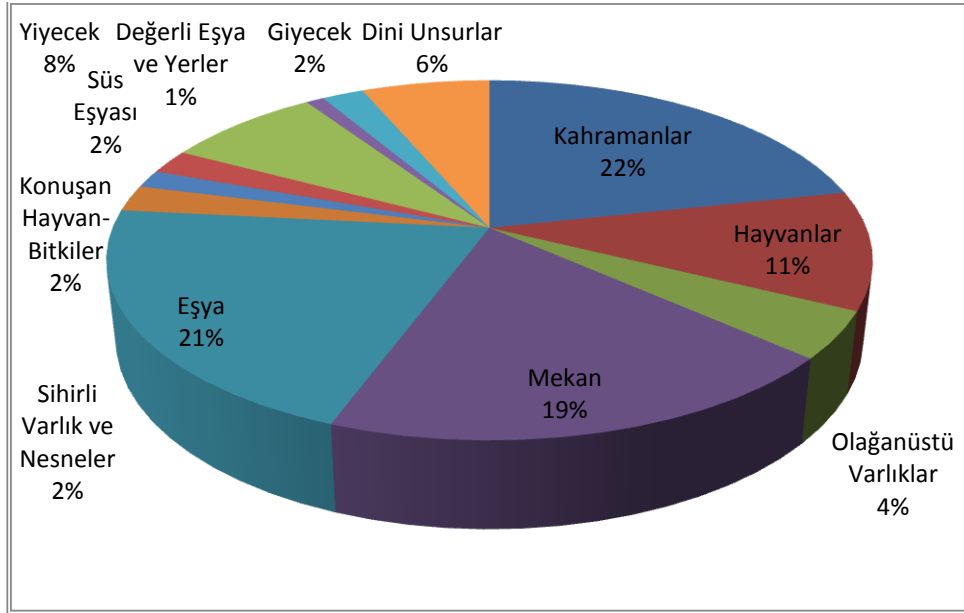
Al at, esasen yağız Al at, Salur Kazan'ın (Ergin, 1990: 82), Kır at ise Köroğlu'nun atıdır. 47 no'lu masalda "*al ve kır at*"a Mirza Muhammed'in bakmaması gerekmektedir; "*Bahi, bi al atnan, gır at geli; boğuşa boğuşa. Onnar da ele geçi, heç onnara da bahmi.*" Bu şekilde al ve kır renge özel bir anlam yüklendiği, belki de sahibi olduğu düşünülen bu atların, bu masalda bir şekilde kayırıldığı düşünülmektedir.

44 no'lu masalda geçen *yedi direkli ve yeşil renkli çadırlar* oldukça dikkat çekicidir. Ögel' e göre (2001) gök sırtına enlemesine çakılan 7 veya 9 ağaç, Türk düşüncesi için çok şey ifade eden sembollerdir. Gök, Batı Türklerine göre yedi, Doğu Türklerine göre dokuz kattan meydana gelmişti. Göğün yedinci veya dokuzuncu katı, Büyük Tanrı'nın bir oturağı idi (Ögel, 2001: 41). Bu manada; bu masalda geçen çadırlardaki yedi direğin, göğün yedi katını, yeşil rengin ise göğü sembolize ettiği düşünülmektedir.

Van masallarında renkleri sembolize eden kavramlara bakıldığı zaman; bunların yüzyıllardır Türk düşüncesinde yaşayan ve Türklerin özellikle kendilerini ifade etmekte kullandıkları bir araç olduğu düşünülürse kara, beyaz ve kırmızının önemli olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim bu konuda ciddi araştırmaları olan Ögel, Genç ve Karabaş gibi araştırmacıların eserlerinde ak ve kara önde olmak üzere her üç rengin Türklerde en çok kullanılan renkler olduğu görülmektedir.

Van yöresi Türk masalları bütünleşik olarak değerlendirildiği zaman, özellikle hangi faktörün masalarda ağırlıklı olarak mevcut olduğu aşağıdaki çizelgede oransal olarak görülmektedir. Bu durum bölgenin masallarının temel yapısını, kurgusunu ve unsurlarını bütüncül bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu çerçevede masalların temel niteliğini ortaya koyan unsurların başında "kahramanlar" gelmektedir. Bütün masalların kurgusu ortak bir şekilde ele alındığı zaman en önemli faktörün kişiler veya kahramanlar olduğu görülmektedir. Bu durum masalarda geçen kişileri analiz ettiğimizde de açık bir şekilde görülmektedir. Van masalları

toplumun her basamağındaki kişi veya gruplardan örnekler ile doludur. Özellikle farklı tipolojiler açısından zengin bir yapı ortaya koyan bu masallar, aynı zamanda bu kişilerin toplum içerisinde algılanmalarına ilişkin temel unsurları da içermektedir.

Grafik 3.45.Masalların Bütünleşik Kurguları

Masalların temel kurgusunu oluşturan kahramanların yanında diğer önemli bir unsur “eşya”dır. Bu faktörün masalların içeriği içerisindeki oranı %21’dir. Bu da çok önemli bir oran olarak karşımıza çıkmaktadır. Masallarda geçen eşya ve yerlere bakıldığında karşımıza sayısal anlamda büyük bir çeşitlilik çıkmaktadır. Bu durum bize özellikle toplumların yıllar önce ne tür eşyalar kullandığını, nasıl yaşadığını ve hayatlarını idame ettirmek için hangi alet ve gereçleri geliştirdiğini ortaya koymasından büyük bir değere sahiptir. Bütün masallar ortak bir şekilde ele alındığı zaman bu faktörün masal içeriği içerisinde çok önemli bir yer tuttuğu görülmektedir.

Masalların kurgularını oluşturan diğer önemli bir faktör ise %19’luk oranı ile “mekân”dır. Bütün masallar içerisinde temel içerik yapısının oluşturulması açısından mekânların yöre masalları içinde önemli bir yer oluşturduğunu görmekteyiz. Masallarda vurgulanan mekânların hem çok

ilginç hem de masal anlatıcılarının geçmiş süreç içerisinde ne tür yerlerden ve mekânlardan etkilendiğini göstermek açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Ayrıca ilgili masalın geliştiği ve anlatıldığı toplum da özellikle temel mekân yapılarını ortaya koyması bakımından mekânların sayısının ve çeşidinin büyük bir önem taşıdığı düşünülmektedir. Masallar temel olarak hem iç mekân hem de dış mekân açısından çok çeşitli unsurlara vurgu yapmaktadır. Bu durum da masalların içeriksel olarak ne kadar zengin bir yapısının olduğunu bize gösteren temel unsurlar arasında yer almaktadır.

Masalların bütünsel olarak içerikleri değerlendirildiği zaman dördüncü en önemli faktörün %11 ile “hayvan” olduğunu görmekteyiz. Özellikle farklı hayvanlar ve niteliksel olarak üstün nitelikli hayvanlara yer verilmesi genel olarak masalarda sıklıkla görülen bir durumdur. Masalarda geçen hayvanlar incelendiği zaman karşımıza çıkan diğer önemli faktör ise ne tür hayvanların bireylerin ve toplumların yaşamlarında yer aldığının ortaya konmasıdır. Bütün masallar ele alındığı zaman özellikle bireyin ulaşım, avlanma ve beslenme ihtiyaçlarını karşılayan hayvanların masalarda yoğun bir şekilde yer aldığı görülmektedir. Bunun yanında diğer önemli unsur ise sıradan hayvanların üstün yeteneklere sahip olması ve daha güçlü bir şekilde masalda kahramanlaştırıldıkları görülmektedir. Bu şekilde, masalın içeriği dinleyici açısından çok daha ilginç ve çekici hale getirilmektedir.

Bütünsel değerlendirme sonucunda masalların yapısını oluşturan diğer unsurlara bakıldığında ise dört temel unsurun yanında, “yiyecek ve içecekler”in masalların temel kurgusal yapısının %8’ini oluşturduğu görülmektedir. Özellikle masalların birçok açıdan toplumsal yapının temel ihtiyaçlarının neler olduğunu, ne yenilip, ne içildiğini ortaya koyması bakımından halkbiliminin değişik alanlarına da kaynaklık etmesi dolayısıyla konunun ayrıca önem taşıdığı düşünülmektedir.

Masalların temel olarak bütünsel değerlendirilmesinde karşımıza çıkan diğer önemli bir faktör ise “din”dir. Bütün masalların temel yapısında bu faktörün yaklaşık olarak %6 oranında metinlerin içeriğinde yer aldığı

görülmektedir. Özellikle bazı anlatıcılarda, masalların, özellikle dinsel açıdan eğiten ve öğreten bir yapısının olduğunu görmekteyiz. Konu, bütün masalların temel kurgusunda çok yoğun bir şekilde olmasa da bazı masallarda belirgin bir şekilde vurgulanmaktadır.

Masalların temel kurgusunun içerisinde yer alan diğer faktörlere baktığımızda ise %4'lük bir oranla “olağanüstü varlıklar” karşımıza çıkmaktadır. Bütün masallara baktığımız zaman genel olarak çok farklı ve yaratıcı olağanüstü varlıkların masallarda yer aldığını görmekteyiz. Ayrıca temel kurgular içerisinde %2'lik oran ile “giyecek, süs eşyası” gibi faktörlerin bütün masallarda mevcut olduğu görülmektedir.

Masallar gerçekten de çoklu faktörler açısından incelendiği zaman birçok konu ile ilgili temel bilgilere ve sonuçlara ulaşmaya olanak sağlamaktadır. Özellikle ait olduğu dönemin temel ruhunu ortaya koyan bu tür çalışmalar; bize özellikle ait olduğu toplum, çevre, yaşam biçimi, temel sorunlar, özlemsel düşüncüler ile ilgili olarak çok derin ve kapsamlı bilgiler sunan olay ve olgular bütünüdür. Gerçekten de yörenin masalları incelendiği zaman; özellikle Türk kültürü, yaşam biçimi, dil özellikleri ve toplumsal yapının temel sorunlarını ortaya koyması bakımından çok değerli bilgiler sunmaktadır. Metinler detaylı ve kapsamlı bir şekilde incelendiğinde toplumsal yapı ve içerik ile ilgili temel sonuçlar çıkarmak hiç de zor değildir. Bu nedenle özellikle masalların psiko-sosyal yapıları dikkate alındığı zaman çok farklı unsurlara ilişkin kapsamlı bilgilere ulaşmak olanaklıdır.

Sonuç olarak, Van yöresine ait Türk masallarının temel kurgusunun; kahraman, eşya, mekân ve hayvanlar üzerine kurulu olduğu görülmektedir. Özellikle bu tür bir çalışmanın daha ilginç sonuçlar ortaya koyması için diğer yöre ve ülke masalları ile karşılaştırmalı çalışmaların yapılması çok daha ilginç sonuçlar ve değerlendirmelere fırsat yaratacağı düşünülmektedir. Ayrıca bu tür bir çalışma bize yapısal ve kurgusal olarak benzer ya da farklı bölgelerin masalları arasındaki unsurları çok daha kapsamlı bir şekilde değerlendirmeye olanak sağlayacaktır. Bu şekilde

aynı masalların farklı varyasyonlarının ve formlarının nasıl geliştiği ortaya çıkarılmış olacaktır.

MASALLARA İLİŞKİN TEMEL SONUÇLAR VE DEĞERLENDİRMELER

Açık bir şekilde ifade etmek gerekirse Van yöresinde yapmış olduğumuz masal derleme çalışmaları sırasında, masal anlatıcılarına ulaşma konusunda oldukça büyük zorluklar çektiğimizi ifade etmek isteriz. Kendilerine ilk defa ulaşılmış olan masal anlatıcılarının oldukça ileri yaşlarda olmaları ve ne yazıkki hafızalarında bulunan masalların neredeyse tamamına yakını unutmış olduklarını üzüntü ile ifade etmek isteriz ki; bu, halk bilimi açısından çok büyük bir kayıptır. Bu konuda çok daha önceden anlatıcıların tespit edilmesine yönelik çalışmalar yapılmalıydı ve bu şekilde şu ana kadar aşamalı olarak anlatıcıların hafızalarındaki masallar kayda geçirilmiş olmalıydı. Bu anlamda bir masal araştırma merkezinin hala kurulmamış olması büyük bir eksiklik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Masal, bir çocuk için pek çok anlamda yaratıcılığını, hayal gücünü ve dolayısıyla hafızasını geliştirebilmesi gözardı edilmemesi gereken büyük bir ihtiyaçtır. Masallarla büyüyen ve ne yazıkki hiç masal dinlemeyen çocuklar arasında yadsınamaz farklar olduğu bir gerçektir. Her eve mutlaka masalların uğraması, çocukların şiddet içeren çizgi film karakterlerini canlandırmaya çalıştıkları göz önünde tutulursa masalın vermeye çalıştığı renkli dünya içerisindeki ahlaki iletiler, çocukların yetişmesinde çok daha önemli görünmektedir. Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi bir masal araştırma merkezi kurulursa bu konuyla ilgili yapılacak olan projelerin yüz güldüreceğini düşünüyoruz.

Van yöresinden derlenen masallar bütüncül (holistik) bir çerçeve içerisinde ele alındığı zaman, birçok boyut açısından; Türk toplum yapısı, devlet anlayışı ve yaşam tarzına ilişkin temel sonuçlar ortaya koymaktadır. Özellikle bölgede var olan zengin bir Türk kültür mirası ve stoklarının olduğu görülmektedir. Kısaca aşağıda Van masallarından elde edilen

veriler çerçevesinde yörede oluşan kültür mirası ve değerlere ilişkin unsurlara yer verilecektir.

Masalların onomastik yapısı: Bütün masalların onomastik yapısı ele alındığı zaman, masallarda geçen adların Türk-İslam toplumunun tarih ve kültür yaşantısında önemli yere sahip olduğu görülmektedir. Van masallarında onomastik olarak dikkati çeken unsur kahramanlara ait adların sık sık tekrarlanmasıdır. Bu durum genel bir çerçeve dahilinde incelenecek olursa masallarda geçen kahramanların adlarına pek rastlanılmaz: Mirza Muhammed (47, 51), Gül Peri (51), Muhammed (54), Fatma (13, 55, 6), Cemset (56), Abti Ağa (65), Azize 86), Fevziye (6), Zöhre Bani (9), Ahmed (17, 23, 24, 33, 41), Ayşe Sultan (17), Mehmed (18, 23), Cemile (18), Mirza Mehmed (23), Gülizar (24), Meryem (33), Mazlum (24), Mitad (24), Derviş (8), Nur Ahmed, Nur Muhammed (44), Huri (46), Melek (47), Osman (68) Biri (44); masallarda sıklıkla yukarıdaki adların kullanıldığı görülmektedir. Bu adların masallara yansıyan Türk-İslam kültürü etkileşiminin bir tezahürü olduğu düşünülmektedir.

Masallarda geçen diğer adlara bakıldığında; Emir Yemen (52), Rostenizal (58), Südabe (58), Sam (58), Bilisuk (61), Berhemigör (62), Dilelem Çengi (66), Gıtmenço (9), Ayıoğlu Abbas (19), Kiziroğlu Mustafa (19), Kılso (28), Şah Abbas (31), Melik Şah (34), Söylemez Hanım (34), Davlan (33), Dıral (38), Yezit (44), Sultan Süleyman (34), İle (12), Bile (12), Karaçi Köçeği (55), Gozmo Golot (70), bir kısmının içerik olarak (İle, Bile, Kılso, Bilisuk, Gıtmenço, Dilelem Çengi, Davlan) bilinmemekle birlikte bunlardan Karaçi Köçeği'nin Çingenelere verilen bir ad, Dıral'ın ise bir Arap adı olduğu anlatıcılar ile yapılan mülakatlarda anlaşılmıştır. Gozmo Golot adı ise yörede cüce olarak bilinmektedir. Yukarıda geçen Bilisuk adının Doğu Anadolu'da, Aminan oymaklarına bağlı, "Bilisök" şeklinde geçen Türk Aşireti olduğu ifade edilmektedir (Eröz, 1975: 28). Bunların yanında İran şahı olarak geçen Rostenizal, kız kardeşi Südabe ve oğlu Sam İran kaynaklı olarak masallarda yer almaktadır.

Özellikle Selçuklu ve Osmanlı dönemlerine ait padişah ve yöneticilerin adlarının geçtiği de görülmektedir. Örneğin Melikşah (34).

Ayrıca Van ve çevresi ile ilgili geçen yer adları; Adilcevaz, Cevizlidere (Muradiye), Çaldıran, Erciş, Erçek Gölü, Muradiye, Örene Köprüsü, Özalp, Patnos, Tatvan, Van, Van Gölü, Toprak Kale/Van, Büyükdüz/Başkale; Anadolu'dan adı geçen diğer iller ise, Bitlis, Bursa, Diyarbakır, Erzurum, İstanbul; bölge olarak ise Karadeniz ve Akdeniz'in adları geçmektedir. Dış yer adlarına bakıldığı zaman ise; Hint, Bağdat, İran, Turan ve Yemen'in geçtiğini görmekteyiz.

Kullanılan adların tamamen Türk toplumsal yapısı içerisinde yer alan ve yoğun bir şekilde kullanılan adlar olduğu görülmektedir. Van masallarının onomastik yapısı itibarı ile oldukça zengin olduğunu söylemek mümkündür. Çok farklı mekân, kişi ve malzemelere yönelik adlara ilişkin bulgulara masallar yolu ile ulaşılarak, bu şekilde bölgenin temel değerlerinin anlaşılmasına katkı sağlanmaktadır.

Masallarda kullanılan dil: Masallarda kullanılan dilin Türkiye Türkçesine bağlı Erciş ve Muradiye ağzının temel özelliklerini yansıttığı görülmektedir. Bu ağzın çok özgün bir yapı ve kelimelere sahip olduğu masallarda kullanılan mevcut dilden anlaşılmaktadır. Bu çerçevede özellikle yöre ile ilgili ağız çalışmaları yapacak olanlar için kapsamlı bir veri ortaya konulduğu ifade edilebilir. Erciş ve Muradiye ağzının Azerbaycan Türkçesi ile arasında kullanılan kelimeler açısından ses benzerliklerinin olduğu görülmektedir. Bölgenin Azerbaycan ile olan yakınlığı göz önünde tutulursa geçmişe yönelik olarak derin ve uzun bir tarihi olan Türk uygarlığının yörede de kelimelerin yerleşik hale geldiğini göstermesi açısından bu anlamda büyük bir değer ifade ettiği düşünülmektedir.

Masallarda kullanılan dilin İstanbul Türkçesinden çok farklı olduğu özellikle "h", "g", "k" kullanımlarının ses değerlerinin farklı olduğu görülmüştür. Bu harfleri farklı kullanım yörenin dilinin özgün karakterini ortaya çıkarmaktadır. Masal anlatımında kullanılan yoğun belirteçlerle oluşturulan betimlemelerin bu dili iletişimsel olarak çok daha canlı ve etkili bir hale getirmektedir.

Masallarda üzerinde durulan simgeler: Masalların içinde yer alan simgeler dikkate alındığında; dini ve toplumsal yaşamı ilgilendiren

simgelere yer verildiği görülmektedir. Özellikle bireyler açısından önemli olan bazı temel faktörlerin güçlendirilmesine yönelik simgelere yer verilmiştir. Ayrıca bu temel simgelerin Türk-İslam kültür ve değerleri ile örtüşen bir nitelik ve nicelik göstermesi de konu açısından önemlidir. Türk-İslam toplumsal yaşamında yer verilen; cami, minare, divanhane, bayrak, ezan gibi değerler üzerinde durulmaktadır. Ayrıca Hızır, İlyas, Lokman Hekim, Keloğlan, Arap, Zümrüdü Anka, Şahmaran gibi simgesel unsurlar üzerinde masallarda çokça durulmaktadır.

Ayrıca bireylerin toplumsal yaşam içerisindeki temel ilişkileri de sosyolojik olarak bazı simgesel unsurlar kullanılarak analiz edilmektedir. Örneğin, Sultan Süleyman, mührü; kanun ve adalet ise “kılıç gibi keskin” gibi simgesel anlatımlarla ifade edilmiştir. Güzelliği ifade etmek için ise “ayın on dördü gibi olmak” ve “şemama gibi oğlan” gibi simgesel anlatımlar kullanılmaktadır.

Bireyin yaşam tarzı: Bireyin yaşam tarzı genel olarak zamanın koşullarını yansıtan bir çerçeve göstermektedir. Birey, toplumun en önemli unsuru olarak görülmektedir. Ayrıca bireylerin temel olarak toplum içerisindeki temel durumunu ortaya koyan statüsüne de atıf yapılmaktadır. Özellikle bireyin yerini ve konumunu belirleyen temel unsurun sahip olduğu statü ile ilgili olduğu görülmektedir. Birey yaşamını ve temel olarak motivasyonunu özellikle aile ve bulunduğu sosyal yapı içerisinde güç elde etme üzerine kurmuştur. Ayrıca geleceğe umutla bakan bir anlayışın bireyin yaşamında önemli yere sahip olduğu görülmektedir. Ancak temel olarak bireyin yaşam tarzına Asya tipi bir davranış modelinin hâkim olduğu görülmektedir. Birey sürekli olarak göçebe kültürünün getirmiş olduğu temel davranış kalıbına ilişkin özellikleri birçok masalda farklı şekilde ortaya koymaktadır.

Toplumsal ilişkiler ve değerler: Masalların genel yapısı incelendiği zaman, özellikle, Türk toplumsal yapısı ve değerlerine yönelik olarak çok önemli bulgulara ulaşılmıştır. Masallarda özellikle aile içi ilişkiler, birey ile devlet ilişkisi, birey ile toplum, birey ile birey ilişkisi üzerinde çeşitli vesileler ile durulmaktadır. Özellikle ilişkilerin temel dayanağını akılcılığın

oluşturduğunu bazı masallarda görmekteyiz. Rasyonel ilişkiler ve davranışların nasıl geliştirileceğine ilişkin çeşitli atıflar yapılmaktadır. Ayrıca masallarda bireylerin aile içi ilişkilerinde ve diğer paydaşlar ile olan iletişimde var olan yanlışlar da eleştirilmektedir. Masallarda özellikle toplumsal ilişkilerde yardımlaşma, akıllı davranma ve başarılı olmak için yapılması gereken temel ilkeler üzerinde durulmaktadır. Ayrıca diğer toplumsal özellikler ile zaman zaman karşılaştırmalara da yer verilmektedir. Örneğin, Arap, İran gibi...

Devlet ve toplum yapısı: Masallarda üzerinde durulan diğer önemli bir konu da devlet yapısı ve devlet yöneticileri ile toplum arasındaki temel ilişkidir. Özellikle devletin zaman zaman şefkatli ve sürekli olarak vatandaşı koruyan kollayan, hak ve adalet dağıtan bir misyon ile ele alındığı görülmektedir. Zaman zaman ise devletin topluma karşı yapmış olduğu yanlışlıklar ve vatandaşlara karşı ilgisizliği eleştirilmektedir. Toplum devlete karşı sürekli olarak saygılı; ancak olumsuzlukları da ortaya koyan bir yapı masallarda genel olarak ortaya konmuştur. Bu ilişkiler içerisinde diğer etnik kökenli (Ermeni, Kürt) ilişkilere de değinilmektedir.

Masal kahramanları: Masallardaki kahramanlar genel olarak heterojen bir nitelik göstermektedir. Masalların temel yapısına baktığımız zaman özellikle bir kahramanın çok baskın bir şekilde ortaya çıktığı söylenemez. Ancak her alandan masallarda çok çeşitli kahramanların olduğunu göstermektedir. Bu tarzda bir masal yapısının olması özellikle masalları çok daha yaratıcı ve ilginç bir hale getirmektedir. Diğer masallar ile karşılaştırma yapıldığı zaman özellikle bölgenin masalları kendi içerisinde farklı anlatım örgüleri olan, yaratıcı kahramanlara sahip bir özellik göstermektedir. Bunu yanında genel olarak masal literatüründe üzerinde durulan kahramanların da masallarda kahraman olarak geçtiği görülmektedir. Örneğin, Keloğlan, Düzme Keloğlan, Kurt, Çoban, Padişah gibi...

Masalların temaları: Van masallarının genel olarak incelendiği zaman çok farklı temaları işlediği görülmektedir. Bazı masallar bireyler arasındaki ilişkileri işlerken, bazıları toplumların sahip olduğu sorunları

işlemektedir. Bazı masallarda güç ve iktidar mücadelesinin yer aldığı görülmektedir. Bazı masallarda ise rekabet, gelişim ve bireylerin yanlışları üzerinde durulmaktadır. Ayrıca kahramanlıklar, zaferler, başarılı tutum ve davranışların neler olduğu üzerinde duran masallar da mevcuttur.

Masallarda vurgulanan mekânlar: Masal mekânları da daha çok bölgenin temel olarak yaşam tarzından etkilenmiş görülmektedir. Bu çerçevede özellikle dağ ve doğa vurgusunun olduğu mekânların ağırlıklı olarak ele alındığı görülmektedir. Bunun yanında saraylar, hanlar gibi mekânlar da bireylerin üst düzeydeki mekânsal imgelerini ortaya koymaktadır. Ayrıca masallarda geçmiş tarihlerde popüler olan ticaret ve kültür merkezleri üzerinde de durulmaktadır. Örneğin Bağdat, Yemen, İstanbul gibi...

KAYNAKÇA

- AARNE'S, Antti, THOMPSON, Stith; **The Types of The Folktale**, Helsinki, 1964.
- ABDÜLKADİROĞLU, Adülkerim; **"Van Kütüğü"** Yüzüncü Yıl Üniversitesi Yayını, 1992.
- AKALIN, L. Sami; **Türk Folklorunda Kuşlar**, Ankara, KB. Yay., 1993.
- AKKUŞ, Muzaffer; **"Van Ağzı"**, Van Kütüğü, Ankara, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Yay., 1993, s. 259-305.
- ALANGU, Tahir; **Billur Köşk**, İstanbul, Afa Yay., 1990.
- ALPTEKİN, Ali Berat; **Hayvan Masalları**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1991.
- ALPTEKİN, Ali Berat; **Taşeli Masalları**, Ankara, Akçağ Yay., 2002.
- AMOS, Dan Ben; **"Folklore, Cultural Performances and Popular Entertainments"**, Folktale, Ed. Richard Bauman, 1992, s.101-18.
- AND, Metin; **Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası**, İstanbul, 1998.
- ARSLAN, Ahmet Ali; **Kuzey Doğu Anadolu (Kars) Türk ve Kuzey Britanya Halk Edebiyatlarında Masallar**, cilt 1, Ankara, AKM Yay., 1998.
- ATALAY, Besim; **Divanü Lügat-it-Türk Tercümesi**, cilt 1, Ankara, TDK., 1985.
- BAUMAN, Richard; **"Folklore, Cultural Performances, and Popular Entertainments"**, Oxford University Press, 1992
- BAYAT, Ali Haydar; **Türk Kültüründe Lokman Hekim**, İstanbul, Türk Dünyası Araştırma Vakfı, 2000.
- BAYAT, Fuzuli; **Mitolojiye Giriş**, İstanbul, Ötüken Yay., 2007, s. 87-99.
- BONNEFOY, Yves; **Mitolojiler Sözlüğü**, cilt 2, Ankara, Dost Kitabevi, 2000, s. 1103-4.
- BORATAV, Pertev Naili; **100 Soruda Türk Halk Edebiyatı**, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 2000.
- BORATAV, Pertev Naili; **Az Gittik Uz Gittik**, İstanbul, Adam Yay., 1992.
- BORATAV, Pertev Naili; **Halk Hikayeleri ve Halk Hikayeciliği**, İstanbul, Adam Yay., 1988.
- BORATAV, Pertev Naili; **Masallar 1 Uçar Leyli**, İstanbul, Tarih Vakfı, 2001.
- BORATAV, Pertev Naili; **Tekerleme**, İstanbul, Tarih Vakfı, 2000.
- BORATAV, Pertev Naili; **Zaman Zaman İçinde**, İstanbul, Adam Yay., 1992.
- BORATAV, Pertev Naili; **100 Soruda Türk Folkloru**, İstanbul, Gerçek Yayınevi, 1984.
- CENGİZ, Selçuk; **Erciş Ağzının Fonetik ve Morfolojik İncelenmesi**, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Bitirme Tezi, İstanbul, 1975.
- CONRAD, Phillip Kottak; **Antropoloji**, İstanbul, Ütopya Yay., 2008.
- ÇOBANOĞLU, Özkul; **Halk Biliminde Kuramlar ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş**, Ankara, Akçağ Yay., 1999.
- ÇOBANOĞLU, Özkul; **Türk Dünyası Epik Destan Geleneği**, Ankara, Akçağ Yay., 2003.

- ÇORUHLU, Yaşar; **Erken Devir Türk Sanatı**, İstanbul, Kabalıcı Yayınları, 2007.
- ÇORUHLU, Yaşar; **Türk Mitolojisinin Ana Hatları**, İstanbul, Kabalıcı Yayınları, 2002.
- DEİGH, Linda; **"Folk Narrative"**, Folklore and Folklife, Ed. Richard M. Dorson, The University of Chicago Press, 1982, s.53-80.
- DEİGH, Linda; **"Hikaye Anlatıcılar"**, Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar, çev. Adem Koç, Yay. Haz. M. Öcal Oğuz. Selcan Gürçayır, Ankara, Geleneksel Yay., 2005, s. 354-75.
- DEVELLİOĞLU, Ferit, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, 6.Baskı, Ankara, Aydın Kitabevi, 1984.
- DİLEK, İbrahim; **Altay Masalları**, Ankara, Alp Yayınevi, 2007.
- DORSON, Richard M.; **"Concepts of Folklore and Folklife Studies"** **Folklore and Folklife**, Ed. Richard M. Dorson, The University of Chicago Press, s.1-47, 1982.
- DUYMAZ, Ali, **"Masallar"**, Van Kütüğü, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1993, s. 342-345.
- DUYMAZ, Ali; **Tekerlemeler**, Ankara, Akçağ Yay., 2002.
- DÜNDAR, Muhsin, **Van İli ve Civarı Ağzı**, Ankara Üniversitesi, DTCF, Bitirme Tezi, Ankara, 1967-1968.
- EBERHARD, W, BORATAV Pertev Naili; **Typen Türkisher Volksmarchen**, Wiesbaden, 1953.
- EKİCİ, Metin; **Halk Bilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri**, Ankara, Geleneksel Yay., 2004.
- ELÇİN, Şükrü; **Halk Edebiyatı Araştırmaları**, cilt I, II, Ankara 1988.
- ELÇİN, Şükrü; **Türk Halk Edebiyatına Giriş**, Ankara, 1986,
- ERCİLASUN, Ahmet Bican; **Kars İli Ağzıları**, Ankara, TDK, 2002.
- ERDENTUĞ, Nermin; **Sosyal Adet ve Gelenekler**, Ankara, KB. Yay., 1977.
- ERGİN, Muharrem; **Dede Korkut Kitabı**, İstanbul, Bogaziçi Yay., 1990.
- ERGÜN, Pervin; **"Altay Destanlarında ve Anadolu Türk Masallarında Tastarakay-Keloğlan"**, Milli Folklor Dergisi, sayı. 68, Ankara, 2005, s.74-84.
- ERÖZ, Mehmet; **Doğu Anadolu'nun Türklüğü**, İstanbul, Türk Kültür Yayını, 1975.
- ERZEN, Afif; **"Doğu Anadolu ve Urartular"**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1992.
- ESİN, Emel; **Türklerde Maddi Kültürün Oluşumu**, İstanbul, Kabalıcı Yayınları, 2006.
- ESİN, Emel; **Türk Sanatında İkonografik Motifler**, İstanbul, Kabalıcı Yayınları, 2004.
- EWİG, Ursula; **"Masal, Masal Araştırması ve Masal Derlemesi Üzerine"**, Milli Folklor Dergisi, sayı 6, Ankara, 1990, s. 2-10.
- EYUBOĞLU, İsmet Zeki; **Anadolu İnançları**, İstanbul, Toplumsal Dönüşüm Yay., 1987.
- GENÇ, Reşat; **Türk Kültüründe Renkler**, Ankara, AKM Yay., 1997.
- GEZGİN, Deniz; **Hayvan Mitosları**, İstanbul, Sel Yay., 2007.

- GEZGİN, İsmail; **Masalların Şifresi**, Sel Yay., İstanbul, 2007.
- GÖKSU, Erkan; **Türk Kültüründe Silah**, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2008.
- GÜLPINAR, Selvi; **Erciş Yöresi Anlatım Türleri**, 1991.
- GÜNAY, Umay; “**Masal**”, Türk Dünyası El Kitabı, cilt 3, Ankara, Türk Kültürü Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, 1992.
- GÜNAY, Umay; “**Yeni Masal Derlemelerinin Bize Düşündürdükleri**”, I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, cilt 2, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1976.
- GÜNEY, Eflatun Cem; **Masallar**, Ankara, KB Yay., 1982.
- HELİMOĞLU YAVUZ, Muhsine; **Masallar ve Eğitimsel İşlevleri**, Ankara, KB. Yay., 2002.
- İNAN, Abdülkadir; **Makaleler ve İncelemeler**, TTK, Ankara, 1998.
- Jason, Heda (çev.Orhun Yakın) (2005), “**Metin ve Folklor Bağlamı İndekslemeye Karşı**” s. 439-444, *Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar* (Editör: M. Öcal Oğuz, Selcan Gürçayır), Ankara.
- JONES, Alison; **Dictionary of World Folklore**, New York, Larousse Yay., 1995.
- KAFESOĞLU, İbrahim; **Eski Türk Dini**, Ankara, KB Yay., 1980.
- KAFESOĞLU, İbrahim; **Türk Bozkır Kültürü**, Ankara, TKA, 1987.
- KANTARCIOĞLU, Saim; **Eğitimde Masalın Yeri**, İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1991.
- KAPLAN, Mehmet; **Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar 3 Tip Tahlilleri**, İstanbul, Dergah Yay., 1985.
- KARABAŞ, Seyfi; **Dede Korkut'ta Renkler**, İstanbul, YKY, 1996.
- KAYA, Doğan; **Folklorumuzda Beddua Söyleme Geleneği ve Türk Halk Şiirinde Beddualar**, Ankara, AKM Yay., 2001.
- KAYA, Nihat Sami; **Erciş'te Derlenmiş Hikâye ve Masallar**, Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Bitirme Tezi, Erzurum, 1976
- KILIÇ, Orhan; “**Osmanlı Döneminde Van ve Yöresi Yer Adlarına Bir Bakış**”, Yakın Tarihimizde Van Uluslararası Sempozyumu, 1990, s. 189-214.
- KIYMAZ, Necati; **Van Masal ve Efsaneleri**, Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Bitirme Tezi, Erzurum, 1981.
- KUNOS, Ignaz; **Türk Halk Edebiyatı**, Yay. Haz. Tuncer Gülensoy, Ankara, Akçağ Yay., 2001.
- KURAN, Ercüment, “**Cumhuriyet Devrinde Van'ın Sosyal, Ekonomik ve Kültürel Gelişmesi (1923-1980)**”, Yakın Tarihimizde Van Uluslararası Sempozyumu, 1990, s.119-123.
- LUTHI, Max; “**Halk Masallarında Yüzeysellik**”, çev. F. Gülay Mirzaoğlu, Milli Folklor Dergisi, sayı. 29-30, Ankara, 1996, s. 81-90.
- MAHMUT, Enver; “**Masalın Yeniden Canlanması**”, IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri, cilt 2, Ankara, Kültür Bakanlığı Yay., 1992, s. 205-209.
- MANGUEL, Alberto; **Kelimeler Şehri**, İstanbul, YKY, 2007.

- MERCAN, M. Salih; **"Van'ın Türk-İslam Tarihindeki Yeri"**, Yakın Tarihimizde Van Uluslararası Sempozyumu, 1990, s. 223-28.
- Neuman, W. Lawrence (2007), **Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nitel ve Nicel Yaklaşımlar**, Cilt, 1,2, İstanbul.
- OLRIK, Axel; **"Halk Anlatılarının Epik Kuralları"**, Milli Folklor Dergisi, sayı. 23, 1994, s. 2-5.
- ONG, Walter J.; **Sözlü ve Yazılı Kültür**, İstanbul, Metis Yay., 2003.
- ÖGEL, Bahaeddin; **Türk Kültürünün Gelişme Çağları**, İstanbul, Türk Dünyası Araştırma Vakfı, 2001.
- ÖGEL, Bahaeddin; **Türk Mitolojisi**, cilt 1, Ankara, TTK, 1989.
- ÖGEL, Bahaeddin; **Türk Mitolojisi**, cilt 2, Ankara, TTK, 2002.
- ÖGEL, Bahaeddin; **Türk Mitolojisi**, cilt 2, İstanbul, MEB. Yay., 2001.
- ÖNAY, Yılmaz; **"Van Masalları Üzerine Bir Araştırma"**, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi, 1995.
- ÖNAY, Yılmaz; **Van Folklorundan Örnekler**, Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Bitirme Tezi, Erzurum, 1976.
- ÖRNEK, Sedat Veyis; **Geleneksel Kültürümüzde Çocuk**, Ankara, İş Bankası Kültür Yay., 1979.
- ÖZBUDUN, Sibel, ŞAFAK, Ballı, ALTUNTEK, N. Serpil; **Antropoloji Kuramlar/Kuramcılar**, Ankara, Dipnot Yay., 2007.
- ÖZER, Nilay; **"Zincirleme Masallarda Yapı ve İşlev"**, Milli Folklor Dergisi, sayı. 63, Ankara, 2004, s. 5-10.
- ÖZTÜRK, Ali; **Anonim Türk Edebiyatı**, Bayrak Yay., İstanbul, 1986.
- PALA, İskender; **Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü**, Ankara, KB Yay., 1989.
- PROPP, Vladimir; **Masalın Biçimbilimi**, çev. M. Rifat, Sema Rifat, İstanbul, Om Yay., 2001.
- PROPP, Vladimir; **Masalların Yapısı ve İncelenmesi**, çev. Hüseyin Gümüüş, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., 1987.
- RADLOFF, Wilhelm, Kunos, Ignaz; **Proben**, çev. Saim Sakaoğlu, Metin Ergün, Ankara, TTK Yay., 1998.
- RASONYI, Laszlo; **Tarihte Türklük**, Ankara, TKA., 1993.
- RİFAT, Mehmet; **Gösterge Eleştirisi**, İstanbul, Tavanarası Yay., 2002.
- ROUX, Jean Paul; **Orta Asya'da Kutsal Bitkiler ve Hayvanlar**, İstanbul, Kabalcı Yay., 2005.
- SAKAOĞLU, Saim; **"Yeni Masal Tiplerinin Katoloğa Yerleştirilmesi Meselesi"**, IV. Milletlerarası Türk Halk Kongresi Bildirileri, Ankara, Kültür Bakanlığı Yay., 1992, s. 315-318.
- SAKAOĞLU, Saim; **Masal Araştırmaları**, Ankara, Akçağ Yay., 1999.
- SAKAOĞLU, Saim; **Gümüşhane ve Bayburt Masalları**, Ankara, Akçağ Yay 2002.
- SALMAZ, Hüseyin; **"Göktürk ve Türgiş Devletlerinin Çin ile Hediyeleşmesi"**, Hediye Kitabı, Yay. Haz. Emine Naskali Gürsoy, Aylin Koç, İstanbul, Kitabevi Yay., 2007.
- SANDERS, Barry; **Öküzün A'sı**, İstanbul, Ayrıntı Yay., 1999.

- SAUSSEY, Edmond; **Türk Halk Edebiyatı**, çev. İlhan Başgöz, Ankara, 1952.
- SCHİMMELE, Annemarie; **Sayıların Gizemi**, İstanbul, Kabalcı Yay., 2000.
- SEVER, Mustafa; “**Türk Edebiyatında Etiolojik (Neden- Sonuç Açıklayıcı) Hayvan Masalları**”, Milli Folklor, sayı. 24, 1994, s. 45-47.
- SEYİDOĞLU, Bilge; **Erzurum Halk Masalları Üzerinde Araştırmalar-Metinler ve Açıklamalar**, Ankara, Atatürk Üniversitesi Yay., 1975.
- SEYİDOĞLU, Bilge; **Erzurum Masalları**, İstanbul, Erzurum Kitaplığı, 1999.
- SÖZERİ, Tankut; **İnançlarda Şahmaran**, Bursa, Asa Yay., 2006.
- SÖZERİ, Tankut; **Kültürlerde Şahmaran**, İstanbul, İm Yay., 2000.
- SYDOW, C.W.; “**Halk Masalı İncelemeleri ve Dilbilimi Üzerine Bazı Görüşler**”, çev. Kürşad M. Korkmaz, Milli Folklor Dergisi, sayı. 35, Ankara, 1997, s. 69-87.
- SYDOW, Wilhelm Von; “**Coğrafya ve Masal Ekotipleri**”, Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar, çev. Tuğçe Işıksan, Ankara, Geleneksel Yay., 2005, s. 108-124.
- ŞANLI, Nedime, DEMİREL, Hüsne, TOKYÜREK, Şadan; “**Gençlerin Çeyiz ile İlgili Görüşleri**”, Hediye Kitabı, Yay. Haz. Emine Naskali Gürsoy, Aylin Koç, İstanbul, Kitabevi Yay., 2007, s. 438.
- Şemsettin Sami; **Kamus-ı Türkî**, İstanbul, Çağrı Yay., 1992, s. 1288.
- ŞEN, Mesut; “**Geyik**”, Av ve Avcılık Kitabı, Yay. Haz. Emine Naskali Gürsoy, Hilal Oytun Altun, İstanbul, 2008, s. 75-88.
- ŞİMŞEK, Esmâ; **Yukarı Çukurova Masallarında Motif ve Tip Araştırması**, cilt 1, Ankara, KB Yay., 2001.
- ŞİRİN USER, Hatice; “**Göktürk Yazıtlarında Av**”, Av ve Avcılık Kitabı, Yay. Haz. Emine Naskali Gürsoy, Hilal Oytun Altun, İstanbul, Kitabevi Yay., 2008.
- TALAY, Aydın; **Bizim Eller Van**, İstanbul, İhlâs Matbaacılık, 1988.
- TAN, Nail; **Folklor (Halkbilim)-Genel Bilgiler**, 2. Baskı, İstanbul, Halk Kültürü Yay., 1988.
- TANER, Nuri; “**Masaldan Masal Bilimine Geçiş ve Türk Masallarının Kaynakları Üzerine**”, IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri, cilt 2, Ankara, Kültür Bakanlığı Yay., 1992, s. 323-329.
- TEZEL, Naki; “**Türk Halk Edebiyatında Masal**”, Türk Dili, cilt 19, sayı. 207, Ankara, 1968, s. 447-457.
- TEZEL, Naki; **Türk Masalları I**, Ankara, KB Yay., 1985.
- THOMPSON, Stith; **Motif Index of Folk Literature**, ABD, 1955.
- THOMPSON, Stith; **The Folktale**, Chicago, 1946.
- THOMPSON, Stith; **The Folktale**, University of California Press, 1977.
- TIRAK, Kemal; **Van Folkloru**, Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Bitirme Tezi, Erzurum, 1976.
- TÖKEL, Dursun; **Divan Şirinde Mitolojik Unsurlar**, Ankara, Akçağ Yay., 2000.
- TURAN, Ahmet; **Türk Kültürü Araştırmaları Doğu ve Güneydoğu Anadolu**, Ankara, Milli Folklor Yay., 1991.
- Türkçe Sözlük**, cilt 2, Ankara, TDK Yay., 1998, s. 1510.

TÜRKÖZÜ, Nevzat; **Van İli Merkez Ağzı**, Atatürk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Bitirme Tezi, Erzurum, 1972.
Van Kütüğü, Ankara, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Yay., 1993.
 YILDIRIM, Nimet; **Fars Mitolojisi Sözlüğü**, İstanbul, Kabalcı Yay., 2008
 YÖNDEMLİ, Fuat; **Hayat Ağacı, Ejder, Yılan**, İstanbul, 2006.
 YÜCEL, Ayşe; “**Masallarda Dev ve Yaratılış Destanındaki Benzerleri**”, Milli Folklor Dergisi, sayı. 39, Ankara, 1998, s. 38.

KAYNAK KİŞİLER

Muhittin Sadık, 20.07.2008, Erciş, Er-Ma Matbaacılık.
 Ömer Poyrazoğlu (Ummani Baba), 20.07.2008, Erciş, Er-Ma Matbaacılık.
 Faik Koç, 10.07.2008, Erciş, kendi evi.
 Kasım Çiçek, 15.07.2008, Erciş, kendi evi.
 Abdülbaki AKGÜL, 08.11.2008, Van, kendi evi
 Yılmaz Önay, 08.07.2008, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
 Sabih Özer, 08.11.2008, Van, kendi evi
 Fazlı Kasımoğlu, 09.07.2008, Erciş, kendi evi
 Kevser Yıldız, 09.07.2008, Erciş, kendi evi
 Mehmet Bülbül, 05.07.2008, Erciş, Er-Ma Matbaacılık.
 Zübeyde Demir, 06.06.2008, Erciş, kendi evi
 İzzet Çevik, 11.07.2008, Erciş , kendi evi
 Hafize Kurşun, 18.08.2008-2009 Muradiye, kendi evi
 Huriye Koç, 31.07.2008-2009, Erciş, kendi evi
 Rukiye Çalışkan, 01.08.2008-2009, Erciş, kendi evi
 Fikret Dilmaç, 15.01.2009, Ankara, kendi evi
 Sıddık Kasımoğlu, 29.06.2008, Erciş, kendi evi .
 Asiye Dadaş, 15.01.2009, Ankara, erkek kardeşinin evi.

EKLER

EK.1.GAGGULA GU

Bi horoz gedi, çöplükte bi pul buli.

Diya:

- Gaggula guuu!
- Men bi pul buldum.
- Gaggula guuu!
- Men bi pul buldum!

Padişah diya:

- Ula, o puli onun elinden alın.

Ğavaliyilar. Horozu tutilar, puli elinnen alilar.

Diya:

- Gaggula guuu!
- Padişah pula mühtaçtır!
- Gaggula guuu!
- Padişah pula mühtaçtır!

Diya:

- Vala, tutun oni kesin!

Tutilar, horozu kesiler. Bu gine diya:

- Gaggula guuu!
- Padişah ete mühtaçtır!

Padişah diya:

- Ula, oni pişirin.

Soyilar, atilar bi gandin içeresine. Gine getiriler.

Diya:

- Gaggula guuu!
- Ne güzel güzel hemamlaar içindeee!
- Gaggula guuu!
- Ne güzel güzel hemamlaar içindeee!

Padişah diya:

- Ula, yarmayı tökün üstüne!

Tökiler.

Diya:

- Gaggula guuu!
- Ne hoş, güzel güzel tepeler üstündeee!
- Gaggula guuu!
- Ne hoş, güzel güzel tepeler üstündeee!

Diyi:

- Ula getirin, men oni yim.

Horozi götüriler, padişah cırtı, yi. Yediñten sora padişaha bi sancı tutıy.

Padişahın ğarnı şişiyi, az ğalı padişah ğaçı gidi tûvalete. Padişah tûvalete nece otirise “Gum!” demesine horoz çıñı.

Diyi:

- Gaggula guuu!
- Padişahın göti yırtıldı, men çıñdım eşige!
- Gaggula guuu!
- Padişahın göti yırtıldı, men çıñdım eşige!

Faik Koç

EK.2.GİDGİDİ MECMECİ ARPACIĞ TORBACIĞ

Varmış, yohmuş... Allah'ın ğuli çoħmuş... Bi geçi varmış, dört tene de yavrusi varmış. Birinin adi Gıdgıdı, birinin adi Mecmeci, birinin adi Arpacığ, birinin adi da Torbacığ. Anneleri gidi düzde ottiyi, bunnara süt getiri, süt veri. Geli ğapiya, diyor ki:

- Gıdgıdı! Mecmeci! Arpacığ! Torbacığ! Aç ğapiyi, men geldim. Galağan yedim, ğarnim toħ; südügen yedim, südüm çoħ. Ğulağımda su getdim, buynuzumda ot getdim. Aç ğapiyi men geldim.

Yavrular, balalari açılar ğapiyi. Geçi giri içerye, bunnarın sütini veri, bunnar ğarnını doyirilar, tekrar ğaħi, gidi. Bir gün bir ğurt alışı. Ğurt alışı, bu ğurt gidi ğapiya.

Ğurt diyi ki:

- Gıdgıdı! Mecmeci! Arpacığ! Torbacığ! Aç ğapiyi men geldim. Galağan yedim, ğarnim toħ; südügen yedim, südüm çoħ. Ğulağımda su getdim, buynuzumda ot getdim. Aç ğapiyi men geldim.

Gıdgıdı'nen Mecmeci diyiler:

- Ğapiyi açah.

Arpacığ'nan Torbacığ diyiler:

- Bu bizim anamız deyil, açmıyah.

Gıdgıdı'nen Mecmeci diyiler:

- Anamızdır!

Gıdgıdı'nen Mecmeci gidiler, ğapiyi açılar. Arpacığ'nan Torbacığ ğaçılar, gidiler tendirin küllesine. Bu ğurt gidi Gıdgıdı'nen Mecmeci'yi yiği çıħi, gidi. Ğurt gettikten sonra analari geli ğapiya.

Diyi ki:

- Gıdgıdı! Mecmeci! Arpacığ! Torbacığ! Aç ğapiyi men geldim. Galağan yedim, ğarnim toħ; südügen yedim, südüm çoħ. Ğulağımda su getdim, buynuzumda ot getdim. Aç ğapiyi men geldim.

Açılar ğapiyi. Analari baħi, ğalıplar iki tene.

Diyi:

- Hani Gıdgıdı'nen Mecmeci?

Diyiler:

- Vala, hal mesele bele. Biz dedik bu bizim anamız degil, onlar dedi anamızdır.

Ėurt ta orda beĥliyimiř. Geçinen ġurt dögışiler. Geçı vuri ġurdun hayalarına, parçaliyi.

Ėurt diyi:

- Vay hayalarım! Vay hayalarım!

Diyi:

- Balalarımı yemiyedin! Vay hayalarımı demiyedin!

Orda vuri ġurdi geberdi, parçali gidi.

Faik Koç

EK.3.HOROZNAN NENE

Varmış, yohmuş... Allah'ın ğuli çoħmuş. Hamamcının tasi yoh, külhancının baltasi yoh. Çarşıda bir ğari gezer, peştamalin ortasi yoh. Tek basar, çüt usurur heç kimseye faydasi yoh.

Horoz gider, bir çöplükte eyağınna eşer; eştiği zeman eyağına bi tiken batar. Ordan döner gelir, diyer:

- Nene! nene! Menim bu eyağımdan tikenı çıhart.

Nene de tendirini yandırmış, ekmek pişirecek. Tendiri de yanmiyi, dumanniysi. Allah'ın emrinnen horozun eyağından tikenı çıhari, ati tendire, tendiri yani. Tendir yandıhtan sora nene hamurini getiri, birañi, başli ekmek yapmağa.

Horoz gidi bi fırt gezi, geli, diyi:

- Nene! Menim tikenimi ver.
- Amman! Yaman! Horoz, tikenin attım tendire, yandı.

Diyi:

- Olmaz, benim tikenimi vereceñsen.
- Allah Allah! Senin tikenin yandı!
- Men ğabul etmem, diyi. Tikenimi vereceñsen.

Mecbur ğali, diyi:

- Ya tikenimi ya da bi deste ekmek ver bana.

Nene bi deste ekmegi büki, veri horoza. Horoz ali, ordan gidi. Gidi bi düze, bañi bi çoban süt sağıp tezek topluyup doğrıya süde.

Diyi:

- Çoban, ne yapisan!

Diyi:

- Yahu, ekmegim yoħtur, men bu tezzegi süde doğriyacam.

Diyi:

- Al sana ekmek.

Horoz ekmegi veri çobana. Çoban ekmegi doğriyi, ğarnını doyiri.

Bittikten sora, diyi:

- Menim ekmegimi ver!

Diya:

- Senin ekmeğın yedim.

Diya:

- Olmaz, ğabul etmem. Menim ekmeğımı vereceğsen. Ya ekmeğımı ver ya bir ğoç ver bana.

Diya:

- Allah belan versin! Get ordan bi tene ğoç al, get.

Gidi ğoyının içinden bi ğoç ali, gidi. Gidi bele bi köye. Baği köyde davul, zurna çalı; düyün...

- Bu düyünün sahibi kimdir? Düyünün ağası kimdir, gösterin?

Adam geli, diya:

- Selamaleyküm!
- Aleykümesselam!

Diya:

- Yahu sen al bu ğoçi kes! Düyünçilere yedir.

Adam ali ğoçi, kesi. Kestikten sora, bişiri, yediri düyün sahibi o düyünde. Aradan birez geçtikten sora diya:

- Menin ğoçımı vereceğsen!

Diya:

- Sen gettin, ğoçi verdin; men kestim, ğoçi millet yedi.

Diya:

- Men anamam, ğoçi vereceğsen. Ya ğoçi ver ya bu gelini ver.

Mecbur ğalılar, gelini veriler horoza; horoz ali, gidi. Gidi bi bahçanın kenarına, çıfı bi ağacın başına, diya:

Gaggula guuu!

Men bi tiken buldum!

Gaggula guuu!

Tikenı verdim, bi deste ekmeğ aldım!

Gaggula guuu!

Ekmeği verdim, bi tene ğoç aldım!

Gaggula guuu!

Ğoçi verdim, bi tene alliii pulli gelin aldım!

Diyer demez horoz ordan düşi, ağacın başından, orda öli. Öldükten sora orda yi, içi muratına geçi. Göğden üş alma düşi; biri man, biri hêkât diyen, bi de Faik abiye...

Faik Koç

EK.4.LEYLEK, TÜLKİ, HOROZ

Bi gün tülkinen leylek arhadaş olılar.

Tülki diyi:

- Leylek ğardaş, men seni bi gün davat edecem.

Leylegi davat edi, getiri bi sac ğoyi ğarşıya, bi satıl yoğurt töki sacın üstüne. Tülki özi yali, leylek orda ğali. Leylek dındığını vuri, bi kırtı gelmi dındığına.

Leylek diyi:

- Sen meni ağliyasın bele!

Leylek ğaî, gidi. Biğaş gün aradan geçi, leylek, tülkiyi davat edi.

Diyi:

- Tülki ğardaş, seni böğün davat edirem, ge bize.

Diyi:

- Olsun, gelirem.

Leylek ğaî, bi güğümde, ağzi dar bardahta hedik yapı. Tülki geli, otiri. Leylek getiri hedigi, ğoyi ğarşına. Özi bardahtan çıhardi, yi. Tülki orda ğali aç. Leylek ğarnını doyiri.

Tülki diyi:

- Leylek ğardaş, Allah senden razı ola(!) Sen doydun, men ğaldım aç.

Leylek diyi:

- Aklan geli, sen meni birahtın ac. Yoğurdi töhdün, sacın üstünde yedin. Tülki ğaî, ac susuz çîî, gidi. Gidi, o yana, bu yana dolani dolani, bi horoz görî orda. Horozî ğavali, tuta, ye. Horoz gidi, çîî ağacın başına. Tülki ğali yerde. O yana döni, bu yana döni baî horoz yenmi. Beîli horoz yene, gele, horozî yiye.

Diyi:

- Horozların beyazî!

Diyi:

- Nedür tülkilerin cambazî!

Diyi:

- Yen, ge! Ğılağ bi vaht namazî.

Diyi:

- Tülki ğardaş eylen! O yanan geli bi avcınan iki tazi gelsin cemaatnen ğılağ namazi.

Tülki diyi:

- He vallağ, ğırıldı abdesimin sazi.

Tülki ğaçi, horoz da orda ğurtılı, yeni, geli.

Huriye Koç

EK.5.TIKANLI HOROZ

Bir varmış, bir yohmuş. Evvel zaman içinde, galbur saman içinde bir süri horoz varmış. Bu horozlardan birinin bir gün ayağına tıkan batmış. Bu horoz çoğ acı çekmeye başlamış, ayağı şişmiş, incinmiş, ağrımış. Gitmiş bir nineyi bulmuş, demiş ki:

- Nine, nine! Ayağıma tıkan batmış, gel çıkar bu tıkanı.

Nene:

- Tamam horoz! Gel buraya, gel buraya tıkanı çıkarayım, demiş.

Horoz da çekmiş gitmiş ninenin yanına, uzatmış ayağını, nine göcaman bi tıkan çıkarmış. Horozun ayağı rahatlamış. Nine bir süri hamır yapmış, yakacağı hiçbir şey yohmuş. Ondan sonra horoz gidince diyi:

- Men bu tıkanı buldum, muni atım tandira.
- Bi güzel yaki, çöreklerini pişiri, güzel koğular orayı sari, horoz oynaya ziplaya geli:

- Nine, nine! Bana tıkanımı geri ver?

- Horoz, tıkan mıkan galmedi burada, hepsini yaktım. Çöreklerimi pişirdim. Sana verecek tıkanım yoh.

Horoz da demiş ki:

- Ya çörek ya tıkan!

Nine demiş:

- Valla tıkanım olmadığına göre, sana çörek verdim.

Çöreği veri, horoz kendisine güle oyni yola göyuli. Az gidi, uz gidi... garşısına bi çoban çıñi. Çobanın önünde bi göyin sürüsü.

- Çoban, çoban, çoban kardeş! Niye bele yapisin? Menim çöregim var, vereyim oni doğru ye.

Çoban çoğ sevini, demiş:

- Tezek yerine çörek! Ne eyi!

Çöreği ali, bi güzel sütinin içine doğru, o demir gabin içine doğru, bi güzel gashikli yi, karnini doyuri.

Horoz gene getmiş, gezmiş, dolaşmış, dönmiş. Ondan sonra demiş:

- Çoban, çoban! Ver benim çöreğimi, niye vermeyin çöreğimi?

O da demiş ki:

- Sen bana verdin, men de yedim. Niye isteyin şimdi çöreğini?

- Hayır, ya bana çörek verirsin ya geyin verirsin!

Çoban bahmış baş edemi yaramaz, gurnaz horozla!

Deyi:

- Men sana çöreği veremiyeceğime göre, al sana bir geyin.

Geyini veri. Horoz yine çok keyifleni. Güli, oyni tıngır mıngır yola geyili. Gidi bağı ki, bir düşün. Kendisine eğleniler, oyniler bir yandan da yemeği yapmayı düşünen çok insan var.

Deyilermiş ki:

- Biz ne pişireceğik? Bu düşün yemeğsiz olmaz, ne pişirip yicik? Deyi düşünilerken horoz imdatlarına yetişi.

Deyi ki:

- Bağın, size bir geyin. Alın bu geyini kendinize güzel güzel pişirin, düşün yemeği yapın, yeyin.

Oradaki düşün halkı çok sevini. Hemen aliler geyini bi güzel pişiriler herkeşe veriler, yiler. Ondan sonra gurnaz horoz yine dönüp, dolanıp geli, dey:

- Ya bana geyin ya bana gelin! İkisinden birini vereceğsiz.

Demişler:

- Ne verecek, deyiler. Gelini verecek. Başka çare yok.

Horozdan gurtuluş yok. Horoza gelini veriler. Ondan sonra gelini alıp gidi oynaya oynaya, davulu da elinde horoz dey:

Dimbata dimbata dim!

Tıkanı verdim, çöreği aldım,

Çöreği verdim, geyini aldım,

Geyini verdim, gelini aldım,

Dimbata dimbata dim!

Zübeyde Demir

EK.6.DERVÜŞ BABA

Bir padişah varmış. Padişahın heç çocuğu yoħ. Ğalınmışlar bir arada işte hanımnan özi. Bi de baħarlar ğapi açıldııı, bi dervüş çıħdı, geldi.

Deyi:

- Selamünaleyküm!
- Aleykümesselâm! didi padişah.

Dervüş oturdi, yedi, içti.

Bizim padişah dedi:

- Menim çocukum yoħtur.

Dervüş çıħartti dagarcığından bi büyük alma. Munın yarısını verdi ğariyaa, yarısını da padişaha viridi.

Dedi ğadina:

- Buni siz yeen, hamile olursız.

Bi zeman ğaldi. Ğaldııı, zeman ay aydan geħti, ğün ğünden geħti; bu arvat hamile ğaldi. Hamile ğaldııı, epeyce ğaldi... İşte, dokuz ay tamam oldi, hanım dogdi. (Anama diyim.)

Dervüş baba dedi:

- Men gelene ğadder ğız olsa benimdir, oğlan olsa senindir; padişaha dedi.

Padişah daa durdi, ğaldi! Arvat doğdi bi ğız.

Padişah da dedi:

- Dervüş: “Munın adını biraħmayın, dedi; men gelene ğatter.” Daha ne idek, elimizden gelmeyi!

Ğızı aldılar, böyittileeer. Ğız bösböyük oldi.

Bösböyük oldııı, padişah dedi:

- Daha gelmez, dervüş baba gelmez!

Ğaħdılar, çığırdılar böyükleri.

Dediler:

- Biz bu ğızın adını biraħak. (Anlısan!)

Onlar da milleti çağırdılar. Bu dedi: “Fevziye”, o dedi: “Azize”, o dedi: “...” Birden ğapi açıldı. Dervüş baba çıħdı, geldi.

Dedi:

- Adi ğalsın Fatma. (Anliyisan!)

Ĝız da on beş, on altı yaşlarında olup. Ĝız bi kere deli olılar. Padişaktır, hazinesi, definesi bu ğızın elindedir.

Dedi:

- Verin, aparam!

Dedi:

- Baĥ, bu hazineyi ğorisen, açım? Baĥ ğinen bu hazineyi verim?

Dervüş babaya dedi:

- Sen bu ğızı ğötürme!

Dedi:

- Valla ğötürecem!

Aĝladılar, sızladılar çare idemediler. Neyse... Aĝzım eyle kuruyuuup! (Anama diyim.) Muni, ğaĥdılar aĝırnıncan altın, amarat, hazine verdiler. O zemanda atta yürirmişler. (Anliyisan!) Buni mindirdiler bi ataaa. Atla buni aldı, getti dervüş baba. Getti, buni altıninan, amaratınan yola saldılar, aĝliya aĝliya. Neyse... Buni aldılar, getdiler, epeyce bir zemi geçtiler. (Zemi dedigim; bele tarladır.) Get, get... Getiiii...

Dedi:

- Ĝııız!

Dedi:

- Ne!

Dedi:

- Yen attan!

Ata mindirmişler.

Deyi:

- Men nece yenim? Yenim, eyaĥlarıma tıkan batacak! Men yenemem!

Deyi:

- Yoĥ, yeneceksin!

Buni yendirdi. Yeniii, gidiler. Gidi, gidi, gidiii... Bi de döni ensesine, dervüş baba baĥi ki, ne baĥa!

Diya:

- Çıĥart elbiselerini!

Çıĥarti, ğız ğali geceliĝiyle, gecelik altında ğali. Gidiler, gidiler...

Diyl:

- Attan yen!

Attan da yenl. Attan da yenlll, gldler.

Diyl:

- Düş arhama gel.

Geli, geli... Gldler, gldler... Bir üskek dağa çıhılar.

Çıhılaaar, diyl:

- Çıh!

Çıhlll. Geliler bir eve. Evde bir odanın ğapısını açlll, bañl; hıçbir şey yohtur odada. Dervüş baba buni alı içeriye, ğapiyi örtly. Ğapiyi örtly, gld. Gldl, az ğalı, çoğ ğalll. Bı de ğapiyi açl dervüş baba!

Diyl:

- Ğllz!

- Ne! diyl.

Deyl:

- Aha! Bu lki parça etı verdim, sen buni ylyeceksen!

Dlyer demez, dey:

- He, yerım.

Dervüşün ğorhusından diyl:

- Yerem!

O atı, gldl. Bu ğaldırı, ğoyı halının altına, heslrın altına ğoyı. O zaman heslrmlş. Heslrın altına ğoyı, ğalı. Bı lki seat sonra gldl, diyl:

- Bañım, ğörem; bu etı ylyıp mı, yemylyp mı bu ğız?

Geli, diyl:

- Etı yedın?

Diyl:

- He, men etı yemlşem.

- Çığırım etı?

Diyl:

- Çığır!

Çağırır çağırmaz, et raap rap geli, dervüşün ğarşısına geli.

Diyl:

- Men dldın kı sen; "Men yirem, men ylyecegem." Nlye yemedın?

Diğer demez, diyi:

- Yemedim.

Diyi:

- Men gidirem! Sen bu eti yemiyesen; geleceğim seni tavandan asım!

(Anliyisan!)

Bele duri ğali. Ne he deyi ne yoĥ.

- Yarabbi! Yarabbi! Men ne yapım, men nic'idim?

Yine az ğali, çoĥ ğali. Bi de baĥi; bir ğapının deliginden bir tene bi bişik geldi. (Anliyisan!) O bişik geldi, ğızın ğarşısında durdi. Ele bu eti aldı eline, bele ditti verdi kediye, ditti verdi kediye. Kutaldi, et kutaldi.... Ğaldi, iki saat sonra diyi:

- Ğapiyi açam, baĥam, görem ki; bu yedi mi, yemedi mi bu eti? Açti.

Diyi:

- Ğııız! Yedin mi eti?

Diyi:

- He, yedim.

Diyi:

- Çağırım mı?

Diyi:

- Çağır.

Eti çağırı, et diyi:

- Niye meni çağırdın? Men issi issi barsakların içindeyim.

Diğer demez ğızdan et arhayın olup gidi. Get, get, get gidiii. Aĥşam oli, ğıza yemeĥ getiri, ğız yiği. Neyse... Gidi, bi daha geli.

Diyi:

- Ğız! Baĥ, men gidirem, bi seneye ğadder gelmiyeceğim

Diyi:

- Gidisen git, gitmesen gitme!

Öğle gidi, sabahnan geli! Dervüş baba geli!

- Bu dedi ki; "Men gidirem, gelmiyeceğim!" Bu nice gelmiş?

Ğız ğorĥi. Bi, iki gün de ğali. Ondan sonra diyi ki:

- Ğız! Men gidecem, aĥşama yaĥın gelirem. Gidi, daha bi sene gelmi.

Ğız ğali, ğali eğleniii. (Anama diyim.)

Ġız diyi:

- Bele olmaz, men ğahım!

O yana baĥi, bu yana baĥi, baĥi; bele bi top anahtar. Ġırĥ tene anahtar! Bu odaların birini aĥi. Baĥi, ne baĥa! Ġızlar, gelinler, bütün uřaĥlar bütün direktan asılı! Duvardan asılı! Bütün asıp! Hani dervş baba! Ele dikili ğalılar! Geli, gidi heyvanın iĥine. Heyvanın iĥine gelir gelmez baĥi ki; heyvanların kimisi boĝazlanıp, kimisi diridir, kimisi ldir! Onlari da aĥi, azad edi, gidi. Geli, gidi (Anliyisan!) bi merangozun ğapisini aĥi, baĥi; merangozlar bütün ĥalıřılar, yapılar mobilya, işte merangozdur.

Marangoza diyi ki:

- Sen man bir tene bu ğadder (Eliyle işaret eder.) ğafes yap.

Deyi:

- Hay hay! Olsun.

Atlara da gidi, baĥa. Atlar, heyvanlar bütün dervş baba saĥliyip bele ğalılar.

At diyi ki:

- Baĥ, men ylerem, baĥ bu ğafesi yaptırdın sen! Sen mineceksen menlen beraber gidek?

Diyi:

- Olsun!

Ali ğafesi, ğoltugunaaa. Ata mini, gidiler. Get, get, get, geet... Gidiler.

At deydi:

- Baĥ, benim ĥ tene ğılım var, at ğlıdır. Buni men itecegem, muni yandırır yandırmaz, zora düşsen meni ĥaĝırırın men gelem.

- Hayhay, olsun!

(Anliyisan, bi kere bacima diyim.) Geli, ğafesi ali. Geli, baĥi ki dervş baba gelmiş. Dervş baba geldi, ğız giri ğafese. Ġız giri ğafeseee, ğafeste girer girmez, ĥayın kenarında diyi:

- Bu geldi, men bu ğafesi atım ĥayın kenarına ğrmesin!

Dervş baba geli, gidi denizin kenarina baĥi; bi tene ğafes. Bu yanina baĥi, o yanina baĥi.

Diyi:

- Bu nedir?

Bele fırlati, gidi. Fırlati, gidi, neyse... Dervüş baba gidi evine. Ğız, ğılı buna yandıri. Bañi, at ğarşına çıhtı.

Deyi:

- Allah eşkına, hadi gidek at!

Miniler ata, gidiler. Gelileeer, gidiler bir zeminin yanına. Dervüş gidi evine bañi; ne dami ne daşı ne adami ne arvadi...! Bütün heppi azad edip gidip. Bu mini bi ata gidi, işte dervüşdür! Get, get, geet...

At diyi:

- Bi arhan dön, bañ! Ginan görek, bu dervüş baba neriye gidi!

Ğız diyi:

- Arhamda ele bir ğara bulut geli ki, bizi bele tutsa hepimizi bi anda ğoyacağ.

Geeet, gidiler; ancağ yetiriler başka bir padişahın melmeketine. Neyse, gidiler.

At diyi:

- Aha! Men seni birağıram buraya, men gidirem

Bañi ki, ne baña! Başını ğaldiri, bañi; on kat dam, dam daş! Ele ğali, o damin yanında ğali. Ğali, ğali, ğali... Ne geleen ne giden!

Sabahnan padişahın oğlı çıñi, bañi ki, ne baña! Bi tene nazik ğız, duvarın dibindedir.

Cariyelerine diyi ki:

- Gidin alın buni! Alın, getirin!

Gidiler, alılar getiriler. Bañi ki, ne ğııız?! Hürri, peri! Ali, geli buni yanına. Bi gün, beş gün, on gün bu cariyeler buna tağıllık edi.

Diyi:

- Bu padişah bizi söyletmiyi, bu ğızı nice söyleti?

Bi gün de diyi ki:

- Bu ğıza yemegini verin, siniyi verin bu ğız getirsin.

Ğıza veriler. Ğızı götüri padişahın yanına. Padişahın oğlının yanına gidi. Padişah bañi, ne bañaaa! Ğız, peri kimin! Ğali.

Deyi:

- Getmeyeceksen! Ğalacaksan burada. Neyse... Bi, iki seat, üç seat ğali. O cariyeler birbirlerine diyiler:

- Yarabbi! Bu Kürt midir, kimdir, nedir? Buni niye biraħmadi, bu ele ğaldi? Hani Kürt'dir, ğalir yapışir bi yerde. Açılar, baħılar ne baħa! Ğapıyı döğiler, baħılar ki; ğız peri! Ğız hūri, peri!

Diyi:

- Gel, gidek.

Padişah diyi:

- Men bilmirem, ğalsın!

Bu ğali neyse. Bi ğün, beş ğün... Padişah buni ali, padişah bu ğızı ali. Aali; işte toy edi, düğün edi. Onnan, padişahtan, iki tene oğlı oliyi. Oğlı oliyi, bir ğün gidiler, o oğlanlar gidi sokakta aşık oyniler; iki ğardaş birbirlerinnen oynarken bi tene herif geldi.

Diyi:

- Gelin buriya, siz kimsiz?

Diyi:

- Vallah, biz de bi padişahin oğluyuk.

Diyi:

- Anan kimdir? Baban kimdir?

Diyi:

- Valla, benim anam, bi tene ğız gelmişti buriyaa duvarın dibine.

Menim annem, babam aldı geldi getirdi, özine nikah etti. Biz o hanımınan iki tene oğlan oldi. (Anama diyim.)

Dervüş baba diyi:

- Ğızı eyi buldum!

Neyse... Bi ğün, iki ğün, üş ğünde dervüş baba diyi:

- Bele olmaz.

Gidi ğuyumçıya. Bir kemer yaptıriyi. Kemere baħsan, ğıymiyisan baħasan!

Diyi:

- Baħ! Men bu kemerin bütününe verirem yüz milyona, bu padişahin oğlu gelse yüz liraya.

Diyi:

- Olsun.

Geli, gidi. Bu dervüş baba gidi gıyımçunun tükenina. Kemerı veri bu gıyımçıya

Diyi:

- Baħ, kim gelirse yüz bindir. Bu yüz olsun.

Neyse, geliler. Dervüş baba tükena asi. Padişahnan arvat gidiler gıyımçıya. Baħi ki, ne baħa! Bir kemer! Kemere baħısan, gıymiyisan baħasan.

Diyi:

- Bu ğaçadır?

Diyi:

- Halka veririm yüz milyona, san yüz kağıda verecem. Aman arvat!

Allah eşkına almiyasan buni!

Arvat şüpheleni.

Diyi:

- Allah eşkına! Olmıyı olmıyı alasan.

O yana edi, bu yana edi.

Diyi:

- Almayacaksın?

Almiyi. Geri gelürler evlerine, oturılar, ğalirlar. Gece oliyi. Ah, derüsi günü, gidi bir şemşiyeciye.

Diyi:

- Baħ, bu şemşiyeyi padişahın oğlu gelip isterse halka verisen bi akçaya, bunlara ver bin akçaya.

Gidiler, istiyiler:

- Bu ğadaya ver.
- Men size verirem bin akçaya.

Diyer demez;

- Alak, deyi.

Deyi:

- Heç men de istemirem sen alasan!

Deyi:

- İşte, al!

Ali, getiri. Getiriler eve. Er, arvat geli, getiriler. Neysee... Oturiler, yiler, içileer... Bunnar yatılaaar. Bu dervüş baba ğapiyi açiyi, giriye içeri. Heman ğızın yuħusını bağlamıyıp. Padişahın, padişahın oğullarının heppisinin evin küfletini bağliyi.

Birden diyi:

- Ğııız! Gaah, seni aparacam, seni edecem kırti kırti!

Diyi:

- E, men netmişim?

Deyi:

- Yoħ olmaz, seni edecem kırti kırti!

Ğazani ğoyiii, neyse ğazani biraħi havureya, oduni ati üstine, suyi ğoyip.

Diyi:

- Bu ğazanda men seni pişirecem!

Hepsinin de yuħusını bağliyip o dervüş. Evin küfletinin bütününün yuħusını bağliyip. Ğız daha bi şey diyemi. O yana, bu yana...

Ğız deydi:

- Netmişem?

Yalvari, baħi dervüş babada hiyır yoħ.

Diyi:

- Bari dur ginaan, men bi abdest alım, namaz gılım, gelim; sen meni at ğazana!

Diyi:

- Get!

Ğız gidi abdest alı, namaz gılı. Eyle bağırii, eyle bağırii... Denizde balıħ diyi ğıza:

- Baabaa! Baaba! Baba! Sen meni oyattın. Men eyle hestadım, eyle yaram vardı. Sen meni bağırdın, ancaħ bi kırti yatmışım, oni da sen oyattın. Gidersen rafta, baħarsan rafta yuħu sularıdır! Dervüş baba saħliyip. Gidersen, raftan yendirirsen, ğırarsan, sepersen evinizin küfletinin üstine. (Anliyisan!)

Bu geliyi. Baħi o yana, bu yana. Baħi ki, su! Hekkatten de su! Oni giri, çaali. Geli bütününün üstine suyi serpi. Suyi serper serpmez padişahın oğlu

ğahıp bütünü de ğaîlar. Padişahın oğlu da ğaî, bütünü de ğaî, uyani. Baîlar ki, bu dervüş baba! Dervüş babaa ğazani ğaynatıp hazır ediip; ğızı atacak ğazanaa!

Ğuyumçi deyi:

- Allah eşkına! Siz bilisiz man ne oldi?! Men san dedim, buni alma! Bu şemsiyeyi alma! Aha! Dervüş baba geldi, sizin ğolinizi, budunizi bütün kesdi, heç habarız olmadı.

Padişaha diyi ki ğız:

- Aha, işte meni atacağ ğazana, bele edecek!

Ğız bele diyer demez, ğaî.

Dervüş baba diyi:

- Seni gerek ğazana atağ!

Padişahın ğapısında da aslan, ğaplan varmış.

Padişah diyi ki:

- Aslan tut! Ğaplan yırt!

O aslan tuti, ğaplan da yırtı.

Fevkiye Sancak

EK.7.MIHLANAN ÇARH

Bir gün padişahın ğızını geliler istemege. (Anliyisan!) Buni istiler. Alırlar, gidiler. Babası dünyanın hışırını, altınını, hazinesini veri bu ğıza.

Bu ğızı attan miniler, gidiler muni geçirtmege. Ele arhasi duri, sonra millet... Millet de bunun arhasında geliler. Ğız da attan minip gidi. Bañi kiii, bir dervüş geliyi. Dervüş geli, bu gelinin ğarşısına. Gelindir, aparırlar, padişahın ğızını aparırlar.

Ğız diyi:

- Dervüş baba neriye gidisen, nerden gelisen?

Dervüş diyi ki :

- Bu vaziyeet, bu altiin, bu amaraat, bu aat...Sen neriye gelisen, nerden gidisen?

Ğız diyi:

- Meni götürüler gelin etmege. Gidirem...

Ğız bele atin ciravını tuti.

Ğız diyi:

- Dervüş baba, gel felegin çarhını mihla bañim, görem; men bu halda ğalıram mı, yohsa ğalmanam mı?

Bele diyi. Dervüş baba diyi:

- Hey! Be ğalmazsaan! Ğalırsan nece ğalırsın?!
- Yoh, feleğin çarhını mihla bañim; men bu halda ğalacam mı?

Ğali. Ğali, gün günden geçi, ay aydan geçiyi... Bu padişahın ğızı ele bir hala geli; dilenmege geli. O hazine gidi, o at gidi, o araba gidi... Herbi şı gidiii! Bütün gidi elinden. Gidiii, ğali. Bu düşi dilenmege. Dilenmege düşiii, geliyiii, dilene dilene bu dervüşün ğapisına. Ğapiyi dögi, dervüş açi. Dervüşün gözleri kor olup.

Dervüş diyi:

- Gel içeriye. Men seni tanıdım, sesinden tanıdım.

Diyi:

- Nece tanıdın?

Dervüş diyi:

- Sen o değildin kin; atını cilavını men çekdim, sen bu ğadde atnan,

arabanan gididin. Sen man didin: “Gel, felegin çarhını mıhla; men bu halda alacagım mı?”

- Aha, işte men almadım.

E, dileniii, geli dervüş babanın evinde ali. (Anama diyim.) Aha, işte bitı, gidi burda.

Fevkiye Sancak

EK.8.FEHİMSİZ GELİN

Bir ğaynana varmış, bi de bi gelin varmış, bi de bi ğaynataaa, bi de oğulları. Sabah oliyi, ğaynana, geline diyi:

- Ğağ, get ginen inekleri sağ, gel gine.

O da diyi:

- He, gidim.

Gidi, inekleri saği. Oturi, saği. Sağar sağmaz bir gada çıharti. (Anama diyim.) Ele kofisini ğaldırı, ğoyi inegin başına. (Evelin çoğ fehimsiz adamlar, şimdi akıllıdırlar!) Çıñi, geli eve, südi birañi o yana.

Ğaynanasına diyi:

- Ana! (Ğaynanaya da ana demezler, sevmezler ğaynanaları da! Eyle değil?) Men gittim inegi sagmaga, gettim oturdum bi gada çıhartım.

Diyi:

- Vallah, heç üzölmeeee! Heç üzölmiyesen. Ğaynatan gelsin, inegi kessiiin. Bu gadanın fetvasını versin, bele olmaz.

Eri de bilmiyi ha! Gelinin de ğocasi bilmiyi ki, nedir ne değil. Herif ağışam geli eve, sinir tuta. Ğaynata boğa kimin! Geli, neyse...

Deyi:

- Heerif!

O da diyi:

- Ne?

Deyi:

- Sen hiç bilisen ne olip?

- Ne ola?

- Herif, arvat gidip ahuraa, ahurda bir gada çıhartııı, kofiyi ğaldırıp, ğoyup inegin başına.

- Neye üzöleen? Heç üzölmesin!

Herif ğağı, inegi kesiyi. Bösböyük herif gada çıharti. Herif ğağı gidi, inegi kesiyi. Ğadıyi, ğaymakami, reisi heppisini çığıri.

- Gelin, bu gadanın fetvasını verin! Bele olir mi?

Ğocasi da ğapının yanında elini ğoyup ele duri. Zaten ğocasi da delimiş! (Anama diyim.)

Ėadi, ġaymakam, reis geli.

Diyiler:

- Gelini çıġırın, gelsin.

Gelin geli, oturi. Başına bi kırmızı örtük örtiler. Gelin geli, ġaymakamın yanına.

Ėaymakam diyi:

- Ėızım zart! idi
- ...(Ėüya gelinlik edi!)
- E, bacım cıv! idi
- ...
- E, anam fısss! idi
- He! deyi.

He! diyer demez eri orda dinliyi.

Deyi eri:

- Vaaa! demek bele. Menim ailem bu ġatte deliler. Men bu melmekette dünyada durmanam. Başımlı alim gidim. Ėaĥi, gidi. Ėaynatayi, babasını, anasını pis avradi ġoyı, ġaĥi, gidi. Gidi, gidi, gidi... Baĥi ki, memlekete ulaşı. Baĥi ki, bi anaaa, bi heriiif, bi ġız oturuplar. Bi örtme var, o örtmenin başında aş ġaynıyi, aş içiler. (Anama diyim.)

Herif diyi ki:

- Bacım, man bi ġaşıık su getir?

O da diyi:

- Hay hay! Gidim, getirim.

Gidi, bulaġ yaĥındamıř, ali, geli. Ali, oturiiii, eyle aġliyi, eyle aġliyi... Baĥi ki, bulaġın başında bi çiçek! Suyi dolduriyii...

Ah! idi, ah! idi.

Bu misafir bize gelediii,

Meni aladiiii,

Menden bi ogli oladiiii,

Düşe bulaga,

Bu çiçeġi ġopardadi,

Vay babosiii! Vay babosi!

Ġali, ġali, ġali... Anasi geli.

- Ohooo! Sen ħardada mısın? Suyi niye getir misen?

Diyi:

Anaaa, anaa hiç dime!

Bizim bu misafir bize geledi,

Meni aladi,

Menden bi ogli oladi,

Geledi bu çiçegi ġopardadi,

Vay babosi! Vay babosi!

Bunlar hepbi oluplar. Ġali.

Herif diyi:

- Men, bi dur baĥam. Men bi ġaĥım gidim; munlar öldüler, ġaldılar?

Herif geli, baĥi ki, ne baĥi!

Misafir ġardaaaş!

Sen bizim bu ġızı alasiıı,

Bizim bu ġızdan bi oġli olasi,

Bu çiçegi ġopartasi,

Vay babosi! Vay babosi!

Valla, herif orda deyi:

- Tuuu! Gettim evimden delilerden ġaçtım, daha beter delilere ulaşdım.

Neyse... Ġaĥi ordan, gidi. Get, get, geeet... Gidi, gidi... Baĥi ki, bi uzzuun, incee; ġarra ġurri bi arvat geli.

Diyi ġadina:

- Baĥam, sen ħare gidisen?

Diyi:

- Ĥare men gidim? Gidirem ġora.

- E, diyi. Gora gidisen sen! Allah eşkına, benim babami gorda çoĥ ceza veriler; men düşimde görirem. Ġırĥ tene altını var; verim, apar ginen gorda ver, ginen babami azaptan ġutart, diyi.

Diyer dimez herif diyi:

- He! diyi. Git, getir.

Gidi getiri. Herif ğoyi ğoyninaaa. Geri döni, gidi eve, yeyi, içi.

Deyi:

- Men bizim delilerden ğutaldim, gettim daha beter delileri buldum!

Anama diyim, aha orda da bu masal biti.

Fevkiye Sancak

EK.9.ZÖHRE BANİ (GITMENÇO)

Zeman zeman içinde, zeman kalbur içinde... Eşekler döşekte oturdı, develer hemam içinde.

Zemanın birinde bir padişah varmış. Evladi yoğmuş. Bi gün bele bahçasında oturmuş, çoğ düşünümüş. Bi dene dervüş ğapıdan girmiş içeri.

Didi:

- Selamünaleyküm!
- Aleykümesselam! didi.

Didi:

- Hacı, sen niye düşünisen elin özinde, dirsegin dizinde? Biz düşünük ki, gece günüz rızğ dolanırırğ, rızğa gidip gelirik. Bu devlet, bu zinnet; bu meşagğat!

Didi:

- Nedim devleti, nedim zinneti!

Didi.

- Niye?

Didi:

- Evladım yoğtur!

Didi:

- Evladın yoğtur? Bağ, sana bir elma verecem, o elmayı yiyeceksen. İnşallah, Allah sana bir ğız evladi verir. İsmi, Zöhre Bani'dır; hama gözi dışarda olacağ.

Elmayı aldı. Ağşam eve geldi. Almanın yarısını verdi hanima, yarısını da kendisi yedi. Get zeman, gel zeman... Onnarın bir ğız evladi oldii. İsmi de Zöhre Bani birağtilar. Güzel bi ğız; padişah ğızı. Camlarda böyittiler, ipeklerde böyittiler, türlü yemeğlerde böyittileeeeer; ğız böyidi. Ğız böyidi, ğaddini buldi. Bi gün, serayın penceresinde oturıp bele dışari bağıp. İki tene bele genç birbirine ğonuğtilar.

Didiler:

- Ecaba, bu gacelenin beyazlığ gibi beyaz, ğarasi gibi de ğağı, gözi ğara! Bir yerde ğara heğbir kimse var midir?

Biribirine didi. Biri de didi:

- Var!

Didi:

- Kimdir?

Didi:

- Hint padişahının oğlu. Ğaradeniz'in, Akdeniz'in arasında bir ada var, ordadır. O güzellik onda.

O demeynen ğız duydu, ğız aşık oldu. Ğız  yle aşık oldu ki, beyle deli oliyi. (Her Şeye bir sebep lazımdır ya!) Anası gidi, geli odasına; cariyesi, hizmetçisi gidi, geli, ba i. Hiç hizmet inen ele ala adder olmi, heç  onu turmiyi. Gitti.

- Hanim! Valla Z hre Bani'nın başında bi i  var. Ne bizi  onu turiyi ne biznen  onu iyi! Neyin nesidir bilmirem?

Hanim getti.

- Ğızım! didi; san n'olip? Senin derdin nedir, sen niye beyle       lisin? Bize de gine.

Didi:

- Hiç bi      tim yo tur. Size ne!

Getti, padişaha didi:

- Padişahım sa  olsun. Valla, Z hre Bani hasta midir? Sevdali midir? Neyin nesidir? Hal ba  a hal olup.

A liya a liya içeri girdi.

Didi:

- Ğızım! Allah'a ba irak, evlat diye san ba irak. Sen niye beyle yapisan?

Didi:

- Hiç, baba!

Ba i, yo ! Ğızın rengi getmi , o güzelliği solmu ; heyvaların reng almış. Getti, meydana ba ti. Meydanda bi  u  satılar. Güzel bi  u  satılar.

Dedi:

- Evladım satılık mıdır?

- Evet, didi.

Didi:

- Ğa a verirsen?

Bu ğade paraya mi, altına mi verdi. Ğuşı aldı, verdi işçisine.

Dedi:

- Götür, birağ Zöhre Bani'nın odasına.

Götürdi, ğızın odasına birağtı. Padişah ağışam geldi.

- Zöhre Bani, ğızım! San layık bi ğuş aldım, gönderdim. Ğuşla eğlen
genen.

Dedi:

- Ne yapacam ğuşı? Kim san didi ki ğuş getir?!

Padişah didi:

- Allah'a bağıırık, bir evlada bağıırık; sağ olsun, var olsun, Allah
esirgesin!

Ğuş bele ki, etrafında döni döni, geli buna dındıklı, cırmaliyi! Ğız vurdi bi
tene ğuşa!

Didi:

- Menim derdime bağ, onunkine bağ?!

Gitti, ona ğuş didi:

- E, padişahzade derdin neyse bana söyle, niye meni vurisan?

Ğuş ğonuştı! Ğuşlar ğonişilar daha televizyonlarda!..

Ğız didi:

- E, derdimi san desem?!

Ğuş didi:

- Senin derdine ortağ olurum, ğorğma!

Didi:

- Valla, Allah almasın! İki deliğanlı bele ğonuştılar, men de oni
duyandan beri bele bir hal olmişam.

Dedi:

- Ondan ğolayı ne var! Ne zeman istersen seni götürüm.

Didi:

- Götürürsen kimse duymaz?

Dedi:

- Yoh, seni ele gece götürürem, getiririm hiç kimse duymaz.

Dedi:

- Bu ğadder ğuyruĥ, bu ğadder su alisan yanığa. Be ho! diyende ğuyruĥ atasan ağzima, ho! diyende su verirsen ağzima. Men biraz guvat alım, seni götürem inşallah. (Ĝuş senin ğuşun deĝil ki, yıĥasan. Ĝanadını açıp aynı helikopterler gibi.)

Gece gettiler. Gece gettileer, ğuş megerse orayı bilümüş; pencerenin kenarına ğondiii. Pencereyi açtilar, ğız girdi içeriye. Ĝız girdi içeriye, baĥti, deliĝanlı yatıp. Hakikaten de o diyen adamların didiĝi gibi; ğaşa göze baĥisan, aĝza dudaga baĥisan, efendim, saça baĥisan elvan elvan bir şemama gibi oĝlan yataĥların içindedir. Ondan sonra ğız, neyse, biraz oĝlanna eĝlendi. Ĝız, hani şey etti, hani oĝlan eĝlenmesin...

Eĝlenmesiin, zeman geĥti, ğuş diyi:

- Zöhre Bani! Vaĥıt geldi. Gideyik, babangil ğaĥmadan gidek.

- Eyi, dedi.

Oĝlanın iki üzinden, yanaĥlarından da öpti. Geldi, çıĥti dışariya, bindi ğuşa, yalla gittiler. Get, get, get... Serayından içeri girdi, padişah nemaza ğaĥti.

Didi:

- Eyi, vaĥtında gelmişik.

Ĝız da abdest yaptı, namazını gıldı. Ondan sonra, ğız daha gitti aradıĝını buldı, geldi. Gamsızce yatmış kendisi de. Cariyeler yemeĥ getiri, suyi, salatayı getiri; yeyi, içi, daha neşesi açılmış. Bi müjde verdiler anasına, bi müjde verdiler babasına; Zöhre Bani eyileşmiş... Eyileşmiş, eyileşmiş aradıĝını bulmuş. Üş ğün bele oni götürdi, getirdi ğuş.

Gelek oĝlana. Oĝlan sabahnan ğaĥi, aynaya baĥi; baĥi üzi lekelenmiş. Ĝaĥi işçilere ğızı, döki, vuri!

- Menim odama girmişsiz!

Anasi deyi:

- Oĝlum, senin odana kimse girmez. Sen bunlari niye vurisan? Niye dövisen? Niye?

Deyi.

- Ana! Valla men aynaya baĥıram, benim üzüm bir hal olup.

- Oĝlum, dedi; men seni örgedim?

Dedi:

- Ğaç gün?

Dedi:

- Bögün, dördüncü gecedir.

Dedi:

- Men seni örgedim? Sen barmagın biraz yaralı, bi az tuz birağ barmagina. Onun acısına yatamazın. Gelen adami göresin.

Anasının sözini tutti. Ayni o şekilde etti. Gece bahti, şark! pencere açıldı.

- Ahh! Kimse geldi.

Ğapi pencereden açıldı. Bi tene nazenin girmede içeriye! Bir cennet hurisi geldi!

Dedi:

Ğanafilsin, darçınsın!

Neden beyle hirçınsın?

Ne büyüksün ne küçük,

Asıl benim harcımsın.

Asıl harcı girdi içeriye,

Aramağla bulunmaz,

Ğurban olım tüpiye,

Vurar, getirir ğapiya.

Ondan sonra oğlanı öpdi, sevdi. O yana döndi, bu yana döndi, geldi, goşti.

Ğuş deyi:

- Zöhre Bani, bağ vaht geldi. Baban ğağma zamanıdır. Bağ meni, yolda gel, gidek.

Bu ikisi gitmege, oğlan buni tutti.

- Hey gidinin ğızı! Odama gelen sen misen? Senin üzinden men çoğlarını dövdüm, vurdum.

- Aman meni birağ! Zeman meni birağ!

- Yoğ, gelip zaten gitmesen!

Yemin etti, ant etti; yüzühlerini de değıştiler.

- Bu yüzüğüm senin, sen de yüzüğünü bana taħ.

Yüzüğün ver saħlıyım,
Gül yerine goħlıyım,
Tari topasi olsun,
Barmağima taħmiyim.

Oğlan adın yagiptır,
Gün dağlara doğuptur,
Verdiğin harften yüzük,
Barmağımı boğuptur.

Ondan sonra geldiler, geldiler... Gel gele yarım saat ğalıp ki, uğraşalar.
Şafak sökti, yer ağardı, yendi yere.

- Zöhre Bani! Yen, didi.
- Aman! Zeman! didi.
- Yoooh, baban meni satın aldı, getirdi. Seni mana emanet, meni san emanet. Men seni apardim, getirdim. O derse benim ğızımı nereye götürerin, getireyin? Men rezil olmam!

Ġıza:

- Yen! didi,

Özi, pervaz etti, gitti. Yarım seat ğalıp serayına biraħti, getti. E, ğız. Ġızın evi yıhılsın! Ayın on beşidir. Bele ğızı görenler deli olırlar. Ġız o yana gezi, bu yana gezi.

- Men nedim, net meyim?

Heman bir dereye yendi, bi düzlüğe. Baħti, bir çoban ğoyun otariyi. Çobana altın verdi, çobandan ğoyun aldı. Ġoyuni kesti. Ġoyunun içini aldı, seregini temizledi, serdi güne ğuritti. Saçlarını toparladı, başına geçirdi oni. Çobanın üst başını da parasınan aldı. Üstüne geydi. Etti özini bir keloğlan. He... Yola düşdi getti. Getti, getti, getti, geeeeet... Bir vilayete girdi. Gitti bi ğapiya.

Dediler:

- Nedir, neyin nesidir?

Didi:

- Misafir diyardan geldim işte. Bu gece, burda sitar olım.

Dediler:

- Hoş geldin, sefa geldin!

Ġız baħti. Bir deliġanlı, beyle ema saħi baħi dökülmüüüüş, bi üfürsen düşer; o ġader zayıflamış, ele durmadan acam! deyi. Onlar da eyle durmadan yediriler, durmadan yediriler.

Dedi:

- Hanim, bu senin neyindir?

Didi:

- Oġlumdur.

Didi:

- Niye bele olıp?

Didi:

- Heç biz de bilmeyik. Geceeee gündüz yediririk; ema “Acaaam, acam!” deyip.

Ġız anladı, bildi onun derdini. Sabanan ġaħti.

Dedi:

- Hanim, ġadinlari topla, gidin hemama, üstüz başız kir, pis, pas!

Men sizin bu oġlana baħarım, yedirirem.

Didi:

- Nerde yedirirsin? Allah aşkına aç ġalır, ölr!

Dedi:

- Yoh, eceli gelmese ölmez. Ġorħmayın, siz gidin.

Onlari valla yolladi hemama, bu oġlana baħti. Oġlana baħti, ġaħti beyle bi desti doldurdi su. Su doldurdiii, bi yıħadi oġlani, eyaħlarından baġladi, havadan baş üstü asti. Baħi üstü asti, bele suya baħi, suya baħi, e havaya, suya yetiremi. E, su deyi; su aġzine getmiyi.

Ele öööh! demegilen üç çüt ilan aġzından düşdi suyın içine. Düşdi suyın içine, ilan heman geldi, o destinin üstüne ġapadi. Oġlani temmuz yıħadi. Bi ġat yataħ serdi, godi içine yatırdı. Kendisi de çıħdı bi yümsek yerde oturdi, dışarıda. Oturdi, hani evelden sordılar:

- Senin adın nedir?

Dedi:

- Menim adım Gıtmenço'dur

Ondan sonra dedi:

- Gıtmenço evin yıhılsın! Seni eylesin gelmez oladin, sen oğlanı

öldürdün, biz dedik; oğlan acina ölür.

Didi:

- Yo, yo ölmeyi, ölmeyi! Görhmayın, gelin!

Gitti, bahti; oğlan yuñida yatiyi. Deliğanli yuñida yatiyi.

Didi:

- Bañ, o legenin üstünü açın.

Legenin üstinden açtilar, bahtilar. Allah göstermesin! Bi çüt ilan ki, suyin içinde döni.

Didi:

- Gıtmenço bu ne, bu nedir?

Didi:

- Bu ilandır! Bunın içindemiş, men gelse yimiş.

Didi:

- O yidi?

Didi:

- Gıtmenço Allah'ın ğatına erdin, sen bizi bu dertten ğutardın. Senin muradin ne? Sen muradin vererek!

Didi:

- Muradim; bu vilayetten başka vilayete geçirin, te o ğadder. Ondan meni Bitlis'e götürin.

Heman Allah'ın emrine, demek o oğlanın terafına gidi, babasının terafına gitmiyi. Oğlanın terafına gidi. Bunlar aldılar, götürdiler. İki gün mü, üç gün mü götürdüler oğlanı bi vilayete birahtilar.

Didi:

- İzin verin, siz gidin, men burda özime bir yer bañim.

O da gitti bi eve misafir oldi. İşte yediler, iştiler, yattılar. Biraz çat çat attılar. Gıtmenço da yatti. Bahti, o başcariye bütünini yatirdi, ğap mablari yıhadi, önlerinde ğalan yemeñleri bi ğaba duldurdi. Bele temiz, güzel

yemeñleri bi ğaba doldurdi, ğaħti, baħti; hepsi yattılar. Bir inek aldı, apardiiiiii, hepsini iğneledi.

Ondan sonra neyse bu ğaħti. Elinde bele beş on tene de çubuk aldı. Ğapıyı açtı, örtti gitti.

Ğıtmenço dedi:

- Bu ne sesi? Bunda bi şey var!

Get, get, get, get, getti. Bi harebe yere rastgeldi. Gezerken baħti bi deliğanliyi sarmış bi direge, ondan sonra bi köpek de orda bağıriyi.

Oğlan da deydi:

- Meni alır misan, almaz misan?

Didi:

- Katiyen seni almam!

Oğlan acıdı buna,

Didi:

- Meni alırsan, baħ bu güzel yemeñleri sana yedirecem; yoħ almazsan, baħ bu önlerinde ğalan laşı san yedirecem.

- Nedersen et, imkan yoħtur!

Getti, o laşı yedirdi oğlana. Olmuş, ne yapsın? Baħti, ğali orda. Yeddi senedir o haldadır. Ondan sonra, o güzelim, nazenin yemeñleri de köpege verdi. Ğıtmenço bundan evel gitti yatağına yattı. Bu geldi, girdi içeriye baħti; hele yatanları uyanmamış, yatiyi. Bunlar ğaħtilar sabanan. Sabanan ğaħtilaaar, herkeş yedi, içti.

Bu Ğıtmenço didi:

- Hanım, size bi söz deyim, sözümi tutarsız?

Didi:

- He, ne sözi?

Didi:

- Bañıram size, bele yaslısız, ğaralısız, ğara geymişsiz. Üstüz başız kir, pis! Bu ne haldır? Sizde Müslümanlıħ yoħtur? Gidin bir gün, sizin evinize men bañıram, siz gidin hemama. Gidin hemema yıħanın, üst başız değışin.

Diyiler:

- Olur mu, olmaz mı?

Diyi:

- Oldu oldu deyî; meni, deyî; hey, deyî; geldim!

Diyî:

- Beyle örgendin? der.

Diyî:

- Senin ne işin var?

Hanım da diyer, hani o bana:

- He, doğru diyî. Biz bu hale girmekle, oğlumuzu bulabülürük? Yoh, oğlan elimizden çıhıp gidip ölüp yatip!

Ondan sonra, bunlar ğahtılar; geyimlerini aldılar, gettiler hemama. Yıhanıp gelene ğade bu gitti. Oğlani aştı, getirdi. Aştı, getirdi. Temiz banyo ettirdii, yıhadii. Üst baş giydirdii. Yatah serdi, birahtı içine. Çıhtı dışariya bi yümsekte oturdi. Heman gireni gözetliyi.

Deyî:

- Bunda bi hal var, bu it benim sırrımı görüp!

Ecele içeri giriye, işaret ediyî:

- Tutun buni, buni tutun!

Bunu tuttilar, birahtımadılar, dışari çıha. Hani getti, oğlanın cenazesi yatagın içinde gördi, dışari ğaçı.

- Gıtmenço, Allah'ın ğatına var! Bu neyin nesidir?
- Men gittim sizin oğluzu buldum, bahtım, getirdim. Getirdim dışari.

Dedi:

- Baht, ne varsa bunun elindedir.

Ali onu tuttilar.

- Demek, bu işi sen bizim başımıza... Bizim bu oğlumuzu bu hallara getiripsen.

Valla, bi kere çehtiler buna bir, iki!

Vali paşa deyî:

- Hele siz oni verin man; baht, men oni nece boğarım!

Ondan sonra neyse.

- Gıtmenço! Muradin ne varsa senin muradın vererek, isteğin neyse vererek?

- He valla, benim isteğim heç yohtur. Meni bu vilayetten geçirin öbür vilayete; men gidim, sahıpsız getmiyim.

Artı, Gıtmenço'yu ordan da yörittiler. Getti, geldiii bi eve misafir oldi. Bi eve misafir oldi, bahti, o evde bi kız deli oluup zencirlerne bağlamışlar.

- Hanim, bu kız niye beyle?

- Eee, bu kızın bütün öyle. Deli mi oldi, divane mi oldi? İşte, zencire bağlamışlar. Beyle bahtirmek mahtirmek yoh. Gocasi rahatsızdır. Geceee günüz bañi.

Bu da hocayı gözetledi. Bahti, hoca yazı yazıyı, ati bir gaynar suyun içine. Su da orda gayniyi. Su orda deli olsa, kız da orda deli oliyi. Demek onun mühri bunin altındadır. Valla, bu gahti, saldi hocanın başını tutti, basdi o suyun içine. O gayniyan suyun içine, hocayı pişirdi, atti oraya.

- Aman, zaman! Sen nettin? Hocayı öldürdün!

Dedi:

- Yoh! Gıziz ahıllanır şimdik.

Gız deydi:

- Ana, siz niye meni beyle zencirlere bağlamışsınız?

Anasi deydi:

- Eyyyy, bañ deydi; gızim sen hastadın bilirdin?

Gıtmenço deydi:

- Eee, bañ, bu hocadır senin kızını bu hala getirdi.

- Valla, Gıtmenço Allah'ın hatırına ver! Ne istersen senin marazın vererek, ne diyisen?

- Heç men bir şey istemirem. Eyle, meni bu vilayetten diğér vilayete götürin.

- Eyi.

Getti, gezdi, gezdi, gezdiii... O evi tanıdı. (Hani guşnan gididi ya bele.) Geldi, buni gördiler.

Didiler:

- Sen kimsen?

Didi:

- Men gezirem.

Didiler:

- Gelsen eve işçilik edersen?

Didi.

- He, ne olur?! Niye etmiyim?

Sonra başladı o da onnarnan barambar işleyi, hizmet edi. Oğlan da tedbirini görmüş, o gızın peşine düşmüş. Gine gızı bulacak, getirecekmiş Zöhre Bani'yi. İmdi çörek yaptılar, pasta yaptılar, bi şeyler yaptılar, tedbir gördiler, çuvallara doldirdilar; oğlana hediye birahtılar, gidi yolda.

Get, get, get, get... Biğaç gün gettiler. Oğlan bi gün acmış, geldi bi çuvalın ağzını aştı; bahti bi çörek üsttedir eyle. O çöregi parçaladı, yemege bahti, üzügi çöregin içinden çıktı. Bahti, öz üzügi.

Temaaam sordi, didi:

- Bizden kim var, kim yohtur?

Dedi:

- Valla, bi tene gelmiş hizmetçidir, kimse bilmirik.

Dediler:

- Yabancidir?

- He, dediler.

Dedi:

- Çadırı sökün, atları hazır edin, geri döneceğim.

Didi:

- Niye?

- Eyledir. Geri döneceğim, dedi

Geri geldiler.

Anasi babasi dedi:

- Oğlum, madem gidecesen gızı getirecektin. Sen nerede gidecen, nerde bulacagan?

Ondan sonra Zöhre Bani de bahti, oğlan geri geldi.

Dedi:

- Temam, üzüğüm oni dönderdi.

Dedi:

- Niye özin gizleyipsen? Guşnan gelirdin, gidirdin. Şimdi kendin gizleyisen?

Şöyle beyle sır eşige çıktıiii. Ondan sonra...

- Ana, men gızı bulmuşam, getmişem. Babama de ginen, düğün tedbiri görsün, düğünümüzü yapsin.

Düğününi yaptılar. Yeddi gün yeddi gece toy, düğün ettiler, murada nail oldılar. Allah sizlerin de muradini versin.

(Cemaat, “Amin,” der.) Gıtmenço’nun meselesi budur.

Kasım Çiçek

EK.10.ĞUŞLAR PADİŞAHİ (HUBLAR PADİŞAHİ)

Bir padişahın bi tek ğızı varmış. Ğız hasbahçada gezimiş. Ağacların altında otırırlarmış. Ğızlar kendilerine gezmeye çıkmışlar. Bañılar, bir alay ğuş geldi, gondılar ağaclarla. Gondılar ağaclarla, ğuşların böyügi, yendi aşagiye. Ğızın omuzına ğondi. Ğonar ğonmaz ele nasıl ağız attı da ğızın ğulagını cırtı, yardı ğulağını; sırkayı aldı. Elmas sırkayı aldı ağzına, ga! demesinen ğuşlar heppi ğahtılar, yalla gittiler. Ğızın özi, omzi heppi ğan olmuş, ağıliyerek getti babasına.

Deyi:

- Ğuş benim omızıma ğondi, benim ğulağını yardı, benim sırkamı götürdi.

- E, ğızım götürdi götürdi! Ne yapak? Men ğuşı nerde bulacağım.

Ğız, illa benim sırka deydi.

- E, ğızım! San başha sırkayı alak. Hangisini begenisen, gidek oni yörü..!

- Yoooh, illa benim sırkam, deydi.

Gece günüz ağıliyi. Nic'olacak, nic'olmayacak? Ğıza bir bina yaptılar; bina iki ğapili. Bu ğapidan gelen, o ğapidan çıñı; o ğapidan gelen, bu ğapidan çıñı. Ğız diyorlar; kendisine bir yer yaptı, ondan sonra geleniii gideni misafir edi. Sori:

- Neye rastgeldiz, ne gördüz, ne görmediz?

Gören var, görmiyen var; diyen var, demiyen var. Bir gün, bi çifçinin birisi geldi. Geldi, aħşam ğaranıñ, geçeceñ.

Ğız dedi:

- E, çifci ğardaş, men burda han yapmışım gelen yiyecek, giden yiyecek. Sen niye yemeden gidisen? Gelecesen, yemegin yiyecesen. Daha seni salmanak, gitmezsen. Yemeği ye ginen geceden yat, sabanan git.

- Eyi, didi.

Misafir ettiler, yedirttiler, yatırdılar.

Dedi:

- Çiftci amca, heç dünyada ne gördin, ne görmedin? Heç neye rastgeldin?

Deyi:

- Valla, bi gün men bi acayip şeye rastgeldim!

Deyi:

- Nedir? (Hani ğız ğulak açtiya!)

Dedi:

- Valla, işte men gelirken geldim bir ovaya. Bahtim eyle ğuşlar ğonmuuuş, eyle ğuşlar ğonmuş deniz derya kimi! Ondan sonra yemeñler pişiyi, ğazanlar ğurulmuuş... Ondan sonra men de acdım. Men de acdım, gettim. İşte o zaman, aşçı geldi. Men açım, dedim; bana bir şeyler verir.

- He, onu sen sabır et, burda otur. Ğuşlar gelir, Ğuşlar padişahından izin alır, sonra yemeñ yerik, dedi man.

İşte bekledi, geldiler, ğondilaaar. Ğuşlar padişahi ğondiii. Döşekler atıldiii. Padişah getti, donından çıhtiii, döşekte oturdiii. Sorfasi, sinisi önüne geldiii. Ağzından bi sırka çıhartti. Sırka çıharttiii, birahti sorfanın kenarına. Yemegini yedi, yedikten sora, abdest yaptı, namazını gildi, sırkayı yıladı, gine takti ağzına.

Ğız dedi:

- Temam, benim sırkamdır. Emce, bu gece bana mısafir ol. Ye, iç.

Sabanan sen gidersen men de senlen gelem.

- Niye?
- Menim o ğuşnan işim var.
- Eyi, dedi.

Sabanan ğahti, gettiler. Adam çiftini yaptı, bitirdi aynı o seatte geldiler. Geldileer, gettiler aşçıye dediler:

- Yemeñ!
- Ğuşlar padişahi gelsin, izin alağ, ona göre size yemeñ verək.

Ondan sonra ğuşlar ğondi. Ğuşların seati geldi, ğuşlar ğondılar. Ondan sonra işta hizmetçiler gettiler:

- Padişahım sağ olsun, işte buraya iki tene gelmişler acdırlar, yemeñ isteyiler, izinin var mıdır?
- He, didi. Verin, yedirin, esirgemeyin.

Ona ğız beyle perde eğmiş de baĥi. Baĥi, baĥti ayni guuuş ğondi dşeğlerin stinee, sini, sorfası serildiii, oturdi yemege. Ağzından sırkayı çıĥarttı, biraĥtı sorfanin üstine.

Ğız didi:

- Menim sırkamdir. Bu eyi buldum, dedi.

Ondan sonra hizmetinin birini ağırdi:

- Padişaha deyin, sırkanın sahabi gelmiş, sırkasını isteyi.

Gettiler nde durdılar.

- Ne var? .

Dedi:

- Valla, sırkanın sahabi gelmiş deyi, benim sırkamı versin, yanımda dursin.

- Nerededir?

- İşte baĥ! Perdenin arĥasındadır.

- Eyi, dedi.

Kendisi ğaĥtı, getti.

Deyi:

- Ne var?

Deyi:

- Menim sırkamı ver, men gidecem.

Deyi:

- Senin sırkan midir?

Deyi:

- He!

Deyi:

- Men mi aldım?

Deyi:

- He, sen aldın.

- Eyi, didi.

Orda sırkayı taĥar ğulagına.

Diyer:

- Bu sena nişan! Bu senin nişanın, taĥalım senin ğulağına.

Nişanladi orda. E, zati ğız da eyle istiyi. Ğız eyle istiyi, ondan sonra yer yaptılar, çadır ğurdılar. Ğızı çadıra aldılar. Ondan sonra ğız çadırdı ğaldı, tağa gitmedi öz yerine. Gitmedi yerinee, ğıznan anlaştılar, ğoniştılaar.

Ğıza dedi:

- Menim vahtım zamanım vaar!

Get zeman gel zeman ğız hamileli ğaldı.

Ğız hamileli ğaldı, ğıza söyledi, dedi:

- Baĥ, senin zamanın geldi mi bana söyle! Men seni götürürem baban evine.

Zemani geldi, ğız haber verdi.

Dedi:

- Baĥ, men üstte gideceĝim, sen altta getsen. Meni izle.

O şekildee, işte aĥşam zemani ğıznan gettiler.

Ğıza dedi:

- Men burada dururum, sen gir içeriye. Gerçi, seni mısafir edeceler, et miceler?!

Girdi içeriye, hoşbeş!

- Sen kimsen?

- Bi mısafiram, gelmişem

- Eyi.

- Hanım! Burada bi mısafir gelmiş, burada ğalmak istiyi.

- Ğızım, alın içeriye, mısafırdır. Yemeĥ yedin, yatak serin çoĥ rahat edin.

Ğızı aldılar içeriye. Gece hizmetçilerin birisi ğızın yanında ğaldı. Ğızın da doğumi var.

Geldi, dedi:

- Anne, valla, o mısafırın doğumi var.

- Ğızım, gidin sahab olun. Yanında ğalın. Çoçuĝuni alın, çoçuguni sarın marın beyle beyle... Terif etti.

Ondan sonra bir oĝlı oldı. Oĝlı oldiii, yer serdiler. Bi işte hesir üstine biraĥtılar. Köşklere, seraylara, odalara aparmadılar. Bir ahır köşesinde biraĥtılar.

Sultan hanım dedi:

- Ğızım, sende beyle yanında bu gece yat.

Gece yattı, bağıtı ğuş geldi pencerenin üzerine!

- Hublaaar!

Dedi:

- Ne var?

- Şahi, mahi?

Dedi:

- İran şahı!

- Altın ne?

- Hesir.

- Üstün ne?

- Hesir.

- Ha! Başın ne?

- Daş.

- Eyi. Rahatın eyi midir?

- Eyidir, dedi.

Ğuş getti. Getti, dersi ğünü o başcariye dedi:

- Hanım, men gitmem daha oriya, men ğorhtum!

- Niye?

- Bi tenesi geldi. Ondan sonra ele dedi.

- Ne? dedi.

Dedi:

- Hublaaar!

Dedi:

- Ne var?

Dedi:

- Şahi, mahi?

Dedi:

- İran şahı!

- Altın ne?

- Hesir.

- Üstün ne?

- Hesir.

- Başın ne?
- Daş
- Yanın kim yoldaş?
- Ebe, Sultan'ım!

Dedi, getti.

- Men ğorĥam, men daha getmem.
- E, ğızım sen getme. Bu aĥřam da öbürsü getsin.

O da aynı odaya geldi, gine sordı.

Ĝuř dedi:

- Vay, anamin ğözi kurisun!

Dedi ki:

- Hanım, hal mesele bele. Sonunda dedi; anamın ğözi kurisun! Nedir, neyin nesidir? Bu cinnerne söyli, ecinnenlerle söyli, kimnen ğonişi, bizim ödümüz patladı!

Dedi:

- Ĝızım, menzili yoĥ, kirasi çoĥ. Bunda bi işgil var. Bu neyin nesi, niye deyi; anamın ğözi kurisun?!

- Eyi, der. Bu gece, meni alın o odaya. Men yanında ğalam

Aldılar odaya oĝlanı biraĥtılar altın beşige, ğızı biraĥtılar ğümüş ğarılyoya. Ondan sonra ğuş geldi. O yattıĝı yeri aradı, baĥti ses yoĥtur, geldi pencereye. Pencereyi açti

Dedi:

- Hublaaar!

Dedi:

- Ne var?

Dedi:

- şahi, mahi?

Dedi:

- İran şahi.

Dedi:

- Altında ne var?

Dedi:

- Ĝumař.

Dedi:

- Üstünde ne var?

Dedi:

- Ğumaş.

Dedi:

- Başın altında ne var?

Dedi:

- Ğumaş.

Dedi:

- Kimdir senin yoldaşın?

Dedi:

- Anan, Sultan'ım.

Dedi:

- Eyi. Hanım seni aldı benim odaya?

Diye:

- He.

O ğağan vahtı, anası bunin eyagından tutti.

- Oğlum yeter! Bunca senelerdir sen bizi yaktın, yandırdın, nereye gidisen?

- Ana, meni birağ, benim günim az ğaldi. Sen gelininnen, torununa eyi bağ gınan, babama selam söyle. Filan günü biz geleceğik bir alay ğuşnan. Yemek hazırlığı görsün. Burada yemek yiyecekler, gideceler. Men ğalacam.

Ğadin bi şadlıknan getti, ğocasına haber verdi. Ondan sonra üş dört gün aradan geçti, ğuşların padişahi geldi. Ğuşlar ğondılar bahçaya, yemeğler hazır oldu. Pişirdiler, yediler, içtiler; üş gün misafir oldılar. Ğuşlar, padişahlarının elini öptiler, padişahları bunlara izin verdi, bunlar izin aldılar, gettiler. Hublar padişahi çıktı donından, oğlan ğaldi. Gettiler o da hublar ğızına. Kendi evladına görıştiler, bulıştilar, söyleştiler, ğonuştılar.

Kasım Çiçek

EK.11.NAHIRCI'NIN KIZI

Padişahın oğlu aşık oluyor bir nahircinin kızına. Tabi nahirci nerde padişah nerde! Bu adam kimi gönderiyorsa veziri gönderiyor, köyden ağaları gönderiyor... Kimi gönderiyorsa nahirci diyor:

- Yahu! Men kim, padişah kim? Kızımı vermem.

Oğlan da vazgeçmiyor. Oğlan diyor ki:

- Valla, illa olursa nahircinin kızı olacak; olmazsa ben evlenmeyeceğim.

Bir gün padişahın nahircisi geliyor.

- Nedir bu çelişkiniz? Bu oğlun senin dağa daşa düşmüş geziyor, dolaşıyor bi başına.

- Vallañi, işte hal, mesele beyle. Kimi gönderdikse nahirciya, oğluma kızını vermiyor.

Diyor:

- Yahu! Bunun kolaysı nedir!.. Ben gidim. Ben gidim, alırım.

- Yahu, oğlum! Men veziri gönderdim, nece padişahları, nece hakimleri, nece insanları gönderdim malesef vermedi.

- Yahu! Bi de sen git.

Nihayet nahirci gidiyor. Beyle içeri girer girmez evine, öbür nahircinin evine; kızın babasına evine diyor:

- Ulan, be şerefsiz, be hayasız, be insafsız, be itoğlu it! Sen niçin kızını padişaha vermiyen?

- E, diyor; yahu, be gelen adamlar senin gibi demedi ki, men gızımı verem! On tene gızım olsa san ğurban olsun! Gelen didi ki:

- Yahu gızı ver padişaha!

Ben didim:

- Yahu padişah nere, men nere? Onun için vermedim. Baħ, gelip de senin gibi bana deseydi ben anında verirdim.

Mehmet Bülbül

EK.12.İLE İLE BİLE

Bi adam ile ğarısı yaşar idi bi şehirde. Bi gün geldi ğızlarını verdiler ğocaya. Bi gün dedi ğız, diğer ğardaşına:

- İleee!

Dedi:

- Nedir canı Bile?

Dedi:

- Ğızımızın anası öle,
Gidek, ğızımızı görmege.

Tedbirlerini gördiler, gittiler. Gettiler, bi evde yatırdılar. Gece ğahtılar, hani küplerinde bekmez var.

Dedi:

- İleee!

Dedi:

- Nedir canı Bile?
- Ğızımızın anası öle.
- Bilee, damcı gelip dolup ğaplara bunu aparağ, dökek.

Ğahtılar bekmezleri götürüp döktüler, sabanan ğızları geldi dedi:

- Nettiz?

Dedi:

- Valla, damcılarını töktük.

Dedi:

- Damcı değildi, eviz yıhıla! Onnar bekmezdi, eviz yıhıla! Bekmezleri niye döktüz?

Dediler:

- Biz bilmedik.

Ondan sonra dersi günü apardılar, birahtılar ğoyunların yanına, ğoyunların yanında dedi:

- İleee!

Dedi:

- Nedir canı Bile!
- Bu ğoyunlar ne ğadder sağız çiyiniyiler! (Hani gevşiler ya.)

Ğahtılar, ğoyunların dillerini kestiler. Ondan sonra ğız ğahti sabanan geldi, bahti ğoyunların dilini kesipler.

- Şimdi bunlar gelmesedi ne olurdu? Kim keserdi nece olacak?

Dersi gecesi ğahtılar, bunları aparıp birahtılar ğazların yanına. Ğazlar hani özlerini ğaşıyiler ya.

Diyi:

- İleee!

Dedi:

- Nedir cani Bile?

- Ğızımızın anasi öle.

- Ele olmi! Ğazların başını yıhıyak. Ğazlar bittenipler, ğurtlanıplar. Su ğızdirağ, bunların başını yıhıyak.

Gettiler bi tencere su ğaynattılar, ğazların birer birer başlarını sohtılar, çıharttılar, ğodular suya kenara yattirdılar.

- Bağ, bitteri öldi; özleri rahat yattılar.

Sabanan ğız geldi, dedi:

- Nettiz? didi.

- Nedek? Senin anan öle! Ğazların başını yıhadık, ele rahat özlerine yattılar.

- Allah size bela vere! Ğazları batırıpsız ğaynar suya, ğazlar ölüpler! Gelip deysiz, rahat olup yattılar. Hadi ğahın! Ğahın, siz gidin daha durmayın!

Ğahıp bir çüt eyağğabi verdi anasina, bi top bez de verdi babasına, haletledi yola saldı. Gettiler bi ağaca rastgeldiler, didi:

- İleee!

Dedi:

- Nedir cani Bile?

- Ah, didi, bağ bu ğavağ ne ğadde üşiyi! Heç bu bezi aparmıyağ, ele saralıyah bu ğavağa belki üşümiye.

Ğahtılar, o bezi de saralıdılar ğavaga. Gettiler. Ha gidiler, ha bahtılar ğavağ durmiyi, ğavağ esiyi. Ondan sonra bir müddet gettiler, gettiler... Bahtılar, ne? Bi gacele... Gacele bele karın üstünde bele hop, hop, hop, hop... O yana, bu yana...

Dedi:

- İleee!

Dedi:

- Nedir, canı Bile!

- Ah, gızımızın anası öle,

Bu gacelenin anası öle.

- Eyağları üşiyi, onun için bu karın üzerinde durmiyi. Bu eyağgabilari da vererek ele özine giysin.

Bu eyağgabilari birahtılar oriya, işaret ettiler.

Dediler:

- Ge, ge, ge ge! Ge giy, ge giy!

O eyağgabilari da orda ele gitti. Birkaç ele gettiler evlerine, rahat yattılar ele. İle ile canı Bile budur.

Kasım Çiçek

EK.13.SÜTLİ FATMA

Sütli Fatma'nın ğulağına bir ses gelirmiş:

- Yazığ sütli Fatma sana!

Yazığ sütli Fatma sana!"

Oriya gelmiş, anasina dedi:

- Ana, çeşmede işte benim ğulağıma bi ses geleyi beyle deyi...

Dedi:

- Ğızım, yarın get sen suya. Bi daha ses gelende, de:

- Niçin bana yazığ oliyi? Bağam, gele sana ne cevap verir?

Yine, bağti.

Didi:

- Yazığ sütli Fatma san!

Yazığ sütli Fatma san!

Didi:

- Niçin bana yazığ oliyi? Bana anlatsana?

Didi:

- Sana yazığtır, yedi sene bi cenaze bekleyeceksen.

Geldi, anasina didi. Ana beyle deyi. Cenaze nerde olacak, men nerde bekleyeceğim?

Ğocasina dedi:

- Ğağ, eyle üstleri giy de gidek, buralarda ğalmiyağ.

Gettiler, gettiler... Bi şehre dahil oldular. Ordaa bir binaya rastgeldiler. Bağtilar binanın hiç ğapi, penceresi yoğ. Ondan sonra o yana döndiler, bu yana döndiler, ğapiyi açamadılar. Sütli Fatma beyle ğapiya elini vurmaknan ğapi açıldı. Sütli Fatma içeriye! Ğapi kapandı. Ettileeer, etmediler ğapi açılmadı.

- Aman, zaman, eyvah! Ğızımız ğaldi.

Ğıza didiler:

- Ğızım men ne disen? Biz gidek, ğalak?

Didi:

- Siz gidin. Ne edim, başan gelen çekilir!

Anasi, babasi ağliya ağliya geri gittiler evlerine. Ėız ġaldi orda. Gitti, bağti bir deliğanlı yatağların içinde! Ne lidir ne diridir?!

- Eyvah! Cenaze budur, bekleyeceğim!

Ėaldi. Geceeee gnz bekledi oni, ġaldi orada.

- Ŗansım bele olmiş, dedi.

Ondan sonra bir gün dedi:

- Men bi yığanım, temizlenim stmi başımı geyim, bağım, grim nic' olacam?

Yedi senesi tamam olıp. Beyle pencerden bağımış beyle, gezici ġarılar geldiler çeşmede, ağarsuda su doldurdılar, ġızı birden suyin üstinde gördüler. Ėızı gördiler.

Dedi: (Gezici ġadin)

- Bu güzellik mendedir, men gelmişem buraya. O güzellik mende! (Halbuki ġızın güzelliği!)

Ėızı gördiler, şaşkına vardılar.

Ėız da dedi:

- Bacılar! Ėavga yapmayın, meni grisiz.

Beyle bağtılar ġıza; ayın on dördü kimi pencereden bağıyi. Ėıza yalvardılar, yağardılar, dediler.

- Ne olur, ek meni senin yana, men gelip senin yanına.

- Baci gelemesen, ığamasen...

- Yoh, işte olacak!

Bi şeyler etti beyle pencereden salladı, oni çekti, aldı yanına.

- Eyi bir sabir ver bana, dedi.

Allah'ın emrinden ġız bařđa yere getmiş, bu yeni gelen ġız da oğlanın yanında, oğlan birden ayılmasın!

Oğlan diyi:

- Eyvaaah! Sen aciz oldun bu ġader zaman benim yanımda ġaldın, meni beğledin.

Dedi:

- He, oğtan beridir beklirem, senin yanındayım.

Bağti, ġonuřması bařđa, söylemesi bařđa. Ėız da banyodan geldi, bağti ġız oğlannan ġonıřı. Beyle zini daldaladı.

Dedi:

- Bu kimdir?

Dedi:

- Menim işçimdir, benim beslememdir.

Oğlan ğahtı ta ğaddini buldı, özini buldı.

Dedi:

- Men şehre gidecegim. İsteğiz var midir?

Yeni gelen, didi:

- Bana muni getir, muni getir, muni getir, muni getir...

Düzdirdi. Sözde işçiye sordı:

- San ne getirem?

Dedi:

- Bana bir şey getirme. Eyle bana bir sabır daşınna bir sabır bıçağı getir. Men bir şey istemirem.

Getti çarşıya, her şeyi aldı. Sabır daşına, sabır bıçağını alanda satıcı dedi:

- Baħ, bunda bir alamet var. Başın bi iş gelir, buni başğa niyetten isteyipler?

- Ne bilim? İsteyipler, aparacam, dedi oğlan.

Aldı götürdi. Verdi, aparırken beslemeye öteki ğadin dedi:

- Al, ğocam getti. Bıçak senin boğazan olsun!
- Eyi.

Ama o satan adam, tembeħleyip dedi:

- Buni bekle gine, bu başına bi iş açacak.

Daşı bırakıp önine, bıçağı alıp eline.

Ġız deydi:

- Sabır daşı sana bir hékâyem var; men diyim, sen dinle gine. Men çeşmeye varırdım su getirmeye, aniden ğulağırma bir laf gelirdi:

Yazıħ Sütli Fatma sana!

Yazıħ Sütli Fatma sana!

Men anama söyledim, anam da dedi:

- Sor, de gine neden yazıħ olsun bana?

Men de dedim:

- Neden yazılı olsun bana? Görem, ne diye:
- Sana yazılı olsun ki, yedi sene cenaze beñliyeceksen!”
- Sabır daşı, sen mi sabır, men mi sabır?

Sabır daşına söyliydi. Ondan sonra, deydi:

- Anamla babam meni aldılar, gaçtilar. Meni götürdiler ki, o cenazeden gutilum. Ha, bu binaya rastgeldik, etrafını döndik, gapiyi açemadik. Ondan sonra men elimi gapiya vurdım, gapi açıldı. Men içeriye, heman gapi gapandı. Anamna babam n’oldular, n’olmadılar? Gettiler, men galdım, geldim. Bu adami yatakta gördüm. O adami yeddi sene beñlediiim. Sabır daşı, sen mi sabır, men mi sabır? Gine men sabır. İşte, sürüciler geldiler, su götürmege. Meni vurdiler, dövdiler. Men de pencereden onları gonişurum. Bana çoğ yalvardılar, bizi al yena. Men de buni aldım yanima. Sabır daşı, sen mi sabır, men mi sabır? Gine men sabır. Aldım yanima. İşte, men gittim benyoya benyo yapmaga, üstimi değısmeye. Men gelene gadder adam uyanmış. Men geldim, içeriye geliken dedi:

- Bu kimdir?
- Menim beslememdir, didi.
- Meni özine besleme de etti. Sabır daşı, sen mi sabır, men mi sabır?

Gine men sabır. Ondan sonra işte gadindan sordı:

- Men çarşıya gidecem, ne lazımdır?
- Bana buni getir, buni getir, dedi.
- Beslemeden sor bañım gele, ona ne lazımdır?

Gadin da geldi, menden sordı:

- Sana ne lazımdır? Gocam sana getirecek.

Men dedim:

- Bi şey istemirem; bi sabır daşına bir sabir bıçağı getirsin.
- İşte sabır daşını getirdi. Sabır daşı, sen mi sabır, men mi sabır?

Diyende sabır daşı patladı! Onin didiklerine patladı.

- Ha, sen bi daş oldugun yerde patladın.

Bıçağı özine vura! Oğlan tutti.

- Gız, niye özini vurisen? Söyle, men dinleyim.

Derdin anladı, gomadı özini vura. Geldi, didi:

- Gız, sana ne lazımdır?

Dedi:

- Bana ne lazım olacak?
- Sana kesgin bıçak mı lazımdır, yoksa at mı lazımdır?
- At lazımdır, benim gidim babam evine; kesgin bıçak da senin sevdüğün boğazın olsun!

O zaman, o ğarının başını yitirdi. Sütçi Fatma'yi aldı. Zati evi de hazırıldı. Ğaldılar evlerinde.

Kasım Çiçek

EK.14.PERİLER PADİŞAHI

Bir adamın bir kızı varmış, biri tane de geçisi varmış, bi de geçinin yavrusu varmış. Ailesi ile beraber bu geçinin sütünden faydalanarak geçimlerini öyle sağlıyorlar.

Adam bir gün rüyada görüyor. Bakıyor ki, bir köpek geldi, o geçinin sütünü yedi, yedi, yedi, bitirdi; çekti, gitti. Bu adam sabahleyin ğahıyor, gidiyor Peygamber Efendimiz'e anlatıyor, diyor ki:

- Beyle bir rüya gördüm.

Diyor:

- Senin haram, helal! O geçiyi nerden getirdin? Haram mı, helal mı?
- Vallañi, ben çalıştım da öyle o geçiyi aldım, diyor.

İkinci gece yatıyor, yine aynı rüyayı görüyor. Köpek geliyor, sütü yiyor gidiyor.

Gene gidiyor, Peygamber Efendimiz'e diyor ki:

- Ya Resulallah! Ben beyle bi şey gördüm. Buna bir çare?
- Evinde senin oğlun, kızın var mı?
- Var, diyor.
- Kaç yaşında kızın?

Diyor:

- Valla, yirminin üstünde.

Diyor:

- O kızını ğocaya ver.

Diyor:

- Ya Resulallah! Kimse istemedi ki hiç şimdiye ğadder, men vereyim kızımı?

Diyor:

- Git kızının elini tut, götür pazara, de ki: "Benim bu kızım bekardır. Allah rızası için, evlenen bekar kimse varsa ben bu kızımı vereyim."

Üç gün üst üste bu, kızını alıyor, götürüyor pazara. Maalesef hiç kimse buna sahip çıkmıyor, almak istemiyor; dördüncü gün, getiriyor Peygamber Efendimiz'in ğapisına kızını bırakıyor, gidiyor.

Diyor ki:

- Ya Resulallah! Artık, ben bunu saklayacak değilim, sana teslim.

Çekip gittikten sonra, tam güneş batışına, Periler padişahı denen bir insan geliyor. Peygamber Efendimiz'e misafir oluyor.

Diyor:

- Ya Resulallah! Hanımım vefat etti, ben evlenmek istiyorum.
- Tamam, diyor.

Kendi evinde o kızın nikahını kesiyor, veriyor o adama. O adam alıp gidiyor. Gittikten bir müddet sonra, tabi ana cigeri, anasi ağlıyor, sızlıyor, diyor: "Sen kızımı götürdün kime verdin, nerededir? Kızımı görmek istiyorum, bulmak istiyorum."

Adam geliyor, Peygamber Efendimiz'in huzurunda diyor:

- Ya Resulallah! Ben beyle, beyle... Anasi çok perişan, buna bir çare bulalım.

- Sabahleyin, diyor; git, neyin varsa yarı böl evinde, yarısı hanımına, yarısı sana. Ekmek, koyun, kuzu.... Bilmem neyin varsa yarı böl; yarı hanımına ver, yarı kendin al. Gel, ben seni gönderecem kızını bulacaz.

- Tamam.

Geliyor, bir tene geçinin yavrusu var. Onu kesiyor; yarısını hanımına veriyor, yarısını kendine alıyor. İki tene arpa ekmeği var; birini hanımına veriyor, birisini kendine alıyor. Geliyor ve yol veriyorlar buna.

Hız. Ali diyor ki:

- Bah! Bu yolu tutacaksın. Farz edelim bu Van yoludur; yol sağa gider, sola gider, dağa gider, bağa gider... Sakın şaşırma! Yolu devam et, git. İnşallah, bir gün olur, kızını görmüş olursun, diyor.

Neyse... Görüşüyorlar, helalleşiyorlar... Bu adam alıyor geçinin bir parçasını; kavurmuş, bir de ekmek. Atıyor heybeyi sırtına, gidiyor. Biraz gidiyor, gidiyor... Bakıyor ki, heybenin sanki içinde bir hayvan var gibi, tepiyor bunu. Heybeyi bırakıyor yere, bakıyor ki, o geçi yavrusunun diz kemiği diğer etleri, hepsini yemiştir, tek başına kemik galmıştır.

- Yarabbim, diyor; ben geldim mucize görmege, gelmedim kızımı görmege!

Kemigi de atıyor, bir arpa ekmeği gılıyor. Ordan ayrılıyor. Biraz gidiyor, gittikten sonra bir ormana rastlıyor. Bakıyor ki, ormanda bir öküz. Öküzü

beyle itelesen ölecek. Ormanda, Yarabbe'l-Alemin, Cenab-i Allah ne yaratmışsa hepsi var; ama öküz zayıf, bir şey yemiyor.

- Yarabbe'l-Alemin! Bu ne mucizedir. Bu ormanda insan bile tavlaniyor, bu öküz niye beyle zayıf ğalmış? Geldim mucize görmeye, gelmedim kızımı görmege, diyor.

Ayrılıyor, geliyor, bir kıraç, dağlık bir yere rastlıyor. Bi ot yoh ki, dişinin altına atsin. Bi öküz görüyor, o ğadder yağlı, beyle şeyini çeksen yağ fışkırıyor dışarıya.

- Yarabbe'l-Alemin! O ormanda o öküz; bu kıraçta bu öküz! Ben geldim mucize görmeye, gelmedim kızımı görmege.

Ayrılıyor, bu biraz daha gidiyor. Gidiyor, bakıyor bir bostan. Susamış, bağılıyor, çağırıyor:

- Bostancı, bostancı, bostancı!

Bostancı yok.

Diyor ki:

- Valla, Peygamber Efendimiz demiş ki, "Eğer bir bostandan geçince, bostan sahibi yoksa, bir nar ğadder onun meyvesinden yese helaldir," diyor.

Bir karpuz kırıyor, bırakıyor heybeye. Gidiyor öteye. Çok susuyor, çıkarıyor karpuzla nasıl yumruğunu vuruyorsa içinden kanla irin çıkıyor.

- Yarebbe'l-Alemin, bu ne mucize! Ben geldim mucize görmeye, gelmedim kızımı görmege.

Bu biraz daha öteye gidiyor. Bakıyor ki, üç tene ğazan kaynıyor. Bu ğazan dolu, bu ğazan dolu, bu ortadaki boş. İki tane ğaynıyor, eğer bir damla ortadakine düştüğü zaman alevler göge fışkırıyor.

- Yarabbim, bu ne mucize! İki ğazan ğaynıyor; o onun üzerine atıyor suyu, bu onun üzerine atıyor suyu, ğaldi ortadakine hiç su gelmiyor. Geldiği zaman ortadakine alevler fışkırıyor. Ben geldim mucize germege, gelmedim kızımı görmege.

Biraz daha öteye gidiyor. Tabi, öğle zamanı yaklaşıyor. Bakıyor ki, bir çınar ağacı. Üstünde de bir ğuş, çok güzel okuyor o ğuş. Orda su da var. Abdestini alıyor, namaz gılıyor. Bakıyor, o ğuş iniyor yere. İki cendek var; birisi kesilmiş hayvan, birisi murdar. O murdar hayvandan yiyor, yiyor, yiyor...

Karnı doyuyor. Ğaĥıyor, o kesilmiş hayvandan da ağızını algılıyor ve gidiyor ınar ağacının başına, okumaya başlıyor.

- Yarabbim! Bu ne mucize. Ben geldim mucize görmege, gelmedim kızımı görmege.

Birazdan ayrılıyor. Ayrıldıktan sonra bakıyor ki, bir kramperten kutusu; boş. Alıyor, gömleğinin bir kenarına bağılıyor, diyor: “Belki zaman gelir, bana lazım olur.” Gidiyor, gittikten sonra akşam üzeri bakıyor, bir bina. Artık karanlık da çökmüş, diyor: “Ben bu binanın altında yatıyım, sabah olunca ğaĥıp yoluma devam edeyim.” Sabah namazına uyandığı zaman, bakıyor, birisi sesleniyor:

- Baba, baba, baba!

Kız geliyor, babasına sarılıyor. Kız olmuş, maşallah! Bir alamet, bir güzel, bir peri...

- Baba! Sen benim babamsın. Baĥ, sen beni beyle, beyle, beyle... Götürdün, pazarlarda satmak istedin, meni kimse almadı. Peygamber Efendimiz meni verdi. Benim ğocam, Periler padişahıdır; sabah gider, gece yarısı gelir, sabahleyin tekrar gider.

Kanaat getiriyor kızı olduğuna, alıyor bunu içeriye. Yediriyor, içiriyor, akşam oluyor. Ğocası geliyor. Ğocasınnan görüşüyorlar. Birğaç gün misafir ğalıyor. Ğaldıktan sonra ğaĥıyor, tabi ayrılıyor.

O Periler padişahı diyor ki:

- Mademki geldin; bi atlan, deveylen geleydin. Ben bi şeyler vereydim; götürüydün hem sehabelere, Peygamber Efendimiz’e, sahabelere bir hediye olarak bi şeyler götürüydün.

- Vallaĥi, bir şey yoĥ bende. Yalnız bir kramperten kutusu var; eğer bi şey biraĥacaksan biraĥ, ben bunu götürüm Peygamber Efendimiz’e nişane olarak vereyim.

Adam gidiyor, yedi tene hazinesi var; yedi hazineyi o kramperten kutusuna dolduruyor, malesef dolmuyor. Kramperten kutusunu getiriyor, atıyor.

- Git, Resul-i Ekrem’e beyle, beyle söyle; “Yedi hazinemi doldurdum, dolmadı.” Git, beyle, beyle söyle..

Ve dönüp geliyor adam. Adam geliyor, tabi birkaç gün sonra, sabah namazında gidiyor, görüşüyor Peygamber Efendimizle, Hz Ali, sehabelerle hepsinden görüştüktan sonra toparlanıyorlar.

Peygamber Efendimiz diyor ki:

- Ne gördün? Neler yaptın? Anlat da ben sana bunun rivayetini vereyim, diyor.

- Ya Resulallah, sana ayandır; benim başıma neler geldi!

- Yoh, gine sen kendi dilinnen söyle, ben de onun rivayetini vereyim.

- Ya Resulallah! Ben buradan ayrıldığım zaman sen didin ki: "Git, neyin varsa yarı böl hanımına, yarı kendine." Ben gittim bir geçinin yavrusu var; onu ikiye böldüm, kavurdum kendi hakkımı. İki arpa ekmeği vardı; bi tenesini ben aldım, birisi hanıma verdim. Gittim, bir müddet sonra bahtım ki, heybe beni itekliyor. Heybemi bıraktım yere, açtım baktım ki, o geçi yavrusunun diz kemiği, geri galan etleri, kemikleri yemiş, tek başına galmış.

- Nedir bunun rivayeti?

- Öyle bir zaman gelecek; insanlar birbirini vuracak, birbirini yiyecek, birbirini perişan edecek ve padişah olarak tek başına kalacak; on dört kavimden, yani bu kavime ait olan. Sonra beyle bir mahlukat gelecek tek başına kalacak. Daha ne gördün?

- Gittim, bir ormanda bir öküz gördüm ya Resulallah! Ormanda insan bile tavlanıyordu, o öküze beyle bir fiske vursan ölecek, o ormanda zayıf bir hayvan gördüm. Nedir, ya Resulallah?

- İşte o nedir... On dört kavimden sonra yani, bizim şimdiki kavmimiz. Altı yedi çeşit yemek gelecek sorfaya; birine diyecek tuzludur, birine diyecek yağlıdır, birine diyecek tuzsuzdur, birine diyecek bilmem neydir.. Karın aç olarak ayrılacak, zayıf kalacak. Daha ne gördün?

- Ya Resulallah! Vallaî biraz daha gittim. Çöl, kıraç bir yerde beyle bir öküz gördüm. Ya Resulallah, o öküz de beyle tüyünü çeksen yağı çıkacak dışarıya, o gadder tavlı.

- İşte on dört kavimden sonra, benim ümmetimin içinde olan eyi insanlardır; o insanların yüzi hürmetine bazı insanlar da yaşayacaktır. Daha ne gördün?

- Ya Resulallah! Senin tavsiyen üzerine biraz ayrıldım. Bir bostana rastladım. Bostandan bir karpuz aldım. Sahibi yoktu, bir nar ğadder karpuz. Biraz ileriye gittim, susadım, didim; bu karpuzu kırıp yeyim. Yumruğumu vurdum, karpuzun içinden kanla irin çıktı.

Diyor:

- İşte, o on dört kavimden sonra benim ümmetimin kalbidir. Gurur ve keder içinde yaşayacaktır. Hamd ü sena etmeyecektir. Daha ne gördün?

- Ya Resulallah! Biraz ayrıldım gittim, bahtim ki, üç tene ğazan var ğaynıyor; buradaki öbür ğazanın üzerine suyu atıyor, ordaki bunun üzerine atıyor, eğer bir damla ortadakine düştüğü zaman alevler göge çıkıyor.

Diyor:

- O da on dört kavimden sonra benim mevlidimi veren o ümmetimdir. Biri mahallenin öbür ucundan çağırarak, birisi bu ucundan çağırarak, ortadaki o fakir fukara aç ğalacak. Eğer bir damla ona verdikleri zaman o da helak olacak. Daha ne gördün?

- Ya Resulallah, ben gittim; öğle zamanıydı, tam namaz zamanı, bir çınar ağacı gördüm. Baktım ki, çınar ağacının başında bir ğuş. Öyle bir Kur'an okuyor, ben bile ağladım. O ğuş indi yere. Ağzını sunan çalkaladı, gitti orda bir mırdar cenaze var, o etten yedi, yedi... Geldi, bir helal kesilmiş hayvan var; o hayvannan da ağzını temizledi ve çıktı gene çınar ağacının başına, başladı okumaya.

- İşte, o on dört kavimden sonra benim sahte hocalarımdır. Mimbere çıkacak; hakkı, hakikat olarak anlatmayacak, fakir fukarayı kollamayacak. Diyor ki: "Ne varsa bana getirin." O da benim hocalarımdır. Daha ne gördün?

- Vallaî, ya Resulallah, biraz öteye gittim baktım ki, bir kramperten kutusu. Bunu aldım, didim ki; bana lazım olur. Gittim, kızımı gördüm, damadımı gördüm; size selamları var. Çok memnun kaldım. Birkaç gün misafir oldum, geldiğim zaman bana didi ki: "Yahu bir at, deve getireydin; Peygamber Efendimiz'e, sahabelere bir şeyler hediyeler göndereydin. Ben de kramperten kutusunu verdim. Didim, O'nun zaten ihtiyacı yok bi şeye, ne bırakırsan bırak, götürüm kendisine vereyim. O insanımız getti. Yedi hazine altınını doldurdu o kramperten kutusuna, dolmadı. Getirdi, attı benim üzerime.

- İşte, o on dört kavimden sonra benim ümmetimin gözüdür. Yani bir şehrin ver, bir köyün ver, bir vilayeti kendisine teslim et; diyecekler: “Keşke biraz daha olsaydı,” diyecek.

Mehmet Bülbül

EK.15.AKILLİ İHTİYAR

Bi gün bi padişah vezirine:

- Ğağ bi gezek, bağak, gelek ne var ne yoh?

Geze geze, geze geze gittiler, bahtılar. Bir ihtiyaaaar, ak sakalli çift edeyi öküznen. Gide gide ihtiyara:

- Esselamünaleyküm!
- Vealeykümesselam!
- Allah ğolaylık versin, ihtiyar baba.
- Vay, hoş geldin, sefa geldin! Ğademinnen bizim tarlamıza bereket getirdin.

Ondan sonra dedi:

- Ne iş görisen?
- E, vallah çalışıram işte. Rizkım peşindeyim.

Dedi:

- İhtiyar baba! Gözlernen nicesen?

Dedi:

- İrağı yahın ettim.

Dedi:

- Eyağnan nasilsan?

Dedi:

- Eyağı üş ettim.

Dedi:

- İhtiyar baba! Ev durumunan nasilsan?

Dedi:

- Ğulağım kar, dilim lal!

Dedi:

- Bir ğaz göndersem yonar mısın?

Dedi:

- Pek, onun ustasıyım...
- Eyi, dedi. Allahaismarladık.
- Hoş geldin, sefa geldin. Ğademin bize bereket getirdi inşallah!

İhtiyar deyî, ihtiyar buni anliyi padişah durumuni. Döndiler, geldiler.

Yolda padişah vezirine sordî:

- Vezirim, sen anladin, men o ihtiyardan ne sordum? O, sorularima ne cevap verdi?

Dedi:

- Hiç men anlamadim.

Dedi:

- Hiç anlamadin?

Dedi:

- Yoh.

Dedi:

- E, o gümüş kürside, gümüş sandalyede niye oturursan?

Dedi:

- İşte, oturmuşam.

Dedi:

- Hele, bana baĥ, bana. Baĥ, sana yemin ederim, sen bu açılılamayı bana demiyesen, büldürmiyesen senin başını sabah keserim!

Dedi:

- Hay havar, hay medet! Padişahım etme, eyleme! Bilürem mi, bilmerem mi?

Dedi:

- Bileceksin.

- Bu gece, sana müsade. Gel, sabah bana söyle.

O gece, sabaha ğade vezir yatmadî. Bele esim esim estî.

Dedi:

- Sabah men gelmem. Men ne dirim ne cevap veririm? Var, yoh! Men gidecem, o ihtiyari bulum. İhtiyar bana anlatsın, men gelim, diyim; benim başım ğurtulsun.

Sabahnan ğaĥti, hazineden bi kürek altını doldurdi mendiline, aldı yanına getti. Get, get, get, get...

Dedi:

- Allah ede, ihtiyar gene orda çalıŝa. Men gidim ihtiyari bulum.

Gide gide getti, ihtiyari buldi.

- Esselamümaleyküm!

- Aleykümesselam!

İhtiyar de bahti.

- He, o düminki gelenin biridir. Menim “ğaz”ım geldi!

Dedi:

- Ne edirsən?

Dedi:

- Çalışıram, sen de hoş geldin, sefa geldin. Binne bereketne geldin.

- Bu ihtiyar da beladır! Ne dırsen bili ne dırsen diyi.

Ondan sonra dedi:

- Emce, men senden bir şey soracağam?

Dedi:

- Sor, zati sormaga gelipsen!

Didi:

- O dönenki adam senden sordi: “Yakinnan irahnan nasılsan?” Sen didin: “Üzagi yahın ettim.” Bana de gine, sen ne didin?

Dedi:

- Sen üz tene altini ha bu mendilin üzerine say.

Herif kirli mendili serdi. Şık, şık, şık! üz tene altini oraya saydi. Ondan sonra dedi:

- Oğlum, yani gözlerin nicedir? Dedi; “Yani gözlerin ışıklı mı, göri mi?” didi. Men didim; “Üzagi yahın etmişem.” Yahını görebilem, üzagi görmirem. Sen muni bil misen?

- Yoh, bilmeyim.

Dedi:

- O, ne dedi; “Sen eyahnan nasılsan?” Sen dedin ki; “Eyagi üş etmişem.”

Dedi:

- Sen altin say!

Saydi bir, iki, üç...

(Bu da eşehtir. Eşegin eşegidir.) Üz tene altini şık, şık, şık saydi.

Dedi:

- Oğlum, evelin gençtik. Dağı, daşı hopluyoduk. Her diyarı gezidik. Bir seatlik yoli beş dakkada gididik. E, şimdi oğlum gidemirik, elimize baston almışış. Eyagi etmişik üş. Aklın kesmeyi?

- Temam! Dedi; “Sen ev durumunna nasılsan?” Sen de dedin; “Dilim laldir, ğulagım kardır.”

Dedi:

- Sen üz tene altini say, diyim.

Vezir, üz tene altini da saydi.

Dedi:

- Oğlum, ev durumu? Eger ğalabalık edisen olmiyacak, etmesen de olmayacak; ğulagınnan duyisan. Desen olmiyacak demesen olmiyacak. Öyle ğulagım kardır, dilim laldir. Heç evde duymadım, işitmedim.

- Demek odur!

- He!

- E, dedi; be, o ne dedi; “San bir ğaz göndersem yonar misan?” Sen de dedin: “Pek onun ustasiyam.”

Didi:

- Oğlum, üz tene altini say!

Üz tene altini da saydi.

Dedi:

- Oğlum, işte ğaz sensin. Seni yolium. Men de senin ğolin ğanadın yolum, get gine. İşte, kolin ğanadın töktin buraya, get. Sen sag, men selamet! İşin rastgele, get.

Gene sabahnan getti padişahın divanına. Selam verdi, selamında durdi.

Dedi:

- Ğaz! Gittin yonuldun, geldin? Dile bañim, görem ne dile?

Dedi:

- Beyle, beyle, beyle...

- Ahmak! Bu ihtiyar bu kürsiye layıkti, sen de süpürgecilige. Sen de gidecedin o öküzlerin ensesinde ho! ho! ho! diyeceksin. Sen gelirsən gümüş kürside oturursan. O zavalli da o güneşde, o şeyde ho! ho babam ho! ho! babam ho!

EK.16.ĞAZVANCİ

Padişahın bir ğızı varmış. Padişah da ğarısınan barambar hacca gidecek. Ğız da oñiyi. Padişah ğızın hocasına dedi ki:

- Baħ, ğızım san emanet!

Zati hoca da ğızın babasıdır, hele babadan üskek.

Hoca da dedi ki:

- He, padişahım senin ğızın benim evladımdır.

Ğız da eyle oñiyi ki, daha o ğader olsun; alim çıħacak. Ondan sonra padişah hanıminan barambar hacca gittiler.

Hocanın da gözü ğıssadır. Hani kötü niyetle ğıza baħi. Ğız hiç aldırış etmiyi. Ğız baħti ki, hoca buna yaħınlık gösteriyi.

Ğız dedi:

- Hocam, sen benim babamsın. Men senden şüphelenirem. Doğrısı sen ğalbin bozdun?

Hoca dedi:

- Eyi, anladın!

Ğız dedi:

- Hocam, baħ babam meni sena emanet verdi. Beri gel, sen beyle yapmiyasan.

- Sükut! Baħ, sen meni alırsan al; almasan men sena iftira süsü verecem, dedi.

Ğız dedi:

- Vay, hoca bele ne olacak?

Hoca dedi:

- Eyle bu ğalsın aramızda, sen sende, men mende!

Ğız dedi:

- Etme, eyleme!

Hoca dedi:

- Bu ğade oñiyisin bana yeter.

Daha hocaya kendini göstertmedi.

Hoca dedi:

- Sen bi dur, men senin başına neler edecem!

Ėız hiç oralı değil. Ėız Ėuran'ını oĥiyi, kitaplarını oĥiyi, ilmini oĥiyi; alim ıĥacak. Babasi da duymasın. Gel zeman, git zemaaan hacıların habarı geldi. Hacılar geldiler. Hoca ęaĥti, hacıları ęarşılamaga getti ta Tatvan'a. Hocanan grştiler, sariştiler, ęoniřtiler...

- Hocam, ne var, ne yoh?
- Allah razi olsun, eyilik, güzellik...
- Ėıza eyi baĥtin, ęizi eyi oĥıttın?

Dedi:

- Padişahım, hiç o ęizin bahsini etme!
- Hayırdır?
- Ėizin kötü yoldadi. Men de başa ıĥamedim. şimdi san duyurıraaam.

Padişah dedi:

- Hocam, benim aklım ermiyi. Sen de bele diyisen. Geleyisen yalan sylemiyesen?! Elese o ęizin zi benim zime haram olsun!

Padişah, oğluna dedi:

- Gidersen, men burda ęonacaęım. Sen gidecesen ęizi ldrecesin.

İ gmlegini ęanına batıracasan. Getirecesen men gzimnen göreceğim. Sonra geleceğin; eger yapmasan emegim san haram olsun.

Bir kere hocanın dedigi adamin içine oturdi. Ondan sonra bu geldi. Hoca medresenin ęapisını ati. Baĥti, medresenin ęapisında tek ayakęabi var.

Padişah, oğluna dedi:

- Baĥ oğlum, ęızın yarlari, sevdikleri geli ki meni göriler, ęailer. Bi teg ayakęabilerini gtiriler. Bi teg ayakęabi ęalmıř.

(Hocalara baĥmayın, fenadırlar.) Ondan sonra, oğlan bacasına baĥiyiii, bacasında heç kti şey yohtuuur. Eli de gitmiyi ęızaaa.

Ėız da deydi:

- Yarabbi!

Ėız da ayın on drddr, o ęadde güzeldir. Bi oĥıması var...

Oğlan dedi:

- Bacı!

Dedi:

- Ne ęardař?

Dedi:

- Men gelmişem, seni götürüm babanan barambar gelek.

Dedi:

- Niye?

Dedi:

- Babam ele deyi.

Dedi:

- E, madem babam diyipse men de gelirem.

Haman ğaḥti, geyindi ğuṣandi, çarşafını giydi. Üzi peçeli, elleri eldivenli. Kimseye de görükmüyü. Dışarıdakilerden erkeklerden irah dursin, sonra men minim ata. Ele hanım bi ğadin. E, bu da ğardeşi de ele aĝliyi, ele aĝliyi, ele aĝliyi... Mindiler, gettiler. Ha gettiler, ha gettiler, ha gettiler... Daĝlari geçtiler, dereleri tepeleri geçtiler, ha buradır, ha bura deĝil. Ondan sonra gittiler bir yere. Ğız da at üzerinde yorildii, şahzadeee, ğapi dışarı çılmamış bi yere gitmemiş atın üzerinde yorildi.

Ğız, ğardaşına dedi:

- Ğardaş men yorulдум!

Oĝlan, ğıza dedi:

- Yen.

Ğız da dedi:

- Eyi.

Oĝlan, bacısına dedi:

- Bacı, bu gece burda ğalıḥ, yorgınlımmızı alıḥ, yataḥ, sabahnan minip gidek.

Ğız dedi:

- He, olsun.

Yattılar o gece. Orda yattilaaar sabaha ğadde. Sabahnan ğız ğaḥti abdesini yaptı, namazını gıldı, duasını etti, oḥımlarını oḥıdı; baḥti ğardaşı yoh. O yana ğardaş, bu yana ğardaş... Ğardaşı yoh! Ğardaş getmiş, bir ğuṣ avlamış, ğuṣı vurmuş, kesmiş, kendi kölmegini çıḥarmış ğana batırmış, getmiş babasına.

Deyi:

- Dedigin yerine getirdim. Bu kanlı kölmegini de getirdim.

Padişah da oğluna deyî:

- Efferin oğlum, benim babalığım sana helal olsun!

Anasi da orda ağliyi, baba da deyî:

- Eyi ettin.

Oğlan da ağliyi. Geldiler, kendi evlerine yerleştiler. Ğız gettii. Ğız ğahtii, bahtii ğardaş yoooh; ati ğalıp örihteee, kendi ati ğalııp. Ğız dağları yendi, derelerden, tepelerden geçti, gitti. Bahtii, bir çoban ğoyun güdiyi.

- Amca! didi; aha, sena iki tene altın. Bu ğoyuni kes. Ğoyunun eti sena, işkembesini ver bana.

- Hanım ğız, niye?

Ğız didi:

- Ele, işte.

Ğoynundan altın çıkardı. İki tene altın verdi ona. Çoban ğoyuni kesdi, işkembesini çıkarttı verdi ğıza, et ğaldı orda. Ğız ğoyunun ğarnını aldı, götürdi suyun başına temiz yıhadi, derisini soydi, temizlediii, tuzladiii, birahtii gölin ğarşına ğurittiii. O güzelim saçlarını saraladiii, birahtii o seregin içine geçirdi başına. Özini etti kelğız, ğaldı bele.

Ğız, çobana didi:

- Baħ, üstündeki giyimleri de bana ver.

Çoban tabi altınları gördi ya! Ğız çobanın üstündeki geyimleri de aldı. Giydi oni, düştü yollara getdi. Bi kelğızdır, keloğlandır düştü yollarda gidi. Neyin nesidir kimse bilmiyi. Get, get, get, get, get, get, get... Gece gitti, günüz getti, vaħıt getti.... Bi vaħıt gettiiii... Getti bi vilayete. Mahalle mahalle, sokak sokak gezdi. Kendi tabi bir padişah ğızıdır. Bir padişah mekâmını gördi.

- Tamam, bura padişah mekâmıdır.

Getti, bunların ğapisında oturdi, durdi. Durdi, padişahın oğlu çıktı, bahtii bi kel kimse orda oturmuş, baħir bir misğın adam durmuş.

Oğlan, ğıza dedi:

- Ne isteyisen?

Ğız, oğlana didi:

- Valla, hiçbi şey. Bura heralda padişah ğapisıdır. (Anladın!) Hizmetçi lazım olur, işçi lazım olur. Menim de kimsem yoħtur. Men gelmişem, bi hizmetin varsa men görüm.

Oğlan dedi:

- Menim ğazvancim yoğtur. Onları otarabilisen?

Ėız didi:

- Hayhaay! Niye otar meyim? Otarırım.

Oğlan, ğıza didi:

- Bağ, hem bu da ğazvancinin damıdır. Yatacak yeri, yatağı. Hem ğazlar da budur. Aparırsaaan, ağşamın filan seatinde getirirsen. İhtiyacın da ne varsa gelirsen başcariyeye diyersen, o senin ihtiyacın görer, verir.

Ėız didi:

- Gözümle başım üste. Men fakir kimseyim, men size katlanacagam.

Bir parça ekmek yeyip özimi ğalım.

Oğlan da beyle ğızın ğonişmasına bađıyđ. Havvas, heyrandır!

- Bu fakir kimse, bu miskin kimse, bu ğonişma, bunun leblerinden bal tókiliyi. (Yani Arabi'ce, leb...)

Ėız çubuguni alır elinee, Ėazları sayaar, götürür derelerde, su kenarlarında, ğayaların içinde otarır, ağşam alır getirir. Getirir, oğlan da görer; ğazvanci ğazları getirdi. Sayallar, katallar içeriye. Ėız gider öz yerine. Ağlar, sızlar, namazını ğılar, ibadetini de oğır. Özine ođıyđ. O oğımak ki, ondadır; ona kötü bi şey gelmez. Ondan sonra, ğaldi biğaç ğün araya düşti; ay mı ney araya düşdise bağtı ğazın birisi topalliyi ağsi ağsi.

Çığtı dedi:

- Ėazvanci, senden bi şey soracagam; ama ğalbin ğırılmasın?

Ėazvanci dedi:

- Yoğ, didi. şahzade hiç ğalbim ğırılmaz.

Oğlan didi:

- Bağ, niye bu hayvan ağsi?

Ėazvanci:

- Bağ, üzüm senden ğaradır. Durmadı, men de ğızdım; ğızarak çubugi attım, degdi eyağına, eyağı ğırıldı heralda, ne edim?

Oğlan dedi:

- Eyi oldi olacak, olacadı olur, der demez olır.

Ėız dedi:

- Mal senindir.

Oğlan didi:

- E, sen bu aputları nerden buldun, sardın eyagina

Ėazvanci dedi:

- Ne blm işte, oralarda Ėayaların arasinda buldum.

Bu geyim ancağ padişahlarda olur. Demek alttan entarisini kesip Ėazın eyağını baglayıp. Ėız şüphelendi.

Oğlan geldi, anasına dedi:

- Anne bağ, bu Ėazvanci sizden tencere, sabun, tas isterse götürecek yışanacağ, üst değişecek siz bana habar verin.

Anasi, oğlana didi:

- Niye oğlum?

Oğlan didi:

- İşim var, senin ne işin var ana. Olsun, başcariyeye de.

Bir gnin birisinde Ėız dedi:

- Teyzeciğim, bana bir Ėap verin, men gidecegim stm çoğ kirlenmiş bi yışıym onları.

Oğlanın anasi da Ėıza didi:

- Olsun Ėızım!

Ėıza tas da verirler, tencere de verirler, sabun da verirler, Ėız gider; ama oğlana habar verdiler. Oğlan irağlardan bele gzetliye, gzetliye, gzetliye, gzetliyeee getti, bağti; Ėazvanci Ėazlarını bele Ėayaların köşesine birağmış otarmaktadır. zi de Ėayaların arđasina, aralarına geldi, zine ataş yahti, su Ėızdırdı, zini gizledi. Döndi etraflara bele seyretti bağti hiç gören kimse yoğtır. Ondan sonra, o çobanın verdiği üstteki geyimleri ışarttı. Arđasındaki geyimler bele helal kimi yani. Boyninda altın şaranlar aha geli buriya, bilezikler Ėollarında.

Oğlan deydi:

- Yarabbi! Bu cennetten ıştı, bu đardan bu Ėız? Bu Ėazvanci bele bu şekil!

Harabat ehline hor bağma ey şakir!

Bağ, ne gezirem ellerde,

Hazineye malik hazineler var.

Herkese hor baĥmayın, baĥ neler var?! Ondan sonra, oĥlanın aĥlı gidiyi, geli. Ėız soyundi, elbiselerini yıĥadi, temizledi, iki örik saçlarını tökti, saçlarını açti, temmiz yıĥadi, sabınladi. Ondan sonra altın daraknan daradi.

Oĥlan didi:

- Bu beşeroglı deĥil, bu cennetten gelip! (Ben de biraz ballandırırım baĥ. Hoşuna gidiyi? Beni sonra Vali paşa'ya diyersen; bu Kasım emmi bilür bilmez ĥonuşıyi. Ahh, deden rahmetlik diyerdi; Kasım emmi sen de, sen dee, Kasım emmi sen deeee...) Oĥlan şüpheleniyi. Ondan sonra ĥız gizli yerlerde yıkandı, çıĥti ki...

- Ėuşlar da meni görmesin, didi.

Ėız geyindi, saçlarını ördi, yine getti biraĥti o seregin içine. Özini etti keloĥlan. O çati yıĥadi, ĥuritti onları da geydi ĥaĥti bi kere Ėazlarını topladı, tenceresini aldı, tasını aldı, doladı boynına, düştü yola. Götürdiii ĥapiya.

Oĥlan pencereden baĥi:

- Hey, sevdiğim geldi! Alem seni ĥazvanci bili, hama sen ciger parçasısın!

Oĥlan deli divane olup.

Evleri var oynah oynah,
Yalan imiş yardan doymah,
Aĥzi sünger, dili ĥaymah,
Bala batmışdır nazlimın.

Anlaşıldı? Ele bi ĥızdır. Ondan sonra oĥlan yendi, ĥıza dedi:

- Ėazvanci!

Dedi:

- Buyur, beyim!

Dedi:

- Geldin?

Dedi:

- Evet, geldim.

Dedi:

- Ėazların temamdır?

Dedi:

- Temamdır, ama benim özim ğara! Eyagini ğırmışım ğazın.

Dedi:

- Yoĥ, bi şey olmaz, sana ğurban olsun. (Oĝlan aĥıllı.)

Dedi:

- Mal benim deĝil, senindir!

Oĝlan gidi öz yerine oturiyi, abdest yapıyi, namaz ğıliyi, oĥıyi Allah'ına dua ediyi.

Deyi:

- Yarabbi, insan emaneti. Sen meni saĥla bundan. Men rezil rüsvay olmiyim.

E, ğız oĥımış bi kere, olmuş alim. Ğız deĝil, peridir. Ondan sonra, oĝlan duramiyi. Nice olacaĥ?

- Men nece buni eşkere edim? diyi.

Ğaldi, biĝaç ğün aradan geĥti. Ha gidi, düşi bunun peşine, gidiyi. Baĥi ĝayaların kölgesinde oturıp oĥıyi, aĝliyi, Allah'a dua ediyi. O da oni dinliyi. Ondan sonra, oĝlan anasının yanına gelip der:

- Anne!

Deyi:

- Ne evladım?

Deyi:

- Bu hizmetĥiler bana ekmek, yemeĥ getiriler. Bu ğün ĝazvanci bana yemeĥ getirsin.

Anasi deydi:

- Hay havar! Hay medet oĝlım! Ğazvanci niye senin odan geli? Senin hizmetĥin yoĥ?

- Senin ne işin var? O da Allah'ın ĝuli, o da Allah'ın ĝuli. Men direm o gelsin.

Oĝlanın anasi ĝıza dedi:

- Yavrum, size beg deydi, yemegimi, sinimi o getirsin.
- Men ĝitmeyim! deydi. Onun odası temiz, hani ĝül yapragi kimi. Men ĝazvanciyim.

- Oĝlum, sen meni rezil mi edecen, sen ne diyin?

Neyse bu ĝız didi:

- Bu işte bi iş var, bu işte bi iş var, Allah'a salmışım. Siniyi ali, gidi. Altin sini elinde, ali gidi. Ğapiyi aç.

Deyi:

- Beyim affedersin, içeri giremeyeceğim, lütfen gel, bu siniyi alır mısın?

Deyi:

- Demek siniyi buraya ğade getirmişsen. Men mi senin eyagina geleceğim?

Deyi:

- Öyle icab ediyi, men ne edem? Öyle icab ediyi.

Deyi:

- Yoĥ, getir biraĥ yerine.

Ğız dedi:

- Yarabbi san sığınmışam, men rezil olmuyım!

Getti biraĥti yerine, dönerken oĥlan bunun heman ğolini tutti.

Ğız deydi:

- Aman begim, zeman begim, vay begim... Meni biraĥ, men gidim!

Deyi:

- Yoooh! Sen özin gizlisen, gizlemegin şimdiye ğade, daha gizlemeyesin.

Ğız deydi:

- Yoĥ moĥ, aman, zeman!

Heman oĥlan el atti, başından, seregi aldı, altın telli saçlar tüküldi, bele her bir örikler, bele iki örik edip başında.

Oĥlan didi:

- Altın saçlı ğız! Örik yapan ğız! Özin gizleyidin?

Heman üstündeki çatlari yırttı, atti; ayın on dördü kimin entarile çıktı meydana. Ğız bele sükut! Gitti bi köşede oturdi.

Ğız didi:

- Bu iş benim başıma banyo olurken gelip.

Ğız anladı. Oĥlan heman habar gönderdi anasına. Anası geldi.

Dedi:

- Ne var oĥlum? Sen didin ğazvanci yemeĥ getirsin, olur ki yemegi

tökti!

Oğlan deyî:

- Ne tökmegi, gel gel baħ baħım burada kim var?

Baħti, bir cennet hurisidir gelip.

- E, dedi; hani ki ğazvancidir?
- Kim?

Didi:

- He.

Oğlanın anası ğızı getirip, sardi, gucaħladı.

Didi:

- Ğızım, bilirsın ğazvanci misın, ğız misın? Sen gelmişsen çıħmışsın bizim ğapimiza.

Ğadın ğurban, heyran sevdüğünden ğızın ellerini öpiyi. Ğızın da diyersen dilini kestiler. Ğonuşmaħ monuşmaħ yohdur.

- Ana, babama diyersen, düğün tedbirliği görsin oglum evlenecek, meni ne halda bulacaktır.

Ğurban olım tipiye

Vurdi yuvarladı, getti ğapiya.

- Oğlum, sen kendine layık bulıpsın, hele senden üstündür.

Dedi:

- He! Men de buldum.

Didi:

- Ğazvanci'dir?
- He ğazvanci'dir.
- Men de derim ğazvanci.

Ondan sonra toyını, düğünü ettiler. Yeddi gün, yeddi gece davullar çalındı, düğün oldu. Geyimler, altınlar, yemeħler, içmeler, ta o ğade olsun.

Ondan sonra toy düğün oldiii, iki aşık bermurat oldilaaar, ğaldi zaman geçtii. Zamanla iki oğlı, bir ğızı da oldu. Haman, ğızın da dili o seregini yırtan günde ğonuşma yoooh, lisan yoh.

Oğlan didi:

- Yahu bu ne iştir, bu niye ğoniş mi? Bunun diline ne oldi?

Ġonuşturi, ğonuşmiyi. Ne hizmeti varsa ğız ğöri. Bi ğün, bi deliĝanlıdan sordi:

- Ġardaş, men evlenmişem. E, dirsen melektir, yakışır; cennet

hurisidir, yakışır. Ele bi ğız almışam, dili yohtur!

Dedi:

- Niye?

Dedi:

- Ġonuşmiyi!..

Dedi:

- Çocukların var?

Dedi:

- He, üç tene çocuğum var. Gene ğonuşmiyi.

Dedi

- Oğlum, onun bi derdi var. Saygılı hanımdır. Baħ, men seni örgedim.

Dedi:

- Nedir ğardaş?

Dedi:

- Sen iki tene elma götür. Çocuğın birisine ver, birisine verme. Ver birisine, birisine verme. Baħ, oğlanların ikisi ğavga yaparlar. Ġıza da ver. Onların ikisi ğavga yaparlar. Tabi anadır, bele gelecek. Oğlum diyer, işte babasi, buni getirdi, buni verdi. O vaħıt onun dilini duyarsın.

Elmayı apardi verdi bi oğlana, bi de ğıza verdi. Oğlunun birisine vermedi. Çıħtı, getti.

Oğlan didi:

- Bana da ver.
- Yoħ, babam bana vermiş, sana vermemiş.

Oğlanlar ğavga ettileeer. Oğlanlar ğavga ettiğı kimi hanim ğadin ğaħtı:

- E oğlum, baban onı sevdi, ona verdi, sana vermedi. Niye ğavga edirsiniz? Sana vermedi, bi ğün gelir sana da verir.

Oğlan da ğapisından çıħtı, dinliyi.

- Hey gidinin ğızı! Niye beyle yaħırsan, yandırısan meni, niye mennen ğonuş misan? Madem sende beyle ğonuşma var, beyle lisan var.

Dedi:

- Eee, şehzade! Sen padişah oğlisan, gereği anlıyorsan. Bunca zemandır men senin yanındayım. Sen hiç bana dedin; sen bu vaziyet geldin bu ğapiya, sen kimin ğızısan? Nerden geldin? Sebebi nedir? Neyin nesidir? Niye menden sormadın?

Dedi:

- He, men hatalıyam. Hanim men ettim, sen etme gine, gel bana ne dertse necesine gelipsen bana anlat.

- Begim, anlatım mı, anlatmıyım mı? Olmuş geçmiş.

Dedi:

- Yooooh, illam anlatacaksan.

Dedi:

- Valla, begim sen padişah oğlisan, men de bi padişah ğızıyam. Sen bahma benim bele geldiğime. İftiraya uğramışım. Allah meni sahlamış, sizin ğapiya nasip etmiş. Men bele gelmişem. Diyar diyar, geze gezeeee gelmişem burayı bulmuşam.

Ondan sonra, dedi:

- Sen hangi vilayetin padişahının ğızısan?

Dedi:

- Filan düvelin padişahının ğızıyam.

- E, nice geldin buraya?

- Valla, babam meni bi hocanın yanına birahtı oñimaga. Kendileri hacca gitti. Meni de ona emanet verdi. Hoca hain çıktı. Men sadıh çıktım. O hain çıktı, men sadıh çıktım. Heç menden bi çare idemedi. Getti babamı ğarşiladi. Babama ne didi, ne demedi. Ğardaşım geldi, meni yalnız götürdi. "Gidek babamı ğarşılıyak, babamnan barabar gelek," dedi. Babam demiş, "Git bacin getir, barabar gidek." Men de bülmedim. Baraber geldik. Meni yolda attıiii, gece yuħuda burahtıiii, getti. Daha babama ne demiş, ne dememiş bilmirem, babama anama. Men ğalmışam oralarda, o düzün sırtında. Sabahnan ğahtım, abdest yaptım, namaz gıldım, bahtım ğardaşım ne ğahtı, ne orada! Nedir, netmeyi bu hocanın işidir, benim başıma geldi. Heman Allah'ıma sığındım. Allah'ım, Yarabbim azametini büyüktür meni sahla. Gettim işte dereleri, dağları yendim aşıya. Bir süri ğoyına rastgeldim. Bi çoban

gödiydi. Hani çobanlan anlaştım. Bi göyun kesdi, işkembesini verdi bana. İki tene de altın verdim. Bi de üstte elbisesini de aldım. A işte, ettim bi sereg geçirdim başıma, adim ğaldi keloğlaaan! İşte beyle beyle. Geldim sizin ğapiya.

- Heeeeey ğari! Ne dertler görmişsen. Ne hayanan, edeplen gelmişsen. Men seni ğabul etmişem. Ahret hatuni olasan! Tedbirin gör, men seni gönderecegim.

- Neriye?

Dedi:

- Babana.

- Yoğ, men padişah ğizi değilim, men seni ğandirdım. Bir yabancının ğızıyım. Men gitmem.

- Etme, eyleme seni yolluyum.

- Yoğ, begim etme eyleme meni gönderme. Men gitmirim.

- Hiç beyle olur mi? Gönderecem.

- Men ne bilüm onnarı? Eyi gönderesen, sen de gelecesen?

- Hayır, men yerim nasıl terk edim, gelim? Men gelemem, men nice gelem? Bağ, hakimi, ğaymakami, hocayı senne birağacam.

- Ahan, tamam ettik! Menim başıma iş gelecek.

- Ğari etme, eyleme! Bizim burlardan bele kötülükler olmaz.

- İtibar olunmaz, el ogluna emniyet olmaz. Menim başıma işler açti.

Menim bu güzelliğim de gider, benim namusum, hayam da gider.

Bu oldi, şu oldi çare idemedi. Atlari ğuşandirdılar, bir, iki bölük asker, ğazi mindi, (eski hakimlere “ğazi” diyerdiler) ğaymakam mindi, hoca mindi. Ondan sonra ğosğocaman padişah hanimidır, bir keder gelmeye. Ondan sonra gide, gide gettiler. Az gettiler, uzun gettiler, dere tepe dümdüz gettiler, altı aynan bir güz gettiler... Ondan sonra işte bir gün çadır ğurdılar bir yere. Ğız serkeşten yendi, örtüden, kapalı yerinden yendi; çarşafli, peçeli, cennet hurisi! Ondan sonra ğız geçti çadırına, yavrulari da yanında. Onlarda bir çadırdı oturıplar. Askerler etrafta devriye döniyi. Ondan sonra gecenin yarısı geçti. Bağti ğazi ğapiyi açti. Bağti ğız eli, ağızi cennet hurisi kimi!

Dedi:

- Yoğ hiç bürünme, gine men sana aşıkam!

Dedi:

- Sen ğosğocaman ğazisen. Bir vilayete baĥisan. Sen padişahından heder et misen, heĝ utan misan?

Dedi:

- Yoĥ, utanmiram!

Ĝıznan bu mŭcadele ettiler. Ĝız onnan baş edebilir?

Dedi:

- Baĥ, sen mennen olursan ol, olmasan senin oĝlun ğozin ğolın keseceğim.

- Oĝlum ğurban olsun namusuma! Kesisen sen ğatil sahibisan. Bana ne!

Oĝlani kesdi. Oĝlani kesdi, gitti. Ĝız oĝlunun başın yanda oturdu. Aĝladi, sızladi sabaha ğadder. Sabahnan ğaĥti habar yolladi.

- Men babama ğitmirem. Geri dŭnek melmeketimize.

Bunlar dinlemediler. Ğadırları yŭklediler. Askere emir ediler. Gene yola devam, Diyarbakir'a gideceĥler. Ondan sonra ğız ğŭzyařını dŭki, Allah'a yalvari. Yine gice ulaşti. Bi yerde ğondılar, Ğadırları ğurdılar. Herkeř yerine getti. Ĝız űz yerine getti. Ĝızın iĝerde cigarleri daglanıp. Bu ne iştir? Erinden oldi, evinden oldi, yerinden oldi, oĝlından oldi... Ne iştir başına geldi? O gece de ğaymakam geldi.

Dedi:

- Hiĝ ğaymakam űzin de bořuna yorma. Meni řimdi hanĝerle parĝa parĝa eden imkan olmiya! Men bir padiřah ğızıyam, bir padiřah geliniyem. Ĝocami da bilisen. Sen kim olisan?

- Baĥ, ğazi nece senin bi oglin kesti! Men de keserim.

Dedi:

- Kes!

Bi oĝul da o kesdiĝi, neyse, cehnem oldi gitti. Sabah oldi, habar yolliyi.

- Yahu, siz benim benim emirimde olacaksınız, geri dŭnŭn, men ğocama gidirem. Siz niye yanlış yoldan gidisiz?

Gettiler, o ğŭn de aĥřama ğade gittiler. Aĥřam oldi, gine Ğadırlarını ğurdılar. Herkeş Ğadırlarına gitti. Ĝız ğalıp bi başına. Ondan sonra, ğadin bele tirim tirim titiriyi.

- Bu ne iştir, benim başıma geldi? Men demez oladııım. Ğocama o ğade yalvardım, yakardım etme eyleme, men topallirem, alimlernen men bi yere gitmenem.

Bu sefer de alim geldi. Ğahti alimden (oħımıştır ya!) gizleni, saħlani...

Hoca dedi:

- Hooo, geħmiş ola!

Ğız dedi:

- Sen hocasan, alimsan, sakkalın var, utan misan?

Dedi:

- Olur olsun, olmazısa, ğızı senin yanında keseceğim?

Dedi:

- Oğlanlardan artıhtır! Kesisen kes!

Kesdi! İndi o da onnar kimi getse, iyi! Hoca da getmiyi, ğız naçar ğali.

- Ğaħım, gidim bari abdest yapım, gelim namazımı ğılım; namazım geħmesin.

- Yoħ, sen ğaçarsın! diyi hoca.

- Men ğareye ğaçacam?

- Sen ğaçmaga alışğınsın!

- E, meni bağla.

Bi ip atti beline. Ğız misini aldı eline, yendi dereye. Oraya gitti, ele ipi bağladı misine, getti. Getti, getti, getti... gece sabbaha ğade gitti. Getti bir bele meşeli bir yerlerde kendini gizledi. Çektiler misini, şıkı, şıkı, şıkı! misin geldi, ğız yoħ!

- Ne halt edek biz, gidek padişaha ne habar vererek? Bizi birahti, çocuklarını kesdi, ğaçti gitti derik!

İftira iftiranın götünü yırttı. Onlar geri dönmekte olsunlar, ğız üş gün ğaldi o meşede. Üş gün sonra meşeden çıhtı, bahti gine bi çoban gördi. Derdine derman yine bu çoban olacak. Getti çobani gördi. Çobana altınları verdi, çobandan bi ğoyın aldı. İşkembesini aldı. Çobanın üstünün geyimlerini aldı. Ondandır geyindi bi suyin başında temiz yıħaddi, seregi geħirdi başına gitti, "Baş ğurban olsun eyaħlara!" Getti. Get, get, get... Ha yana gidiyi, hiç bilmiyi. Padişah ğızı, iħerden iħeriye padişah gelini. O nazenin ğız gettiıııııı, o vilayete rastgeldi.

Sordi:

- Bura neredir?
- İşte, filan şehirdir?
- Padişahi kimdir?
- Filan...
- Geldim, babamın evine!

Getti babasi evine, ğapisına durdiii. Ğardaşı çıĥti eşige. Ğız, ğardaşını gördi, tanıdı tabii. Oĝlan baĥti bi keloĝlan orda durur.

Dedi:

- Niye burda durmuşsan?

Dedi:

- Padişah ğapisıdır, herkeş de gelir. Bi iş bulur, işde hizmet eder.

Hizmet edim bi parça ekmek yeyim.

Ğardaşı bele baĥiyiii bunin ğonuşmasınaaaa, bunin durumına bele şaşı.

Oĝlan dedi:

- Menim babamın bi ati var. Ata baĥar misan?
- He, niye baĥ miyim? Bele şeyler benim sağ elimden gelir.

Apardi, dedi:

- Baĥ, bu benim babamın atıdır, ha bu da benim atımdır.

Ğız dedi:

- Oy vaat olsun! Senin baban atın men yüz etmeyeceğim.

Babasının atını o ğadder yüz etmiyi; ama oĝlanın atını eyle baĥi, eyle baĥi te o ğadder olsun. (Ğardaşı oni öldürmedi ya.) Bir müddet öyle ğaldiii. O ğaldi orda, biz gidek hakime makime, ğazi, ğaymakama. Duydular ki; ğazi, ğaymaĥam askernen geri geldi. Ğızın ğocasi bunları ğarşıladı.

- Hayırdır, siz gitdiz padişahın evine gitdiz, geldiz?
- Sen de kimse bilmiyi. Kimdir, kimin ğızidir aldın?

Didi:

- Evlatlarını kesdi, öldürdi. Çıĥti, ğaçti, gitti. Biz bulamadık ğızı
- Öyle mi? Olır, olur. İnsanoĝli, çiĝ süt emmiştir, ne bilüm! (O da üstten tutturı, üst ayaĥtan yemeyi ya!) Eyi, tedbirizi görün. Yarın, yoĥ öbür gün hareket edecegik.

Sordilar:

- Neriye?
- Hanimın babasının melmeketine.
- Neye gidecesen, nerde bulacasan?
- Yoħ, eyle bir gidim, gezek, gelek. (Onlari ğandiri.)

Onlar da hazırlık gördiler. Onlar da mindiler. Gide, gide, gide, gideee o şehre uğradilaaar. Padişahın evine misafir oldilaaar. Ondan sonra, ğızın ğardaşı çıħtı dışariya baħti, misafirler vaar, içlerinde padişah oĝli vaar, korucılar var... Hoşbeş bunlara. İşçiler geldiler, atlarını çekdiler içerilere, yemlediler; baħtilar bunlari. Geçtiler divanlara otirdilaaar. Ondan sonra ğız baħi, ğardaşıiii, içerde anasıiii, babasını ğoriyi, taniyiii. Hepsini taniyi. Bu gelenleri de tanidi.

- Düşüpler peşime, dedi.

Ondan sonra bir iki ğün sonra sabroldi. Birbirine anlattılar, söyliler işte öz keyflerindeler. Keloĝlan da bunlari dinliyi.

- İyi siz bi durun. Siz bana etdiz, men de sizlere edecem!

Ondan sonra iki ğün sonra getti ğapının yanını açtı, bele içeriye baħi ğız.

Didi:

- Senin adın ne?
- Menim adım, Ğıtmenço'dur.

Dedi:

- Eyi, niye burada ğapıda durisan, git işine baħ!
- Yoħ, men sizi dinliyirem.

Dedi:

- Eyi.
- Padişah babaya söyleyin, bu Keloĝlan'ın bir hékâyesi vaar, size

hékâye anlatacak. Eger hazır olursa men hékâye anlatırım.

Oĝlan babasına dedi. Babası dedi:

- Ört ğapi, kim oli geli içerde ğonişi? (Onun ğocasi anladı. Dedi;"Bu şekilde geldi bizi buldi, bu şekilde de burayı buldi.")

Dedi:

- Padişahım sağ olsun! Müsaade edersen sen, gelsin bize hékâye söylesin. Biz de sıħılirik, gelmiş buriya. Biz de bir iki hékâye dinliyek.

- Baba, olmaz. Etme eyleme!
- Yoh.

Ġarar verdiler.

Ġız dedi:

- Padişahımız emir etsin. Bi Ġaz kessinler, Ġazi yolsunlar. Ondan sonra bi mangalda köz Ġosinlar. O Ġazi da biraĠsinlar üstine. O Ġaz orda pişene Ġade, men de size hékâye edicem.

Ama Ġardaşı, he ne deyise KeloĠlan'ın sözi olsun. Emir ettiler. Bi Ġaz getirdiler. Kestiler Ġaz'i. Ġaz'i ditterler, temizlediler, paĠladılar. Gettiler ocagın üzerinde muni izgara yapilar.

- E, padişahım sağ olsun, size bi hékâye anlatacaĠam müsaade olursa? Haman Ġapiyi baĠlayın, anahtari aĠabeg alsın yanına.

- Olsun, dediler.
- Hema o şart ile ki, hiçbir kimse dışari çıĠmıyacak.

Dediler:

- Yahu, olur? İşte insandır, nece dışari çıĠmıyık?
- Yoh, KeloĠlan'ın sözi var.

Ocak içerde, izgara yapilaar. Ondan sonra Ġapiyi da baĠladilaar. Ġardaşı anahtari aldi yanına. Ġitmenço başladı hékâsına.

Dedi:

- Var bi melmekette bi padişah. Padişahın da bir Ġızı vardı. Ġızını da bi hocaya biraştı. Hocanın yanında oĠiyidi, çoĠ da oĠiyidi. Padişah hacca giderken Ġızı hocaya emanet etti. "Ġızım san emanettir, benim evladım deĠil senin evladındır biz gelene Ġadder. Dersine çalışsın, oĠusun." Heman bilmidi ki hoca hayındır, ĠıssalıĠttır, hoca hayındır.

Hoca didi:

- Bi Ġapiyi açın, men gidim bi abdese gelip!

Didi ki:

Çevirin Ġaz'i yanmasın,
BeĠleyin hoca Ġaçmasin!

Ġardaşı didi:

- Yoooh, aynı odanın içine yap. Getme yoh. Erkekde söz var. Biz söz verdik, Ġapiyi açmıyacaĠ.

Ėardaşı anli, dedi:

- Bu iş bizim başımıza gelip!

Hacca gettiler. Ėaldi bir müddet, biğaç gün sonraa hoca ġıza çoğ yakınlık gösteri, ġız şüpheleni.

Ėız deydi:

- Hocam, sen benim babam kimisen. Men senden şüphe ġapiram.

Senin ġalbin bozuğtur?

- Ėız, ne dirsən men senin aşkından yanıram.
- Yan, patla! Sen benim babamsın.

Hoca didi:

- Ne bilim, baba muni ġonuştumayın. Bunu tenezül edip, muni ġonuşturuyunuz. Ėapiyi açın, men çığım gidim.

Dedi:

Çevirin ġazi yanmasın,
Behleyin hoca ġaçmasin!

Ondan sonra bu nettise ġıznan başa gelemedi. Hoca haydut, hoca guduruğ, ġıznan başa çığamedı.

Dedi:

- Sen dur ġız, bağ zamanla senin başın neler edecem!
- Ne yaparsan yap! didi ġız.

Hama didiğini de yaptı hoca. Vıyyy... Hocanın içine bi ataş düşüp! Hoca sancılandım, deydi. Öldüm, patladım diyi.

Ėardaşı didi:

- Patla, çatla, yerinde ġal!

Babası da deydi:

- Vallah, bu laflar benimdiir. Men hocaya teslim ettim ġızı. Hoca bağalım, ġörek sonu ne olacağ? Bu ġız ne oldi, ne olmadı! Vah, didi; men ġızı ġardaşına didim, öldürdi. Kanlı kömlegini bana getirdi. Oldi bele.

Zeman geldi, hacılar hacdan geldiler. Habar geldi ki, hacılar geldi. Hoca ġaĖti öz adamlarını aldı, gitti. Fırsat buldu ya hoca. E, hoca da guduruğ. Getti hacıya ne didi ne demedi ġızın kötülüklerini dedi, iftira attı. Hacıyı inandırdı.

OĞluna dedi:

- Gidecesen, ğızı öldürecesen, kanli kömlegini bana getirecesen.

Yapmasan benim emegim sana haram olsun!

O da babasının sözünü ğırmadı. Geldi ğızı götürmegeeee.

Geldi dedi:

- Ğardeşim baĥ, sizin bacinizin ettigini... Didi, baĥtim tek eyaĥġabi ġalıp. Meni gördikçe işte ġaçıldılar. Bi tekine bi teki ġalıdı.

Hoca eyle patliyi çatliyi, nece olacaĥ? Ğapiyi de açamiler. Acele eden hoca.

- Çıĥ salona, çıĥ ta gene san ne olıp?

Ondan sonra getti ġardaşı, ġaĥti ğızı aldı gitti. Aldi, gettiii; ġız geyinmiş, ġuşanmış, örtüli, çarşafli... Ha beyle, ha beyle yoli sapa gettiler.

Ğız dedi:

- Allah, ġardaş men yoruldum. Men çoĥ yoruldum. Yorgunum, yuĥu meni basti. Namazımız geçi.

Oġlan didi:

- Yen!

- He, didi yenek burda. Bu gece namaz ġılak, ibadetimizi edek. Yeg, içeg, sabahnan gidek.

- Hayhay!

O gece ġaldılar orda. Abdest yaptılar, namaz gıldılar, yatmaga devam ettiler. Yuĥuya daldılar. Ğız yorgun, ġız yuhiya dalmış, yatmış. Oġlan ġaĥmış, eyle ġızın ati orda örikte ġalmış. Kendi atina minmiş, getmiş. Sabahnan ġız ġaĥti, baĥti. Ğardaşı yoĥtur; yalnız kendi ati var orda.

- Ğardaş, ġardaş ġardaş! Heyvaaaah! Dedi; ġardeşim meni birahti, getti. Meni atti buralara getti. Ğardaş başladı aglamaga. Men netmişem?

Agliyi, agliyi, agliyi, agliyi...

- Ğurban olım, agzın dilin Keloġlan! Di gene sen, soni neye vari?

O hoca da orda patliyi çatliyi.

Diyi:

- Ğonuşturmayin buni!

Onlar da deyi:

- Yav, biz onin ġonuşmasını sevirik.

Ondan sonra ğız o gün gezdi, dolandi, dere tepe yendi. Kimse yoħ. Yalnız çoban gördi. Çobana altın verdi. Çobandan bi ğoyin aldı, ğoyini kesdi.

Dedi:

- Hepsi sana, işkembesini var bana.

İşkembesini temizledi. Seregini çıharttı, ğurutti; geçirdi başına, saçlarını gizledi, elbiselerini giydi, yola düşti. Gece getti, günüz getti, vaħıt getti, bi vaħıt getti... Zemanla get, gel bir padişahın melmeketine ulaştı. Ulaştı, tebi padişah ğızıdır. Gezdi, dolandi padişah evlerini bildi. Getti ğapıda durdi.

Ğapıda durdi, ğardaşı eyle aĝliyi:

- Vıy şükür! Eyle bacimi öldürmemişem, bacım sag selamet gidiyi.

Ondan sonra hoca deydi:

- Padişahım, sana layık mıdır? Sen buni beyle ğonuşturisan?
- Niye, ğonuşsun... Sana ne? Hekâyedir, dinliyiriiik...

Ondan sonra padişahın oĝı çıħtı eşige, sordı:

- Sen niye burda durırsan?
- Valla, bi hizmet için gelmişem. Bi işçilik, bi hizmet varsa görim?
- Menim ğazvancım yoħtur, baħarsan?
- Hay hay! Niye baħ mıyım?

Dedi:

- Bu ğazvancının damıdır, hem bu da ğazların damıdır, bu da yer yataĝıdır.

- Hayhaay!

Sabanan ğazları teslim aldı. Çubuguni aldı eline, ğazları götürü aħřama ğade otarı, aħřam oli getiri sayılan getiri içeri.

Ğocasi deydi:

- Bu da nedir?

Hoca orda patliyi, çatliyi!

Ğocasi deydi:

- Hoca, sana ne oldu? Dur, hekâyesini disin, dinleyeeek!... En datlı yerdiir.

Ondan sonra biĝaç gün aradan geçti. Ğazın birisi yaramazlık yapıdı. Ğazvanci da ğızdı ona. Etmiyecidi, etti. Çubigi bele attı

- Niye dur misan, Ğazları vurisan?

Eyagi őrıldı.

- Eyvah! Bu ne iştir benim başıma geldi?

Ondan sonra getti. Geyimlerini, enterilerinen kesdi, ğazin eyagını baēladı. Ğazin eyagını baēladıiii, aēřam oldi, aldı, getirdiii. Beyle kederli kederli ğazi getiriyi. Padişahın oēli pencereden baēıp. Ğazlar geldi, ğazvancinnan barabar. Yendi ařaēiya.

- Geldin? didi oēlan.

- Evet, geldik.

Dedi:

- Ğaz niye aēřıiii?

Dedi:

- Padişahim 6z6r dilerim, heta işlemişim. Affedin!

Dedi:

- Niye?

- Durmadi, men de 7ubuēumi attım, eyagina deēdi; eyagi őrıldı heralda.

Dedi:

- Baēladın?

Dedi:

- Evet.

- E, dedi. Bu par7aları sen nerden buldın baēladın?

Dedi:

- Buldum 6yle ak ğayaların i7inde, daşların arasında buldum.

- Bu giyim padişahlarda olur.

Ondan sonra anasına dedi:

- Bu ğız bi daha da sizden tencere isterse g6te su ğızdırmaēa, siz bana habar verin. Siz bana habar edin.

Bunun ğocasi da deyi:

- Bu benim! Bu ne bili bunlari? İşte odur.

O hoca da bele patliyi, 7atliyi. 6lecek, hele 6l6mi yoētur. Ondan sonra işte bi g6n ğız sabun istedi, tencere istedi, tas istedi; gidecek banyo olacaē. Oēlan, padişahın ogli d6ř6p bunun arēasına. Get, get, get dereleri ge7ti, tepeleri ge7ti, ğayalari ge7tii... Ğazvanci ğazlarını otaēa verdiii. 6zi 7ıēti

yümseklere bahtı, daşların aralarından bahtı, kir kimse olmasın. E, meger padişahın oğlu da gizli gelmiş, gizlenmiş üstelik ğızın da habarı yoh! Ondan sonra ilk evela başındaki seregi ğaldırdı altın telli saçlar töküldiii. Boynundaki o şaranlar çıhdiii, şaranları daşların altına ğoydı, sahladiiii. Ondan sonra o çoban geyimlerinin heppi çıharttiii. Ne geyimler çıktı; padişahzade ki padişahzade! Ondan sonra ğardaşı ağliyi, ğocası ağliyi, babası ağliyi...

Hoca da deydi:

- Hey! Allah size akıllar versin. Bunun lafına bile ağliyisiz.

Herkes kendini biliyi. Ondan sonra ğızı orda gördiii. Ğızı orda gördiii, döndi geldi eveee.

Ğıza dedi:

- Ğazları gettin?

Dedi:

- Evet, gettim.

Dedi:

- Temamdır?

Saydi, tamam. Ğız getti yerine. Bi iki gün ğaldiii.

Anasina dedi:

- Ana, bi gün benim yemegimi, sinimi ğazvanci getirecek benim odama.

- Oglum, etme eyleme. Senin işçin var, senin hizmetçin, çalışanın var.

Ğazvanci niye getirip?

- Senin ne işin var? O da Allah'ın ğuludur. Getirecek.

Didi:

- Evladım, padişahzade diyi; "Benim sinimi ğazvanci getirecek."

Ğız getti, ğorhtı.

- Eyvaaah! Dedi; Yarabbi sen meni sahlıyasın. Sen meni sahlıyasın.

Dedi ğız :

- Etme, eyleme men apar mıyım? Yazıhtır, onun odasına nece men girim onun odasına?

- Yoh, götür gülüm!

Götürdi. Ğapıda durdi:

- Şehzade, dedi; lütfen kusura bahmiyasın. Siniyi getirdim, içeri alır mısın?

- Senin eyağın mı gelcem? Getir birağ.

- Etme, eyleme, men gelemem.

- Yoooğ, getirip birağacağsın.

Ğız götürdi siniyi birağtı. Döner dönmez, oğlan bunin ğolundan tutti.

- Ne özin gizlisen?

El attı, başındagi seregi çıharttı. Saçlar töküldi omizlarına, üstteki giyimlerini attii. Alttaki geyimler çıhtii. Ğız orda bi köşede oturdiii. Oğlan habar yolladı;

- Anam gelsin.

Anası geldi.

- Hey bağ, ğız öyleyse yemeği memegi dökti.

Dedi ki:

- Ne var evladım? Sen dedin; "Ğazvanci getirsin."

Dedi:

- Evet, men dedim. Ğazvanciya bağ, hani?

Dedi:

- İşte.

- Bu mudur?

- Evet.

Ğıza sarıldı, öpti, sevdi. Ğızın ellerini öpiyi.

- Ğızım sen nerededin? Bu neyin nesidir?

Ondan sonra ğızın dili yoğ.

Ğocasi deydi:

- Yarabbi sonunu getiresin! Yarabbi sonunu getiresin!

Ondan sonra hoca patladı çatladi, getmedi. Ondan sonra bu ğaldi bi müddet ğaldi, üş tene evladi oldi. Evladi oldi, ğız ğocasinnen ğonişmiyi. Ğocasi buni birinden sordi.

- İşte men evlenmişim. Üş tene de çocugum var. Ğız mennen ğonişmiyi. Neyin nesidir?

Bunun bir derdi var. Sen iki tene elma götür. Oğlana bi tene ver, oğlanın birisine verme, ğıza ver. Onlar ğavga yaparlar. Analari araya geçer. Ğonuşur.

O da ele etti. Oğlan deyi:

- İşte menem.

Ondan sonra elmayı verdi oğlanın birisine, birisine vermedi, gıza da verdi. Bunlar gavgaya yaptılar.

Oğlan çıktı, kendini gizledi.

Analari dedi:

- Oğlum, seni sevmeyi vermedi, onu sevdi ona verdi. Bi de gettiginde sana da verir.

Oğlan gapiyi açtı

- Ey! Niye beyle yapışan benim başıma. Niye menle goniş misan?

- Gonişmağ mi istirsen?

- He! dedi.

Dedi:

- Bağ, bunca zemandır men senin evindeyim. Men sana gari olmuşam. Sen hiç menden sormadin, sen hangi düvelin gızisan? Hansi vilayetten gelmişsen? Kimin gızisan? Neyin nesisen?

Dedi:

- Men hatalıyam. Gerek meni affidesin?

Orda derdimi anlattım bunaaa. Derdimi buna anlattım, bu dedi:

- Seni babana yollayacağım.

- Yoğ, gitmirim. Men seni gındırdım. Yoğ, men padişah gızı değılem.

Bi yabancının birisiyim.

Nittise vazgeçmedi, yahu!

- İlla seni gönderecem, dedi.

- E, eyi kimle gönderecen?

- Seni gızinan, gıyamağamnan, hocanan gönderecem.

- Yoğ, yoğ! Men topallıyam, daha onnarnan gitmem.

- Yoğ, bizim buranın adamları, sizin oranın adamlarına menzemez.

Gocası deyi:

- İşte menem, bu ne bili bunları?

Ondan sonra bi gün ağışama gade gettik. Gettiler, ağışam oldu. Çadırlar gıurıldı. Gızı yendirdiler. Çadırına birağıtiler. Öbürleri de kendi çadırlarına gettiler. Ondan sonra gecenin yarısı geçenden sonra gazi girdi içeriye. Gız

ğahıti buna hörmət etti. “Buyur otur” dedi. Yer göstərdi. Ondan sonra tebi ғız bürini.

- Yoğ, sen heç bürünme. Daha sen melmeketinden ayrı düşdün. İstemesen men seni oğlan keserim! Yalvar, yağar! Sen istemesen men senin oğlun keserim.

- Kesesen kes!

Ğazi deyi eşige gelip...

- Birağın men ғahım gidim, abdese gidim.

Çevirin ғaz’i yanmasın,

Beñleyin ғazi ғaçmasın!

Dediler:

- Yoğ, ғazi ғaldi burda, ғaçamaz ғorğma.

Ondan sonra oğlani kesi, gedi. Dersi gecesi ғaymakam geldi. Bi memleketin ғaymakami. Ґaymakam de, rahat durmadi. Oğlanin birisini de o kesdi, çığti, getti.

Ґaymakam deyi:

- Açın ғapiyi, men ғahım gidim.

Çevirin ғaz’i yanmasın,

Beñleyin ғaymakam ғaçmasın!

Ґaçmaz didiler, ғorğma. Eyi men de etmişim onnara. Ondan sonra ғaymakam da ғaldi içerde. Dersi üçinci ғüni hoca geldi.

Hoca geldi, hoca dedi:

- Ґapiyi açın, men çığım gidim. Ezan oğunacak, namaza gidim, gelim.

Dedi:

Çevirin ғaz’i yanmasın,

Beñleyin hoca ғaçmasın!

Ondan sonra ғocasi didi:

- Bu üş tene evladım kesilip demek!

Didi:

Yendim, çığtim ucalara,

Yendim daşlara.

Hiç mi rahmin gelmez,

Gözden ağan yaşlara?

Üş gün ğaldım bir ğaranık meşede,
Hani yitirdiğim marali Dervüş?

Ġocasinin da ismi Dervüş'dür

Ġala ğala yendirdiler bir бага,
Yerimi serdiler yoldan iraga,
Malimi marali ettiler yağma,
Hani yitirdiğim marali Dervüş?

Sen harali, men harali!
Avcılar vurdi marali,
Üregimin başı yarali,
Hani yitirdiğim marali Dervüş?

Diyende bunnar beyle şaştilar, ğaldılar. Bu söylemege, bu ğonuşmağa.
Ele seregi başından ğaldırdı. Getti babasının elini öpti.

- Baba, baĥ benim başıma bu hallar geldi.

Ġardaşı bele içi geçti ğardaşının.

Ġocası deyi:

- Baĥın, bunlar benim başıma ne edipler?

Didi:

- Padişahım sağ olsun! Hoca senin emrindedir. Bunnarın üçi de benim emrimdedir. Baĥ, benim namusimi onnara teslim etmişem. Onnar hem evlatlarımı kesipler hem ğızın başına neler edipler.

Üş evladını orda verdi işte. Bi kere orda bir zeman ğaldılar. Babası evinde o nazenin gelin, ğaldi babası evinde. Babası bunnari haletledi, bunnari yola saldı, gettiler. Ġocası geri gitti melmeketine, orda ğaziyi de ğatletti, ğaymakami de, hocayı de sakĝalından astılar.

Padişah da dedi hocaya:

- Demek men ğızımı san emanet verdim?! Hele bi de geldin, yalanları söyledin. Belki benim oĝlum ĝızı öldüredi, baĥ, o zeman başına neler geledi?

Oni da orda kestiler. Ğız babasından, anasından daha müsaade aldı.

Dedi:

- Meni affedin!
- Ğızım, sen bizi affet, git. Bizim üzimüzden sen bu hala düştin

Kasım Çiçek

EK.17.BİLMEZ HOCA

Bir varmış, bir yokmuş. Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, develer tellal iken, ben babamın beşiğini tıngır mıngır salları iken, zamanın birinde bir sihirbaz hoca yaşarmış. Aslında lakabı “Bilmez Hoca” imiş. Kendi bilgilerini herkese öğretir, çok iyi bilir; ancak kimsenin onu bilgide geçmesini istemezmiş. Geçenlerin zaten kellelerini uçururmuş.

Yine memleketin birinde bir padişah varmış. Bu zengin padişahın yanında garip bir ihtiyar ve ailesi yaşarmış. Yaşlı adam padişahın seyisi imiş. Böylece kıt kanaat geçinirlermiş. Her gün işini, hizmetini yaparken artık aileden biri olmuş. İhtiyarın prensler gibi yakışıklı, Ahmet diye bir oğlu varmış. Ahmet büyümüş, serpilmiş, tosun gibi bir delikanlı olmuş.

İhtiyar bir gece evine dönerken eşine:

- Hanım, bizim çocuk büyüdü, delikanlı oldu. Artık evlenme çağına geldi. Onun gizliden ağzını yokla. Eğer evlenme niyeti varsa onu ailemize yakışır, denk biriyle baş göz edelim, der.

Hanımı:

- Peki bey, sen git, uyu. Oğlan geldiğinde ben onunla münasip bir dille konuşurum, der.

Nihayet, vakit geç olur. Ahmet eve döner. Annesi karşılar ve onu önüne alıp;

- Ey oğul, biz seni çok severiz. Senin mutluluğun, huzurun; bizim mutluluğumuz, huzurumuz bilirsin. Baban ve ben artık senin mürüvetini görmek istiyoruz. Babanın bir ayağı çukurda, ben de hastayım. Eğer evlenme niyetin varsa ve birisini gözüne kestirmişsen seni evlendirmek istiyoruz, ne dersin? der.

Ahmet:

- Bak anne, sizler benim büyüğümünüz, sizleri kırmak istemem. Ancak, mademki kararı bana bıraktınız, o halde ben de söylüyorum. Ben padişahın kızı Ayşe Sultan'ı seviyorum. Her gün konağın önünden geçerken bahçede onu görüyorum. Onun da beni sevdiğine eminim. Geceler boyunca uyuyamıyor, hep onu düşünüyorum, o olmazsa asla evlenmem, başkasıyla hiç mümkün değil evlenmem. Babam yarın gider, onu bana istemezse

babamın kafasını keseceğim, bunu bilesiniz. Aynısını babama ilet, tamam mı? der.

Çekilir, gider. Akşam bitmiş artık sabah ilk ışıklarını camlara vurmaktadır. İhtiyar ile hanımı eşikte konuşurlar.

Hanımı ona:

- Bey, ben emrin üzerine Ahmet ile konuştum. Vay başımıza gelen vay vay! Keşke hiç konuşmasaydım; kulaklarıma inanamadım. Biz kim, padişah kızı almak kim? Dellenmiş oğlumuz, dellenmiş.

Diye ağlar, sızlar.

İhtiyar:

- Hanım n'oldu? Ahmet sana ne dedi? Padişah kızı! Hangi kızıdan bahsediyorsun? Açık anlat, çıkar ağzındaki baklayı, de hele, der.

Hanımı:

- Evet bey, bizim oğlan aşık aşık! Hem de Ayşe Sultan'a. Duyuyor musun? Biz mahvolduk. Padişah hepimizin kellesini vurur vallah! der. Daha da kötüsü, böyle çocuk görmedim. Sanki bu oğlan bizim değil! Biliyor musun? diye sorar.

İhtiyar şaşırarak:

- Ne dedi hanım, anlat beni merakta bırakma? Beni öldürmek mi istiyorsun, hadi? diye ısrar eder.

Hanımı:

- Ya babam o kızı bana yarın gider ister, ya da ben babamın kellesini uçururum, dedi . Vay vay! Ben Ahmet yerine keşke taş doğursaydım.

Diye ağlar, acı çekerek dizlerine vurur. İhtiyar duydukları karşısında biraz duraklar, sonra,

- Merak etme hanım, yarın erkenden sabah ezanıyla gidip padişah kızını isteyeceğim. Ya verir, ya da bizi öldürür. Ben oğlumun kılıcıyla ölmektense padişah kılıcıyla ölürüm daha iyi, der.

Derken sabahleyin padişah ve heyeti konağın bahçesinde gezerken bir de bakarlar ki bir ihtiyar, dünür sandalyesinde oturmuş öylece duruyor.

Padişah:

- Hele bakın, bu oturan ihtiyar bizim seyis değil mi? O yanlış gelmiş herhalde. Onun dünür sandalyesinde ne işi var? Hele çağırın gelsin, derdi neymiş öğrenelim, der.

Yanındakiler hemen koşar, ihtiyarı yaka paça padişahın huzuruna getirirler. Padişah sorar:

- Ey ihtiyar, sen neden geldin? Derdin nedir? De bakalım?

İhtiyar:

- Valla padişahım ne siz sorun ne de men söyleyeyim. Başımızda kara bir bulut dolaşıyor.

- Hayırdır inşallah!

- Bilirsiniz benim her şeyden sakındığım biricik bir oğlum var; Ahmet. Onun evlenme zamanı geldi. Nasıl söylesem bilmem ki. Aslında çok korkuyorum.

Padişah:

- Korkma, söyle, derdini demeyen derman bulamaz. Korkma, korkma, bilirsin seni severim.

İhtiyar:

- Bugüne kadar senin ailene ben hiç yan gözle bakmadım. Kendi ailem, kızını kendi kızım gibi bildim. Benim oğlan, senin kıza aşık olmuş. Olsa da o, olmasa da o, diyor da başka bir şey demiyor. Ben de Allah'ın emri Peygamber'in kavliyle kızın Ayşe Sultan'ı oğlum Ahmet'e istemeye geldim. İster ver, isterse bir canım var sana feda olsun! der.

Bir oh çeker ve başını eğerek padişahı cevap bekler.

Padişah:

- Ya öyle mi? Hım! Ben bunu hiç beklemezdim. Bir seyis oğlu bir padişah kızını istemeye, ona aşık olmaya nasıl cesaret eder? Böyle bir şey olamaz!

Diye hiddetlenir. Etrafındakiler korkar, geri çekilirler.

Padişah:

- Peki tamam, yalnız bir şartım var; eğer oğlun o şartı yerine getirirse ben de kızımı ona vereceğim, tamam mı?

Der ve şartını söyler:

- Uzak memleketin birinde bir odada “Bilmez Hoca” diye bir alim yaşarmış. Çok ünlü bir alim. O alim aynı zamanda sihirbaz. Ve olmayan şeyleri oluyor gösteriyor, kılıktan kılığa giriyormuş. Eğer oğlun Hoca’nın bu sihrini çözerse, onun ilmini bana gösterirse ben de kızımı ona vereceğim, der.

İhtiyar düşünce düşünce eve gelir. Çok durgundur.

Hanımı sorar:

- N’oldu bey? Ne bu halin? Padişah ne dedi?

İhtiyar:

- Padişah ne diyecek yine zekasını, padişahlığını kullandı, şart koştu. Eğer oğlumuz Ahmet o şartı yerine getirmezse kızını da vermeyecek bizim başımızı da kesdirecek. Anladın mı hanım?

Tam o sırada Ahmet içeri girer. Konuşulanları duymuştur. Babasına:

- Peki baba, yarın erkenden Bilmez Hoca’nın ilmini bulmak için sabah ezanıyla yola çıkıyoruz.

Annesine:

- Anne, sen hazırlığımızı yap. Mademki bu yola baş koymuşuz, cefasını da çekeceğiz, der.

Sabah olur. Baba oğul yola düşerler. Az giderler, dere tepe düz giderler... Bir düz ovaya gelirler. Kıraç toprağın bittiği yerde denizin ortasında bir ada gözlerine ilişir.

Ahmet:

- Baba zannederim “Bilmez Hoca” bu adada yaşıyor. Sen burada bir hafta beni bekle. Eğer geri gelmezsem sen geri dön. Tamam mı?

Babası:

- Peki oğlum, nasıl istersen, yalnız dikkatli ol. Hoca pek temiz birisi değilmiş. Allah yardımcın olsun.

Ahmet adaya doğru yol alırken biz Bilmez Hoca’dan bahsedelim. Bilmez Hoca aslında çok şey biliyor; ancak bildiklerinin kimse tarafından öğrenilip yayılmasına izin vermiyormuş. Bunu yapanları öldürürmüş. Derler ki kestiği kafalardan kale bile yapmıştır. O kadar ki zalim birisi. Bunu Ahmet bile bile sadece padişahın kızı Ayşe Hatun’a kavuşmak için her şeyi göze almış.

Derken Ahmet, Bilmez Hoca'nın konağına gelmiş. Biraz dolaşırken Bilmez Hoca'yla karşılaşmış,

Hoca:

- Hayırdır evladım? Niçin geldin? diye sorar.

Ahmet:

- Ben senin yanında okumak için geldim, der.

Hoca:

- Peki oğlum, gel sana dersini vereyim. Onları iyice ezberle. Ben bir hafta sonra seni kontrole geleceğim, der.

Tabi bunları Hoca'nın gızı görür. Babası gittikten sonra gelir Ahmet'e:

- Bak kardeşim, ben seni tanımıyorum. Ama iyi birisine benziyorsun. Babam çok zalimdir. Gel bu işten vazgeç. Kesdiği kafalardan bir kale yapmış sadece bir kafa eksik. Eğer onu da bulup keserse artık Hoca'yı kimse tutamaz. Bütün dilekleri kabul olur. Ama yok, ben vazgeçmem diyorsan o zaman dersini yanlış oku, bir baştan, bir ortadan, bir de sondan oku. Hoca bildiğini zannetmesin. Yoksa seni öldürür, der.

Ahmet:

- Pekiyi ki bu bilgileri bana verdin. Ben de o halde gizli gizli öğreneceğim, der.

Aradan bir hafta geçmiş ve Hoca geri dönmüş. Bir hışımla içeri girerken bağırır:

- Ahmet, çabuk gel dersini oku. Ahmet! diye çağırır.

Ahmet çarçabuk elinde kitabıyla gelir ve okumaya başlar. Bir başından, bir ortasından, bir sondan okur. Tabi hep yanlış okur. Doğru okursa kellesi uçacaktır.

Hoca:

- Tamam oğlum, sen iyice ezberlememişsin, bir daha çalış ben yine seni dinlemeye geleceğim, der ve uzaklaşır.

Ahmet kalan sürede gece gündüz okur ve tam bir alim olur. Öyleki Bilmez Hoca'nın bildiklerini bile bilir ve sihir yapar. Bu durumda iken birden babasının yanında belirir.

Ahmet:

- Haydi gidelim baba, ben Bilmez Hoca'nın ilmini öğrendim. Artık şartı yerine getirebilirim, der ve yola düşerler.

Az gelirler, uz gelirler; dere tepe düz gelirler. İhtiyar, aç ve susuzdur. Çok yürüdüğünden yorulmuştur. Biraz dinlenirler. Uzakta Ahmet bir toz bulutu görür. Bunun bir padişah oğlu ile heyeti olduğunu anlar, babasına:

- Bak baba, uzaktan bir heyet geliyor. Sanırım ava gelmişler. Bir ceylanı kovalıyorlar. Bir sürü av köpeği ile tazıyla onu yakalamaya çalışıyorlar. Ben sihir yapacak kuyruğu kınalı güzel bir tazi olacağım. Kaçıp o ceylanı yakalayacağım ve padişah oğlunun dizinin dibine bırakacağım. O soracak, "Bu güzel tazi kimin?" Sen, benimdir, de. "Satıyor musun?" diyecek. Sen de, evet diyeceksin. Yalnız boğazımdaki tasmayı vermeyeceksin. Eğer verirsen sihir bozulur. Tamam mı baba? der.

Babası:

- Peki oğlum, sen nasıl istersen, der.

Nihayet bir anda kuyruğu kınalı bir tazi olur. Kaçar, o ceylanı yakalayıp padişah oğlunun dizinin dibine birahır. Herkes şaşırılmıştır. Padişah oğlu bu güzel tazının kime ait olduğunu sorar; herkes bunu sahiplenmek ister.

İhtiyar:

- Benimdir efendim, der.

Padişah oğlu:

- Çok güzel bir tazi, satıyor musun? der.

İhtiyar:

- Satıyorum, efendim, yalnız tasması bende kalacak, der.

Padişah oğlu:

- Neden tasmasını ver miyorsun? der.

İhtiyar:

- Efendim, benim tazım çok becerikli, çalışkan ve efendisine sadıktır.

Ona altından tasma yakışır. O yüzden değişmesi gerekir.

Padişah oğlu:

- Evet, çok haklısın. Peki, der.

Karşılığında ihtiyara bir at verir ve ayrılırlar. İhtiyar atıyla az gider, uz gider, dere tepe düz gider...

Birdenbire Ahmet:

- Ey baba, ben geldim! der.

İhtiyar:

- Yine mi sen! Yeter artık senden çektiğim, der.

Ahmet:

- Haklısın baba, hayatında ata binmedin, seni ata bindirdim. Dur, bak daha sana ne faydam olacak. Göreceksin. Oysa sen oğlunu bağrına basmayıp onu kınıyorsun.

- Peki, der.

İhtiyar bu söz üzerine susar. Böyle bir tepkiyi beklemiyordu. İhtiyarla Ahmet yollara devam ederler. Uzun süre yürüdükten sonra yolları bir çölden geçer. Biraz dinlenirler. Atlarına su içirmek için kuyu ararlar. Tam bu sırada Ahmet uzaktan bir kervan görür. Ahmet yine keskin zekasını kullanarak babasına:

- Bak baba uzaktan kervan geliyor. Onlar da bizim gibi dinlenecekler. Burada bir han olacağım. Ama yaldızlı, güzel bir han. Gelip senden satın alacaklar. Sen de bir kese altın karşılığında ver. Yalnız kilidi teslim etme. Çünkü sihir o zaman bozulur. Tamam mı? der.

Babası:

- Peki oğlum, der.

Derken Ahmet bir han olur aniden. Kervan yaklaşır, kervandakiler şaşırırlar, her zaman geçtikleri bu yolda daha önce bir han yohtu. Sorarlar:

- İhtiyar, bu han nereden çıktı? Daha önce burada han yoktu. Nasıl oldu? derler.

İhtiyar:

- Bu han benim. Canım nerede isterse orada bir han açıyorum, der.

Kervandakiler:

- Bu hanı bize kaçta satarsın? derler.

İhtiyar:

- Bir kese altın verseniz, ben de size satarım. Yalnız kilidi vermem, der.

Kervanbaşı:

- Neden kilidi ver miyorsun? der.

İhtiyar:

- Bu güzel hana altından bir kilit lazım. Bu bendeki kilit parlamı ve de eski. O yüzden, der.

Kervanbaşı:

- Çok doğru. Sen haklısın, der.

Ve bir kase altın vererek hanı alır. İhtiyar atına binerek kese altınıyla yola çıkar. Uzun süre gelir. Daha önce han olan Ahmet, tekrar kendisine döner sihir yaparak. Tabi bunları Bilmez Hoca'dan öğrenmiştir.

Babasına:

- Hey baba, ben geldim, der.

Babası:

- Yine mi sen! Artık yeter! Al altınlarını, atını da al. Ben gidiyorum, der.

Ahmet:

- Ne yapıyorsun? Seni çok zengin edeceğim. Oysa senin verdiğin cevaba bak. Sana noluyor? Amacımız padişahın kızı Ayşe Sultan'ı almak değil mi? O halde şartımızı yerine getireceğiz. Onun için zorluk çekiyorum. Biraz yardımcı olsan, der.

İhtiyar:

- Peki nasıl istersen oğlum, der.

Ahmet alt etmiştir. Sınavı kazanmak üzeredir. Uzun süre yürürler. Bir şehre gelirler. Ahmet yine bir plan düşünüyordur.

Babasına:

- Babacım, ben burada sihir sayesinde bir öküz olacağım. Yalnız herkes beni senden satın almaya çalışacaktır. Pazarlık yapacaklar. Sen de yüz altın karşılığında satacaksın. Yalnız gemi verme. Yoksa sihir bozulur, der.

Babası:

- Peki oğlum, dediklerini yapacağım, der.

Ahmet aniden bir öküz olur. Herkes ihtiyarın başına üşüşür. Satın almak isterler, ihtiyarla pazarlık yaparlar.

Onlardan biri:

- İhtiyar, bu öküzü kaçaya satasın? der.

İhtiyar:

- Yüz altın verseniz, ben de veririm, der. Yalnız gemi vermem; çünkü çok eski.

Onlardan biri almak üzereyken, ihtiyarın adam ortaya çıkar.

- İstiyoruz, Bu öküzü kaç satarsın? der.

İhtiyar:

- Yüz altın, der.

Adam:

- Yalnız gemi de verceksin; yoksa almam.

İhtiyar:

- Gemi ne yapacaksın? Böyle bir öküzü altından gem lazım değil mi?

Adam kendini tanıtmaz, Bilmez Hoca olduğunu bilmez. Hoca, ihtiyara bir vurur, ihtiyar yere düşer. Ve gemi alarak gider. Amacı öküzü yani Ahmet'i kesmektir. Böylece ilmini kimse yayamayacaktır. Öküzü götürür tam keseceği yerde Ahmet kuş olur, kaçır. Hoca da ardından bir karga olur ve kuşu takip eder. Ahmet (kuş) uçar, padişahın bahçesinde gölgesinde oturduğu ağaca, bir dala konar. Hoca (karga), o da aynı ağaca bir dala konar. Ahmet sihir yaparak bir elma olur ve padişahın dizi üzerine düşer. Padişah elmayı çok sever. Kendisine cennetten düştüğünü sanır. Hoca da sihir yapar, bir derviş olur. Tef çalar, türkü söyler. Padişahın yanına oturur.

Padişah sorar:

- Hayırdır derviş, neye geldin?

Derviş:

- Padişahım o elindeki elma, benim bahçemden buraya düştü. Onu almaya geldim, der.

Padişah:

- Sen ne diyorsun derviş? Bu elma bana cennetten geldi. Kimseye vermem.

Hiddetlenir. Bir elmayı ikiye böler, yarısını saklar sinirden, diğer yarısını dervişin kafasına vurur. Bu parça bir tavuk ve civcivlere dönüşür. Derviş de sihir yapar, bir tilki olur. Civcivi yemek ister. Tam bu sırada elmanın diğer yarısı Ahmet olur. Bu arada tilki hızla oradan uzaklaşır.

- İşte padişahım, bu kaçan tilki Bilmez Hoca'dır. Ben de bu tavuk ve civciv oldum. Size Bilmez Hoca'nın ilmini gösterdim. Allah'ın emri Peygamber'in kavliyle kızınızı istiyorum, der.

Padişah:

- Aferin oğlum, der kızım senindir. Kırk gün, kırk gece düğün yapılsın, diye emreder.

Gökten üç elma düştü. Biri Ahmet'in, biri Ayşe Sultan'ın, biri de dinleyenin başına düştü. Onlar erdi muradına, biz çıkalım kerevetine

Abdölbaki Akgöl

EK.18.CIRT CÜCE

Varmış, yohmuuş... Allah'ın ğuli çoħmuş... Günnerden bi güün bi adam, bi de ğarisi varmış. Bu adamın adi Mehmed, ğarısının adi Cemile'ymiş. Bunnarın heç çocuğı olmiyi. Gedi, geliyi adam çocuğı istiyi, ğadin çocuğı istiyi. Çocuğı yoh!

Ğadin diyi:

- Men ne yapım ne edim, men bi çocuğum ola?

Gidi, kendine bi tene beşik getiri, bi tene yumurta getiri. O yumurtayı sari, sari, sari çatlara; bezlere yani. Ğoyi, o beşiginin içine. Bu gedi, geli sallı; gedi, geli, sallı. Ğocasi de işçi, işten geli.

Diyi:

- Ğari, geti bena yemek ver; yiyecem, gidecem işime.

Ğadin diyi:

- Gel sen benim bebegimi salla, men de gedim sena yemek yapım.

Bu geli, oturi, beşigini salliyi ğadinin. Ğadin da gedi, bañi; kirbit yoh. Gedi komşidan kirbit getiri, yumurta getiri. Yumurta kıracaħ, adam yiye.

Bu gedi, gec geliyi. Gec geliyi ğomşiden.

Adam diyi:

- Bi baħım, bu nedir salliyi bu bebek yerine? Bu nedir bele?

Açi, bañi; bu ğatter bi şi. Açi, açi, açi... Bütün bez... Bezleri açi, bañi tene yumurta!

Diyi:

- Allah senin belan versin senin bebegiynen bereber. Bu nedir sarmışsın buriya?

Hele vuri yere. Vuri yere, bañi içinden bi tene cüce çıñi. Cüce çıñi içinden, cüce uyani gedi, diyi:

- Anam getti ataşa, babam meni çaldi daşa!

Uyani, geli, diyi:

- Anam getti ataşa, babam meni çaldi daşa!

Adam şaşiri! Ğonuşiyi!

Ğadin geli, diyi:

- Vaaah! Sen benim bebegimi ne yaptın?!

Adam diyi:

- Allah senin belan versin bebegiynen bereber! Bebegin işda! Bebegin gezi o yani, bu yani pisli; dolani, pisli, dolani gine gut! gut! gut! gut! dolani evin içinde ekmekleri topli, gedi. Diyi: “Anam getti ataşa, babam meni çaldi daşa!”

Ġadin geli, bu cücesini getiri, piriñ getiri, bulgur getiri, ona veriii; oni güzeeel böyidi. Böyidi, baħar oli. Ġızlar bunun gibi bele gediler yemlige. Gediler yemlik toplamayaa, çiriş toplamayaa, bi şeler toplamaya gediler; baħardır da, ot topliyecaħlar.

Bu geli, diyi:

- Ana, ana! Bana da burama bi şe as, men de gidim.

Diyi:

- Sen cücesiin! Sen nere gidecaħsın? Sen köpekler parçalar!

Diyi:

- Yo! Yo! Bena bi sebet ver.

Getiri, buna bi sebet veri; küçüĥ piçaħ ğoyi içine. Bu gedi. Ġuyruğuni salliya salliya gedi.

Ġızlar döni, diyi:

- Bu cırt cüce neye geli bizinen bereber?

Öbiri de diyi:

- Sena ne! Gelsin, kendine gezsın. Hoş senin sırtığan binmiyi!

Bunnar gedi bu tarefa, cırt cüce gedi bu tarefa. Gedi padişahın bahçasına giri. Padişahın bahçasını da ele ekmişler, bele ne diyim... Ne desen var içinde! Gedi bütün dommetesleri deliyi, salatalıĥlari deliyi, edi paramparça! Kendi de sebetini dolduri, ğızlardan önce de geli. Geli ğızlar baĥi.

- Vaa! Valaħa cırt cüce bizden önce gelip. Bi baħın, sebetinde ne var?

Sebetine baĥılar ki, dometes ğoymiş, salatalıĥ ğoymiş... Ne desen doldurmuş sebetin içine, getiri. Getiri, veri anasına. Bu bir, iki, üç bele...

Padişahın oğli diyi:

- Kimdir buni bele eden?

Baħçivani vuri, dövi!

Diyi:

- Sen bahçaya bahmışan, tavuḡ, cüce girip bütün salatalıḡlari delmiş, bütün delmiş domatesleri.

Diyi:

- Vallah, men görmiyem. Men bi sefer gördüm; bu ḡatter bi cüce girdi içeri, çıḡtıḡını bile görmedim.

Diyi:

- Sen dur, men bugün bekliyecem.

Padişahın oḡli geli, ağacın üstine çıḡı, orda bekliyi, bekliyi... Baḡı, ele bi güzel cüce geli. Yarabbım, bele insan gıymiyi cüceye baḡa! Geli, giri domatesleri bütüün deli, ondan sora birez de topliyi, ḡoyi sebedine. Geli, havuzi da göri.

Diyi.

- Valla, men burda da yıḡanacam.

Geli, bi çırpini, oli bi ḡız ki! Ḡız, ne yeee ne iç; otur, o ḡıza baḡ. O ḡatter ki güzel! Bu giri suya, yıḡani. Bu da yavaştan geli arḡadan, bunun bi tene yüzigini hıslı, ali yüzigini ḡoyi cebine. Ḡoyi cebine, geli, çıḡı oturi daşın üstünde yüzüklerini taḡı.

Diyi:

- Bu cici, bu cici, bu cici, bu cici, bu peh! Hepsi cici, bu peh!

Neyse ḡaḡı, geli. Oḡlan da bi göznen deḡil, beş göznen buna vurili, cüceye. Aḡşam oli, bu hestalani yataḡlara düşı. Yer yataḡ yati.

- Yaav oḡlum, sena ne oldi?

Diyi:

- Baba, bena felan cüceyi alacaḡsız.

Diyi:

Oḡlum, sen insan mısın?! Gideyim sena padişah ḡızı alim, aḡa ḡızı alim, paşa ḡızı alim. O cüce nedir, sen gidesin alacaḡsın?!

Diyi:

- Yoooḡ! Olsa da o cüce, olmasa da o cüce!

Geli adama diyi:

- Ḡardaşım, gelmişim senin cüceḡen. Ne istersen? Dartısını mi istersen, iki dartısını mi istersen altın verim, o cüceyi ver.

Diyi:

- Padişahım senin canın sağ olsun! Cüce nedir, san ğurban olsun!

Cüceyi veri, bi dartısını altın alıy. Cüceyi alıy, getiri, ğoyi oğlanın yanına. Oğlan orda yatı, cüce de çıñı oturi orda. Sabaha ğater pisliyi oralari. Anasi ğañi söyleni, sögi.

Diyi.

- Menim oğlum durdi, durdi, durdi getti bi tene cüce aldı, getirdi; bütün odalari pisliyi. Sabahnan ğañiyam; sil, süpür, yıha, paħla... Men bunnan ğutul miyam! Men bunan nece edecem?

Bi ğün, anasiynan bacisi gediler düyüne.

Bu oğlan cüceye diyi ki:

- Ğaħ, sen de ğabın çıħar, üstün başın gey, get düyüne.

Bu ğañi, ğabından sıyrılı, çıñiyi. Bu geyini ğuşani; ele oli ki, Yarabbım, bele bi içim su! Bu getiri bi cebini doldiri torpaħ; bi cebini de dolduri altın.

Oğlan diyi:

- Anamğilin terafa torpağı serp, gözlerine dolsun; bu terefe de altını serp.

Bu gedi. Bu gedi, ğiri içeri, bütün eyağa ğañi.

Ğaynanasi diyi:

- Baci ğurban, ğaħ ge baħım! Sen kimsin, sen nerelisin, sen nerden geldin bele güzeeel?

Bu heç söylemi. Bu çıħmağa ğañi.

Diyi:

- Ğızım ge otur birez, sana baħım. He torpaħ ğoyum benim oğlumun başına! A bele bi tene almadi; babasına layıħ bi gelin! Getti bi tene cüceyi aldı, getirdi. Sabaha ğatter pisliyi, men de süpiriyim.

Hele bunun tarefine sepi küli, torpağı, ğumi; öbirsı tarefe sepi altını.

Biri diyi:

- Vay, Allah senin belan vere!

Biri diyi:

- Vay, Allah senen razi ola! (Altınnari toplıyenler.)

Bu gedi. Çıñi geli, bu gelene ğatter oğlan ğabını da yañi, ati ataşe.

Cüce diyi:

- Hani benim ğabım? Getir, giyecem.

Diyi:

- Yağdım, getti!

Diyi:

- Men şimdi bele çıplağ nedim?!

Diyi:

- Yoh, oturacağsan. Anam, babam gelsin seni görsün ki; toyumuzi, düyünümüzü yapsinlar.

Ağşam oli, anasi geli.

Oğlan diyi ki:

- Oni başha odaya gapadin.

Anasi geli, diyi:

- Torpağ senin halan! Bu gün düyüne bi gız gelmişti; Allah'ım ne yeee ne iç ne otur; o gızın cemalına bağ, o gatter güzeldi, benim belimin gemigi gırıldı onun güzelliğine! Sen getttin, bi tene cüceyi goydun eve.

Diyi:

- Cüce! Çığ, ge.

Cüce çıñi, geli.

Diyi:

- Aha, bu gızdi işte.

Diyi:

- O cücedir, bu ana bele oldi!

Padişah da göri. Bunnarın toyini, düyünini yapiler yeddi gün yeddi gece. Aclar yiği, çıplağlar geyi. Düyünneri yeddi gün yeddi gece oli. Nikahını da kesi, edi kendine gelin. Gökten üş elma düştü; bi tenesi bena, iki tenesi de dinliyenlere...

Hafize Kurşun

EK. 19. AYININ OĞLU

Bir varmış, bir yokmuş... Evvel zaman içinde bir padişah ile çok sevdiği üç kızı varmış. O zamanlar padişahın toprakları civarında sık sık dolaşan, çok tehlikeli bir ayı varmış. Bu ayı küçük kızları dağa kaçırır, nereye götürdüğü kimse tarafından bilinmezmiş.

Yine bir gün ayı, bahçeye gezmeye çıkan padişahın en küçük kızını kaçırmış yeri bilinmeyen bir dağa ve oradaki bir ine saklamış. Gel zaman, git zaman kız orada büyümüş genç bir kız olmuş. Bu kızdan da bir yağız oğlan olmuş. Oğlanın adına da Ayıoğlu Abbas konmuş.

Ayıoğlu Abbas annesine:

- Anne, ayı kapının deliğinde uyur, onu taşla öldürelim, der.

Ayı kapının deliğinde uyurken ana ile oğul bir olurlar kocaman bir taşla ayıyı öldürürler. Oradan Ayıoğlu Abbas ile anası (Padişahın kızı) kan ter içinde koşa koşa, dağlar tepeler aşşa aşşa saraya gelirler ve böylece ayının pençesinden kurtulmuş olurlar. Kocaman şehirde Ayıoğlu Abbas rahat durur mu hiç? Önüne gelenin kulağını koparır, gözünü çıkarırmış bizim Ayıoğlu Abbas. Padişah, "Ayıoğlu Abbas'ı yakalayana mükafat vereceğim," der.

Ve onu arattırır. Halbuki o, çoktan kaçmıştır bile. Epey zaman olmuş. Ayıoğlu Abbas yolda giderken o zamanın meşhur pehlivanı Giziroğlu Mustafa'ya rastlamış.

- Gel bana arkadaş ol, demiş.

Giziroğlu Mustafa bu arkadaşlığı kabul ettikten üç gün sonra, bu iki arkadaş yanlarına bir arkadaş daha bulmuşlar. Onun adı da Kurtoğlu Kurt'muş. Bu üç arkadaş bir dağın eteğinde mağarada kalıyorlarmış. İkisi ava gidiyor, diğer üçüncü arkadaşları da ava giden arkadaşlarına akşama dek yemek hazırlar, su getirir, etrafı temizler kısacası ev işiyle meşgul olurmuş. Evde ilk önce Kurtoğlu Kurt kalmış. Yemek yaptığı esnada mağaranın kapısına bir atın üstünde çok kocaman kafalı bir dev görmüş.

Dev Kurtoğlu Kurt'a:

- Atımı al, ona üzüm şeker yedir, demiş.

Kurtoğlu Kurt da:

- Ben yapmam o işi!

Deyince, kafasına bir yumruk yemiş ve bayılmış. Dev oradaki bütün yemekleri yemiş, akşamleyin Giziroğlu Mustafa ile Ayioğlu Abbas gelince durumu görmüşler. Kurtoğlu Kurt'a Ayioğlu Abbas:

- Ava yarın beraber gidelim, Giziroğlu Mustafa burada kalsın, demiş.

Ava giden o iki arkadaş, ertesi akşam bu defa da Giziroğlu Mustafa'nın baygın halde olduğunu görmüşler. Ertesi günü mağarada Ayioğlu Abbas'ın kalacağı kararlaştırılmış. O gün aynı şekilde gelen devi, Ayioğlu Abbas topuzu ile kanlar içinde sermiş. Kısacası dev ölmüş. Devin kafası da kendi kendine uçup bir kuyunun içine düşmüş. O şehir halkı devin kafasından çok korkmuş ve bütün halk şehri terk etmiş. Halk devin iyice öldüğüne inandıktan sonra Ayioğlu Abbas'ı kendilerine padişah yapmışlar. Ayrıca Ayioğlu Abbas'a kırk gün, kırk gece süren bir düğün yapmışlar.

Hosrof Toker

EK.20.ĠAZ VE KOTAN

Padişahın bi oğlu varmış. Padişah ta zengin, varyetti. Bu oğlan da hiyrsiz bi evlat. O yana, bu yana uğraşlar. Oğlan böyi.

Ġaîi padişah diyi ki arvadına:

- Arvat, men bilirem bu oğlan hiyrsizdir. Bu benim malimi heppi dağıdaca, Ġalaca, aç! Perişan olaca!

Çiîi, bi oda varmış; odanın damına çîi, ordan bi kırti uzani bi ağaca. Bi ip bağı ağaca, altını dolduri; ipi sallıya aşağıya.

Diyi:

- Ġadin ba, men ölüremse ba bu odayın anahtarını verme oğlana. Men ölürem, bilirem oğlan mali heppi dağıtaca. Onan sonra gelir isterse anahtarı ver, getsin o ipten özüni assın.

Gel zaman, get zaman padişah hestaliyi, n'olisa padişah öliyi. Bu oğlan bi kere Ġaîi. Cokeyler geliler altına, bunin malini heppi darmadağın ediler. Elinen alılar, oğlani vurılar, dögiler. Elinen alılar mali, pay may ediler. Oğlan Ġali belengaz, oğlan oli perişan!

Oğlan döni o yana, bu yana... Cokeyler altını, amarati, mücevherleri hebbi elinen aldılar, gettiler. Bi kere cokeyler oğlani zorlilar.

Diyiler:

- Gine bize altın getir!

Bu heramiler de bi gün diyi bu oğlana:

- Ġağ get, bi tene Ġaz geti. Pağla, temizle götür at fırına; geti, biz yiyeceyik.

Oğlan Ġaîi, gidi bi tene Ġaz ali, geli. Temizliyi, biraîi siniye. Ali, gidi ati fırına. Fırında Ġazari, ali geli. Cokeyler yiğılıplar başına.

Diyiler:

- Hani Ġaz?

Bu da ağıya ağıya geli, diyi:

- Valla, Ġazi Ġartallar başımnan vurdi, siniden aldı, gitti.

Diyiler:

- Vay! İtoğli! Sen yalan söylıyisen, sen niye beyle diyersen? Ġazi niye Ġartallar apara?

Diyi:

- Valla, apardılar.

Oğlani vurılar, dögiler. Oğlan ağliya ağliya başına gözine vuri.

Geli, diyi:

- Ana, heç babam bi şe demedi?

Diyi:

- Valla, baban dedi: “Bu oğlan perişan olacağ; mali batıracağ, men bilirem, perişan olacağ. Getsin filan odada bi ip var. Al, anahtari da sendedir. Orayı açsin, orda bi ip asılı, ordan özünü assın.”

Oğlan ali anahtari gidi, ğapiyi aç; bañi, hakgete ip asılı. Özünü ati o ipe ki, atar atmaz ip ğırılı, o ağaç ğırılı, altın tükili yere. Altın tükili, oğlan sevini. Oğlan sevini, ğañi geli sevine sevine. Bi keren geli cokeyler geli bañılar, oğlan parladi. O yanan vurılar, bu yanan vurılar. Nediler, oğlanın daha akli başına geli.

Oğlan diyi:

- Siz meni bu ğatter yediz, bu ğatter belangaz, perişan ettiz. Şimdi men size mal verim!..

Çıhardi eşikten mücevherleri, bele elinde ufadi, havaya üfüri. Bunnar bele uzahta duruplar, bañılar, yañlaşamilar da.

Diyiler.

- Vallañi, tez başa düştük, tez buni elimizden çıharttı. Demek bunda mal varmış!

Geliler, düşiler bunun eyagina.

Oğlan bunlara diyi:

- Bunan sonra siz benim elimin altında hizmetçisiz. Ne desem oni yapacaksınız.

Diyiler:

- He vallağ, biz san ğurban olağ! Biz san yanlışlığ ettiñ.

Oni ögiler, hizmet veriler. Onin elinin eyağının altında ona hizmet göriler. Hizmet göriler, oğlan bi gün diyi; hizmetçileri varmış:

- Men bi gün bunnari davet edecegem. Sen bi ğaç tene adam topla, getir doldur içeriye. Men hınçımı bunnardan alacam. Bunnar man çoğ edipler... Get, man bi tene de kotan topla, kotanın hoplarını da apar, sağla

içerde. Men biraħmıřam, paslanıplar daha hoplar. Sen o kotanın hoplarını getürdüğünen onnar gelende, men san diyecem; kotani getir. Sen de diyecen: “Valla, ağa kotanın hoplarını sıçannar yiyipler.”

Oğlan oturup. Cokeler gelipler gine, beħliler, eline düşiler, eyagina düşiler.

Oğlan da içinen diyi:

- Daha taze evelkidir, meni ğandirasız!

Surfa getiriler, yiler, içiler.

Oğlan hizmetçisine diyi:

- Get kotanın hoplarını getir, kotani bağlayın, gideceħsiz kotana.

Hizmetkar gidi, getiri kotanın hoplarını.

Hizmetkar diyi:

- Ağa, kotanın hoplarını sıçannar yiyip.

Onnar ordan ğaħılar.

Diyiler:

- Ağa, heç demiri sıçannar yer mi?

Ağa diyi:

- Eşek! İtoğli itter! Ğazi, ğartallar başımnan apardı. Sen dedin

“Yalandır!” Niye sıçannar kotanın hoplarını yemesin?

İşaret edi cokelere; valla, cokeler bunnari vurılar. Eyle vurılar, eyle vurılar... O yana, bu yana bunnar bunin elinnen ğutalılar, ğaçılar. Oğlan da keyfedi, özine yaşı.

Rukiye Çalışkan

EK.21.AK DEV

Varmış, yohmuş... Allah'ın ğuli çoħmuş... Varmış bi padişah, üş tene de oğli. Bu oğullarının evlenme çağı geli.

Diyiler:

- Biz babamıza nasıl anlataħ?

Bostancı'ya haber gönderiler.

Diyiler:

- Bize üş tene ğarpuz gönder. Biri heç yilinmesin, biri yari yilinsin, biri de tam yilinsin.

Diyi:

- Temam.

Bostancı bunlara üş tene ğarpuz gönderiyi. Böyük oğli, piçağı vuri ğarpuzi ortadan kesi. Piçağı sanciyi, biraħi siniye.

Hizmetkara diyi:

- Götür babama.

Hizmetkar babasına götüri, Divanhana'ya, babasının ğarşısına biraħılar. Babası baħi, ğarpuz yilinmiyi.

Diyi:

- Biraħın o terafa.

Ortancası ğarpuzi kesi, piçağı vuri ğarpuzun ortasına. Gönderi babasına.

Diyi:

- Bunu götürün babama.

Yarisini yiler, yarısı yilinmi. Biraħiler orya.

Diyi:

- Buni biraħın o terafa.

Üçünci, küçük oğli, ğarpuzi kesi. Piçağı vuri ğarpuzun ortasına, gönderi babasına. Hepsi yilini.

Vezirlere diyi:

- Bu nedir?

Vezirler diyi:

- Anlamadın mı?

Diye:

- Men anliyamadım.

Divanhana'da divanhana ğurulup; tabi padişahnan.

Diye:

- Padişahım, senin büyük oğlun diye: "Menim vaĥdım geçip, evlenme  ağım geçip." Ortanca da diye: "Men artıĥ yari olmuşum." Küçük oğlun da diyor ki: "Tam benim evlenecek  ağımdır."

- Öyle mi?

- Öyle.

Padişah diye:

- O zaman davul zurna  aldırın. Melmekette ne ğedder kız varsa gelsinler, benim oğullarımın penceresi, divan altınnan geçsinler. Menim oğullarıma diyin: "Her biriz bi alma alacaĥsız elinze, hansının başına vurdussa kimin ğızının başına vurdussa oni alacaĥ padişah size."

Geli melmeketin ğızları. Bi geçisi olan da satı veri, elbise giyini, g zelleşi, yahşi taĥi, geli. B y k oğlan, büyük vezirin kızının başına almayı vuri; ortanca oğlan, ortanca vezirin kızının başına vuri; küçük oğlan da yayı biraĥi, oĥi ati. Attıĥı zaman oĥ, gidi k   ge saplani. Gidi, küçükten çeker çekmez bi meymun  ıĥi, düşi bunun peşine, geli.

Diye:

- Temam, benim kaderim budur.

Padişah diye:

- Onnarın düğününü yaptım, bunun da düğününü yaptım.

Padişah büyük oğluna köşk veri, seray veri. Ortanca oğluna da köşk, seray veri. Küçük oğlu için de vezirlerine diye: " azların koligini verin, getsin meymunnan beraber orda ğalsın."

Küçük oğlan meymunnan beraber gidi, orda ğali. Tabi gel zaman, get zaman padişah dert bağliyi. Doĥdorlar geliler, padişaha baĥmaya.

Diyiler:

- Padişah! Senin ilacın ak devin südi, ak devin yavrusunun derisi de senin ilacıdır.

- Amman, yeman! Buni kim getirecek?

Oğulları diye:

- Baba biz gideceyih.

Diyi.

- Temam.

Küçük oğlan diyi:

- Babama de ginan, man da bi at versiiin, men de gidim.

Diyi:

- He, benim öbiri oğullarım geddiler, benim derdime derman etdiler, ğaldi o gide?! Birağ, getmesin!

Yalvari yağari!

Diyi:

- Yav, gidin ğazların kolugunda olan beygiri verin ona, minsin getsin.

Bunlar gidiler o ğazların kolugunda olan beygiri çekiler, veriler ona. Millet düşü bu oğlanın peşine. Vuran kim, atan kim, taş atan kim, zoppa atan kim? Bu oğlan gidi bi çeşmenin başına. Çeşmenin başına gider getmez meymun diyi:

- Dara düşdüğün zaman bu gilin ikisini birbirine vur ginan. Menim ğardaşlarım, babam peridirler; nerde olsalar sana yetişirler.

Çeşmenin başında vuri ikisini birbirine. Oğlan oli piiiis, mırdaaar... Ğayınlari, ğaynatasi geli, diyi:

- Nedir oğlum?

Diyi:

- Hal, mesele bele.

Diyi:

- Gidin, Erap ati getirin verin buna.

Elbise veriler, oğlan giyini, ğılıç ğalğani ğullani, gidi. Özini tebdil-i ğıyafet oli, ele ğardaşlari tanimilar. Gidi, bañi ğardaşlari asgerleri yendiripler, zevk sefaa yapilar. Bu ele selam veri, geçi, gidi.

Ğaynatasi diyi:

- Filan yerde, filan ak dev ordadır.

Diyi:

- Bağ, ele nişan alacağsan ki, o ak devin sağ memesi yaralıdır; yalnız sağ memesi sol çininde; sol memesi sağ çinindedir. Soldaki memeyi vur. O zaman bağ, çıhma! Çıharsan seni paramparça eder. Ne zaman, o yarasinnan

cerhet ahsın, reheddeşti. O zeman “insanoğlu çıh sen, dünyalığı verim ahretine ğarışmam,”der.

Oğlan gidi atını ğızliyi, gidi bi yerde ğızleniyi. Bañi, tamam ak dev geldi. Zarıldani, geli su içmeye. Zara zarnan geli! Oğlan nişan aliyi. Sol omuzundaki memeye nişan ati. (Sağ memesidir.) Oğnan vurur vurmaz devin yarasi deşili, cerheti ahi. Ahtıktan sonra dev rahatları.

Diyi:

- Çıh insanoğlu, dünyada dünyalığı verim, ahretine ğarışmam.

Oğlan çıñi, diyi:

- Ne dünyalığı! Menim muradım odur; senin sütün. Senin yavrun derisinden bana vereceñsen.

Diyi:

- Temam. Bu ğadde bu yarayı çektim, benim yavrumi nece keseceñsen! Temam, götür. Ele bi yerde kes ki, sesi ğulağıma gelmesin.

Yavrusuni veri. Çocuğ götüri, kesi. Derisini çıhari, getiri. Ak dev sütünü sağı, veri buna.

Buna diyi:

- Get!

Bu gidi. Geli, bañi ğardaşları hele nasıl orda çadır ğuruplarsa! Gene ele hele ordalar.

Diyi:

- Siz nerye gidisiz?

Tabi tanimılar, tebdil-i ğıyafet olup ya...

Diyiler:

- Babamız hestadır. Ak devin südüni getirmeye gidiyih.

Diyi:

- Babanızın ilacı mende. Men satıram.

Diyiler:

- Nece satısan?

Diyi:

- Menim bu üzügümi görısiz. Bu üzügümi ataşta allandıracam, size damga vuracam, size süt verecem.

Diyiler:

- Temam.

Üzüğüni çıkarı barmagından, ataşta allandır.

Ėardaşına diyi:

- Aç Ėalçani!

Bi Ėardaşının Ėalçasına damga vuri, öbiri Ėardaşının Ėalçasına da damga vuri. Bunnara sütün eyisini vermiyi, kötüsünü veri. Dibinin suyuni veriyi. Götüriler veri bunnara. OĞlan geli çeşmenin başına, Ėilin ikisini vuri birbirine. At gidi, oğlan da gidi. OĞlan aynı elbiselerini de giyi. Geli evde otiri.

Herkes diyi:

- Padişahim, oğulların geldiler. Devin sütünü getirdiler san.

Padişah sevini. Bunnar geliler, padişaha süti veriler. Padişahın derdi daha çok böyiyi.

OĞlan gidi, diyi:

- Ana, a bu süti götür ver babama.

Anasi götüri, süti veri.

Diyi:

- Padişahım, bu senin küçük oğlun getirip bu südi.

Diyi:

- Bu südi öbürleri getdiler, süd getirdiler benim derdimi daha beter artırdılar. Men buni heç içmirem.

Anasi diyi:

- Onu da iç gene padişahım n'olmuş yani! Onun da hatri Ėalmasın.

Padişah o südi içi, rahatlaşi.

Diyi:

- Allah aşkına, bu sütden varsa mana verin.

OĞlan diyi:

- Süt yohtur, yohtur Ėalmadı ana.

Diyi.

- Baban yalvari, o sütden versin.

Diyi:

- Ana! Babam oğullarını çağırsın Divanhana'ya.

Çağırılar Divanhana'ya. Küçük oğlan da gidi.

Diyi:

- Baba!

Diyi:

- Ne var oğlum?

Diyi:

- Baba, o südi senin oğullarına, ğardaşlarıma veren benim. Men getdim devin sütini aldım, getirdim. Senin oğulların hele keyifte, zevkte, sefadadılar, yemekte işmekte diler. Sütü men getirmişim. Onnara verdiğim süt eyi degil, sütin eyisi mendedir. Al, buni iç.

Ali, oni içi. Padişahın derdi dağılı, dağıldıhtan sonra oğlan diyi:

- Baba, senin gördüğün meymun, o meymun degildi. O bir peri ğızıdır!

Diyi:

- Amman! Yemman! Etme, eyleme!

Orda hékâye de burda biti. Yi, içi muratına geçi. Göğden üş alma düşü; biri man, biri hékât diyene, biri de Faik Ağa'ya.

Faik Koç

EK.22.ĠIRĦ HERAMİLER

Varmış, yoħmuş... Allah'ın ğuli çoħmuş... Zemanin birinde varmış ğırĦ tene herami, bi mağarada orda özlerine hayat süriler, ğalılar. Bi de bi padişahın ğızı... Padişah gidi çüftiginde bi bina yapı, ğızını biraħi o binanın içine. ĠırĦ tene de ğız biraħi yanına.

Diyi:

- Ġızım, al bu senin binan, bu da senin ğırĦ tene senin cariyelerin.

Burda özen yaşı.

Bunnar ğalılar, zemanca ğalılar, bi zeman ğalılar, bi zemannan sora, padişahın ğızı diyi:

- Ġızlar ğaħın, böğün gidek hemama.

Diyiler:

- He.

Diyi:

- Bohça mohçanzi alin hazırlanın, esbab mesbabınzi tamamlayın, hazırrayın gidek hemama.

Bunnar ğaħılar, toplanılar. Yiyeceklerini, içeceklerini her şeylerini alılar, toplanılar gidiler hemamaa. Giriler hemama, giriler hemama, giriler bi epey ğali, ğalmiyyi; heramilerin ğırĦi bunnari basi. ĠırĦ herami geli, birden giri hemamın içine.

Geliler, giriler diyiler:

- Aman! Haman! O yana, bu yana...

Diyi:

- Vallaħ, çara yoħtur; ğırĦ tene bizik, bi de herami başı ğırĦ bir tene. Siz de ğırĦ tene ğız, bi de sen onnarın başısan; ğırĦ bir tene. Sen herami başıninsan, bunlar da her biri bir tene heramilere gelipsiz yanımıza. Daha çare yoħ.

O yana, bu yana çeba gösteriler, ğızlar nedilerse... Bu ğız düşüni, diyi:

- Baħ men size pi şe diyim. Gidersiz ğırĦ tene ğaz alırsız, ğırĦ tene de hemam tasi alırsız, getirsiz, verirsiz bize. Özüz de ayrı gözde oturursuz, yersiz, içersiz, keyflenirsiz, raki, şerap ne içersiz içersiz. Biz de hemamlanıp çıħana ğater.

Diyiler:

- Olsun.

Bunnar ğaĥılar, gidiler. Ğırĥ tene ğaz alılar, getiriler; ğırĥ tene de hemam tasi getiriler, veriler ğızlara. Bunnar bi kere sevinçle gidiler raki getiriler, şerap getiriler, her şey getiriler. Oturiler, yiler, içiler keyfediler; bunnar beleş olılar, düşiler. Beleş olılar, düşiler; zeman aradan geçi heramiler uyanılar, baĥılar; zeman geçip vaĥıt geçip.

Ğızların başı da diyi:

- Ğızlar ğaĥın, taslari baĝlıyaĥ ğazların eyaĝına. Bıraĥaĥ hemamın içine. Şaka! şak! ederler; onnar ele bilirler, hele biz hemamda yıĥanıırĥ.

Bunnar getiriler birer tene her ğazın eyaĝına bi tas baĝlıyılar, bıraĥılar hemamın içine. Şak! şak! şak! şak! ğazlar dolani, o taslar da edi degi yere. Heramiler başlarını ğaldırılar, baĥılar ses geli.

Diyiler:

- Hele ğaçmiyılar.

Bi daha düşiler. Bi daha düşiler, ğalılar, ğalılar... Epey zeman aradan geçi, bi deha başlarını ğaldırılar baĥılar, gine şaka! şak! geli.

Diyiler:

- Yahu bunnarın hemami ne oldi?

Ğaĥılar.

- Ne yapak ne yapmiyak? Ğaĥın, ele hepimiz beraber hücumna girek hemama, bakaĥ!

Yerlerinden ğaĥılar, hücumnan giriler hemama; gine baĥılar, yoĥ.

Padişahın ğızı, ğızlara diyi:

- Ğızlar ğaĥın, gidek. Torun toplanın, biz ğaçaĥ! Bunnar bu sese yaldanıplar, ğalıplar. Ne vaĥıt ğaĥtılar, o vaĥıt hele bizi bulamazlar.

Ğaĥılar ordan tortop olılar, bohçalarını vurılar ğoltuklarına çıĥılar, geliler evlerine. Çıĥılar, geliler evlerine, sabah oli. İki gün mü geçi, üç gün mü geçi; belli deĝil.

Onnan sora heramiler ğaĥılar, diyiler:

- Ğaĥın hele, hücumnan girek hemama; bunnar bele ne ediler? Hele üç gündür bunnar oyniyılar?!

Ğaĥılar, hücumnan gidiler giriler hemama. Baĥılar, ne ğızlaar ne bi şe! Ğızlar ğazların eyaĥlarına taslari baĝlıyılar, ğazlar dolani. Bunnar ele diyiler:

"Gızlardır." Peşman olılar; başlarına, gözlerine... Daha harda bulacağlar gızlarııı? Gızlar getti, heramiler ğaldı! Bañılar yooğ, bi şey yoh, orda vazgeçiler, cehnem olılar, gidiler.

Rukiye Çalışkan

EK.23. ÜÇ KARDEŞ

Bundan çok zaman evvel bir arada yaşayan üç kardeş varmış. Bunlardan en büyüğünün adı Ahmet, ortancasının Mehmet, en küçüğünün adı da Mirza Mehmet imiş. Bunlar para kazanmak için iş aramışlar. Fakat memleketlerinde bulamamışlar.

Mirza Mehmet:

- Abi, biz burada iş bulamayacağız. Başka memleketlere gidelim, demiş.

Ağabeysi ve diğer kardeşi bu fikri kabul etmişler ve yola düşmüşler. Gitmişler, gitmişler önlerine üç yol çıkmış. Birinci yol büyük, ikinci yol daha büyük, üçüncü yol çok küçükmüş. En büyük kardeşi, en büyük yoldan, ortanca az büyük yoldan, en küçük de çok küçük yoldan yürümüş. En küçük kardeş olan Mirza Mehmet gitmiş, gitmiş, karşısına bir kulübe çıkmış. Başını uzatıp kulübeden içeriye bakmış. Bir dev oturup duruyormuş. Devin anlında bir tek gözü varmış. Bu göz çok kocamanmış. Dev kapıya bakmış, Mirza Mehmed'i görmüş. Çağırması ve demiş ki:

- Gel bakim Mirza Mehmet! Biliyorsun, ben insan eti yerim. Sen buraya nasıl gelirsin?

Mirza Mehmet de:

- Ben bilmedim, yanlış yoldan geldim.

Dev:

- İyi öyleyse, gel otur bakim, demiş.

Biraz zaman geçmiş. Dev biraz sonra Mirza Mehmed'e:

- Ben ava gideceğim. Koyun getireceğim. Sen buraları temizle. Burada bir çok oda vardır. Hiçbir odaya girme. Sonra seni yerim ha, demiş.

Dev ava gitmiş Biraz sonra Mirza Mehmet bu odalarda ne olduğunu merak etmiş. Odanın birini açmış. Odada koyun ve keçi varmış. Keçiyi kesmiş ve deve hazırlık olsun diye keçinin derisini kendi sırtına geçirip aldatacaktı ve devı öldürecekmiş. Biraz sonra ikinci odayı açmış. Orada birçok kafası kopmuş, elleri kopmuş ve canlı insanlar görmüş, canlı insanlar varmış.

- Niçin buralara düştünüz?

İnsanlar söylemiş ki:

- Biz buralarda geziyorduk. Dev bizi tutmuş. Bizi bu odaya kapatmış.

Mirza Mehmet insanlara demiş ki:

Biraz sonra dev gelmiş. Yemeğini istemiş. Tandırda onun etini kızartacakmış. Mirza Mehmet eti kızartmış ve deve vermiş. Dev yemeğini yedikten sonra yatacakmış. Yatmadan evvel demiş ki:

- Mirza Mehmet, ben yatıyorum.

Mirza Mehmet hemen şişi kızartmış, kıpkırmızı yapmış. Dev horuldarken kızgın şişi devin alnındaki tek gözüne basmış. Dev can acısıyla

- Mirza Mehmet, sen mi yaptın bana bunu!? Hiç kimse beni öldürmeye niyetlenmedi, demiş.

Ve Mirza Mehmed'i kovalamaya başlamış. Mirza Mehmet köşeden köşeye, köşeden köşeye kaçça kaçça keçi derisini sırtına geçirmiş. Dev koyunları odadan çıkarırken Mirza Mehmed'i keçi sanmış ve onu da çıkarmış. Mirza Mehmet:

- Ya dev baba, beni keçi sandın. Men de seni aldattım, deyip bir uçurum kenarına kaçmış.

Dev de uçurumun kenarına gelmiş. Mirza Mehmet onu uçumdan itince dev ölmüş. Hemen kulübeye koşup bütün insanları kurtarmış. Onlara da koyun kesip yedirmiş. Altınları çuvallayıp, koyunları önüne katıp yola düşmüş. Ağabeyleriyle buluşacağı bir taşın yanına gelmiş. Orada ağabeyleriyle buluştuktan sonra, ağabeyleri Mirza Mehmed'in hakkında çok kötü düşünmüşler. Niyetleri, Mirza Mehmed'i kuyuya atıp altınlarını, koyunlarını alıp kaçırmış. Kardeşlerini kuyuya atıp memleketlerine gitmişler. Mirza Mehmed'in karısı sormuş:

- Mirza Mehmet nerede?

Kardeşleri de:

- Öldü, demişler.

Bu kardeşlerden büyüğü o şehirde Vali, ortancası da yine şehirde Belediye Reisi olmuş.

Gelelim Mirza Mehmed'e. Mirza Mehmed'in bulunduğu kuyuya bazı adamlar su almaya gelmişler. Mirza Mehmet de adamların saldıdığı bakracın

içine binmiş ve kuyudan dışarı çıkmış. Adamlar, kuyudan çıkan bu adama şaşmışlar. Ona demişler ki:

- Gel gidelim bizim memlekete.

Ve başından geçenleri anlattırmışlar. Mirza Mehmed'e. Mirza Mehmet memleketine geldiği zaman büyük ağabeysini Vali, ortanca ağabeysini Belediye Reisi olduklarını öğrenmiş.

Mirza Mehmet kılık kıyafetini değiştirmiş. Bir çiftçi kıyafetine girmiş. Büyük ağabeysi ve kardeşi onu tanımadığı için kendisine çiftçi yapmışlar. Bir gün büyük ağabeysi abdest alıp namaz kılacakmış. Tabi kardeşi Mirza Mehmed'i tanımadığından Mirza Mehmet onu kuyuya ve kışlık yiyeceğini de yanına atmış. Ortanca kardeşi Mehmed'i de aynı şekilde kuyuya atmış. Bunları hallettikten sonra Mirza Mehmet büyük ağabeysinin yerine Vali olmuş. Halkı toplayarak onlara başından geçenleri, yani gidip devi öldürdüğünü, bir çok insanları kurtardığını, kardeşleri onun kazandığı paraları, koyunları alıp kendisini de kuyuya atıp kaçtıklarını anlatmış. Sonra halktan birkaç kişiye, gidip kardeşlerini kuyudan kurtarmalarını söylemiş. Kardeşleri Ahmet ve Mehmet, Mirza Mehmed'i tayınca şaşırmışlar ve ayaklarına kapanmışlar.

- Kardeşim, biz yaptık, bizi affeyleye, demişler.

Mirza Mehmet de:

- Kardeşlerim, valiliğiniz, belediye reisliğiniz size kalsın. Ben sizin yaptığınız kötülükleri affettim, demiş.

Kardeşleri, Mirza Mehmed'in dediklerini kabul etmemişler. Onu kendilerine Vali yapmışlar. Bu Mirza Mehmet, bilmediğimiz bir şehirde vali imiş.

Ayfer Yardım

EK.24.GÖL AYGIRI

Bi varmıış, bi yohmuş.. Allah'ın ğuli çoħmuş.. Günnerden bi güüün, bi padişah varmıış. Bu padişahın da üş tene oğlı varmıış. Birinin adi Mitat, birinin adi Mazlum, birinin adi Ahmet. Bu üş oğlannan babasi bunnari büyüti.

Zeman geli, bunin ğarisini Arap çalıp götüri. Padişahın ğarisini onun hizmetkari Arap çalıp götüri. Buni alıp götüri. Götüri, bu padişah o ğatter ariyi buni, ğarisini. O ğatter ariyi ğarisini... Yer ğalmıyi, köy ğalmıyi, şehir ğalmıyi, memleket ğalmıyi... Sori, sual ediyi; ğarının sağlığını alımıyi. Geliyi, bu o ğatter ağlıyi... Bu bi tene de at varmıış, Arap at. Bu Arap atini de bunin götüriler ğariynen bereber.

Diyi:

- Vallah, ğarima o ğatter yanmiyam, Arap atına çoħ yaniyam. Arap ati benim babamdan hediyeydi bana; her derdimi oninen annaşırdım.

Velhasil, gün gelip geçiyi; seneler seneyi ğavaliyi, günner günü ğavaliyi... Gelip, geçiyi. Bu çocuħlar böyyiler, olılar yirmibeşer yaşında. Bu padişah da o ğatter ağlıyi, atinan ğariye ki; iki gözi kör oliyi.

Böyük oğlı geli, diyi ki:

- Baba, söyle derdin nedir? Sen ne dışari çıħarsın ne gezersin ne tozarsın! Sen bir padişahsın! Sen elinen, güninen geçsin günün.

Diyi:

- Oğlum, benim göynüm çoħ ırıhtır; ben yapamam.

Diyi:

- Söyle derdin, helbet men derdeğen derman olurum.

Diyir:

- Oğlum, benim derdim; atimin eyağının değmediği yerden topraħ getirirsen gözlerime sürersen gözlerim açılırsa dünya ışığını görürsem ben dünyayinen haşır neşir olurum. Yohsa men kor koruna gidim, kiminen haşır neşir olum?!

- Peki baba, ondan ğolay ne var ki!

Bu ğaħıp çıħıp gedi. Ne babasının elini öpi ne eyivallah diyi ne bi şe... Bu çıħıp gedi. Az gidi, çoħ gidi... Allah bilir orasını... Van ğatter bi yer gedi. Bi duvarın dibinden bu ğatter topraħ ali, dolduri mendiline.

Diyir:

- Menim babamın ati gelecek, eyağı girecek bu duvarın altinaa?!

Alıp getiri, diyi:

- Baba, getirdim.

Diyi:

- Oğul, ne tez gettin geldin? Maşallah bi heftanın içine!

Ali, bele toprağı, elini süri.

- Heeeeey oğlum! Menim atim buralari su yoli etmiştir.

Diyi:

- Baba, seninki de olmadı! Men nerden bulum getirim toprağı?

Diyi:

- Bulsan benim gözüm açılacak.

Ortanca oğli geli.

O da diyi:

- Baba emrin neyse söyle, emrin yerine getirelim?

Diyi:

- Oğlum, benim emrimi birez zor getiresiz yerine.

Diyir:

- Niye?

Diyir:

- Menim emrim; atimin eyağının değmediği memleketten toprağ getirecahsız, gözüme sürecem, gözüm açılacağ; ondan sora ben dünya ışığını görecem, ondan sora ben milletnen haşır neşir olacam.

Diyi:

- Peki baba, ondan gölay ne var ki?

Bu da eyivallahsız çıhip gedi. Bu da gedi Erzurum gibi yer... O gatter gedi, gedi bi duvarın dibinden birez toprağ ali, bi tarladan getiri.

Diyi:

- Babamın ati geldi, gitti tarlaya girdi.

Götiri, diyi:

- Baba, getirdim.

Diyi:

- Getir, bahım oğlum.

Mendili getiri, babasına veri. Babası elini vuri, diyi:

- Heeeeey, benim atım buraları su yoli etmiştir!
- Peki baba, diyi.

Bu çîhip gedi. En küçügi geli; Ahmet geli.

Ahmet diyi ki:

- Buyur baba, dile dileğin? Ne istersen emrindeyim.

Diyir:

- Oğlum benim dileğim; bi tek benim atımın eyağın deymediği yerden toprağ gelecek, oni gözüme sürecem, gözlerim açılacağ. Men de dünya ışığını görecem.

- Temam baba, benim başımnan gözüm üstüne! Ver, elin öpim.

Elini öpi.

- Baba dua et, başıma sür.

Başına süri, dua edi.

Diyi:

- Get, Allah'a amanat olasin. Hızır imdadığan yetişe!

Diyir:

- Temam.

Çîhi eşige. Bu az gedi, çoğ gedi... Bi tarlanın içine gedi, oturi.

Diyi:

- Bi lohma ekmek yim, sora düşüm yola gidim.

Bu ekmek yemedi. Bağı ki bi tene ihtiyaaaar, bi sağalli geli.

Diyi:

- Selamünaleyküm!

Diyi:

- Aleykümesselaaaam!

Diyi:

- Sen neriye bele gidersin oğlum?

Diyi:

- Dede, heç deme! Haal, mesele bele...

Diyi:

- Oğlum bu dünyayı gezersin; bu mağribden meşriga gatter

gidersin. Sen baban atının deymediği yeri bulamazsın; yalnız ati örgedim, get çıhart sen erkeksen. Get, ati getir.

- Menim başım üstüne, sen örget, diyi oğlan.

Demekki o da Hızır'mış. Hani babasi demişti ya; "Hızır imdadağan yetiše!"

Diyi:

- Temam.

Diyi:

- Baħ, oğlum gidersin; sen heç bele getmeynen bulamazsın. Gidersin, baban evinin arħasında peyin var. (Peyin at fışkısına dermişler; önceki dilde.) Oriya baban atlari çoħ yılħıyidi. Orya peyini doldurmuşdiler, oni ğazarsın. Onun içinde baban hizmetkari Arap var. O Arap götürmiştir; evi de ordadır, at ta ordadır. Sen ati çıhartın mi ata binersin. At, seni neriye desen götürür. Ele bi at ki, at sena sarıla heç kişnemiye; bi kişnese Arap çıhar, seni de keser, ati da vermez.

Diyi:

- Temam.

Bu, çıhip geliyi. Babasına görünmeden ğazmayi aliyi, küregi aliyi evin arħasında ğaziyi bu peyini. Bu ğaziyi övleye ğattee. Baħi ki, bi ğapi çıħi! Ğapiyi açiyi, orda ihtiyar örgeti.

Diyi:

- Baħ, sağ tarefta atın ayari var, gemi var, gamçısı var; sol tarefta Arab'ın evidir, açmiyesin.

Geli, baħi; hakaten sağ tarefta bi ğapi, sol tarefta bi ğapi. Sağ tareftaki atin ğapısı; sol tareftaki Arab'ın ğapısı. Geliyi, yavaştan ğapiyi açiyi. At ğırħ senedir işiħ yüzi görmiyip! Ğırħ senedir orda. Bu ğapiyi açiyi, ısıırılı çalıii, sevi atiii, oħşiyi atiii. Yavaş, yavaş, yavaş, yavaaş ata yapışı. Ata yapışır yapışmaz elini süri beline, beline süri; at daha buna tabi oli, bi şe demi. Ati yavaştaaan öpereħ, bele öpi, gözlerini öpi, yüzünü öpi, ati çeki çıhari dişeri. Bi kere at; kanatli kanatli, dilli dilli heyvan... Ayarını, gemini ordan ali, çıhari, getiri ğapiye. Ordan o ki; at işiği görüp te kişnemi!

Padişah duyi sesini, diyi:

- Vallaħa atim geldi. Atim geldi, nedersem edim, minecem atima.

Kendini o duvara vuri, bu duvara vuri... Kor adam; minemiği ki... Yeni, geli aşşığı.

Diyir:

- Baba, ge bağ bağım bu at senindir?

Geli, boynuna sarılı bi ağliyi, bi ağliyi...

Diyi:

- Oğlum, tam benim atimi getiripsen. Benim atim, işte budur. Yavrum şimdi bağ, min bunun sırtına, bu seni neriye götürürse eyağının deymediği yere götürür. Ordan bana toprağ getir; gözlerim açılsın. Ben atimi tohdoli görüm.

Gine babasının elini öpi, babasına diyir:

- Baba, elin başıma sür, baba yine bana dua et!

Babasının elini öpi, bu, duasını ali.

- Min oğlum; yalnız bağ oğlum, atın golanını sihmiyesin bir, gamçı vurmiyesin iki, dizginini çekmiyesin üç; ağzını incidirsin.

Diyir:

- Temam baba.

Bu gedi. Birez yol gedi, bi tarlanın içine vari. Bañi ki, bi kanat düşmiş; Allah'ım ele işiştir, ele işiştir, ele işiştir! Ne diyim sena?! Yeddi tene lökse bedeldir... Eyili, buni galdırı, at burnuni vuri, düşiri; eyili buni galdırı at gene burnuni vuri, düşiri.

- Alma, diyi.

Gine eyili, galdırı. At buni düşiri, bi daha düşiri. Buna bi gamçı çeki, bi de dizgini çeki, golanını sıñi; bu havalani. Bu havalanii göğün yeddi gatina çıñi; kanatlı ya... Göğün yeddi gatina çıñi. Oğlan bañi, neee!

Oğlan diyi:

- Midem bulanii, başım döniii!

Yavaş yavaaış bunun golanını gevşedi. Gevşediii, endiri aşşığı. Boynuna sarılı, buni öpi. Endiri buni aşşığı; eni ama, ne memleket enise; garanlığ. Zifir zindan kimi simsiyah! Kimse işiğ yahmi. Saata bañi, saat övle! Teze, hele mağrip olmamış. Bu niye bele garanlığtır? Demekki orda bi ejdehar varmış... Bu günün üstini tuti, ondan garanlığ oli. Seata bañi, seat ahşam oli, gedi gahveye giri.

Diye:

- Ati nereye çekim, nerde han var?

Diye:

- Valla, falan yerde han var, oraya çekersin; ğahve de buradır, gelir burda ekmek yersin.

Diye:

- Ğardaş, lamba mamba bi şe yohtur? Bi şe yahmisız, niye bele ğaranlıhta oturısız?

Diye:

- Vallah, bizim padişahımız bize emir vermiş, demiş; “Bu gece ışık yanmiyacağ.” Biz de bele oturmuşığ.

Diye:

- Valla, ben de bi padişah oğliyim. Ben de bi padişahım. Çeki şeyden kanadi, ğoyi masanın üstüne. Bi yani ğahve ki, Allah’ım oralar yihili ışıhtan! Padişah tabi, yuharda ğatta ğali. Bañi ki, felanca ğahvede bi ışık yandı.

Diye:

- Yav, bu insan ki, benim sözimi saymadı, meni mehel almadı mi ışıguni yahdi? Gedin, çağırın ğahveciyi gelsin buriye.

Ğahveciyi çağırılar.

- Buyur, padişahım sağ olsun! diyir.
- Oğlum, men sena tellal bağırtmadım mi, demedim mi ki; ateş yanmiyecağ, bu gece ışık yanmiyecağ?

Diye:

- Evet, sen dedin men yahmamıştım; yalnız bana bir misafir geldi, dedi; “Men ğaranlıhta ekmek yiyemem, men ğaranlıhta çay içemem. Men de bi padişah oğliyim, men de bi padişahım; men yahacam.” Cebinden bi kanat çıkartdı, ğoydi masanın üstüne. Adam ekmeğini yi. Men ona ne diyebilirim?!

Diye:

- Gedin, o adami çağırın!

İki tene asger gedi, adami çağırılar. Geli, diye:

- Buyur, padişahım sağ olsun!
- Sen nerenin padişahısın?

Diyi:

- Men falan memleketin padişahının oğluyum.
- Temam. Oğlum, men bunnara tellal bağirtmişim; işi yanmiyecağ.

Sen geldin, burayı yahtın. Şimdi bu kanadı bana verecağsin.

Diyi:

- Menim başım üstüne, kanat sena ğurban olsun!

Kanadı ali padişah, ğoyi evine. Evi bir ise, oliyi beş! Sabah oli. Bunun bi tene veziri varmış, fesadın tekiymiş. Geli, ğori.

- Padişahım sağ olsun! diyi. Ne ğater ğüzel olmış, bu kanat sene nerden?

Diyi:

- Vallah, bi tene adam getirdi; aħşam çıħarmış yaħmış. Geldi, buni bana verdi.

Diyir:

- Ee! Bu kanadın ğuşı lazım!

Diyir:

- E, bana kim getireceğ?

Diyi:

- Kanadı getiren, ğuşı de getirir.

Sabah oli, oğlana habar gedi.

Diyi:

- Padişah seni çağırı.

Geli, diyi:

- Buyur, padişahım sağ olsun! Ne var?

Diyi:

- Vallah oğlum, bu kanadın ğuşını getirecağsin bana.

Diyi:

- E, padişahım sağ olsun! Kanatlı ğuş, uçı! Men nerden bulum oni?

Diyi:

- Kanadı getiren, ğuşı de getirir.
- Heyvaah! Men başıma belayı aldım. Onunçin at vurıdi burnuni düşürıdi.

Geli, ata bini, boynına sarılı, ati öpi.

Diyi:

- Hal, mesele bele. Padişah kanadi benden aldı. Diyi; “Bu kanadın ğuşuni getirecahsin.”

Diyir:

- Men sena demedim?! Men vurip kanadi düşürmedim? Sen gene aldın, kanadi getirdin. Demedim, bu kanadın belasi var?!

Diyir:

- Men düşünmedim oni.

Diyi:

- Get, padişaha de; on tene ğatıran versin, on tene asker versin, alır, gelirsın.

Diyi:

- Peki.

Bu gedi, padişaha diyi ki:

- Padişahım sağ olsun! On tene ğatıran lazım bana, on tene de asker verecahsin.

Diyi:

- Yirmi tene verim sena asker.

Bu askerler mini atlarına, bu da mini atına. At götürü buni.

Diyi:

- Baħ, bu sudir. Ğuşlar devamli gelir, burdan su içer; başka su yoħtur bundan ğalan. Ğatrani getir, tök bu suya; bu içen, gelen ğuş, içer, düşer bayılır. En sonunda, bi şiddetli, bi bele hızlı sesli, sihirli bi ğuş gelir; oni tut, gel bin benim sirtıma. Askerlere de emir ver.

Buni götürüii suyin başına, askerlere diyi:

- Suyin etrafını sarın. En sonda ğuş geldi mi, bele böyüħ bi ğuşdur, bi de işıhlidir! İşıĝınnan ses verir, o ğuşı tutacaħsınız.

- Temam, diyiler.

Bunlar beħliyiler, aħşam oli. Ğuşlar gelmeye başliyi. Sıra sıra, sıra sıra... İçen, düşip bayılı; birez sonra ğaħiler. İçen, düşüp bayılı; birez sora ğaħiler. Ğatran dökmüş ya suya... Sersemledi ğuşlari. Baħı ki, sonda bi ğuş geli; ele bi şiddetli geliyi, ele bi sesli geliyi... Güneşin işıĝını ğapati onin sesi! Bu gelip düşi. O ğuşı tutiler, geli mini ata askerlennen bereber. Getiri, padişaha veri.

Diyl:

- Buyur, padişahım sağ olsun! Getirdim.
- Temam oğlum.

Ali, oni da đoyi kanadin yanina. Sabah oli, gine veziri geli.

Diyl:

- Gördün mi, padişahım sağ olsun!? Sen mi akılli, ben mi akılli?

Diyl:

- Valla oğlum, sen akıllısın.

Diyl:

- Gördün, bu đuşın kanadidir, o da kanadi đuşidir. Ele güzel oldi!

Diyl:

- Gene sena bi şe örgedim mi?

Diyl:

- De, bağım nedir?

Diyl:

- E, bu đuşa, bu kanada da bu ev! Heç bi şeye benzemi ki bu; aynı

kümese benziyi.

Diyl:

- Peki, ne yepağ?

Diyl:

- Fil dişinden seray lazım bu eve.

Diyl:

- Bena fili dişini kim getireceğ?

Diyl:

- Kanadi getiren, đuşı getiren buni da getirir.

Çağrı oğlani, diyl:

- Oğlum, bena fil dişi lazım, seray yaptıracağız.

Diyl:

- Efendim, men fil dişini nerde bulim sena seraya göre?

Diyl:

- Getirecağsin! Emir, demiri keser! Sen kendi memleketinde

padişahsın; burda olamazsın.

Gedi, ata diyl. At bele ağliyi, suyin içinde đali.

Diyi:

- Vallaḥ, bu senin başın yiyeceḥ!

Diyi:

- Ne yapalım, işte bi kere geçti başıma? Oldi, aldim kanadi.

Geli bu, ata diyir ki:

- Gidersin padişaha dersin; ğırḥ tene asker, ğırḥ tene ğatır... Ğırḥ tenesinin üstünde ikişer tene de hurç, heybe verir, alır getirirsin. Gedarik onların içine toplar doldurursun. Sen tek buni getiremezsin.

Geli, diyir:

- Efendim, ğırḥ tene asker verecen, ğırḥ ğatır verecen. Ğırḥ ğatırın üstünde ikişer tene hurç verecaḥsın.

Diyi:

- Temem, benim başım üstüne! Ğırḥ asker olmasın, yüz tene olsun!
- Temam, diyir.

Buni, alıp gedi. Bunlar iki gün, üş gün yol gedi. Üş gün yol gediler askernen bereber. Çıḥi bi daḡın üstine.

Diyi ki:

- Baḥ, bura Fil Daḡı'dır. Filler geliller, burda yeller, içeller, ğalırlar. Yalnız, dişleri dökülenin dişleri burda dökülür, sade diştir. Bu daḡ sade dişdir, yani daşı yoḥtur. Filler gelene ğatter asker toplasın, doldursun o dişleri.

Buni götüriler. Bu, daḡın dibinde, bunnara gösteri, at bunnari örgetiyi. Asker toplıy, dolduriyi hurçlarını. Atiler ğatırların üstüne, bunnar minip döniler. O ki, bi saatlıḡ yol geliler. Sora filler geli.

Diyir:

- Daha size bi şe edemez, siz devam edin.

Üş gün gene bunnar yol geliyi, getiri, töki padişahun ğapisına. Fil dişi bele par par parıldii, sedef. Padişah tuti iki, üş tene usta. Yaptırı serayi, giri içine.

Giri içine. Veziri geli, diyir:

- Padişahım sağ olsun! Gördün mi? Sen mi akıllı, ben mi akıllı?

Diyir:

- Valla, sen akıllısın!

Diyir:

- E, baħ o evin bunin yaninda kumes ğaldi!

Kanadinan ğuşı da ğoyi içineee.

Diyir:

- Temam, bunnari yaptın. Bu ğuşı, bu kanada, bu fil dışından eve ne lazım?

Diyir:

- Men ne bilim?

Diyir:

- Yeddi deniz ortasındaki dünya güzeli lazım!

Diyir:

- E, bena yeddi deniz ortasındaki güzeli kim getireceñ?

Diyir:

- Bunnari getiren, oni de getirir.

Diyir:

- Ele mi?

Diyir:

- Ele.

Oğlani gene çağırı. Oğlan da ele derin bi uyħuya dalıp kiii, bi seata ğaldıramiler. Yorulmuş, yati.

Diya:

- Ğaħ! Seni padişah çağırı.

Diya:

- Padişah meni ne yapacaħ? Men nerden başıma belayı aldım?

At diya:

- Hele çoħ çekersiiin, men sena dedim kanadi almaaaa! Sen bana vurduun, hatırla orayı! Neyse... Ğaħ, get, baħ baħım, ne diya.

Padişaha geli, diya:

- Buyur, padişahım sağ olsun! Nedir?

Diyir:

- Oğlum, bu eve, bu kanada benim ğari yaşıli, yaħışımi.

Diyir:

- E, sen de yaşılsin!

Diyir:

- Heyır, bena yeddi deniz ortasındaki dünya güzelini getirecahsın.

Diyir:

- Hay! Lo, looo! Men nerden bulum sena dünya güzelini?

Diyi:

- Men ğarişmam. Geldi geldi; gelmedi seni de ati da cellata!

Bu gedi, ata diyir. At ağli, bu ağli, at ağli, bu ağli...

Bu diyir:

- Men neydi yaptığım? Bu ne belaydi aldım ğarşıma!

Diyir:

- Temam, gideceğız. Bağım, Allah ne gösterir? Ema bunnarı hepsini büyük vezir rgedir. Gidersin padişaha dersin ki; "Padişahım sağ olsun! Yeddi deniz ortasına gitmeye, yarım dünya lazım. Bu gemilernen men gidemem; yarım dünya yapılacağ, bir. Bi de hepsini vezir yaptıracağ. Sen yaptırсан tılsımı bozulur, men gidemem."

Bili ki rgedi daa...

Diyir:

- Temam, men çağırır, söylerim. Yaptırın.

Diyir:

- Yaptırdın, giderim; yaptırmadın men başha bi şeynen gidemem.

Bu, getiri veziri diyi:

- Vezir, şimdi iş sena düşti.

Diyir:

- Nedir? Padişahım sağ olsun!

Diyir:

- Yarım dünya yaptıracağsın.

Diyir:

- Men nasıl yaptırırım yarım dünyayı?

Diyir:

- Oni buni bilmem. Yarım dünyayı sen yaptıracağsın.

Hani gemilerin yeddi gemisi ğatter ha! Bu gedi, ne ğatter altını var

çıhari. Bi ev doli altın. Çıhari, veri. Ne ğatter parasi var, veri. Bi tek altının demirini düzdür! Getiri, ğarısını satı, ğızını satı, oğluni satı, afedersin, ğıçını satı; bi odasını ancağ yaptıri. Ğırğ tene, elli tene oda olacağ.

Geli diyi:

- Padişahım sağ olsun!

Getiri, boynuni ğoyi yere.

Diyi:

- Boynum kıldan incedir, vur beni! Her şeyimi sattım, bi şem

ğalmadı; ancağ bu ğatter yaptırmışım. Öbürünü de ver, yaptıri. İstersen meni öldür.

Padişah veri, yaptıri yarım dünyayı. Atı suyin içine.

Oğlan gedi, diyi ki:

- Ne ğatter insan var bu memlekette, topliyecağsın.

At diyir ona, at oğlani örgedi.

- Afedersin köpeginen kedileri bir odaya ğoyacağsın, boğuşacağlar.

Cahılları, çocuğları bir odaya ğoyacan; ihtiyarları bi odaya ğoyacan. Herbir odaya da bir davul, bir zurna olacağ; yoğsa biz getiremeziñ oni ele.

Diyi:

- Peki.

Bu gedi, hepsini topli. Padişah emir veri:

- Padişahın serayına toplanacağlar. Erdiş'tir, Van'dır, Muradiye'dir,

Çaldıran'dır, Patnos'tur... Heppi toplanacağlar.

Toplaniler, doldiriler bunnar geminin içine; oğlan da oli kaptanı. Bu yeddi gün yeddi gece yol gedi, suyin içinde. Yol gedi, at ta onin yanında, oğlanın yanında.

Diyi:

- Bağ, görisen? Ne biçim görünü, yeddi denizin ortasında bi yumurta

ğater görünü seray. Bağ o seraydır. Şimdi gideriñ, ğız çıhar pencereye. Acele ğollarından tut, al içeriye.

Diyi:

- Peki.

Bunnar yanaşilar seraya.

Ğız diyi ki:

- Yarabbım! Burdan bi ğuş uçmaz, bu ne sesdir!?

İtinen kediyi birbirine boğuşhuri, davullari çaldırı, zurnalari çaldırı... Daha çalgılar çaliyi; ele oli ğıyamet.

Diyi:

- Valla, ğıyamet ğopi!
- Bu, yanaşı serayın yaninaa.

Ġız diyi:

- Dur bi bahım!

Ele pencereden kendini buriye ğatter çıkardı. Oğlan tam çıĥi geminin üstüne. Ġız o anda, o şeyde geflet gibi bele bi şeye daliyi, yuĥiya daliyi. Oğlan da ğolunna tutiye, aliye içeriye ğoyi yanına.

Uyani, diyi:

- Men o ğalabalıĥın içindeyim?

Diyi:

- Sen ğalabalıĥın içindesin. Seni men götürüyim.

Oğlana baĥi, oğlan asaletli tebi.

Diyi:

- Vallah, ele padişah oğluna benziyi. At yanında Arap...

Neyse bu gediye. Buni getirii, ğoyi içeri. Padişaha habar gediye.

Diyi:

- Padişahım sağ olsun! Gemi döndi.

On beş gidiş, on beş de geliş. Bir ay çıĥi ortadan. Padişaha habar gediye.

- Padişahım sağ olsun! Dünya güzelini getirdi Ahmet.

Ahmet getiri dünya güzelini. Ġari baĥi; her taraf güzel, seray güzel, ğuş kanat güzel... Ġoca yoĥ, ğoca yaşı!

Diyi:

- Acaba bu babası midiiir, bu oğlan midir benim ğocam?

Ahmet çıĥi, gedi. Ahmet gedi, diyi:

- Sen niye gedisen? Men deyilim, seni padişaha getirdim.

Diyir:

- Temam.

Aĥşam oli, padişah giri içeri. Ġıza; "Ġurban, hayran!" diyi.

- Bena heç ğurban, heyran deme! Yeddi deniz ortasındaki göl aygırını getittirsin, südüni içersin. On beş yaşında olursun, men sora seni alırım; men seni almam.

Diyir:

- Olur mi? Men getirttim seni kendime.

Diyir:

- A şimdi zehiri çıhartırır içerim! Sen benim babamın yaşındasın.

Men seni nasıl alım?

- Temam, diyi.

Oğlani çağırıyi.

Diyir:

- Valla, oğlum beleken bele. Yeddi deniz ortasındaki göl aygırını getirecahsın, südüni içecem; olacam on beş yaşında; meni alır, yohsa meni almiyi.

Duri, düşüni. Düşüni, diyir:

- Yarabbım! Men ne işti yaptım başıma? Men oni nasıl getirecem?

Bu gedi, ata diyi. At bele yeri kaziii, buriye ğatter giri toprağa.

Diyir:

- O göl aygırı, benim anamdır. Meni görseler, ğırh senedir meni görmiyipler; meni görseler meni paramparça ederler. Men nasıl inirim oraya? Vallah, ya benim kelleme gideceh ya sen oni getirecehsın.

Diyir:

- Peki.

Diyir:

- Padişaha gidersin dersin; ğırh tene camış derisi, ğırh metre çadır, ğırh arşın urgan getirsin. Getirsin meni saralarsın, men sora denize inirim; yohsa men inemem.

Padişaha diyi. Padişahın yohu yohsulluğı... Hama dağgede her şeyi buli, getiri, veri oğlanın eline. Getiriyi, buni güzeeel saralı.

Diyir:

- Başımdan tut, tırnağıma ğater sar. Sar urganneeen temmiz meni bağla. Bağladın, oturacağ yerin değil, öbür yerlere ğatran tök. Ağızlarını o ğatter vurmasınlar.

Ėatran tki; iki gözi Ėali atın, bi de oğlanın oturacağı yeri Ėali belinde.

Diyir:

- Min belime.

Mini.

- Yum gzn.

Yumi.

- AĞ gzn.

AÇi, denizin kenarında.

Diyi:

- Bağ Ahmet, buraya gediye. Ya gelirim ya gelmem! Kendi başığan Ėare bulacağsın.

- Temam, diyir.

- Bağ, men girecem bu yere, ayni gzn orya dkecağsın. Ordan gzn ayırdetmiyesin. Bağtın ki, köpük geli, beyaz köpük; bil ki men anamı almışım, gelirem. Yoğ bağtın ki, kppgnen kan geli; bil ki yari can olmuşım. Bağtın, sade kan geli, vallağ Ėaldım burda. Meni orda yediler, sen Ėaldın burda. Yalnız bağ, burdan da bi mendile toprağ Ėoy, baban gözlerine götür; buriye benim eyağım deymemiştir.

Diyi:

- Temam.

Onun yanında, birez toprağ ali, Ėoyi mendiline, Ėoyi cebinee giri suya. Giri suya, aşşağı gediye ağliyi, yoğari geliye ağliyi; aşşağı gediye ağliyi, yoğari geliye ağliyi... Bir hafta geÇiyi, baği kppgnen Ėan geliye.

Diyir:

- Heyvah! Menim atımı mafetmişler.

At giri iÇeri, o ki bunnar grmiler gl aygırları. Bi anası, iki bacısı buni ele gemiri, ele gemiri, ele gemiri... Ele paramparĖa ediyi. "Ana, men senin oğlun, men senin Ėardeřinim!" HeÇ kimse saymi, buni parĖaliler. O camışın derisi biti, o Ėadırlar biti, o kendirler biti. stnden hep yiler, parĖaliler. Geli deriye sıra. O ki, derisini kaziler, bu at gene anasının saÇlarından Ėeki dişeri ĖıĖariyi. OĞlan baği ki, Ėaninen köppüg geliye.

Diyi:

- Vallağ, atım geliye; ama yari candır.

Çıhardı, getiriği anasını, diyi:

- Ana bah, gidersin sen kimseyi almiyesin altıgan. Sen diyecağsın ki sadece padişah sağacağ. Zaten gız diyi ki. "Padişah sağacağ, kimse sağmiyacağ!" Hangisi gelirse altıgan çiftle. Padişah gelir seni sağmaya, bi çeker, ikincide padişaha ele bi tekme vurasın ki, duvernem bir ola. Yani padişahi öldüresin ki, bu Ahmet gurtula; yoğsa bundan gurtuluş yoğtur. Vurdin, öldi onnar dalallar padişahın hay havarınaa sen Ahmet'nen gızı, Gülizar'i al, git.

Diyir:

- Temam.

Sarılı anasının boynına. Anası ağliyi, o ağliyi; anası ağliyi, o ağliyi...

Diyir:

- Ana, Ahmet daha sena emanet! Babasına verirsın Ahmed'i, geri gelirsın. Menim gârdeşlerim yalasın, belki yaralarımı eyiletsinler.

At, ele olmiş ki, soymişler bütün, gannar ahıyi üstünen.

- Temam, diyi.

Gedi, giriği suya. Bunnar da çıhılar, Ahmet mini atın beline.

- Yum gözün.

Yumi.

- Aç gözün.

Açı, padişahın gâpisinde. Çeki içeriği ati.

Gediler, diyiler:

- Padişahım sağ olsun! At geldi. Göl aygırını getirdiler.

Diyi:

- Oğlum, hani senin atın?

Diyir:

- Menim atım getti.

Bu oğlan çıhı, gedi oturi. Otele gediii, alılar içeriii.

Padişah diyi:

- Vezirlerin biri getsin, sağsın.

Gız diyir:

- Hayır, vezir sağamaz, sen sağacağsın.

Diyi:

- Niye askerin biri sağısın, men sağamam.

Diyi:

- Yooooh, sen sağmazsan al bağ zehir elimdedir; içirim. Sen oturup sağacan, getirip içecem.

- Temam, diyi.

Bunun eline veriler bi tene kova. Alıp götürüiyi, altına giriye. Bi çekiye, ikincisinde, üçüncüsünde nece bi tekme goymiyi bunun beline, duvarnen bir ediyi. Bunnar düşiler.

- Hay, havar! Vallağa at vurdi, padişah öldi, bilmem netti?

O cenezenin altına düşmede, hayne havarna!

Hema at diyi Ahmet'e:

- Get gızı, guşı, kanadi al. Gel belime min.

Ele guşı, kanadi ali, gızı ali. Mini atın sırtına.

At diyi:

- Yum gözün!

Yumi.

Diyi:

- Aç gözün!

Açı, padişahın gapısında. Padişah gene atın sesini duyı. Kendini o yan bu yan vuri. Geli, diyi:

- Oğlum, bu benim atım deyil.

Diyi:

- Baba, bu at ta onun anasidir. Gel, sena sonra anlatırım.

Padişah bunun gözlerini öpiyi, yüzünü öpiyi atın.

At diyi ki:

- Bena müsaade verin, men gedim. Yavrumi belki yaralarını eyiledim. Gene size gönderim, gelsin.

- Temam.

Bu at gediye. At gediye, padişah getiriye, gelinini görüye. Guşı, kanadi goyi evinee Ahmet. Bu gelininen oğlannen onun nikahını kesiyi. Yeddi gün yeddi gece davul, zurna çaliye. Bunnarın nikahlarını kesiyi, ediyi kendine arvaat. Yerler, içerler. Çıplağlar geyiyi, aclar da tohi yiyi.

Oğlan diyi:

- Baba, baḡ getirmişim toprağı!

Elini vuriyi, diyi:

- He, oğlum. Buraya eyağı deymiyip.

Gözlerine vuri, o da dünya ışığıni göri.

Diyir:

- Allah seni bağışlasın!

Elini vuri beline...

Diyi:

- Get...

Hafize Kurşun

EK.25. İNCİ MERCAN

Bi ğadinın yeddi tene oĝli varmış. Bunnar geliler bi ğün,

Diyiler:

- Ana, bizim heç ğız bacımız yoħtur. Biz çıhacayıħ, gideceyıħ daĝa.

Anasi diyi:

- Oĝul getmeyin!

Diyiler:

- Yoħ, biz gideceyıħ bi daĝın dibinde özümüze ğalaħ.

Diyi:

- Siz bülürsüz.

Oĝlanlar çıħılar, gidiler daĝın dibinde özlerine komalti ğurılar; orda yaşıyılar. Orda yaşıyilaaar, get, geeel zeman geçi aradan avradın bi ğızı oliyi. Bi ğızı oliyi, ğız böyiyi, akıl varlık oliyi.

Ĝız bi ğün diyi:

- Ana benim heç abelerim, ğardaşılarım yoħtur?

Diyi:

- Be yoħtur?

Ĝız diyi:

- Be ğardalar?

Diyi:

- Aha! Bu görünen daĝın ensesindeler. Senin yeddi tene ğardaşın var.

Diyi:

- Ana, men nece gidim ğardaşılarıma yerişim?

Anasi diyi:

- Ĝaħ, men san çamırdan bi öküz yapacam, seni mindirecem o öküzün üstüne. Öküz ha yana gettise öküzü seslenmiyeceñsen. Öküz yıħılır, sen ğalırsan yolda.

Diyi:

- Yoħ!

Anasi ğaħı, bi tene çamırdan öküz yapı. Ĝızı mindiri üstüne, ğız gidiyi. Ĝız gidiyi, gidiyiii ele bi yerde öküzün eyaĝı çuħura degende ğız vuri öküzü ho ho diyi; diyer demez öküz yıħılı; ğız ğalı orda orta yerde. Ĝız ğalı orda orta

verde, ele ağliyi, ele ağliyi... Ğız ağladııça bi terefinnen inci tøkili, bi terefinnen mercan tøkiliyi, gözlerinin yaşından! Ağliyi, ağliyi bi ihtiyar nene o yandan geli, geli rastgeli.

Diyi:

- Ğızım senin ehvalin nedir? Sen niye bele ağliyisan?

Diyi:

- Valla nene, haal, mesele bele. Men yeddi ğardaşın bi bacısıyam. Anam, man yol gösterdi; man çamırdan öküz yaptı. Mindim öküze. Geldim, gidim ha bu dağın ensesinde ğardaşlarım varmış. Gidim onnari bulum. Öküzüm yıhıldı, ğaldım yolda.

Nene diyi:

- Ğağ ğızım, sen benim ğızım, iki gözüm! Ğağ, seni aparım evime.

Ğağî, tuti elinnen ğızı; geli eve. Ali, geli mehlenin ğızları, gençleri, arvattari anliyılar, işidiler. Bağılar nenenin ğızı ağliyanda, bi yandan inci tøkili, bi yandan mercan! Geliler.

- Nene biz gideceyiğ dağa gezmege, biz gidecek keyfe, sefaya. Ver ğızı biz aparag barabar.

Diyi:

- Menim ğızım gelmez, aparmayın.

- Vala, aparacağık. Senin ğızın çoğ sevirik. Alağ, gideğ. Biznen barabar birez dolandırag, getirek.

Diyi:

- O zeman ğızım size emanet.

Diyi:

- He.

Bu ğızı nenenin elinnen alılar, aparılar, getiriler bi ğırağ yerde ğızı vurılar, ağladılar. Ğız ağladııça inci mercan tøkili. Bunlar özlerine topliyilaaar. Yüklerini tutilaaar, ğağılar ğızın elinnen tutılar, getiriler ğoyılar nenenin ğapısına. Döniler, gidiler.

Diyi:

- Nene, haal mesele bele. Ğızlar benim başıma bele ettiler.

- E ğızım, men vermidim. Sen ğağtın onnarnan gettin, seni bele ettiler.

Dedi:

- Vala, man bele ettiler.

Nene diyi:

- Sen heç gorhma! Men seni ğardaşlaran yerıştırirem.

Ğaîi, nene tuti ğızın elinden o dağın arhasını tutılar, gidiler. Gidi, gösteri ğardaşlarını. Orda ğardaşlarını gösteri. Seviniler, sarılılar ğardaşlarının barabar döniler geliler evlerine. Yiler, içiler muratlarına geçiler.

Rukiye Çalışkan

EK.26.ÜŞ BALIĞ

Bi evin iki tene ğızı varmış. Bi gün dev geli, giri içeri; bilmiler devdir.
Alılar içeriye, yemeñ memehñ yi, ğañi bunnara üş tene balığ veri.

Diyi:

- Menim üş balığımı saĥlayın, men gelene ğater.

Atilar orda, ğali balığ. Behliyeler, iki sene mi ğali, üş sene mi ğali...

Kimse bilmi. Devin balığını pişiriler, yiler. Dev balığı pişiren gün, geli giri içerye

Oturi, diyi:

- Menim üş balığımı verin.

Diyiler:

- Ala san bu gete balığ, ala san sebetternen balığ.

Diyi:

- Yoĥ, almam. Menim üş tene balığımı verin yav.

Diyi:

- Üş tene balığın pişirdiñ, yediñ.

Diyi:

- Yoĥ, vereceñsiz. Ya benim o üş balığımı vereceñsiz ya o
balığı pişiren ğızı vereceñsiz.

- Hay, havar! Hay, medet! diyiler.

Devden ğutalamılar. Ğıza diyiler:

- Mecbur seni vereceyiñ, dev apara.

Ğız ağlı, sızlı, diyi:

- Meni nece vereceñsiz?

Dev diyi:

- Yoĥ, vermesez sizi öldürürem.

Ğızı veriler deve. Dev ali ata, ali, gidi. Apari, yendiri eve

Diyi:

- Burda otur, men gelirem.

Çıñi, gidi. Devdir, gidi her şeye bulaşı. Geli evde oturi. Ğız, çıñi eşige
bañi camidan ölü çıñardılar.

Geli, buna diyi:

- Camidan bi öli aparilar

Diyi:

- Dur men, ğaħım gidim elese. Madem camidan öli çıħarilar, men gidim bi namaz ğılım, gelim.

Ğaħi, gidi. Bu ğız pencereden baħi, ğocasi bunların içinde öliyi ğuyladılar. Heppi döndüler, geldiler, ğocasi ğaldi mezarda. Bu ğız baħi bele, millet bütün çekildi, bunun ğocasi oldu bi ğara it. Bi eli ğazma, bi eli kürek o mezari ğazdı. Mezardan öliyi çıħarttı, ölinin ciğerlerini çıħarttı, yedi. Öliyi ğoydı mezara, üstünü ğapattı, çıħtı geldi. Ğız daha meraħ edi. Ele meraħ edi, ele meraħ edi... Eriyi, eriyi, eriyi...

Devdir, oturi diyi:

- Sen niye bele eriyisen?

Diyi:

- Anami, babami ğöynüm istiye.

Diyi:

- Senin anan, baban ğöynün isti, men senin anan gidim, getirim.

Diyi:

- He valla, getsen, getirsen eyidir.

Gidi, bi zeman eşikte dolani, anasının lağabına giri dev. Geli, ğapiya vuri

Diyi:

- Ğız, ğapiyi aç, anan getirdim. Anan al içeriye.

Dev özüdü. Ğız ğaħi, baħi; anasi! Sevini.

- Ana ğurban, ana heyran!

Getiri, ğoyi ğarşına, oturi.

Anasi diyi:

- Sen niye bele olupsan, senin derdin nedir?

Anasi değıl da, devdir!

Diyi:

- Ana, men senen saħliyim ne Allah'dan. Siz meni verdiz bi deve.

Dev birden edi;

- Eehhh!

Ğız diyi:

- Ana, yah niye bele edisen?

Diyyi:

- Ğızım, sen gelennen sora ğıtlıĥ çöĥti, it kutigi yemişem, edi gele seni tuta

- Hayyy... diyi ana. E, daha ne?

Diyyi:

- Bi ğün cenaze çıĥattılar camidan. Men geldim dedim ğocama: “Cenaza çıĥardılar camidan.” Dedi: “Men ğidim, namaz kılım, gelim.” Men pencereden baĥtim, benim ğocam getti, namaz kıldılar beraber. Öliyi ğuyladılar, herkes çekildi, getti. Bi benim ğocam ğaldi mezarın başında.

Diyende, gine dev eehhh! dedi.

- Ya ana! Ele etme, men ğorĥıram!

Diyyi:

- Ğorĥma balam, it kutuĥları ediler. Geleler, seni yeler benim ğarnımda.

Diyyi:

- Daha ne? Menim ğocam baĥtim, oldi bi ğara it! Bi eli ğazma, bi eli kürek; düştü o mezari ğazdi, mezardan öliyi çıĥarttı, cigerlerini çıĥarttı yedi öliyi. Ölüyi ğoydı mezara, bi daha oldi insan, geldi.

Diyyi:

- E, daha ne?

Diyyi:

- Valla, benim ğocam devdir, adam deyil!

Diyende, dev silkeleni, oli bi dev!

Diyyi:

- Demek seni yemiyecegem!

Olup anasının lağabında gelip. Ğızın üregi ğopi.

Diyyi:

- Ayyy, meni de yecek bu! Ne edim?

Bu çıĥı, gidi.

- Men ğaçım, ğidim, diyi.

Ğız ğaĥı, evden ğaçı. Ğaçı, gidi. Bu devdir, geli ğızı yolda tutı, dönderi.

Getiri, diyi:

- Sen ĥare ğidisen? Oturacaĥsan burda.

Yemeñ getiri, ğızın ğarşına birañi!

Diyi:

- Bu yemegi ye. Men gidirem, bu yemegi ye.

Ğız yemegi ğarıştiri, bañi bi barmah, insan barmagi yemegin içinden
çıltı! O barmagi çıhardı, ğoyi halının altına, yemiye. Yemegi de yemiye, apari
töki. Dev geli, oturi.

Diyi:

- Yemeñ yedin?

Diyi:

- He.

Diyi:

- Çağırım!

Diyi:

- Çağır.

Diyi:

- Barmah!

Diyi:

- Baba!

Diyi:

- Hardasan?

Diyi:

- Sağuk sağuk hesirlerin altındayam.

- Peki, diyi.

Ğañi, bi daha yemeñ getiri. Gine o barmağı, ati o yemegin içine.

- Al bu yemegi ye, men gelene ğater, diyi.

Çıltı, gidi.

- Men bu barmağı atım hareye?

Apari, ati külleye. Geli, oturi. Yemegi töki, yemiye. Dev geli.

Diyi:

- Yemeñ yedin?

Diyi:

- He.

Diyi:

- Çağırım!

Diyi:

- Çağır.

Diyi:

- Barmağ!

Diyi:

- Baba!

Diyi:

- Hardasan?

Diyi:

- Sağuk sağuk külelerdeyem.

Bu ğaîi, gidi.

Diyi:

- Allah'ım, nedim?

Bu gidi, bi tene kedi ali, geli ğız.

Diyi:

- Dur, gine bu man yemek verecek.

Kediyi getiri saîli evde. Bu gine yemeî getiri, ğoyi bunun ğarşına.

Diyi:

- Ye bu yemegi.

Gine çıîi, gidi. Gine ğarıştiri, baîi bi barmağ gine çıktı. Kediyi çağırı, o barmagi veri kediyeye. Kedi o barmagi yiyi. Kediyi ati eşige. Dev geli.

Diyi:

- Sen yemeî yedin?

Diyi:

- He.

Diyi:

- Hepsini yedin?

Diyi:

- He.

Diyi:

- Çağırım!

Diyi:

- Çağır.

Diyi:

- Barmah!

Diyi:

- Can!

Diyi:

- Hardasan?

Diyi:

- Sıcağ sıcağ, Havuş hanımın bağarsılıkların içindeyem.

Diyi:

- Ah, teze seni sevdim. Oturacağsan evde.

O da görñi.

Diyi:

- Devdir, meni yiyeceğ, ne zaman ola yeceğ.

Ğorñi!

Diyi:

- Meni apar anangile, men anami özlemişem.

Diyi:

- Men anan getirdim senin yanan. Daha anangile seni niye aparım?

Sen heç görñma, ne de olsa seni yiyecegem.

Ğız o yana, bu yana bi yol buli ğaçı, gidi anasının yanına.

Diyi:

- Ana, meni sahlayın! Ğapiya da kim gelirse ğapiyi açmayın. Bağ, her lağaba giri. Sakın ğapiyi açmayın, benim yerimi demeyin.

Bu gidi, ğapiyi dövi dev. Ğapiyi açılar, bañılar babagit biri.

Diyiler:

- N'oldi?

Diyi:

- Misafıram, girecem içeri.

Almılar içerye, ğapiyi ğapadılar. Dev döni, gidi. Ğızın yağasi silini, ğız da ğutali, dev de çıñi gidi.

EK. 27.ÇİNGENENİN ÜZÜMLERİ

Zamanın birinde bir çingene varmış. Her sene güz mevsiminin sonlarına doğru iki üç yük üzüm getirir, dostunun evine bırakmış. İlkbaharda gelip üzümlerini satarmış. Yine bir sene bu çingene üzümünü getirip dostunun evine bırakıp gitmiş. Ev sahibinin karısı bu üzüm çuvallarına dadanmış. Her gün çuvallardan avuç avuç yermiş. İlkbahara doğru bu üzümleri bitirmiş. Kocasının bundan haberi yokmuş. Bir gün yatağa yatınca, karısı kocasına:

- Sana bir şey diyeceğim. Yemin et sen bana vurmıyacağına, demiş.

Kocası da yemin etmiş. Karısı da meseleyi açmış. Kocası da yemin edince tabi bir şey söylememiş ve,

- Bu iş kolay, yeterki çingene gelince sen bana haber ver, demiş.

İlkbaharın gelmesiyle, çingenenin gelmesi bir olmuş. Dostuna:

- Üzümleri almaya geldim, satacağım, demiş.

Çingene bele söylerken, dostu olan ev sahibi karısını sopayla dövmüş.

Çingene bu işe hayret etmiş, demiş dostuna:

- Yahu, sen karını niçin dövüyorsun? Sebebin bana söyle?

Ev sahibi de:

- Söyliyeceğim; fakat bir şartla, demiş.

Çingene de:

- Söyle bakalım, demiş.

- Adam nikahınla yemin et. Ama bu yemin büyük yemindir. Kimseye

söylersen başına çok büyük felaket gelir, demiş.

Çingene de:

- Tamam, haydi söyle, demiş.

- Karım senin üzümlerini yemiş de ondan dövüyorum.

Çingene bunu duyunca başlamış saçını, başını yolmaya.

- Vay! demiş.

Köy halkı bunun kötü halını görünce sormuşlar:

- Niye ağlıyorsun?

Çingene de:

Size söylersem, Hesso ve Memo'nun anneleri benden gidecek. Çünkü ben çok büyük yemin ettim.

Köylüler çingenenin bu haline acımışlar. Ona, buğday, ekmek, peynir vermişler. Çingene de eşyalarını alıp köyüne gitmiş.

Hanife Sancar

EK.28.KILSO

Bi adam varmış, heç eşige çılmıyımış. Arvadi da daha eciz oli, adama bi gün diyi:

- (Eşikten geli) Herif! Eşikte çörek dağıtilar. Ğağ, get bi tene al getir, yiyeh.

Ğağni herifi ele, ğapiyi açiyi herifi iteliyi ati eşige; ğapiyi bağılyi. Herif gidi, bele ğali eşikte.

Diyi:

- Men ğariya gidecem?

Dolani, fırrani! O yana, bu yana gidi. Bağni, bi tene deve ottiyi orda.

Devenin başınnan tuti, ali geli. Ğapiya vuri, arvat açmiyi.

Diyi:

- Arvat, aç; men bi deve gettim.

Diyi:

- Torpağ başığan ğoyum! Sen heç deve getirebilirsen?

Ğapının arasınnan bağni, hekget herif bi tene deve getirip! Arvat ğapiyi açi, deveyi getiri içeriye. Arvat ta sevini.

Diyi:

- Valla, getti bi deve getti adam!

Getiri deveyi içerde kesiyi, soyi, edi ğavurma. Dolduri tenekelere, özlerine oturilar, yiler. Eşikten de dellal çağıriler:

Diyiler:

- Padişahın devesi itip!

Bulamilar. Ariyilar, her kimi çağıriler yemin ediler.

Diyiler:

- Görmemiş!

Diyiler:

- Kim ğaldi?

Diyiler:

- O evde filenkes kimse ğaldi; adi Kılso'dur

Oni çağırilar, getiriler. Gidiler Kılso'nun evine.

Diyiler:

- Sen padişahın devesini görmüyüpsen?

Kılso oturi bele düşüni, düşüni, düşüni...

Diyi:

- Sen niye düşünisen?

Diyi:

- Gazi efendi, men oni düşünirem! Gazının başı bu ğedde, anasının ami bu ğedde. O ordan nece çılıp?

Diyi:

- Ğaldırın buni buradan. Bu deve yiyemez!

Sögi, buni ati eşige. Halbuki deveyi de o yiyi. Gidi gine ariyılar, ariyılar bi hefte gine ariyılar, deveyi bulamılar.

Diyi:

- Gidin, oni getirin. O deve ondadır.

Gine alılar, geliler, diyi:

- Gidin, iki tevşi, bi tabağ ğurt doldurun; doldurun, getirin bi tabağ ta ğara üzüm getirin, ğoyun bu adamın ğarşına. Bağağ ğoreĥ?

Getiriler, o ğurdi ğoyılar buriya, üzümü de ğoyılar buriya. Adami çağıriler. Adam baĥi, ğurttar ğaçi ya... Ecale ecale ğurttari ali, topli, ati ağzına.

Diyiler:

- Kılso, onnari yeme, bunlari ye. Onnar yilinmez.

Diyi:

- Yoh, onnar ğaçi vala!

Diyi:

- Ğaldırın, bu delidir! Vallağ bu deve yemez! Ğaldırın buni burdan.

Gine ğaldırılar, atılar eşige. Kılso yaĥasını ğutarti, gidi. Deveyi yiyi özüne, ğavurma edip yiyi. Gine deveyi ariyılar, ariyılar...

Diyiler:

- Vallağ, heç daha kimse ğalmadi melmekette, tek o ğaldi. Gidin Kılso'nun evini arayın.

Gidiler Kılso'nun evine. Ariyılar, baĥılar deve tenekelerde. Geliler padişaha diyiler:

- Padişahım sağ olsun! Deve Kılso'nun evindedir. Ğavurma edip, ğoyup tenekelere.

Geliler, diyiler:

- Kılso, sen diyidin: “Men aparmamışam.”

Valla, Kılso'yi çekiler zobbaya. Kılso yüzünden vazgeçiler, çıñi gediler.

Huriye Koç

EK.29.KÖSELER

Bir varmış, bir yohmuş... Yeddi tene adam varmış. Bunnarin adi Köse'miş. Gidiler bi çifçiye rasgeliler.

Diyiler:

- Ğardaş, sen ne iş görisen?

Diyi:

- Vallah, men özüme çifçilik yapıraam. İşda, idaremi görirem.

Diyiler:

- Biz alti teneyih, sen de ol bize bi ğardaş; olağ yeddi tene. Biz

Köselerik.

Her ağışam, her ağışam Köseler geliler çifçinin evine.

Diyi:

- Ervat, Köselere bi oyun oynamasağ yağamız ğutulmaz. Ge, bu

Köselere bi oyun oynuyağ.

Diyi:

- Nedeñ?

- Sen dur, men gidim, bi yarım metre ğade bağırsağ alım, içini doldurum ğaan. Getirim bağlım senin boynaan. Köseler gelende, men san diyim: "Sen benim ğardaşlarima yemek memek hazır etmiyipsen, niye hazır etmiyipsen, benim ğardaşlarima ğadir tutmuyupsan?" Mahane edim, seni atım yere, kesim.

Bi tene de düdük hazır edi ğamişden, getiri tañi duvara.

Diyi:

- Bu burda ğalsın, men ğaydasını bilirem.

Diyi:

- Vala herif! Sen bilirsen, et. Bizi Köselerden ğutardasan.

Herif ğañi gidi, yarım metre ğader bağırsağ ali, geli. İçini doldiri ğan. Geli tañi ervadın boynuna. Ağışam oli, otirilar. Tağ! tağ! ğapi vurili. Bañi, Kösseler geldi.

- Vay, diyi. Ğardaş siz niye bele geç geldiz?

Diyi:

- Vallah işte, işimiz vardi. Ele gec geldik.

Diyi:

- Bi şey olmaz. Hoş geldiz, sefa geldiz!

Geliler, otirilar.

Diyi:

- Ervat, sen ğardaşlarima yemek memek hazır et.

Ervat diyi:

- Vallağ, heçbi şe, mi şe de yapmamışam, gezmege getmişdim.
- Vay! Sen niye yapmıyasan, niye benim ğardaşlarima hazırlık

görmiyesen?

Ğaî, ervadi inad edi vuri, dögi, ati yere; arvadi kesi.

Ervadi kesi, Kösele diyi:

- Ğardaş, sen niye bele ettin? Bize sehab sen ervadın niye kesdin, sen bizim evimizi etdin? Bize kötülük ettin!

Diyi:

- Bi şe olmaaz, onun şeyi var. O şimdi ğağar.

Diyiler:

- E babam, sen kesdin ğanlar ağıdi! Daha ğariya ğağa?
- Ğağar.

Biraz ğali, ğaî gidi. Dödügi ordan yendiri, getiri, geli geçi ervadın arhasına. Çali, çali dü! dü! dü! Ervat ğaî, otiri!

Ervat ğaî, oturi diyiler:

- Ğardaş, vallağ sen bizi sevindirdin! Eyi ki bele ettin, ervada bi şe olmadı.

Diyi:

- Yoğ, bi şe olmaz. Men ğaydasini bilirem.

Otirilar, yiler, içiler ağışama ğate. Ağışam oli, ğaîlar, gidiler.

Ğaîler, gidiler, diyiler:

- Ğardaş, sen o dödügi ver bizde. Biz de ortalığı dolanirik, gezirik, gelirik. İnadımız ğizi, ğariya ğarişırığ. Belki vurarığ murarığ ğariyi, belki ölmiye ervat ğağa.

Diyi:

- He, verim.

Dödügi veri onnara, Kösele ğaî, gidi.

Köse'nin bi tenesi diyi:

- Buni ver man, evvel men yapım.

Diyiler:

- He, verrek san.

Ali, gidi. Ali, gidi eve. Gidi, otiri. Ervadi o yana bu yana... "Ervat yemek, ervat bilmem ne..." Mahane edi, ervadi sögi, sayi. Ğaîi, ervadi ati yere, kesi. Ervadi ati yere kesi, bi epeyi oturi. Ğaîi, gidi düdüğü duvardan yendiri, getiri. Çalii; çaliiiii, ervat ğaîmiyi.

Diyi:

- Bu ne iştir başımıza? Bu bize oyun mi oynadi, bu netti? Niye onun ervadi ğaîdi, niye bizimki ğaîmadi?

Diyi:

- Dur, heç sesimi çıhartmiyiim. Hiç demiyim, yoh ğaîmadiiii. Niye benim evradım öle, niye onlarınki ğala? Dur, men de onnara verecem, ele onnar da getsinler, yapsınlar. Bari heppi barambar olağ.

Sabah oli. Ğaîilar, geliler, birbirini bulılar.

Diyi:

- Ğardaş yaptın?

Diyi:

- He.

Diyi:

- E, ervat yendi, ğaîdi?

Diyi:

- He.

Bi tenesi diyi:

- Ver, man da.

Düdüğü veri ğardaşına. Düdüğü veri ğardaşına, ğardaş ğaîi gidi, ahşam oli eve geli. Ervat yemek, ervat o yana bu yana şey edi, ervada mahane edi; vuri, dögi, sögi... Ervadi ğaîi, ati yere, kesi. Ervadi kesi, epeyi otiri. Ğaîi, gidi düdüğü getiri, çaliiiii, çalii; ervat ğaîmiyi.

Herif diyi:

- Vallağ, bu bi oyundur bize oynadılar. Men de vallağ onnara demiyecem, eyle verecem onnar da benim kimi olsunlar.

Sabaha ğate ğali. Sabahnan ğaĥi, gidi. Gidi Köseleri buli.

Diyi:

- Ğardaş yaptın?

Diyi:

- He.

Diyi:

- Ervat ğaĥdi?

Diyi.

- He.

Bi tenesi diyi:

- Ver, man da.

O da ali gidi. Aĥşam otiriler, yiler, içiler. Bi şey mahane edi. Sögi, sayi, ğaĥi ervadi ati yere, kesi. Ervadi ati yere kesi; beĥliyi, beĥliyi ğaĥi gidi düdügi getiri. Çali, çali, çali; ervat ğaĥmiyi.

Bu da diyi:

- Evimi yıhdın! Bu adam bize oyun oynadi. Dur, bari hindi onun arvadi getmişti, onun da getmişti; bari men de heç demiyim, benimki de hemi getti. Men de heç demiyecem onnara.

Epey ğali. Sabaha ğate ğali. Sabahnan ğaĥılar, geliler, yığılılar Köseler birbirinin başına.

Diyiler:

- Ğardaş sen yaptın?!

Diyi:

- He!

Diyi:

- Ervat ğaĥdi?

Diyi:

- He vallaĥ, ğaĥdi.

- Öylese, ver man da.

O da ali. O da ali, getiri, geli eve. Aĥşam oli. Oturi, o yana bu yana... Dalavere, mahane arvadi vuri, sögi, dögi, ğaĥi evradi ati yere kesi. Ervadi ati yere kesi, ğaĥi epeyi oturi, ğaĥi düdügi getiri. Çaliiiii, çalmiyyi; ervat ğaĥmiyi.

Ervat ğaĥmiyi, diyi:

- Valla, bu bi oyundur, bize oynadılar! Bilmirem onlarınki de ğaħdi mi, ğaħmadi mi? Yoħsa men yanlış mi kesdim?!

Neyse, heç sesini çıħartmiyi. Ğaħi sabanan çıħi, geli. Geli, yağıliler bi yere.

Diyiler:

- Ğardaş, sen de yaptın?

Diyi:

- He, men de yaptım.

- Evrat ğaħdi?

Diyi:

- He, ğaħdi.

- Eylese ver man da.

Velhasılı, o alti tanesi de oni yapılar. Oni yapılar, baħılar, ervatdar ğaħmadılar. Geliler, çifçi yi bulılar.

Çifçi'ye diyiler:

- Çifçi, sen bizim ğardaşımızsan. Allah sennen razi ola!

Diyi:

- Siz yaptız?

Diyi:

- He, biz de yaptık.

- Ervatlar ğaħdi?

Diyiler:

- He, ğaħdi.

Diyiler:

- Nedeħ net miyeħ? Belki bu çifçinin başına bi oyun oyniyaħ gine!

E, ğarda oyniyacaħlar? Çifçi ğaçi, gidi; özini yitiri. Özini yitiri, gidi; yapmiyi daha olmiyi. Köseler geliler, yığıliler.

Diyiler:

- Bu çifçi bize oyun oynadi, bizim evimizi yıħdi, ervatlari kestik!

Yiler, içiler muratlarına geçiler.

EK.30.İHTİYAR BABA

Ağalaaaaaar ağalaaaaaar!
 Efendileeeeer efendileeeeer!
 Dökülmez közleeeeer,
 Tükenmez sözleeeeer,
 Dinleyin sizleeeeer,
 Söyliyek bizler...

Bu da bu başlığın tekerlemesi olsun. Padişahın birisi yedi senedir padişahlığına devam edi. Bir gün padişah oturi, kendi kendine düşünüyiiii, bi plan proje çıkari. Ecabaa bu sözlerinde bunin plani neyi gösteriyiii, neye varacaaak, nasıl olacağ? Ecaba sonunda peşmanlık mi duyacaaak, yoksa bunin işi başarinan mi gidecek? Bağalım bu padişahın plani, projesi nediiir? Ozan Muhittin söyleyeceek siz dinliyeceksiz. Gezi, dolani bir gün bir emir çıkari bu. Emiri nasıl çıkariyor? Yetmiş yaşında, altmış yaşında olanların başi kesilecek, hepsi temizleneceek; bele yaşli adam dünyada galmayacak. Eh, kestiler. Bunun emri başüstü; meydan alıp yürüyiiii.

Bir baba varmış; merdan mi merdan, akılli mi akılli, neşesi guvvatli, çoğ merdan bir kişi!.. Bir tene de hiyirli oğli var; oğli da çoğ babanın rahatında, hizmetinde gidi.

Bu dedi:

- Ya Rabbena! Men ne yapacam ki, men babami muhafaza edim, gütalım?

Diyendee, oğul gahti düşündü. Evinin içerisinde bir mahzen yaptıii. Babayi getirdi döşegi, yastığı arhasına verdi. Babanın gömlegini çıkarttii, kesti bi tavuuuk, ganina bölediii. Onlar devam etmekte olsun, bizim bu hiyirli oğul, ganli kömlegi aldı, geldi padişahın gapısınaaa, çıktı bunun serayinaaa, gapıyı döğdi, girdi içeriye.

- Esselamünaaleyküm, padişahım!
 - Vealeykümselam, deliğanli! Hayır olsun, neye geldin?
 - Padişahım, sen emir buyurdun; men de babamın kestim başini. İşte, bu ganli kömlegidir, getirdim sena. Bu ganli gömleğnen sena ispat edirem, emirin, adaletin yerini almak için men de bele yaptım.

- Peki yavrum, dedi.

Onı da ğabul etti. Devam ediler. Bi müddet gidiyi. Dış devletlerden buna bir sori geli; padişahlardan. Bu sorinin cevabini veren ariyi, bir bey bulamıyiii. Peşiman olmuş, ammaaaaaa çare ne? İş işten geçmiş. Düşündi, bu padişah düşündi, düşündi bir plan daha başına çıkartmağa. Planı nedir? Padişahın ocacı delinmesin! Hep yaptıkları yanlış.... Bir emir verdi:

- Eli kerandi tutan, deniz kenarında ğuri ğumun üstünde (Efendime söylüyim...) ot biçecehler.

Bütün alem ğahtiii, ne ğadder genç varsa eli kerandi tutaan, deniz kenarında yığıldilaaar. O babasını mahzende sahlayan deliğanli da kerandisini hazırladı, geldi babanın elini öptiii, öptükten sonra dedi:

- Baba, bana dua et. Padişahın bele bir emir çıkartmış; deniz kenarında ğuri ğumun üstünde ot biçeceğik.

Oğlan devam etti, getti millete ğatıldı. Padişah da ellerini arkasına biraħmıı devriye kimin bu milletin içinde gezi, dolani. Milleti bele bi seyire almış. Buuu deliğanli da tırpanini çekti aħşama ğadder; ot yoħ! Boşa ğol sallilaaaaar. Öyle bir yoruldılar kiii, öyle bir takatsiz hala geldiler ki, aħşam saat sekiz dokuz arasında herkes evine geçi; yarın gine gelsinler, burada kerandilerini çeksinler, ot biçsinler. Ama ne çare ki, ğuri ğumun üstünde ot yoħ ki, biçeler boşa...

Aħşam oldu. Bu deliğanli getti eve, kerandisini biraħti bir terafa, yendi mahzene babayı ziyaret etti. Babası tutti üzini, gözünü öpti.

Babası orda dedi:

- Evladım ne yaptız, ne hizmet ettiz?
- Baba, ne yapa? Aħşama ğada ğuri ğumun üstünde bir kerandiyi ğolnan sallamışız; ne ğol ğalııp ne but ğalııp ne takat ğalııp ne ğuvvat ğalııp. Heç bilmirem baba, ne yapacağik biz de bilmirik?!

Dedi:

- Oğlum, baħ meni dinle.

Dedi:

- Dinliyirem, baba seni.

Dedi:

- Sen yarın gidersin, milleet ot çektığı zemaan, ot biçeceñ uğraşırkeen sen de padişahın en yolağ yeri, gidik gelik yeri nerese oni ğarşı kerandin saç ğuri ğumun üstünee, otuur, bele eyağlarını uzaat, iki bacağının arasindaa ğumi at hevaya tut, at hevaya tut, at hevaya tut... Padişah gelip seni gördüğü zeman, san diyecek:

- Deliğanli sen ne yapisan? Sen de, de:

- Padişahım, millet boşa çalışı, men de boşa çalışıram. Bağalım, padişah bundan sonra san ne diyecek?

- Oldu, baba.

Dedi:

- Yavrum, yorgunsun, get istirahatın al, ekmegin ye, Allah büyüktür, eyi olacak bu iş.

Yedi ekmeğini, çoluk çocuğun içinde nemazını gıldı. Seati, dakkasi geldi, girdi yatagina yattii. Yattiktan sonraa, sabahleyin, gine ğahti hazırlığını yaptıi, babayi ziyaret ettii, babasi ona dedi:

- Oğlum get, Allah yardımcın olsun!

Babanın elini öpti, gine kerandisini aldı, getti. Millet karışıp karınca kimin ğol sallılar hemaanaan heman bir tel ot yoğ ki, biçele! Boşa kerandi sallılar. Bu ayni babanın dedigi sözleri tutti. Oturdiiii padişahın çoğ gidik gelik yoli nerese kerandisini yanına ğuma saçtı, oturdi. Eyağlarını uzattı. Bacağlarının arasinda ğumi bele ati hevaya tuti, ati hevaya tuti. Padişah geldi, rastgeldi.

Dedi:

- Deliğanli!

Dedi:

- Buyur padişahım! Emir padişahım!

Dedi:

- Deliğanli, millet tırpan çekiyi, kerandi çekiyi, sen ne yapıyorsun?

Dedi:

- Padişahım! Milletin ki de boooooş, menki de boş; ot yoğ ki, boşuna ğol sallıyirik.

Padişah dedi:

- Deliğanli, senden üş vaat istiyecem. Yarın o şekilde geldinseeeee kellen ğutaldi, gelmesen kellen gidiyi.

- Baba, men nasıl... Ğorhulmaz mi bu işten?

Dedi:

- Evladım, bundan basit bi deva yoğ, heç Ğorhma!

Dedi:

- Baba, men nasıl gidecem?

Dedi:

- Menim Erap atımın eyerini, takımını vuracaksııın, dizgini Ğafaya tağacaksııın. Evde senin hanımın düşmanındır, sola bağlayacaksın; Ğapıdaki köpek de senin en birinci dostundur, sağan bağlayacaksın. Erap ata bineceksen, gideceksen padişahın huzuruna. Padişah diyecek:

- Deliğanli, sen geldin mi?
- Tabi, padişahım men geldim, diyeceksen.
- Nasıl geldin? diyecek.
- Eyagım yere degmiyi, başım göge padişahım! İşte dostum, işte düşmanım, diyeceksin.

Bundan basit bi deva yoğ.

Oğlanın yüregi biraz serinlendiii, can yayıldıiii. Babanın elini öptiii, baba müsaade verdiii. Geldi eve; yedi, içti, namazını gıldı, Allah'ına Ğarşı zikrini yaptıiii, yattı. Sabah Ğahtı, namazını gıldıiii, Ğahvesini yaptıiii, babanın geldi elini öpti. Ziyaretini yaptııktan sonra Ğapıdaki köpegi saga bağladıiii; getti, hanımını de bağladı solaaa. Erap atın eyer takimin üstine mindi, getti yallah! Getti, padişahın o milletin içinde millet gine kerandi sallıyi, bi tel yoğ Ğopa! Ğuri Ğumin üstünde boşa... Getti padişahın huzuruna.

- Esselamünaleküm, padişahım!
- Vealeykümselam deliğanli, geldin mi?
- Geldim padişahım.
- Nasıl geldin?

Dedi:

- Padişahım, eyagım yere degmiyi, başım göge. İşte dostum sagımda, işte düşmanım solumda. Sen bele istedin, men bele geldim.

- Valla deliğanli, bu akılı, bu fikiri san kim verdi? Doğri söyle.

Dili çekildi. Dese babasını kesecek. Bi Ğorhi buradan düştı içine. O gencin hanimi dedi:

- Padişahım, padişahım sağ olsun! Sen emir verdin, herkes babasını kesdi, bu da mahzende saklıyı, babası sağdır.

- Valla deliğanlı, senin baban sağ mıdır?

- Padişahım ne senden saklım ne Allah'tan! O zemaaan köynegini getirdim, şana böledim, bi tavuk kesdim. Babam sağdır.

- Ecale goooş! Şaşa şaşa babana git.

Oğlan ağladı, geldi şapiya, yendi. Dostuni birahtı, düşmanini de birahtı.

Ağliya ağliya babanın yanına getti.

- Ula oğlum! Ne oldu?

Dedi:

- Valla, padişah seni isti. Valla, bizim hanim dedi.

Dedi:

- Oğlum, niye ağliyisen?

- Baba, seni berdar edecek. Bu senin başın keser!

Dedi:

- Yoğ oğlum, Allah'tan gelmese bena bi şey olmaz. O padişaha lazım olmuşam, padişahın bana ihtiyacı var. Heç onun için şorğma!

Vala, babası Erap atın mindiii, güzel güzeeeeel elbiselerini güzel güzel giyindiii bir başvezir hükümünde. Mindi Erap at üstü, sürdi getti padişahın serayınaaa. Zaten o gün de emir buyurdi, padişah dedi:

- Herkes evine, deha kerandi kesmek yok.

Gettiii, padişahın serayının şarşısında yendiii. Vezirlerin birisiii çıharttı padişahın serayınaaa, şapiyi döğdileeer, bu ihtiyar baba girdi içeriye.

- Esselamünaleyküm, padişahım!

- Aleykümesselam!

- Baba, geldin mi?

- Geldim padişahım.

- Baba, dedi; men öyle bi iş yaptım ki, min tene babama tovba ettirdim.

Men yaptığima da peşman olmuşum, gel benim bu sorularıma cevabın vir, söyle gineeen.

Baba, padişahın ne ihtiyacı varsa heppisini şarşiladiii, onların sorularını bitirdiii, bitirdikten sonraa padişah babayı etti başveziir. Efendime söyliyim, benim bu meselem de bu maceram da burada sona erdiii.

Allah’a emanet olun.

Mesele burda sona ermiştir.

Muhittin Sadık

EK.31.ŞAH ABBAS

Evvel zaman içinde bir Şah Abbas diye kral varmış. Bu padişah zamanında çok hırsızlık olurmuş. O zamanda üç tane meşhur hırsız varmış. Şah Abbas, bir gün kıyafet değiştirerek bu üç hırsızın arasına katılmış. Böylece dört hırsız olmuş. Hırsızlar karar vermişler.

- Biz bu ahşam Şah Abbas'ın hazinelerini soyacağız, demişler.

Hırsızlar sıra ile konuşmuşlar. Birinci hırsız:

- Ben yemeğini yediğim kimsenin malını hırsızlamam.

İkinci hırsız:

- Ben hırsızlık yapacağım yerde köpek havlarsa, orada hırsızlık yapılamayacağını anlarım.

Üçüncü hırsız:

- Ben karanlıkta kimi görsem, gündüz onu tanırım, demiş.

Ve en son söz de hırsız olan Şah Abbas da konuşmuş:

- Ben de bıyığımı burduğum zaman hepimiz kurtuluruz, demiş.

Böylece konuşa konuşa içlerinde Şah Abbas'ın da bulunduğu dört hırsız Şah Abbas'ın hazinesine yaklaşırken, birinci hırsız:

- Ben karanlıkta gördüğümü tanırım demiştim. Bizim içimizde yabancı var. Ben hırsızlık yapmam, demiş ve kaçmış.

- İkinci hırsız da Şah Abbas'ın hazinesinin kenarında tuzluktan biraz tuz almış ve,

- Ben nimetinden faydalandığım kimsenin malını hırsızlamam, demiş.

O da kaçmış.

Diğer üçüncü hırsızla Şah Abbas hazinenin içine girmişler. Hırsız bir çuvala altınları doldurup,

- Haydi eyvallah!

Deyip, uzaklaşır uzaklaşmaz Şah Abbas hemen emir vermiş. Bütün hırsızları yakalatmış. İlk kaçan iki hırsızı affetmiş; diğer altınları çalan hırsızın idamına karar vermiş. Fakat o hırsız:

- Padişahım, siz bıyığımı burduğum zaman kurtuluruz, demiştiniz.

Deyince, padişah da onu da affetmiş.

Niyazi Akbulut

EK.32.YEDİ ARHADAŞ

Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde... Deve dellal iken, keçi berber iken, men anamın babamın beşigini tingür minğır sallar iken... Gettim hemama; hemamcının tasi yoğ, zindancının baltası yoğ, Efo'nun, Nuro'ya faydası yoğ.

Bir zemaan adamın biri, bir Divanhane'ye misafir oluyor. Bi tene yaşlı, sahalli (menim gibi) bi adam cemaate çay dolduri, çay veri. İki tene de genç (senin yaşında) orda oturmuş. Bu misafir de bele bahiyor. Susamış adam, utandığından su istemiyi.

Cemaat, oda, dağılı gidi. O misafir evde ğali ya, ak sakallı adam da su dağıtı ya millete. Misafir ğağhi, bardağı ali eline. O vağıt, şerbik merbik varmış. Ali eline, gidi ordan bi su dolduri, içende ev sahibi diyi ki:

- Misafir ğardaş, niye menden su istemedin? Men ev sahibiyim, sen misafirsin.

- Valla, doğrisi utandım senden.

Bağ, eyi dinleyin haaa!

- Niye?

- Sen yaşlı başlı, sahalli adamdin; su veridin millete, odanın cemaatine. Men utandım. Bu genç ğardaşlarım da orda oturmuş ki, onun için su istemedim.

Sahalli, yaşlı adam misafirin yatağını yere serer, misafire der ki:

- Misafir ğardeş! Sen meni bi dinle. Sen su vermedigine dair pişman olacaksın; ama iş işten geçecek. Bi gün yedi arhadaş, genç, deliğanlı etti, kimisi anasından küsdi, kimisi babasından, kimisi ğardaşından, bütün dalavere!.. Biri dedi; anam meni evlendirmede. Biri dedi; babam bana filan ğızı almadı. Bahane ettik; ğağtik yedi kişi söz birliği ettik, bindik gemiye, ğaçacağ, gideceğ İstanbul'a. Denizin ortasına gittik, orda dalga başladı. Dalga başlayınca gemi alabora oldi, devrildi.. Herkes canini ğurtarmaya bağıti. Biz de yedi kişi, arhadaşız ya, yapıştık geminin bi tarafından bir parça ğopardığ. Attığ suyun üzerine, yedimiz de bindik oraya. Boğulan, ğurtulan, biz ğaldık. Neyse... Ahşam oldiii, o dalga bizi götürdi bir ğayalık yere. Ne daştan yuğari çıhabilirsen ne suyun dibine inebilirsen; derin bir yer. Burada bize Allah

terafından havadan birer tene çörek geldi. O çörekleri yedik. Hem susuzliğimiz getti hem açlığımız.

Bah, adam denizde susuz ğaldı, eyi bilisen? Eyi dinle...

Aman, amansız yandım!
 Ğaşı kemansız yandım!
 Deryada bir gül bitmiş,
 Çağırır, susuz yandım!

Bele gece ğaldık. Sabahleyin ğahtık, bizim bi arħadaşımız yatiyordu tahtanın üstünde. Bi arħadaşımız yoh! Yahu, bu denize düşseydi duyardık. Neyse, oni bulamadık. İkinci gün, gine bize bir çörek hevedan geldi, yidik adam başına. Gece yine aynı ğayalığa o tahta parçası ilişmiş ğalmış orda. Bi arħadaşımız gine ğayboldı. Dört gece sonra biz ğaldık üç kişi.

Eyi dinliysen? Ama o bindigimiz tahta parçasının hep bi tarafından gidiyoruz arħadaşlarla, öbür teraftan giden yoh; bu terafta gidiyoruz, daşlara yahın yerden. Sıra geldi bana, men gidecem. Bir gılcımız var; pala diyenler ona. Onu arħadaşlardan aldım, dedim; verin bana. Üşümüzün ğuşağları var. Üşümüzün ğuşagini birleştirdik, üşümüz birleştik, yatmadık; bu gece ne olursa üşümüze bir olsun. Ama men baştayım. Gecenin yarısı oldu, bahtık, iki lamba! Sanki yuhardan ışık görindi. Bir ejderhanın gözleri parladi, ğafasını salladi, ağzını açti bana. Gelince men gılcı ortadan tuttim bele, ejderhanın ağzına dayadım. O çekdi, men iteledim; o çekti, men iteledim. Derken, ejderhanın çenesini, avurtlarını o ğılıç parçaladi; ejderhayı biz öldürdik, ğurtulduk. Denizden çıktık üşümüz birden. Ejderha bizi çekdi yuhariya; ama ejderhayı öldürmüş olduk. Ğahtık ordan, sabah oldu. Bir yol bulup bi terafa gideceiz, zaten diğer arħadaşlarımız öldi. Gitti, ğaldi.

Bu gitti, bahti mesela bi şehir var; Çelebibağı gibi bir yer... Heçbir tek insan yoh. Tükan var, bakkal var, eşya var; tükanlar, ğapılar, bacalar açık, evler açık... Heçbirinde bi çocuğ da yohdur.

Allah Allaaaah! E, biz geldik, orada dedik; burada ğalaak, nasılsa yiyecek, içecek var. Biz orda o gün ğaldık, bi şeyler yedik. Ahşam oldu, bi bahtık bi yerde bi at bağlamışlar; atın izi belli. Bi tencere vardi ocağın

üstünde, tencerede pirinç pilavi yapmışlar. Vala, buranın adami vardı!.. Biz o pirinç pilavini yedik üç kişi. Tekrar pilav pişirdik koduk yerine. Aħşam oldi, geldi bi Eraap! Kılıcı belinde, pala kılıcı belinde; bi Erap ata binmiş, bi tene de tazisi var bunin yanindaa. Geldi bizi gördi, heç ne selaaaaaam ne kelam! Pilavına baħtı baħtı, pilav yilimiş, yeniden yapılmış. Pilavini ğoydi ğarşına, atını bağladı oriya. Bi lokma kendisi yedi, bi lokma atti tazinin önine. Pilavi yedi, bitirdi. Ğaranlık oldi.

Dedi:

- Tazi, man gidecem, yatacam; sen bunlara mukad ol, bi yere getmesinler.

- O getti, tazi oldi başımıza bela. Ğafan ğaşınsa ğaşıyamazsın, eyağın terpedemezsin; oldi bela, sabaha ğadar biraħmadi yataħ. Sabah oldi, Erap geldi. Bizim arħadaşın birine dedi:

- Ğaħ!

- Ğaħti, gitti Erap'nan. Biraz sonra bi daha geldi. Öbür arħadaşa dedi:

- Ğaħ, sen de!

O da gitti. Gittikten bir sıra geldi bana. Baħtım, tazi geldi gine Erap'nan beraber

- Ğaħ, dedi.

Ğaħtık. Gittim, baħtım; bele üç tene ğuyı ğazmış. İki arħadaşımı ğuyıya ğuyılamış; boğazlarını tazi onnarın ğafalarını ğoparmış, öldürmüş ikisini de.

Bana da dedi:

- Sen gir bu ğuyıya.

Girdim oriya. Torpagı doldurdi.

Dedi:

- Tazi, men giderem, bunin ğafasını ğopar, al, gel.

O yena, bu yena nasıl oldusa Allah tarafından men ğuyiden çıħtım, ğaçtım. Altı arħadaşım getti bi şekilde. Men ğaçtım, Erap da ğılıcını ğuşanı, ata mini, düşdi benim peşime. O, bu sokaħtan girdi; men öbür sokağa gettim. O sokaħtan o meni görmiyi; men oni görirem, saklanıram. Derken, o şehrin dışına doĒri bir ğavak ağacı buldim, yüskek bi çeşme dibinde bi gettim, çıħtım o ğavagın başına dedim; burada ğalım, gece olsun, çeħim, gidim bi terafa. Efendim, ikindi namazi oldi bi baħtım, Erap geldi ağacın dibine.

Torbasını, heybesini çıkardı. Çıkardı bi lohma yedi, bi lohma taziye verdi, başını galdırdı, hevaya bahtı.

- Tazı, dedi; işte, avımız burada, ağacın başında.

Patladım, öldüm! Efendim, üstünde kürki vardı, çıkardı; gılcı vardı, birahtı oriya. Başladı ağaca çıhmağa.

- Yen!

Dir:

- Yenmirem.

O çıktı, men yendim; o çıktı, men yendim. Üş dört metre galinca men kendimi attım, gılcı aldım elime.

- Ulan, namusiz Erap! Sen benim arhadaşlarımı öldürdin!

- Bağ oğlum, etme eyleme! Bu melmeketin insanlarını men öldürdim. Bi tene de ejderha vardı. O yedi men öldürdim, o yedi men öldürdim; bu melmeketi bitirdik. Bu şehir galdi bana. Gel bana sen, gardaş olak, sen benim bu işimden vazgeç. (Gılıç elinde ya...)

- Valla, benim dört arhadaşımı da ejderha yedi, ejderhayı da men öldürdim; şimdi men de seni öldürecem.

Erap yalvardı, yağırdı. Aşağıya yaşılaştı. Nasıl men sırtından bi gılıç salladım, belini yariya gadar yardım, ikinci gılıç gafasını düşürdim aşağıye. Sen benim arhadaşlarımı göz göre göre birahtın, başını, gafasını goparttin; aldın, gettin zalım herif! Erab'ın kürkini geydim, gılcı bağladım belimee; giderem ata, at birahtımiyi.

- Ula at! Men Erab'im etme eyleme!

Bi çare yoğ, madem öyle bi tene gılıçle atın boynuni kökünden aşağı kelle ettim, o da getti.

- Valla tazi! Bağ, ikimiz tek galdık. Gel, biz arhadaş olak.

Tazı da atli benim üstüme; ula bi tene de taziye salladım! Galdım meeen, Erab'in gılcı, abasi nedecem? Gelen yoooh, giden yoğ... Erab'in, ejderhanın gorhisina o şherden geçen yoğ. İn cin gelmi oralara. Gettim denizin gırağına, gidim bi yıhanım. Bi bahtım, iki tene gız denizin gırağında yıhaniler. Meni gördüler, tım denize gettiler. Ula, dedim; bunlar deniz gızidirlar! Men geldim hemen her şey var aşağıda, kürek mürek götürdüm; denizin gıyısında bi metelis yaptım. Bi delik birahtım denize doğrı. Denizin

ğırağından alma götürdüm birer tene, almayı godum, sıranaaan getirdim o metelisin ağzına ğadar. Metelisin ağzi ğaraya doğri. Orda sabah aħşam bekledim. Bir ğün baħtım, ğızlar çıħtı. Ğızlar çıħınca o iki ğız birbirine dedi:

- Baħ, ne ğüzel almalar var.

Bi tane o aldı, bi tane o aldı. Biribirine dedi ki:

- O terafa fazla yanaşma; biri olur, bizi yaħalar maħalar başımıza iş gelir!

Dedi ki:

- Ne iş gelecek? İnsan ğalmadı, Arap bütünini üldürdi, ejderha yedi.

Kim var burada?

Ğızın bi tanesi geldi, tam metelisin ağzına. Bileğinden tuttim, öbüri getti. Ğızı aldım, geldim. Geldim, derken; men bu ğıznan iki sene ğaldım. İki tene de çocuğum oldi. Bi ğün dedim:

- Yahu hanım, gel gidek denize yıħanmaya.
- Ula, denizde senin ne işin var?
- Yoħ, gidek.

Hanımi aldım, çocukların elinden tuttum, gettik denizin ğırağına. Af buyur, soyundum, yıħanacam; ğadı, iki çocuğunun elinden tutti, aldı, getti denize. Hele gidi! Getti, getti... Deniz ğızı ya... O getti; öldüler, ğaldılar, bilmem? Ula dedim; men bu melmekette daha ğalmam, alti arħadaşım getti, Erap getti, ejderha getti, avrat getti, çocuħlar getti... Men ne edim? Misafir ğardaş, meni dinliyisen?! Ordan yola düştüm. Gettim, yiyecek miyecek aldım yanıma, nereye gidim? Bir yere gettim, baħtım; bi tene ihtiyar bir adam, bi köyde çift süriyi. Öküzleri ğoşmış, tarlayı süriyi.

- Selamünaleyküm!
- Aleykümselam!
- Ğolay gelsin!
- Hoş geldin. Ulan deliğanli, nerden nereye?
- Ne anam var ne babam var ne ğardaşım ne yerim ne yurdum...

Heçbi şeyim yoħ. Başiboş bi adamam.

- Ula oğlum, benim bu çiftimi sen sür, men gidim, evden biraz ekmek, yiyecek getirim, yiyek.

İhtiyar getti. Men çüt sürdim, heyvanlara yem verdim, su verdim,

ihhtiyar geldi, dedi:

- Ula oğlum, hıardaki sen reğbersin be?

Ahşama meni misafir etti, gettik evinee.

Dedi:

- Oğlum bağ, madem evin barkın, anan baban yoğsa benim bi tene gızım var. Onu verim, sen evlen, ğal. Menim de oğlum yoğtur, ğal yanimda bana evlat ol.

Nereye gidecem? Razi oldum... O gızlan evlendik; yalnız man dedi:

- Bizim melmekette bağ oğlum; bi mesele var, bi usul var, kaide var... Şindi sen öldünse hanımın seni satar; elin, eyağın, kellen, ğulağın aynı sığır kimi götürür yerler; yoğ hanımın öldüse sen satacağsın.

Ula dedim; avrat öldüse zaten satarım! Men öldümse ne ederlerse etsinler! Evlendim, iki çocuk da ondan oldu. İki sene geçti aradan. Bi gün dağda ğaynatamın tarla marlasını sürerken jandarmalar geldi.

Dedim:

- Ne var?
- Hanımın ölmüş. Gel bağım, görek; millet isti kimisi kellesini, kimisi eyağını.

Dedim:

- Ula, gidin oğlum! Bana bir şey vermen, gidin size olsun.

Ondan da o tarlayı, o öküzleri, o çifti birağıp ğaçtım. Bu ne iştir, geldi başımıza?! Gettim, başka bir yere oradan. Bağtım bir tene çobaaan, yaşıli bir adam, ğoyın otariyiii. Gettim onun yanına, selam verdim. Misafir ğardaş eyi dinle! Selam verdim.

- Bereketli olsun!
- Hoş geldin, merhaba!
- Oğlum neriye, deliğanlı, genç?

Dedim:

- Vallañi, heç bi şeyim yoğ. Bi yer ariyirem, bi sitar olup ğalım.
- Ula oğlum, bağ benim üş tene gızım var; birini verim saan. Gel, benim yanimda ğal. Men de yaşılandım, bu ğoyunlari da otar, mal bizimdir.
- Hayhaaaaaay!

Bi gettik ihtiyarın evine, razı oldik. Ğızın birinnen evlendim; yalnız man dediler:

- Yalnız, baĥ, bizim bi şartımız var ha!
- Nedir?
- Avrat ölse erkegi ğuyırlar; erkek ölse avratı ğuyırlar. Bizim köyin kaidesi beledir.

Bi de buradan ğurtul şimdi!.. Gettik orada da iki üş sene ğaldım. O ğadından da iki çocuĝum oldi. Yaşımız geldi ğırĥ elliye buldi. Bir gün ğoyun otarirdim, jendermeler geldi, elimi baĝladı.

- Haydi gidek, dediler.
- Nedir? dedim.
- Hanimin öldi, seni de ğuyulayacaĥ!

Aha! Ğurtuluş yoĥ, ĝaçmaga çare yoĥ. Gettik bi yeşillik yere, büyük bir daş ğaldırdılar; bir ğuyı. Bir hanimin cenazesini ordan attılar, getti ğuyıya; mezar yoĥ. Menim de ĝollarıma ip baĝladılar, salladılar ğuyıya.

Dediler:

- Baĥ arĥadaş, san ğırĥ ĝünlük yiyeceĥ vereceĝiz. Öldün, Allah rahmet etsin! Ğaldın, seni ğırĥ ĝün sonra çıkaracaz.

Bana bir lamba verdiler, ekmek verdiler, su verdiler. Yendim aşıĝıya, baĥtım nee! Bir gısım hele daha teze öliler, canları çıĥı; bir gısım ölmüş, çürümüş. Cendek ğuyinin içersi. Bele bir yer kendime yaptım, oturdum, idare lambasını yaĥtım, oturdum. Gecesi ĝünüzi belli deĝil. Bir gün ğaldi, bildim benim bi tene mumum ĝalmış, benim ğırĥ ĝünüm dolmak üzere, otuz dokuz ĝün oldi. Ğırĥı yarın dolduracam. Bi baĥtım, ĝapak açıldı.

Dedi:

- Heeeeey! Burda bi adam vardı! Ölmüşse Allah rahmet etsin; sağdırsa ona bi misafir geli...

Kim dedim; acaba, misafir kimdir?

Dedi:

- Padişahın ĝızı ölmüş, şimdi geli oraya.

Hazır bela! Men özimi verdim bi terafa, çekildim bi köşeyee. Vallaĥ,

sesimi ışarmirim, gelsin, başam neyin nesidir? Men burada ęırřıma razı; padişahın ęızı dünyanın yiyeğini verirler(!) Neyse, cendegi ęızın attılar. Ayılınca ęız akli başına geldi.

Dedim:

- ęızım! Baş, men ř tene evlendim, ęa çocuğum oldi, hepsi gitti hevaya. Aileler getti hevaya. Allah rızası için, bu ęuyinin dibinde burda ęadinlık, erkeklik yoh! Sen benim bi bacım, men de senin bi ęardařın. Baçalım, Allah bize ne ęapi açar?..

ęadına bir yer yaptım, orda ęaldi, men bu terafta lambasını yandırdım, yiyeğini yedi. Bir gece olanda bellidir ęuyi daha oh ęaranlık oli. Bir baştım, bi hırıldı gürültü geli ęuyidan. Men gittim oraya yanaştım, yavaş yavaş baştıım; ölülerin bir ęolini bir şey koparmış götüri. O çekti, men iteledim, yardım ettim. Bir delikten çıhtım, baştım; heva, yıldızlar hevada, ay işıgi, gecedir. Bir tilkimış demek, alışmış oradan geli, lleri götüriyi. Tekrar geri geldim.

Dedim:

- Gelin bacı, ęař! ęař, dünyaya yol buldum, ęař gidek.
- Deme, he!
- De haydiii!

Gelin arşada ęalıp ęorřı; nde gidi, ni tanımi. ęuyidan ışana ęadar canımız ıştı. Neyse, ıştık dışarıya.

Dedim:

- ęızım baş, bura senin babanın, ęaynatanın, akrabalarının melmeketi. Men de kendi anami, babami, melmeketimi bulmayana ęadar durmam.

Dedi:

- Vallaşi, senin kimi bir ęardař dünyada bulamam. Menim anami, babami, ęaynatami, ęaynanami boş ver. Men senden ayrılmam.

Bacı ęardař, bacı ęardař geldik beraber. Geldim, evimi buldum. Gelin bizim evde, bize hizmet veri; hele benim bacımdır. Baş, bu gördüğün krk, Erab'ın krkdr; bu bir asırlık ęılı, Erab'ın da ęılıcıdır. O gördüğün iki tene ęen; men su veridim onlar iidi ya, sen utandın; onlar benim büyük

ġardařlarımdırlar. Men kahr ektiġim için bele oldum. Onlar da kahr
örmediler, genç ġaldılar, onnar menden büyüktürler. Al, şimdi suyini i!

Efendim, bu hékâye burada belecesine biter.

Ummani

EK.33.DAVLAN

Bir memlekette yardımseverliği, cömertliği ile nam salmış bir padişah varmış. Ama Allahu Teala bu padişaha heç çocuğ vermemiş. Bir gün vezirlerini çağırı diyi:

- Bütün memleketin çolugını çocugını toplayın, kimin çocugını beyensem, o çocugının kilosuna ğader altın verecem.

Ertesi gün bütün memleketin çolugu çocugi geli, padişah bunarın heç birisini begenmiyi. Bu sirada, yaşlı bir ğadin çıhıp oglunu gösteri. Padişah oglanı tarttırı, oğlan tam otuz kilo geli. Padişah otuz kilo altını ğadına veriyi. Bu oğlanın adı da Davlan'mış. Padişah Davlan'ı ali, yerin altına ğoyı. Davlan'ın yanına da yedi hoca veriyi. Bir gün padişahın bir oğlu daha oli. Bu oğlanın adını da Ahmet ğoyılar. Gel zeman, git zeman bu çocuğlar böyiyiler.

Ahmet, Davlan'a diyi ki:

- Davlan, bili misen?
- Neyi? diyi Davlan.
- Yerin üsti de var.

Davlan'i ali çoğ böyük bir merak... Yerin üstini merak edi. Davlan gidiyi, bu ğapıların anahtarlarını hocalarından tek tek ali. Birinciden altinci ğapiya ğader, Davlan ğapıları sırayna açıyi, yuhari çıhı ki üzine işığ vuriyi. Davlan, Ahmet'i de aliyi çıhılar çayırlara, çimenlere yuvarlanılar, oynılar, temiz havayı içlerine çekiler. Bunar oyniya oyniya geliler bi tepenin dibine. Bu tepenin dibinde bi havuz göriler, gidiler havuza, eyağlarını uzatılar. Bu sirada Davlan havuzda bir ğız görı. Ğız eğilmiş çamaşır yıhıyi. Ğız eyle güzel, ayın on dördü kimi üzi pırıl pırıl pırliyi. Davlan bu ğıza orada tutuli, ğali. Geli ğızın yanına.

Diyi:

- Güzel ğız, senin adın ne?

Ğız diyi:

- Menim adım Meyrem'dir.
- Bana varır misan?
- Hele yigit oğlan, benim üş tene dev abim var. Buraya gelirlerse seni yerler, çabuk buradan gidin.

Davlan diyi:

- Men gitmirem, ağabeylerin gelsin, seni istiyecem.

Ğız diyi:

- Etme, eyleme Davlan! Ağabeylerim devdir, seni yerler.

Dediyse de ne ğadde söylediyse de annatami buna. Davlan ğali orda. Aħşam oli, ğıjın üş dev abisi çıñi geli. Ne göriler, Davlan, Meyrem'in yanında oturi. Bunnar hırlılar, zırlılar! Eyle sinirleniler, ağızlarından köpbük saçılar!

Davlan diyi:

- Başınıza gelecek var! Hele bunnar ne ğatter böyüktür!

Davlan, titiriyi, ne ediceğini bilemiyi.

Meyrem'in büyük abisi diyi :

- İnsanoğlı, ne edisen sen ğız ğardaşımızın yanında, çıñ git, yoħsa yeriz seni.

Davlan diyi:

- Men, Meyrem'i çoħ beyendim. Allah'ın emri, Peygamber'in ğavliyle Meyrem'i kendime sizden istirem?

- Ğız almaħ, eyle ğolay midir sanırsan? Allah'ın, Peygamber'in adını andın, bizi zorda biraħtın! İnsanoğlı çığ süt emmiş, sana nasıl ğüvenirik biz. Şimdi sana üş şartımız var, yerine getirirsen, ğız ğardaşımızı san veririk, yoħ, getiremezsen, o zeman seni yeriz.

Davlan ğabul ediyi.

Diyi:

- Eh, söyleyin şartlarınızı.

Üş dev diyi:

- Önce gideceksen Kaf Dağı'na. Bu dağın efendisi "Ğuşlar padişahi"dir. Ğuşlar padişahinin serayında altın ğafesin içinde çoħ ğüzel ötüşlü bir altın bülbul vardır. Getir altın bülbuli, ondan sonra ikinci isteğimizi söylerik.

Davlan, şaşırı ğali.

Diyi:

- Ne edicem men? Kaf Dağı nerededir?

Davlan ğara ğara düşüncelere dali. Düşüni, daşını, baħını, kendi kendine döğini.

Diyi:

- Vay başıma gelen! Kaf Dağı, Kaf Dağı...

Diye sayırlarken ğarşısına; Hızır çııı.

- Ula oğlum! Böyle ğara ğara ne düşünisen? Kaf Dağı çok uzak bir ülkenin dağıdır. O dağın efendisi ğuşlar padişahına; “Meni Hızır gönderdi,” diyeceksin. O zaman, o sana ne istersen verecek.

Hızır, barmagını bir şıılattı, oğlan uçti getti Kaf Dağı’na, ğuşlar padişahının serayına. Çıııı bunun serayına, divanına.

Dedi:

- Meni sana Hızır gönderdi, men senin çok güzel ötişli bi altın bülbülün var imiş. Onı istirem.

Ğuşlar padişahi dedi:

- Madem seni Hızır gönderdi...

Kanadının altından bir altın anahtar çıkarttı, Davlan’a uzattı.

- Al, bu altın bülbülün, altın ğafesinin altın anahtarıdır. Bu ğafesi bu anahtar açar.

Davlan getti altın ğafesin yanına ki, altın bülbül başladı ötmiye, sanki bütün ğulahlara ziyafet çehi; eyle içli, eyle güzel ötiyi, dinleyenler düşi bayılıyi. Uzati altın anahatari, açti altın ğafesin ğapisini, altın bülbülü tutti aldı, avucunun içine, eyle yumşak, tüyleri altın sarısı, gözleri masmavi, güzel ötişli altın bülbül!

Davlan’ı, ğuşlar padişahi bindirdi sırtına getti, birahtı memleketine. Bu çıııdı, geldi. Getirdi altın kafesin içindeki, altın bülbülü birahtı devlerin önüne üş dev şaşdı ğaldi bu işe.

- Sen bu işi başardın; amma ikinci istegimizin baħalım üstinden gelebilecek misin? Bağdat’da, bizim efendimizin bir altın sopası vardır. Bul, getir altın sopayı.

Davlan’ı gene aldı bi düşünce, Bağdat’ın yoli izi belli ama çok uzak, yollar çok tehlikelidir. Bu devden o altın sopayı nasıl alacaħ?

Hızır, Davlan’a Hızır gibi yetişi geli. Davlan Hızır’ı görünce çok sevini.

Hızır diyi:

- Hadi baħalım, get Bağdat’a. O dev heç kimseyi sevmez, amma bana hörmeti vardır, altın sopayı da san verecektir. An ona benim adımi, heç bekletmeden san verir altın sopayı.

Hızır, iki elini birbirine urdi, Davlan kendini Bağdat'ta devin serayında buldi.

Dev diyi:

- Burnuma insan gohısı geli.

Davlan hemen ortaya çıktı, dedi:

- Dev baba! Meni Hızır gönderdi. Men sendeki altın sopayı almaya geldim.

- İnsanoğlu! Hızır'ın adını anmasan seni çohtan yemiştım. Onun hatırına, al bu altın sopayı, min sırtıma. Seni hemen memleketine götürüyım.

Ortalıh, dev eyağa gahınca toz duman oldi, bir bulut gahtı ki, Davlan, devin sırtına mindi göz açıp gapayincaya gadde, dev buni götürdi birahti memleketine.

Davlan devlere altın sopayı da verdi. Devlerin gözi fal daşı kimin açıldı, altın sopayı görince.

- Bu işden de kutaldın. Hadi baçalım bu son istegimizi de yerine getir, o zaman Meyrem'i Allah'ın emri, Peygamber'in gavlinne san veririk, yoğ yapamaz isen seni yerik. Uci bucağı görünmeyen bir denizin dibinde yaşıyan bir deniz gızı vardır. O deniz gızı, o denizin sultanıdır. Onun göğsünde bu dünyanın en değerli incisi var, getir inciye, al Meyrem'i.

Davlan dedi:

- Gara olsaydı ne olurdi sanki, men üzme bilmem nasıl gidim, getirim inciye?

Gara gara düşünmeye başladı, Hızır gene Davlan'a yetti.

- Üzilme Davlan, men garadayım, garadakilerin imdadına yetişirem, bu sefer sana gardaşım İlyas yardım edecek. Seni gardaşıma aparacam.

Hızır Aleyhisselam Davlan'ı apardı İlyas Aleyhisselam'ın yanına.

İlyas Aleyhisselam, bir cıgirdi deniz gızını pir cıgirdi. Deniz gızı, denizin derinliklerinden bütün güzelliğiyle, denizin üzine çıktı, göğsünde sahladığı inciye İlyas Aleyhisselam'ın nurli eline birahti. Eyle bir inci yoğ dünya üzinde, bösböyük, pespembe, ışıl ışıl, ışıldı ki; nasıl. İlyas Aleyhisselam inciye Davlan'a verir vermez Hızır Davlan'i aldı, gettiler devlerin yanına.

Devler bir de bahti, Hızır da Davlan da inci de gelmiş garşılarında duri. Anniyılar orada hemen durımı.

Diyiler:

- Hele Davlan, senin yardımcın Hızır'mış! Bilsedik, heçbi şart
goşmazdığ san!

Hızır Aleyhisselam, Allah'ın emri, Peygamber'in gavliyle Meyrem'i üş dev
abisinden Davlan'a istiyi. Davlan'na Meyrem'in gırğ gün, gırğ gece düğünleri
oldi. Onlar erdi muradına, biz çıhalım kerevetine.

İzzet Demir

EK.34.SÖYLEMEZ HANİM (MELİKŞAH)

Eyle ne gezersin divane gönül?
 Elde bulunacak sana neler var.
 Arı cem eyledi bin bir çiçekten,
 Gözde hüner, balda neler var..!

Efendim, bir padişahın üç oğlu varmış. Küçük oğlunu bu padişah, iki oğlundan çok fazla severmiş. Gel zaman, get zaman padişah yavaaaaaş yavaaaaaş yaşlandı artık, ölüm çağları yaklaşmış, bu dünyası bitmiiiiş, öte dünya yaklaşmış. Bir gün padişah oturur kendisine düşündü düşündü.

Dedi:

- Yahu, men bu mali, hazineyi topladım; egerki men öldükten sonra, benim üç tene oğlum var; o çok mal diyecek, o diyecek man... Bunların arasında büyük bir maceralar çıkıııı bunlar kavga yapıp. Birbirlerinden bu deva için hepsi de olay olabilir. En iyisi budur; men bu üç oğlumu topluyum hepsini bir araya, herkeşin servetini ayrı ayrı bölüm, maldan, mülkten, çiftlikten menden sonra hiçbir sorun çıkmasın.

Topladı bir bir. Evinde oturdu, ailesinen, çolugunan çocugunan oturdu. Oğullarını topladı başına.

- Evladım, dedi; benim artık günlerim yaklaşmış. Gelin, men hüsn-i rizamnan herkesin hakkını, hesabını men eline veriiiiim, menden sonra bir olay, bir mazuriyat, bir azamet çıkmasın.

Bu üç oğul da babanın sözünü kabul ettiiii. Babayı başladılar dinlemeyeeee. Büyük oğluna dedi:

- Filan hazine, filan çiftlik sena.

Ortancaya dedi:

- Filan hazine, filan çiftlik sena.

Bir tene yaramaaaaaaaaz, bele derme çatma bir ufak bi, pini kimin bi gaz pininde... Dedi: "O pini de men küçük oğluma oni verdim," diyince;

- Yahu baba, bize sen mali, hazineyi verdin. Ona oni verdin.

Dedi:

- Sizin işiz yohtur? O kolukteki varlığım, neyim varsa küçük oğlumundur, bunlar da sizin!

Hepsi emr-i Hak baki oldiiiii, padişah vefat ettiiii. Amaaaaa, bu küçük oğlunun da bir arhadaşı var. Bu küçük oğlunun da adi Melikşah'tır. Şah bırakmışlar, Melikşah bırakmışlar. Bunun arhadaşı çok akıllı, çok fikirli bir Keloğlan var. Çok planlı, çok projeli... Çok gözü açık, çok çetin bir Keloğlan... Keloğlan o ğadde akıllı bir Keloğlan'dır ki, bir sene evveli geleceğini biliyor. Bu Melikşah, padişahın oğlu, Keloğlan'ı o ğadar sevi ki...

Diyi:

- Babamdan, anamdan daha bena azizdir.

Yedigi yemegi Keloğlan'sız bir narın deni bile olsa Keloğlan'sız yemiği; gece günüz bir aradalar. Padişahın taziyesine geldiler. O zamanın padişahının taziyesi bitti. Bittikten sonra, bu günü günden sıkıntıye düşdiiiii Melikşaaaah.

- Yahu, men babamin en sevgili oğlu olduğumi men bilidim. Yarabbena! Babam bana bu hakareti niye yaptı ecaba? Bu deva nedir, ne meseledir? Babam benim müflisimi çıkarttı.

Amaaaaa, amasi var. Orda öyle bir mühür var kiii, bin tene hazine, definedir. Bin tene dünyayı alıp satan bir hazinedir. Ama o sırrı kimse bilmiyi. Allah bili, padişah bili... Padişah dünyadan getti.

Bir güünün, beş gün derkeeen bu Melikşah günü günden o ğadder büyük bi sıkıntıya düşi ki, Keloğlan geldi bunin yanına.

- Melikşah! Yahu, büyük sıkıntı yapma, sen niye bele yapisan? Belki bunda bi sir vaaaar, bi hekmet vaaaar. Buni bi baħalım, buni bi deneme yapalım, bu binanın içine bi girelim, Keloğlan dedi.

- Artıħ bu melmeket bana heram oldiiiii, men bu melmeketten başımı alacam, geçip gidecem. Başka bi çarem ğalmadı.

Ġardaşlari geldi; iki ğardaş geldi.

- Ġardaş! Babamız her ne ğadar bölmişse ne ğadar vermişse etme eyleme, gel bi daha pay edelim.

- Yoħ, babamın men vasiyetini bozmam. Men başım alıp gidecem.

Melikşah dedi:

- Valla Keloğlan, mennen gelecek misin?

- Melikşah! Sen ħarda, men orda. Sen ölümde, men de senin yanında ölümde; sen sağ ħaldın, men de senin yanında.

Eh, padişah oğludur, yühte yöngül; pahada ağır altinnan, amaratnan sağdan soldan eh biraz toparladı. Hepsine baħmadan giderken Keloğlan dedi:

- Bu binada bi sır vardır Melikşah, etme eyleme. Gel, bi araştıraħ yağul!

Girdiler binanın içine. Bir ħafes! Eskiden biz dolap diyerdik. O eski elbiselerini yıħardılar işte, biraħırdı o dolaba. Bir ħapısı vardı. O dolabi Keloğlan akilli adami çekti, baħti; o dolabin içinde bi horoz. O horozun ħarşısında da üç tene mücevharat daşı.

Keloğlan dedi:

- Melikşah! Etme eyleme, sen bu mücevharat daşlarını biraħ, gidek. Bir dara düşdüğü zaman bi tenesini bozariħ, bol bol bize uzun boyli gider.

Bu gider. Padişahın oğlı o üç tene mücevher daşı attı ceblerineee; Keloğlan horuzı vurdi ħoltuğuna, gidiler. Acık edip gidiler, küsüp gidiler. Yol gettiler. Ellerinde birer tene zopasınaaaaaan düştiler dağla, bayiraaaaa, çayira, çimeneeee. Efendim, yol gidiler. E, Allah adami düşirmesin! Padişah oğludur, Melikşah'tır; nazik böyümüş, nazlı yetişmiş. Her derde katlanarak gettiler, burdan ne ħadar getsinler? Bizim mesela Van'la Diyarbakır'ın arası ħader bi ara gettiler, bi şehre yetiştiler. Gettiler şehre dolandılar sağa sola. Gettiler, eskiden otel yoħ, handi. Kervanseraylar vardı, develer giderdi. Handa da millet giderdi, otel yerine yatardı. Bir handa yerleştiler. O hanciya bu horuzı teslim ediler.

- Bu sena amanattır.

Çıñiler işte, o şehri geziler, bañiler; her köşede bir horuz döğüşü var. O zaman akçanan döğüşiler.

- Keloğlan, babadan ħalan bize bi horuz var. Git, getir onu da atsinlar, hevalasınlar o horuz da getsin, dedi Melikşah.

Keloğlan geldi, o handan horuzunu vurdi ħoltuguna, getti. Onnaran ħoniştiler işte horuz sahiplerinin döğiştiler. O horuzun ħarşına belki Allahü'l-Alem belki ne horuz gettiyse hepsini govdi. Geleni govdi, geleni govdi... Bunlar booooooooool bol akçe aldılar. Keloğlan akillidi

- Melikşah! Sen handa oturirken, men bu horuzi senin yaniğan birañıram. Allah'ın, Peygamber'in hatrına ver! Bañ, men amelelik edem, sen edemiren. Bol bol bizim masrafımızı ğarşiliyi, ğazani bize.

Eh, evvel min ahır babalarımız diyer ki: "Eski tüysüz, Kösse adam sıfatına, suratına tüy gelmez; o çoñ ğurnaz olur, çoñ fitne olur, çoñ dilbaz olur. Bi orda, bi fitne, tüysüz adam, kırız adam bunnarın peşinde gezi.

- Ne varsa bu horozin içindedir. Bu horozda bi şey var, bir sır var. Men nic'edim ki, buni bunnardan alim, ğurtaram, dedi.

O Köse adam, herif düşdi bunnarın peşine. Getti, bunnarın haniniiii sordi, ğaldığı yeri anladiii.

Dedi:

- Bu Melikşah olan, böyük bi adama menzi bu adam; eger Keloğlan yanında olırsa men horuzi bunnardan ğurtaramam. Eger bu tek düşerse bu horuzi bunnardan ğurtaracam.

Horozin ocagı delinmesin! Horozda olan hazine, define hiçbi yerde yoñtur. Sultan Süleyman'ın möhürü kimi möhür! Padişah küçük oğluni çoñ sevdiği için "Bu horuzi, bu möhürü benim oğlima ğalsin, kesdiği, yediği zeman bu möhür çıñarsa benim oğlim, hiçbir zeman zelil ğalmasın, dünya onun olsun," demişti.

Efendim, o Köse, bi gün takıp, iki gün takıp, üç gün takıp, beş gün takıp... Horoz döğüşünde bol bol para aliler, geliler. Bi gün gine bunnarı takıp ederken o Kösse adam da devamlı köşeden bucaktan diyi:

- Keloğlan arñadaşı çıñsın, getsin; men görünüşü böyük, iri adamdan men buni belki ğoparım, alim.

Bele bunnariii bekliyi, bele bañi saña sola.

Keloğlan dedi:

- Melikşah, sen kefen bañ, men şehre bir tur atım gelim. Allah aşkına horuzi kimseye elinden ğaçırmıyasın.

Amaaaa bi tereften da Melikşah babasına inat etmiş.

- Meni müflis çıñartmış. Men onın üzinden düşmişem, babamın üzinden diyar diyar gezirem, dervişhane olmışam, diyi.

Heç ne horuz gözindeeeeeee ne dünya gözinde. Keloğlan bunin yanından ayrılıp giderkeeen bu köşeyi döndiili o Köse, tüysüz adam girdi içeriye.

- Selamünaleyküm!
- Alekümselam!
- E, ğurban sen kimsen? Neyin nesisen? dedi Melikşah.
- Senin ismin nedir?
- Melikşah.
- Melikşah. Sen bir padişah oğlusun. Allah rızası için, ele ne istiyisen men bu horuza verim, bu horuzi bana ver.

- Yahu ğardaşım, get başımdan bela olma!

E, bu zalım, bu Köse, tüysüz adam, buni o ğadder aciz etti.

- Get, Allah senin de belani versin. Al horuzi da san get, al götür.

Horuz getti. Keloğlan geldi baħti ki, horuz yoooooooooh! Melikşah orda.

- Eyvah! Melikşah bizim horuzumuz..?

- Yahu, meni seni takıp eden bi tüysüz, kırız adam vardı. Yahu, meni aciz etti, dedim: “Get, Allah belan versin! Al, horozi sat.” Daha men canımdan geçtim.

Keloğlaan, buuu tüysüz, kırızın peşinee verirkeen köşe bucak sori, sual edi. O da horozi apardi, ğapisında kesdi. Tüylerini, derisini soydi attii. Getti, iç aletlerini çıkartti, hanımına dedi:

- Başka bi şeyisine elleme sen, yıħarsan bunin hepisini pişirirsen pirincin üstünde getirirsen oturup yerik.

Keloğlan akillidi, köşe bucak sordi, sual etti bunin evini buldi. Eyle içeriye baħti, o tüysüz evinde yoooh. Horoz da pişi pirinç pilavın üstinde, orda beħliyi. Keloğlan çoħ akillidi. Elini uzatı, başını uzatmadı. Bu kırız adamin da o zeman hanımları, hatunları kimseye görünmezdiler.

- Hanım, hanım, hatun! Ağam yemeği istiyi, milletnen yiyeceħ. Filan yerde bekliyi, yemek istiyi.

Bu tüysüzün arvadı, bu kırızın arvadı, geldi ne yaptı? Özini, üzünü, gözünü göstermeden iki elinen iteledi, siniyi verdi. Keloğlan, akilli Keloğlan aldı geldi. Geldi geldi hana baħti ki, Melikşah ne baħti! Keloğlan sininen horuz üstünde pirincini aldı, geldi.

- Valla Keloğlan! Senin evin yıhılmasın! Sen horuzi pişirip sen horuzi gettin? Men ona yedirirem mi? Gel oturak, yiyek.

Yediler, yediler; horuzun cigerinin içinden bir möhür çıktı. Möhürün ğıymetini Allah bili; ama usta bili, akilli insanlar bilir. Buni Melikşah nezara almadi, atti cebine. Cebine attıktan sonra o tüysüz adam geldi, evine girdi.

- Hatun nettin yemegi?

- Yahu, sen istedin, men verdim.

- Valla hatun, senin Allah belanı vermesin! Men dünyayı avcumin içine alacaktım, onin içinde bi alet vardı. Sen neden verdin?

- Valla, geldi işte, ağam istiyi horuzi, dedi. Men de dedim, sen yollamışsın. Men de siniyne verdim, aldı, getti.

Efendim, bu tüysüz adama, bu ğurnaz adama bir ateş düşdi.

- Bu ne iştir? Men bu avi elimden ğaçırttım.

Bu sağa döndi, sola döndiii. Efendim, getti dolandi o yana, bu yana bir ğaç tene möhür aldı eline. Eski möhürle yeni möhür değışmek, ismin nese ismin ğazıyı veri. Aldı takibi ipin üstüne. Sağa düşdi, sola düşdi. Geldiler, o hana bele bahtı, Melikşah orda; Keloğlan orda yoğ. Girdi, acele sevine sevine yanına.

Dedi:

- Ğardaş, sen eski möhürün var mi, yeni möhürnen değışek?

- He vallağ, mende bi tene var. Menim ismim, Melikşah'tır. Bi tene ğazi bana ver; men eski möhürü verim sana.

Eski möhürü verdiiii. Melikşah ğazdı, bi tene verdi eline. O Köse, ğurnaz adam bunun yanından ayrıldı. Getti, bi geniş arazinin içinde möhürü yaladı; iki tene ifrit çıktı ğarşısına.

- Ne istersin? Yıhalım miiiii, yapalım mi?

Buuu tüysüz adam, o ğadde ğurnaaz, o ğadde cin fikirli ki...

Dedi:

- Men bunun yanındaki arğadaşı, keli, ğaybetmesem men bu kelin belasından ğurtulamam. Öncelik sizden istedigim; Melikşah'ın yanında olan, filan handa, o Keloğlan'ı vurun ğayalara, daşlara, parçalayın getsin, gene benim yanına gelin.

Aynı dekkada emir gittiler. Keloğlan'ı aldılar uzak ğayalara. Keloğlan ğayalara yapışarak canı teslim etti, getti. Ğahti Melikşah, Keloğlan'a bağıri, ari, sağa sola, köşe bucak, ğayalık... Gittiler, bahtılar kiii, ne görsün! Keloğlan'ı vurdılar, ğayalarda parça parça; Keloğlan'ın canı çıhıp. O ğurnaz adam, gene ifritlere dedi:

- Burada biğaç tene köşk, seray ğuracaksınız; emsali olmayacak.

Ne diledise istedigi yapıldı, serayın içine girdiiii. Baba malinna, servetine Melikşah'ın ğalıp üş teneeee mücevherat daşı.

- Menim arħadaşım öldi, getti. En iyisi odur; men burayı terk edim, geçim gidim. Buralar man heram oldi.

Başini aldı, bi o ğadar daha menzil getti. Bi arazide, bir gülli gülistanda süvariler, ğarannık gece vurdi bunin üstine. Çekildi bele emniyetli bi yerde, başini çekti yatmaga; bahti, bi fare geldiiii Melikşah'ın yaninaaaa. Ceblerini bele sağa sola yapınca demekki parçadiler.

O zemanda diyerlermiş ğapıt. Ğapıtını asti başına, yatarken farenin birisi geldi, o mücevharat daşlarından bi tanesini aldı, götürdi; gözleri bele baħa baħa

- Yahu, babadan o ğalmış, oni da sen al git!

Döndi, dolandi bir mücevharat verdi. Verdikten sonra, geldi daşın birisini de apardi.

Dedi:

- O da sana olsun.

Üşinci sefer geldi, ikinci taşı da apardi.

Dedi:

- Babadan ğalma üş tene mücevherat daşı, onu da sen al get.

Ama fare neye apari, farenin yuvalarına kim dalacak? Apardi, onnarı muhafaza etti. Yavrılarını ğurtarmak için Melikşah da o ğün orda yatti. Sabahnan ğahti gene, eli verdi dabana, yallah! Gel, get zeman getti bi padişahın şehrine yetişdi. Gezdi, dolandi nereye gidecek? Getti bi merangoz arħadaşın tükenine.

- Selamünaleyküm!

- Aleykümselam!

O merangoz ustası, bunun bele boynına, posuna, biçimine, resmine, galepesine bele bahtı:

- Yahu, sen büyük bi adama benziyisen, sen çok tatlı, çok şirin bi arhadaşsin. Sen nerden gelisen, nereye gidisen?

- Vallahi, benim derdim öyle olmuş ki, dağlardan daha büyük, dağlardan ağır. Men size bu macerayiii, bu hekâyeyi nasıl anlatım?

Başına geleni annati.

- Ya Melikşah, sen benim oldun benim ğan ğardaşım. Ele bu merangoz tükeninden ne aldım, ne masraf ettim, ikimize; ele ne ğazandım, yari benim, yari senin olsun.

Bir ay, iki ay, üç ay, dört ay... Derken, bunun yanında ğaldı. İşdaş oliplar. Dolani dolaniiii, o ğaribanlar kimi geli merangoz arhadaşının yanında, başını çeviri yatı. Sabahnan yiler, içiler gene ğahiler. Bi gün ğahtı o şehirde, öyle her köşede bi tellal bağı. Tellalların yanına getti. Eskiden cihaz yok, anons yok. İnsanlar tellaldi, sesnen bağırdılar, olayları anlatırdılar.

- Padişahın şehrinin ğızı vaaar! Dünya züryetinde padişahın bi zürriyeti olarak bi ğızı vaaar; o ğızın da adı Söylemez Hanim'dır. O ğızı kim istiyise o ğızın ğonagine gidecek, o ğızı kim üç kere ğonuşturursa ğızı alacak.

Üç sene zarfında bunun sorularını da kimse çözmemiş. Ğız, baştan ğala yapmış; leşten ğula yapmış. O ğadde adam kesmiş, kimse bu sırrı bilmi. Sırrı bi özi, bi Allah'ı bili. Bu padişahın bir seyisi varmış, seyis atlara baharmış. At bahıcısı; padişahın Erap atının bahımcisi. Tımar arpası verir, besler, temizler; padişah bir yere seyahata çıktığı zemaan Erap atının eyeri, takımı vuruluur, dizgini ğafaya takılır, padişah vezirlerden beraber seyahate çıkarlar. Ama Erap da anasının gözi! Aslan mı aslan, merdan mı merdaan! Padişahın bu ğızı, Söylemez Hanim, gözi düşmüş yolaa, babaya ğorğısından diyemiyi. Baba da bu davayı bilmiyi.

- Men babama desem belki babam diyer; "Menim seyisime, benim hizmetkarıma men ğızımı verim." Belki benim başımı keser!

Bir mana bulmuş; soruları sori, heç kimse cevap veremiyi. Kimse o üç soridan bi kelimeyi de çözemiyi. Gidenin de başı kesiliip açmiyanın da başı kesilip. Baştan ğula yapmış; leşten ğala yapmış, adam cesedinden bi kere ğala yapmış. Bizim Melikşah'ımız düşündi:

- Yahu, men ne ortalıkta gezirem? Men de gidim bi kendimi denim, benim zaten hakkım olir, çözdüm, buldum; bulmadım, men de gidim o leşlerin içine.

Geldi merangoz arhadaşını gördi.

- Esselamünaleyküm!

- Aleykümselam!

- Melikşah, buyur.

- Vallaîhi, men canımdan geçtim. Men gidecem, padişahın ğızının ğonagina girecem. Sori sorsun, cevap verirsem belki Allah çare bulinur. Cevap veremesem eyle men de o baştan ğale, leşten ğülenin içine kessin, men de ğurtulum, gidim.

Merangoz dedi:

- Melikşah, sen ne yaptın? Sen hiç bu zalimin elinden ğurtulabilirsin? Onin sorılarını çözince heç ğurtulmaz. Eyvaaaaah nettin? Yazıldın. Hemen ismini cismini ver, sabaha gidecem. Valla, çare ğaldı Allah'a Melikşah! Ama sende, men öyle tahmin edirem. Yazılı yazılı ! Sen de o kesilen adamların içine girdin. Baştan ğala; leşten ğülenin içine gireceksen. Bi çare yohtur.

O gün sabaha ğadde yetamadılar. Merangoz da gariip, saglaaam, can seveeen, cana yanaaan... O da ağladı, padişahın oğlu da ağladı. Sabahnan ğahti, bi ğutatti karnına nevale ne varsa yedi, tuttular ağliya ağliya birbirlerinin üzünü, gözünü öptiler. Merangoz ğaldi tezgahın üstinde. Bizim de Melikşah doooooooooğri Söylemez Hanim'ın ğonaginaaaaaa getti. Merdivenleri öyle ğoşa ğoşa çıfı. Merdivenin son basamağında bahti, ğarşıdan buna bi ses geldi.

- Melikşah! Sen ne edisen? Sen neriye gidisen eyle hızlı hızlı? Sen bu ğonagi bil misen? Baştan ğala yapmışlar; leşten ğule! Sen neriye gidisen kendi başına bele?

- Valla, durum bele.

Ġarşına bahti, bir fare. Balıklara hoca ekmek dogri, gidiler biğaç kişi dediler ki:

- Hocam, heyvandır ne anlar?

Hoca dedi ki:

- Balık bilmese Halık bilir.

Fare kiiim, mücevharat daşlarını aparmış, yavrularini ğutartmiiş. Gelip şimdi Cenab-ı Hak tarafından gelip insan kimi durip ğonişi.

Dedi:

- Baĥ, senin mücevharat daşlarını aparan menem. Yavrulari senin onnar sebep oldi ğurtardi. Senin o eyiligin, bugün senin ğarşına gelip. Baĥ, meni eyi dinle, benim sözlerimi dinle. Men Söylemez Hanim'i öyle söyledecem ki, tahtı ğaldırıp yere vuracak; belki taht ğırılacak. Oni cinine huyuna salacam, ğonuşturacam. Yalnız, benim planımdan dışarı çıĥma.

Eyiye eden eyiyi bulacaaaaak; kötüye eden kötüyi de bulacak. Eyilik eden de illah bir ğün, bi dar yerde, o iyilik onun ğarşısına gelecek. Bugün Melikşah'ın ğarşına gelmiş.

Dedi:

- Fare ğardaş, söyle seni dinliyirem.

Dedi:

- Men köşeden bucaktan giderem, girerem Söylemez Hanim'ın tahtına oturam. Hiç ğorĥma, sen geldin mi içeriye gir, Söylemez Hanim'a selam virme.

- Esselamünaleyküm taht! de.

Men de diyerem:

- Vealeykümselam, padişah oĝli Melikşah! Sen hoş geldin, sefa geldin. Men diyerem; padişah oĝli, sen geç bi tene iskemlede otur, biraz baĥak başımıza gelenlerden; eger sen, eger men bi şeyler anlatalım. Men diyerem; Melikşah! Senin başından neler geçmiş, bi o vakit o hadiselerden annat, dinleyek. Sen o ğadar deme; taht, men böĝün biraz çoĥ hastayam, rehatsizam, benim söylenecek, dinlenecek ğuvvetim yoĥtur; yalnız bugün senden nasıl sıra yarın var üş soridur, her ğün bir ğün gelecen bir sori çözeceĝiz. Bugün sen Allah rızası için anlat, yarın men anlatiram, sıra gelir man. Men de diyerem ki; padişah oĝli emir buyur, üzölme. Men anlatım, sen meni dinle. Sen burda biraz beĥle. İstirahat et.

Saĝdan soldan, köşeden bucaktan yolinin izini buldi, getti girdi Söylemez Hanim'ın tahtının altına. Ğapiyi döĝdi. Eh, bunin yaveri, bunin hizmetkari Söylemez Hanim'ın ğapisini açti. Söylemez Hanim'ın mekamina girdi. Bele saĝa sola baĥti, Söylemez Hanim o tahtin üstinde oturmuş,

alnından bir pire düşse bin parça olup; sifata bahsan aynı hükümet binası. Duvarlar nece kölge. Bu da sanki bele sifata bahsan, o gadder sifatını yıkmış, o gadder sinir içinde; sanki gözlerinden gan saçı.

Melikşah dedi:

- Esselamünaleyküm, ya taht!

Tahtan ses geldi:

- Vealeykümselam, padişah oğlu buyur, buyur, buyur! Sen benim başım üstime geldin.

Söylemez Hanim yer yerinde, bele bi sağa sola döndi; bele bi döndi sağ sağ, sol sol. Az galdi tahti gıra!

- Bu ne iş?

Galbinden diyi. Söylemez Hanim diyi:

- Yahu, cin midir, peri midir? Bu ne meseledir, yahu taht gonuşiyiii! Vallaî, bu benim başıma bi deva açacak.

Galbinde bele diyi. Söylemez Hanim bahti, tahtın altına bi ses daha geldi.

- Padişah oğlu, Melikşah! Başan gelenlerden, sen bir padişah oğlisan, sende çok tecrübeler var, bele sükut oturmaktansa bir sohbet aç dinliyelim.

Melikşah seslendi:

- Taht! Men biraz ganım kasavetim, endişem çoktur, biraz da rahatsızam. Bugün sen anlat, yarin da sirayı men anlatiram.

Taht seslendi:

- Hayhaaaay! Hayhay padişahın oğlu, aciz olma! Bugün men gonişim, sen dinlersin. Yarin da sen goniş, men dinliyim.

Söylemez Hanim gine bi sağa sola bi dönü. Deli ola!

- Bu ne meseledir? Bu ne gadde adam kesdim sayısı belli değil; e, bu nasıl olur da bu taht bele gonişir buna?

Yine taht bağırdı:

- Padişah oğlu! Melikşah! Zamanın birisinde üç tene sanatkar varmış, yalnız mana demiş; "Men goniştiği zaman hakkını gonişma, sen ahsi goniş; meselenin sonunda sen ahsi goniş," dedi. Söylemez Hanim'ı cinine salacam. Ona temkinatları vermiş. Padişah oğlu Melikşah, üç tene sanatkarın biri kim, biri kim, biri kim? Biri terzi, biri merangoz biri de dini hoca. Fakırdılar,

melmeketlerinde bunların kazancı olmadı, idare edemediler. Üş de birbirini çok severmiş. Hoca Ğur'an-ı Kerim'i aldı.

Melikşah da diyi ki:

- Evet, taht! Söz senindir.

- Hoca, Ğur'an-ı Kerim'i aldı; terzi, makinesini, dikişini aldı; merangoz, planyesini aldı. Melmeketlerinden ğahtılar; köy, kent, orman, kırsal derken gidiler bi ağır bi şehre, para kazanalar, pul akça getireler, gettiler bunlar. Üş gün üş gece gettiler. Ha nefes aliler, ha yatiler, ha gidiler... Bi ağır ormana yetişdiler. Dağlılık, dereliiliik, engelli bi yerdeen çıhtılar selamet bi yere. Ormanda ne yohtur?! Ayısı mi yohtuur, cenavari mi yohtuur, ğurdu mu yohtuur, ilanı mı yohtuur, aħrebi mi yohtuur? Yohtur, ha yohtur... Ne dersin var. Bunnar yanlarında nafaka, neyse, oturdılar, ğaranık çökti. Ğoniştiler, pişirdiler, yediler... Bunnar geldiler, plan ğurdular.

Hoca dedi:

- Baħ, bu bele olmaz arħadaşlarım!

- Hocam, senin sözün dinlilik. Sen ne disen biz oni yapak.

Dedi:

- Baħ, ikişer seat ikimiz yatak, birimiz iki seat bizi beħlesin; üşümüz yatarıksaa bu ormanın cenavarları gelir, üşümüzü helak edir, yerler. Yay oħimiz yanımızda.

Eskiden herkesin yay-oħı, silahı var.

- Silah yoħ, gılcımız yanımızda. Müdafa ederik, baħırık işimizi; ğalharık, herhangi bir tehlikeye ğarşı müdafa yaparık. Hangımız ğalsın, hangimiz ilkin tutacak?

Merangoz ustası dedi:

- Ğardaş men tutaram. İki seatten sonra sizi ğaldıram.

İki seat sonra terzi dedi:

- Meni ğaldir, men de hocayı ğaldırım yavaş yavaş sabah gelir.

E, sanatkar adam hani biraz titiz olur.

- Men tutsam yuħum gelecek, e, eli boş ğalsam yuħu meni zor edip men de yatacam, cenavar geli bizi üşümüzü döğecek.

Duramadı, ğahtı. Keserini, baltasını, ayak keserini çıharttı. Ormanda bir ğoca çami koparttı. Geldi, attı ğarşına. Yapi taka tak! Yonti, yaptı, takti... Öyle

bi ğadin cesedi çıharttı ki, insan baħanda belee şaşip ğali. İki seat yetişene ğadde bu o ğadin cesedini yaptı, beyle biraħtıiii. Bi ağaç dayadı arħada buna desteeek, ondan sonraa geldi, baħti seat tamam oluuup. Getti, terziyi ğaldırdı. Terzi ğaħti. Ateş yani. Yuħudan ğaħan adam gözini, başını oğuşturdı. Ateşin yanında beħledi. Bizim merangoz da yattı. Terzi başını bele çevirdi sağa sola; yahu baħtı bi ğadin beyle üryaan, elbise arħasında, libasi yooh, eyaħta durup. Elini de vuramıyı.

Terzi diyi:

- Yahu baci, gel otur!
- ... (Ses yoħ)
- Yahu anam, gel otur!
- ... (Ses yoħ)

Bi ağaç aldı, uzattı; hani baħmiyi. Ğadin çıplaħtır, baħmiyi. Ağacı bele vurdı, itelemesine, tak! dedi, düşdi yere.

- Valla, dedi; merangoz, sen hünerin gösterisen, men buna hüner gösteremem.

Demin dedik ya; deni yelllerden, suyi göllerden; bi parça ordan, bi parça burdan... Derken, o da davarcıgını açtı, bi ğadin elbisesi yaptıiiiiii, saçlarine ğadde her şeyini düzledi iiiiii. O ğadiniii gine dayadı, arħadan destek bi ağaç verdi. Ğadin tam ğadin oldu, eyaħtadır. Canı yoħtı; ama bedirlenmiş bir ay, güzel, dört dörtlük yapılmış, her şeyi yeri yerinde. O da seati tutti, baħti, iki seati doldı.

- Hoca efendim, hoca efendim!
- Efendim!
- Ğaħ göreke, müddetin doldı, ğaħ.

Hoca ğaħtı, o da yuħudan ğaħtı. Gözini başını avuşturdı, sağa sola baħtı. Bizim terzi yatdı. Hoca sağa sola baħtı, biraz eğlendi, başını ğaldırdı, baħtı bir ğadin orda durı; bele sanki diyersen bedirlenmiş bir ay!

Hoca sesleniyi:

- Ya anam, bacım! Etme eyleme! Yahu, bu niye ğonişmiyi? Yahu, ğadindir ayaħta durup! Yahu bunin dili yoħ mı?

Allah Allaaaah! Yaħlaştı beyle üstine.

- Baci, baci! Gel...

Çeñmesinen tahta, tak! düşdi yere. Elbiseyi terzi yapdi, destegi merangoz yapdi. E, bizim Melikşah tahti. Melikşah! Bunin canini kim verecek? Allah'tan başka kim can verir?

Ama, bizim hocanın o ğadde Allah'ın huzurunda duası makbul mudur, buna can isteye?! Can isteye, cani vere! Hoca düşdi endişeye.

- Yarabbena! San ayandır. Her şeye kadir sensin. Bunlar benim başıma buni açtı. Cesedi merangoz yapdi, libaslarını terzi tikdi, men de Allah'ın gönderdiği büyük Ğur'an-ı Azimüş-şan, bu kervan benim elimdedir.

Ğur'an-ı Azimüş-şan'ı aştı, Allah'a ğarşı yalvardı, yalvardı, yalvardı, yalvardı, yalvardı... Hoca yatmiyi, iki seate dolip. Hoca yatmiyi, sabaha ğade yalvarıp. Yerler ışımaya yaħın, Cenab-ı Hakk'ın huzurunda bunun duası ğabul oldiii. Ğadin canlandı. Oldi bi güzeeel bakire ğııız. Geldi bunların yaninaaa.

- E, Melikşah! Merangoz cesedi yapmış, terzi elbisesini tikmiş, hoca Allah'a yalvarmış ruh vermiiiş. E, hoca diyi; "Menimdir." Terzi diyi; "Yoh, senin niye olsun, men libasını biçmişem." Merangoz diyi; "Yahu, sen libaslarını biçsen, men cesedini yaptım."

Bunlar neredese birbirlerini öldürecekler. Allah Allaaaah!

Taht ğonişi:

- Melikşah, sence kimindir?

Diyi:

- Mence olsa terzinindir; terzi elbiselerini tikmiş.

Dedi:

- Padişah oğli, kusira bahma. Emir buyur, yohsa merangozun mudur?

Söylemez Hanim, padişah ğızı, yerinden ğaħmadi. Tahti bi ğaldırdı, vurdi yere, fare görünmeden ğaçıp.

- Tahtsan, sen ne her zikkımsan! Sen niye hakkı katil edisen? Bu hakkı hocanıdır. Ğur'an-ı Kerim'i elinde sabaha ğadde yalvardı. Bu bakire ğız hocanın; onlarınkinde hakkı yohtur.

Padişah oğli, Melikşah, ğaħti eyagaaa, orda onun memurları.

- Şahid oluuun, Söylemez Hanim'i birinci ğonişmasını ğonuşturdum.

Bizim merangoz arħadaş da ağliyi!

- Eyvaah! Bu zalim benim şirin arħadaşım, Melikşah'i, attı, kesdi.

Melikşah meseleyi bitirdi. Her köşeye anos verildi. Bu ğahtı, getti merangozun yanına güle güle. Merangoz ğahtı; bi yandan ağladı, bi yandan güldü.

- Melikşah! Canın ğutartın mı?

Dedi:

- Yalnız fare bana demiş; yarin gine burada beñle, men geleceğim. Dedi; üçinci sefer oni cinine, huyuna salacam. Geldi tahtı ver man, devayı benim terefime. Sen dinlen, men rahatsızam. Men onu cinine salacam.

O gün iyiligin, bugün ğarşına geldi. Bunlar merangoz arħadaşınan sarmaş dolaş oldular.

Efendim, yediler, işçiler, Allah'larına tevekkül ettiler, sığındılar, yattılar. Sabah ğahtılar, güzel güzel yemeñlerini yaptılar, ğahvaltısını... Birbirine vedalaştılar üz, göz öptiler.

Melikşah dedi:

- Bismilahi, ya Allaaaah, ya Rahim, ya Rahman!

Devam etti Söylemez Hanim'ın ğonağına. Getti, çıhtıiii, bahtı fare gine ordadır.

- Padişah oğli, sen geldin?

- Geldim, ey Allah'ın heyvani.

- Sen beş geldin, yüz geldin, on geldin benim başımın üstüne geldin. Men gidirem gine tahtın altına girim, gel selamın ver, men diyerem; padişah oğli, böğün başına gelenden bi tene annat, sen de; "Biraz rahatsızam taht, böğün sen annat, yarin men anlatım." Oni gine cinine, huyuna salmak benim boynıma borç olsun.

Taht gine seslendi, Söylemez Hanim eyle sinirnen, sıfatnan oturmuuuş. Alemine baharsan ki, sanki diyersen, üzinden bele belalar saçı.

Taht dedi ki:

- Melikşah! Sen bir padişah oğlusun. Sen çoğ terbiye içinde yaşamışsın. Eyle sessiz durana ğadder, başan gelen bi maceradan bi şeyler annat, günümüz beyle geçsin.

Melikşah seslendi:

- Taht, sen devam et, men biraz rahatsızam, hastayam. Bugün de annat, yarin men anlatıram.

- Evet, padişahım özür dilerim! Keyfen baħ, men söyleyecem, sen dinleyeceksin.

Taht gine başladı:

- Melikşaaaah, Melikşah! Zemanın birinde bir padişah varmiiiiş, uř tene oğli. Bu padişahın bir de ğardeşi varmiş. Ğardeşinin de dnya zürriyetinde evladi, var yoki bir tek ğız. Bu padişahın uř oğlunun dşi gözi bu ğıza. Emisi ğızına. Büyük diyi; “Menimdir,” ortanca diyi; “Menimdir,” küçük diyi; “Yoħ, benimdir.” Bunnar o ğadder birbirine dşiiler, padişah bu hadiseyi, bu devayi duyi, işidi.

Padişah dedi:

- Yahu, bunnarın üçi birbirlerinin başına bi azamet açacaklar, bir felaket çıharacaklar. Men bunnari bir tecribe yapım, baħım; yavaş yavaş kim hak edise ğitsin o alsın.

Padişah uř oğlunun çıştı yanına.

Dedi:

- Oğlum, men bilirem, benim ğardaşımın ğızına üçinizin gözi dşiümüş, bu bele olmaz. Men herenize bi altın verecem, çışacaksınız şehir şehir dolanacaksınız, bu altını al ver edip ğazanç yapacaksınız. Ğazandız, yaptız. Kimin kari, kimin akçesi çoħsa, ğız onundur. Ona göre hareket edin. Alın birer altını, şimden itibar ğidin, al vere.

Melikşah, bunnar ğaştilar, kendi şehirlerini terk ettiler, gettiler bir başka şehre geziler, dolanılar. Altınnan al ver edeceħler. Bu altını kim fazla akçe ğazandisa ğızı alacak. şehri gezdiler, baştilar ki, bi tenesi elinde bi geyik derisi satıyi.

Böyük dedi:

- Ğardaş, bu geyik derisi ğaç akçadır? Men senle pazar edirem.

Derinin sahibi dedi ki:

- Menim bu geyik postunun ğıymeti bi altındır.

- Yahu, buni aldım senden; bunin hüneri nedir? Bunin marifeti nedir?

Bu neye göre yapıli, ne yapılacak? Men oni senden soram?

- Yahu, ğardaşım! Menim bu geyik derisi uř kişiye alır üstüne, istediği yere ha yana çevirsen Allah tarafından rüzğar alır gider; ğurşın kimi aynı dakkada gider, yetişirler. Menim bu derimin merifeti bu.

Vallaâhi, böyük oğlan dedi:

- Bu eyidir, men bi altını vercem, men buni alacam.

Böyük verdi bi altını, aldı. Biraz gezdiler, dolandılar. Bahtılar, bi kişinin elinde bi eyina satıyı. Gettiler, o eyina satanın yanına.

- Selamünaleyküm!
- Aleykümselam!

Padişahın ortanca oğli, dedi:

- Ğardaş, bu ayna ğaça?

Dedi adam:

- Bi altın
- Yahu, ayna bi altın?
- Yahu, benim aynamın merifeti var, hüneri var. Sen buni alırsan, seve seve de alırsın.

Padişahın ortanca oğli dedi ki:

- Ğardaş, senin bu aynanın hüneri nedir?
- Ğardaşım, benim bu aynanın hüneri; buradan baḡsan, baban arz etsen, al ver etsen, baban tarafından tutsan, baban nasıl olduguni görer; hepsini bele san teeek tek gösterir.

Aldı, baḡti. Baḡti, babası, evi barki hepisini orda gösteri. Ortanca da verdi bi altını, bu aynayı aldı. Sonra gezdiler, dolandılar, padişahın küçük oğli ğalıp. Gettiler bahtılar, bi pazarda bi tellal. Tellalın elinde bi tas.

- Selamünaleyküm!
- Aleykümselam!

Padişahın küçük oğli dedi:

- Ğardaş, senin bu tasın ğıymeti nedir?

Dedi:

- Ğardaş, benim bu tasımın ğıymeti bi altın.
- Yahu, bu bi altın nedir ki, sen buni bi altına satısan?
- Yahu, sen aklın topla. Bir adam ne ğadder hesta olsa benim bu tasima suyi doldur, o hestenin ağzına dök, hesta o ğadder düzelir, ğaḡar o dakika.

Küçük oğli da, padişahın, verdi bi altını o tasi aldı. Gezdiler, dolandılar. Üçinin gözi düşüp emisi ğızlarına.

Aynaciya dedi:

- Yahu, bi baħak, görek; bizim emimiz ğızı bize görini mi?

Çevirdi aynayı. Baħtilar, emisi ğızı eyle bi hestaliyip yani ölüm hestaliği tutup. Aynaya baħti, gördi; posta mindiler, post dakkada yetişdi yerine. Padişahın küçük oğlu, getti suyu doldurdi, getti dökdi. Ğız ğaħtı, oldu beyle on beş yaşındaki genç; ne hastalık gördi ne bi şey.

- Melikşah!

Böyük dedi:

- Men postnan gelmişim, benimdir ayna, dedi.
- Yahu, ne senindir? Men aynada baħıp görmesedim öldi, dedi ikinci oğlu.

Küçük oğlan dedi:

- Yahu ğardaşım, sen al, baħ, gör. Haa posta min, gel. Bunin canini bu sebeb olub. Allah terefindan ilaç olub; bu hestalıktan ğaldırub. Siz niye beyle hakkı ğaybedisiz. Bu ğız benimdiiir.

Melikşah! Sence kimindir?

- Mence, postundur. Postun sahibi aldi, geldi.
- Melikşah! Padişah oğlu! Kusura baħma. Buu aynaya baħıp görenindir. Belki de men yannişam, belki de sen yannişsan.

Söylemez Hanim yerinden ğaħtı, tahti ğaldirdi. Sanki bi ğıyamet kopti.

- Ulan, tahtsın, ne zıkkımsın! Ya, niye hakkı dogri ğoniş misan? Ha men de aynanan gidim, baħım, görüm; ha gidim, yetişim postan oraya. E, bu öliyi; post apardi. Bu ölecek, ayna baħti, gördi, ölecek ne olacak? Bu tasnan su içen, padişahın küçük oğlundur. Ters ğonuşmayın, hakkı doğru ğonuşun.

Para ğayboldiii. Padişahın oğlu ğaħtii.

- Allah için şahid oluun! Bu ikinci ğonişma!

Her terafa, padişaha haber verdileer. Her taraf gine tellalnan bağirdilaar.

Bizim merangoz arkadaş da oturip derin derin düşüni:

- Ecaba bugün gutulacaħ mi, yoksa padişahın oğlini kesecekler mi?

Padişahın oğlinin bi zamanı varsa beş dakkasını aldı. Yüridi, getti. Ğaça ğaça merangozun oraya girdi, içeriye.

- Esselamünaleyküm, sevgili ğardaşım!

- Vealeyküm selam Melikşah, padişah oğlu, sen geldin?

Dedi:

- Hal, hikaye beyle.

Tellal orda da bagirdi. Merangoz dedi:

- Yarabbena! Sen düşkine yardım et. Guvvat, kudret senindir. Yarın da bu devayı bi hallet, bir padişah oğludur, bu derten, bu cefadan gutulsun.

Amaaaa, amasi var. Çoğ belalar var Melikşah'ın başında. Öyle kolay değil gutulmak. Efendim, gine yediler, içtiler, yine goniştiler. Eskiden ğahve çoğ makbuldi. Ğahvelerini pişirdiler, içtiler. Çoğ muhubbet içinde seat sekiz, dokuz, un, un bir, un iki... Derken, bunnar gine ğahtılar, Allah'a sigındılar. Merangoznaan, efendime söyliyim, bizim Melikşah gine, yattılar, sabah oldi. Sabah ğahtılar, ğahvaltılarını yaptılar, birbirlerine gine sarmaş dolaş bi helallik dilediler.

Fare gene demiş:

- Meni burada beñle, men gelim. Hızlı hızlı yürime...

Melikşah ğahti.

- Bismilah, ya Allah, dedi.

Devam etti, getti gene serayın ğarşısına. Hızlı hızlı çıñi, çoğ hızlı çıñidi, çoğ sevinç içindedi.

Fare birden seslendi:

- Padişah oğlu, Melikşah! Meni çıñniyacañsan! Yahu, sen ğariya ğaçisan eyle?

Melikşah döndi, bahti.

- Kusira bañma, ey Allah'ın heyvani! Men heyecana ğapılmışım.
- Gine geel, meselemiz gine ayni olacañ. Men senden isteyecem, sen

de:

- Taht, men rahatsızam, bugün de annat, de Allah böyüktür, men oni deli edecem, cinine salacam, o benim elimden gutulamaz.

Biraz beñledi, fare getti sağdan soldan, köşeden bucaktaan gene girdi tahtın altına. Bu gine girdi içeriye. Geldi Söylemez Hanim'ın iskemlede oturdi.

- Esselamünaleyküm, taht!

- Vealeyküm selam, padişah oğlu Melikşah! Hoş geleseen, beş geleseen, düz gelesen. Sen benim başım üstine geldin.

Padişah oğlu durağladılar. Taht dedi:

- Padişah oğlu! Her ne olur olsun, sen bir padişah oğlusun. Gine bir macera, başına gelenlerden aç, biz de dinleyek. Allah yarına da her zaman da büyüktür.

Dedi:

- Taht, gusira bahma. Gine benim biraz rahatsızlığım var, sen böğün de bi şeyler annat, Allah büyüktür belki Cenab-ı Hak bizim dileğimizi gâbul eder, vaadimiz yerine gelir. Biz de bu sıkıntıdan gütalık.

- Üzür dilerim, taht dedi; padişah oğlu, sen benim başımın tacısın. Seni de aciz ettim gusira bahma, üzir dilerim. Sen dinleeeeeeeee, gine men söyliyim. Meselleeeeeer, sözler mende.

Söylemez Hanim gine bi sağa sola bi kıvırdı döndi, ama inadından beyle nerdeyse patliyacağ.

- Padişah oğlu, üş arhadaş vardı. Bunnarın bi kaç tene beygiri, kervani vardı; kervancılık yapıdılar. Gahtılar, bi gün yühlerini yühlediler. Kervan daga daşa, kervan yolına çıktılar. Yollar baziiiiii büyüyi bazi inceli. Get gede, gettiler. Eyle bir seraya gettiler ki, atlar da helak olmuuuuş, hayvanlar da susuzluktan helak olmuuuuş, bunlar da mahfolmuş. Heçbi su bulamadılar. Yol uzuuuun, su yoğ... Geldiler, otirdılar birbirlerine danışdılar.

- Bi plan çıkaracağ. Hem biz öleceğiz hem heyvanlarımız ölecek.

Ne düşündiler, ne söylediler?

Dediler birine:

- Senin meslegin nedir?

- Valla, men eskiden merangozluk yapardım.

Birine dediler:

- Sen neciydin?

- Yay, oğım yanımda, zamanında men avcidim; daga daşa çıkar, geyiklere oğ atar, vurardım.

Son arhadaşa sordılar, dediler:

- Sen?

- Yahu, men gıyî kazardım, yerinden su çıkarırdım, gelen giden kervanlar suyini içerdî.

- Yahu, ölmeden gahak çalışak.

Ğuyici ğuyiyi gazdi. Padişah oğlu, suyi, yetişdi buldi; merangoz bi çam kesdi, kese halinde bi ğap yaptı. Bizim oħçı arħadaş da yay, oħini bağladi, suyi çeħdiler. Çoħ susamışlar, çoħ su içtiler, çoħ helak olmuşdılar. O ğadde su içdiler, o suyi içten sonra merangoz arħadaş öldi, o keseyi yapan; ğuyiyi kazan öldi; yay-oħçı arħadaş öldi; heyvanlar öldi. Padişah oğlu Melikşah! E, bunnarin ölümüne kim sebep oldi ecaba?

- Men diyerem ki, bunnarın ölümüne o merangoz; ğabı yapmasadi, bunnar suyi çıħarıb içemezdi. Taht, mence merangozi diyerem.

Dedi:

- Padişah oğlu gusira baħma, üzir dilerim senden. Allah rızası için, buni men bildigime; o yay-oħi bağlamasaydı suyi çıħaramazdılar.

Ğaħtı gine yerinden Söylemez Hanim.

- Tahtsan, ne zehir zikkımsan! Ğuyiyi ğazıp su çıħartmasadi, ister yüz tene oħin olsun, ister yüz tene ğabin olsun! Bunnara sebep olan... Doğri ğoniş şuna, yanniş ğonişisin! Sebeb, ğuyi ğazan!

Ğaħtilar eyağa alkışı urdılar. Bu vaat yerini aldıii, çözüm oldiii. Tellal bağırdiii. Bizim merangoz arħadaş da durdi beyle sevincee. Efendim, padişah da emir vermiş.

- Üş sefer benim ğızımı söyleten adam söylettise, benim yanima getirin.

Tuttilar, padişahın vezirleri, adamları, dooooooğri Söylemez Hanim'a vardı, getti. Taht da ğaħtıii, Söylemez Hanim da yerinden ğaħtıii. Bu Melikşah'ın, padişah oğlinin ardından gettiler. Padişahın divanına, Divanhanası'na, serayına çıħarttiler. Girdi içeriye, Melikşah ğarşıdaaaaa, vezirler arħada.

- Esselamünaleyküm, padişahım!

- Vealeykümselam, deliğanli! Gel otur.

Geçti bi iskemlede oturdi. Padişah sordı:

- Sen benim ğızımı üş sefer ğoniştıran, vaadini yerine getiren sen misin?

- Evet, padişahım! Emir, padişahım! Menem.

- Sen kimsen?

- Valla, ne yerim vaaar ne yurdum var... Hint'den gelireeem, Yemen'den gelireeem, Bağdat'tan gelireeem, Basra'dan gelireeem... Ne kimim vaaar ne kimsem var. Bi Allah'ım var. Harda bir poooost, orda bi dost.

- Sen şimdi buni kazandıın. Üş sefer gonoşturdin, padişah dedi. Menne senin bazarımız olacak.

- Padişahım, dedi; bazarın nediir? Vaadin nedir? Zaten men bu dünyada bi gün gülmedim.

- Yedi tene beygirin içi altın doli olacaaak. O altınla gelip o yedi beygir geleceek. Senin toyun, düğünün, bi de iyi bi seray yapacaksın; toyun düğünün olacaaak, gırh tene gurbanlar kesilecek, gırh tene yetimler giydirilecek, zikirhanalar döğülecek, senin düğünün beylece bitecek.

Eh, dert derdin üstine geli. Gülmemiiiiış, gülmeyen üz ne zaman gülecek? Çeeeeekti getti merangoz arhadaşın yanına.

- Padişahım, gün almış; gırh gün bana müsade et, belki bi çare bulım mi bulmiyim mi... Öz yanında bi plan gırum.

Padişaha gidi bi plan söyleyecek. Boyli birisi geldi oraya. Gece yattiiii, bahti bi hırıltı, bi gürikti geli. Sağa sola başını galdırdi bahti ki, fare gelip başının ucuna.

- Yahu, Melikşah sen nettin?

- Nedim, durum bele? Padişahın emri. Padişahın başında gadasın!

- Esas, senin yaptıkların, senin başına gadasın! Baban seni sevdi, horuza dedi Sultan Süleyman'ın möhürünü vurdurduuu. Dünyanın servetini verdi saan. Sen o tüysüz köseye sen o möhürü gaptırdın. Sen evin yıılısın! O möhür olsadı dünya senindi şimdi. Get padişaha, gırh gün müsede al. Men gece günüz ancağ giderem gelerem Köse'nin melmeketine, şehrine. Yirmi gidişim oluuuuuur, yirmi de gelişim olur. Sen sebep oldın, mücevharat daşlari, benim yavruları gutardın. Gece günüz o möhürü Kösse tüysüz ağzından çıhartmiyi. Men giderem, bunun tahtına bi gece yetişerem, serayına. Hanımınnan barabar bi yatakta yatiler. Giderem, biber miber bularam guyruguma bulararam, gelem onun burnuna soğaram men guyrugumi, aksırır, möhürü atar. Gecenin garanlığıdır. O möhürü sağa yetiştirirem. Ama san gavuşturdugum dakkaa sen o möhüre gözinden aziz bahacaksan. Öyle saklayacağsan bu sefer möhür getti mi sen gettin

dünyadan, sen yoh oldun gettin. Ğah, durma get padişaha sabahleyin. Ya izin al gel ginaan, gece gene men gelim senin yana, birbirimizlen anlaşıak, men düşim yollara.

Sabahleyin ğahtılar, yediler, iştiler. Merangoz arhadaşından müsaade istedi. Bu getti padişahın serayına çıhtı üst kata, padişah oni ğabul etti. Girdi içeri, selamlaşdiiii, oturdılar.

Padişah dedi:

- Deliğanli! Arzun mi var, istegin mi var?

- Evet, padişahım. Emir, padişahım! Men de bir padişah oğliyam. Senden gizledim dün. Men artıh düşmüşüm. Sen menden yedi beygir, yedi katır, altın, hazine istemişsin. Bana ğırh gün müsade vereceksin. Ğırh günden sonra men senin istegin yerine getireceem. Belki gülmeye başlayacam.

Padişah dedi:

- Hayhaaaaay! Menim başım üstine. Heç buna benim bir itirazım yoh.

Get, ğırhıncı günü gel buriya.

Bu geldi, gece gine fare yetişdi:

- Nettin? Padişah san ne emir verdi?

Dedi:

- Temam. Dedi; “Bağ, ğırhıncı gün tamam olur, gidemesem yandım.”

O Allah’ın heyvanı taban döydi, yol getti. Bazi ğoşdi, bazi yürüdi; dağı daşı aştı. Gel zeman, get zeman... Eyle gecenin bi seatine saldı, geldi. Girdi bu tüysüz Köse’nin serayına çıhtı. Bunnar hanımınna beraber yatiyi.

Dedi:

- Bunnar en tatli, şirin yuğuda.

Yine sağdan soldan bi aci biberi buldi. Ğuyruguna biraz sürttii, geldiii, yanaştı bahtı. Tüysüz Köse hora hornan yatiyi. O ğuyrugini burnunun bi ğanadına beyle uzatmasinan buu biberin acisina, şiddetine bi askırmassinan hemen o möhür fırladı dışarı.

- Hanim ğah, uyan! Möhür getti.

- Yahu, sen deli misen? Möhür ağızından düşdi, yatak burada, biz buradayız... Yohsa yoh!

Fare aldi möhürü ağzına, yallah. Sabahnan tüysüz Köse bahti; ne möhür vaaaaar efendim ne de yatakta möhür vaaaaar ne de möhürün nişanı var.

- Eyvah! dedi.

Vurdi başına, gözine. Fare yirmi gün getmiş, yirmi de gün yol geldiiiiii, gecenin birisinde geldi. Melikşah, merangoz binasındaa gecenin bi seatinde gavuşdiii, sağa sola işaret etti, Melikşah'ın sağına soluna. Melikşah ğahti, uyandi, bahti fare gelip.

Dedi:

- Melikşah! Sen çok hırslı çıktın baban hakkında. Bağ, bu möhürü gettim. Allah'ın habarı olacak, senin habarın olacak. Bağ, Söylemez Hanim'ınna senin düğünün olacak. Allah bilsin, sen bil. Ailenin habarı olmasın. Söylemez Hanim gine gözi düşib Erab'a. Senin başına bi şeyler açar. Bağ, yapma. Sağla sen bil, Allah bilsin.

Efendim, verdi.

Dedi:

- Möhürü yalasın, dili vurasın, iki tene ifrit çıkar, "Yıhalım mı, yapalım mı?" der. Sen de: "Ne yıhın, ne yapın! Yoh mudur Karun'un hezineleri yerde. Yedi katır yüñleyin, getirin," gelir. Düğünün olacak, hoş beyle bi arsanın üstinde duracağsan, gine möhre dile vuracaksan. "Yıhalım mı, yapalım mı?" diyecek iki ifrit çıkacak. Buraya padişahın serayından üstün bi seray isticen. Anında serayın da gelip. Düğünü yaparsın o serayda ğalırsın. Bağ, yapma, etme, eyleme. Bunnarii ne yaparsan yap Allah'ın habarı olsun, senin habarın olsun, möhrü kimse bilmesin.

Efendim, padişaha habar verdiii.

- Men sen istediglerin yerine getirecee.

Getti bele hoş mevkili bi arsanın üstinde durdi. Möhürü yaladı, iki tene ifrit:

- Yapalım mı, yıhalım mı?

Dedi:

- Yeraltı hezinelerinden yedi katır yüki.

Hemen aynı dakkada gettiler, yedi katır yükünü doldurdılaar. Geldi bunun evinin ğarşı yere.

Aynı dakkada:

- Emrin var mı? Yıhıalım mı, yapalım mı?
- Padişah serayından bi seray fazla olsun.

Seray da ğuruldi. Bu ğahti getti, bi seysis tutti, padişahın ermağanı, istedigi ne varsa hepsi yolladi, getti padişahın ğarşısına. Padişah bunin vaadini ğabul ettiiii. Ettiken sonra, bunnarın dğğnleri, dernekleri başladıiii. Ğırğ gğnde davul zurnasını çaldı, efendim, nuskasını yaptı, zikirhanasını oñitti, ğırğ tane ğurban kesdi, ğırğ tene yetim geydirdiii, dğğnlerini yaptılar. Bu Söylemez Hanim'nan barabaar, efendiim, iç içe, baş başa ğaldılar. Bir ğğn, iki ğğn, bir sene... Derken, aradan geçtiiii. Eraap gizlice, sağa sola dğşdi. Efendime söyliyim, fırsat bulı, geli ğonuşı.

Erap dedi ki Söylemez Hanim'a:

- Söylemez Hanim! Bunda bir sır var, bi hekimet var. O sırrı alsan menle sen bi denizin bi adasına bi yerine gidebilirik.

E, padişah oğludur. Her meslek, adama bi hestalıktır. Avcılık yadına dğşdi, geyik avına çıhđı. Özine gene münasip bi Keloğlan, gene dğşdiler geyik avinaaaaaaa. Ormanlara çıhanda Erap geli serbeeeeeeeeest, hoş hoş Söylemez Hanim'na ğonişlar. Planı yaptılar. Aħşam oldı avdan döndüler, geldiler; geyik vurmuş. Girdi Söylemez Hanim'ın odasına. Eyle bañi ki, Söylemez Hanim; eyle sıfat yıhıık, eyle bir sinir, inat içindeeeee, eyle bir pejmür perişan vaziyette. Söylemez Hanim'a dedi:

- Yahu, sen bir padişah ğızisin. Men vaadimi yerine getirdim. Men de bi padişah oĝliyım. Herhal, benim ğüzelliĝim seninkinden fazla... Yahu, bu ne sıfattır, bu ne nazi sende, bu ne kahrıdır?! Devan, sırrın nedir? Menle sen ğari ğoca olduk. Eşdaş olduk Söylemez Hanim! Sende bir sır, bir alamet var sen bana demisen.

O ğğn demedi. Ertesi ğğni, Melikşah gine arħadaşını aldı ava getti. Aħşam geldiler. Gine ayni... İki ğğn ara verdiler, Söylemez Hanim'ın yanında ğaldılaar. Bu Melikşah şehre çıhđı, bahtı; bi adam elinde bi köpek. Köpek ele bi baĝrı... Getti ğarşısına. Merhametli bir padişah oĝludur.

- Yahu ğardaşım, ey Allah'ın mümini! Sen bu heyvana niye bele edisen? Allah'tan bir hiyır, sen bu heyvanı bana veeeer, ne dersin bi altın vereyim san?

Köpegi aldı, geldi serayın ğarşısına. Köpegi özine bi ğafes yaptı köpege aşığıda dursun. Çıhtı gene şehre bir tura. Bahtı elinde bi tenesi kediyi döğıyi.

- Yahu, heyvandır. Sen bu azari niye yapıyorsun?

O heyvanlar Melikşah dışariya çıhtı, gelen zeman ğaçılar insan kimin evlad kimi ğaçılar. Biri eli eyagina sarılıyi, kedi de tüylerinnen özini sürti beyle başını ğaldırı, adam kimi ğonişiyi. Efendim, bu bahtı; bu Söylemez Hanim'ın heç ğüni ğüni bi ğüninden durimi ğarip.

- Yahu, senin davan, derdin nedir? Sen niye bele yapısın?

Erap sori:

- Sen de bi sır var, ğari ğocayız. Sen menden saklısan.

Bizim Melikşah dedi:

- Yahu, bir möhürdür mende. Beyle hüneri budur, özi budur. Al, mende ğalması, sende ğalsın.

Gene başına büyük belalar açtıııı... Bu çıhtı ava, getti ava, arħadařına. Erap girdi içeri.

- Nettin Söylemez Hanim?

Dedi:

- Hal, hekâye beyle.

Dedi:

- Kedi, köpegi at, burada yerde ğalsın.

Möhürü yaladı.

- Yıhtım mı, yapalım mı? dedi ifritler.

- Ne yıhtın ne yapın! Bizi, serayi denizin içindeki adaya birahtın, dedi Erapla Söylemez Hanim.

Getti. Habaar, medeet! Yahu, padişahın ğüveyi sırı kadem basıp. Bu ğayboldu, getti. Gettiler, Söylemez Hanim'ı apardı. Peki, bu seray noldi, bu ağır seray nece ğahtı? Habar verdiler, padişah geldii, vezirleri geldii. Melikşah avdan döndi, geldii. Av etmiş, avdan geli. Bahtı ne seraaaay ne Söylemez Hanııııı! Başka da Erab'ın ismini bilmiyi. O kedinen de, o köpek orda insan kimi sızlılar, uyılar, ağılılar.

Padişah dedi:

- Ya hesta, deli geldi. Tutin buni cellatlar! Atın zindana! Bunin çaresine bahtsın, yohsa bahtmasa kellesi gidi.

- Eyvah dünya, dedi Melikşah.

Şimdi kediyle köpeği getmiş. Bunun bi müşkilatı olsa fare yaklaşami, ikisi de düşmani. Tutsalar fareyi yiyecekler. Fare üzili. Attilar buni zindanaa; padişah ifadesini aldı. Zindanda ğaldi. Heçbi cevap veremiye.

- Vallah, ne yapsam? Senin bi seyis Erab'ın var. Ne yaptisa o yaptı, senin ğızın yaptı. Eger Erap meydanda varsaaa men yapmışım; eger meydanda yohsa Erab'ın, seyisin, o ne yaptisa benim başıma belayı açtı.

Aradılar, Erap da yoh.

Padişah dedi:

- Erab'i Merabi tanımam.
- Padişahım, bu gece man müsade ver, bi nefes ver; artıñ can çekiştirem. Yarın gelir san bi cevap verim.

Beñledi gece. Gecenin bi seatında o kedi de yanında, köpek de yanında. E, fare gelip bunun derdine bi derman, buna bi çare bulacak. Ama bu heyvanların ğorğusundan gelemi. İkisi de farenin düşmanları. O yenea, bu yenea kediyen köpeknen ğucaklaştı, gecenin bi seatine yetiştı.

- Melikşah, senin evin yıhılmasın! San hele bu cezalar azdır, başın da kesilse azdır. Heç sen Allah'tan ğorğmadın? Hele gettin kedinen köpeği bunnar benim düşmanlarım, iki tene getirdin. Bunlar gelseler meni bir ağız edecekler.

- Bağ, onnardan ğorğma! Men onnara, sen mennerem. San bi şey etmezler.

- Get, ğırğ gün gene izin al. Kedinen köpeğin de emrini bana ver. Deniz yoli gideceğiz. Bana bi şey etmesinler. Menim maiyetimde olsunlar men senin canın ğurtaram. Kedinen köpeğnen gece yanağan gelecem senin.

- Ey Allah'ın heyvanı, men ne diyecem, ne söylicem padişaha? Gene ğırğ gün izin vermi, ğırğıncı gün getirim möhürü.

Efendim, bu sabah oldı, getti padişahın yanına. Boyni büküüüük, alem devşirmiiiş; sanki yedi senedir hestalıklidir. Eeeeeeeyle pejmür duruma düşip, özi bili kendini, Allah'ı bili Melikşah. Boyın bükerek, seraya çıktı. Padişahın ğapısını döğdi. Selamını verdi.

- Deliğanli, ne istegin var? dedi padişah.

Dedi Melikşah:

- Ğırğ gün bana müsade ver; senin ğızınnan, Erab'ın foyasını çıharam. Ğırğinci gün foya çıhsin.

- Seni zindana atacağiz, dediler.

Dedi:

- At!

Kedisi de zindandaaaaa köpegi de zindandaaaaa; fare de geli, zindanda... Gece fare getti, gine buni buldi. Kediye köpegi gettii, insan kimi bunnara öğrettii.

Dedi:

- Sizi denize de atsa buna ğarişmah yoğ.

Hepsi de kendi ğafalarına, kendi lisanlarına ğabul ettiler, farenin mayetinde, emrinde ğaldılar. Ğahtılar, gettiler ğoca denizin yanına. Kedi mindi köpegin boynına, fare mindi, kedinin boynına. Allahlarına o heyvanlar sığındılar, gettiler. Yirmi gün yol gettiler, denizin adasına yetişdiler. Denizin suyu sodali, getti guyrigini batırdı, bahtı; gene gecenin birisinde Erap'na Söylemez Hanim özlerine sarılmışlar, yatılar hor! hor! yapılar.

Kedinen köpege diyi:

- Bu adanın kıyı kenarında durun, men gelim, acele ğoşak.

Gine burununin bi ğanadına basmasınan askırdı, getti gene möhür. Fare getti, möhürü aldı Erap'tan. Möhürü, fare agzına aldı.

Erap dedi:

- Söylemez Hanim! Möhür getti.

Söylemez Hanim dedi:

- Yoğ, möhür yatağımızda.

Geldi kedi mindi köpegin boynına; kedinin boynına fare mindi. Geel, get... Derken bunun üş gün ğalıp müddetine bunnar ğaleye çıktılar. İki metre ğaleye çıkacaklar.

Kedi dedi:

- Möhürü ver, men verim Melikşah'a.

Dedi:

- Yapma, sen bir mahlukat, bi şey görsen, kızlanırsan ağzına vurur, gider. Bağ, ebedi olarak Melikşah'i keserler, dedi fare kediye.

Kedi ağız, göz cırdı; ğorğusuna fare verdi.

Dedi:

- Allah belan versin, al!

Köpek dedi:

- Kedi seni yiyecem! Burada seni boğacam, o möhürü ver, men verim

Melikşah'a.

Kedi dedi:

- Ağzi yırtık! Senin ağzın yırtıktır. Bi şey ağzın gidecek, yapma beyle.

Köpek orada ondan aldı. Ğıraga bikaç metre ğaldi, çihalar. Bi tavuk ğanadini gemesinen, köpek hav! demesinen möhür getti denizin içine. Getti o balık, möhürü utar utmaz, o balık orda öldi. Şimdii gün yahlaşıb üş gün ğalmış. Gecenin birsinde fare çıhtı geldi.

Dedi:

- Kedinen köpek benim başıma bu devayı açtı. Son gündür. Balıkçılar geldi, ağ atacaklar. Onnar orda, kedinen köpek eyle ahzar edi ki. Bunnar ahzari arşa çıhı.

Merhametli Müslümanlar dedi:

- Yahu bi ağ atağ, bi balığ çıhsa atağ bunnarın ğarşısına.

Eyle ağı serdiler oraya, ağı çektiler bahtılar bi ölü balığ.

Dediler:

- Hem ölmüş bu, atak ğarşılarına getsinler, yesinler.

Kedi buni yerken birden möhür ağzına geldi. Kedi ha mırıldadi, ha ğaçtı, ha mırıldadi, ha ğaçtı. Kedi beyle bi havaya uçar kimi uçtı, yallah! Köpek de bahtı, möhürü bulup. Köpek de verdi onun peşine. Köpek ğaçtı, kedi govaladi; kedi ğaçtı, köpek govaladi. Gettiler, gecenin birisinde zindanın penceresinden kedi giren yerde, köpek buna bi hücum etmesine kedinin ağzından möhür düşdi zindanın içine. Melikşah'ın yanına düşende,

- N'oldi, n'oldi? dedi.

Bunnara meseleyi anlatti.

Dedi:

- İkinizi de men goviram. Siz ğaybolin şimdilik. Gidin, artıñ sizi men ğabul etmirem.

Fare aradi möhürü buldi. Sabah oldu getti ifadeye. Padişahi gördi.

- Padişahım, devanıza neyse böğün çıhacağ.

Padişah ğırĥ tene vezirine çıġırdılar. O serayı ğurdugu aynı Melikşah serayının yerinde durdılar. Möhiri yaladı, iki tene ifrit çıĥtı.

- Yıĥalım mı, yapalım mı? dediler.

- Ne yıĥ ne yap! Erap'nan Söylemez Hanim'ı ğonagınaaan getirin buraya biraĥın.

Aynı an içinde geldileeer, baĥtilar; Erap içerdeeee, Söylemez Hanim içerde. Padişah bu devayı görüncce, efendim, ğızini verdi cellatların eline, Söylemez Hanim'ın başını kesdirdi. İki tene ğatırı gettiler, ğoca besili ğatırları. Erab'i bağladılar iki eyaĥının birini bi ğatıra, birini bir ğatıra. Bi ğatırı bi terafa, bi ğatırı bi terafa saldılar. Erab'in cesedini parça parça ettiler. Erab'in da orda canı çıĥtı, getti. Padişah geldi, ğaynatası olan padişah, getti gine buna layık bi büyük adamın ğızini aldı. Ğırĥ güüün ğırĥ gecee toyını düğünü ettiler. Davul zurnalar çalındı, zikirhanalar vuruldı. Bu, Melikşah'a yeni bi düğün yaptı, özine evlat olarak bir başvezir etti.

Bizim meselemiz burda bittii.

Yorgan yitti, deva bittii.

Unutmayın bu devadan bizii,

Nasip olarsa gine görerik birbirimizii,

Saznan sözneeen gine devam ederik,

Mesele burda bitmiştiiir,

Allah'a ısmarladık,

Allah'a amanat olun.

Muhittin Sadık

EK.35.İFRİT İLE AĞSİ GADİN

AĞsi bir ġadinla oduncu fakir bir ġocasi varmış. Hergün bir baltası, keseri, dehresi nesi varsa gider daġa odun yapar, bir şele sırtına vurur gelirmış, satarmış, iki üş ekmek alıp idare edermış. Hanımı da çoġ bela! Yedi bela...

Bir gün oduncu daġda odun keserken baġı, bi ġuyı. Böyük bi ġuyı, derin. Geli, diyi:

- Hanim!
- Ne var? diyi.
- Daġın filan semtinde odun keserken bi ġuyı gördüm.
- Ula! Get yalan söyleme.
- Ula vallaġı gördüm!
- Yoġ, sen yalancısın!

Ėadin aġsimıř ya! Sabah oli hanim ġaġı, ġocasının ekmek mekmegini ali. O zeman beş torba neye biraġısa.

- Men de gelip o ġuyıyı görecem. (Aġsi Hanim ya.)

Geliler tam ġuyinin başınaa ġocasi diyi ki:

- Hanımefendi, o terafa getme. Baġ, ġuyı ordadır; düşer müşersin!
- Ula, senin yalanci olduġun bilidim.

Diyip, tersine döner, geri gerisine gider. Geri çekilince...

- Ha! Yani ġuyı yoġtur, sen yalancısın!

Vallaġ ġadin başı üstü gidi, düşi ġuyıya, bir, iki taġla ati. Ėuyıda bir ifrit varmış. Düşi ifritin boynına, ifrit cinlilerden deġil. Ėulaġlarından tuti, bu ifrit döni o yana bu, yana ġadini ġuyıdan çıġariyi. Geli şimdi ġadinin ġocasının önine.

- Yahu Allah rızası için meni bu ġadından ġurtar!

İfrit ġadından ġorġı; ġadın da ifritten.

Ėadin da ġocasına diyi:

- Allah rızası için meni bu ifritten ġurtar!

Derken, bu ġadından ġutalmak için bi çareyi düşüniye. İfrite diyi:

- Dal buni, vur ormana.

İfrit dali ormanlığa vuri, sağa sola ğadinin ğaburgasi, ğafa, gözi ğırılı; ğadin öli, velhesli. İfrit, geli buna teşekkür ediyi.

Diyi:

- Sen meni bu ğadından ğurtardin.
- Yoĥ olmaz, seni benim eşimi öldüttürdin. Şimdi men tek ğaldım.

Bana kim ğız verir, ğadin verir? Artıĥ yaşıım da geçecek.

İfrit diyi:

- Gidip Erdiş padişahının yanına, onun güzel bir ğızı var. Men gidip onun gözine görüncem, o deli olacaĥ, aklını atacak. Sen meni temsil edecek bir kağıt ğarala ver, men giderim belki padişah bu ğızı sana verir.

Sabah oli, ifrit gidi o ğızın gözine görüni. Rüyasında mi artıĥ eşkere mi? Neyse ğız aklını ati. Ğorĥınca doktora götüriler çare yoĥ, ifrit gene görüni. Hocaya götüriler, çare yoĥ, ifrit gene görüni. Ğız birĝaç gün bu derdi çekiye. Bir gün bu odunci hani ifritin dedigini yapacak. Başına bi sarıĥ sari, bi ğalem ali eline, gidi padişahın serayına.

Diyi:

- Padişahım senin bu ğızını men düzeltecem.

Padişah diyi:

- Ulan oĝlum, sen bu ğızı düzelt, vaat olsun men bu ğızımı verim sana evlen. Vezir ĝal benim yanımda hem. Yeterki, bu hestalıktan ğurtar ğızımı.

O da giri içeriye baĥı, ifrit başköşede oturmuş. Onun gözine görüni yalnız ha!.. Ğızla o görü.

- Geldin mi?
- He, geldim.
- Yaz bi şey, taĥ boynına

Ğız iyileş, odunciyla evleni, odunci hem padişahın damadı hem de veziri. O ifrit bu sefer gidip Adilcevaz padişahının ğızına görüni. O ğız da aklını ati.

Diyiler:

- Erdiş'te bir padişahın bir hocası var, bütün delileri tedavi eder, düzeldir, nuska yapar.

Bundan rice ediler.

- Valla padişahım, men gidemem. Hani belki olmadı, men yalancı oliram.

- Yooḥ oğlum, benim hatıram için gideceḥsen.

Gönderdiler, gidi Adilcevaz'a. Gidi padişahın serayına, giri, baḥi bunin ifriti ordaa. İfrit buni göri.

- Neye geldin ula? Sana Erdiş padişahının ğızını verdim, senin hanımın yerine. Sen şimdi gene geldin buraya.

Diyi:

- Bilirsen neye geldim?

- Neye geldin?

- Dağdaki ölen ğadin düzelmiş, geldi meni duydu evlenmişem, meni öldürecekdi, ğaçtim. Adilcevaz'a geldiğimizi bilse gelir ikimizi de öldürir.

Diyi:

- Sen ona git de ki; gelmesin, men burayı da terk edim, gidim...

O ğız da düzeldi. Bu mesel de burada biti.

Ummani

EK.36.ALİM ÇOBAN

Bir tene geveze vezir varmış. Vezirden daima padişah sorilar sorarmış. Bir gün padişah buna diyor ki :

- Ula vezir!
- Ne var?
- Senden bir şey soracam, cevap vermedinse seni vezirlikten atacam. E, diyemez ki sorma!

Diyor:

- Sor!

Padişah bele bir barmağını hevaya ğaldiriyi. Bi de elini bi terafa bele uzatıy. Bi de elini bele halka yapıy.

- Ne sordum?

Diyi:

- Elin ğaldirdin hevaya, barmagın bele uzattın bi terafa, elin bele ettin.
- Ğağ, bu sorunun cevabını bul, gel. Yoğsa senin vezirliğin getti.

Bu geli eve, gidiyi murizini sallıy, oturiyi, düşüniyi.

Ğızı diyi:

- Baba, hiyrola!
- Valla evladım, padişahın işine ğarıştım, birğaç gün üst üste padişah menden bu soriyi sordi, men bilmedim.
- Baba, padişahın sordiği sorinin cevabi olmasa padişah sormaz. Bi sorunun cevabı olacak ki, sorsun; yoğsa ğafadan hevada ğaç yıldız var, ne bileceksin ğaç yıldız var? Ğağ, git dolan.

Vezir, yiyeceğini, içeceğini, parasını, pulini cebine dolduri; düşi dağa, daşa. Kimden sorisa cevap alami. Ğırğ gün tamam oli, otuz dokuz gün, ğırğıncı günü geli, artığ bu dağların, tepelerin başına... Bağhi, bi çoban ğoyun otari.

- Çoban! Yiyeceğin var mı?

Diyi:

- Var!
- Bi parça veriyim?

Bi parça ekmek veri, çobanın dağarcığı doli da.

Çoban diyi:

- Beyefendi, sen bele kerli ferli, akli başında bi adama menziyisen, niye bu dağlarda deli divane dolanisan?

Tanimiyi da... Diyi:

- Valla, benim bir sıkıntım oldi, padişah sordi. Otuz dokuz gündür gezdim, kimse cevap vermedi. Şimdi gidecem, baîim, padişaha yalvarım yaıarım belki meni affetsin. Vezirlik lazım değıl, kellemi kesecek!

Dedi:

- Ne sordi?
- Yahu, sen çoban adamsin, sen ne anlarsın?

Diyi:

- Sen bir sor baîim?

Diyi:

- Hal bele; barmağıni ğaldırı, bi de bi terafa uzati, bi de bele halka edi elini.

- Vay, evin yıılmasın ula! Bizim köyde yedi yaşındaki çocuıılar da bu meselenin cevabını bilirler.

Eyaııları yer tuti; ama çoban diyi:

- Yoı olmaaz! Men, san demem. Sennen barabar gelecem, padişaha cevap verecem. Cevap verdimse, ne bahşış verdiyse bana; kellem kesdiyse evvel benimki gitsin.

- Öyle mi?

- Öyle.

Ėoyinlari çevirdiler. Getirdiler, mal saıaplarına teslim ediler. Kimsenen ğonişabilir mi?

Diyi:

- Men bu çobanı padişaha ğötürecem.

Gidiler padişahın huzurunda; çoban yedi yerde temenna edi, sekizinci el pençe duri. Usul eledir. Yedi temenna, sekiz el pençe.

Diyi:

- Padişahım!

Diyi:

- Ne var?

- Bu vezirden ne sordinsa aynisini menden sor. Yaniş sorsan ğabul etmem.

- Sen mi cevap vereceksin?

Diyi:

- Evet. Cevap vermesem, aha kellemi kes! Kellem hazır!

Barmagını ğaldiri hevaya padişah, çoban iki barmagını ğaldiri. Bi terafa elini uzati, çoban dört terafa degnegini uzati. Bi de padişah elini bele yuvarlak edince çoban getiri zopayi, soñi araya.

- Ulan, bu çobana aferin! Menim sorularima cevap verdi, bunun bahşişini verin, gitsin. Bu ğadde altın.

Çoban çıñi, gidi. Vezir de ğurtuldu ya!

Vezir de diyi:

- Şimdi padişah sorsa dese ki; men çobana ne sordum, çoban bana ne dedi? Ne diyecem?

Vezir, acele çıñti, ğaçti çobana yetiştı.

- Ula çoban, çoban!

- Ne var?

- Padişah sana elli atın verdi. Ula, yüz altın men sana verim, bu sorinin cevabını alıştır mana.

Diyi:

- Valla, padişah man dedi ki: "Bir çoban lazim man."

Men de dedim ki:

- İki olmasa getmem, tek aciz oluram; arħadaş lazim. Padişah ğabul etti.

Dedi:

- Ğoyinimi daima bu terafa götür.

Men dört terafa uzattım ya degnegi, dedim:

- Men çobanım, istediğim yere götürüm, sen mali sağlam iste.

Onu da ğabul etti.

Dedi:

- Bele bir lengeri pilav olsa versem, yer misen her gün?

Ağacı soktum içeri, dedim:

- Yağlı olsa yerem, yağın olmasa yemem.

Oni de ğabul etti, dedi:

- Al, senin altınların, bahşış...

O da verdi bahşışimi. Bu geri döndi, geldi. Çoban da yoluna yavaş yavaş gidi.

Padişah dedi:

- Ula vezir!

Vezir dedi:

- Ne var?

Bu vezir, çobandan bu sorunun cevabını alışmamıştır. şimdi geri gitti, öğrene, gele. Gelsin, men soracam, başam; göreğ ne dedi? Biz ne ğonuştuk? O ne etti?

Geldi, girdi içeriye.

- Ula vezir!

Dedi:

- Ne var?

Dedi:

- Men çobandan ne sordum?

Dedi:

- Bi çoban lazım, dedin; o dedi; "İki olsun, giderem." Sen elin bele ettin, ğoyini bu terafa... o, dört yana uzatti, dedi; "Men çoban deĝilem? İstedim yere ğötürem."

- Ula, gidin çobani çağırın!

Yetişdiler çobana, dediler:

- Gel, seni padişah çağırı.

Dedi:

- Ula, çoban!

- Ne var, padişahım?

- Valla, çobanım! Men, senden ne sorduuum, sen ne dedin?

- Padişahım, sen mana dedin ki; "Allah birdir." Barmagın ğaldırdın hevaya. Men iki barmagımı da hevaya ğaldırdım, dedim; Peygamber de haktır. Sen de ğabul ettin men de. Sen dedin; "Ğible bu teraftadır." Men dört terafı ğösterdim, ğible her teraftan haktır. Kabe'nin her terafında namaz kılınır. Sen ğabul ettin. Sen dedin; "Dünya bele yuvarlaktır." Elin bele

yuvarlak halka ettin; men gene degnegi o halkanın, yuvarlağın içine soktim.
Unutma, ortasında Kâbe'dir, bütün Müslümanlar oraya yüzünü çevirirler.

- Ula oğlum, vezir sensin!

Eski vezire de dedi:

- Git, kellen gurtuldi.

Çoban oldi veziiir; vezir oldi çobaaan. Rahmet olsun babaaan...

Ummani

EK.37.DEMİRCİ, HOCA, HAFİZ

Hékâyeleeeeeeeeer hékâyeler...

Bir yaşıyan da hékâyeeeee,

Bin yaşıyan da hékâyeeeee,

Zengin de hékâyeeeeeee,

Fakır de hékâye...

Ataların demişi gibi; bir varmııııı, bir yohmuuuş... Allah'ın ğuli çohmuş... Yedi senedir padişahlık eden bir padişah, başvezirini yanına alııp başvezirine dedi:

- Başvezirim, şehri gezelim, baħalım, nerede hakġanet var, nerde haksızlık var, kim kime zulüm ediyi, kim kime hakaret ediyi? Bu milletin sorini bizim elimizde. Allah'ın adil divani vaar, adalet yerini bulmasaa Cenab-ı Hakk'ın huzurunda bizim cezamız ağır olacak.

- Buyur padişahım, dedi başvezir.

Aldi, başvezirinne padişah sokaaaaaak sokak, bucak bucak, köşe bucak dolandılar. Gel zemaaaan, get zaman bir demirci ustanin ġapısına geldiler, baħtilar; emaaaa ne gördiler. Demirci usta körüğün başından güle güle, aġliya aġliya örsin başında duri, örsin başında dönip körüğün başına duvara baħarken güle güle, ġaça ġaça körüğün başına gidi.

Padişah dedi:

- Başvezirim, baħ, şehrimizde neler oluyor? Biz uyumuşuħ, biz yatmışık, bu milletin ahi, bu milletin zulmi hep bizden sorilacak. Adaleti biz sağlıġırıħ, adalet kürsüsünde biz oturmuşıħ. Bu ne meseledir? Körüğün başından aġliyi, gözyaşlari sifata iz yapmış. Körüğün başından dönip baħtıġı zaman örsün başından öyle bir ġölmek buni ali ki, bele ġaça ġaça az ġali, gide bele duvarlari bele gucakliya. Yahu başvezirim, bu ne sırdır, ne devadır, ne mücizedir? Yaz burayi, yaz.

Başvezir orayi yazdı, ordan ayrıldılar. Gezdiler, dolandılar, artıħ ikindiye yaħın geliyor. Bir caminin ġarşısında baħtilar ki, hoca çıħı, ikindi zaman tamam olmuş, ezan-i Muhammediye'yi oħıyacak. Güle güle, bele az ġali helak ola. Minarenin başına gidiyi, orda ezan-i Muhammediye'yi oħıyi, bele yere

yendiği zaman minareden öyle bir ağlamak buni tuti ki, gözler sanki nehir kimi yaş ahi.

Padişah dedi:

- Allah Allaaaaaah! Başvezirim, bu ne hekimet, bu ne Sunullah? Bu gülmek, bu ağlamak... Burayi da yaz!

Orayi da yazdılar. Gezdileer, dolandılar, şehrin bi galabalik dört yol ağzında bahtılar ki, millet öyle toplanmış; sanki diyersen buraya haşır neşir sani bir gıyamet kopmuş. Bunlar yahlaştılaar toplumun içine, millet çekilince başveziri, padişahi gördiler. Millet yol açtı, içeriye bahtılar. İki gözden ama, dünya garanık çöğmiş ne dünyanın ışığını biliyiii, ne de dünyadan habari var. Boynuni eğmiş, gelen millet buna bi tokat vurıy. Millet geli hafızın boynuna bi tokat vuri. Gırh para, bir akçe veriler. Hafız elini açmış.

- Hafız al, hak!

Hafız kendi kendisine diyi:

- Guvvetli vurun, müstehak!

Padişah şaşti! Başvezir takibe galmış.

- Yarabbena! Bu ne hekimet, bu ne sır? Bunin boyni çelik midir? Bunin boyni demir midir? Bu gader gelen vuri, giden vuri?..

- Al hafız, hak!

Gırh para, bir guriş veri.

Hafız diyi:

- Guvvetli vurun, müstehak!

Padişah diyi.

- Başvezirim! Adil divan geldigi zaman bunların zülmuna garşılık Cenab-ı Hak bize ağır ceza verecek. Yaz, burayi da yaz!

Orayi da başvezir yaziyi. Çekiler, milletin içinden çıhılar, geziler, dolanılar bu şehirde bu üş sırta rastgelileer, bu üş zulma rastgelileer.

- Başvezirim!

- Buyur padişahım!

- Al, get baştan demirci ustanin yanina. Bu hakareti san kim yapti, bu nerden geldi, senin sırrın nedir? Devan, maceran nedir? Buni tek tek anlat. Eger doğrusuni gonusmassansa padişah senin durumun, vaziyetin görmüş; eger doğrusuni gonişmassan celletlar gelip seni cellathanaya alıp kelleyi,

- Evladım, götür bunu annen birini pişirsin kendileri yesin; birisini de pişirsin pirinç pilavi üstinde getir, men burada yiyim.

Oğlum apardı. Aparmaz oladi! Yemek seatına temizlemişler, pişirmişler biri kendileri yemiiiş, biri de pirinç pilavinin üstinde geldi. Olacak olur başvezirim! O gün meni ele bir iş sıhıştirdi. Bu haceti yapım, bundan sonra yemegimi yim. Ha buni yapım, ha bundan sonra. Arħa arħayaa tehir ettikçe, geriye birahtıkça, seat on ikiye ğader gecenin men çalıştım. Elimnen işi birahtım, ğapımı bağladım, yemegimi ğarşıma birahtım, men yemegime devam ettim. Gözüm de bele körüğe sari, duvarlara bañiyi. Allah terafinnan bahtım bir gıyamet ğopti, bir ateş, bir alav... Men dedim; sanki benim bu binanın içinde alav, ataş binayı da yahtı meni de yaħacak! Loħmam elimde ğalıp. O alav, o ataş ğayıb oldi, ordan bir kedi peydah oldi, geldi benim surfamin başında durdi. Men yemegimi yirem, o kedi bana öyle ahzarlar yapıyi, bele ğafayi salliyi, sanki menden yemek istiyi. Yahu, o dekka sanki diyersen; dünyada bir merhamet, bir damla yağmur benim üstüme düşmemiş. O bagirdi, men vermirem; o bagirdi, men vermedim. Heyvan öyle bir ahzar ediyor isti menden, vermedim. Tavugi yedim, bir kanadi ğaldiii, bir budi ğaldi. Kedi, kanadi elime aldım meni terk etti, getti körüğün başında duvara yaħlaştı. Bir guvvetli ses çıharttı; ordan bir alem ğopti, bir hazine açıldı! Bir, iki okka ağırlığında bir külçe altın düşdi. Elinen iteleye iteleye getti bana bele yanik yanik bahtı.

Dedi:

- Ey Allah'ın zalimi!

İnsan kimi Cenab-i Hak buna dil verdi.

- Hey Allah'ın zalimi, sende hiç Allah'ın merhameti yoħtur? Men patladım, helak oldum; men sabahtan sana seslenem, bana bir loħma versen, bana da bir but olsun... Sende hiç Allah'ın merhameti, hiç sende şefkat yoħ mudur? Al bu külçe altın san, kanadi bana ver Allah rızası için!

- Kanadi yedim, vermedim. Altın burada, kedi nereye getirecek? Budi aldım elime, budi alanda kedi meni terk etti, gine vermedim. Getti körüğün başında gine ğuvvatli bi seslendi. Oradan o alem ğayıboldi bir define açıldı, geldi döndi yanıma dedi:

- Merhametsiz, imansız! Ne ğadde acımasız bir ğulsun! Bu külçe altın senin olsun, o define senin olsun. Allah rızası için o budi bana ver, men helak oldum! Hazine çıĥ, külçe altın burada!

Budi da verdim, vermedi. Baĥti ki menden çare bulamadi, o külçe altını aldi ön eyaĥlarına ğaçirta ğaçirta. Men verdim peşine, ğavuşamadım. Götürdi körüğün başında dıvara bi seslendi, kedi ğayboldi; hazine ğapandi, külçe altın getti. Körüğün başından aĝliyorum, gelirem örsin kenarina, dönirem, baĥıram; o ki hazine açılmış, külçe altın içersinde. Ğaçıram güle güle yaĥalıyım, men giderem oraya ğapaniye. Menim bu kötü ahlaĝım, benim bu merhametsiz, bu zalımlıĝım bana oldu bu hestalik, şimdi men bunlarla uğraşıyım.

Dedi:

- Ustam, bu ğadde mi?

Dedi:

- Bu ğadde.

- Temam. Allahaismarladik, duadan unutma bizi ustam, ölmedikse görek birbirimizi, baĥalım sonu neye varıp ne olacak? Men padişaha gidecem.

Orayı terk etti, geldi. Geldi baĥti, bizim imam yine çıĥı güle güle ğaçı, az ğali helak ola. Orda duri saga, sola minarenin üst şerefesinden saga, sola baĥı. Aĝliyi; gözleri sanki ğan deryasına dalmış. Yeni aşağı, o aĥan yaşlar sıfatta iz yapmış.

Başvezir dedi:

- Esselamünaleyküm, hocam!

Dedi:

- Vealeykümselaaam, başvezirim! Buyur?

- Ne buyurum? Senin evin yıĥılmasın! Çıĥısan, gülisen helak olisan; yenisen, aĝlısan gözlerin ğan bürümüş. Padişah senin ahvalin görmüş, padişah meni göndermiş, netice neyse zulmi kim yapmışsa hak yerini bulmak için, deva neyse bana anlat. Anlatmasan kellen gidi.

Hoca dedi:

- Başvezirim, ne senden sakliyorum ne Allah'tan. Men çıĥtım bir gün ikinci ezan-ı Muĥammediye'sini oĥiyim. Gidirem, şerefeye çıĥıram. Çıĥtım

başımı ğaldırdım şerefenin üstünden, bahtım bir tavuk büyüklüğünde bir ğuş. Bunun üzerindeki tüyleri heppi diyesen; altın, amarat, yakut, mücevher kimi bele lepe lepe yani. Yarabbena! Bu ne hekimettir? Menim gözime mi görini?. Bu ne iştir? Bele bi heyvan dünyada kimse görmemiş, men de görmemişem. Ecaba canlı, cansız? Men bahıram; sağa bağı, sola bağı seyredi o heyvan. Yarabbena! Sen bana bir fırsat veer, men bu heyvani yaħaliyim, götürim millete gösterim. Bu nedir, neyin nesidir, ne meseledir? Men giderem heç ğaħmiyi, yaħlaştım yanına bele elimi uzattım, iki elimnen iki eyağını tuttum, darakladım. Menim elime sanki on tene ğayış vurdılar, kelepçe vurdılar, men ğaldım ğuşın eyağında. Ğuş meni ğaldırdı götürdi bi semte biraħti, o semt heç dünyanın semtine menzemi; öyle o ğadde gözime görindi, iki katli bir seray.

Yarabbena! Bura neredir? Ne meseledir? Bu ne semti? Kimindir?

Neredir? O seraydan bana bakire bir hatun ğız sesi geldi.

- Ey ben-i insanoğlı! Çıh yuħariya, gel yanına men seni isterim.

Aradım ğapiyi buldum, üst kata çıhtım. Bahtım bir bakire hatun oturiyi, Cenab-ı Hak sanki buluttan bir güneş zuhur edip o ğadde güzel, o ğadde nur! Men bi bahtım, bir deha baħamadım. Yer yerinde; men aklımı nerdeyse ğaybedecektim.

Dedi:

- İnsanoğlı, sen bilisen men kimem?

Dedim:

- Valla ya hatun, men bilmirem, sen kimsen?

Dedi:

- Men Peri padişahlarının ğızıyam. Babamdan müsade aldım. Men ben-i insanoğlınan evlenecem. Men de ğuşı gönderdim, geldi minareden seni aldı geldi. O ğuş değıl, benim meleklerimdir. Melek ğuş sıfatında geldi, seni ordan aldı getirdi buraya biraħti. Üş gün sabırlı olacaksın, nefesine hakim olacaksın. Dördüncü günü babamın emrinnen bizim peri hocaları gelip menle senin nikahın ğıyacaak, menle sen burada yaşıdıkça yaşıyacak.

Men özimi vurdım Şeytan'ın ğılincına.

Dedim:

- Gidem, valla men üş gün ğalamam.

Dedi:

- Baħ, nefsine hakim ol.

Dedim:

- Valla, ya hatun! Men üş gün de ğalamam, üş seat de ğalamam.

Bana israr etti, men heç ğabul etmedim. En sonunda men bele suratnan gettim boynını kucaklim, bastım göğsime. Öyle o ğadde ki, benim elime bi tene bele sert vurdi. Meleklere bagirdi, dedi:

- Gelin bi tenez bu iti nerden getirdiniz? Aparın, atın getsin!

Meleklerin birisi geldi yanima, biĝaç tene de ğılıçlı bele silahlı şeklinde.

Dediler:

- Tut eyagındaan!

Meni götüren gine oldi ğuş.

Dedim:

- Tutma!

Bana seslendiler, dediler:

- Seni ğılıçnan pare pare ederik!

Men ğorħımdan tuttum ğuşın eyagını, tekrar getti meni minareye biraħtı, ğuş geçti gittiii. Ağladım, yendim. Şimdi yuħari baħıram ğuş orda. Güle güle ğaçıram, derse; “Yedi sene beħle.” Yedi sene beħliyecem. Gidirim, ğuş ğayboli. Başvezirim! Menim de bu kötü ahlaĝım benim evimi yıħtı, işte bana bele etti...

- Bu ğade mi?
- Evet, bu ğadder!

Başvezir oni da, hocayı da yazdı. Gel zaman, get zaman getti baħtı gine hafızın boynına geleeeee giden yumruk, tokat vuriyi. Millet gine başveziri görince çekildiler geriii. Hafıznaaan başvezir baş başa ğaldı.

- Hafııııııız!
- Lebdiiir...
- Hafız meni tanıyisan?
- Ğurban! Men ne tanıyım. Dünyam ğarannık, gözlerim getti elimden.

Men seni ne tanıyım...

Dedi.

- Men padişahın başveziriyim.
- Evet, başvezirim!

Dedi:

- Hafız, padişah senin ahvalin görmüş, bu zülmü san kim getirdi? Nerden geldi? Devayı anlatacaksın, gerçeği söyleyeceksin. Gerçeği söyledin kelleyi gutarttın; gerçeği söylemesen sen artıh kellen gidi. Hak yerini bulmak için padişah meni göndermiş.

Dedi:

- Başvezirim, heç kimse bana hakaret yapmadi. Men ağır kervanım vardi. Elli, altmış, yetmiş devem vardi. Nakliyat yapardım; kervandım, bezirgancibaşidım. Geldim evime, heyvanlarimin gerekini yaptım, heyvanlar yere yılıdiktan sonraa, artıh ikindiye yahındi. Menim hatunum güzel bir ğahve pişirmiş, kürsi altımda özime çekirem, bi yandan da Allah'ım çigıram. Men sağa sola bi bahtım ki benim yanima bi kişi, benim hizama eyle benim mesafemi almiş geliyi. Geldi, geldi yanima. Men bele bahıram bunin üzine, sanki üzinden gözinden vaziyetinden nur tökili.

- Esselamünaleyküm!

- Vealeykümselam!

Geldi oturdi. Bi kürsi altına birahti benim hatunim, bi ğahve getti, pişirdi. O da ğahvesini içti.

Dedi:

- Ğurban! Men filan melmeketliyem.

- Evet, emirin mi var, istegin mi var?

- Men filan mağazalardan eşya almışam, yürüyecek senin katarın var, gel hakkımızı hesabımızı belli ettirek, sığınak Allah'ımıza gece yatak, sabah namazını gılak, ikindiye çekek gidek benim melmeketime. Hakkını da, paran da, pulun da alırsın. Sen çıhar gelirsın.

Bazar yaptıh. Bazarımız bitti. Mennen ğahti, veda etti. O da çekti gitti, bi handa ğalacak. Men ğahtım, ahşam heyvanların gerekini yemini verdim. Allah'ıma ğarşı namazımı niyazımı tanzim, ifa ettim. Men de yattım. Sabah çoğ erken ğahtım. Heyvanların bahımini, yemini yaptım. Abdestimi yaptım, namazımı gıldııım, katari çektim bunun dedigi ayni mağazaların ğarşına. Katari yühledik, devam ettim. Sabah gettik öğle, öğleden sonra ikindi... Yavaaaaaaş yavaş güneş ğayibolacak, bir ormana dahil olduuuuk. Ormanda biraz gettik, Şeytan geldi bana muhalif oldi.

Dedi:

- Yahu yeter! Sen nedir, bu katarin arhasına düşüpsen?

Dedim:

- Ya ne olacak! dedim.

Dedi:

- Yahu, bu adami öldür ginan! Kes, at ormana; başı bi yena, ceset bi yena cenavarlar yer. Bunun baratası gaybolur, gider; yorgan yiter, deva biter. Katari çevür, bu gettigin eşyayı bi mağaza aç. Bu katari da saat, eyagin at, eyagin üstinde ekmegin özen gazan, ye.

Buni galbime yerleştirdim. Geçtim ön devenin garşına dizginden tuttuum, bele çevürdüm. O Allah'ın nurli guli, yüzi gözi nurli gul dedi; bana dedi:

- Gürban, ey Allah'ın mümini! Sen niye geçtin katarin garşısına? Menim hayvanlarım burada yorilup. Men bu geceyi burada geçirecem.

Bana dedi ki o eşya sehabi:

- Allah rızası için! Burada heramiler vaaar, soyguncılar vaaar, azgıncılar vaaar! Hem benim canım gider hem senin canın gider. Çıhak bu ormandan gurtulağ, bi sağlama çıhak, Allah rızası için geçek, gidek. Harda istirahat alısan al.

- Gonişma! (Men bağırdım.) Gonişma! Burada olacağ.

- İyi, peki. Ey Allah'ın mümini sen bilin.

Katarları yıhtım yereeee, geldim gılcımı çektim, geldim bu adamin üstüne.

Dedi:

- Ey, Allah'ın mömüni sen ne yapısan?

Dedim:

- Seni kesecem! Kellen cesetten ayıracam, atacam ormanaa, seni cenavarlar yiyeceeh, men de katari çevirecem, alim gidim kendime bir ağır magaza açım, katari da satacam. Sağa, sola daha goşuşturmaktan, kaçmaktan men yoruldum.

Men öyle diyene gadder, dedi:

- Allah rızası için, benim canımı çocuklarıma bağışla! Bu eşyanın yarisi san, yarisi man.

- Olmaz, seni kesecem...

Dedi:

- Allah rızası için benim canımı çocuklarima bağışla! Ele bu eşyanın heppi san. Ele birah, men gidim

- Yoğ olmaz, seni kesecem...

Bele düşündi, düşündi... El atti cebinden bi mil çıkartti.

- O nedir, çıkarttin?

- Mildir, çıkarttim.

- E, ne olacak?

- Senin gözin çoğ acdır, men bu mili senin sol gözen çekecem, yer altının defineleri san görinsin. Sen benim canımı çocuklarima Allah rızası için bağışla! Get, heppisi senin olsun.

- Getir çek! dedim.

Getti, çekti. Yeraltının varlıkları görini. Şeytan man muhalif oldi. Yakut, zümrüt, mücevharat... Sağ gösterdim, onu da çeksin, onlari da görüm

- Sağ gözime de çek, mücevratlar daha kıymetliler çıksın.

Dedi:

- Men bu yaşımdan beri men Cenab-ı Hakk'ıma karşılık heçbir isyan yapmadım. Bağ yapma, etme, eyleme. Allah'a meni isyankar etme. Buni çeksem, senin iki gözin mehrum olur, dünyan san ğarannık olur.

- Yooooooh, olmaz. Sen yalandan diyiseen. Men senin başın kesecem.

Elini açtı Allah'a dedi:

- Yarabbena! Men bu zalımdan ğurtulamirem. Sen görici, bilicisen.

Getir sağ gözini!

Öyle sağ gözime çeker çekmez iki gözüm elimden getti, gün oldu bana ğarannık!

Man dedi:

- Hafıııız!

Dedim:

- Lebdiir...

Dedi:

- Dünya işiğ midir, ğarannık mıdır?

Dedim:

- Valla, dünya man ğarannık oldi.

Dedi:

- Hafız, men senin elinden ğurtulamadım. Men bu senin develerin çekecem, katarı aparacam melmeketime. Eşyami yendirecem, seyislere teslim edecem. Bu akçayı da senin ceben biraħıram, hakkın. Bu servet senin elinden gidecek, en sonunda dilenci olacaksan; şehrin dört yol ağzında boynun eğeceksen. Gelen sana bi tokat vuracak;

- Hafız al, hak!

Sen de de ğuvvatli bir:

- Müstehak!

Başvezirim bu bela bana burdan geldi. Kötü ahlağım benim evimi yıħtıı, meni buralara biraħtı. Şimdi gelen vursin, men müstehak olmuşım.

Bu üş işi, başvezir apardı padişahın ğarşısınaaa. Padişah incelediıı. Cellatlari yolladı. Demirci'yi, Hoca'yi, aldı Hafız'ı cellathanaya, kellelerini vurdi. Hak yerini aldııı. Bu meselem de burda bittiıı. Allah'a amanat olasınız. Allah iman, Ğur'anla cümlemizi hasıl etsin.

Muhittin Sadık

EK.38.DIRAL

Babalar demiş; “Her ağaç masa olmaz, her adam Hasan olmaz, her adam çalışıp Allah’ın velisi olamaz.”

Eski padişahlardan birisi, başvezir elinin altındadır, padişah bir yere seyahate giderken başvezir, padişah olarak tahta oturi. Gel zaman, get zaman eh, padişahımız bunca sene padişah etmiş. Oturi, düşüni kendi kendine.

- Yahu, bunca senedir, bu adam benim başvezirimdir. Başvezirim olmasına, başvezirimdir amma, aması var; acep bu ğadde zaman bu adam menden ne örnek aldı? Buna men sori sorsam da başvezirliğinin hakkı, hak midir?

Padişah, başvezirini yanına çağirdi.

- Başvezirim! Men senden üş sorim var. Madem bu ğadder zemandır bana sen başvezirlik yaptın; men de senden bi sori soracam. Baħım, sen menden bir örnek almış mısın? Bi tecrube aldın mı? Bi ibret aldın mı? Bana cevap vereceksin?

Başvezir dedi:

- Padişahım sor?

- Dünyada en şirin sevgili nedir? En çoħ koħu nede olir? En çoħ ğuvvat nedendir? Bu sorilari çözdinse kellen ğurtardın, çözmedinse kellen gidi!

Başvezir düşündi, düşindi; cevap veremedi. Başvezirin alemi o dakika değışti. Eskiden bizim bi hesteliklerimiz vardi, doktorlar da çoħ nadirdi, yoħdi. Bu hestalıktan ademi mezara; cenazalari mezara biraħırdılar. Başvezirin sanki rengi, menzi beti eyle bi sarardı ki, yedi senedir sanki bu ince hestalıgına ğapılmış...

Başvezir dedi:

- Padişahım! Bana bir müsaade ver, men bi dişariya çıħım, beyle sağa sola bi gezim, biraz ğafami toparlim, gelim.

- Get. Çıħabilirsin, serbestsin.

Ama, aması var burada. Padişahın ğizi, bi şehzade; on yedi on sekiz yaşında bir ğizi var. O ğadde akilli, o ğadde zekası ğuvvatli, Allah’ü Teala çoħ vermiş buna.

Beyle başvezir, çıhtı dışariya; ama bunalmış, perişan, pejmür durimda, alemi değışmiş.

Padişahın ğizi, şehzade dedi:

- Başvezirim! Ne oldu san? Alemin değışmiş senin, sen niye bu hale gelmişsin? Niye bele bunaldın?

- Şehzadem! Baban menden bu sorıları sordi. Men içinden birine cevap veremedim. Can ğorhusudur, can da şirindir. Heç bulacak ğadder dağıtacak ğadder de benim ğuvvatim, zekam, aklım yoĥdur. Ne yapalım?

Canana can katmak sevapmış derler...

Cansız canan olur mu, bühtan iderler,

Dili yoĥ heyvanın, ğurban ederler!

Kendi canın ğurban veren olmamış!

Can şirindir. O şehzade ğız var ya...

Dedi:

- Başvezirim! Sende bu ğadde senedir babamın emrin altında ne ibret almışsın ne bir örnek almışsın ne bir bilgi almışsın! Bu sorılardan da heç basit bir sori yoĥ. Men sana diyim buni, get kellen ğurtar!

- Şehzadem! Allah rızası için, bana bu yararı yapsan benim kellemi ğurtarsan, sebep olsun... Çolugum var, çocugum var, dünyam var...

- Yahu, başvezirim! Aklın başına topla, men sana soriyi çözürem, get babama söyle, ğurtulursun. Baĥ başvezirim, dünyada en çoĥ şirin sevgili, ğarınan ğocanın akli; birbirine annasalar, dinneseler heç bundan daha şirin bi şey yoĥdur. En çoĥ koĥu ekmektedir; şeherin bu başınnan pişse öbür başınnan gider. Dünyada en çoĥ ğuvvatlı de beygirdir. Ne ğadder ğuvvatler yapılsa beygir üzerine yapılır. Bunun açıklaması bu. Bu soruların cevapları bu.

Başvezirin akli, canı başına geldi. Ğapıyı döĝdi, getti padişahın mekamina, serayına. Padişah, başvezirin tıkatını çekti.

Dedi:

- Yahu, başvezirim! Sende beyle bi bayram sevinci var! Bi şeyler buldin sen?

- Buldum padişahım, men buldum!

- Menim sorularimin cevabını söyle.

- Padişahım, en çok garının gocanın akli, fikri... Birbirinin halından bilise birbirini anarsa en çok bu dünyada şirin sevgili odur. Orda huzur olur. En çok koğu ekmekdedir; şeherin bu başından pişse yel eserse öbür başınna gider. En çok güvvat de beygirdedir. Beygir üzerine de güvvatler yapılır. Dava bu.

- Aman başvezirim! Nerden bu akli buldun? Bu manayı, mantığı nerden buldun?

- Padişahım, senin şehzade gızın buldu.

- Çığırın benim gızımı!

Seslendiler gıza, vezirleri çıktı.

- Şehzadem, gel baban seni çağırı.

Şehzade geldi, aslan kimin padişah babasının karşına dikildi.

- Padişahım emir buyur! Meni istemişsin.

- Gızım, bu fikri başvezirime sen mi verdin?

- Bu soruları men çözdüm, başvezire men didim baba.

- Ha! Peki, benim senden bi sorim var; yalnız üç sefer soriram ha! İşini yanlış yapma, başına bela açma! Soriya doğru cevap ver.

- Peki baba, sor.

- Gızım, evi kadın mı yapar, erkek mi yapar?

- Baba, kadın yapar.

- Bah, tehlikeye girdin! Kadın mı yapar, erkek mi yapar?

- Baba, elli sorsan kadın yapar.

- Kadın mı yapar? Sen benim anama ağlıyasan! Men seni evlat defterinden silip seni yollatacam vezirlerle. Bağdad'da Dıralar var; o gadder tembeldir, uzanırlar beyle meyve ağacının altına, ağzını açar, düşse düşü, düşmese acından gâli. Men seni yollayacam Bağdad'a, bir Dıral'a verecem. Öldün mi, galdın mi, sürindin mi... O meni alağader etmez. Get ev yap; bahım, madem kadın yaparsa kadın yapar! Get, yap.

- Emir buyur, padişahım! Sen babasin. Nereye yollasan serbesttir. Men sana isyan yapmıyorum. Men Allah'ıma karşı tevekkül edecem.

O yoĥ mudur, o! Dıral'ın ocağı delinmesin! Padişah öler, fermanı ğalır; yiğid gider, nami, şani söylenir; cami yıhılır, mehrap söylenir. Elde bulunan, beyde bulunmaz. Ama, aması var; iki aci deva var. Doğan çocuk ağılar, ölen insan ağılar; akıbet ölümdür, ağlatacak. Bir gün güldürse ğırĥ gün güldürüp ağlatacak. Dünyanın usulü bele.

Zengin istediğini yer, fakır da ne bulsa onı yer. İlahiyat; boyun eğer, o, bulduğunu yer. Yoĥ mudur, hezineden, sağdan soldan, deniz ellerden, suyu göllerden... Padişahın ğızı hazırlığını yaptı. Altınını, amaratını, özini attan tutti. Zaten padişah emir veri ki, bu iş olacak. Efendim, ğız kendisini epey tedbir, tedarikini yaptı. Ğaĥti, padişah dört tene veziri görevlendirdi, başvezire ğızını teslim etti.

- Doğri Bağdad'a gideceksiz. Dıral soracaksınız, evini bulacaksınız, evinde Dıral'ı göreceksiz. Buni da bıracaksız Dıral'ın yanına benim bu ğızımı. Ölüür mi, ğalır mı? Bundan geberir mi! Artıĥ, benim evladım değıl. Madem ğadin yaparsa ğadin yapar!

Ğaĥtılar, at sürdiler, meydan verdiler. Eskiden vesait yoĥdu. Vesait bi beygirle attı. Sürdüler ati. Gel zeman, get zeman Bağdad'a gettiler, yetişdiler. İki üş tene Müslüman yanına gettiler, sordılar.

- Dıral varmış burada, Dıral'ın evini tanır mısınız, Dıral olan yeri bilir misiz?

- Yahu, Dıral'dan ne çoĥ! Ğıyamet kimidir burada!

Gettiler, dolandılar, yimeĥlere baĥtılar, bir kat kimin derme çatma, kolugun içinde.

- Aha, burada bi Dıral var, ğıyamet kimi! Anasi, sağdan soldan yimeĥ getiri, o da sert yemeĥ yemi.

O da:

- Pilav milav, bulgur bi şey yemi, dedi.

Çorba yaptı, agzı boğazına işte ğalıp yerde uzanıp ğalıp. Dıral'ın anasi, nene çıırtı; sağa baĥtı, sola baĥtı, bu adamlara baĥi, özine söyledi.

Dedi:

- Ne sorisan?

- Nene, neyin var?

- Vallah, benim bi Dıral oğlum var, başka kimsem yoĥtur; Allah'ım var.

- Nene, biz Dıral'ı görebilirik mi?
- Yahu, niye görmeyesiz? Parasızdır ğardaş, gidin, görün içeriye.

Gettiler, bahtılar; iki metre boyunda uzanıp Dıral; Erap. Gözler hevaya beyle çaki, ğayreti gelmi, gücü yetmi ki.

- Nene!
- Nedir, yavrum?
- Baħ, bu padişahın ğızıdır. Padişah ğızına sori sormuş, sorinin cevabına, padişah ğızını yolladı. "Bağdat'ta Dıral bulun!" dedi bize." O Dıral'a veceksiz, aile olacak, siz geleceksiz," dedi bize.

Nene dedi:

- Vay! Menim torpaħ başım ola! Menim oğlum beyle bir oğuldur ki...
- Nene, itiraz yoħ! Aha! Biz biraħtık, gidiyoruz.

Teslim ettiler o eve. Efendime söyliyim, yendiler, geldiler padişaha yetişdiler. Bizim padişahın ğızı, şehzade, ğaldı orda. Bi gün, iki gün...

Dedi:

- Nene, gel buraya. Al bu ğadder üş altını, get bize yimeħ, içmeħ, malzeme, yir, yataħ... Bi de kasaptan et alırsın, etten başka da bi de bi tene sığırın derisinin üstinden bi öküz ğuyruğı kesersin, getirirsin. Bi de yarım kilo nal çivisi man getir.

Nene, o yaşıta başta altının sesini duyunca, nene beyle oyni! Kör olsun yoħsulluğı! Aslan olsan, yoħsulun ğanadi ğaħmaz. Nene getti, şahlandı, can geldi ğafasına. Getti, ğız ne dedise hepsini aldı. Gönderen Allah gönderir. Ğurban olım tipiye, vurdi, getti ğapiya. Hamalın arħasına verip hemmal aldı, geldi. Bi de bi ğuyruk alıp deve derisi üstünden kesdi. Çiviye de almış.

Ğız dedi:

- Nene, sen al oğlun, çorba morbasını yap. Men biraz beyle uğraşacam.

Bir köşeye girdi. O çivileri olduğı kimin bu yandan vurdi, o öküz ğuyrugunun bi yandan sağa sola bu padişahın şehzade ğızı, yedi gün, bu çivileri çahdıhtan sonra, yedi gün, bu deriyi, bu ğuyruğı biraħtı güneşe. Sonra yola yaħın esbablarını yıkadı, bi ip attı, serdi üstüne.

- Nene!
- Ne? Nenen san ğurban olsun!

- Nene, sen benim elbiselerime bah. Hırsızlar gelir, aparmasınlar. Men oğlunun çorbasını yapacam, aparacam, daha senin görevindir.

O davar derisine, guyrugga çağan çivi, o guyrugu da sarıp. Çorbayı yaptı, çorba bitti. Pişirmesi bittikten sonra ğablara birahtı. Getti Dıral'ın ğapısını iteledi, girdi içeriye. O yemek tabaqlarını, çorbasını birahtı, getti eyagınna. İki tene...

- Dıral, ğağ çorban orda, iç.

Ha Dıral'a vurursa ha köpege vuri! Atti o guyrugu, çatinın arasından çıkarttı. O çivilerin her birisi, bi ilan ağusi kimi sanki kusilar. Dıral'ın bi tene bi yanına, bi tene bi yanına. Dıral, canının acısından ğahtı, beyle çömeldi, durdu. Bi tene daha... Dıral ğahtı ayağa. Bi tene daha!

- Padişah ğizi, meni öldürme! Men ne istesen yapım.

- Get, orda çorbayı iç.

Dıral ğahtı.

- Dıral, hırsızlık yoh, yalancılık yoh, halkın haramını yemeñ yoh! Çarşıya gideceksen, iş arayacaksan. Çalışacaksan, çabalayacaksan.

Ğız dedi, ğalbinden:

- Men Dıral'ı edecem padişah, babamı da çığıracam onun eyagina. Men de Allah'ımdan isterem, bu vaadi yapmışam, o vaadi yerine getirecem.

Eskiden katar vardi, kervan vardi, develer vardi. Nakliyat hep kervan, develernen olurdi. Dıral getti, gezdi, dolandi şehri sağa sola... Ğuvvatlı adam. Ğahtı, bi bezirgancının yanına getti.

- Meni çoban tutmazsınız? Seyiz yapmazsınız?

- Yahu, bundan ğolayı ne var! Sen ğuvatli adamsan. Senin kimi adamlar bize yarar. Senin aylığın işte vereceğim, sefer sefer gidip döneceğiz.

- Ağam, sen mana müsaade ver, men gidim evde hanımı görüm, gelim; anamı görüm, gelim. Ne dersen men senin sözün ğabul edim.

- Git, dön, gel.

Geldi, yetişdi ğapiya. Padişahın ğızının, o köşkün içine girdi.

Şehzade ğız dedi:

- N'oldı Dıral?

- Bi bezirgancı meni isti, seyis isti; katara gideceğik. Bu ğadde de akça veri.

- Get, durma.

Dıral getti, bezirganbaşının yanına.

- Selamünaleyküm!

- Aleykümselam!

Yühlerini tuttılar, sefere çıktılar. Gidiler, uzun yol gidiler. Eyle yerler var ki, efendime söylim, rampa, yoğuş... Get, gide gide bi yol gittiler. Gittiler bu katarı nefes aldılar, yühleri yıhdılar. O geceyi orda geçirecekler. Allahü'l-Alem, Allah'ın yarattığı ğullar tarafından bi ğuyi ğazılmış. Başka ğuyi yoğ, ğaynayan su yoğ. İşte oraya yendirecekler, o ğuyinin içine

- Bizim ğablarımızı, tulumlarımızı orda doldurturun sen.

Dıral'ın habarı yoğ, ğuyıya yenen öli, gidi. Dıral'ı gettiler, kemer attılar, yendirdiler ğuyıya. Doldırdı, verdi. Doldurdi, verdi. Dıral çalışırken bahti, ordan, yuvadan bi zehirli ilan çıktı, geldi. Beyle ağzinnan her terafı beyle zehir. İlan, sağa sola beyle Dıral'a bahti. Arhası sonra bir süt beyaz bir ilan daha geldi.

O zehirli ilan dedi:

- Dıral! Dıral! Menim bu örtim mi güzeldir, sen mi güzelsin?

- Yahu, men desem bi şey, ğaçacak yerim de yoğ. Valla, tevekkül Allah! Men bunun en iyisi methini verim, belki elinden ğurtulum.

Dedi:

- Örtin ne ğadde beyazsa senin ğanın şirindir, sen güzelsin!

- Dıral! Buraya gelen canli, benim elimden ğutalmazdı, men zehirlerdim; ama senin bu dilin seni ğutaldi. Sen burda dur, men gelim.

Ġurban olduğum Allah, verdimi verir! Dingo'nun bağında da verir! Beñledi, bu geldi ama; zehirli ilan. Bir mücevharat daşı getirdi ki, ğolay ğolay her ğuyumci veremez.

İlan dedi:

- Dıral, bağ! Buni sağında solunda sağla, senin bu daşın var yol, o katardan fazla, üş katı katar alırsın. Hep sen bil, Allah bilsin, bi de padişahın ğızı. Aranızda bu ğalacağ, padişahın ğızı hesabını bilir. Heç gösterme, ahan ğuloğlu! Ġula hiç göstermeyecen. Seni de affettim.

Bunnar da bekliyiler, hani Dıral suları versin. İp yendirdiler, Dıral'ı yukari çektiler. Dıral daşı ğoltuğunun altına gizledi, ne görmüş ne de almış kimi.

Efendim, gettiler kervana, yettiler şehirlerine. İşlerini, yühlerini teslim ettiler, yüki alıp geri döndiler. Gel babam, get babam gene döndiler, geldiler Bağdat'a yetişdiler. Orda yühlerini yendirdikten sonra, Dıral dedi:

- Ağam, benim hesabımı ver, men gidecem. Men gelmirem daha.
- Oğlum, etme eyleme! Sen bana söz verdin. Sen güçlü adamsan...
- Yoğ ağam, benim hesabımı ver, men gidim.

Ağa, nettise kervana Dıral'ı daha çeviremedi. Akçasını, hesabını ağadan aldıktan sonra, eyle geli ki, beyle yıldırım kimi. Geldi, yetişdiler koluga. Ğapıyı döğdi. Padişah ğızı çıhtı.

- Dıral, nettin? Geldin sen? Çoh sende bi alamet var, sen çoh keyifli gelisen!

- Padişahın ğızı! Allah'ımız bize vermiş, heç sesini çıhartma.

Çıharttı mücevher daşını, verdi.

- Heç sesini çıhartma! Durum beyle beyle. Allah'ımız bize verdi.

Hadiseyi de anattı.

- Dıral, şimdi artıh usta getir.

Padişahın ğızı güzel bi seray; o zamanın en birinci serayı; beyle padişah serayı kimin bir serayını ğurdi. Para ne yapmaz; bi senede yapani, bir ayda yapar. Para ne yapmaz?! Efendim, eyle bi ğuvvat verdiler ki, bir ayın içinde eyle bi seray yaptı ki, hele Dıral ne berber görüp ne tıraş olup; pejmur, perişan... Padişahın ğızı, bunu götürdi, banyosunu yaptırdı, berberini yaptırdı, bir padişah elbisesi geydirdi, bi taht ğurdi, Dıral'ı içinde. Beyle gelen giden ğullar... Padişahın serayına menzer bir seray, hele fazla. Herkes orda seyrediyor.

- Yahu, biz bu Dıral'a şaşdık, bu ne meseledir? Bu ne devadır? Bu nerden geldi? Yahu, bu yerinden ğalhamidi?!

Dıral'ı etti bi padişah. Bi taht ğurdi, taci birahtı başına. Ğahti, ğaç tane efendime söylem, vezir bunin etrafında. Bilirkişileri getti, düzdi. Ğahti, padişahın ğızı, dedi:

- Şu ülkede, filan padişahın, filan ğonağına gideceksiz. Bağdat'ın padişahi, seni davet edi ğırh tene vezirinnan beraber. Vezirnen geleceksiz.

Ho! ettiler, ğahtılar, mindiler atnan iki kişi. Gel zaman, get zaman bizim padişaha ğavuştılar. Serayın ğarşısında durdılar. Seyisler, bunnara beyle

bahtılar. At matlarını aldılar içeriye. Padişahın serayına çıkarttılar. Selamlaştılar, oturdular. İmameyi çıkarttılar, padişahın karşısına birahtılar. Padişah aldı.

- Bağdat'ın padişahi, seni davet etmiş ırh tene vezirinnan beraber. Geleceksiz, filan dakkada, filan seatte sizi beñliyi, geleceksiz.

Ğahtılar, bunnarin çaylarını, ğahvelerini içtiler. Bu ikisinin orda vezire gettiler, verdiler, ikramlarını yaptılar. İki günde burda misafir oldular, ğaldılar. Bunnar da tedbir, tedariklerini yaptılar, güzel mindiler.

Ey efendim, vesait gene beygirdi. Herkes beygirini bindi. Padişah ğarşıda, başvezir sağında, ikinci vezir solunda. O işçiler delil olarak at sürdiler, meydan verdiler, gettiler, yetişdiler Bağdat'a.

Ama, burada bi ama var, amasi var. Dıral'ın serayı içinde bi örti çekmiş, beyle bölüm yapmış; ayni padişahın oturan mekaminin ğarşısında. Hazırlık yapmış, aşçılarinnan, hizmetçilerinnan, görevlilerinnan yemeñ memegi her şeyi hazır edip ırh vezir, padişahnan beraber geldi, bu serayın ğarşısında durdi. Bir gısmi millet tören yaptı, bir gısmi atlari, beygirlerini içeri aldı. Tımar, arpasını, semanını verdiler. Padişah, çıktı seraya. Bahti, bi padişah oturur. Padişahın ocağı delinmesin! Dıral'ın cendegi iki padişah ğade var, hele iki fazla. Ğız da perde arkasında. Padişah bañi, beyle bañi, utani. Efendim, selamlaştılar, merhabalaştılar, oturdular. Yemeñler ğarşıya geldi, yemeñlerini yediler, ğahvelerini verdiler. Ğarşıya gelende padişahın ğizi, şehzade, bele perdeyi açi, ara sıra bañi; padişahın gözi düşdi. Bahti ki, ğızın simasi, sıfatı, başi, öz ğızına menzi.

Diyi:

- Şimdi, öldü, gitti elese...

Bu, artıñ umıdını kesmiş, ğızın babasi, padişah.

Dıral dedi:

- Padişahım, senin adaletin nasıldır? Sen benim ğarima devamlı bañiyorsun?

Diyende ğız perdeyi çeñdi, ğız da bağırdı babasına!

- Padişahların adaleti bele midir? Padişahın hanımına bañarlar?!

- Ya hatun! Men bi ters iş yaptım. Yolladım gızımı buraya, beyle beyle... Senin sıfatın, aynı benim gızıma bahsan, benim cigarlerim dağlanmış, içerim zeher doldı.

Gız, ıhtı perde arasından geldi.

- Baba! Evi ęadin mi yapar, erkek mi yapar? Bağ, men senin ęızınım, senin canın ciğerinim. Bu da Dıral'dır. Dıral'ı padişah ettim. Senin eyağına men de vaadimi yerine getirdim.

Padişahnan ęızı sarıldılar birbirine. Efendim, gönüller şad oldu. Menim meselem de burda sona erdi. Efendime söylim, Allah'a amanat olun! Cenab-ı Hak, iki dünyanızı mamur etsin.

Muhittin Sadık

EK.39.KÖPEĞİN İDAMI

Zeman zeman içinde, ğalbur seman içinde... Deve dellehlik eder eski hemam içinde... Hemamcının tasi yoĥ, külhancının baltasi yoĥ, ğocakari hemamdan gelir, heĥbir ŗeye faydasi yoĥ... Laĥdan luĥdan, yaptim bir kaftan, eyi olsun, sitar olsun diye; yaĥalari ğarpuz ğabugi, dügmeleri turptan. Tosbaĥaya vurdim palan, yedi yerden ĥekdim ğolan, bu sözde olmaz yalan...

Eski zamanlarda, eski padiŗahların birisi baŗvezirinnen geziler köy kent geziler. Bunnar kırsal kesimde giderken baĥılar ki, bir rampa yerden bir süri ğoyin otliyi. Ğoca bir ğaya da var. Ğayanın dibinde de ĥoban ğavalini ĥaldıĝı zeman, sanki tabiatın gülleri, ĥiĥekleri yas tutmıŗlar. Ele bir ğaval ĥalıyor ki, daĝlaaaaaar daŗlar bütün zara geliler.

Padiŗah dedi:

- Baŗvezirim!
- Buyur, padiŗahım.
- Bu ĥobana bir derdini, hesabını sorak, baĥalım. Ecab bunun derdi, devasi ne? Bu ğaval bu daĝa daŗa bele zar salmıŗ, intizar ediyor.
- Oldu padiŗahım, emir buyur!

Gettiler bu ĥobanın yanına. ĥoban ğavalı biraĥtı, ğaĥtı eyaga. Padiŗah beyle saĝına solına baĥarken baĥtı; ĥoban köpegini tutmuuuŗ, ğayanın arasına zopasını bele yerleŗtirmiiiŗ, ipini atmiiiŗ köpegi idam etmiiiŗ; köpek ipte, canını ĥıĥatmıŗ. Oturmuŗ aĝııııııı aĝır ğavalini ĥalıyor; daĝ daŗ sanki zara gelmiŗ.

- Esselemünaleyküm, ey Allah'ın mömini, ĥoban!

ĥoban ğaĥtı bunnarın durumuna, vaziyetine.

- Vealeykümselam, padiŗahım! Sen benim baŗım gözüüm üstüne gelmiŗsin.

Bunnarın ziyaretini yaptı.

ĥoban dedi:

- Padiŗahım! Allah rızası için benim bir ikramım var, sen ğabul et.
- Ey Allah'ın mömini, ne ikram yapacaksan?
- Size ancak ğuvvatım yeter, bi süt piŗirem verem, baŗka bi ikramım yoĥtur. Sen buni ğabul et, Allah rızası için.

- Temam çobanım, ey Allah'ın mümini men seni ğırmam.

E, eski padişahlarımızda adalet ğuvvatlı, Allahlarına, Ğur'anlarına baĝlı. Oturdılar o ĝayanın k lgesinde. Çoban ĝaĝtı, ĝirdi s rinin içine. Bir ĝoyuni almış ĝarřına; çobanın yanında duran ĝoyın var, yatan ĝoyın var, otliyp duran ĝoyın var, bi ĝoyını salmış ĝarřına. Ğoyın şimdi ĝa ı o başa, çoban o yene edi tuta, ĝoyun ĝa ı öbür başa. Yarım seate yaĝın bu bi tek ĝoyını govaliyi. Gecden geç bu ĝoyuni tutti, getti saĝdı. Getti, ĝabını ĝařıĝını neyse. Onnarın içinde pişirdi.

Yalınız padişah dedi:

- Başvezirim! Bu bi ĝoyının peşinde bu ĝadde ĝa tı, bunda bi sır var, bunda bi hekimet var.

Dedi:

- Padişahım! Men de eyle seziyorum!

Padişah söyledi:

- Ey Allah'ın m mini çoban! Sen bu ĝadde o heyvana eziyet verdin.
- Padişahım! Dünya servetim, benim varım bir tek aha bu ĝoyundur.

Men kimin malınnan sana ikram edim? Allah'ın adil, uli divani var. Bu Allah'ın adil, uli divanında menden bu hak, hesap sorılır. Kimin malına men, san eyilik yapam. Men onnara ĝariřamam. Kendi malım, bi servetim budur; buni saĝdım. On ın saĝa sola ĝa tı.

Dedi:

- Temam, Allah hiyrın ĝabul etsin!

Çoban dedi:

- Allah, Peygamber senden razi olsun.

Padişah dedi:

- Sen bu köpegi niye idam ettin?

Dedi:

- Yo , padişahım senin onna işin yo tur... Aĝzan niye aldın? Bi daha söyleme. Onun devası, aĝırdır, kapalıdır. Geldin, ikramını aldın. Ğalben geldi, aĝzan geldi bi sordun, bi daha sorma. Menim senden padişahım ricam budur.

Allah Allaaah! Padişah endişede ĝaldı...

Padişah dedi:

- Yarabbena! Bu ne devadır, bu ne meseledir, bu ne maceradır? Yahu men bunun hestasi olacam.

Ğahtılar, ayrıldılar, çıhtılar. Gez, dolan geldiler gene şehre, çıhtılar gene seraylarına.

Padişah dedi:

- Başvezirim! Allah rızası için, men bunun ölüsi olacam, ya nidek?
- Vallañi padişahım, eyle ğapıları bağladı, kesdi, dedi; “Bir ağzına geldi, bi deha ağzına almayacaksın. Bunna işin yohtur senin.”

Padişah get, get... Bir ay, iki ay, üç ay... Padişah günü günden eriyi. Gettikçe düşdi yataga.

- Padişah perişan oldi, nedek?

Millet yıhıldı.

Padişah dedi:

- Ğağ gidek. Çobana gidek, çobani getirek.

Ğahti, gene özine, başka bi vezir o gece at mindiler. Sür babam, get babam... Gettiler köyi buldular. Köyin böyüğü kimse, muhtari kimse sordılar, sual ettiler, onnarın evini gösterdiler. Çıhtılar ğarşıya bunnarı güzel bi törenle ğarşıladılar, usli oturdılar.

- Selamünaleyküm!
- Vealeykümselam!
- Sizin bu köyde bi çoban var?
- Evet, ğoyuni yeni getirmiş, ğoyunlar sağılacak, çoban da evine gidip.

Çobanı gettiler evinden, o evin sağıbi muhtar adam yolladi, çığirdi. Geldi çoban, selamlaştılar, oturdılar.

Başvezir dedi:

- Çoban, men filan padişahın başveziriyim. Serayımız İstanbul'da, hükmümüz orda. Padişah seni isti.

Çoban dedi:

- Man bi seat ğadde müsaade ver.

Çoban müsalesini aldı. Ğoyuni teslim etti. Döndi, geldi!

Dedi:

- Başvezirim, bir padişahın emrini girdin mi Allah'ın emrini girdin. Men hazıram, gidek.

Ğahtılar, görıştiler, vedalaştılar. Atlarını mindiler. Sür babam, get babam... Geldiler, yetişdiler gene İstanbul'a. Padişahın serayının ğarşısında yendiler. Padişah da bi ğün, iki ğün, üç ğün...

Diyi ki:

- Yahu bu, bugün çıhsın gelsin...

Buni çıkarttılar, padişahın tahtına. Padişah hestaaa, pejmür durumda. Millet aldı eraya söylediler büyük adamlar, vezirler.

- Yahu, Allah rızası için! Bağ, padişah onun hestallığı tutmuş. Eyle hestallığının aşkına! Hazine istiyisen, define istiyisen, ne istiyisen... Senin dileğin yerine getirek.

Dedi:

- Ğardaşım! O devayı ğapatın. O deva olmaz. Oni men size baştan demişem; onna işiz yohtur.

Çobani gene apardılar bi misafirhanade, yemek memegini verdiler. Başveziri aldı yanına, yığıldılar.

Padişah dedi:

- Başvezirim, ne düşünisen?

Dedi:

- Valla, benim düşüncem, bi şey var orda, eger senin müsadem varsa men san diyim. Eger bana gazap yapmasan, bana gücenmesen, men diyim!

Dedi:

- Ne disen di, ğabul edecem.

- Senin on yedi, on sekiz yaşında; şahzeden, bi ğızın var gül yaprağı kimin. Biz buna varak, banyo manyoya girdirek, üstini başını değıştikten sonra, saçını yaptırak. Giydirek adamakilli, ğılık-ğıyafeti her şeyi yerine gelsin. Eyle bi alim çığırak. Gelsin, bunnarın nikahını ğıysın. Buna bi düğün, nikah çabuk yapak. Ağışam çoban içeri girdiğı zaman, ğız neticeyi burda alır. Bu deva belki bele; yoğsa bu çoban demez, uğraşmaz.

- Hay hay! Men buna razıyam başvezirim yap, nideceksen yap.

Tedbiri, tedariki yaptılar. Bi imam çığırdılar. Gettiler padişahın yanına, imam bunnarın nikahını ğıydı. Bi ayda, iki ayda, üç ayda düğün yapana ğadde buni bi heftanın içinde tamam ettiler. Zıfah ağışami oldu, çobani verdiler içeriye. Çoban içeri giren zaman, padişahın ğızı ğarşı ğarşıya...

- Çoban, Allah'ını Ğur'an'ını peygamberini seversen babam bunin ölüsi olacağ, gel o köpeğin hesabını, manzarasını aç, açtıktan sonra, sen benim oldun, men senin oldum dünyada.

Dedi:

- Sen bu devayı benim ğarşımda ğonuştın, sen oldin benim anam, bacım. Sen get, yukarda yat; men aşağıda yaticam. Ğapat bu devayı, ğapat.

Padişahın gözi yoldaaa. Ğız bundan bi netice alacak, padişahın yanına bu menzarayı çözüp gelecek. Seat sekize ğadder ğaldi. Padişahın hanımı getti, ğapiyi döğdi. Çoban buni gördi, çığdı dışarıya, ğız geldi ğarşıya.

Dedi:

- Yavrum nettin? Derdimize bi derman buldun mi?

Dedi:

- Ana! Allah bunin belasini vermesin! Men bunin aşkına... Babam bu hestalignin ölisi olacak. Bu manzerayı açmadı, söylemedi. Dedi; "Sen benim anam, bacım oldin, sen get yuğarda yat, men aşağıda yatım." Heç eli elimize degmedi.

Haber getti padişaha. Padişah düşdi, bitip, ölip ölecek! Aldılar buni eraya.

Dedi:

- Kellen gidecek! Ya buna bi çare bulunacağ. Melmeketin padişahi öliyi...

Çoban dedi:

- Meni çoğ aziz ettin. Gidin padişahıma, on gün padişahlığını versin. Bi şey istemirem. Önce padişah olacam, ondan sonra menzara açığlim.

Padişaha haber verdiler.

Dedi:

- Bi sene verim, bi seneeee... Bi sene padişah olsun, hepsi o olsun, macerayı anlatsın!

Ordan döndiler, geldiler.

Dedi:

- Götürün, birağın tahta.

Çoban dedi:

- Bağ, padişahın damadı oldum.

- Gel, artıh çıh tahta, ğırh tene vezir senin emrinde.

Taci ğoydi başinaaa, padişah elbiselerini giydiii, ğıyafetini; oturdi tahtın üstinde.

- Başvezirim! dedi çoban.
- Buyur, padişahım, dedi başvezir.

Hani çoban padişaktır...

- Sen burda otur, men bu şeheri bi gezim, gelim. Yarım seat, bi seat men bi gezim, gelim.

Beyle bahtı başvezire, başdan dırnaga hoşına gelmedi çobanın. Çıhıdı çarşıya, gezdi, dolandi, getti bi ğuyumciyi buldi.

Dedi:

- Bana bi Ermeni haçı yapacaksın. Çoh güzel, bi Ermeni haçı. Nedir fiyatı?

- İki altın.

Ecale o ğuyumci yaptı, beyle onin isteginden fazla yaptı. Çoban getti. Sardi o haçı, ğoydi cebine. Verdi ğuyumcinin ücretini, çıhıdı geldi, çıhıdı seraya gene. Başvezir tahtan yendi, oturdi. Bir gün, iki gün, üç gün... Bu vezirlere bahtı; heç kimsenin sözi adalet sağlamıy, birbirine hoş gelmiyip.

Dedi:

- Başvezirim!
- Buyur padişahım!
- Men ayrı bi odada oturacam. Baştan siraya salacaksın, vezirler birer birer benim yanına gelecek. Beş, on dekka ğonuşacam. O vezir gelip oturacağ yerinde, öbürsi gelecek, ğırhını beyle değışik değışik gelecek.

- Emir buyur, padişahım.

Padişah getti, ayrı bi göz odada oturdi. Baştan bi veziri yolladi.

Dedi:

- Bağ, men Ermeni'yem. Haç mende, yetki mende; eger hayınlığınız varsa söyleyin, şimdi padişah benim.

Bunnarı tecrübe yaptı. Ğırh veziri tecrübe yaptıhtan sonra, gizlisi saklisi çıktı. Hepsinin ismini de yazdı oraya. Asli Ermeni sülale gidiyi. Bunnarı adamakıllıiii bir tecrübe yaptıii.

- Gelin, gidek yerimize oturak.

On gün tamam oldi.

Dedi:

- Padişaha habar verin, padişah gelsin tahta otursın, men tahttan yenececeğim.

Vezirler guruldi, oturdi.

Dedi:

- Padişahım, sen kaç senedir padişahsın?

Dedi:

- Men iki, üç devir padişahlık yapmışam, belki otuz sene olup...

Dedi:

- Sen bu melmekete adalet ne sağladın, ne yaptın?

Dedi:

- Menim adaletim var!

Dedi:

- Hayır, senin ne adaletin vaaar, ne bir hikmetin var! Men senin kimin olsam, heç padişah olmam. Al işte kağıt! Aha, senin yirmi tene aslın Ermeni'ye gadde geli. Sen bunnari aldığın zaman niye süzmedin? Bunnarın nesli evliya mi geliyor, bunnarın nesli bir guvvatli Müslüman mi geliyor? Gelişigüzel, garman çorman, senin hiyrın yoh, sen padişahlık yapmamışsın. San heç hak vermiyorum. Şimdi men köpegimin hesabını san verim. Gece çoban köpekdi, günüz çoban benim. Bin tene gurt oladi, benim elimden göyuni kaçiramadi. Bir gün men göyini yayiram, benim bahtım ki köpegim gayıp. Menden gidip beşyüz metre mesafede bi gayanın başında öyle bağıriiyii, öyle bağıriiyii, onun sesi çihha arşa. O gün gelmedi yanima. Gece oldi, gurt benim üç tene göyunimi aldı. Dedim; benim köpegim hestadir, bi derdi, davası var, yarin gelir. İkinci gece gene gelmedi. Menim elimden gurt, beş tene daha göyunimi aldı. Dedim; üçüncü günü gelir; üçüncü gün de köpegim gelmedi, bu sefer gurt on tene göyunimi aldı. Dedim; Eyvaaaaah! Menim adaletim bu mi? Göyuni toparladım öğle-ikindi arasiii, apardım. Menim köpek hele orda bagırı. İpi attım boynınaaa, göyuni yıgdim gettim bu yanaaa, geldim gayayaaa; idam ettim. Köpegimin orda canı çıktı. Köpek öldükten sonraaa benim adaletim bütün dağ cenavarına gadde tesir etti. Men o köpeği idam ettikten sonra, benim göyunum düzde galsadi, sahipsiz bile olsadi, bir

tene ğurt gelip imkan yoĥti ğötüre. Adaletim daĝ cenavarina da melmekete de millete de adaletim yerine gelip. Men öyle yaptim, benim adaletim yürüdi. Sen de bele yapmışsın; anasini babasını sormamışsın, gelişigüzel vezir tutmuşsun. Senin ne adaletin vaaar ne de adalet sağlamışsın ne de bi düzen ğurmuşsun! Padişahım, san padişah sayılmazsın. Menzara bele.

Ondan soraaa padişah, çobani başvezir etti. Adaletini düzlediii. Artıĥ başveziri çoban oldu. Ğızini çobana verdi, güzel güzel düĝününü yaptı, muratlarına nail oldular. Bu macera da burda sona erdi.

Muhittin Sadık

EK.40.ÇİFTÇİ BABANIN AKILLI ĞIZI

Eski padişahlarımıza, eski olaylara, eski maceralara geçeceğiz. Bahalım; neler gelmiış, neler geçmiış, maceralar nasıl olmuş?

Eski padişahların birisi, başvezirini tecrübe yapmak istiyor.

- Başvezirim, bana bir ğahve pişir, getir. Öğle ikindi arası. Ateş ğahveye ne dedi, ğahve ateşe ne cevap verdi?

Allah'ü Teala neler yaratmışsa, hâresine ayrı ayrı bir melek ü ümmet vermiş. Ezrail Aleyhisselam, insanları günü dekkasi geldi mi, o insanın ruhini alı. Ateşin de Ezral'ı sudir.

Ataş san dedi ki:

- Ğahve kibirlenme, mağrurlanma! Seni ğocaman adamlar içiyor, ğırğ yıl hatırın var. Allah'ü Teala bana eyle heraret vermiş ki tedbirli yanaram, seni taşıriram, yağaram; duman geçer gidersin hevaya. Senin hükmin benim ğarşımda bu ğadder.

Ğahve dedi:

- Ataş, kibirlenme, mağrurlanma! Mennen sen geçiciyiz. Senin de düşmanın sudur, Ezrail'in sudur. Sen tedbirli yanarsın, men de taşaram, seni söndürürem. Senin hükmün bu ğadderdir. Baki bir Allah'tır. Normal yan! Men pişim, padişah meni içsin. Aha, budur devasi, başka bi şey değıll! Senin evin yıhılmasın!

- Ğaç senelikdir, dedi ğız; (akillı ğız) sen başvezirlik yapıyorsun?

- Yedi sene içinde.

- Başvezirim, ne ibret almışsın, ne örnek almışsın?.. Sen bu soriyi çözümedin, geldiz rampaya. Sen yorgun, babam yorgun. Merdiven olun diyince oturacaksın, nefesinizi alacaksınız, ğahıp gideceksiz. Köprü oldu, geçti babam. Ne babamın sırtında gettin ne de babamı sırtığan aldın. Valla, başvezirlik yapmak senin için hetadır. Get, canın ğurtar!

Başvezir ekmegini yedi, güzel ğarnı, burnı doyurdi. İnanmi sabah açıla, gide. Sabah oldi, namazi gıldı, çiftçi baba ğahti. Öküzlerin yemini vermiş, nevalisiniii... Öküzlerin ğarnını doyurmuş, o da çifte gideceeeek. Çiftçi baba, başveziri köyünden hürmet ğayet olarak yola saldı. Döndi geldi ğapiya, öküzleri çihari çiftine gitmek için. Akillı ğız geçti çiftçi babanın ğarşısına.

Dedi:

- Baba neriye?

Dedi:

- Yavrum, tarla bitmemiş, çiftte giderem.

Baba, bir evladın arzusu olursa, babasına mi arz etmesi lazım, yabancıya mi arz etmesi lazım?

Dedi:

- Evladım, helbet babasına arz etmesi lazım. Senin ne arzun varsa men yerine getirim.

- Baba, başvezir getti, soruyu çözdü. Bu akıl san nereden başvezirim? Menim güzelliğimi Allah verdi. Padişah meni görmeden geldi, gözi bana düşüp, gelip senden meni istiyecek. Sana diyecek ki:

- Çiftçi baba! Allah'ın emrinden, Peygamber'in gavlinden, senin gızın kendime istiyorum. Altın, amarat, yakut, zümrüt, mücevheret... Gızın ağırlığınca tartım, verim. San verim, gızın bana ver.

Sen de Allah rızası için deme ki:

- Padişahım, bizim Rabbimiz bütün mahlukatın Rabb'idir. Bizim de ölene gadder rızamız var, bize de yeter. Menim gızımın üş giymetini kendisi biçecek. "Padişah gelsin, padişahıtan men giymet bi sori soracam, cevap verdi meni aldı getti; cevap vermese men de padişaha altı gün müsaade ederim, altı ay değil, yedi sene müsade verecem. Eger ölmedi galdisa yedi seneye gadder bulamadisa men de padişahın başını kesecem,"der.

Edersin gulum, çekersin zulüm; ellen eden gurtulur, dillen eden ipe gider. Eh, hangi baba olsa o gızının sözünü yerine getirmes mi? Vaadini yerine getirmes mi, getirir.

- Padişahın gırh veziri var baba! Gelecek, sen tedbir ihtiyacı birağ eve get çiftte. Tarlan bitsin onnar gelene gadder.

Onlar burada galsııın, bizim vezir babamız beyle yolda gidi kiii, sanki bunun eyahlarının altında yay var; yay buni hızlatiye. Gel zaman, get zaman taban vurdi, eyah terpetti, geldi yetişdi şehrineee. Önce getti padişahın serayına çıhdiii, gapiye döğdiii. Padişaha güzel bi ziyaretini yaptııdan sonra padişah beyle bahti, bunin keyfi yerinde dört dörtlük her terafi güli.

Padişah sordi:

- Başvezirim! Gettigin, yedigin, içtigin senin olsun. Sen bizim sorimiza cevaap...

Tek teeeeeeeek bu soriyi size ayni annattiğim kimi soriyi ğız çözdüü, çözdükten sonra macerayi nasıl annattımsa nasıl orda söyledimse hepsini padişaha anlatti. Çiftçi babanın ğızının methini, güzelligini. Padişah görmeden gözi düşdiiii.

Ğahti yedi sekiz günün içinde,

- Men padişahım, o bir çiftçi babadır. Bana yalvarır, diyer; “Ğızimin nikahını eyle al, git hele düğünü yap, nikahını evinde gıy.”

O ğadder heyecana ğapıldı. Ğahtılar, yühte yüngüüüüül, pahada ağır tedbir tedariklerini yaptılar. Ğırh vezir, ğırh atına... Padişahın başveziri sağında, ikinci veziri solunda delil olarak padişahi başvezir aldı, getti köye. Gettiler, çiftçi babanın ğapısında durdilaar. Çiftçi babanın milleti yığıldii, bi kısmi heyvanlari içeri çehtii. Atlari, bi kısmi padişaha tören yaptıi. Divanhane’de oturdılar, ğahve geldii. Ğız ğahveyi padişahıdan tuti, dağıtan zaman padişah ğahveyi aldı, ğıza bahti; sanki akli ğarişmiş, sanki gerengeç oldi. Ğahveyi padişah içtikten sonra, padişah yaşından eyle bi yapılı ğahve içmemişti. Ğız gene o güzel yemeklerden bunnarin ğarşına yaydi, yemekleri yediler. Yemekten sonra da, padişahın adamlari bir çay verdiler, ğız da ev odasında.

Padişah dedi:

- Çiftçi baba!

Çiftçi baba dedi:

- Emir buyur, padişahım!

- Allah’ın emriyle, Peygamber’in ğavliyle men senin ğızın kendime istiyorum. Altın, amarat, yakut, zümrüt, mücevharat... Ğızın ağırlığınca sana tartım, verim.

- Padişahım! Rabbiyyü’l-Alem bütün varlığınla bütündür. Bizim de rızımız ölene ğadder yeter bize; yalnız benim bi vaadim var. Sen adalet üzerine gidiyorsun; o adaleti, o emiri yerine getir gineen, men bi şey demiyim.

Padişah dedi:

- Senin arzun, adaletin ne istiyorsun?

- Valla, benim ğızım ğıymetini kendi evinde biçeceñ. Kendisi senden ister, bi şey alsın almasın. Men peşinde değılim. Çıgırağ buraya, sen ğoniş.

- Hayhaaaaay! Menim başım üstine, dedi padişah.

Çiftçi baba ğahtı geldi.

- Yavrum, gel padişah seni isti. Sen dedin; “Ğıymetimi men biçecem.”

Sen biç!

Geldi, girdi içeriye o güzelliğine. O baba gitti gene mekamına.

- Esselamünaleyküm, padişahım! dedi ğız.

- Vealeykümselam, hanım ğız! dedi padişah.

Ğız dedi:

- Padişahım senin emrin, istegin, buyurdugun nedir?

Dedi:

- Hanım ğız, Allah'ın emriyle, Peygamber'in ğavliyle seni babandan kendime aile istiyorum. Sen ğıymetin biçeceñmişsin. Biç biçtigin ğadde!

Ğız dedi:

- Padişahım men ne istiyim?

Padişah dedi:

- Altın, amarat, yakut, zümrüt... Senin ağırlığınca tartağ terazide.

Dedi:

- Padişahım, bizim servetimiz de senin diyarın ğadder olur.

Dedi:

- Hanım ğız, yedi hazinem, definem var. Sizin neyiniz var?

Ğız dedi:

- Padişahım, sen ölsen çifte hasire sarallar; meni de ğapıt bezine sarallar. Menle senin aranda olan zenginlik budur. Ama Allah'a ğarşı benim ibadetim senden guvatlise benim ahlakım senden iyise men senden zenginim. Onnara güvenme. Men senden hafif bi ğıymet biçecem; getir, meni götür.

Padişahın keyfi geldi, neşesi açıldı! Hafif ğıymet biçeceñ.

- İşte, hanım ğız!

- Padişahım eyi dinle! Vezir ğardeşler siz de dinleyin! Men padişaktan, otuz tene tilki postu istiyorum, ğırğ tene ğurt derisi istiyorum, altmış tene ayı derisi istiyorum. Getir, meni götür.

Padişah durdi, düşündi:

- Yahu, bunnari ormanda yağalarım, bundan gölay bi şey yoğ. Ormanlarda ğanimet var. Bu derileri getirem buna. Bu bir sorudur, bu çözüm istiyor. Bunlar değile...

Düşündi, düşündi... Soru, ağır soru! Padişah o an içinde hestaliga ğapıldı. Rengi ğaçiiiiip menzi sararınıp kendisinden geçer kimiiii. Ğuvvat, takat, göli, ğanadi sanki ğırılmış...

- Padişahım, sende bi hastalik hissettim, hanim ğız dedi.

- Men ettim, buldum! Senin bu istediklerin bir büyük sorudur. Buni çözmek lazım.

- Padişahım, ateş ğahveye ne dedi, ğahve ateşe ne cevap verdi? Vezir gelip bana rastgelmese idi, kellesi gidi idi. Men san alti ay değil, alti sene değil... Millet burada şahit, Allah üstimizde. Men sana yedi sene müsade verecem, yedi sene içine ğadde ölmedi sağ ğaldınsa... Bulamadınsa men de senin başın kesecem. Dünya zordur, zorlan değil! Eden bula.

Padişahın işi ağırlaştı. Gene düşündi, düşündi... Padişah başını ğaldirdi.

Dedi:

- Hanim ğız!

- Emir buyur, padişahım.

- Men bi şey desem benim sorularımı, vaadimi ğabul edsen, meni de affeder misin?

Dedi:

- Padişahım, hele sen söyle! Bağım, ne diyeceksin?

- Hanim ğız, on sekiz yaşında, şehzade, bir fidan oğul evladım var.

- Evet, padişahım.

- Seni ona aile alım? Kendime evlat, gelin götürüm. Bu soruyi çöz, meni de affet.

Hanim ğız dedi:

- Hayhaaaaaaay! Ata baba usulumuz, bir bekmez yemegimiz var; o yemegin ismi hayhay. Beş yüz gram yaaaaaaağ, bin gram bekmez ğatarsın, bir tencerenin içinde ğaynatırsın, ekmegi dograrsın; o yemegin ismine ata babalarımız diyerler hayhaaay, hayhay... Hayhay padişahım! Oldu. Padişahım, ne istiyorsun menden?

- Hanim ğız soriyi çözü.
- Be işte, soriyi çözüyorum. Padişahım soriyi çözüyorum, ğaç yaşındasın?
- Atmış sekiz, yetmişe yaşılaşım.
- Padişahım, meni ğaç yaşında tahmin edisen? Hanim ğız soruyor.
- On yedi, on sekiz çağında varsın.
- Padişahım, meni aldın. On sene bi arada ğaldırıık, canım seni sevmedi, sinmediiii. Yaşın geçti otuzu, ğağamadın. Nerdeyse; “Hanim, benim elimden tut, ğaldır.” Menim canım seni sevmiyecek, sinmiceyek. Sana tilki oyunu yapacam, seni ğurt kimi tutacam, seni ayı kimi parçaliyacam. Senin şerefın, on ğuruş ğıymetin de ğalmaz. Padişahım burayı eyi dinle;

Evel giymezi idim ipek mintani,
 Giyersin aynaya padişahım, çul yavaş yavaş.
 Ensarnan ğonişmayan adamın,
 Altın ismi olur pul yavaş yavaş.

Ensare mensare padişahın rızına ğarışma. Düğünü de yapabilirsin, dernegini de yapabilirsin. Yedi gün yedi gece ğırğ tane ğurban kesildi, zikirhanalar çalındı. Ēırğ tane yetim geydirildi. Güzeel hüsn-i adetnen bu iki gencin düğünü bitti, bunnar muratlarına nail oldular. Cenab-ı Hak sizin de iki dünyada muratlarınızı versin, benim de ahret muradımı versin.

Töküldi közleeer,
 Tükendi sözleeer,
 Ēalin sizleeeeeer,
 Bir müddet sonra,
 Gidek bizler...

Muhittin Sadık

EK.41.ELMAS SAPLI BİÇAK

Zemanın birinde bir ihtiyar yüz yaşında. Ğadinın ziynet olarak bir teğ ogul evladı var. Bu oğul evladının da işiiii, kariiii; sabah giderdi, aħşam gelirdi geyik avına. Dağaaaa, daşaaaa, derelere çıhardi, gezerdi, avını yapardı. Bir müddet bu adam devam etti avinaaa. Gine bir gün çıktı, avına getti. Eyle aħsi derelerin, dağların içinde gezip geyik ararken bu annenin oğli, o zaman bi baħti ki, derenin ğıyısından bi ses geliyi. Sesi takip etti.

- Yarabbena! Bu ne hekmettir, bu ne sestir? Bu ıssız yerlerde kim var ecaba buralarda?

Sesi takip etti, getti. Getti derenin birisinde baħti, bir ihtiyar; doksan, yüz yaşında, sakallar göbekte; elek elenmiiiiş, duvardan asılmııııı.

- Akil satıram! diyi.

Kendi kendine bağıri. O genç, yanaştı o ihtiyarın yanına.

- Baba, esselamünaleyküm!

- Vealeykümselem, deliğanli! Gel, baħim.

- Yahu baba, men geldim; ama sen eyle akil satıram diyisen, bağırisan! Men bu işe şaşıp ğaldım. Bu ne hekimettir? Bu ne sırdır? Bu ne devadır?

- Evladım! Men bi kelime diyerem, bir altın alıram; bir kelime diyerem bir altın alıram.

- Baba, al benim bi altınımı. Sen bana bi akil ver.

Altın verdi babaya.

İhtiyar dedi:

- Bir meclisde girip oturduğun zaman, eyle yerde oturacaksan, yerin değışmeden ordan da ğaħacaksın.

- Baba, başka?

- İşte, altının hakkı budur. Men sana söyledim; ama deliğanli eger sende akil, zeka olursa benim bu kelimelerden sen büyük bir fikir, büyük bir örnek alırsın.

- Baba, bi altın daha verecem, bi akil daha bana verecen.

- Deliğanli, bir su olsun, bir nehir olsun, bir çay olsun, gidip ordan geçtiğin zaman, suyun geçidini bul, eyle geç. Egerki, geçidi bulmasan orda

san gark olursan; o nehir, o çay seni alır götürür. Tecriben yap, sonra o nehirden, o çaydan geç.

- Peki, baba. Al benim son altınımdır, bana bir akıl daha ver.
- Evladım, bilgin yoksa bir mecliste oturduğun zaman, söz üzeren gelmeyene gade sen kimseye bi cevap verme, sükut geri yerinde gal.
- Baba, bu mı?
- Evet, bu.

Üş altını verdi, üş akli aldı; ama, aması var. Ne çare kiii, ne fayda. Bizim genç heç bundan bir ne örnek aldı, heç ne akilini gafaye birahtiii. Babalar demiş; akilsız gafanın üzinden ne çeker sefil ceset, ceset netsin ki?

Bi gün, beş gün, on gün derken... Getti, efendime söylem, o zaman bu gencin galdığı şehirde padişah vardı. Her ahşam olanda onun Divanhanası'na giderdileer, orda söyledileer, o Divanhana'nin içinde öğidi, nasihatı, yanişı doğrıldılar. Herkes gelirdi evine.

Ananın oğlu da bi ahşam getti. Getmez oladi! Getti, ama dili başına bela getirdi. Baħalım, nasıl olacak? O gün, bu hükümdar, bu şehrin büyüğü, içeri girdi. Millet gaħtı eyagina, beyle buni saygına ğarşiladi. Gidip yuħarda kürsisinde oturacak. İşte akıl, fikir, millete söz, sohbetini başliyacık, söyleyecek. Elinde bir elma, ğarşidan bir bıçak istedi. Bu bizim deliğanli genç, ananın bir tek oğlu, gaħtı arħadan cebinden bi bıçak çıkartti. Bıçak çoħ bir eser, büyük bir eser. Bu bıçagın sapları elmas, bıçak özi elmas. Bu bıçağı egerki fiyatını çıkarırsansa az adam bunin fiyatını verebölü. Bu büyük adam, hükümdar olarak o şehrin üzerinde aldı bıçagına beyle baħti, baħti bu gencin...

Dedi:

- Bu bıçağı bana kim verdi?

O ananın oğlu gaħdı.

- Hükümdarım! Bu bıçağı men san verdim.

- E oğlum, yedi sene eveli, benim bi hazinem vardı. Hazinemi soyduğı zaman bu bıçak benimdi, o hazinenin içindedi. Bu yedi senedir men izlirem, gezerem, dolanaram kim bıçağı çıkarttığı zaman baħaram. Men hırhızımı çıkarttıım. Sonra cellatlara habar verecem. Seni cellathanaya

alacaaak. Eraplar senin boynın egecekseeen, senin boynığan bi ğılıç vuracaklar, cesedin bi yana gideceeeeeeeek, kellen de bi yana fırlıyacak.

Habar verdiler, anasi ağliya ağliya geldi.

- Nedem bi oğul! Ne beladır benim başıma geldi!

Ahzar etti. O hökümdara ahzar etti. Efendim hökümdardan bir hafta izin aldı.

Dedi:

- Hökümdarım! Bana bi izin! Menim bu oğluma bi هفته ğadde izin ver, bunun çaresine bahtık bahtık! Bi çare bulduk bulduk! Bulmadım, mecbur getirecem. Sen berdar edeceksin.

Onnarın akıldane isminde bir Keloğlan var. Keloğlan'ın evi yıhılmasın! Yere göge ferman oñiyi, Şeytan'a da ferman oñiyi! Keloğlan'ın oyunini Şeytan da yapamiyi. Anasi evine getti, ağliya ağliya getti. Anasi ne yapsın ki? Allah'a bañi, bi evladaaaa.... O da elinden gidecek. Can ğorħusudur. Geçti özini saga başını çaldi, sola başını çaldi. Ha babam! dedi, ha düşdi, ğaħti. Yaşli, ihtiyar, takatsız ğadin Keloğlan'ın evine özini attı. Keloğlan'ın evine atar atmaz o yaşinnan, başinnan Keloglan daha bunun nevesi yerinde değıl.

- Keloğlan elin yeren, eyağın öperem. Sen bu ğadde bilgiye sahapsın, sen bu ğada cesırsın. Menim oğlumun canını bizim bu hükümdardan ğutardasan, Allah rızası için!

Dedi:

- Be ihtiyar ana! Senin arzun ne? Devan ne? Meselen ne?

Men size nasıl teğ teğ annattım, bu da Keloğlan'a annatti.

- Eyyyyyyyy nene! Men eyle hökümdarları yeri yerinde oynatmışım! Hele o hökümdara ceza gidecek. Hele eyle düşecek, benim elimden de kutalınmayacak. O size yalvaracak, hele biz onu biraħmiyacaz. Ne ağlaaaaaa ne de hemin olsuun. Efendime söylüyüm, sen nene keyfen baħ.

Efendiiim, Allah'ü Teala, herkese bir akıl, zeka vermiş, ayrı ayrı vermiş. Efendim, bizim Keloğlan'dır; eeeeeyle bir Keloğlan'dır ki, dariyi direge yürütür. İsterse istedigı adami yeri yerinde oynatır. Keloğlan ğaħti, nenenen geldiii.

Dedi:

- Nene, men de senlen geleceğim, senin oğlun yanınızda oturacağım, sizeeeee güzel oyunımı ğuracağım. Yedi ğün sonra gideceğiz hökümdarın huzuruna.

Nenenin can geldi ğafasına. Efendim, geldiler nenenin evineeee.

Keloğlan oturdi. Nenenin oğluna söyledi ki:

- Oğlum bağ, benim sözlerimi bi cümle ğaybetme; kellen gider, aklın başın toparla. Oyunumuzu yapağ, hökümdarı dünyadan peşman ettirek. Bağ, sen bilisen ne diyeceksen? Senin zamanında baban vardı, baban da senin kimi avcidi. Gel, biz ismini birağalım Ahmet. Sen evinin oğlının adı Ahmed ğalsın tabi. Ahmed, oğlim baban geyik avına çığarken derenin bir köşesinde senin baban katiller geldi, baban tuttılar, baban bu bıçagınan kesdiler, bıçağı da ğoydılar baban cenazesinin üstinde, göğsine birağtilar, geçtiler, gettiler. Sabah padişah seni ifadeye aldığı zaman diyecen ki: “Padişahım, bu bıçak senin midir?” “Evet, benimdir.” E, bu bıçak seninse hezinen yarılıpsa bu Ahmet ava çığı devamlı. Babası de aynı özi kimin ava çığarmış. Babasını derenin üstinde tuttılar, kesdiler. Bu bıçağı ğoydılar göğsine geçtiler, gidiler. E, benim babamı da yedi sekiz senedir babamı kesdiler, babam dünyadan getti. Men de babamın katilini ariyordum. Babamın katili sensen men de senden padişahım deva ğörecem. Hökümdar Allah’ın adaleti ne getirise o zaman herkes cezasına razı olsun.

Aklı, fikri Keloğlan verdi. Verdigi zaman, efendim, Keloğlan evineeeee; nene de oğlınan baş başa evinde ğaldılar. E, ğünler bi ğün, iki ğün, beş ğün geçti yedi ğüne ğavuştı. Padişahın huzuruna gettiler. Hökümdarın ğarşısına çığtilar.

- Geldiniz mi? dedi padişah.

- Geldik, dediler.

- Nene, şimdi senin oğlan hirğızdır, men buni hazineden çalmış, ğötürmüş...

Dedi:

- E, hökümdarım sağ olsun! Sen hak ariyisen, bizim de bi hakkımız, hesabımız var.

Dedi:

- Nene, sizin hakkınız, hesabınız nedir? Sizin arzunuz ne, devanız ne?

Dedi:

- Padişahım, belki sen hatırlarsan. Menim ğocam da benim oglum kimi avcidi. Getti dağa, daşa geyik peşine verdi; derenin ğıyısında tuttılar, benim ğocamin da bıçagınan kesdileeer. Senin o elmas, kendi bıçagın dedigin, aynı bıçagı ğodılar gögsine. Biz de o zemandan beri şimdiye ğadde, bu ğatili arıydık. Demek katilin sahibi çıktı meydanaaaa.

Dedi:

- E, nene senin ğocan kesen, şimdi men mi olmuşam?

Dedi:

- Padişahım, bıçagı men ğocamın göğsinde gördüm; bunnan kesilmişdi. Bizim de katilimiz sensin.

Efendiiim, padişah durdi, düşündiii.

Dedi:

- Nene, olan olmuuüş, giden getmiş... Ne benim bu işten habarım var ne de senin ğocan kesildiginden.

Dedi:

- Valla hükümdarım, biz bu bıçagı o zemandan beri sakliyıdık. Artıh, sen kendin bilisen.

Dedi:

- Nene, ne sen meni gördüüün ne de men seni gördüm. Elinnen eden ğurtuluuur; dilinne eden ğurtulmaz. Senin oğlun da dilinnen etti, belaya düşdi; men de dilimne belaya düşdim. Allah huzurunda men sizi affedirem, azat edirem. Siz de meni...

Bu mesele burda sona erdiii. Efendime söylim, nene de sevine sevine oğlunu evine aldı, geldiii.

Muhittin Sadık

EK.42.BEZİRGANBAŞI

Var varalım, sür sürelim, destursuz bağa girenin hali budur efendim. Derelerden yel kimi, tepelerden sel kimi, Hamza-yi Pehlivan kimin, Kahraman-ı Katil kimin. Ğahve tütün büsbütün, kim görmüşdür bu sinegin işini? Vurdim ğılıç ile kesdim başını, yedi dağ üstine serdim leşini. Sinek uçti, vızıldadi hevaya, yağını süzdüm beş yüz tevaya, etini yühledim beş yüz deveye. Deh deh ettim Kayseri'ye döşini.

Zemanın birisinde bizim Erdiş'te bir zengin adam varmış. Üzahtan gelen kervanlar onun ğapısında durur, bir gün, iki gün nefesini almırmış, gidermiş.

Günün birinde bir kervan sahabı, bezirganbaşı, o zenginin evine geli, misafir oli. Bu misafırlıkta da onnar çoğ tatli, çoğ samimi, çoğ sadık bi ğardaş oliyılar.

Bir gün bu evin sahabı, bezirganbaşına diyi:

- Yahu, sen bu ğadder al ver ettin, heç bana bir feydan olmadı. Men senin bu ticareten, men de senin bu kazancan ortağ olım. Men de sana katılım. Medem ğardaşak, ğardaş!..

O bezirganbaşı, diyi:

- Yahu, mana min altın getir, o min altını katım sermayenin içine, yari sana olsun, yari bana olsun. Barabar al ver edek, akçamızı ğazanağ.

Bu bezirgancının ğardaşı olarak, sağa sola başını vuriyi, daştan daşa vuriyi, sağa sola çabaliyi. Gel, get zeman bir iki ay içinde bu min tene altını buliyi, aliyi, hazırliyi kervani beñliyi. Kervanci gine geliyi, gelecek ama Van Gölü yağındır. Van Gölü'nün iskelesi var, kervani yürüyip ordan geçecek. Gölün üstinden geçecekler geminen. Gettiler iskeleye bu bezirganbaşı, ğardaş olarak evine geli, evin sahabı saydı buna min altını verdi.

- Artığ, ğardaş bu min altını sana teslim ettim. Artığ ğazanç biz de ekmek yiyek, sen de yi.

O bezirganbaşı, iskelenin üstinde durdı. Bunin elinden alan, o min altını zerk etti, dökdi o denizin içine. Min altın getti. O altının sahabı, ğardaşı olarağ ğardaş olmıştilar.

- Yahu, Allah'ın zalim ğuli, men seni şimdi ğardaşlarımdan sadık bilidim. Allah'a nasıl bağlanmışdım, san o ğadder bağlanmışdım. Sen benim

evimi yıhıdın! Yurdumi veraneye çevirdin. Sen neye beyle yaptın? Sen ne yaptın?

- Heç gam yeme, bi şey olmaz!

Bezirgancının yanında bi dalgıç vardı, çoooloooh çooh bele eyi bi görmış bi dalgıç.

Dalgıçılar dedi:

- Bezirgancibaşı! Biz altınları denizin tabanından, dibinden toplar getirik.

O dalgıç daldı suya. Denizin dibinde o ğadder aradı, o ğadder uğraştı, bi teğ altına rastgeldi, bi teğ altını aldı, geldi.

Çıhtı, dedi bezirganbaşına:

- Ağam, men o min altına attım, bi teğ altına rastgeldim. Bi daha tutim mi?

Dedi:

- Yoh!

Ġardaşına, o min altının sahibına dedi ki:

- Ġardaş! Sen bu min altınna, helal kendi malın olarak bu bi teğ altındır. Bu senin helal malın ğaldı, görindi o geri geldi. O heramın soni yohdur, heram geç, git ondan sana hiyr yohdur. O bi altını ataram cebime, benim şimdiye ğadder bir heram lohması benim ağzıma girmemiştir. Bi tecrube yaptım. O min altın heramdı, bir teğ o min altının içinde bir helali vardı. O altını gene geldi sana mal oldı. Heram, heç bu dünyada da; ğıyamat günü de ne mana mal oluuuur ne san mal olur. Onin hiyrı yoh.

Efendim, gettiler, vedalaştılar. Denizin üstinden gettiler. Gemi apardı bi iskeleye çıhartılar, ğaraya çıhtılar. Kervancılar kat ettiler ğarşılarna, öğle üsti yemeñ yediler, efendim, serinlik yaptılar, efendime söylüyim, muhibbet yaptılar, ğahtılar gene ğatarlarını ğaldırdılar devam ettiler. Ha orda, ha burada yedi geceli günözlü, yedi gün yol gettileeer. Bir şehre dahil oldılar. O şehrin yanı kenarında kervanı yıhdılar, develeri yıhdılar, biraz nefes aldılar. Ġahti seyislerin barabar bu bezirgancibaşı girip şehre sağa sola geziler.

- Hele bi seltanatını gezelim, görelim; bu şehirde ne var, ne yoh, bunnarın durumu nasıldır? Kültürleri, adaleti nasıl gidiyor?

Köşe bucak gezdiler, girdiler bi ğalabalık yere; bahtılar ki üş tene ğafes, yan yana biraħmıřlar. Üş kişinin ğarşısındadır. Bu ğafeslerin içine beyle bezirgancibaşi baħdi, tikat etti, heresinin içinde birer tene kedi.

Kedi sahaplarına bezirgancibaşi dedi:

- Esselemünaleyküm!
- Vay, baba can! Vealeykümselaaam! Gel!
- Yahu ğardaş, bu kedileri ğafese biraħmıřsın. Bunnari satımısız, yohsa millete mi ğöstirisiz?
- Yoħ, ağam. Kedileri satırırđ, ğafesnen satırırđ.
- E, ğaça verisin, men bu kedileri alsam?
- Ağam, ğeresi bi altın.

Bezirgancibaşi çoħ akıllı, çoħ tecrübeli, çoħ merdan... Yüz yıl eveli geleceğini bili! O ğadder bilir bir kişi.

- Yahu seyislerim, çobanlarım! Üş altın verdim, aldım. Bunnara çoħ güzel baħacaksız. Bunnar bir ğün bize lazım olacağ.

Efendim, devam ettiler, geldiler. Katari ğaldırdılar “Bismillah, ya Allah!” dediler, yollarına devam ettiler. Köööööy köy gettiler. Dere tepe mi yoħdur, köyler mi yoħtur, vatandaş mi yoħdur... Herkes özine işte bi yuva ğurmiş, bir köy ğurmiş, herkes evinde ğalđını. Vatanıdır, şirindir! Eyle bi aħsi derenin içinde, eyle bi köye gettiler ki; dağın, derenin içinde, issiz bi yerler, ecayip bi tehlike yerler! Gettiler o köyün içersine yaħlařtilar, müsait bi yer buldılar. Eh, mısafırlığa heyvanlarını yıħdılar, gettiler bi ğapiya, bi ğapıdan içeri girdiler, bahtılar. O köye ğöre beyle binaya baħılar, sağa sola baħılar, biraz o ev parlak ğörini, biraz beyle zenginlik alameti ora ğösteri. Birğaç arħadařınnan bezirganbaşi geldi, ğapi açırđ.

- Esselemünaleyküm!

Evin sahabi çıştı.

- Vealeykümselaaam! Buyrun, buyrun!

E, o köylünün de, birğaç kişi evin sahabının evine yaħlařtilar. Efendim, bunnar ğahtılar, kendi edepleri neyse örf ve adetleri neyse yaptığı yemekler neyse o adetlerini, yemeklerini hazırladılaaar. Yemek seati oldi. Bu bezirgancının ğarşına yemekleri biraħtilaaar. O evin sahabının ğonşıları, ğardaşları otudılar, sininin sobasının beyle etrafını çevirdiler, yemegi yerken

bezirgancibaşı başını galdırdı beyle bi bahti yukariya, üş tene adam! Nasıl adam! Erapların ocağı delinmesin! İki metre boyında, biyıklar gulagin dibine uzanmış, gözlerinden gan saçıyi! Haresinin elinde bi zopa var. Zopanin evi yıhılmasin! Gören adamın bağıri çatliyi! Bezirganbaşı lohmayi ali elinde gorhusundan...

- Yahu, bunnar adam yerler. Bu ne mesele? Men beyle bi şey görmemişem! Allah Allaaaah!

Bezirgancının arhadaşlari var; altı tene seyisi. Onnar da ellerinde. Ev sahibi durumlarını annadi.

- Yahu, siz niye beyle gorharak yemek elinizde lohmaniz gali?

Ev sahibına dedi:

- Hanın harab olmasın! Evin yıhılmasın! Bunnarın gözinden gan saçı! Gorhimizdan yemek yiyebilirik? Şimdi bunnar bizi utacağ!

- Yooğ, siz rahat yiyin, onnar sizin güvenlik goruyucuzdur. Bunnar olmasa fareler var bizde. Herbir fare kedi gadder. Surfayi basarlar, burayi istila etmişler; ekmegi, yemegi de elimizden alırdılar. Bunnarın gorhusından fareler gelmiyi. Bunnar işte burada güvenlik görevini yapilar.

Bezirganci dedi:

- Yeri geldi; sakla samaniiii, gelir zemani; sattim semaniiii, yaptim bu hani. Seyislerim! Siz ağacızi atın, fareleri muhafaza ederler. Ğafesi getirin.

Ğafesi gettiler. Efendim, ses kesildiginde fareler basdi, yağmur kimi. Bu kedileri nasıl Ğafesten birağmasinan o fareyi tutti boğdi, öbüri tutti. Kedilerin derdinden, sinirinden fareler eyle Ğaçıyi, neredese beyle birbirlerini ezip parçalayacaklar. Fareleri bunnar kovaladi, Ğalani boğdilar.

Evin sahibi, bezirganbaşine dedi:

- Yahu, şimdiye gadder Ğardaş, ağam sizi bize Cenab-ı Hak gönderdi. Bu kedilerin fiyatı nedir? Allah rızası için! Ne istesen biz vereceğik. Durumuz çoğ vahim! Bu farelerin elinde yirmi dört seat rahatlığımız yoğdur.

Efendim, bu kedilerin Ğaresine, o min altinin fiyatına bunnara sattilar. Bezirgancibaşı, gettiler seferlerini yaptilar, seferlerini yaptıktan sonra geri gene katarlarını çözdiler, geldileer, gine yetişdileer bu Ğardaşının şehrine, evineee. Efendime söylim, gene misafir oldulaaar, ağşam çıharttı.

Dedi:

- Ėardař! Aha bu min altın da saan. Gene bundan sonra ticaretten de olsa mennen senin.

O köydeki farelerden ğutaldiii. Onun haram parasi getti, helal paralar geldiii. Bu adamın, bu bezirgancıbaşının zenginligi ğünü ğünden arttii. Evine hiyr, bereket düşdiii. Bizim bu meselimiz de burda sona erdi. Allah sizden, bizden, cümle Müslümanlardan razı olsun.

Muhittin Sadık

EK.43.AKİLSİZİN DEVLETİ

Bir varmış, bir yohmuş.. Allah'ın ğuli çoħmuş... Dünyaya eyle laflar, eyle hékâyeler, eyle sözler gelmiş ki, söylemeknen senelerce söylesen bitmez.

Bi göz atalım, baħalım, eskiden gelen maceralar nasıl olmuş, ne söylemişler, ne demişler? Bir genç varmış, yedi yaşındakan anasi babasi dünyadan gidiler. Bu genç; öksüz ğali, perişan ğali, sürine sürine ha babam! de babam! Derken seneler geçi, bu on dört yaşına ğadder geli. Bir gün dolani, gezi, gidi bir köyde temiz Müslüman bir ağa var. Ağa, buni hizmetkar tutuyor. Ağanın yanında bu genç yedi sene görevine devam edi. Ağa, ama nasıl ağalık edi?! Babalık edi, ağanın hanımı da buna analık edi. Ağa, bir gün bir Erap ğısracı varmış. O da hemen hemen yavruludur, yavrusunu eyle bir iki gün içinde dünyaya getirme müddeti dolmuş, getirecek.

Ağa diyi:

- Evladım, yavrum! Menim Erap atın eyerini, takımını vur, men bu gün gidecem bi seyahate, ya gelirim ya gelmem... Yalınız oğlum, baħ, men sana bi şey tembihliyorum.

- Ağa buyur, ne söylisen söyle.

Diyi:

- Menim evime ateş düşse yaħsa su serpme! Menim kısracıma baħ. Nerdese yaħın bir mesafede bir seat içinde bu tayını dünyaya getirecek. Tayımıza zarar olmasın, her işi yarım bırakınan, sen ğısraknan ilgilen.

Bizim bu ğafasız hizmetkar ne yapıyor? Erap ati çıħari, Erap ğısracı hele güzelce süri, bi çayırılık bi yer. Ğısraktır. Özine baħi, burada yayılmaga, eynlenmege. Bizim genç, ğısragi gidip arıyip baħıp sağa sola başını vuri, ne göri! Ğısrak başını almış, getmiş, ğısrak ordan ğaybolmuş. Sağa ğaçi, sola ğaçi, magrib ğaranlığına ğadder ğaraltı çökmiş. Bu ğısragi bulami, geli ğapiya. Baħi, ağa da Erap atın üstinde geldi. Kırbacı elinde, hizmetkarı yetişdi, Erap atın dizgininden tutti. Ondan sonra ağa atın üstindeken,

- Evladım, yavrum! Ğısrakın durumu nasıldır?

- Ağa, çıħarttım tayi, çayırlara sürdim. Ğısrak getti, ğayboldi, men aradım, bulamadım.

Ağa ğaħtı, dizginlerin üstinde beyle ğırbacını ğaldırdı hevaya.

- Ulan oğlum, men demedim, benim evime ateş düşse, yansa benim ğısrāğımın ilgileneceksin. Sen niye ğısrāğı ğaybettin?

Buna üş dört ğırbaçna vurdi; ama nasıl vurdi?! Sanki bunun canına cehennem ateşi kimin o ğadde tesir etti. Çekti Erap ati içeriye, Erap atın eyerini, takımını aldı, timarını vurdi; arpasını, samanını ğarşısına birahtı. Gelip bu hizmetkar eve girmeden başını aldı, tellik tellik dağ dağ demedi taban döğdi, ğısrāğı aramaya getti.

Ahşamın o ğaranlığından, ta sabahın namaz seatlarına ğadde ğısrāğı bulamadi. Sağa döndi, sola döndi bahtı ğarşıda bi ğayalık yer. Getti ğayalık yere, yerler epey ısınmış. Bahtı ki, ğoca bi ğayanın yüz metre üstinde bi ğayanın başında ğısrāğ yavrısını dünyaya getirmiş, yavrısını dünyaya getirdikten sonra da bele üstine burnını birağmış, tayınan uğraşı. Yanliz o tayin boyından bi tene bir kişi tutmuş, ğurri, ğuvetli ğoymi tay terpene.

Allah! Allah! Egerki, o insan, o tayi tutmasa tay düşip o ğayadan parça parça olacağ. Hizmetkar taban basi, hızlı yüridi, getti. O tayi tutan şahsa dedi ki:

- Esselamünaleyküm!
- Vealeykümselam!
- Ya, Allah senden razı olsun! Sen kimsin, benim hayatımı dünyaya getirdin; meni ğutaldın?
- Valla, men senin ağan devletiyim.
- Yahu, sen insansan burada!?
- Yahu, men insan sıfatında görünmem; ama men senin ağan devletiyim. Eger ki, men devlet olarak buraya gelip bu tayi men ğucağlayıp boynından tutmasadım, tay düşerdi parça parça olurdi.
- Sen ağanın devletisen eyle ağanın devletinden başka heç devlet yoğ mudur?
- Rabbiyyü'l-Alem'in dünyaya ne ğadder ğul getirse hepsin de devleti var.
- Baba! Siz nerde durursız? Bağdat'da mı durursız? Hint'de mi durursız? Yemen'de mi durursız? Siz nerde durursız?

Dedi:

- Bağdat'ta bir halife var. O Allah'ın büyük bir adamıdır, çok büyük bir evliyadır. Allah'ü Teala emir vermiş o halifeye; "Gullar zarar düştüğü zaman, devletine diyi; get orayı müdafa et. Emir o halifenin elinin altındadır."

- Allah senden razı olsun! Menim de bi devletim mi var?

- Tabii, senin de devletin var.

El attı, tayı alır almaz bu gördüğü tayı tutan insan sırta gadem basdı, ordan gayboldı, gayboldı getti. Bizim bu hizmetkar, tutti ağanın tayının boynından beyle gucahladı yavaş yavaş gısrak tayinin yavrusının peşinde devam etti. Gel zaman, get zaman geldi ağanın gapısına eşğine yetişdi, ağa çıktı eşğe.

- Valla oğlum, sen gısrak bulupsan, tayı da beyle sağlam. Men senden rice aderim, men senin bir babandım. Eyle san kaç dene gırbaç vurdum. Oğlum gel, ne gadde armağan istiyisen men sana verim, bana hakkın helal et! Bak, men sana babalık yaptım, benim hatunum sana analık yapı.

- Yoh, men senin yanında yedi sene çalışmışam, benim hesabımı vereceksen, men başımı alacam, geçim, gidim.

- Oğlum etme!

Ağa ısrar etti, hatuni ısrar etti. Heç bir ısrarı kabul etmi.

- Men gidecem!

- Oğlum, gidisen git. Allah, amelen göre işin rastgetirsin.

Bunun hakkını hesabını yaptı, bitirdi.

- Al oğlum, senin bu gadder akçan...

Goydı cebine. Tu! dedi dabana özini hareye çeviri bizim garib gidecek, Bağdat'a gidecek. Bağdat'a neye gidi? Devletini uyandıracak, devlet gelecek buna varlık, zenginlik verecek, hazine vercek. Bu da gelip ağanın yanına, bu varlığını bulduktan sonra, ağanın yanında köşk yapacak, ağa görecek, ağa gelsin, görsin parçasın meni vurup. Öz yanında, öz istegi bu. Gidi yedi gün gece günüz getti. Ova var, dağlık var, dereler var, ahiş yerler var, gayalar var... İki dağın arasına başın galdırsan göğ görini; ama dağlar o gadder üske! İnce bi yol, o dağın arasına geçi. Getti bahtı ki, yolun gıragında bir gurt; bir canavar gurt! Yolun üstinde beyle düşip yanında uyuz hestaliği dutmuş, zamansız, amansız gahıp yanına gidemi. Bi yandan hastalık buni

bitirmiş, bi yandan açlık bitirmiş. Bu tam ğurdun yanına bu hizmetkar gidi, devletini uyandıracağ, Bağdat'a gireceğ, halifeyi bulacağ. Ğurt buni görer görmez Allahü Teala'nın emrine, bi lisan verdi ğurda.

Ğurt dedi:

- Garip ğardaş! Sen nerden gelisen? Nereye gidisen? Menim beyle bu pejmür perişan durumda, yorgun durumda!

- Men gidirem Bağdat'a

- Sen Bağdat'a neye gidisen? Hıyrola!

- Men devletimi uyandıracam; devletim gelsin, men zengin olum.

- Yahu, Allah rızası için; eger halifeyi görürsen benim hakkımda da bi ğaç kelime söyliyese. Bağım, Cenab-ı Hak o halifeye bir hasilet vermiş, yetkili yapmış. Menim derdimi, devamı anlatırsam, bağım benim için ne diyor? Hem uyuz hestallığı tutmuşam hem de gezip bir parça rızık bulamıram; acımdan bunaldım, hestalık meni bitirdi. Bunun cevabını halife verirse eger döndün geldinse Allah rızası için bana da di. Geçer, giderim.

- Yahu, Allah rızası için men diyerem. Onun için, ol men diyerem, benim başım üstüne. Senin derdini anladırım halifeyi bulırsam.

Ordan ayrıldı bu hizmetkar. Yedi gün geceli günüzlü yol getti. Eyle bi ovaya düşüp; ovanın ucu var, bucağı yoğdur. Beyle bir görüntü... Ağzınan bir dürbün, bir alet sanki gördüğün ne dağ görünü ne daş görünü. Bahtı on yedi on sekiz yaşında bir tane bakire ğız; dimdik beyle sanki diyersin göğden melekdir inip. O tarlada çalışı. Bu hizmetkar getti yanına, beyle bi döndü bahtı, dedi:

- Esselamünaleyküm hanım ğız, bacım ğız!

- Vealeykümselam deliğanli! Sen çoğ yorgun görinisen, çoğ bitkin görinisen!

Oturdılar, nefes alacağlar. Bağım, buna ğız ne diyor, bu da ğıza ne cevap veri? Orda birbirlerine dertlerini arz edecekler.

Hanım ğız dedi:

- Deliğanli, nerden gelisen, nereye gidisen, neyin varsa bana söyle?

Bu hizmetkar, başına gelenleri bu ğıza anlattı.

- Men nereye gidirem?! Gidirem Bağdat'a halifeyi bulım; belki benim devletimi uyandırsın, men de bu yoğsulluktan gütalım. Çoh çile çekdim. Yedi yaşımda babam anam dünyadan getmiş, elde yoğ, eyahta yoğ!

- Allah rızası için, biğaç kelime de benim yerime gonusasan.

- Yahu, hanım gız! Bu arazi kimindir?

- Babadan galma benim arazimdir, belki iki bin, üş bin dönüm var. Men eyle sene on iki ay bu arazide çalışıram, on iki ayın rızını, man bu arazi vermi. Men bilmirem bu verimsizlik nedir? Ne meseledir? Ne sırdır? Eyle bunu da ondan sor bağım, benim hakkımda ne diyor?

- Yahu, başım gözüm üstine! Bu benim üstimde bi ağır yük değıl. Bunu demesi de gılay.

Allah ne nasip etmişse gızın ne nevalesi varsa ordan biraz gurt murt yardım etti yedi, içdi, gahti.

- Hanım gız, Allahaismarladık! Bizi yuvadan unutmayın. Eger ölmedimse gettim geri döndimse gine görerik birbirimizi, derdin devan neyse anlarık.

Bizim hizmetkar gene getti. Yedi gün gece günüz yol yürüdi. Sabah öğle arası bi şehre yetişdi; şehrin yani kenarında, daha şehre girmeden bir hasbahçe var, bir padişah otırmış tahtın üstinde, tac başında. O hasbahçede Cenab-ı Hak ne gadder meyve halk etmişse orda var. Sanki diyersen o meyvelerin rengi, deseni; altın, amarat, yahut, zümrüt kimin beyle...

Padişah oturmuş eyle düşüni, eyle düşüni... Beyle egilmiş başını sallamış garşısına beyle bağı. Sanki diyersen padişahda eyle bi hestalik var ki, çaresiz bir hestelige düşip. Yanında ne bir veziri var ne bir kimsesi var. Tek başına otırmış, düşüni. O hizmetkar beyle bağıti bağıti dedi ki:

- Yahu, bu bir padişahdır. İşte taci, işte tahti, işte hasbahça! Allah Allah! Bu ne hekimet! Bu düşünce ne? Bir padişahın gırğ tene veziri var, yanında heç bir mahlukat yoğ. Bu ne iş? Men buna bi selam verecem, sanki meni asıp kesek?

- Esselamünaleyküm padişahım!

Padişah beyle bi silkindi, sanki gafletten uyani.

- Deliğanli, deliğanli! Gel buraya, gel!

Getti padişahın yanına, oturdılar.

- Deliğanli, sen nerden gelisen, nereye gidisen? Bunalmışsan, çoğ üzağlardan gelisen? Durumun, vaziyetin eyle görini Derdin, devan neyse man analatasan. Allah rızası için!

- Padişahım, size nasıl anlatım?!

Oğlan baştan tırnağa hepisini başına geleni annattı.

E, padişah dedi:

- Şimdi, sen nereye gidisen?

- Bağdat'a gidirem.

- Bağdat yahlaşmış, buraya yahındır. Sen Bağdat'a hiyirdır gidisen?

- Bağdat'ta bir halife var. Allahü Teala tarafından görevlendirilmiş, bütün milletlerin devletleri onun emri altında. Giden ısrar edi, yalvari devletini uyandırı, getiri yoğsulluktan gutari, oli zengin.

- Eyi yere gidisen. Allah rızası için, biğaç kelime de benim yerime demezsen?

- Yahu, padişahım senin hezine var mı?

- Yedi tene hezinem var.

- E, senin çiftligin, malın mülkün var mı?

- Yahu, sayılmaz! Çoğ, gıyamet!

- E padişahım, sen şimdi ne istisen?

- Yahu, benim adaletim heç hayatta yürimedi, heç adalet yapamadım.

Bağ, işte tek oturmışam. Menim bir tavuk heyvana bi şey disem inadında duri, getmi. Adaletim yoğ. Bunun devasını anlıyorsan bana diyersen men de buraya dönemde nasip olursa men de bu merahtan gutulum.

- Padişahım, Allah'ın ğarşısında vaad edirem, men buldumsa sizin derdini de anatacam. Men senin aklına acıdım. Bir padişahın ğırğ tene veziri olur. Kimse yanında yoğ. Ama sende bir sır var. Özın bilisen, Allah'ın bili. Men bilmirem ki bi şey.

Bu ayrıldı yedi gün gece gündüz yol getti. Yetişdi Bağdat'a. Getti, gezdi, dolandi şehre ama, aması var ki, bu deliğanli o ğadder canından aciz ğalmış ki, yol gide gide; çile çeke çeke. Can derin yerden çıhmaz. Gudum olduhça hareketini yapar. Bu da aynı misal. Getti, orda bi tene Müslüman birisini buldı.

- Yahu, ğardaşım burda Bağdat'ın halifesinin mekamu var. Allah rızası için, onun serayi, tahti nereşe meni oraya bi gösterin?

- Yahu, bu zor bi şey del. Gel, seni tutim, götürim, gösterim.
Dolandırdı bunu biğaç mehleyi. Apardı buni serayinin ğarşısına.

- Aha! Bu seray halifenindir.

Ėapıyı döğdi. Halifenin müridleri giri içeri, çıhılar. Bunun pejmur durumuna bañılar; yalın ayağ, baş açığ, saç, sağğal bunun batmış, kendisinden geçmiş.

Bunun müridlerinden birisi sordı:

- Deliğanli, sen ne arisan? Burayı niye beñlisen?
- Valla, men çoğ üzağlardan gelmişem. Halifeyi ziyaret edicem, halifeyi görmek istirem.
- Halifeden men müsaade istim. Gel dise gel, seni aparım; gel dimise aparamam seni.

Bu halifenin müridi girdi içeriye:

- Halifem! Üzağlardan biri gelmiş; pejmur, perişandır. Seni isti. Senin ziyareten gelmiş. Gelsin mi, gelmesin mi? Senden müsade istirem.
- Madem Cenab-ı Hakk'ın yarattığı bir ğulsa kim olur olsun, geldi mi getirin bana.

Bunu halifenin makamına apardılar. Tam makamının tahtının üstünde oturduğu yere geldi. Üz sürdi bunun divanına.

- Men çoğ dert çeke çeke geldim. Bu ğadder zemandır men yol yürirem. Geldim seni ziyarete.
- Sen ziyareti birağ! Sen neye gelisen? Derdin, davan bana anlat.
- Allah rızası için, bana devlet ver. Menim devletimi uyandır, men de ğutulum.
- Uyandıracam senin devletin! Sen yolda gelende neye rastgeldin?
- Beyle bi ğurda rastgeldim.

Dedi:

- Daha neye rastgeldin?

Dedi:

- Bir bakire ğıza rastgeldim.

Dedi:

- Başha neye rastgeldin?

Dedi:

- Bi de beyle bi padişaha rastgeldim. Dedi ki: “Menim adaletim yürümi.” Yanında ne vezir vardı ne kimsesi vardı. O da adaletin geçmesini isti senden.

- Deliğanli aklın başına topla. Baħ devletin uyandırdım. Bırdan gideceksin o padişaha. Padişah erkek değıl, erkek simasında görüni. Bakire hele ğız; ğadının, ğızın adaleti yürümez. Özine layık bi ğocaya getsin, ğocasını etsin padişah, ğocasına taci biraħsın, tahti teslim etsin. Onnarın adaleti eyle yürüsin ki, sanki ğılıç kimi keskin olsun. Gettin gettin ğıza rast geldin, ğız dedi ki: “Bu babamın mülkidir, hesaba gelmez.” O bakire ğız, teğ başına o ğoca arazinin içinde süri, yapı birine yetişi, biri susuzlıktan yani; öbürsine ğači, öbücü yani susuzluktan. Baħım yapamı. Sevdigi bi deliğanliye getsin, deliğanliyi etsin özünü, olsun ađa. Elli kiři yüz kiři gelsin o arazide çalışsınlar, hasılatı yetiştirsınlar; bir senenin verimi, onnara getsin yüz sene. Ğurda da diyersen, nerde akılsız bir ahmak adam varsa onu yesin. Burada da bunu de.

- Halifem, benim devletim?

- Senin devletin uyanmış, get ğafa çalıştır.

Halifeyi ziyaret etti, sevine sevine döndü.

- Gidecem, seraylar yapacam. Ağa beyle baħa baħa seraya, duruma meni uran ağa baħsın baħsın hestaliga tutılsın.

Akılsız ğafanın üzinden ne çeker sefil eyaħlar, ne çeker sefil eyaħlar! Gel zaman git zaman gene bi ğünün ışık zamanı yetişdi padişaha. Bizim padişah tahtının üstünde, tac başında derin derin düşüni.

- Esselamünaleyküm!

- Vealeykümselam, deliğanli! Sen geldin? Dünyayı man getirdin, gel, otur. Allah ne nasip ettise, ğaħ ordan ne meyve istersen al, canın ne istise al, doldur, ye. Halifeyi buldin mi?

- Men gettim, buldum.

- E, sana ne dedi?

- Get, senin devletin uyandırmışım, dedi.

- E, benim hakkımda ne dedi?

- Senin hakkında diyi ki; “Hele bakire ğızdır, hele ğocaya gitmi. Halk onı erkek bili. Ğadının, ğızın adaleti olmaz. Kendine münasib olarak bi

ğocaya getsin, ğocasını etsin bi padişah, tahta çıharsın, başına taci biraşsın. O zaman onnarın adaletleri yürisin.”

- Menim hakkımda halife beyle mi dedi?!
- Beyle dedi.
- Valla deliğanli, benim ğız olduğumu bi Allah bili, bi özüm bili.
- Gel bi ğoca çağırak buraya, senin güzel bi hemamın, ihtiyacın giderek, bir padişah elbisesi san giydirek. Bir hoca getirek, menne senin nikahın ğıysın. Sen burada adaletin sürdür, padişahlığın yap, men de senin hanımın olım.

O genç deliğanli dedi:

- Yoğ, men seni heç alıram mı? Menim devletim uyanıp; gelecem. Men gidecem burdan; seraylar yapım. Ağa, başsın patlasın.

- Etme, eyleme! Bağ, devletin uyanıp. Yedi tene hazine, define... Vah!

Nettise deliğanli, buni almadi. Yedi gün geceli günüzli geldi, bahti, o bakire ğız gene arazide, kürek elinde çalışı sağa sola. Getti, ğızın yanına.

- Esselamünaleyküm, hanım ğız!
- Vealeykümselam, deliğanli! Geldin mi?
- Geldim, hanım ğız.
- Hoş geldin, sefa getirdin. Sen bulabildin mi halifeyi?
- Buldum.
- Halife sana ne dedi?
- Dedi: “Get, devletini uyandırmışam.” Menim devletim geli.
- Menim derdimi arz ettin mi sen?
- Arz ettim, teğ teğ...
- Menim hakkımda ne dedi?
- Dedi: “Kendine münasib bi deliğanliye getsin, deliğanli olsun ağa. Elli yüz tene işçi tutsin, getsin o torpagın verimini güzelce yapsın. Bir sene geliri onnara yetsin yüz sene.

- Yahu, gel. Bu babamdan ğalan arazidir. Men bu araziye hepsini tapi etmişem. Bi alim getirek, menne senin nikahın ğıysın, seraylari yap bunun içinde. İşçi çalıştır. Artığ, heç bir sorun dünyada ğalmasın.

- Yoğ, men seni alıram mı?! Padişah bana dedi. Almadım, almam.
- Get, o zeman! Amelen göre, get. Senin çekeceğın, göreceğın var.

Yedi gün geceli günüzlü yol geldi. Bahtı, ğurt yolun üstinde beñli. O ğurt buni görende, biraz güçlenir kimin Allah tarafından bına bi ğuvet geldi.

Dedi:

- Esselamünaleyküm!

Dedi:

- Vealeykümselam, ey Allah'ın heyvanı!

Dedi:

- Deliğanli geldin mi?

Dedi:

- Geldim.

Dedi:

- Gettin, neye rastgeldin?

Dedi:

- Ğıza rastgeldim.

Dedi:

- Gettin, daha neye rastgeldin?

Dedi:

- Padişaha rastgeldim.

Dedi:

- Daha neye rastgeldin?

Dedi:

- Halifeye rastgeldim.

Dedi:

- E, padişaha dedin, derdini anlattın. Padişah sana ne dedi?

Dedi:

- “Gel, meni al,” dedi. “Bu servetim, varım yoğum hepi senin olsun, adaletimiz yürisin,” dedi. Nettise men onı almadım. Dedi bana: “Amelen göre, işin rastgelsin, get.”

- E, padişahi da almadın, he?!

Dedi:

- He, almadım.

Dedi:

- Geldin ğıza, ğız ne dedi sana?

- Ğız da dedi: “Tek başıma arazinin hakkından gelemiyim, verimini ğarşılamıyım, gel meni al!” O ğadder ısrar etti almadım. (Halifenin ğız için dediklerini de ona anattı.)

- E, benim için ne dedi?

Dedi:

- Men anatmadım, ocağın delinmesin!

Dedi: “Sen de nerde bi ahmağ, akilsız, yaramaz varsa, gördin mi ye!”

- Men, ahmagı ğarda bulacam? Senin kimin ahmağ bu dünya da var mı? Padişahi almadın! geldin; o hanım ğızı da almadın! E, men şimdi senden daha ahmağ, akilsız birini bulamam!

Cenab-ı Hakk burada ğurda bi ğuvat verdi. Bizim bu deliğanlıyi orda güzel güzel yedi. Şıfayı buldi, hestaligi getti. Bizim bu deliğanlıyi ğurt, işte beyle kötü ahlakının üzinden yedi.

Menim bu sözüm, bu maceram da burda bitti. Allah’a amanat olun.

Muhittin Sadık

EK.44.YEZİT

Zeman Mirlik zemani. Bir Mir'in iki tene oğlu varmış. Birinin adi Nur Ahmet, birinin adi Nur Muhammet.

Mir, bir gün otiri, diyi:

- Men bu güne ğete Yezit'terin Mir'ine haraç verirem. Men oğullarımın erkekliklerini diniyecem. Baħım göre, acaba buni yapabilirler mi, yapamazlar mi?

Yezit Mir'inin bir ğızı varmış. Ğızının da bi ceylani varmış. O ceylani ğırħ tene atli her gün götürür, biraħırmışlar çeşmeye. Çeşmede o ceylan aħşama ğater kendisine oynaaar, oynaar, sıçrarmış... Ondan sora aħşam alır, gidermişler eve.

Bi gün ğadinnar otirilar. Bu büyük oğluni çağırı, diyi:

- Nur Muhammet!

Bu yerinden ğaħi, yeddi yerden temenna, sekizinde el pençe... Babasının elini öpi, geri çekili, duri. Mirlerin çadırlari da, çadırlar içersinde belli. Yeddi direkli, yeşil renkli çadırlar olurmuş mirlerde.

- Buyur baba, diyi.

Diyi:

- Oğlum, men sana emir veriyorum! Gideceħsen, Yezit Mir'inin ğızının ceylanını getireceħsen.

Tekrar yeddi yerde temenna, sekizinde el pençe! Babasının elini öpi.

- Peki, baba, diyi.

Ğapıdan dışari çıħi, gidi annesine diyi:

- Anne, benim tedbürimi görün.

Diyi:

- Oğlum neden?

Diyi:

- Valla, babam meni gönderi. Men gidirem Yezit Mir'inin ğızının ceylanını getirim.

Diyi:

- Amman! Yemman oğlum, sen nece tek başan Yezit Mir'inin ğızının ceylanını nece getiresen? Seni vurallar, öldürüller!

Diye:

- Anne, fayda vermez. Babam emir vermiş, gidecem. Ğafam da gitse gidecem.

Ğaĥi, kendisine birez yiyeceĥ ali, heybesine dolduri, ati atının terkisine. Ali silahını, mızragını, oĥuni ali. Ğuşani, mini atına gidi. Şindi Nur Ahmed'in babasınan Yezid Mir'in arasında bi de bir Mir varmış, bi ğari. "Biri" adında bi Mir. Onun yaylasına gidi. Gidi doğrudan doğruya atını süri, gedi Biri'nin yaylanın önünde, çadırın önünde yeni. Hemmen tabi hizmetçiler ati tutular, götüriler buni içerye. Giri Mir oĥli, tabi terbiyeli. Babasına nasıl şedipse o ğariya da aynı yeddi yerde temenna, sekizinde el pençe! Gidi Mir'in elini öpi. Geçı, yer gösteriler. Geçı otiri. O zaman bi yere misafir gettigi zaman üş gün oturmuş, sora sorarmışlar; "Nerden gelisen, nerye gidisen?" Ele hemen "Sen nerden gelisen, nerye gidisen?" yoh! Üş gün oturi, dördüncü günü tekrar yerinden ğaĥi, yeddi yerden temenna, sekizinde el pençe. Mir'in elini öpi.

Diye:

- Oĥlum, sen kimsin? Nerden gelisen, neriye gidisen?

Diye:

- E valla, Mir'im men filan Mir'in oĥliyim. Ordan babam emir verip.

Gidecem Yezit Mir'inin ğızının ceylanını getirim.

Diye:

- Amman oĥlum, senin baban deli midir? Sen nasıl tek başına Yezit Mir'inin ğızının ceylanını getireceĥsen?

Diye:

- Valla, babam emir vermiş, ğafam da getse gidecem!
- Peki yavrum, diyi. Oĥlum, men sana ancaĥ ne yapacam; sana ancaĥ bi yer gösterim, seni ta Yezit Mir'inin hüdutuna ğadder gösteririm ceylanının gelecek çeşmeyi sana gösterirler.

- Temam Mir'im, sağol diyi.

Böyük oĥluna emir veri, diyi:

- Oĥlum, Mir'in oĥluni götür, ceylanın geldigi yeri göster, geri dön, gel.

- Temam, diyi.

Miniler, gidiler. Bi hayli zaman gettiĥten sora yaylanın kenarına geliler.

Diye:

- Baħ, bu ğayalıĝı ğöri misen? O ğayalıkta çeşme var, gelirler birez sora ceylani getirirler, biraħırlar; ceylan o çeşmede su içer, ğayadan ğayaya kendine sıçrar, oynar. Aħşam buni alırlar, giderler.

- Sağol, diyi.

Döni, geli. Orda diyi:

- Men ne yapım?

Gidi, gettikten sora orda gidi kendisine suyini içi, yemeyini yiyi. Birez su kendisine ali, geçip bi ğayanın daldasında kendisini gizliyi. Baħi, Yezit Mir'inin yaylasından atlılar çıhtılar. Gel, gel, gel... Baħılar ki, ĝırħ atlı. En öndeki atlinin gucaĝında bi geyik var; geyik bele altınnan bezeli.

Diyi:

- Temam.

Getiriler, biraħılar. Çeşmeye geliler, biraħılar. Geyik başlı kendisine ğayadan ğayaya suyuni içi, sıçriyi, oyniyi. Bu yezitter başlılar işgi işmege. İşgi içiler, içiler... Herkes bi terafta düşiii.

Nur Muhammet diyi:

- Vallaħ, tamam. Şimdi benim işim görildi.

Nur Muhammet gizliyi kendisini. Geyik ğayadan ğayaya atlarken hemen kemendi ati, ceylani tuti. Ceylani tuttuħtan sora ali, mini atına gidi. Birez ayrıldııħtan sora tabi serhoşlar ayılılar, baħılar ceylani götürüler. Götürdükten sora düşiler bunun peşine. Tabi kimse kimsenin hüdutuna geçemezmiş o zaman imkani yoħ... Geçtiği zaman savaş olurmuş. Tabi buni kavaliyılar. Biri'nin hudutuna geçi çocuħ, bunnar geri döniler.

Geri döniler, geliler Yezit Mir'ine, diyiler:

- Valla, hal mesele bele Mir'im.

- Neriye girdi?

Diyi:

- Biri'nin yaylasına.

Diyi:

- O zaman asger minsin, Biri'nin yaylasına basĝın yapaħ!

Basĝın yapın, diyi. Nur Muhammet ilk çıħarken yüzüğünü çıħari, veri Nur Ahmed'e, diyi:

- Ğardaşım, bu yüzügi barmaĝına taħ. Menim yüzüğüm ne zaman

senin barmağın sıhdisa bilki o zemam men dardayam, bana gel.

- Temam, diyi.

Tabi bunnar, Yezit, asgeri topliyi, Biri'nin yaylasına hücum ediler. Biri emir veri oğluna, asger topliyi. İki yayla biribirine vurular. İki yayla biribirine vurduhtan sora, epey vurular, vurduhtan sora, Nur Muhammet yeddi yerden yara yiyi. Yeddi yerden yaralaniyi. Yaralandıhtan sora tabi ceylani vermiler. Ceylani götürdügi zaman, heman ceylani ğarılara teslim ediler.

Biri diyi:

- Menim yaylamın köki gelse bu ceylan bana geldi, kesinlikle vermem Yezit Mir'ine.

Orda Nur Muhammed ayrılı, asger bañi, yoñ. Yezit bañi çoñ asger ğırılacañ, mecbur ğali asgerini geri çeki. Geri götürdükten sora Nur Muhammet orda Biri'nin yaylasında yeddi ğün yati. Küçük ğardeşi, Nur Ahmet, bañi yüzük barmağını sıhdi.

Hemen ordan gidi, diyi:

- Ana!
- Ne var oğul?
- Ana, tedbirimi gör, men gidecem.

Diyi.

- Niye oğlum?

Diyi:

- Nur Muhammed çoñ dardadır, yüzügi barmağımı sıhdi.
- Amman! Yemman! Oğlum getme. Baban diyim, asger...

Diyi:

- Yoñ, asger istemez. Kesinlikle babam emir vermiş! Babam emir vermiş ki, o ceylan geleceñ.

Ceylani de Yezit Mir'i ahdedip; kim ceylani götürürse ğızını kesinlikle onan başka kimseye vermeyecek, ğızını verecek ona. Nur Ahmet atına mini, yüzünü çeviri, yallah diyi, gidi. Get, get gidi Biri'nin yaylasının hüdutuna. Bañi, bi çoban ğoyun otari. Gidi, diyi:

- Selamünaleyküm

Diyi:

- Aeykümesselam

Diyi:

- Ğardaş, bu yayla kimin?

Diyi:

- Biri'nin yaylasıdır.

Diyi:

- Ğardaş, al a sana bi avuç altın, bana bi ğoyin ver.
- Temam, diyi.

O veri bi avuç altını ali çoban. Bi ğoyin veri, bu götiri ğoyini kesi, ğarnını çıhardı, ğarnını temizliyi, ğoyinin etini veri çobana.

Diyi:

- Al, bu bana lazım değil.

Ğoyinin ğarnını geçiri ğafasına, güneşin önünde oturi. Ğoyinin ğarni ğafasını sıñı, oli bi keloğlan. Kel bi oğlan oli. Götiri atını, Biri'nin yaylasında atlar otli ya, kendi atının da kuyruğunun yağını kırñı, bırañı atların içine. Orda ali bi zobba eline, get, get gidi Mir'in çadırının önüne. Ğafasını çeki, yapuncasını çeki başı, Biri'nin yaylasının çadırının önünde gece yati. Sabahleyin ğañılar.

Diyiler:

- Mir'im burda bi tene adam yati, bi keloğlan yati.

Diyi:

- Gelsin, neyin nesidir?

Götiriler Mir'in yanına. Tabi o da bi Mir oğludur. Keloğlan; ama gine Mir oğludur. Terbiyeli tabi. Çadırdan içeri ğiri. Yeddi yerde temenna, sekizinde el pençe; Mir'in elini öpi, geri çekili, otiri.

Diyi:

- Oğlum, sen ne istiyorsun?

Diyi:

- Vallañı Mir'im, men bir çobannıñ, bi şey...

Diyi:

- At yılñısını otarabilir misin?

Diyi:

- Sağ elimnen gelir.

Buni at yılñısına çoban edi. Çoban ettiğı zeman bu gidi attari otarmağa.

Attari otarmağa gidi, bañi, abeysinın ati attarın içinde.

Diyi:

- Heyvah! Abim burdadır.

Attari otari, otari, otari... Bikaç gün otardıktan sora, bi tenesine, yaylada birine yañlaşi.

Diyi:

- Bañ, men buraya pi şeye gelmişim. Acaba var mı, yoñ mı? Çünkü men ğardaşımanın atını, sizin attarın içinde gördüm. Menim ğardaşım nedir burada bele?

Diyiler:

- Yaralıdır ğardeşin. Yeddi yerden yarası var, şimdi yatıyor.
- Amman yapma! Men nasıl görürüm ğardaşıımı?

Diyi:

- Temam. Añşam olsun, At yılñısı yatsın. Menim çadırım buradır, gel burya, men seni götürem ğardaşın yanına.

Diyi:

- Temam.

Añşam oli. Keloğlan, keldir. Attari birañi, gidi o adamın çadırına.

Diyi:

- Selamünaleyküm!

Diyi:

- Aleykümselam!

Diyi:

- Geldin mi oğlum?

Diyi:

- Geldim.

Diyi:

- Gel, gidek.

Bunnar gidiler, bañi ğardaşı yeddi yerden yaralı, yati.

Yeddi yerden yaralı, yati. Diyi:

- Ğardaş geldin mi?

Diyi:

- Geldim.

Diye:

- Evin yıhılmasın! Nedeceyih?

Diye:

- Artih sen, artih men burda bu çobannihı bıraħacam. Minecem atima, gidecem Yezit Mir'inin yaylasına.

- Ğardaşım neye? Men de gidecem, ğızı getirim.

Diye:

- Amman ğardaşım! Men ancaħ yayladan, dardan, çeşmeden ğaçırttım ceylanı. Sen nece..?

Diye:

- Ğafam getse gidecem, ğızı alıp, gelecem.

Bu tekrar mini atına, gidi Yezid Mir'inin yaylasına gidi. Heç ğıyafet değışmeden gidi. Mir'in çadırının önünde yeni. Mir'in çadırının önünde yeni, yendikten sora atını bunun hizmetçiler götüriler, bağılıylar. Bu giri çadırdan içeri. Yeddi yerde temenna, sekizinde el pençe; Mir'in elini öpi, geri çekili, duri. Mir yer gösteri, otiri.

Diye:

- Nerden gelisen, nerye gidisen?

Diye:

- Geldim işte, yolum düşdi buraya.

Diye:

- Temam.

Bu orda yezitterden bi tenesini buli, çağırı.

Diye:

- Gel burya! Sen man Yezit Mir'inin ğızının çadırını bana göster, sana bu ğater altın verecem.

- Temam, diyi.

Çadiri götüri, gösteri. Gösterdiñten sora geli bu altınını veri buna. Bu başlı gine oturmağa. Gece gidi, çadırın arħasından gılinci atı, çadiri yari. Giri içerye, bañi ğız oturi.

Ğıza diyi:

- Sesin çıħarma!

Ğız diyi:

- Sen kimsin? Neyin nesisin? Şimdi bağıracam, senin boynun keserler.

Diye:

- Bağırma! Senin şimdi ceylanın götüren, benim ğardaşım. Men de gelmişem, seni götürecem.

- Amman yapma!

Diye:

- Heç imkani yohtur, götürecem.

Diye:

- Artıh bu gece olmaz, yarın ğarannıh çöktükten sora seni alacam, götürecem.

- Temam, diye.

Nur Muhammet orda büyük ğardaşı yara aldı, dayanami, ğardaşı gidip. O da ğahip Mir'den izin istiyi, mini atına. Yüzini çeviri Yezit Mir'inin yaylasına. Yezit Mir'inin yaylasına çevirdikten sora gidi yaylaya. Yaylaya yetişmeden bele bi dağın kenarında kendisini gizliyi. Ğardaşı gece ğızı ali, ğaçırı. Ğaçırırken, hani yol bellidir ya, ğardaşı Nur Muhammet çıhı ğarşına.

Diye:

- Ğardaş nettin?

Diye:

- Valla, ğızı getirdim.

Diye:

- Temam.

Bi havar düşi Yezit Mir'inin yaylasına.

- Amman ğızı da götürdiler! diye.

Yezit Mir'i asgere emir veri. Asger mini, bunnarın peşine düşi. Düşende Nur Ahmet ğızı veri ğardaşına.

Diye:

- Al, sen yaralısın. Men askeri oyaliyim, sen get Biri'nin yaylasına yetiş.

Ğızı ali. Nur Ahmet oyali asgeri. Nur Muhammet yetişi Biri'nin yaylasına. Ğızı yendiri oraya.

Diye:

- Mir'im, hal, mesele, hékâye bele...

Diyerken Biri emir veri, yaylasi mini, ğılıçlari ğuşaniler herkes, Yezit'nen savaşa başliyi. Yezit'nen savaşa başlilar, bir on beş gün birbirilerine vurilar. En sonunda Biri Yezid'in yaylasini yeni. Vura vura götürüler, Yezid'in yaylasina tökiler. Yezid'i haraca da bağliyi, onan sora döniler, geliler Biri'nin yaylasina. Yiler, içiler, yaralari düzeli. Düzeldiñten sora oğluna diyi:

- Bañ, ğağacañsın bu ğıznan bu gençneri asger tutacañsın, götürECEñsin yayladan içeri girmeyECEñsin. Yaylaya yañın bir yerde duracañsın, bunnar yaylalarına gideCEñler, onan sora geri dönüp geleCEñsin. Bunnari yolda gafil avlarlar, ğızı da ellerinen alılar, ceylani de ellerinden alırlar, heçbi şeye benzemez bizim yaptığımız.

Diyi:

- Temam ana.

Asger topliyi. Asgeri mindiri, asgernen barabar Nur Ahmet'i, Nur Muhammed'i alılar. Gel, gel, gelier kendi yaylalarına.

Orda diyiler:

- Buyurun, gideceyih düyüne!

Diyi:

- Olmaz, anam emir vermiş gelemeniñ. Gelseñ sizin erkeñliğiz ğalmaz.

Biri'nin oğlu gidi kendi yaylasina. Nur Muhammed'in babasına müjde gedi, diyi:

- Oğulların geldi sağ selemet. Ceylani da getirdiler, ğızı da getirdiler.

Diyi:

- Temam. Orda artıñ men Yezit Mir'inden haraç alabilirem.

Oğli diyi:

- Baba, biz haraca bağladih Yezit'i. Yezit bize haraç verecek.

Diyi:

- Temam oğlum. Şimdi men daha bilirem, siz benim oğlumsuz; benim yaylama bi zarar gelirse siz ğollarsız.

Ordan şindi iş geli ğıza. Bu ğız, ceylani getirenin midir, ğızı getirenin midir?

Şindi büyük ğardaşı diyi:

- Menim ğardaşıım ğızı getirip, ğız onundur.

Küçük te diyi:

- Menim abem ceylani getirip, ğız onundur.

Bunnar artıh biribirinen annaştırıramılar. Ne o ali ğızı ne o ali! O diyi, onundur; o diyi, onundur.

Diyiler:

- Bele olmaz.

Tabi divan ğurili. Beyler ğurulılar, ğuruldiĥtan sora oturılar.

Mir diyi:

- Buna bi karar vereceĥsiz. Bu ğız hansınıdır?

Diyiler:

- Mir'im, ğız Nur Ahmet'indir. Çünkü atın terkisinde getiren odur ğızı.

Ğız onundur.

Orda başliyi düğün tedbiri ğuri. Biri'nin yaylasını çağiri, yayla beylerini çağiri düyüne. Yeddi gün yeddi gece davul, zurna çalılar; düyün yapılar. Yiler, içiler orda murattarına geçiler. Göğden üş elma düşdi; biri man, biri ĥekât diyene, biri de Faik'in boğazi ğurumasın Faik Ağa'ya.

Faik Koç

EK.45.SİHİRLİ POST

Bir varmış, bir yohmuş... Allah'ın ğuli çoħmuş... Günnerden bir güün, bi tene pelver bi dede varmış. Bu dedenin de bi tene nenesi varmış. İkişi ğari ğoca bi oğlaan bi ğız çocuħlari varmış; baħka kimseleri yoh. Çoħ ta fakırmıħler, ele bi fakır ki, ekmek bulamazmıħler ki, yiyeler.

Güün birinde aclıħtan, susuzluħtan dede vefat edi; dedeyi götürüp ğuyliler. Geliler eve. Bi tene ayi bunnara tebelleş olur. Geder gelir, ayi geder bi tene dilek daħlari varmış, onin yanında oturur. Nene gider, ğavalar, gine gelir, oturur. Oğlan çıħar, ğavalar, gine gelir, oturur. Oğlan vurur, ne eder eder, o ayi gene geli, o dilek daħının üstünde otiri.

Ğız diyi ki:

- Ana, bi de men ğavalım, siz ğavalısız getmiyi.

Bu çıħı diħeri, ayiya bi tene vuri, ikincide ğızı ali, vuri omizuna.

- Allahısmarladıħ, diyi.

Doooğri dereye. Hay! Havar! Nene, oğlan ğızı baħiler o yan, bu yan ğız yoh. Ğız ğaybolmıħ.

Diyi:

- Vallaħ oğlum, buni ya ayi götürdü yedi ya dere mereden atti. Bi ğı oldi bunin başına!

Aylar geçi, seneler geçi, bi sene aradan geçi...

Bu oğlan diyi ki:

- Valla ana, men ğaħacam, gidim ablami ariyim. Ege bulduuum buldum; bulamadım, zati gittiği gündür!

Bu oğlan ğaħar, çıħar, gider. Arar, arar, arar... Ğehir be ğehir, ev be ev, köy be köy...

Diyi:

- Dur, bi dereye de baħacam.

Bu yeni, bi Cevizli Dere varmış. (Muradiye'nin Cevizli Deresi) Oraya ener, baħar ki; bi mağara... Mağaradan bi inceee tütün çıħı; duman.

Diyi:

- Men bu dumani tutip gedacem.

Bu gider o dumana ğarşı. Gider, gider, gider... Baħar ki, mağaranın

içinden geli. Mağaranın ağzi bösböyük! Ğapiya da ğoymışler ğocaman bi daş! Gider, o daşa vurur tağ tağ! Bi tene böyüh bi daş ali eline tağ! tağ! tağ! vuri.

Diyi:

- Bağım, burda kimse var mı?

Bi bağı, bacisi çığı dışeri.

Diyi:

- Vıla ğardaş, sen ğardan geldin buriya?

Diyi:

- E, men seni ariye ariye, men deha ne diz ğaldi mende ne göz!

Diyi:

- Gel, san ğurban oladi ablan! Gel, içeri gir, otur, bi nefesini al. Bağım, anam sağdır? Nedir halız, ne deyil?

Diyi:

- Temam.

Giri bu içeri.

- Abla seni buriye kim getirdi?

Diyi:

- Meni, o ayi getirdi. Ayının dili de var, mennen de ğonişi. Kendisi ayi... Sihirli midir, bilmiyem nedir? Beni birağmi bi yere.

Diyi:

- Temam.

Bunnar oturiler. Sefa, hoşbeş! Bunnar ğonuşmada.

- Anam nasıl?

- Anam eyidir.

- Sen nasılsın?

- Men de eyiyim; ama yoğsulluğ, bi şemiz yoğtur, yiyeh.

- Eyi, diyi. Ağşam ayi gelse, seni yese men nederim?

Diyi:

- Vala, meni sağla ayi gelende.

Ağşam oli. Ayi gelir gelmez buni ati un ambarına. Böyük bi ambarın içine ati buni. Ambarın içine ati buni, ayi içeri giri.

Diyi:

- Valla, burdan insan ğoĥisi geli.

Diyi:

- Yoĥ canım, nerden insan geleceĥ buriya? Yeddi seneli b y    yol bura, nerden gele?

Diyi:

- Vallaĥ, avi de her gün iki tene vurir idim. Bu gün    tene vurmi im.

   tene ğu  getirmi im bugün, o misafirin nasibidir, getirmi im.

Diyi:

- Temam, sena bi  e desem yemezsin?

Diyi:

- Yoĥ, niye yiyim?

Diyi:

- Vallaĥ, ğarda ımdır geli. Senden ğor tum, attım un ambarın içine.

 nsandır. Ayisin belki, bi de yedin yedin!

Diyi:

- Yoĥ canım, ele bi  e mi olur? Yesedim, seni de yedim.  ı art, gelsin.

 ı ardi, geli ğar ısında oturi ayinen. Ho be !  oni iler, söyliler. Bir hefta  ali.

Bir hefta  alii, diyi ki:

- Abla, deha gedim, anam evde tektir. Şimdi anam acindan öldi, bi  emiz yo tur yiye. Men  a ım gedim.

Diyi:

- Temam. Sen beklersin, ayi gelir; ayiden izin alırız. Ba ım, o ne diyece ? Ona göre  ı ar, gidersin.

Diyi:

- Temam abla.

A  am bekliyiler. Ayi geli.

Diyi:

- Ba ,  arde im, gideca . Ne vere ?

Diyi:

- Ne verecen?  aldır, sihirli posti ver, götürsün.
- Temam, diyi.

Diyi:

Bu, sabah oli; ğahı ğardaşına diyi:

- Ğardaş gidecahsin?
- Temam, gidecem abla.

- Yalnız, sene bi post verecem, oni götürceahsin. Ne zaman acıhtın, sabah mesela, sabah oni diyecaahsin; hama serersin yere diyersin: “Açıl postum, yumul postum; türlü tevil ğahvaltiden seçil postum!” Ğahvalti gelir, yersin, içersin, gene tamam toplarsın, ğaldırırsın. Övle gelir gine, ele aħşam gelir gine ele... Heç daha çalışmağan lüzüm yoħ.

Diyi:

- Temam.

Bu götüri bu posti. Bi çeşmenin başında otiri.

Oturi, diyi:

- Bi baħım, hakketen yalandır, doğridir?

Bu oturi, posti sari yere, diyi:

- Açıl postum, yumul postum; türlü tevil yemeklerden seçil postum!

Baħi, Allah’ım bi doli yemek, bi doli yemek, bi doli yemek... Deha hangısını yiyecağını adam şaşırı! Bu yeer. Ğarnını doyiri güzeeel.

Diyi:

- Ğapan postum, ğapan!

Post ğapani. Onnari ali çinine, diyi:

- Vallaħ, buldum bulacağımı, iş ğaldi ahretime. Baħım ahretimde ne bulacam?

Ali, geli eve. Nene de ele ac, ele ac... Acından uzanmış yatı.

Diyi:

- Oğlum, sen nerde ğaldın? Sen gettin, ablan buldun mi, bulmadın mi?

Bena bi habar vermeden çıktın, gettiin. Sena ne oldi?

Diyi:

- Valla ana, gettim ablami buldum. Ablamin yeri güzel, hoş. Ayi götürmüş oni, ayi kendine etmiş hanım. Ona baħi orda, o da ona baħi; ikisi idare edi birbirlerini. Bena da bu posti verdi, dedi; “Götür buni, ne zaman aç ğaldız; övle yemegi, aħşam yemegi bu post size verir, yersiz.”

Diyi:

- Bi getir, bi getir oğlum! Men acimdan öldüm.

Getiri, sari posti.

Diyi:

- Açıl postum, yumul postum; türli tevil yemeklerden seçil postum!

Bu neneye yemeñ töki, Allah'ım, nene deha bilmi neresinden

yiye, hangısını yiye, hangısını yemiye. Bu yediktan sora, ğaldiri postini asiye, geli oturi.

Diyi:

- Ana, ne zaman ac oldun, getir postun, ekmegin ye.

Diyi:

- Temaam.

Diyi:

- Ana, men padişahi davet edecem.

Diyi:

- Oğlum, senin tüyün ne, suyun ne! Sen padişahi nasıl davet edecen?

Diyi:

- Valla, men padişahi çağıracam.

Diyi:

- Sen bilirsin.

Gedi padişaha diyi:

- Padişahım sağ olsun! Bu gün benim misafirimsin, gelecahsin bize.

Padişah düşini...

- Düşik adam! Men buni ğırsaaam, olmaz. Diyeceñ, men fakırım diye gelmiyi. Kırmasaaam, men buna nasıl gidim?

Diyi:

- Temam oğlum, benim başım üstüne! Men gelecem size, tamam.

Diyi:

- Bañ, seni bekliyorum, gelecahsin bize yemege.

Diyi:

- Temam oğlum, sen get, men gelirim.

Padişah ğañi, mini arabasına. Şöferi buni ali, götürü, birañi neneğilin ğapiye.

Diyi:

- Oğlum, felan saatte gelir, beni alırsın.
- Temam, diyi.

Padişah ğiri içeri, bi tene yaşlı ğadiiin uzanmış yetağında yatiii! Evde soba yoğ, bi şe yoooh! Odun yoğ, od yoğ, ataş yoğ!

- Bu meni neye çağırdı? diyi.

Bu geçi, oturi. Elini öpi padişahın. Nene buna “Hoş geldin!” dedi.

Padişah ta gedi nenenin elini öpi.

Diyi:

- Nene, size zahmet verdim, geldim!

Diyi:

- Oğlum, benim başımnan gözüm üstüne geldin! Menim oğlum seni sevdi, çağırdı.

Oğlan da getiri, posti sari yere

Diyi:

- Açıl postum açıl, türlü tevil yemeklerden seçil!

Heman yemekler tökili. Bu padişah bañi ki; “Ne benim evimde var ne babamın evinde var bu yemekler.” Padişah yedıktan sora bu diyi:

- Ğapan postum ğapan!

Bu ğapani. Götiri, asi duvara. Padişah çıhanda diyi:

- Oğlum, bu posti bana verecahsın.

Diyi:

- Valla, eyi yerde bostan ektih!

Diyi:

- Temam padişahım, senin canın sağ olsun, götür!

Bu posti ali, götiri. Bunnar bir gün, iki gün gine aç ğalılar. Gelir yoğ, para yoğ, bi şe yoğ! Nerden yiyeceñ?

Diyi:

- Ana, men gine gidecem ablamın yanına

Diyi:

- Get oğlum.

Bu çıñi, gedi ablasının yanına. Deha yolını alıştı, örgendi. Ablasi bañi, ğapi çalini, çıñi dişeri. Ali içeri.

Diyi:

- Ğardaş, sen nerden geldin gene?

Diyi:

- Vallaĥ, seni görmeye geldim.

Diyi:

- Anam nasıl?

Diyi:

- Valla, anam da eyidir, yati aĥşama ğater.

Bu gene bi hefta ğali. Bi hefta ğaldıĥtan sora, diyi:

- Men gedecem abla.

Diyi:

- Temam, aĥşam ayi gelsin, diyim get.

Aĥşam ayi geli

Diyi:

- Ğardaşım gidecaĥ, ne vereĥ?

Diyi:

- Ne verecaĥsın, çıĥar deyirman daşlarını ver.

Diyi:

- Ğardaş, baĥ deyirman daşlarını sena verecem. Götürürsün, parasız ğaldıĥın dakika dersin; “Dön daşım!” Daş döner, altın töker, götürür, harcarsın.

Bu ali daşları getiri, aynı o çeşmenin başında oturi, diyi:

- Baĥım doğrudur, yalandır! Daş bena altın niye töksün?

Diyi:

- Dön daşım!

Bu daş döni; Allah’ım, buna ele bi altın töki, ele altın töki, ele altın töki...

Bele bissüri doldiri ceblerine. Dolduri ceblerinee, daşlarını ali, düşi yola. Düşi yola, bu geli eve, baĥi ki, anasi de ele acından gene ağzınan sular aĥi. Heçbi şe yoĥ, yesin.

Geli, diyi:

- Ana, sen beş dakika otur, men gedim çarşıya, sena bi şeler alım, gelim.

Diyir:

- Oĥul, ablan ne verdi sena?

Diyir:

- Ana bu daşlari verdi.

Diyir:

- E, bu daşlar neye yariyi?

Diyi:

- Ele parasız ğaldın mi, diyecen; dön daşım!
- Temam, diyi.

Bu oğlan çıñi, gedi buna bi şeler alıp getirmeğe: ekmek, et, sebze... Ne desen ali. Bu gelene ğatte nene diyi:

- Bi ğağım, bi diyim. Bu oğlanın elinden gelir, buni de birine verir.

Bağım, ne ğatter para tókilecek?

Diyi:

- Dön daşım!

Daş döni. Ele altın töki, ele altın töki, ele altın töki... O biçim altını töki.

Nene ğağı; yerii, yurdii, ğabii, ğaşıgi dolduri altın.

Diyi:

- Menim oğlumun akli birez şeydiir... Buni de verir birinee; gene ac susuz ğalırır.

Velhasıl, bu geli eve, diyir:

- Ana, sena getirdim et ğızardım, tavuğ ğızardım ye.

Diyi:

- Temam oğlum, yap da yiyim.

Bu getiri, etini doğri, anasina et ğızardi, yemegini hazırlıyi, çayını, şekerini hazırlıyi, anasi yiye; toğ... Ğızina dua edi, oğluna dua edi.

Diyi:

- Ana, hiç daşlari sorisan, bağ, bu ne daşidir?

Diyi:

- Oğlum men ne bilim? Sen getirdin, ğoydun. Men de deha sene soramadım.

Diyi:

- Ana, bağ şimdi!

Diyi:

- Dön daşım!

Daş döni; daş altındir, sepi. Dolduri oğlan ceblerini.

Diyi:

- Dur daşım dur!

Buni götüri, ğoyi ğapinin arhasina. Bi hefta geçıyi, on gün geçıyi, bir ay geçıyi, günner günü ğavaliyi, aylar ayi ğavaliyi, seneler geli, bi sene aradan geçı... Bi tene Ermeni ğızı duyi

Diyi:

- Vallah, onda bi deyirman varmış, altın tökimiş.

Geli diyir:

- Nene, nolir nene, o daşlari bena ver. Biraz bulgurum var, çekim!

Diyi:

- Yoğ, ne daşı, ne hali! Bizde daş ne gezer?

Oğlan ordan uyani.

Diyi:

- Ana versene! N'olir daşa? Ver, götürsün!

Bu veri. Ğadin ali sırtinaa, daşlari getiri evee. Ğoyi yanina. İki, üç gün sora nene gedi, diyi:

Diyi:

- Daşlarımızı ver ğızım!

Getiri, başka daş veri.

Diyi nene:

- Dur, sen götüremezsin. Men kendim getirim, ğoyim eve; çığım gidim.

Diyi:

- Peki.

O daşlari ğaldiri, ayri deyirman daşı veri. Getiri eve; geli, diyi:

- Dön daşım! Dön daşım! Dön daşım!

Daş daha döner mi! İmkani var daş döne!

Diyi:

- Gördün oğlum, götürdi daşlari da değıştirdi, getirdi.

Diyi:

- Ana, bi şe olmaz!

Nene daha altınnari çığarmi dişeri Biğaç gün arası geçı.

Diya:

- Valla, men gene gidecem ablamin yanina.

Diya:

- Get.

Bu ğaĥı, ıĥı, gedi.

- Selamaleyküm!
- Aleykümesselam!

Diya:

- Ğardaş sen hoş geldin, sefa geldin! Anam nasıl?

Diya:

- Valla, anam eyidir. Gine geldim senin yanıĝan.

Diya:

- Temam. Hoş geldin, sefa geldin!

Gene bi hefta ğali, iki hefta ğali bu.

Diya:

- Men gedecem abla.

Diya:

- Dur, ayi gelsin. İznini alım, onun göyni olsun, get. Belki gine bi şe vereĥ sena.

Ayi geli

Bu ayiya diya:

- Ğardaşım gidecaĥ, ne vereĥ?

Diya:

- Ne verecaĥsın! Çıĥart, o ğabaĝı ver.

Bi tene çıĥarıp, ğuri ğabaĥ veri.

Geli, diya:

- Baĥ ğardaş, otirip demiyessin, çıĥ ğabaĝım! Heç deme! Buni götür, ğoy eveĝen, ğalsın.

- Temam, diya.

Buni götüri, suyin başına oturi.

Diya:

- Bi baĥım, bundan ne çıĥacaĥ?

Diya:

- Çıh ğabağım!

Çıh ğabağım der demez ufağ ufağ adamlar çıñi, aha coplar ellerinde!

Ver getsin adamın ğafasına. Buni ele vurileer, ele vurileer, ele vuriler; ğafaaa, göz şiş! Ayni ari. Ari, nece sarar insani... O biçim sariler; ğırğ tene! Buni mest ediler.

Diya:

- Valla, buldum bulacağımı!

Ali, gedi. Götüri, eve ğoyi.

Diya:

- Ana, men gediye çarşıye. Sen demiyessin, çıh ğabağım!

Diya:

- Yoğ oğul, men heç derim, çıh ğabağım? Sen get.

Bu oğlan gidi

Diya:

- Valla bunda da bi şey var! Menim oğlum buni de verir! Bi bağım

ne?

Diya:

- Çıh ğabağım!

Çıh ğabağım, der demez neneye el atiler.

Biri diya:

- Vur!

Biri diya:

- Ğağ!

Biri diya:

- Vur!

Biri diya:

- Ğağ!

Herbiri birer tene cop neneye vuri.

Diya:

- Öldürdüz meni! Gir ğabağım gir!

O ğatter dili tuti ki; "Gir ğabağım gir!" Ğabağa bunnar giri. Getiri ğabağı ğoyi oriya. Nene şimdidiir ölmüyüp, on gün öncedir ölüp!

Geli eve, diya:

- Ana, ana, ana, ana, ana!

Ana ölüp!

Diyi:

- Allah senin belan vere, ğabağynen bereber! Ğabahtan çıhtiler, meni öldürdüler, gemiklerimi gırdiler! Bu neydi, bu ğabağ bele?

Diyi:

- Men san demedim, demiyesin; çıh ğabağım!

Diyi:

- Men de eyle sandım, yemek memektir yiyim.

Diyi:

- Ana dur, o yemekleri getiririm sena, heeç merağ etme.

Ğabağ ali, vuri ğoltuğuna gedi. Gedii, padişah ta oturmiiş tahtında, köşkünde... Bañi, o yani, bu yani post ta asılı ğarşısında. Ele bele içeri yuvarli.

Diyi:

- Çıh ğabağım!

Çıh ğabağım, der demez bunnar çıñilar, ari gibi sariler padişahi!

Padişahi ele vurileer, ele vurileer, ele vurileer... Padişah bele post oli uzani yere!

Diyi:

- Gir ğabağım gir!

Ğabağ ali, posti ali, ğoyi yanina, çıñi geli.

Çıñi, geli; diyi:

- Ana, postun getirdim.

Diyi; ana postun getirdim. Ğabağ ğoyi yanina.

- Ana, dur sene deyirman daşlarını da getirecem.

Bu gedi bañi ki, Ermeni ğızı de oturmuş, ekmek bişiri tandırda. Tandırda ekmek bişiriyi, tandır da ele yanıp, göğə ğañi alavları. Ele bele yuvarli ğapiden içeri.

Diyi:

- Çıh ğabağım!

Çıh, der demez bunnar ğabahtan çıñi. Boşaniler. Buni ele vurileer, ele

vurileer, ele vurileer; ediler poost bele! Tendire de düşi ğari. Ordan daşlari da ali, bu ğabağını de ali, çîhî geli.

Diyi:

- Ana gördün! A, daşlarini da getirdim, ğabağın da getirdim, hepsini getirdim.

Bu oğlan oli, bele deha sena ne diyim, padişahıtan da daha zengin. Bu bitağım ev yaptıri, Allah'ım ne diyim sena; eve bañisen levir levir yani... Seray mi seray! Zeman geli, vakıt geli; bu, padişahin ğızını göri. Bunin gözi düşi padişahin ğızına.

Diyi:

- Ana, gedip istiyecağsın man.

Diyi:

- Men nece gidim padişahin ğızını istiyim san?!

Diyi:

- Sen get, iste.

Bu gedi, diyi:

- Padişahım sağ olsun! Emrin olursa benim oğlan senin ğızı görmüş, senin ğızan Allah'ın kaderi varsa istiyem oğluma.

- Temam, diyi.

O da tabi zengindir deha. Evleri yapıldı şato gibi... Neyse, bu ğızı veri. Bu ğızı veri, ali, getiri. Nene de öli. Nene de Allah'ın rahmetine gedi. Allah'ın rahmetine gediii, bu oğlan oli zengin. Oli padişahlardan padişah! Deha da ne diyim san. Ğızinen bereber bunnar yaşıyiler. Ablasını da gedi, ordan getiri. Ablasına da ayni ele köşk yapı, ğoyi içine.

Ayiya da diyi:

- Sen de gel, gine ayni devam edin, ğalın içindee.

Tabi mağarayı terk edi.

Diyi:

- Bu ğatter var; sen de ye, biz de yiyeñ.

- Temam, diyi.

Onnar geliler. Onnar orda cefalarında, biz de burda sefamızda. Gökten üş elma düştü; ikisi size, biri bena.

Hafize Kurşun

EK.46.ALİN PERÇEMLİ ÇOCUĞLAR

Eeeey dünyanın işleri bele var... Bele gelmiş, bele gider... Varmış, yohmuuş... Allah'ın ğuli çoħmuş... Günnerden bir gün, bi padişah varmış. Bu padişahın da üş tene de ğızı varmış. Ğızlar büyüük, yaşlari böyük, gelmiş evlenmek zamanlari geçecaħ. Gideller bahçada oturullar, el işi yapallar.

Yapallar, böyük ğız diyi ki:

- Bacım, gel babamıza bi bi şe gönderek, bizi ğocaya versin. Biz bele ğalmışık, yaşıımız geçmiiş, ne yapacağıız?

Diyi:

- E, ne gönderelim?

Diyi:

- Gel, ğarpuz gönderelim.

Biri bi ğarpuz gönderi, içi geçmiş; ikincisi gönderi, bele içi tav, gelişmiş; üçüncüsü gönderi, teze imiş.

Bu padişah ali, diyi vezirine:

- Bunnar nedir, vezir?

Vezir diyi:

- Padişahım sağ olsun! Vallaħ, senin ğızların oturmuş bahçede kendilerine cehiz yapıyırlar. Bunnari da sena gönderdiler. Bunnerdan ne annarsın?

Açı tabi kesi birini, diyi:

- Bunun içi geçmiş, bu ğızın vaħdi geçmiş, bu ğoca istiyi.

Öbirini kesi, diyi:

- Bunun da tam vaħtıdır.

Bi tenesini de kesi, diyi:

- Valla, bu da teezze yetişi. Bulsam üş tene ğızımı de verecem ğocaya; bulamasam, men heç çobana ğızımı verir miyim?

Ĝali, padişahın oĝli de ordan geçiyi. Atını götüri sulamaya. Götüri, ati su içiyi. Geri gelişte baħi ki, üş tene ğız otirmiş.

Padişahın oĝluni görünce bi ğız diyi:

- Keşke padişahın oĝli beni alsaydı, ona ele bi çocuħ doğururdum; altın perçemli.

Öbiri de diyi:

- Meni de alsa ona ele bi hali, kilim doðurum ki, yüzi ğaşından geçer.

Küçük ğız da diyi:

- Padişahın oğli meni alsa altın perçemli oğlanna ğız doğururum.

Neyse, padişahın oğli gedi, oturi. Ahşam elçilerini yolliyi padişaha. O da padişaktır, o da padişaktır.

Diyi:

- Menim başımnan gözüm üstüne!

Geli, üçüni de ali oğlan. Üçüni de ali, götüri üş tene seraya birañiii. İlk gedi böyüğünün yanına, diyi:

- Sen felanca bahçede böyle dedin, yani sözün yerine getirecen mi, yohsa getirmiyecen mi?

Diyi:

- Vala, dilde gemiñ yohtur, ne diyim? Dedim; ama bahım yapabilecem mi? Hali, kilim tohuyabilecem mi?

Ötekine gedi, ortancaya diyi:

- Sözindesin? Felan bahçede bele dedin, men seni gördüm, aldım. Bi kilo etten orduya yemek yapacaksın.

Diyi:

- Valla, dilde gemiñ yoh! Dedim ama, bahım yapabilecem mi, yapamiyecem mi?

Küçüğüne gedi, diyi. O da diyi:

- Allah vermişse men doğuracam. Heç buna şüphen olmasın.

Temam. Bu geli eve. Zeman geli, vakıt geli ğızların hepsi doği. Bu ğız da, teze hamile ğali. Ğızlara ğurt düşi, iki baciye.

Diyi:

- Vallah, bu altın perçemli doğdiyse padişah bizi evde birañmaz.

Tutacağ, bizi atacağ. Ne yapalım, ne yapmiyelim?

- Vala, bi tene cazi nenesi var, oni bulağ; ebesi olsun. O ne dirse biz de onun peşine gidecez.

Ğızın doğmağ sıralari geli. Gedi, neneyi getiriler.

- Nene, nene ğurban! Nene, nene bi şeler et!

Diyi:

- Siz bu eyakkabimi altın doldurun, men şimdi bularım.

Nene getiri, eyakkabısının altın dolduriler. Ğız da sancı çekmeye başliyi.

Padişah da yokarda oturmuş tabi tahtında, beñliyi ki; bañım, ne gelecañ?

Bi tene askeri yolliyi nene, diyi:

- Gidersin felanca köpek doğum yapmış; iki tene eniklerinden alır, gelirsın.

Gidi, getiri enikleri hazırlıyi. Hazırlıyi, bu ğadin doğum yapii, Allah'ım, bi oğlan bi ğız çocuñ doğuru kii, altın perçemli mi altın perçemli...

Diyi:

- Bunnari getir, sarala. Bi tene merangoz bulun, buni çañın. Atın denize, getsin çaya.

Bi tene merangoz bunnar getiri. Merangoz geli, bunnara bi tene güzel sandıñ çañi, bunnari içine ğoyi. Birer tene de üzüm ağızlarına bırañi ki, emsinler. Buni, ati suya. Ati suya, bunnar getmekte olsuun, gel haberi verelim haste ğadından. Haste ğadini de getiriler o yandan, bu yandan köpeklere bi şelerini süriler. Ğoyılar bi tene sininin içine; ali, götüri vezire veriler, vezir götiri, veri padişaha.

Diyi:

- Padişahım sağ olsun! Senin ğarın, iki tene enik doğurdi.

Diyi:

- Ya olur mi?!

Diyi:

- Vala, iki enik doğurdi!

Diyi:

- Temam. Bunnarı götürün atın. O ğariyi de götürürsüz yeddi yolun ortasına. Belden aşşağı çimento edersiz. Orda dikersiz. Günde bi ekmek verirsiniz, bi bardağ su verirsiniz. Fazla bi şe de yoñ.

Bu ğadin haste, teze doğmuş. Götüriler yeddi yolun ortasına, belden aşşağı ediler çimento. Ğariye günde bir ekmek, bir bardağ su veriler. Bu ğadin orda ğali. Gel habari verelim çocuñlardan. Bu çocuñlar da çayın içinde get, get, get, get, get... Bi şehire variler; uzağ bi şehire. Mesela Erciş'ten

gettin Van'a. Bu gedi bi tene deyirmenlik varmış. Deyirmenlerin gedi suyina, orda ğapani, ğali.

Deyirmenci diyi ki:

- Bu su niye gelmiyi?

Buğdaçi diyi:

- Ğardaş, sen bi burada dur, men gedim bi bañim; bu su niye kesildi?

Geli, bañi ne! Bi tene sandıñ. Vala, buni çıñari, götüri ağzını açi sandıñın. Bañi, iki tene çocuñ! Bu adamın da çocuğı yoñmuş. Heç Allah'tan çocuñsuzmış.

Geli deyirmenciye diyir ki:

- Sen burda kal, men bi ğari meni çağırmiş, acele bi gidim, gelim eve.
- Hadi get, diyi.

Bu, sandıği alip geli.

Sandıği alip getiri, diyi:

- Ğari, valla Allah bize verdi sonunda.

Getiri, açi, bañi ne! İki tene çocuñ. Allah'ım birbirinden güzel. Adamın akli gidi çocuñlara; bañi, biri oğlan, biri ğız. Ğızın adını ğoyii Gülizar; oğlanın adını ğoyi Ahmet. Bu çocuñlar böyyi, Allah böyüdi bunnari, bunnar olilar yeddi yaşında. Gidiler okula. Bunnar okula getmede olsun, çocuñlar da herbiri bi yandan vurılar.

Biri diyi:

- Siz babasızsınız, siz buluntisiz.

Biri diyi:

- Sizi bilmem nerde buldiler!

Bir tenesi geli, vuri diyir:

- Sen piçsin!

Bu da padişah çocuğı, onuruna toñını, diyi:

- Bena niye bele diyeler?

Geli, anasının yañasına, diyi:

- Ana, men sizin çocuğuzum; yoñsa men buluntiyim?

Diyi:

- Yoñ, vallañ oğlum bizimsin sen.

Diyi:

- Yoh, doğrisini diyecaḥsin.

Diye:

- Temam, aḥşam baban gelsin, desin. Valla men diyemem.

Babası geli, diye:

- Oğlum, ne Allah'tan saḥliyım ne senden. Men deyirmenciye dim.

Deyirmanın suluḡuna geldin bi sandıḡın içinde. Men gettim, buldum gettim, seni böyüttüm, bu hale getirdim. İstersen geḡ, istersen yolun açık olsun.

Oḡlan diye:

- Temam baba. Men üṣ ay ḡalacam, sora bacımı de alacam, gidecem.

Men durmanam. Bena yetim desinner, bena babasız desinner.

Bu çıḥi, gidi. Babası diye:

- Oğlum, madem gedeceḥsin, ha bu ati al. Sene lazım olur.

Atin üstüne de ḡoyii, bi çadır veri onnara, bi tene ufak kedinen, bi köpek veri, epeyce de para ḡoyi cebine.

Diye:

- Geḡ, oğlum. Allah işin rastgetirsın! ḡalsaydın başımın taciye din, evladımdın. Ne yapım, zorunen...

Ali bacısını, çekip gedi bu çocuḡ. Gedi tam babasının şehrine vari, birez uzaḡ bi yerde çadırını ḡuri.

Diye:

- Baci, sen burda otur, men gidim bi şe mi şe alım, getirim; yap burda yiyelim.

Bu gedi, kendilerine bi tene kuşkana, bi tene ḡaburcaḡ, bi tene tabaḡ çanaḡ ali, getiri ḡarşıya. O kedinen, köpeḥ te onan gedi. Giri, bi kasaba. Bi parça ciḡer getiri. Kedi de giri bi başka yere, iki tene ekmek te kedi getiri.

Diye:

- Siz nerden getirdiz?

Diye:

- Bulduḡ, getirdiḥ.

Dil büliler! Bunnar yiler. Bu oḡlan bi tene kendine tüfek ali.

Diye:

- Men ava gidecem.

Allah'ın günü ava gidi, iki tene tavşan getiri, bi tene ḡuş getiri, bi tene

keklik getiri. Hepsini pişiri, bunnar da yiler. Bunnar yemede olsun. Bir gün de padişah gedi; babasi. Babasiynen avda tanışiler.

Diyi:

- Yav oğlum, sen ğaş gündir bele gedip gelisen, çoğ sevdim seni.

Diyi:

- Vallah, benim de ğanım sena çoğ ğayniyi.

Diyi:

- Her gün gel, burda buluşalım. N'olırsın!

Diyi:

- Hee, men her gün gelirim.

Neyse bunnar gediler, avlarını yapıp gelmede... Eve geli, bu çocuğ deha ona bele aşılı oli bu adama. Aşılı oli, çünkü babasi, deha ğanı ğayniyi. Bunnar her Allah'ın günü buluşılar. Baĥi ki, iki tene baciler bunnara ayan oli.

Diyiler:

- O çocuğlar gelmişler. Bunnari padişah taniyecah. Oğlannen bu devamlı bu gedi ava. Sora bizi ne yapar, bilisen? Ne edeĥ ne et miyeĥ? Gene cazi nenesini bulah.

Bunnar neneyi buliler.

Diyi:

- Nene ğurban! Nene vallah, ğızinen oğlan gelmiş. Felanca yerde çadır ğurmuşler. Her gün padişahinen gedi. Bu açığa çıĥtiyse bizi mafedeceĥ. Ne yapalım?

Nene diyi:

- Sen pabucımı altın doldir, men beceririm.

Nenedir; ğuyruğuni bi sallı, doĒri ğızın yanına; çadira. Ahmet te ava getmiş, Gülizar da oturmuş, ğardaşına yemek pişiri.

Geli, diyi:

- Ēızım, sen hoş geldin, sefa geldin! Sen nerden geldin, nereye gidisen? Bele temiz, bele hoş, güzel! Sen kimdensin, kimlerdensin?

Diyi:

- Vallah men bilmem kimlerden olduĒumi. Geldiĥ, bi men, bi ğardeşim.

Diyi:

- E ğızım, sen burda tek başığan ne yapacağsın?

Diyi:

- Men ne yapım, men kimi getirim?

Diyi:

- Bağ, burda bi dağın arğasında, devlerin içinde bi Hürî ğızı var, bir peri ğızı var; kendi adi Hürî'dir. O peri ğızını getittirsin, ğardaşığan alırsan; hem sena arğadaş olur hem ğardaşağan hanım olur.

Diyi:

- Bena kim getirecağ?
- Sen ğardaşığan de, o getirir.

Ağşam oli, su kumini sallıy bu.

Diyi:

- Gülizar sena ne oldi bu gün bele?

Diyi:

- Ne olacağ! Ağşama ğadder tek otiriyem başıma. O çadır bena baĥı, men çadira. Sen de gedisen kendiğen av edisen; men de tek.

Diyi:

- Men ne yapım baci? Kimi getirim?

Diyi:

- Kaf Dağı'nın arğasında bi peri ğızı varımış; adi Hürî'yimiş. Oni getirirsin, sen alırsın. Mennen de arğadaş olur.

Diyir:

- O Hürî'yi periyi men nerden gedim, getirim?

Diyi:

- Yoğ, getireceĥsin.

Oğlan ğaĥı, gedi atına diyi.

At diyi ki:

- Hele çoğ çekersin sen bundan!

Diyi:

- Neyse, benim bacım demiş. Bele bi ataş ta olsa gedecem.

Ġaĥı, mini atına.

At diyi:

- Yum gözün!

Yumi.

- Aç gözün!

Açı. Bañi geldi Kaf Dağı'nın arhasında.

At diyi:

- Bañ oğlum, bura devlerin yeridir. Ğız da burdadır. Ğız şimdi çıhacañ dişeri abdest yapmaya. Arhadan heman saçlarından tut, belime min. Mindin tamam. Daha sen gorhıma!

Bu gedi, orda otiri. Bañi ki, ğız çıhtı dişeri. Ğız değil, Yarabb'ım; hürı ki, hürı... Melek ki, melek... Ele ğız oturur, abdest yapmada çeşmenin başında. Bu arhada elini ati, saçınan tutı, ati atin beline. Hay! Havar! Devlere bağıri, daha nerde tutacañ? Nerde getireceñ ?

At diyi:

- Yum gözün!

Yumi.

Diyi:

- Aç gözün!

Açı. Bañi ki ne! Çadırın önünde.

Diyi:

- Gülizar, getirdim. Baci, bañ sena arhadaş getirdim.

Gülizar bi sevini, bi sevini ki... Allah'ım daha ne diyim sena! Daha deli oli, bena arhadaş geldi diye. Bi de hoca getiriler, oğlanne nikahını kesiler. Evde ğali bu Hürı ğızı. O gün geçi, bi hefta geçi aradan.

Diyi:

- Nene, heç getmedin, heç bañmadın, bunnara ne oldi, ne olmadı?

Oğlan, gene ayni babasiynen devam edi ava.

Geli, bañi. Ona bañi, Gülizar'e bañi, Hürı'ye bañi.

Diyi:

- Bañ ğızım, gördün! Ne ğatter sena güzel bi iyilik ettim. A, arhadaşın oldi. Hoş hoş girisiz, çıhsız bereber. Ğızım, gine sena bi şe örgedim?

Diyi:

- He nene, ğurban olım örget bena!

Diyi:

- Bi elbise var, o elbiseyi de getirsen, geysen; güzelsin, daha da güzel

olacağsın.

Diyi:

- Nene nerdedir?

Diyi:

- Aynı o da Kaf Dağı'nın arğasında, felan mağaradadır, devlerin içindedir.

Diyi:

- Temam.

Ağşam oli, bu gene su kumuni salliyi. Ahmet geli, diyi:

- Baci, gine ne oldi sena?

Diyi:

- Vala, men gine senden bi şe istiyecem, getirecağsın. Getirmezsene sene ğardaş demem.

- Peki, nedir?

Diyi:

- Felan dağın arğasında bi mağara varımış, o mağarada bi elbise varımış. O elbiseyi bena getirecağsın, men giyecem.

Diyi:

- Temam. Emir, demiri keser! Mecburum gidecem.

Bu ğaçi, gedi atına, diyi.

At diyi:

- Temam Ahmet. Sen hazırlan, min sırtıma .

Mini, diyi:

- Yum gözün!

Yumi.

- Aç gözün!

Ağı. Bağı, geldi Kaf Dağı'nın arğasında.

Diyi:

- Bağ, mağara buradır. şimdi de devlerin yatmağ zamanıdır. şimdi heppisi yatmıştır. Ele çığniye çığniye gidersin, elbise de zenbilenen asilidir. Ordan, zenbili kesersin, elbiseyi alır, çığarsın.

Diyi:

- Peki.

Bu ğiri içeri. Devleri çıĝniye çıĝniye gedi. Her bi devin nefesi, buni vuri o duvara, bu duvara. Bu zembile elini ati, kesi. Ali, getiri elbiseyi. Dişeri çıĝar çıĝmaz devler uyani. Devler uyani, elbisenin yarisini ĝoparilar, oĝlanın elinden çekiler. Gine mini atina geli. Getiri, veri bacısına. Bi hafta da bele geçi. Hekâye kıssadan geder tabi; tez seneler gelir, geçer. Bi hafta da bele geçi...

Bi hafta da bele geçi; getiri, diyi ki:

- Al bacım, gey!

Ĝız geyi. Allah göstermesin! Ĝız güzeel, elbise ondan güzel! Elbise ĝız yiyi; ĝız elbiseyi yiyi. Ĝali. Ĝali, bi hafta geçi.

Diyi:

- Nene ĝurban! Nene, Allah boynun altıĝan ĝoya! Nene sen nettin?

Oĝlan gine devam ediyi. Heçbi şi olmiyi bu oĝlana.

Diyi:

- Dur, men gidim, baĝım.

Gedi, baĝi nee! Ĝız geymiş elbiseyi, deha da güzel olmuş.

Diyi:

- Ĝızım gördün, ne güzel sena bi yol örgettim. A elbiseyi de geydin.

Diyi:

- He nene, Allah sena iman versin! Çoĝ hoş ettin.

- Meĝset ĝardaşının başını yiye. Gene bi şey örgedim ĝızım?

Diyi:

- Temam, örget nene.

Diyi:

- Baĝ, felan Kaf Daĝı'nın arĝasında bi mağara var. Orda da bi elma var. O elmayi getirsen, bu çadira assan, dünya alem onun ĝoĝusundan mest olur! Bi de yeddi sene bi yataĝta yatan hesta yiye, sağalır.

Diyi:

- Temam nene, bundan ĝolay ne var! Men abime derim, getsin getirsin.

Aĝşam Ahmet geli, gene diyi:

- Niye gene moralin bozuĝtur baci?

Diyi:

- Niye moralim bozuğ olmiya? Felanca dağın arħasında bi mağara varmış, o mağarada da bi tene elma varmış. O elmayı getirirsin, bu çadırdan asarış; dünya alem onun ğoħusundan mest olurmuş. A bi de, yeddi senenin hestasi yerse on beş yaşındaki delikanlı olurmuş.

Diyi:

- Peki.

Gedi gene atına mini; "Allahuekber!" diyi, çekip gedi. At buni götüri.

At diyi:

- Baħ, bu mağaradır. O mağara da birez zordur. Kendiğen tikkat et. Bütün devler eyaħtıdır.

O da bi tene kılıcı varmış, o kılıcı takı beline, çıħıp gedi. Bu gedi bu mağaraya giri, devler uyanmiler. Devlerin nefesi oni o duvara vuri, bu duvara vuri! Zembilden elmayı ğopari, ali, geli. Ğopari, ali, geli atına mini. Çıħıp geli, bacısına veri, diyi:

- Baci buni de al; vallaħa bu sefer inan ki devler meni yiyecaħtıler.

Diyi:

- Temam. Daha sena bi şey demem.

Neyse, bu getiri ordan zembilden elmayı asi. Elmanın ğoħusi her terafa gedi. Bu ğokiden mest oli millet.

Nene diyi:

- Vallaħa, elma geldi; ğokısı geldi bena.

Geli, baħi nee! Zembilnen elma asılı. Ğız da sağlam, öbir Hürri ğızı de sağlam. Oğlan da gine gedi babasiynen bereber geli.

Diyi:

- Yarabbım, men buna ne disem getiriyi! Men buna ne örgedim deha!?

Gedi, oturi ğızın yanında. Ğızın ğoltuğuna giri.

Diyi:

- Ğızım, men san gine bi şe diyim?

Diyi:

- He.

Diyi:

- Ğardaşın evlendi. Elman da geldi. Elbiseyi de geydin. Sena ne

lazım bilisen?

Diye:

- Nene ne bilim, ne lazımdır?

Diye:

- Sena bi ğoca lazımdır! Ğocan da olsa dört köşe olursun, ne güzel, geçinip gidersiz.

Diye:

- Peki, men ğoca nerden bulum?

Diye:

- Baĥ, bunun, bu Hürî ğızının bi ğardaşı var. Adi Hasan-i Bengiboz'dur. O, çıĥar yeddi gün yeddi gece ağacın başında türki der. Türkisi biter, ondan sora oni alır, getirir.

Diye:

- Men oni nerde bulam, nerde gidip getire?

Diye:

- O bulur, sen söyle.

Neyse, bu bahçenin adını de diye, orasını bilmem...

Diye:

- Bi bahçenin içindedir.

Diye:

- Temam.

Aĥşam oli, Ahmet geli. Bu gene su kumuni sallı.

Diye:

- Baci, gine noldi?

Diye:

- N'ola? Sen evlendin, getirdin ğariyi. Sen alisan ğariyi gidisen, yatisan; men burda tek ğaliyim. Bunun ğardaşı varmış. Oni da bena getirirsin. Adi da Hasan-i Bengiboz'mış. Getirirsin, oninen men de evleniriz geçinip gideriz. Yoĥsa men sena abi demem. Her gün men bele su kumini sallarım.

Diye:

- Temam bacım.

Bu ğaĥi, gidi ata diye. Hékâyeler tez tez getmede olsun. Bu gedi ata mini, at bele yeri kazıyi, yariye ğatter giri içine.

Diye:

- Ahmet, bu sefer başın gidecağ! Men ne gatter edim, sen bundan gurtulman.

Diye:

- Vallah, başım gider, neyim gider! Mecburum, men bacimin istegini yerine getirecem.

At diye:

- Min sırtıma.

Mini.

Diye:

- Yum gözün!

Yumi.

Diye:

- Aç gözün!

Açı, bahçenin yanında; büyük bi bahçenin yanında. Büttün gavahlıq, ağaç.

Diye:

- Bağ Ahmet, bu Hasan-i Bengiboz'in ağacidir. Şimdi, birez sora gelir, oriye çıkar, türkilerini deer; ama yatmıyesin! Ele yatar yatmaz bastonini birağır senin başığan, sen olursan bele ağaç.

Geli, otiri ağacın dibindeee. Ati de orda kendine otlar. Bu yeddi gün yeddi gecedir bu Hasan-i Bengiboz'in türkisi bitmiyi. Bu yuêiye geçer geçmez zopayi ati aşşığı ki, vura Ahmet'in başına.

Vuri Ahmet'in başına, at o yandan geliyi. Geliyi saçlarını bi silkeli, diye:

- Ahmet uyan, bağ; baston düşeceê!

Bu uyani, bi terefe çekili. O, bastoni ati aşşığı. Bastoni ali, ağaca vuri.

Geli gene akıl veri. Hasan-i Bengiboz yalvari, diye:

- Ahmet, gurban olım! Menim ağacımı ver, men gelecem!

Diye:

- Yoooh, gelirsın atıma minersin, men senin ağacını veririm.

Diye:

- Vallah, gelirim; gine tek ağacımı ver.

- Vallah, vermem senin bastonun.

At diyi:

- Vermiyessin. Götüreñ çadıra, sora.

Bu geli, mini ata. Ata mini, bastoni vur mi ağaca! Orda olanca ağaç oli insan. Demek kim gelmiş, Hasan-i Bengiboz'ı dinlemiş, bastoni düşmüş, olmuş ağaç. Bastoni düşmüş olmuş ağaç. Yani o at olmasadi, Ahmet te olacahti ağaç. Geli mini ata.

Diyi:

- Temam Ahmet, şimdi ağacim ver.
- Vermeem! Gideñ eve, sora veririm.

Buni ali, getiri eve. Getiri çadiraaa. Çadira giri.

Diyi:

- Ver ağacımı benim. Bastonum olmazsa men yaşıyemem.
- Yooñ, vermem diyi.

At diyi:

- Vermiyessin! Ele verdin mi, bacasını da alır, gider.

Sihir onda ya... He, bu getiriyi ağacını yañi. Ağacını yañi, diyi:

- Allah'tan kork! Sen benim gölimi ğanadımı ğırdın!

Diyi:

- Yooñ, sen olacañsın bena ğardaş; bacımı de sena nikahliyecem.

Sennen Gülizar yaşıyacañsız; mennem de Hüri bacın yaşıyacañ.

Diyi:

- Temam.

Bunnar gel get zeman... Zeman geli, geçi, aylar geçi... Bañi, oğlana bi şe olmadı. Bi gün gene gidiler neneye.

Diyi:

- Vallah, benim elimden deha bi şe gelmez. Nedersez siz edin deha! Deha neye yolladım, adam getti, geri geldi. E, bi şe yapamadım.

Padişah ta geli, diyi ki:

- Ğadıñ! Siz hazırlığızı görün, arvat sen, men o çocuğları yemege alacam. Çoñ sevdim çocuğı. Bacisini de görecem.

Bunnar getiriler, aşçileri yemekleri hazırlıyılar. Bacılar birbirine diyi:

- Getir, oğlanın yemegini zehirliyek. Ğardaşım, getir yollarına ğuyı Ğazah; belki ğuyiya düşeller, bel melleri kırıla, hastalanalar, öleler.

Yollara ğuyi kaziler, ondan sora oğlanin yemegini zehirliyiler. Geliler yolda, diyiler:

- Aħşama bizim misafirimizsin.

Yolli bi asgeri bunnara. Oğlana diyi:

- Padişah seni çağırımış yemege.

Diyi:

- Temam, başım üstüne!

Aħşam oli, bunnar gediler.

Kedi diyi ki:

- Baħ, men nerden geçtim, siz de ordan gelin.

Kedi, beleee dolaşı. Nerden gidi, onnar peşine gidi. Köpek nerden gidi, onnar peşine dolaşı. Kedisini de, köpegini de götüri. Bunnar gediler, selamet çıñılar eveee.

Bacilar birbirine diyi:

- Vallah, ğurtuldi gine, heç düşmedi ğuyiya. Dur, yemekte baħaħ, nedi?

Yemekleri getiriler, hepsinin önüne ğoyiler. Oğlanın önüne ğoyduħları yemek de zehir!

Kedi diyi ki:

- Dur Ahmet, yeme! Men oni goħluyim, sen sora ye.

Kedi geli, goħliyi. Baħi zehir! Oni ali, geli masanın altina. Başħa yemek çeki oğlanın önüne.

Diyi:

- Men goħliyim, sen sora ye.

Ekmegi de, yemegi de, pilavi de hepsini de bu goħli, bu sora yiyi.

Neyse, ordan da ğurtuliler. Ordayken Ahmet diyi:

- Padişahım sağ olsun! Yarın da benim misafirimsiz siz. Bena gelecaħsız.

Diyi:

- Başım üstüne!

Ertesi ğün de Ahmed bunnara hazırlıħ ğöri, bunnari çadira davet edi.

Diyi:

- Menim evim yoħtur, benim evim belimdedir. Çadırımdır, gelirsiniz

başımnan gözüm üstüne.

Diye:

- Senin çadırın, bizim serayımızdan üstündür.

Bunnar, ertesi gün hazırlığını göriler. Bunnari davat edi, getiri eveee.

Getiri eve, Hüri gızı her şeyi yapı. O da, ğardaşı de. Bu anliyi. İki baci de geli, otiri.

Diye:

- Vallah baci, bizim sonumuzdur bu gece, işler biteceñ.

Diye:

- Yo, sen heç ğorñma. Bañım, nedeceñler?

Bunnar otiri, yemeñlerini yiler, çaylarını içiler. Sözlerinnen sora Hüri diyir

ki:

- Padişahım sağ olsun! San bi hékâye annatacam.

Diyende baxisina diye:

- Ğağ, ğağ gidelim. Menim ğarnım ağrimaya başladı.

Hasan-i Bengiboz'i otutturi ğız ğapinin önüne.

Diye:

- Ğardaş, içeri dişeri çıñan olmiye. Birini birañsan, men senin

ğafan dağıdırım. Ne içerden dişeri çıñsınlar ne dişerden içeri girsınler!

Ali bu bi tene ağaci eline oturi.

Diye:

- Hayıır, kimse terpenemez yerinden. Hékâye biter, ğağın nereye

gidersez gidin.

Bu oturi, padişaha ğonuşı, nasıl baştan anlattım...

- Padişahım sağ olsun! Zemanın birinde bi padişah varmış. O

padişahın da üş tene de ğızı varmış.

O bele bele bele ğulagını veri ki, ğurt ğavali dinner gibi.

- Bu ğızların da ğocaya gitmeñ zamanlari geli. Geli babalarına diyiler;

"Biz ne diyeñ, ne demiyeñ?" Bunnar bi ğarpuz gönderiler.

Hele başa düşmiye!

Diyiler ki:

- Bizim vañtımız gelmiş, deha bizi ver ğocaya.

Padişah diye vezirine:

- He, bi tene ele bi nasip gelsin, verim. Men ğahım sizi kime verim?

Ordan da padişahın oğlu geçmiş. Mesela Erciş'in padişahının ğızları, Van'ın padişahi diyip ordan geçermiş. Bunnari ğöri. Bunnari ğöri ki, bu ğızlar evlenmek istiyi.

Gedi böyüğüne diyi ki:

- Men seni alsam bena ne yaparsın?
- Valla, men sene ele halı, kilim dokurum yüzi ğaşından geçer.

Ortancasına da diyi ki:

- Men seni alsam bena ne yaparsın?

Diyi:

- Bi kilo yemekten senin orduğan yemek yaparım.

Küçüğüne de gedi, diyi ki:

- Men seni alsam ne yaparsın?

Diyi:

- Men sene bi altın perçemli oğlan, ğız doğarım.

Ġarilerin pabucuna ataş giriii. Ġadınlar anlamağa; ama ele anlamiyi. Üçünü de ali. Biraz burasını, hani acele diyim de çoğ uzanmasın. Üçünü ali, ali götürü üç tene daireye ğoyi. Böyüğünün yanına gedi, diyi ki:

- Sen söz verdiğin yapacaĥsın?

Diyi:

- E, valla dilde gemiñ yoĥtur, dedim ama; ge baĥım yapabilecem mi?

Öbirine gedi, diyi ki:

- Sen felanca bahçade söz verdin, yapacan mı?

Diyi:

- Vallaĥ, men ne bilim? İnsanoĝlı! Orda dedim, baĥım yapabilecem mi?

Küçüğüne gedi, diyi.

Diyi:

- He, Allah vermişse men doğuracam.

Zeman geli, geçi... Vakıt geli, hékâyedir günner aylari ğavaliyi, aylar yıllari ğavaliyi... Bu hamile ğali, bu ğadıın. Hamile ğali, iki bacinin de götürü, afedersiniz, padişahım ataş doli. O zeman padişah da anliyi.

Padişah da anliyi, diyi:

- Biz gidek eve, padişahım sağ olsun, sen dinle, gel. O yandan Hasan-i Bengiboz diyi:

- Hayiiir, buni ğafağızda ğırarım, oturacaksınız benim bacimin hékâyesi bitecek... İçeri, dışeri çıkan olmiyecek.

Diyi:

- Temamdır.

Ġarinin zemani geldi, doğum zemani. Bunnar diyi:

- Ne yapak, ne yapmiyak?

Bi tene cadi bi ğadin buliler. Cadi ğadin geli, diyi; bunnara ne edi ne etmiyi, bunnar altın veriler, para veriler.

Diyi:

- Siz hiç ğorğmayın.

Bi askeri yolliyi.

- İki tene it eniği getirin.

Bu çocukları; bi tene marangoz buliler, sandık çakiler, atiler çaya. O it eniklerini ğoyiler bi tene güzel bi sininin içine. Padişahın huzuruna gediler.

- Padişahım sağ olsun! Senin ğarın iki tene it doğurdi.

Ha, o zeman padişah anlı.

Diyi:

- Bu meni hékâyemdir. Ġonuş, ğonuş. Men senin ağzıĝan ğurban olum! Sen ğonuş.

Ġariler diyi:

- Biz gedeh, sen ğal, dinle.

Diyi:

- Yoooğ, gidemezsiniz. Oturun oturduğuz yirde.

Bunnar getiri, diyir; padişah diyi ki:

- Götürün bu it eniklerini atın; ğadini götürün yeddi yolun ortasında belden aşşagi çimento edin. Günde bir ekmek verin, bi bardağ su verin. Başka bi şey vermeyin.

Bu ğadini de götürüler orda ele ğuyulılar mı! Ondan sora çocuğlardan gel haber verelim. Çocuğlar da get, get, get, get, get... Başğa bi şehire gediler. Suyin içinde, çayın içinde... Gede gede, gediler bi tene deyirmanın su oluşuna giriler. Giri, su kesilip.

Kesili, deyirmanci diyi ki:

- Men gidim, baħım bu su niye kesildi?

Çıñı, geli, baħı; bi tene sandıñ!

Diyi:

- Allah bize verdi!

Ėaldırı yüngöl! Ali evine getiri, açiler, baħiler; bi oğlan, bi ğız! Altın perçemli! Adamın akli gidi çocuğlara. Ondan sora çocuğlari getiri, birinin adını ğoyi Gülizar; birinin adını ğoyi Ahmet.

Gülizar sora anliyi, diyi:

- Ėonuş, ğonuş. Senin ağziğan ğurban! Ne ğatter güzel ğonişisen.

Bu ğonuşı, diyi:

- Padişahım sağ olsun! Bu, senin oğlundur; bu da ğızındır. Senin ğarin da götördüler, orda ğuylattılar.

Diyi:

- Ecele gedin, ğariyi alın, gelin.

İki tene askeri yolli, bu ğariyi gedip çıñartıp, getiriler. Ondan sora, ğurban olım; bu ğız, oni da yıñi paħli, orya ğoyi.

Diyi:

- Şimdi men size ne yapım? Gedersiz, yeddi sene güneş yüzi görmemiş iki tene ğatır getirisiz, bunnari bağlarsız ğuyruğuna. Bunnara, afedersin, peşine ikişer tene köpek; bunnari nereye götür, götürsünler.

Yolliyi, asker getittiri. Yolliyi, marangoz getittiri. Heppisi toplani bi araya. Bunnar geli, o atlari çıñardi; yeddi sene bunnar güneş yüzi görmemiş. Bu atlari çıñardi, bunnari bağıli peşine, veri köpekleri bunnarın peşine. Bunnarın herbir büyük parçası, ğulakleri ğader ğali; paramparça oli! Tezzeden getiri ev düzii, ev ğurii. Oğlini ali yaninaa, ğızını ali yanina, gelinini ali yanina, damadını ali yanina. Damadını edi başveziri; oğli da zati padişaktır. Ėarısına da ordan elmayı yendiri, yediriler o ğariyee. Ėari, oli on beş yaşında. Ėari oli on beş yaşındaa, bunnar deha yaşıyiler. Daha yaşıyiler, onnar deha sefasında, biz de cefamızda...

EK.47.ĞURİ EL

Bi varmış, bi yohmuş... Allah'ın ğuli çoĥmuş... Günnerden bir ğün, bi padişah varmış. Bu padişahın bi ğarıısı oli. Bunin heç çocuĝi olmi. Zemanın birindee bi tene buni doĥtora ğötürı, bu ğadin hamile ğali. Hamile ğali. Zeman geli, geçi bunin doğum zemani geli. Üş tene doĥtor geli, buni doğurti. Bi tene baĥiler, bele bi torba.

Diyi:

- Buni ataĥ mi, keseĥ mi? Padişaha bele ğöstereĥ, ne diyisiz ne demisiz?

Üş doĥtor birbirine sori. Biri diyi:

- Ne kesin ne de atın.

Bi tenesi diyi:

- Geti, keseĥ baĥaĥ; bunin içinde ne var?!

Etten bi böyük torba. Buni kesiler ki, ĝırĥ tene çocuĥ ğayniyi içinde bele! Ğırĥ tene... Ğırĥı da oĝlan. Padişaha habar veriler.

Diyi:

- Padişahım sağ olsun! Senin ğarın doğum yaptı, ĝırĥ tene oĝlan!

Diyi:

- Allah'a çoĥ şükür! Allah, bena vermedi, vermedi, vermedi; verende de birden verdi. Bütün yıĥayın, çocuĥları ğoyun bir şeyin içine, neyin içine biraĥırsaz biraĥın, getirin yanima. Tellal baĝırın; baĥın kimin memesi varsa gelsin, birini ğötürsün, böyütsün. Memeden kesilir kesilmez yeddi yaşına girdi mi getirsin bena versinler. Tartıca altın verecem.

Diyiler:

- Peki.

Bunnar çağırılar, tellal baĝırttiri. Kimin memesinde çocuĝi varsa kimin südi varsa geli, bi tene ğötürı. Geli bi tene ğötürııı, en küçüĝi de ğali kendinee; adını biraĥı Mirza Muhammed. Bunnar ğettiĥtan sora bu oĝlan kendine anasının babasının yanında böyiı, epeyce oliı. Onnerda yeddi yaşına giriı. Herkes ğetiriı padişaha veri çocuĥlarını, tartısı altını ali; gedi. O ğetiri, veri tartısı altını ali, gedi. Ottuz doğĝuz çocuĝi ğetirip teslim ediler. ğetirip teslim

edileer, ğırġıncı de padişahın yanında böyiği Mirza Muhammet. Bunnar günner gelip geçi, bunnar böyiler onbeşer yaşına giriler.

Diyi:

- Valla, babam bizi evlendirsın; ama nasıl evlendireceñ? Biz nasıl anadan babadan ğırġ kişiyiğ, ele anadan babadan ğız bulacağ ki, ğırġı de bir anadan babadan ola!

Diyi:

- Oğlum, men çağırım, bağırım; bañim kimde var, kimde yoğ. Büttin padişahlardan sorım. Kimin var ise gidim, alım size.

- Temam, diyiler.

Bunnar bekliler. Babası sori İran'dan, Turan'dan, Bursa'dan, İstanbul'dan sori, sual ediyi. Ele bi şe bulunmiyi. Kimsede yoğ bi anadan, bi babadan ğırġ tene ğız!

Diyi:

- Baba bulamadın?

Diyi:

- Bulamadığ!

Diyi:

- Baba, bize izin ver, biz kendimiz gedağ bulağ.

Diyi:

- Temam. Temam, siz gedin; ama Mirza Muhammed'i götürmeyin, Mirza Muhammed ğalsın benim yanımda.

Diyi:

- Temam, o gelmesin. Zati biz oni ğardaştan saymıyırığ. O senin yanında böyidi, biz başhasının yanında böyüdük.

Çağırı Mirza Muhammed'i diyi:

- Bağ oğlum, sen getme, sen ğal benim yanımda. En birinci ğıza elini at, men sena alacam.

Diyi:

- Temam.

Bunnar yüklühlerini tutiler, atlarını aliler, ğılıçlarını aliler. Azlığını, tozluğuni, neyi var neyi yoğ paralarını, ğılıçlarını ğoyiler ceblerine, bunnar çekip gedi.

Gedi Mirza Muhammed babasına diyi:

- Valla, men de gidecem onnernen bereber.
- Temam, diyi.

Bunnar getmeden, önceden padişah bunnara diyi ki:

- Oğlum, gelin buriya, ğırĥ teneze de söyliyem; baĥ, gidersiz böyüĥ düzde ğalmiyasiz bir, haraba deyirmanda ğalmiyasiz ikii, bi de böyüĥ bi bahça var bi ğavahlıĥ, orda ğalmiyasiz üş. Üş yerde ğalmiyasiz, nerde ğalırsiz ğalın.

Diyi:

- Temam.

Bunnar gediler. Mirza Muhammed arĥadan mini atına, ali her şeyini, ğıĥı, gedi. Ğıĥı gedi, bunnar geri döni.

Diyi:

- Valla, Mirza Muhammed de geli.

Diyiler:

- E, sen neye geldin bizinen?

Diyi:

- Men de geldim. Men de sizin ğardaşız değilim?

Diyi:

- Yoh, gelme! Ğıĥ, get geri.

Öbüri diyi:

- Ğıĥ, get. Neye geldin?

Öteki diyi:

- Bu neye geldi, bu piç?

Diyi:

- Men niye pic olum? Men de sizin babağızın çocuğuyum. Sizi onnar büyütti ama meni de anam, babam böyitti.

Bi tenesi de diyi:

- Oğlum gelsin, ğalsın. Ne istiyisiz? Hem bizim ğardeşimizdir!

Ele evde ğalır, suyimizi ğızdırır, elimizi, eyağımızı, başımızı yıĥarık, yemegimizi yapaar; gelsin.

Neyse, bu diyi:

- Temam, gelsin.

Buni da alıp götüriler. Bunnar az gedi, çoğ gedi... Üş gün üş gece yol gedi... Bañılar, geri döniler.

- Hele biz aynı şehirin içindeyih!

Velhasıl, bunnar epey yol ali. Bunnar devam edi.

Diyi.

- Atlar yoruldi, daha biz nere gidağ? Gel, bu gece bu bahçede gılağ.

Diyi:

- Ulan, babam demedi; "Ğalmayın bahçede."

Öbüri diyi:

- Ulan, babam demedi; "Ğalmayın bahçede."

Diyi:

- Boş versene babamın sözünü! Babam da eski ğafaya gedi. Ne var bahçede? Biz ğırğ kişiyih, ğırğ tene ğılıç oyniyacağ bu bahçede.

Bütün yüklerini bunnar töki, çadırlarını ğuri. Getirdiklari ğavurmaları ısıdiler, yiler, içiler. Bunnar gece girip yati. Yati, Mirza Muhammed yatmiyi.

Diyi:

- Bañacam, helbet babam bi şe bilidi ki, diyidi: "Ğalmayın orda."

Böyüklerin sözi teberiktir. Men ğalacam, bañım ne var burda?

Çadırların etrafını dört döni. Döni, bañi ki, bi tene geli; Allah'ım eledir, eledir! Bele gözlerinden ataş dökiliyi; devdir, ses geli. O geli, bu gedi ona teref. O geli, bu gidi ona teref.

Diyi:

- Yaa, Mirza Muhammed! Seni gökte ariyiken yerde buldum!

Diyi:

- Men de seni yerde ariyiken gökte buldum!

Bu çeki bi ğılıç buna! Çeki bi ğılıç bunaa, ikinci, üçüncü de devi deviri yere.

Deviri yere, diyi:

- Er isen bi deha vur!

Diyi:

- Deha yeter! Dev isen sene yeter üş ğılıç!

Bu getiri, bunin ağzını, burnuni kesiyii, ğoyi cebine. Geli, yati. Geli, yati, toğ yuñusuni ali. Sabah oli, ğañılar.

Diyiler:

- Vıla, babamız dedi; “Böyük düzde ğalmayın.” Ne gördüz?

Diyi:

- Heçbi şey... Ele yatmışım ki, heç bile ğarınca meni ısırmadı.

Neyse, bu getiri bunnara su töki. Mirza Muhammed’in heç sesi çılmıy.

Bunnar el, yüzlerini yıhıyiler, ğavaltillerini yapiler. Bunnar, düşiler yola. Az gedi, çoğ gediii... Bunnar gediler haraba deyirmanlara.

Bunnar gediler haraba deyirmanlara, diyi:

- Burda da ğalağ. Yolumuz bura.

Diyi:

- Babamız demedi; “Ğalmayın orda.” Ula, böyük düzde ne gördüz, haraba deyirmanda ne göresiz? Heçbi şe de yohtur.

Diyi:

- Temam.

Orda göçlerini yıhiler, çadırlarını ğuriler. Atlarını çekiler, düze bırañiler, gedi atlar otliyi. Bunnar da yemeklerini yapiler, yiler, içiler; aħşam oli, girip yatiler. Girip yatiler, bu, sabah oli ğaħi. Oğlan gene dört etrafi döni gece.

Döni, diyi:

- Baħım, burda ne var?

Bu döni baħı ki, gene ayni ele yoħardan bi ejdehar geli ki! Yarabbım, o fışıltısı, çadırlari ğaldırıp yendiriyi.

Diyi:

- Yarabbım! Bunnar heç mi duymı bunun sesini? Tek men mi duyiyem!

Bu gedi, ejdehara teref, o geli; bu gedi, o geli.

Diyi:

- Ğardaşlarıma yaħlaşmasın; eyle yerse tek meni yesin!

Bu, gedi buna da gene ayni ele ğarşılaşikeen...

- Mirza Muhammed! Seni yerde ariyiken, gökte buldum.

Diyi:

- Men de seni yerde ariyiken, yerde buldum.

Bu çeki bi ğılıç buna, nasıl vurise bunin ğafasi gedi bi yere, cendegi ğali

bi yerde. Allah ele bi ğuvat veri Mirza Muhammed'e ki, babasının duasını alıp gedi. Öbirleri demi; "Baba, Allahaismarladı!" Neyse, buni de halledi, bunin de kesi ağzını, burnuni. Ğuyruğundan bi parça kesi.

Diyi:

- Götürmesem inanmazlar bena, diyecağlar: "Yalan diyisen!"

Buni de ğoyi bi çantanın içine, ali, gedi. Neyse, sabah oli ğağılar.

Ğardaşlari diyi:

- Ula, ne gördüz haraba deyirmanda?

Diyi:

- Valla, heçbi şe de görmemişih. Ele yatmışih, ele yuħusi da hoşti.

Heç görmemişih bi ši.

Öbüri gine ğağı, diyi:

- Ula, ne gördüz haraba deyirmanda?

Diyi:

- Heçbi şe de görmemişim.

Neyse, bunnar aşlarını, ekmeklerini yiler, içiler. Mirza Muhammed'ten

heeç ses çıħmi. Bunar ğağılar getmeye.

Mirza Muhammed diyi:

- Abe, bugün men de sizinen gelim.

Diyi:

- Temam, gel bizinen. Gidağ, hele birez baħağ başħa bi yerde

göçümüzi ğurağ, sen bizinen gelecağsın.

Bunnar ordan da göç ediler, dooğri gediler ğavaħlığā. Bunnar gediler, ğavaħlığda çadırlarını açileer. Ğuriler o serinde, gölgede...

Diyi:

- Biz burda da ğalağ, eğer baħağ bura hoşse memleket burya yaħın.

Gideriħ gezeriħ. Ğız mız bulursağ, sorariğ, sual ederiħ, gider alırığ; yoħsa biz neye geziriħ buralarda?

Bunnar gene çadırlarını ğuriler o böyüħ ğavaħlığta. Herbiri bi serin ağacın dibinde oturi. Güliler, söylileer bu Mirza Muhammed'in heç sesi çıħmi. Heeç güłmi.

Diyi:

- Baħım, burda ne geçecağ ğarşilerine?

Bunnar ğaĥi sabanan ıĥıler, Şehire gediler.

Diyiler:

- Gidaĥ, gezeĥ, baĥah ne var ne yoĥ? Bu ğatter geldiĥ, bugün bi aydır biz geziyiĥ.

Diyi:

- Abi, bugün men sizinen gelim, bi tene baŐkasi kalsın.

Diyi:

- Temam, sen bizinen gel. Bi tena baŐkasi kalsın. Baĥ, biz gelene ğatter yemegi yaparsın, hazırlarsın. Biz geliriĥ.

Buni biraĥılar. Bu getiriyi, yemegini yapı; ğaldırı ğoyi, pilavini yapıyi. Pilavın yağını eritmede baĥi, bi tene b y     k bi eldir! Ğurri bi el sadece! Geliii yemegin ağzını ai, pilavın ağzını ai, bunnari topliyi. Ele büyük ki, bunnari topli, dolduri bi torbaya, bu çeki gedi. Oğlanın da elinde yağ, yer be yer ğali, bayılı.

Diyi:

- Bu ne biçim eldi! Bu ne biçim geldi, ne biçim getti! Ele büyük ki, çadırların etrafından girmiyi ha.

Ha topli, ali gedi. Geliler, baĥiler; ne yemeek ne pilaav ne bi Şe! Oğlan da sapsari limon kimi uzanmiŐ yatiyi.

- Vıla, gak ğardaş! Sene ne oldi? Sen niye bele ettin?

Diyi:

- Valla abi, heç sorma. Men yaptım yemegimi de, pilavımı de bak ğazanlar da hazır. Bi tene el geldi ; ama ne eldi! Ama bi harman ğatter bi eldi! Geldi, bunnari topladi, aldi getti. Men de onun ğorĥusundan bayılmıŐım.

 biri de diyi:

- Yarın men ğalacam! Baĥım, meni de bayıldacaĥ mi!?

Otuz dogguz tenesi sıradan geçi. Heppisi, kim ğ ri o eli, bayılı. Topliyi, gedi; bunnar a ğaliler. Mirza Muhammed'e sıra geli.

Diyi:

- Men ğalacam bugün evde abi, siz gedin.

Mirza Muhammed, ali ğılıcını eline. Yemegini yapı, pilavını yapı, yağını eridi pilava t ke. Baĥi hıŐa hıŐ geli... Geli, ama ne biçim geli! O elin sesi, orayı ğaldırıp yendiriyi.

Diyi:

- Geel, sen gel! Sen onnari bayıldırın, ama meni bayıldamazsın.

Men iki tene senin gibisini öldürmüşim.

Ele gelir gelmez bunin bileğine otiri. Elinen de tutamiyi, bileğine oturi.

Oturi, ali gılıcı eline; kasatura... Bi kere ver, getsin! Buni ele edi, ele edi, ele edi... Delilik delik! Hele ğazanın ağzını açmiyip. Buna batırı çıĥari ele, batırı çıĥari, batırı çıĥari... Ğanın içinde ğoyi. Ğanın içinde ğoyi, bu el çekip gedi. Gedi, Mirza Muhammed peşine gedi. Ali gılıcını, gasaturasını bu peşine gedi. O el gedi, bu gedi, el gedi, bu gedi, el gedi, bu gediii... Yarabbım, gedi baĥi bir ğuyidiir; ğuyinin ağzi ne ğattedir! A bu evin içi ğatter. Daşı ğaldırıyi, el içine giri. Mirza Muhammed te içine giri. Giri bu baĥi, Allah'ım bi dev yatı! Nefesi Mirza Muhammed'i vuri o köşeye, vuri bu köşeye, vuri o köşeye; bunin nefesi. Bi tene nene de oturmuş, onin başını almiş dizinee. Onun başını bele oĥşiyi.

Diyi:

- Oĥlum, sen nerden geldin?

Diyi:

- Heç sorma!

Diyi:

- Sen bunin peşine geldin? Bugün bunun elini ele etmişdiler, ele etmiştiler lime lime! Uyandiyse senin en böyüĥ parçan ğulaĥın ğoyar. Allah'ın hetirine sen buni öldüremezsın. Sen çıĥ, get.

Diyi:

- Men öldürürüm, sen heç meraĥ etme. Nene, sen ele dizin çek, başının altına yastığı ğoy. Sen heç ğarışma daha.

Diyi:

- Oĥlum, ğurban olım! Sen küçüksin öldüremezsın.

Devin yandan, nenenin yandan bu ğatter (eliyle parmaĥının ucunu gösterir.) görünü oĥlan. Çıĥar, seni de yer, beni de yer. Yazıĥ deĥil? Nasıl geldin, çıĥ get.

Diyi:

- Vallaĥ, getmem. Oni öldürecem.

Nene, dizini çeki. O devler de yatanda yeddi ğün yeddi gece yatarmış;

uyanmazmış.

Diye:

- Teze yuħuya dalmıştır, ne edersen et, buni kes. Yoħsa bu uyandıysa bizi mafeder.

Eline de baħiyi, el bi böyüüüh! Dünyanın dibi... El, ele ki, ne biçim! Orda ğannar şarıl şarıl aħi! Bu bi tene ğılıç buna vuri, bi ğılıç vuri bunin başı oli yeddi tene!

Diye:

- Er isen, bi deha vur!

Diye:

- Dev isen sena yeter!

Sena yeter diye, yeddi başı, yeddi yere gedi. Allah, buna ele bi fırsat veri. Bu dev neyse, orda geberiyi. Nene ğaħi, oğlanın gözlerinden öpiyi; oğlan onin elini öpiyi, ordan çıħiler. Başka odaya gediler.

Diye:

- Oğlum, sen kimsin, kimlerdensin, nesin? İns misin, cins misin?

Diye:

- Nene valla, men insim de cinsim de men asaletliyim de. Men bi padişah oğliyim.

Diye:

- Peki, sen burda ne ariyisen?

Diye:

- Valla, biz burda ğırħ ğardaşıħ. Anadan, babadan ğırħ teneyiħ.

Bir anadan, bir babadan ğırħ tene ğız aramaya. Eyer bulduħsaaa alacağız; bulmadıħsa gideceğız.

Diye:

- Oğul, oğul! Ğurban oladım sena! Seni Cenab'ım, Allah gönderdi. Menim de ğırħ tene ğızım var. Ğırħi de birbirinden güzeldir; bir anadan, bir babadandır. Ele bizi yesir etti, aldı getirdi bu melun. İlkin meni getirdi, peşine böyüh ğızımı getirdi, peşine öbür ğızımı getirdi, peşine öbür ğızımı getirdi; ğırħ tene! Ğırħ birinci de benim. Doldurdi buriya. Ne gidebiliyih ne bi şe. Gedi işte, o eliyen neler getiri; oni yiyiptir ğızlar. Ğaç gündür de ele hoş yemekler getiridi!

Diyl:

- He, iŖte o benim ğardaŖlarım yapidi, onlari yidi. Men yapmadım.

Men bunin elini bele ettim.

Diyl:

- OĞlum, Allah sena yardımçı ola! Cenab-ı Allah imdadağan yetiŖe!

Sen bizi Ėurtardın, bari bu Ėuyiden de bizi Ėurtar.

Diyl:

- Temam nene. Sen Ėızların bena Ėöster, bağım.
- Bağ, bu böyüğ Ėızım, bu küçüğ Ėızım, bu onun köçüği, bu onun

köçüği...

ĖırĖ tenesini de sayi.

- Bu da, en küçüğidir. En küçüğinin adi de Melek. Melek ki, melek!

Diyl:

- Bağ, bu böyüğ abeme, bu onun küçüğüne, bu onun küçüğüne, bu onun küçüğüne...

Hepsini sayiii, Ėızların mendilleriynen, yüzüklerini ali, Ėoyi cebinee. O küçüğ Ėızınıkini de ali, Ėoyi cebinee çığı, geli. Çığı, geli Ėuyideen.

Neneye diyi ki:

- Nene, siz burda Ėalın. Men gidim, abelerimin de niŖanını getirim, senin ĖızlaraĖan verim. Ondan sora sizi tek tek çıkarağ.

Diyl:

- Temam.

Bu ali, geli. Gel habari verelim ĖardaŖlarındaan... ĖardaŖlari da aĖŖam oli, geli bunnar; yemekleri hazzır, pilavlari hazzır.

Diyl:

- Ulan, vallağa bugün yemegimiz var; hama Mirza Muhammed nerdedir?

Neyse, diyi:

- Abe, men yetiŖtim, geldim.

Diyl:

- Sen nere getmiŖtin?

Diyl:

- Valla, gettim birez dolaŖtım, dedim; bi bağım bahçede ne var?

Yemeklerizi hazırlamışım.

Bunar, getiriler yemeklerini tükiler, yiler, içiler. Bunnar yatiler. Yatiler, sabah oli, ğaĥiler.

Diyiler:

- Hani, benim babam dedi; hani burda ne var? Heçbi şe de yoh!

Bunnar da hep yalandan bayilimişler; ema peki, bu kan nedir?

Diyi:

- Men ğuş vurdum! Odur, bele kan tüküldi.

Heç demi abilerine. Aĥşam oli, bunnar yatmada olsun... Bunnarın yüzüklerini ğaĥi ellerine taĥiyi, kendi yüzüklerini çıĥardi oĥlanların yüzüğünü, mendillerini çıĥardi, ğızların mendilini ğoyi yerinee. Bunnarın mendilini yüzüğünü ali, götüri. Götüri, gece ğiri ğuyiye. Ğızların bütününe veri. Ordan çıĥi, geli. Giri yataĥına yati. Sabah ğaĥan, yüzüğe baĥi.

Diyi:

- Ula, bu yüzük benim deĥil!

Öbiri diyi:

- Vıla, bu yüzük benim deĥil!

Öteki diyi:

- Vıla, bu mendil benim deĥil!

Diyir:

- He, sizin götüzden habarız vardı? Men sizi nişanladım. Bir anadan, bir babadan ğırĥ tene ğız buldum.

Diyir:

- Yalan söyleme!

Diyi:

- Vallaĥa billaĥa! Siz diyidiz, büyük deyirmanda ne var? Öbüründe ne var?

Ele çıĥardi bunnarın aĥzını, burnuni gösteri.

Diyi:

- Baĥ, buni büyüĥ düzde kestim bu devi. Buni de deyirmanda kestim.

A, bunun da elini paramparça ettim. Peşine gettim, öldürdüm. Bi analari var; ğırĥ tene de ğızı var. A, yarın gidaĥ, getireĥ.

Diyi:

- He, Şimdi güzelini kendine?!

Diyi:

- Yo , hepsi de güzeldir! He  güzelini kendime almamıŐım. Hepsi güzeldir.

Bunnar gediler. Bunnar müşavire  uriler.

 biri diyi:

- Ba , sen girdin mi de; "Vıy, yandım! Vıy, yandım!"  ek, at dışeri.

 biri girdi mi desin; "Vıy, yandım! Vıy, yandım! Canım sı ıldı."  ek, at dışeri.

Mirza Muhammed'i  oyah,  apadah. O Şimdi güzelini kendine almıştır.

Diyi:

- Yo   ardaŐ, niye ele ede ; günahtır?

Diyi.

- Yoo , o Şimdi güzelini kendine se miŐtır.

- Temam.

Buni götürüler.

Diyi:

-  ardaŐ ba ,  uyi budur.

 ır  tenesi tuti, daşı  aldırı. Daşı  aldırıyiii, öbirini sokiler içeri diyi:

- Men giremem. Men burda  or iyim.

 tekini  oyiler.

Diyi:

- Vala, benim canım sı ılı, men giremem.

Mirza Muhammed geli, diyi:

- Ne var,  uyidir! Gelin, girin.  ızları tek tek verim dışeri.

Diyi:

- Valla, biz bilmezi ; madem sen buldun, sen girecasın.

Girmesen biz  ı aramazı .

Diyi:

- Temam.

Bu geli, giri.

- Bismillahirrahmanirrahim, diyi.

Gene giri içeri, getiri  aynanasını veri diyi:

Diyi:

- Ğardaş, baĥ bu ğaynanamızıdır.

Böyük baciyi veri.

Diyi:

- Baĥ, bu böyüĥ bacidir.

Öbürüni veri, diyi:

- Bu, onun küçügidir.

Hepsiiii hanımlarını aliler yanlarına. Şimdi, ğıza diyi ki:

- Ğız, gel sen çıĥ, men ğalim; sora men çıĥarım.

Diyi:

- Yoĥ, Mirza Muhammed sen çıĥ, meni sora çıĥarırsın. Ama baĥ, men biraz onlardan farklıyım. Seni ğapadırlar buriya.

Diyi:

- Yoooĥ, çıĥarsın.

O yan, bu yan... Bunnar hepsini aliler.

- Yaav, tez edin, gelin çıĥın. Siz orda tapıladız mı? Böyük ğardaşı diyi.

Diyi:

- Yoĥ abe, al bu da benim hanımımdır. Veriyem sena emanat.

Hama ğız elinde bi şişeynen zehir ali!

Diyi ki:

- Men çoĥ ısrar etseler, men buni içerim. Ondan habarın olsun.

Diyi:

- Temam.

Bu geli, çıĥarılar dişeri. Birez onlardan farklı; güzel...

Böyügi diyi ki:

- Yoooĥ, bu bena!

Öbiri diyi:

- Yoĥ, bu bena!

Nene ali yanına ğızı, diyi:

- Hepizin de hanimi güzeldir, heç demeyin! Siz alın hanımınzi çekin, gedin. Çekin gedin, men ğızımınen ğalırım.

Bunnar gediler, bi böyük bi yerde çadırlarını ğuriler. O gece orda ğalmakta, ğırĥ tene daşı ğapadılar Mirza Muhammed'in üstüne. Bu ğali orda.

Bu ğali ordaa, kim yoooh, kimse yoooh! O devin ğanının içindeee, pislighin içinde ğali. Önceden de ğız buna bi yüzük veri.

Diyi:

- Baĥ Mirza Muhammet, bunnari men biliyem seni burda ğapatacaĥlar. Buni çevirirsın ekmek gelir; çevirirsın su gelir; bir. Bi de baĥarsın ki cinner, periler geli geçi; heç ğorĥma! Hiçbiri sena yaĥlaşamaz. Onnan sora baĥarsın iki tene at, boĥuşa boĥuşa geliler; heç ğorĥmayasın. Baĥarsın onnan sora iki tene ğoyin; biri beyaz, biri ğara. Boĥuşa boĥuşa geliler! Ne et et beyaza min. Beyaz dünyaĝa gel, benim yanima gel. Ğaraĝa minsen, bunin yeddi ğat yer altına gidersen. Kendeĝen tikkat edecaĥsın.

Diyi:

- Peki.

Bu ali yüzüĝünü, o ğızı çıĥardiler dişerii. Daşı ğapadiler Mirza Muhammed'in üstüne. Nenenen ğız nedise ĝaldıramiler daşı. Bunnar çıĥı, gedi. Bunnar gedi, hepsi de arvattarını aliler yanlarınaa. Çadırlarını ĝurileer, bunnar orda ğaliyi. Bunnar orda ğaliyi, böyüük bi ejdehar, büyük bi yılan! Ele bi yılan ki, ĝırĥ tene çadırın etrafını sari, halka oli. Sariyi, getiri ĝuyruĝuna başını ĝoyi.

Diyir:

- Menim sizinen bi alaĝadarım yoh, benim alaĝaderim Mirza Muhammed'nendir. O gelmeyene ĝater men sizi biraĥmam. O gelir, benim ĝardaşlarımın kanini ondan alırım. Onnan sora sizi biraĥırım; yohsa biraĥmam.

Diyi:

- Peki.

Bunnar ĝalilar içerde. Ne getirmişseler, oni yiler. Neneynen ğız da Mirza Muhammed'in çadırında ğali. Onnar orda duriversin, biz habari verelim Mirza Muhammed'teen. Acıĥı, yüzüĝini çeviri ekmek geli, ekmek yi; çeviri su geli; su içi. Aĥşam oli, sebaĥ oli; aĥşam oli, sebaĥ oli... Baĥı ki, ciiin, periii... Lambalar ellerindeee davul, zurna çala çalaaa geliler, geçileeer. Heç yani onnara baĥmi. Baĥı, bi al atnan, ĝır at geli; boĥuşa boĥuşa. Onnar da ele geçi, heç onnara da baĥmi. Onnan sora baĥı, iki tene ĝoç geli; boĝışiler birbiriynen, hem geliler, güleşiler.

Diyi:

- Vallah, gızın dedigi doğridir!

Bu atliyi ki, mine beyaza; ğara geli, giri altına. Atliyi beyaza minee; ğara geli giri altına. Bi daha atliyi ki, mine; gine ğara geli, giri altına.

Diyi:

- Vallah, tevekkül Allah'a! Minecem ğaraya, gidecem.

Ğaraya minip yeddi ğat yerin altına gidip. Bu get, get, get, get, get... Bi ğarannııııı bi dünyaya gidiyi.

Gedi, diyi:

- Yarabbııııı! Ne iş yaptııııı? Ne men kime gidiim, kimde ğalııııı?

Ğahve bilmiyiııı, bi yer bilmiyi, bu nerye gideceñ? Gedi bi tenesinin ğapisini çali. Bañi ki, nene...

Diyi:

- Nene, beni bu gece misafir edersin, sena bi altın veririm.
- Temam oğlum, diyi.

Bi altın çıhari, neneye veri. Nene buni misafir ediii. Geli oğlan.

- Hoş geldin, sefa geldin! Sen kimsin, kimlerdensin?

Diyi:

- Men bi padişahın oğluyum. İşte düştüm bele, diyar be diyar geziyim. Daha demi orasını.

- Temam diyi; oğlum.

Bu, gece ğali misafir. Buna ekmek getiri, su getiriyi. İçi, bañi; suyi tuzli.

Diyi:

- Yarabbım, bu niye tuzli ola suyi? Demekki işiyi, getiri veri.

Sabah oli, nene ğañi hamur yapacağ. Gedi, işiyi; getiri hamurini yapı.

Bu ğatter hamur yapıyi. İki ekmek pişiri; birini veri oğlana, biri kendi yiyi.

Diyi:

- Nene, bi şe diyecem senaa. Ğalbine bi şe almaa! Nene, dünən aħşam su istediim, işedin, getirdin, verdin. Bugün hamur yaptıın, işedin hamur yaptıın.

Diyi:

- Oğlum, ne sorarsın? Bizim suyin etrafını, bir ejdehar ğaplamiştir.

Her zemanda bi ğız verecen ona, o yiyecağ, o suyi vere sena; yoğsa vermez. Yarın da padişahın ğızının sirasidir. Padişahın ğızını getirecağlar, vereler. Belki su ğablari hazırladım, men su alim.

Diyi:

- Nene, men de sene yardım edim?

Diyi:

- Yoğ oğul, sen neye yardım edecağsin bena? Seni de ğapar, yer; sora men nederem?

Diyi:

- Yoğ nene, men de yandan durur bağarım.

Nene topli ğabını, ğaşığını gedi çeşmenin başına. Gedi çeşmenin başinaa, oğlan da gedi kenardan bañi. Kenardan bañiyi, bañi ki, ğızı ele geyindiripleer, ele ğuşandıriplaaar getiripler ki; vereler deve. Dev yiyene ğatter, o su alalar çeşmeden; yoğsa kimse su görmi. O da ğılıcını ali.

Diyi:

- Allah'ım, sen bu sefer de bena fırsat ver, men bu ğızı ğurtarım.

Geliler, ğaranlığ memleket ha! İşih yüzi yoğ, güneşin yüzi tutulmuş; dev tutup.

Geli yanında duri bunnar, ğızı getiriler arabayneen. Dev ğañi yuğari. Dev ğañi yuğariii, iki eyağının üstinde duriii. Hema ğızı çekeceñ yiyee, geli geçi ğızın ğarşısına Mirza Muhammed.

Geçi ğızın ğarşısınaa, diyi:

- Dev ğardaş, sen dev sözi ver; benim de erkek sözidir. Eğer üş nefeste verilen ğızı yanığan çektiin, yeddi adım geri duracan; üş nefeste bizi, ikimizi çektin, yanığan getirdiin, ikimizin de ğani kat'i sena halal olsun, ye! Yoğsa boynun uzadacağsın, bi ğılıç vuracam.

Diyi:

- Peki.

Dev kendine güveni, yeddi adım sayı, geri duri.

Ğıza diyi:

- Sarıl bana el! Dur, heç ğorğma!

Bu, bi çeki, hiç terpedemi yerinden; iki çeki, bi arpa boyi ğatter ancağ çeki; üş çeki, bi buğda ğatter çeki.

Diyi:

- Temam mi?

Diyi:

- Temam.

Diyi:

- Uzat boynun.

Uzadi. Bi tene vuri, diyi:

- Er isen bi daha vur!

Diyi:

- Dev isen sena yeter!

Bu dev, bi terafa düşı; ğani, irini aĥi. Bu suyi ğapan ğapana, ğapan ğapana. Orda ğız beyle elini ğana batiri, oĝlanın sırtına vuri. Mirza Muhammed'in sırtına vuri. Vuri ki, belli olsun.

Bu ğızı arabaĝa mindiriler, gerisin geri babasının yaninaa, padişahaa.

Padişaha biri goşı, diyi:

- Ğızın ĝaştiii, dev yemedi.

Biri diyi:

- Men ĝurtardım.

Öbiri gedip diyi:

- Men ĝutardım.

Ğız diyi:

- Baba, hepsi yalan. Men, elimi ğana batırmışım, beyaz gömlegine vurmuşım; bunnar yalan diyiler.

Diyi:

- Temam.

Her neyse... Bu geli, ilig ilig arattırı, köy köy arattırı, köşe köşe arattırı...

Diyi:

- Bulın, oni getirin bena!

Ariyiler, bi yerde bulamiler. Gelenin arĝasına baĥi, ĝan yoĝ; gelenin arĝasına baĥi, ĝan yoĝ.

Diyi:

- Nere ĝaldi, nere ĝaldi? Nenenin eviiii?

Nenenin evine gediler, baĥılar oĝlan orda.

Diye:

- Ne var?

Diye:

- Padişahım sağ olsun! Seni padişah çağırdı, geleceksin onun hüzürüne.

Diye:

- Peki.

Bu ğaî, gedi. Arhasına baî baî, beyaz gömleği ğızının beş barmağının yeri belli; ğan.

Diye:

- Temam baba, işte bu yığittir beni ğurtaran!

Diye:

- Oğlum dile dilegin, verim muradın!

Diye:

- Diledigim odur; senin canın sağlığı!

Diye:

- Dile dilegin, verim muradın?

Diye:

- Diledigim odur; senin canın sağlığı.

Diye:

- Yav oğlum, dile dilegin sen! Temam, canım sağdır!

Diye:

- Menim dilegim odur ki; meni memleketime, işli dünyağa atasın.

Diye:

- Oğlum, men seni işli dünyağa atmağa ğuşlarım lazım. Ğuşum da ihtiyardır, yaşlıdır. Baım; götürür mi, götürmez mi? Seni atinen yolliyemem, arabayne yolliyemem; burdan yeddi ğat hevanın üstündedir senin memleketin, işli dünya. Bu da yeddi ğat yerin altidir. Bi gene çağırım, Anka ğuşı'm var. Sorim; eğer seni götürdiyseee men vaad olsun yolliyim, get; e götürmediyse men seni neyinen yollim? Başka bi dileg iste menden.

Padişah bele deyincee, oğlan da diye ki:

- Padişahım sağ olsun! Menim dilegim odur; meni memleketime

ğavuşturasın, ışılı dñnyağa.

Diyi:

- Yavrum, vallağ kōti yerden dedin. Menim ğuşlarım vaar, gōtūrūrler; hammaaa bi tene Anka ğuşı var. O seni gōtūrūr. O da iki tene yavri çıhardı. Ayni bele bi tene ejdehar gelip yavrılarını yiyip gedi. O çıhari, o gelip yiyip gedi. Eđer, o ejdehari öldürürsen o da selamete çıharsa; seni gōtūrse gōtūrse o gōtūrūr. Gōtürmese hiçbiri gōtürmez.

Diyi:

- Temam.
- Nerdedir ağacı?

Falan askere diyi:

- Buni gōtūr, ağacın dibine birağ.

Ali oğlani, getiri diyi ki:

- Bağ, ağaç budur; bağ yuvası de ordadır. Gelir, a bu günnerde de İnan ki geleceğ, yavrılar bele bağırişiler...

Diyi:

- Temam.

Bu çıhii, yoğarda bekliyi. Bekliyi bi dağın üstünde. Bekliiii, bağı ki; analari da döni dağ gezdiri belinde; birağa üstüne, demekki oni geberde. Bu gezmede olsuun, bu yılan da geliii, asılı ki; ğuşlari gōtüre. Ğuşlari gōtürmeğe asılı, bu çeki ğılıcını. Çeki ğılıcını; “Allah bir!” diyi, bi tene vuri boynına. Vurir vurmaz ele tanğır tunğur geli yere. Geli yeree, eni aşşağı...

Eni aşşağı, diyi:

- Er isen bi deha vur!

Diyi:

- Yılan isen sena da yeter!

Bu vuriyi. Bu arada oni geberdiyi. Ğuşlar ele bağırişiler, ele bağırişiler, ele seviniler, ele seviniler... Günin de yüzi açiliyi, güneş te vuriyi memleketee! Anka ğuşı da gezi ki, dağı birağa üstüne. Ğuşlar bağırılar.

Ğuşlar bağıri, diyi:

- Anaaa, birağmiyesin! O bizi ğurtardı.

Gōtiri dağı o yanda birağıyi. Geli, oğlan da yorili. Deha oni o gatter

öldüriyi, kessiyi, doğriyi, döş edi. Yorılı, düşi onin yanında yati. Yati, geli
ğanatlarını açi Mirza Muhammet'in üstüne, edi gölge.

Diyi:

- Yatsın.

Bu eeppey zaman yati. İki saat mi, üç saat mi diyim, yalan olmasın! Bu
yattiyi, birden uyani ki, uyani bañi; bi tene guş kanadını germiş üstündee,
gölgelik etmiş. Uyani, guş gedi o terefte duri.

Diyi:

- Oğlum, dile dilegin, verim muradın!

Diyi:

- Diledigim odur; senin canın sağlığı.

Diyi:

- Dile dilegin, verim muradım!

Diyi:

- Diledigim odur; meni işli memlekete götürsin.

Bi bele derinden ah çeki!

Diyir:

- Oğlum, kötü zamanımda geldin. Yaşlandım, ihtiyarladım. Kanadımın
biri ırıhtır. Men seni götürürdüm. Yaşım geçti, bu domuzun elinden iki yavri
böyidemedim. Men yavrilediim, kanatlattım uçiriim; geldi bu yedi, getti. Men
yavrilediim, böyittim kanatlandı uçirim; geldi yedi, getti. Bu yeddi sene, yeddi
seferdir yavri çıhardiyem, bu bele gelip yeyip gedi. Şimdi bele bi terafım
çürise, bi terafım ilen seni götürürim.

Diyi:

- Temam.

- Gider padişaha dersin; padişah ırı kilo et versin, ırı kilo şerap
versin. Minersin sırtıma, ga! derim et verirsin, gı! derim şerap verirsin.

Diyi:

- Temam.

Gedi padişaha, diyi:

- Padişahım sağ olsun!

Padişah bunin iki gözini öpiyi, diyi:

- Bizi gutardın! Güneş te açıldı üstümüzee, oni de gutardin

yavrılarını ğurtardın. Get, işin gücün rasgelsin!

O yılan da, hele onin çadırlarını sarmış, bekliyi ha oni!

Diyi:

- Ğırh kilo et verecen, ğırh kilo şerap verecen.

Diyi:

- Menim başım üstüne!

Buna ğırh kilo et veriyiii, ğırh kilo şarap veriyiii. Getiri ğırh kiloyi bi kanadına ğoyi, ğırh kiloyi bi kanadına ğoyi; araya mini.

Mini, yavrılarına diyi:

- Deha ğorhmayın, bu geberdi. Siz deha heçbi şeden ğorhmayın, men buni birañim memleketine, gelim

Diyi:

- Temam

Bu gedyi. Bu gedyiii, ga! diyi, et veri; gı! diyi, şerap veri. Ga diyi, et veri; gı diyi şerap veriyiii. Buni götüriyi.

Buni götüriyi, diyi:

- Bañ, falan yerdedir çadırlarımız. O çadırın önünde indir.

Götiri çadırların önünde endiriyii, ışılı memlekete gedyi. Oni görir görmez bu ğuşı geri saliyi, yalnız buna bi kanat veriyi.

Diyi:

- Bu kanadımi alırsın Mirza Muhammed. Nirde dara ğaldınsa meni çağırırsın, men gelirim.

Bu kanadi ali, ğoyi cebine. Ğoyi cebinee, bu geder getmez melun heman tikili yoħarii.

Diyi:

- Mirza Muhammed geldin mi?

Diyi:

- Geldim. Bunnari çekiyi bi teraftaan, bi terafta duriyi.

Diyi:

- Siz deha çekilip gidersiz, siz gedin, deha siznen benim işim yoħtur! Menim işim Mirza Muhammed'nen. Siz çekilin, gedin!

Bunnar ğañiler (ğardeşleri), çadırlarını topliyiler, yüklerini topliyiler alıp

Gedi, denizin ağzında duri. Aşşağı gedi, ağı; yohari geli, ağı.

- Yarabbım, diyir; men nirden buriye gidim, bulum?

Ahline geli guş. Guşin kanadina bi kibrit çañi, bañi ki, Anka guşi geldi.

Guş diyi:

- Nedir? Yıñım mi, yapım mi?

Diyi:

- Ne yıñ ne de yap! Meni felanca Yemen padişahının ğapısına götürecañsın.

Diyi:

- Peki, min sırtıma.

Mini.

- Yum gözün.

Yumi.

- Aç gözün.

Açı ki, Yeman padişahının ğapısında. Yemen padişahi da nerde? Yeddi denizin ortasında. İns getmeee, cins getmez, bir guş uçmaz, kervan geçmez... Ele bi yerde.

Gedi, diyi:

- Bañ Mirza Muhammed, men girecem bu damın üstünde duracem.

Seni beñliyecem. Sen girersin içeri, Yemen padişahi orda sena soriler soracañ, sorusina cevap verecañsın. Ahaa, ondan sora sen de diyecañsın ki; yemek getireceñ öneğen; yemiyesen. De ki; "Men yemem, bene hékâyeyi ğonuşursuun men sora yerim; yohsa men senin ekmeğın yemem."

Derdi sena:

- Yoh, sen ğaçarsın!

De, di:

- Yoh, men ğaçmam. Sen hékâyeyi ğonuşursun, benim eyağıma ip bağılarsın işte ğorğarsan. İp bağıla, men oturum seni dinlerim, sora meni nedersen et.

Guş diyi:

- Heç ğorğma, o ğatter ki dıñari çıñasan.

- Temam, diyi.

Bu damda bekliyi guş. Bu giri içeri.

- Selamaleyküm!
- Aleykümesselam!

Yemen padişahının yanına gediği. Yemen padişahının yanına gediği, baî, ne! Padişahın bi büyük evi var. Bi terefe bağlamış bir ğatır, yanına bağlamış gövercin, gövercinin yanına bağlamış bi tene karga. Afedersin, ğatırın pisliğini töki karganın önine, gövercinin önine; onlar yiler... Ğatırın da kendi pisliğini töki önine, oni o yiye. Gövercinine de getiri bele ekmek ğırıĝları bi şeler veriyi, bağliyi bunnari içerde.

Diyi:

- Sen nerden gelisen, neriye gidisen?

Diyi:

- Men mağripten geliyem, meşrika gediye.

Diyi:

- Temam.

Ekmek getiri önine.

Diyi:

- Men ekmek yemem.

Diyi:

- Niyee? Sen ekmek miyesin? Yoĝ, ekmegi yiyecaĝsın.

Diyi:

- Men yemem. Sen hekeyen bena ĝonuş, men senin yemegin yiyim.

Yoĝsa yemegin yemem.

Bu yılan da buna demiştir ki:

- Baĝ, orda Yemen padişahının hekâyesini ele dinleyecaĝsın ki, beyle bir tene deni eskik olmiye; gelecen bena ĝonişecen, men seni biraĝacam; yoĝsa men seni biraĝmam.

Ĝuş ta ona tembeĝliyi, diyi:

- Aĝ ĝulaĝın, ĝüzel dinle! Heĝbi yalan laf söylemiyesin.

Diyi:

- Temam.

Oturi bu. Ekmek getiri bunin önine.

Diyi:

- Men ekmek yemem.

Diye:

- Niye? Yiyecağsın!

Diye:

- Yemem. Sen hékâyeyi bena ğoniş, men yim.

Diye:

- He, hékâyeyi ğonişim, sen ğaç get!.

Diye:

- Hayir, men ğaçmam. Men yeddi senedir yol geliyem, men nere

gidecem?

Diye:

- Temam. Temam, sen yemeğe başla, men sena ğonişim.

Bu yemeğe başliyi, bu diyi ki:

- Bağ, benim hékâyem de budur; bu ğatır var ya, bu ğaynanamdır; bu karga benim ğarımdır; bu göverçin de benim hizmetkerimdir. Men evden çıhardım, giderdim; bu ğaynanam da ğarımı alırdı, ev ev gezerdi, çarşı be çarşı gezerdi, ğahve ğahve gezerdi. Afedersin, kötü yola götürürdi ğarımı. Bena çibuğı vardı, vururdi sırtıma, oğurdi, üfirirdi; meni ederdi eşek. Men çıhardım, giderdim bacımğilin ğapiye, bacımın ğızı çıhardı diyerdi; “Ana, ana bi çih, bağ; bi tene eşek gelmiş, gözleri ayni dayimin gözlerine benziyor.” Ablam meni alırdı içeri, men oğurdi, üfirirdi; oğurdi, üfürirdii düzelirdim, çıhardım, gelirdim. Yine sabah olurdi, bi çibuk bena vururdi, meni ederdi it, köpek. Men çıhardım, giderdim bacımın ğapısına, bacımın ğızı çıhardı diyerdi; “Ana, ana bi gel çih, bağ; bi tene köpek gelmiş, gözleri ayni dayimin gözlerine benziyor.” Diyirdi: “Ğız Allah seni kahretsin! Sen nece köpeğin gözünü dayın gözüne benzedisen?” Diye; “Ana, vallah çih, bağ; ayni dayimin gözleri.” Çıhardı ablam bağardı; “Ğız hakkatten de ayni ğardeşimin gözleri.” Alırdı meni içeriyi. Oğurdi, üfirirdi, başıma su tökerdi; men olurdu insan! Yine çıkar, gelirdim. Men gelene ğatter bu ğaynanam var ya, bu her şeyi ederdi menin ğarımın başına. Kötü yola gezerdiler. Meni eşek ettii, meni köpek ettii, meni tazi ettii... Gettim, gene bacımın ğızı çihdi, dedi; “Ana, ana bi çih, bağ, bi tene tazi gelmiş; gözleri ayni dayimin gözlerine benziyor.” Gine meni düzeldir, bacım yollardı eve. Dedim; abla, buni bena örget, men de bunnara yapım.

Ablam diyer:

- Ğardaş gidersin, ğaynanan yatağının altını kaldırırsın, çibuğî ordadır, o çibuğî eger aldınsa eleen, vur onnari de çeşit çeşit yap. A, bu göverçin de benim hizmetkarımdı. Bu da bena demezdi; bu da oninçin ettim gövercin oni.

Geldim, gettim içeri bahtım; hele gelmemişler. Gettim girdim içeri, yatağının ğaldırdım kenarını, bahtım ki çibuğî orda. Çibuğî aldım elime, onnar gelir gelmez vurdum ğaynanama ettim ğatır; vurdım, ğarımı ettim kargaa; vurdım, beslememi de ettim göverçin. Ettim göverçin, şimdi bağ görisen, ğatırın pislighini getiri, veri kargaya; ğatıra da kendi pislighini veri, gövercinimi de ekmek ğırılıklarını veriyem, hékâyem de budur. Hékâyem çılsa men patlarım. Men Yemen padişahiyim.

Diyir:

- Temam, nereye çıkacağ? Sen burda, men burda. Yeddi senedir yol geliyem, men neriye götürēcemsenin şeyin? Biz de Müslümanıñ; bi abdest alım, namaz kılım gelim, meni öldür.

Diyi:

- Yo, benim hékâyem çıktı kapiden dışeri; men öldüm.

- Temam, eyağma ip bağla, ipi tut, men gidim abdest alım, men abdestsiz ölmem.

Haman eyağına bi ip bağliyi, içerde tutiye. Küçük bi güğümü varmış. Ali eline, su dolduri çıkıp dışeri abdese, abdest alacağ yerde. Anka ğuşı yeni, ipi güzel kesiyi, ali sırtına oğlani. Bu çeki, çeki; bañi gelmi. Bañi, güğüm geli. Çıñi dışeri.

Diyi:

- İnsanoğli sen meni kandırdın, benim hékâyemi aldın, götürisen.

Men öldüm.

Ele orda patliyi. Pat diye patliyi ortadan! Bu çıñi, geli. Çıñi geliyi, bañi ki, yılan hele orda oni bekliyi. Ejdahar hele bekliyi orda!

Diyi:

- Mirza Muhammed geldin mi?

Diyi:

- Geldim.

Diyi:

- Yalan ğonuşmağ yoh!

Diya:

- Hayır, yalanım yoh benim. Bu nasıl buna annati Yemen padişahi...

Diya:

- Gettim, bahtım. Bi işiğ evi var; bi yere ğatırı bağlamış, kendi pokını tökmüş önine; bi yere kargayı bağlamış, ğatırın pokını tökmüş önine; bi de gövercini var, gövercin de ekmek içi veri, bulgur veri, evde dönü. Demekki o ğaynanasıymış, o ğarısıymış, o da onun hizmetkariymış. İşte bele yola gezimişler, bele gedimişler. Bu örğenmiş, bele yapmış. Bunnari etmiş ğatır; ona vurmuş etmiş ğatır, ona vurmuş etmiş, vurip etmiş gövercin. Bunun hékâyesi de bu. Dedi ki; “Men seni öldürecem.” He, tamam öldür meni, men ğaçmiyacam ki. Yeddi senedir yol geliyem, men ğaçsam nere gidecem? Her teraf deniz, su! Dedi; “Yoh, men seni öldürecem, sen hékâyemi dişeri çıhartsan men patlarım!” Men geldim, çıhđım dişeri, birez uzağlaştım. Heç ğuşı demiya yılan. Ğuşı demiya. Men çıhtım birez uzağlaştım, Yemen padişahi çıhtı dişerde diya; “Mirza Muhammet sen hékâyemi götürdin. Dön dön, bena bi bağ.” Hele bahtım, ortadan paaat! diye patladı. Yılan da orda patla mı! Yılan da orda patliya. O orda patliya, onun sözünü ona diya, bu yılan şişiya. Onun hékâyesini dedikçe yılan şişiya. Yılan şişi, şişi, şişi... O ki, men döndüm, bahtım. Dedi: “Mirza Muğammet benim hékâyemi götürisen; sen benim hékâyemi götürdin, men patliyecem şimdi.” Ele orda patladı Yemen padişahi. Patlar patlamaz yılan da orda patliya. Patliya, içinden bi ğız çıñı ki, ya ilahi Yarabbım! Aya diya ki: “Sen doğma, men doğum.” Güne diya: “Sen çığma, men çığım!” O ğatter güzel; sağlayıpmış ğızı. O ğızı de çıhardı. O ğızı de temmuz yıhiya, pağliya. Ahaa, yilandan da ğurtılı, kendi alıp başını gediya. Kendi babasının memleketine gedi. Gedi babasının memleketine. Gedi, bañi ne! Hepsi düyününi, toyini yapmışler, hepisi evlenmişler, ğadınları hamile ğalmış. Onnen ğaynanası de padişah ğoymış bir odaya bekledi oni. Hale gedi, yeddi ğün yeddi gece de ona da düğün yapı babası. Aclar yiya, çıplaklar geyiya, fakırlar tok yeyiler. Ğaynanası da öli, babası da öli, kendi de arvadiynen ğalı. Hepsi de muratlarına eriler. Gökten düştü üş elmaaa, ikisi size, biri bena.

Hafize Kuşşun

EK.48.MEYMUNCU

Zemanın birinde bi padişah varmış. Yeddi tene oğlu. Vezirler bi gün toplanılar.

- Padişahım sağ olsun! Bu oğlanların zemani geçip. Sen bunnari niye evlendir misen?

Diyi:

- Yarın gelin, hep toplanın bi yere. Menim çocuğlarım atdara minsinler, gılınçlarını alsınlar, atsınlar; hansının ğapisına düşdise men onin ğızını alım oğluma.

Diyiler:

- Olsun.

Sabah oli, vezirler geli padişahın ğapisına, toplanılar bi yere. Millet toplani; padişahın oğulları gılınç oyniyacağlar. Cillıntlarını atılar, herbiri gidi, düşi bi vezirin ğapisına. Küçük oğlanınki gidi, düşi bi daşın dibine, küllüğün dibine.

Oğlan diyi:

- Menim şansım nasıldı? Men gidim çöplige ne olacağ?

Gidi ordan çıhardi, ali geli. Bi daha ati, üçüncüde ati, bi meymun çîhi. Meymun çîhi, hopli oğlanın terkisine.

Diyi:

- Men meymuni götürüm ne yapım?!

Meymuni ati aşağıya. Bu, bi daha sıçriyi. Neyse...

Diyi:

- Ğaderimde bu varmış...

Ali, geli eve. Ğali. Diğerleri de oğlani yadırgılar.

Diyiler:

- Sen bu meymuni getirdin, neye?

Diyi:

- Menim ğaderimde o var, bağayım ne geleceğ?

Ağşam oli, meymun gitti bi odaya. Geldi, bi ğız olup ki, insan ğıymıyı ğıza bağa!

Diyi:

- Çok şükür Allah'a, gaderim böyledir.

Bi zeman ğali, bi zeman aradan geçi...

Padişah diyi ki:

- Men gelinlerimi davet edecem, evime gelsinler.

Yemekler pişi, milleti çağıriler. Gelinlere haber veriler.

- Ğaynataz evine gezmeye, davete gideceksiz.

Diyiler:

- Olsun, giderik.

Ğaîiler, gelinler hizmetçilerini gönderiler.

Diyiler:

- Gidin, meymuncuğun yanına bi sorun; ne hediye götüreceî

ğaynataznın yanına?

Bunnar oni ali gırgıra.

Diyiler:

- Meymuncuh! Ğaynatan ne hediye götüreceîsen?

Diyi:

- Oğlum, mademki benim adım meymuncuıdur, men ne götürüm?

Yolliyacam iki tene tavuı getirim çarşıdan. Pişirim, pilavi da pişirim doldurum siniye. Tavuıların etini yim, gemiîlerini de yığım üstine. Ğaynatama buni hediye gönderecem.

Hizmetçiler döniler, geliler.

Gelinler diyi:

- Biz de yaparıı, ne var?

Bunnar yolliyilar, tavuı alılar, pişiriler. Etlerini yiler, gemiîlerini tókiler pilavın üstüne. Üstüni örtiler, yollilar gidi Ğaynatasına. Getiriler.

Ğaynanasi diyi:

- Valla, gelinlerin buni yolliyiıplar.

Ğatnatası diyi:

- Götür, tók itderin ğarşısına.

Onan sora, bunnar gine hizmetçileri gönderiler.

Diyiler:

- Gidin, meymuncuğa söyleyin: "Ne giyeceî, ne mineceî, ne örteceî başına?" Biz de oni yaparıı.

Hizmetçiler geliler, diyiler:

- Meymuncuḥ!

Diyi:

- Ne var?
- Hanımlar diyiler: “Ne giyeceḥ, ne mineceḥ, ne başını örteceḥ? Biz de oni yapah.”

Diyi:

- Oğlum, benim adım meymuncuḥtur! Men ğara giyecem, ğara örtecem. Bi ağacı kendime at edecem, süpürgeyi ğuyruğuna bağliyacam, ğamçıyı alacam elime, öyle gidecem ğaynatam evine. Onlar ne yapılar yapsınlar!

Hizmetçiler geliler.

Diyi:

- Ne dedi.

Diyi:

- Bele dedi.

Diyiler:

- E, biz de yaparız! Ne var?!

Bunnar ğaḥılar, hazırlanılar getmege. Her biri bi ağac ediler özlerine bi at. Süpürgeyi bağlilar ğuyruğuna. Ğamçıyı alılar ellerine. Ğara giyiler, ğara örtiler, gidiler. Onan sora, bunnar toz dumannan gittiler. O meymuncuḥ da ğaḥi gidi küllüğün başına, ordan sesleni.

Diyi:

- Menim babamın atını adamakıllı süsleyeceksiz, beziyeceksiz. Seyisi yanında. Menim annemin elbiselerini, taḥımını de man göndereceḥsiz. Bi heybede altın, mücevher doldurip heybeye, atın terkisine biraḥacaḥsız, yollıyasız, gele. Bi tene de mücevher yollıyacaḥsız ayriyeten altın sinide. Altın sininin içinde bi tek mücevher olacaḥ. Üstüne örti çekeceḥsiz, onu da ğaynatama hediye gönderecem. Oni da ele gönderim.

Bunnar gidiler.

Padişah diyi:

- Yola baḥın! Bunnar gelmedi mi?

Diyiler:

- Ele bi toz dumani geli, bilmem ne devadır?

Gel, gel... Çıhılar, bañılar; arvatlar, gelinler ğara giyipler, ğara örtüpler, ağacı edipler at... Toz dumannan geliler. Geçiler, içerde otirilar.

Meymuncuğun dedikleri, babasi evinnen yolladıhlari geli, küllükden geli. Bu ğañi, mini babasının atına, anasının elbiselerini, tañımını giyini, mini ata. İki tene de seyis yanında, düşi yola, gidi.

Padişah diyi:

- Gidin, bañın yola meymuncuğ gelmedi mi!

Diyiler:

- Ele bi bezirgan geliyi, heç bele bi bezirgan gözler görmüyüp!

Gel, gel, gel... Bañılar, meymuncuğ geldi. İki tene at, iki tene seyis var atına. İki tene de ğaynatası birañi seyis; edi dört tene atına seyis. Siniyi elinden ali ğaynanası, götüri ğoyi ğaynatasının ğarşına.

Diyi:

- Bu da küçük gelinin hediyesidir.

Açi üstüni bañi, bi tene mücevher içinde.

Diyi:

- Buni ğaldır, bu bize lazım olur.

Gelinler otirilar, yiler, içiler, heppi gelinler oturup yemek yiler. Bu gelinler, meymuncuğa bañılar. Meymuncuğ yalandan elini yemeye götüri, getiri ati ğoynuna terpedi.

Diyiler:

- Meymuncuğ!

Diyi:

- Buyur?

Diyi:

- Sen nedisen?

Diyi:

- Nedim! Men burda bu yemeñleri yim. Padişah oğli ğala. Doldurum biraz ğoynuma, götürüm padişah oğluna.

Bunnar yemekleri yemiler, doldılar ğoyunlarına gelinler. Yemekler yini biti.

Ğaynanası diyi:

- Gelinler ğaĥsinlar, oynasinlar. Birer cerge oynasinlar.

Gelinler, ğaĥılar birer cerge oynamağa. Ğoyunlarından etder, pilavlar t k li yere.

Diyl:

- Oturun, oturun balam! Evi barkı zibil ettiz! Siz oturun.

Onnar oturi, diyl:

- Meymuncuĥ ğaĥsın, oynasın.

Meymuncuĥ ğaĥı, oyni. Meymuncuĥ da bi cebini doldurup mücevher, bi cebini altın. Oynadıĥ a o altınlar t k li, sepili.

Diyl:

- Otur balam, otur. Sen de malın d şmanisan?

Diyl:

- Öyle deĝil, go ele olsun.

Oyniyi, geli oturi. Aĥşam oli, gelinler, ğaĥılar getmeye.

Padişah diyl:

- O gelinler, ne vaziyette gelip bunnari gene ayni vaziyette yola salacaksınız, ayni o düzende gidecekler; yalnız meymuncuğa nece gelipse bi ele de vereceksiz, yola salasız.

Ğaĥiler o gelinler ayni aĝaca miniler, süpürgeyi edipler ğuyruĥ, ğara giyipler, ğara  rtipler geldikleri gibi gidiler. Ğaynatasi, meymuncugi, dört seyisi yanında, bi s ri altın ali, evine geli. Yi, içi muradına geçi.

Rukiye  alışkan

EK.49.VESİYET

Bi baba varmış. Bi gün hesteleni, oğullarını çağırı yanına, vasiyet ediyi.

Diye:

- Gelin, benim size bi vasiyetim var.

Diye:

- Vasiyetin nedir?

Diye:

- Men ölecegem. Her sabah ğağın benim mezarımın üstünde kim oğuyısa benim kızlarımı verin ona.

Babası öli. Aparılar, defin ediler, ğali. Sabah oli. Büyük oğlanın aklına geli.

Diye:

- Menim babam bize bele vasiyet etmişti; dedi: “Her sabah ğağın, bağın; benim mezarımın üstünde kim oğuyısa benim kızlarımı verin ona.”

Ğağım, gidim; bağım, görek.

Ğağı, gidi mezarlığa. Bağı, bi tene dev oturup babasının mezarının üstünde gürüül gürül oğıy. Döni, geli giri içeriye.

Diye:

- Bele babanın vasiyeti. Bacımı aparım, verim deve.

Ortanca ğardağ ta gidi bağı, geli o da ele diye. Küçük ğardağ ta tuti bacısının elinnen, aparı ğızı, veri deve. Geli, ğali. Dersi günü büyük oğlan sabah namazını ğalı, aklına düşı.

Diye:

- Bağım göre, böyün kim oğı babamın üstünde?

Ğağı, gidi mezarlığa bağı, bi tene ğurt oturup mezarının üstünde oğıy. Döni, geli.

Diye:

- Bele babanın vasiyeti! Men bacımın birini verdim deve, birini de verim ğurda.

Ortanca ğardağ ta çığı geli, bağı. O da ele diye. Küçük ğardağ geli, tuti

ortanca bacısının elinnen, apari, veri ğurda. Çıñi, geli. Hiç demiler de birbirlerine. Dersü günü büyük ğardaş gine ğañi, çıñi gidi mezarlığa. Bañi, bi tene Zümrüdi Anka babasının mezarının üstünde oñiyi. Döni, geli içeriye.

Diyi:

- Bele, babanın vesiyeti! Men bacımın birini verdim deve, birini de verdim ğurda, birini de verim ğuşa.

Ortanca ğardaş ta ele diyi. Küçük ğardaş tuti bacısının elinnen apari veri Zümrüdi Anka'ya. Döni, geli. Geli, oturılar. Bi zeman aradan geçi, bi zemannan sora diyiler:

- Biz bacılarımızı verdik; birini deve verdik, birini ğurda verdik, birini de ğuşa verdik. Heç sormadık, sual etmedik. Bacılar n'olduz, n'olmadız?

Bilmirem...

Ğañılar, gidiler, bacılarını göriler. Gidiler devin evine. Dev evi midir? Adam dev midir? Adam, padişaktır! Adam, ne adamdır! Ordan çıñılar, geliler ğurdun evine. Bañılar ğurt ta ayni.

Diyi:

- Bacım, halin keyfin?

Diyi:

- Valla, halim, keyfim çoñ iyidir.

Ğurda bañılar, ğurt bi babagit adam! Ğıymıyi baña evinde barñında.

Diyi:

- Ğali küçük bacımız. Gidek, ona da bakañ.

Geliler, o küçük bacinin evine. Küçük baciye de bañılar. Zümrüdi Anka'dır; ne insandır ne adamdır!

Diyi:

- Bacım halın necedir?

Diyi:

- Valla ğardaş, çoñ eyiyem.

Zümrüdi Anka diyi:

- Madem sen bacın verdin man, sen muradin iste, men senin muradin verim.

Diyi:

- Menim muradım odur ki, meni apar yeddi ğat göñe.

Diye:

- Temam. Sen de yeddi batman ğuyruğ al, yeddi batman ŧerap al. Gu! diyince aĝzıma ğuyruğ at; ga! diyinca ŧerap at. Getir yûĥle belime, kendin de min belime men seni ğötürüm, gidek.

Oĝlan ğaĥi gidi. Yeddi batman ğuyruğ ali, yedi batman ŧerap ali, getiri Zümrüdi Anka'nın beline. Özi de mini üstine, gidiler.

Zümrüdi Anka diye:

- Gözlerin yum!

Gözlerini yumi. Bu uçı, gidi, apari. Gidi, gidi, gidi, gidiııııı...

Zümrüdi Anka oĝlana diye:

- Gözün aç, dünya ne oldi?

Açı gözünü.

Diye:

- Dünya ğarannıĝ kesildi!

Zümrüdi Anka diye:

- Yum gözün!

Ga dedi, ğuyruĝ atti aĝzına; gu dedi, ŧerap atti aĝzına. Ga dedi, ğuyruĝ atti; gu dedi, ŧerap attiiııııı...

- Aç gözün! Dünya ne oldi?

Açtı gözünü.

Dedi:

- Dünya ele gömgöy su kesildi!

Dedi:

- Yum gözün!

Yumi gözünü. Gine ga diye, ğuyruĝ ati, gu diye, ŧerap ati. Ga diye, ğuyruĝ atti; gu diye, ŧerap ati.

- Aç gözün, dünya noldi?

Dedi:

- Valla, dünya birez ııındı.

Diye:

- Yum gözün!

Yumi gözünü. Ga diye ğuyruĝ ati, gu diye, ŧerap ati. Ga diye ğuyruĝ ati, gu diye, ŧerap ati.

Diya:

- Aç gözün, dünya noldi?

Diya:

- Valla, dünya tam işındiii, ğıbleden teref bi ğelbir ağzı ğede işığ görüندی.

Diya:

- Temam! Muradan erdin, get!

Rukiye Çalışkan

EK.50.DESTEBOZAN

Zemanın birinde iki gômşî varmış. İki gômşî bir gâhîlar, bir otirilar, bir yiler, bir geziler, bir dolanilar... Onnan sonra bi tenesi hayinlik edi, göz saldırı ötekinin ğarisina.

Ğarisina göz saldırı, diyi:

- Men bununn nece bi başına bi oyun açım, bunun ğarisini alım?!

Geli adama diyi ki:

- Mennen sen ava gidek.

Ğandiri adami.

Diyi:

- He! Gidek.

Alilar kendilerine yemek alilar, işmek alilar. Gideler dağa. Dağa gidiler.

Yiler, içiler, geziler, dolanilar... Gelene yahın aħşam oli.

Diyi adam:

- Vallaħi, men seni öldürecem!

Diyi:

- Ğardaş! Barambar gezmişîh, barambar dolanmışîh, barambar yemişîh; gômşuyuk yıllardır. Menim şuçum yoħ, bi şem yoħ, sen niye meni öldüresen?

Diyi:

- Valla, men göz saldırmışam senin hanımın, seni öldürecem, senin hanımın alım!

- Arħadaş valla, Allah'ın rızasi bele degil, egerki sen, Allah'tan ğorħmisansa meni öldürecekse a bu rüzğarın getirdigi tıkan (Destebozan) da olsun benim şahidim! Zemani gelir, bu tıkan man şahitlik eder, benim ahım sennen çıħar.

Adam diyi:

- He! diyi; akıllı ol! O tıkanın dili yoħ, ağzi yoħ! Nerden gelecek, söyleyecek, nerden senin şahitligin edecek men seni öldürdüğümü?

Diyi:

- Sen bülürsün. Men de diyirem ki, ele yapma! Barambar gezmişîh, dolanmışîh, yemişik, işmişik.

- Heç imkanı yoǵdur, diyi.

Adami öldüri, itbat edi, ǵılı geli. Geli, aǵşam baǵı, ǵari beǵlıyi, beǵlıyi ǵocasi gelmedi.

Ǵocasi gelmedi, ǵaǵı gidi ǵomşıya diyi:

- Ǵomşı, benim ǵocam sen barabar gettiz, benim ǵocam hani?

Adam diyi:

- Men ne bülüm valla? Men geldim evime, o da geldi kendi evine.

Men ne bilim neriye getti?

Ǵari geli eve. Aǵlıyi, sızlıyi, zeman beǵlı, baǵı ǵocasi yoǵ. Ǵocasi itip.

Adam geli.

Buna diyi:

- Men seni alacam!

Ǵadin diyi:

- Yoǵ moǵ !

Adam diyi:

- Yoǵ! Valla, men seni alacam. Menim gözüm san düşüp seni alacam.

Ǵariyi aliyi. Ǵariyi ali, zemancaǵ ǵaridan da iki tene de ǵocuǵı oli. Ǵarınan yaşıyılar. Zemanın birinde bele ǵapıda otirilar, söyliyiler, ǵonişilar. Baǵılar bu tıkan yuvarlana yuvarlana geldi ǵarşılarına. Adam ǵüliyi.

Güler ǵülmez, diyi:

- Sen niye ǵüldün?

Adam diyi:.

- Bi ara ǵülesim geldi, men de ǵüldüm.

- E, niye ǵüldün?

O yana, bu yana arvat zorli.

Diyi:

- Valla, hal, mesele bele. Ne sennen saǵlim ne de Allah'tan. Men senin ǵocan öldürdüm; seni almaǵ için. Senin ǵocan da a bu tıkanı da man şahit tutti.

Dedi:

- Bu tıkan olsun man şahat; ki sen meni haksız yere öldürisen.

Arvat diyi:

- Vay! Demek sen benim ǵocami öldürüpsen! Allah'sız adam,

kitapsız adam! Sen benim ğocamın bi zarari san toĥınmamıştı. Ğomşidik, zemanca yaşıydııĥ valla.

Adam diyi:

- Valla, işte hal, mesele bele. Ğocan öldürdüm, seni aldım!

Arvat hemen ordan ğaĥı, ğaçı hökümete, ğarakola.

Diyi:

- Valla, benim ğocam yıllardır ğayıptı, öldüren belli degildi. A, şimdi adam çıĥtı meydana kendi dilinen dedi: “Men senin ğocan öldürmüşem!”
Menim ğocamın ğanlisi budur.

Tutular, adami aparılar.

Rukiye Çalışkan

EK.51.HORHOR AT

Bi adam varmış. Bu adam bezirgana gidermiş, bezirganmış. Bunun ğarısı da ne ğade çocuĝ getirise hepsi ğızmış, hepsi ğız olımiş. Bu sefer de ğaî, bezirganlıĝa getmege.

Ġarısına diyi:

- Men gidirem, hegerki senin doğumun olsa, senin ğızın olsa, ğapiya teşinnen, yumaĝın as; oĝlan olursa tûvengi as. Men gelirem, baĝaram tûveng asılıdır, diyerem, oĝlum olup gelirem eve. Yoĝ, ğız olsa teşin asarsan diyerem; ğızdır, men senin eviĝen gelmem, daha seni terk ederem.

Arvat diyi:

- Olsun!

Zeman ĝali, avradın doğum zemani geli. Arvat, doĝı bi ğız.

Ġomşılara diyi:

- Allah aşkına! Menim ĝocam man bele diyip, benim teşin yoĝ, tûvengi asın ğapiya; benim ĝocam gelse geri dönmesin. Ele bilsin, oĝlandır!

Arvat ta ĝızı ele oĝlan diye saraliyi, besliyi, diyi; oĝlum olup. Zeman geçi aradan, ğız epeyi böyi. Bezirgannıĝdır, adam da geli baî, ĝapıda tûveng asılıdır.

Diyi:

- Valla, oĝlum olup!

Yeni, geli eve, diyi:

- Ġari nasılsan, eyi misen?

Ġari diyi:

- Eyyem, saĝ olasan! Hoş geldin, sefa geldin!

Adam diyi:.

- Ġari, çocuĝumuz?

Diyi:

- Valla, bi oĝlumuz oldi.

Diyi:

- Eyi, Allah baĝışlasın.

Zemanca işte bezirganbaşı ha gidi, ha geli eve, ha ĝali... Oĝlan taaaa

on beş yaşına geli, oğlan diye böydiler. Babasının da bi ahur ağzına gader ati var; hama bi tenesi deniz atıdır. O deniz atını da herif bilmiyi. Ele ahurda yani heç emek vermiyi ona. Ğız gidi, müpteli oli ona; o ata. O atnan gidi ğonuşıyi, söyliy, her derdini söyliy, her derdini diyi.

Deniz ati diyi:

- Heç ğorħma! Men senin arħandayam. San heçbi zeval gelmez.

Ğali. Bi zeman sora o herif geli evine.

Diyi:

- Men ğaħacam toynan, düğünnen, şenniñnen oğlumi sünnet edecem.

Ğaħi, millete habar veriyi, devat ediyi, yemeñ pişiriyi.

Diyi:

- Oğluma da söyleyin.

Bu oğlan, ğaħi, gidi atin yanına.

Diyi:

- Horhor at! Babam diyi: "Oğlumi sünnet edecem!" Sen ne diyisen man?

Diyi:

- Heç ğorħma! Seni sünnet eden zeman, sen özen birez yemek memek hazırıra, al yanan, min belime; men seni ğutardıram.

Ğaħi, gidi. Sünnet zemani geli.

Diyi:

- Seni sünnet edecem oğlum Mirza Muhammed!

Diyi:

- He baba! Hirlisinen.

Diyi:

- Sen o ati çıħar. Men birez dolanım.

Diyi:

- Oğlum, bi tavla at var; güzel güzel atlar var, hoş hoş atlar var. Sen niye onnara min misen? Niye tarın altı beygir, heyvan yaralı maralı ata minisen?

Diyi:

- Yoħ, men oni istirem!

Diyi:

- Ee hadi!

Gidi atin yanina.

Diyi:

- Horhor at! Ğah! Ğah! Meni ğutart.

Horhor ati çeki, mini beline.

Diyi:

- Ya Allah!

Horhor at diyi:

- Sen heç ğorhma! Ne ğadder ki men senin yanındayam, san heçbi zeval gelmez.

Mini, ğizi ali, gidi. Dolanılar, geliler bi çobana rasgeliler.

Diyi:

- Çoban, man bi tene ğoyun kes!

Diyi:

- Hanım, gel seç.

Diyi:

- Seçim nedim? Bi tene kes, ğarnını ver man.

Ğarnını aliyi, yîhiyi, temizliyi. Geçiri saçlarının içine, taîi başına. Şafğayi da geçiri başına. Esbabını da çobannan deĝişi, gidi. Dolani, gezi... İşte, zemanca yip içerehîten, ğonup göçerehîten, ğahve tümçerehîten, susam sümbül biçerehîten gidi bi şehere. Gidi bi şeheree giri baîi, bi padişahın köşkû.

Diyi:

- Valla, meni sahlasa burda sahlarlar.

Gece oli, gece vuri üstüne. Gidi ele nerdüvanın dibine atını da bağliyi balĝonun şişlerine. Özü de yapuncayi çeki başına, orda yati. Orda yati, padişahın oĝli sabah oli, ğaîi nemaza. Ğaîi nemaza, ğaîi çîhi eşige baîi, balĝonun dibinde bi tenesi yati. Oyadi.

Diyi:

- Arĝadaş ğah, sen kimsen? Nesen? Ne degilsen? Niye gelipsen burya?

Diyi:

- Valla, men ele Tanrı misafiriyem, gelmişem size güvenmişem. Sizde

ğalım.

Diyi:

- Ğah! Allah'ın misafirisen, ge baranbar Ğalah.

Ali, geli içeriye.

Anasi diyi:

- Oğlum kimdir?

Diyi:

- Valla, ana bi misafirdir, balğonun dibinde yatmışti, men aldım, geldim

içeriye.

Diyi:

- Eyi yaptın oğul!

Ğaliler ele bi zeman. Ğalilar, dolanilar, geziler, ava gidiler. O yana, bu yana padişah oğli bunan şüpheleni, geli.

Diyi:

- Ana! Bu ğızdır, oğlan degil.

Diyi:

- Oğlum, ne bilisen?

Diyi:

- Men bilürem ana.

Ali gözi, ğız gözi,

Yağdi yandırdı bizi.

Barmağı üziñ yeri,

Ğoli bileziñ yeri,

Ğulağı küpe yeri.

Ana, valla bu ğızdır, bu oğlan değıl.

Diyi:

- E oğlum, dene ginen.

Diyi:

- E, neçe deniyim?

Diyi:

- Sabanan neçe olsa ava gidisiz, bu sefer de gidin İnci Mercan

dağına. Eger orda ele özüne çoğ havas ettise, topladisa inci mercan, bil ki ğızdır; toplamadisa oğlandır.

Diya:

- Olsun.

Geli odaya, geli yanina.

Diya:

- Ğah, yatağ. Menne san sabanan gideceyiğ İnci Mercan dağına
gezmege.

Diya:

- He, olsun.

Sabah oli. Ğahılar, attarını alılar, çıhılar, gidiler. Geziler, gidiler İnci
Mercan dağına.

Bu, Horhor ata diya:

- Horhor at, ev sahabi meni aparacağ İnci Mercan dağına.

Diya:

- Ne diyisen? Heç ğorğma. Sen özen, sadece bi tezbağ inci düz. Heç
hevas etme, men san nallarımın arasında o ğedde getirirem, hesapsız! Heç
hevas etme. Toplarsan seni bileler, geliler.

Bi tezbağ ali eline.

Padişah oğli diya:

- Sen, niye toplamisan?

Diya:

- Men topluyum nedim? Anam yoğ, bacım yoğ, kimse yoğ! Men kime
aparım? A, bu tezbağ man yeter.

Ali eline, döniler, geliler. Padişahin oğlu da topliyi. Ali, geliler. Ahşam
oliyi.

Diya:

- Oğlum, gettiz?

Diya:

He! Ana, heç toplamadi.

- Be oğlum, be sen nece bilesen?

Diya:

- Eyle bi tezbağ yaptı, aldi eline o ğadde!

Diya:

- Oğlum, tamam. Elese oğlandır.

Diyyi:

- Ana, vallaḥ oḡlan deḡil.
- Ali gözi, ḡız gözi,
- Yandırdı, yaḥdi bizi.
- Barmaḡi üziḥ yeri,
- Ḡoli bileziḥ yeri,
- Ḡulaḡi küpe yeri.
- Vallaḥ, ana bu ḡızdır, oḡlan deḡil.

Diyyi:

- De ginen, mennen sen bi atıṣma yapacayıḥ. De ginen, mennen sen idrar yapacayıḥ. Baḥaḥ göre, hansımızinki daha çoḥ gidi.

- E, diyyi; he!

Geli oḡlanın yanına. Yiler, içiler, oturiler, ḡonuṣiler yatana ḡade...

Yatanda diyyi Mirza Muhammed:

- Sabanan mennen senin bi yarıṣmamız var. Hal mesele bele yapacayıḥ.

Diyyi:

- Olsun.

Ḡaḥi, gidi Horhor atın yanına.

Diyyi:

- Horhor at! Ev sahabi man bele diyyi.

Diyyi:

- Heç ḡorḥma! Sen onnan evel get, bi tene özen ḡamiṣ bul, ḡamiṣ uydur. Senin idrarın onunkinden çoḥ gider.

Ḡız gidi, özüne yapı, ali.

Diyyi:

- Ḡaḥ, gideki!

Miniler ata, gidiler. Neriye gidilerse ava gidiler, dolanılar, geziler; idrar yapılar. Ḡızinki bunan fazla geli. Ḡaḥi, geli eve.

Anasi diyyi:

- Oḡlum, nettin?

Diyyi:

- Ana! Valla yoḥ, onunki mennen fazla getti.

Diya:

- Oğlum, be daha ne diyisen?

Diya:

- Ana, vallağ yoh!

Ali gözi, ğız gözi,

Yandırdı, yağdı bizi.

Barmağı üziñ yeri,

Ğoli bileziñ yeri,

Burnunda hızma yeri.

Ana, vallağ bu ğızdır, bu oğlan değil.

- E, oğlum, daha nedersen bilisen? Sabahnan ğağarsan, gidersen bi bağdan bi kalbur gül toplarsan, getirisen. Ağşam o güli serersen onun yetaginın altına. Sabahnan ğağarsan, o güli toplarsan, götürürsen. Hege gül açarsa bil ki oğlandır; açmazsa bil ki ğızdır.

Ğağiler, gidiler. Diya:

- Ge, gideñ bağlara!

Gidiler. Bi kalbur gül toplı, ali, geli. Getiri odaya.

Diya:

- Men bu güli serecem senin yatağın altına, sen de üstünde yatasan.

Diya:

- He, olsun. Ne olacağ? Men de gidim atıma başvurum gelim, yatağ.

Ğaçi, gidi atına.

Diya:

- Horhor at! Ev sahabi, man bele planlar edi. Gül getirip sereceñ benim altıma, ne diyisen?

- Heç ğorđma! Sen onnan evel ğağ, o güli topla, doldur kalbura geti benim ğarşıma. Men bi kere kişnerem, o güller açar tabağ tabağ.

Oğlan geli, yati. Sabah oli. Padişahın oğlı ğağmazdan ğaçi, yer yatağını toplı, o gülleri dolduri kalbura, ğoyi atın ğarşına. At bi sefer kişniyi, güller açi tabağ tabağ oli. Ali, getiri ğoyi orya. Oğlan geli, baği; güller açıp. Ali, gidi.

Anasi diya:

- Oğlum nettin?

Diya.

- Nedim ana? Her gül olup tabaḥ tabaḥ, güller açılıp!

Diye:

- Oḡlum, tamam iṣta! Demek oḡlandır!

Diye:

- Ana, vallaḥ yoḥ! Oḡlan deḡil.

Ali gözi, ḡız gözi,

Yandırdı, yaḥdi bizi.

Barmaḡı üziḥ yeri,

Ḡoli bileziḥ yeri,

Burnunda hızma yeri.

Vallaḥ, bu ḡızdır!

Diye:

- Oḡlum, be ne edisen? En sonunda ḡaldi senin sonun. Al, get Gülperi'nin baḡına. Get, de: "Ginen, mennen sen gideceyik Gülperi'nin baḡına; gül getirek." Orda baḥ, gör nece olur?

Ḡaḥi, gidi.

Diye:

- Ḡaḥ, mennen sen böḡün gideceyik Gülperi'nin baḡına; gül getirek.
- He, diyi.

Ama, o baḡ da nece bi baḡ! Bi hürî ḡızı o baḡı yapıp. Kimse orya giremezmiş. Girende, elini neye atımış, o baḡırmış; güllere atanda baḡırmış; meyveye atanda baḡırmış... Bunnar ḡaḥılar, gidiler.

Sabah oli, ḡaḥi geli diye:

- Horhor at, ev sahabi meni apari Gülperi'nin baḡına.

Diye:

- Ḡorḡma! Menim belimdesen, san zarar gelmez.

Diye:

- Baḥ, hama giderik yaḥınnaşırıḥ möhrenin dibine.

Ordan heküçe var ordan giriler içeriye.

- O ḡalır dışarıda, sen gir içeriye. Güllere elen attıḥça, her gülden bi avaz gelir.

Biri diyer:

- Tutuuun!

Biri diyer:

- Vuruuun!

Biri diyer:

- Öldürüüün!

Biri diyer:

- Apardiii!

Biri diyer:

- Ğopartiiii!

Ğorġma! Bi kalbur gül topla, ġıh, ġaç benim belime min sen; san bi zarar gelmez.

Ğaġılar, gidiler bedenın dibine. Oġlan diyi:

- Buradır.

Başını eġi, oġlan giri içeriye. Elini ati güllere. Hansi güle elini atisa güllerden her birinden bi avaz geli. Bağırılar, ġaġırılar: “Vurun, tutun, öldürün!” Bu ġaçı ordan ġıġı, mini Horhor atın beline. Horhor ata üzengi vuri, Horhor at buni ġutarti, ali, geli. Ensesinnen Gülperi diyi:

- İnşallah, Allah’tan dileğim odur; ġızsan olasan oġlan, oġlansan olasan ġız!

Bunnar geliler eve.

Anası diyi:

- Nettiz? Gülperi’nin bağına gettiz geldiz mi?

Diyi:

- Valla, gettiġ. Güle el attıġça her gülden bi avaz geldi; en sonunda da Gülperi bağırđı ensemizden, dedi: “İnşallah, ġızsan olasan oġlan, oġlansan olasan ġız!” Başka bi ġe olmadı ana, vallaġ, bu ġızdır, Gülperi de dua etti, bele dedi. Ana, vallaġ, sen ne diyersen de bu ġızdır, oġlan deġildir.

Bi zeman aradan geġi, bi zemandan sonra bu oġlannan sözleşi.

Diyi:

- Men seni götürdüm Gülperi’nin bağına, senin sırrın belli ola.

Diyi:

- Sen ne diyisen?

Diyi:

- Ne diyim? Heġbi ġey de demirem.

Ahşam oli, yatılar. Bu ğız ğılınıını çıĥari, ğoyi yatağın ortasına, yati.

Padişah oğlı diyi:

- Sen niye bele ğılınıını ortaya ğoyisan?

Diyi:

- Valla, hal mesele bele. Men ğızdım; ama oğlan diye meni

böyütmüştüler. Gettih Gülperi'nin bağına, man bele dedi; beddua etti:

“Ğızsan olasan oğlan, oğlansan olasan ğız!” A, şimdi bele. Men oldum oğlan!

Ğılınıını ğoyuram araya, diyirem sennen heç irtibatın olmasın.

Diyi:

- Demek ele!

Diyi:

- He vallaĥ, hal mesele bele. Men sabahnanda ğaĥıram öz evime

gidim.

Diyi:

- Eyi!

Sabah oli. Bu ğaĥi Horhor atnan bereber gidi öz evine.

Rukiye alışkan

EK.52.EMİR YEMEN

Bi ağanın genç, babagit bi oğli varmış. Genç, babagit bi gız, bu oğlana muteber oli. Gız bunun peşinde dolani. Nerye gidise bu barambar gidi, nerye gidise bu peşinde...

Bu döni, diyi:

- Menim başımin belasi, arhamın şelesı! Men nerye gidirem, sen gine geldin?

Oğlan ne çare ne mümkün edi! Oğlanın adi da Emir Yemen. Nerye gidise bu gız bundan vazgeçmiyi. Nerye gidise peşine düşi.

Bir gün diyi:

- Men senin elinnen gidecem, ele gidecegim ki; sen demir çarılı giyesen, demir asa alasan ele. Ne zaman o demir çarılığın dibi delindi, asanın uci egildi; o zaman sen, meni bularsan.

Adam ğaĥi, “Ya Allah!” diyi, düşi yola. Ğaĥi, gidi. Bu gız ağliyi, sızliyi... O yana dolaniyi, bu yana dolaniyi. Nerde bulacaĥ? Yoli bilmiyi, izi bilmiyi. Nerye gettiği de belli değıl. Ğaĥi, gidi demirçiye.

Demirçi'ye diyi ki:

- Sen, man demirden bi çüt demirden çarılı yap, bi de bi demirden asa yap, ver man.

- Olsun, diyi.

Döni geli. İkinci günü gidi, demirciden çarılıları ali, giyi. Asayı ali eline, özüne birez de bele bi eĥmek ali, bi heybeye dolduri, ati omuzuna. “Ya Allah!” diyi; düşi yola.

Diyi:

- Gidecem, nerye gidipse, Emir Yemen'i bulum!

Gidi bi dağda, bi çobana rasgeli.

Diyi:

- Çoban, man bi tene ğoyun kes.

Diyi:

- Hanım, gir içine seç.

Diyi:

- Men ne edecem ğoyuni seçip? Kes, sadece ğarnını ver man.

Çoban bi tene ğoyun kesi, ğarnını veri buna. Bu ğarnını ali; yîhî, temizli, saçlarını ğoyi altına, ğarını geçirdi başına. Oli bi keloğlan!

Oli bi keloğlan, diyi:

- Çoban, gel bi ğat ta elbisemizi değişek. Men elbisemi verim san, sen de elbisen ver man.

Diyi.

- Olsun.

Elbiselerini çıharti veri çobana, çobanın elbiselerini giyyi; ali asayı eline, heybeyi ati çinine, düşi yola. Get ki gide, bula! Gidi, gidi, gidi... Az gidi, çoğ gidi, azını çoğuni Allah bili. Yip içereh̄ten, ğonup göçereh̄ten, ğahve tümçereh̄ten, susam sümbul biçereh̄ten... Zemanlarca yol aşî. Dolani, dolani, dolani... Gidi bi şehre. Şehirde bele bi çeşmenin başında oturi, ehmeklerini çıharti, töki suyin üzine. Oturi, ehmeklerini yemege ıslansın, yemegimi yim. Bunun baĥi, Torpaĥ Ğala'dır şeherin adi. Baĥi, Torpaĥ Ğala'dan bi ğız yendi. Bi ibrih̄ elinde geli suya, geli çeşmenin başına.

Diyi:

- Keloğlan! Sen nerden gelipsen, nerelisen, nerye gidisen?

Diyi:

- Valla, men gelmişem gezirem özüme. Gezirem, hama, men Emir Yemen'i ariyiram.

Ğıza türki şeklinde diyi:

Topraĥ Ğala'dan yenen ğız, yenen ğız,

Topraĥ güğümi götüren ğız,

Ğız Allah'i seversen,

Emir Yemen'i gördün mi?

Diyi:

- Keloğlan! Ehmeklerin topla, men suyimi doldurum gidim. Emir Yemen benim halam oğlidi. Geçti, getti Pahır Ğala'ya.

Geçti, gitti Pahır Ğala'ya, bu ğız ğaĥi, ehmeklerini topli, dolduri heybeye, ati çinine, "Ya Allah!" diyi, düşi yola. Get, get, get... Şehir ğalmiyyi, yer ğalmiyyi, yurt ğalmiyyi... Dolani, gidi. Gidiiii, en sonunda yerîşi Pahır Ğala'ya. Gidi Pahır Ğala'ya, baĥi Pahır Ğala oradır. Oturi o çeşmenin başında, ehmeklerini töki suya, oturi suyin başında, yemege başliyi. Baĥi, Pahır

Ġala'dan bi ğız yendi. Arġasında bi pahır güğüm, atıp saçlarını çinine geldi.

Ġız geli yaġına, diyi:

- Keloġlan! Sen nerelisen, nerden gelipsen, nerye gidipsen?

Diye:

- Valla, bi sevdüğüm var, oni ariyiram.

Diye:

- Kimdür sevdüğün?

Diye:

- Valla, Emir Yemen'dir

Orda da diyip:

Pahır Ġala'dan yenen ğız, yenen ğız,

Pahır güğümü götüren ğız,

Ġız Allah'i seversen,

Emir Yemen'i gördün mi?

Diye:

- Keloġlan topla eġmeklerin, men suyi doldurum gidim. Emir

Yemen, benim emcem oġlidi, geçti, getti Gümüş Ġala'ya.

Keloġlan ġaġı, eġmeklerini topli, dolduri heybeye, ati çinine, düşi yola.

"Ya Allah!" diye, gidi. Get ki gidesen, gidersen yerişesen. Ha burda, ha orda

yip içereġten, ġonup göçereġten, ġahve tümçereġten, susam sümbül

biçereġteeeen... Gidi yerışı Gümüş Ġala'ya. Gidi, yerışı Gümüş Ġala'yaa,

çeşmenin başında oturi, eġmeklerini töki ġarşına. Oturi, baġı, Gümüş

Ġala'dan bi gümüş güğüm ğız atıp çinine geldi. Geldi çeşmenin başına dedi:

- Keloġlan yol ver, men suyumi dolduracam gidecem. Sen kimi

ariyisan, ne dolanisan? Nesen ne degilsen?

Diye:

- Men gezirem, bi sevdiğim var. Men Emir Yemen'i ariyiram!

Orda da gine diye:

Gümüş Ġala'dan yenen ğız, yenen ğız,

Gümüş güğümü götüren ğız,

Ġız Allah'i seversen,

Emir Yemen'i gördün mi?

Diye:

- Ehmeklerin topla, men suyumi doldurum, gidim; Emir Yemen, benim dayim oğlidi geçti, getti Altın Ğala'ya.

Geçti, getti Altın Ğala'ya, ğız ğaî ehmeklerini topli, dolduri heybeye, ati çinine. Düşi yola. Düşi yola; burda, orda, get, get, dolan, gez, geeet... Altın Ğala'ya rasgeli! Altın Ğala'ya rasgeli, oturi çeşmenin başında, ehmeklerini töki yere, ısladi, başliyi yemege. Döni, egili baî; çarığın dibi de delinip, asanın ucu da egilip!

Diya:

- Eyi valla, Emir Yemen burdadır, buldum!

Döni, baî, Altın Ğala'dan bi ğız yendi. Altın güğümi atıp omuzuna, geli suyun başına.

Diya:

- Keloğlan! Ehmeklerin topla, men suyumi doldurum gidecem.

Diya:

- Men senden bi şe soracam?

- Ne soracan?

Diya:

- Valla, men Emir Yemen'i arıyiram.

Diya:

- Topla ehmeklerin, men su aparım.

Diya:

Altın Ğala'dan yenen ğız, yenen ğız!

Altın güğümi götüren ğız,

Ğız Allah'i seversen,

Emir Yemen'i gördün mi?

Diya:

- Ehmeklerin topla, men su doldurum gidim. Emir Yemen, benim abimdir! Toyuna başlamış, toyuni yapacay. Su beîliyi, abdest yapa, namaz gıla. Ehmeklerin topla, men su aparacam.

Diya:

- Allah'ın seversen o güğümi ver, benim ço havasım geldi o güğüme. Onda bi su ver, içim. Senin güğümün verim, gene get.

Ğızın elinnen güğümi ali, dolduri su içi. Barmağınnan yüzügi çıhardi, ati

gügümün içine. Ati gügümün içine, bu ğız, gügümi dolduri su. Ati çinine, gidi. Ali, gidi, gidi bañi, Emir Yemen su beñliyi. Suyi apari, töki; Emir Yemen abdest yapa. Bañi, suyin dibi gelir gelmez yüzük geli, düşi Emir Yemen'in eline!

Diyi:

- Başımın belasi, aklimin şelesi! Ahır gine geldi, meni buldi.

Ğıza diyi:

- Sen gettin çeşmenin başına kim vardi, kim yohti?

Diyi:

- Valla, men gettim, gariban bi keloğlan oturmuştı çeşmenin başında.

Diyi:

- San ne dedi?

Diyi:

- Man bele dedi, men de dedim eñmeklerin topla, men suyi doldurum gidim. İbrigi benim elimnen aldi, dedi; "Ver, çoğ havasım geldi, o ibrikten birez su içim, sora get." Verdim, su doldurdi, içti. Ondan sora ibrigi aldım, doldurdum su getirdim.

Abdesini savdi, namazını gildi. Özi ğahti, getti Emir Yemen özi getti çeşmenin başına. Bañi, ğız oturup ağliyi.

Diyi:

- Başımın belasi, aklimin şelesi! Sen gine geldin, meni buldun?

Ğızı ğaldırı, ali geli.

Diyi:

- Hemi gelipsen, başımın belasisan! Ğağ, gideñ.

Ali, geli. Ali, geli evee. Emir Yemen'in toyuni yapilar, düğününi yapilar; davulli zurnali, oynamali. Ğız da bi terefte oturup bañi, toy oli, düğün oli. Emir Yemen, geli bunun yanina.

Diyi:

- Başımın belasi, arhamın şelesi! Ahiri geldin, meni buldun. Mademki geldin meni buldun, madem geldin man yerıştin; ele sen bi terefte, men bi terefte ğal, yaşıyah!

Ali ğızı, orda sañliyi, orda ğalilar.

EK.53.HOCAKER ĞIZİ

Bi ğız varmış, bi de padişah oğli. Padişah oğlinin gözi düşi bu ğıza. Bu ğız ele ustamış ki, yaptığıni heç kimse yapamazmış. Bu bi tarla, bi bahça reyhan eki eyle adamakilli. İçinde dolani, özine gezi. Padişah oğli geli, yanaşı bahçanın ğapisina.

Diye:

- Hocaker ğızı!

Diye:

- Efendim!

Diye:

- Yerde reyhan neçedir?

Ğız diye:

- Padişah oğli, göğde yıldız neçedir?

Bu üş kere diye, ğızdan cevap alami, döni gidi. Döni, gidi; bi, iki gün ğali, bi daha geli.

Diye:

- Hocaker ğızı! Yerde reyhan neçedir?

Ğız diye:

- Padişah oğli, göğde yıldız neçedir?

Ne dise bundan cevap alami. Gidi, geli cevap alamiyi.

Padişah oğli diye:

- Neçe olsa men bu ğızı alacam!

Elçi yolli ğızın yanına.

Elçi diye:

- Hocaker ğızı, padişah oğli sennen evlenmek isti.

Ğız diye:

- Temam olsun; ama şartlarım vardır!

Bi zeman aradan geçi, bi zemandan sora padişah oğli diye aşçılara:

- Yemekler pişsin, men toyumu yapacam.

Yemekler hazırrani, Hocaker ğızı ğaîi, giyini; bi işçi elbisesi. Gidi yemeklerin başına. Yemeklerin başında dolani.

Diye:

- Yemekler duzsuzdur, duz getirin!

Duz getiriler, o yemeklerin içine ele duz dolduri, çıñi gidi. Yemek zamanı oli, millet tókili geli. Masalar ğuruli, yemekler doli, millet otiri yemege. Hansi ağzını vurisa yemege, çekili! Hansi yemeği götüri ağzına, çekili!

Padişah oğli millete diyi ki:

- Niye yemisiz?

Diyiler ki:

- Padişah oğli, gel sen birez ye, bağ yiyebilisen! Biz de yiyek!
- Niye? diyi.

Diyiler:

- Valla, yemekler duzdan yilinmiyi!

Padişah oğli Hocaker ğızına diyi:

- Ele bi şe olsun ki; men seni alim, öldürüm, üş avuç ta senin ğanın içim! Sen meni bu ğade halkın içinde rezil ettin.

Anama diyim, toylari tutuli, toy edeceñler; davullar, zurna çalını, gelin geleceñ. Hocaker ğızı, yanına iki tene hizmetçi çağırı.

Diyi:

- Gidersiz, man bi tuluğ pekmez doldurursuz, getirirsiniz, birağırsız benim sandığıma. Menim sandığımi da men gidene yağın götürürsüz arğazda, götürürsüz benim odami sorarsız, birağırsız benim odama, ğapisini bağlarsız, odanın anahtarını alırsız yaniza. Men giden zaman anahtari verirsiniz man.

Diyiler:

- Olsun.

Hizmetçiler ğağiler, gidiler bi tuluğ pekmez alılar, getiriler. Gelinin sandığını gösteriler, ağzını açılar, tuluğu ğoyılar sandığa, ağzını bağliylar, odanın da ğapisini bağliylar. Anahtari alılar yanlarına, getiriler, veriler Hocaker ğızına. Bunnar tutilar gelini, götüriler. Gelin gidi odasında oturup beñli padişah oğli gele. O tuluğu sandığtan çığardi, ali gucağına, duvağlarını çeki üstine, oturi. Padişah oğli geli, giri içeriye. Başına nedipse heppi bir bir ğızdan sori. Hocaker ğızı diyi, hepsini de diyi:

- Men yaptım padişah oğli!

Padişah oğli diyi:

- Sen yemeñlere tuz doldurdun, halkın içinde meni hacil ettin.
- Evet, mendim yaptım.
- Sen bu ettiñlerden ğarşı men ahd etmişem seni öldürecem, üş avuç

ğanın içecem.

Ġız diyi:

- Sen bülürsen padişah oğli, ne yaparsan yap!

Padişah oğli piçağı ali, nece atısa tuluğ delini, ğızın göğsüne pekmez
tökili.

Diyi:

- Ahd etmiştim, senin üş avuç ğanın içecem!

Üş avuç dolduri, ğızın ğanını içi.

Ġanını içi, diyi:

- Keşke öldürmesedim! Bu ğani bu ğadder şirindir şimdi kendisi ne
ğadder şirindir!?

Diyende, bañi ğız ayağa ğañi! Yi, içi muradına geçi .

Rukiye Çalışkan

EK.54.TAḤ TAḤ EDEN ĞABACIḤ BİZİ YALDATAN BABACIḤ

Bir varmış, bir yohmuş... Allah'tan ğayri heç kimse yohmuş... Bi ğız, bi oğlaan, bi de bi babasi; anneleri vefat edip, o ikisi ğalıplar. Babalari gidi evleniyi.

O öge ana, ğocasına diyi:

- Bu uşakların başını yitireceksen!

Adam diyi:

- Nasıl olur, men nece yitirim başlarını?

Ğadin diyi:

- Apar, at bi terefe; onlari yitirmesen yohsa san ğarılığ etmem, çığaram giderem!

Çare bulamıy....

- Heyvah, diyi.

- Ğağ, biraz eñmek birağ ginan, men onlari aparım atım.

Bu ğağı ele bi şor koka yapı, ele heç yilinecek değı. Ğoyi bi çantanın içine, herif ğağı bunlari ali, gidi. Bi de bi boş ğabağ ali.

Çocuklarına diyi:

- Men oduna gidecem, sizi de yanımda aparacam.

Gidi bi ormana, ğabağı bağı ağaca.

Diyi:

- Siz burada yatın, men odun kırım, gidek.

Rüzğardır, ğabağı tağ! tağ! tağ! ağaca değı. Bu uşaklar başlarını ğaldırılar.

Diyiler:

- Hele babamız odun ğiri.

Bağılar gözlerini açılar, sabah oldi.

Diyiler:

- Heyvah! Babamız bizi atıp gidip.

Ğağılar o yana, bu yana gidiler; babayı bulamılar.

Diyiler:

- Tağ tağ eden ğabacığ, bizi yaldataan babacığ! Sen bizi yaldattın, çığdın, gettin.

Ġız, oğlandan böyükmüş. Tuti oğlanin elinden.

Diya:

- Ġardaş ge, dolanağ göreñ buralarda heç bi su bulamanağ?

Oğlan da ele susuyup o şor eñmekleri yip ya. Tuti elinden, dolanilar.

Dolanilar, bi göl geli ġarşilarina.

Diya:

- Baci, men susudum, bu gölden içem!

- Yo, yo içme! Olursan ayi! İçme!

Tuti elinden, biraz daha dolanilar, dolanilar, dolanilar... Bañilar, bi göl daha geli ġarşilarina.

Diya:

- Baci men patladım! Men bu gölden içecem.

Diya:

- İçme ġardaş, içme! Olursan geyik!

Diya:

- Vallağ içecem, men patladım!

Egili suya, bi avuç sudan içi; oli geyik oğlaan!

- Heyvah! diya; men ġaldım.

Tuti o geyiknen dolani, dolani... Bañi, bi ağaç var orda.

Geyige diya:

- Sen yat bu ağacın dibinde, men çıñım ağaca, özümü gutardım; yoñsa bele ġalsa bu düzün ortasında ġurt, ġuş bizi yer!

Çıñi ağacın başında oturi. Şeherin padişahının oğli da devamli ordan geçiyi, ava gidiyi. Bu geyik, sabanan gidi ottiyiiiiii, aħşam geli o ağacın dibinde yatıy; sabah gidi ottiyi, aħşam geli yatı. Bacisi da ağacın başında. Padişah oğli çıñi ava. Bunun tazilari gidi, ele devamli o göle vurilar.

Diya:

- Yavu, bu nedir? Bu gölde ne var, bu tazilar bele edi? Men her zemanki yolum. Geli, egili bañi göle, bi ġız şevlesi var gölün içinde. Başını ġaldırı ağaca bañi, ġız ağacın başında oturup.

- Ġız, ġız! Sen orda nedisen? İns misen, cins misen?

Ġız diya:

- Ne insem ne cinsem! Adamoğli adamam.

Diya:

- E, sen orda nedisen?

Diya:

- Valla, hal, mesele bele işta.

Diya:

- Peki, sen meni almazsan?

Ğız diya:

- Menim bi ğardaşım var, saħlasan alıram.

Diya:

- Ėardadır ğardaşın?

Diya:

- Menim ğardaşım geyiktir. Gidip otlamaĝa. Gelsin ğardaşıma danışım, saħlasan benim ğardaşımi gelirem.

Diya:

- Peki, men böĝün gidirem. Sen ğardaşan danış.

Geyik aħşam geli.

Geyige diya:

- İşte padişah oĝli geldi, man bele dedi, ne diyisen?

Geyik diya:

- Be baci, seni de saħliyacaħ?

Diya:

- Meni saħliyacaħ... E, men gidersen senin evin nece taniyım, gelim?

Diya:

- Men işeret tikerem ğapiya!

Sabah oli. Padişah oĝli geli.

Padişah oĝli geli, diya:

- Ne dedi ğardaşın?

Diya:

- Dedi; "Men senin evin nece taniyacam, gelecem?"

Diya:

- Men bi bayraħ dikerem ğapiya, o bayraĝı tutsun gelsin.

Ğızı ali, gidi padişah oĝli. Bi bayrah tiki ğapiya. Geyiħ te geli, dolani, gezi bayraĝı ĝori. O bayraĝı tuti, gidi. Aħşam yati bunnarin eyaĝının ucunda.

Sabaha ğatte diyi:

- Bu bacım eyaği, bu eniştem eyaği.

Sabah oli, ıĥi gidi. Ele, ele bunin öge anasi duyi, işidi.

Diyi:

- Bunnar, bu uřaĥlar ıĥiplar meni eşige vereceĥler. Men nic'idim ki, bunnarın yitirim gine?

Ğaĥi geli, o ğıza diyi:

- Men san ğurban olum, men san heyran olum! Men sizi yitirmiştim, siz ĥardadı, ıĥdı, geldiz?

Bunun başını şumallıyı, öpiyi.

Diyi:

- Üstün başın kirrenip, ğaĥ gidek denize, üstün başın yıĥıyaĥ.

Diyi:

- Padişah oğluna dememişem.

Diyi:

- Bi şe olmaaz, men seni apariram, ğaĥ seni aparacam denizin başına.

Ğaĥi, buni ğandırı ali, gidi denizin başına.

Denizin başında diyi:

- Soyun, denizde yıĥanaĥ, üstün başın da temiz yıĥa.

Soyuni bu ğız, soyunduği kimin bu ğızı telliyi, atiyi denize. Bi alabalık geli, o ğızı denizde udi. Ğız hamilemiş de. Bu alabalığın ğarnında bi oğli oliyii. Bu aĥřam oliyi, öge ana, buni denize attıĥtan sora, bunun esbablarını giyi, geli evde oturi.

Padişah oğli diyi:

- Yah sen, niye bele olupsan, sen değilsen?

Diyi:

- Men sabahtan denizin başında yel vurdi ğarartti, ğün vurdi sarartti.

Hele, eyi oluram içerde ğaliram.

Neyse, aĥřam oli, geli yatacaĥ, bu bi ğulaĥ misafiri oliyi.

Geyik diyi:

- Bu yad eyaği, bu eniştem eyaği, bu yad eyaği, bu eniştem eyaği.

Padişah oğli diyi:

- Bu, niye bele diyi?

Ėali, ġadin da diyi:

- Geyik meni eŖiġe verecek, men nedim, net miyim?

Ėaĥi, ġuri eĥmek, lavaŖ dolduri ġaburgalarına, baġli beline, giri yataġa yati. PadiŖah oġli geli.

Diyi:

- Sen niye yatisan?

Diyi:

- Men hesteyem!

Diyi:

- Nece hestesem?

Diyi:

- Menim ġaburgalarım, heppi ufanıp terpeni. Edi hıŖ! hıŖ! hıŖ! hıŖ!

Diyi:

- Nece ufanıp?

Diyi:

- He, benim ġöynüm geyigin etini istiyi!

Diyi:

- Heyvah! Senin ġardaŖındır! Sen geyigin etini nece..?

Diyi:

- Geyigin etini yesem düzeldem; yemesem men ölecem.

- Heyvah! diyi.

Geyik eŖidi.

- Heyvah! diyi; meni kesecekler, yeler.

PadiŖah oġli ġaĥi bi ġazan ġuri, altını yandıri, dolduri su. Geyigi kese , piŖire. Veri geyigin peŖine.

Geyik diyi ki:

- Dur, men tutma, men birez bu yana gidim, gelim.

Geyik ġaći, gidi denizin baŖına. Oturi denizin baŖında diyi:

Baci, baci! Han baci!

Ali ġözli, can baci!

Ać ġapiyi, yanan gelim.

Ėara ġazanlar ġayniyi,

Keskin pićaĥlar itini,

Aç ğapiyi yanan gelim.

O da ordan diyi:

Ġardaş, ğardaş! Han ğardaş!

Ali gözli, can ğardaş!

Analığın, meni deryaya atıptır,

Alabalık utubtur.

Beg oğli Bey Muhammed, ğucağımda yatıpdır.

Geyik ağliya ağliya çıñi, geli. Herif yanaşı, geyigi tuta.

Diyi:

- Dur, dur! Bi de gidim.

Bi daha gidi denizin başına. Gine oturi bacısına ele diyi, çıñi geli.

Diyi:

- Dur, bi daha gidim. Vallañi, men gelim, meni tutun, kesin.

Ġaçi gidi, padişah oğli diyi:

- Dur, bañım bu ħariya gidi?

Veri peşine, bunun peşinde gidi orda gizleni. Geyik te gidi denizin başına.

Diyi:

Baci, baci! Han baci!

Ali gözli, can baci!

Aç ğapiyi, yanan gelim.

Ġara ğazanlar ğayniyi,

Keskin piçañlar itini,

Aç ğapiyi yanan gelim.

O da ordan diyi:

Ġardaş, ğardaş! Han ğardaş!

Ali gözli, can ğardaş!

Analığın, meni deryaya atıptır,

Alabalık uduptur.

Beg oğli Bey Muhammed ğucağımda yatıptır.

Padişah oğli, birden geyigi tuti, geyigin gözlerinen öpi.

- Vay! diyi; demekeledi.

Tuti, geyigin elinen ali, getiri.

Diyy:

- Sen, man tuzah yapisan demek?!

Diyy:

- San ne lazımdır?

Diyy:

- Ne lazımdır? Men kehlân at lazımdır; minim gidim Ğaraçi babam evine, minim gelim padişah evine.
- Peki, diyyi.

Gidi, iki tene at getiri. Birine su veri, arpa vermiyi; birine de arpa veri, su vermiyi. Bunun eyağının birini bağıliyi bi atın ğuyruğuna, bi eyağını da bi atın ğuyruğuna. Attarın ğaşlarına suyi, arpayı ğoyi. Attar çeki biri suya, biri arpaya. Bu arvadi ortadan ikiye cırılar. Bu ğali, gidi terziye. Önce dalgıcı getiri, daldırı denize.

Diyy:

- Alabaliği denizden çıhartın!

O alabaliği çıhartılar, ğarnını yarılar; arvat ta çilpaah, oğlan da çilpaah. Ele ali oğlani çekedinin altına ğaçi terziye. Terzide bi ğat elbise tihtiri, giydiri oğlana. Bi ğat elbise de tihtiri, giydiri ğariya. Ğariyi ali, geli. Bu tezzeden ğaîi yeddi gün yeddi gece davul çaldırı, toy edi, yiye, içi muradına geçti. Göğden üş alma düştü; biri man, biri cemate, biri de hêkât diyene.

Huriye Koç

EK.55.MEYİT

Bi varmış, bi yohmuş... Allah'ın ğuli çoħmuş... Bi tene ana, baba, bi de bi tene ğızları varmış. Pek sevgili bi ğızları varmış. Ele seviler ki, çoħ seviler. Bu ğız da süreklı bi suyin başına gidimiş, özüne bahımış. Bu sudan bi gün, gayipten bi ses gelmiş.

Demiş ki:

- Fetma hanım! Yazık, senin bu güzelligin yeddi sene meyt bekleyeceksen.

- Heyvah! diyi. Ğaňi, geli.

Geli, bi ele, iki ele... Ğız ele çoħ zayıfliyi.

Anasi diyi:

- Ğızım! Biz seni bele saħlıyıħ, sevirik. Sen niye bele eriyisen?

Diyi:

- Anne! Ne sennen saħliyim ne Allah'tan! Gayipten man bele söyliyiler, diyiler: "Fetma hanım! Yazık, senin bu güzelligin yeddi sene meyt bekleyeceksen!"

- Ğız ğızım! Men senin baban diyim; baban seni burda biraħmaz; seni alırıħ giderik başka melmeketlere.

Bu babasına diyi.

Babasi diyi:

- Ğızım, men neyim varsa satacam, seni götürecem.

İşte hepisi ne varsa satı; malini mülküniiii... Bi ğat yatak alııı, düşı yola. Ğızı ali, gidi. Gidiler ananan baba buni apariler; biıı ins yoh cins yoh bi dağın başında bi dam var.

Diyiler:

- Ge, yorulduuk! Gidek orda su içek, sora geçek.

Geliler, yeniler oriya. Babasi gidi, elini ati ğapiya. Ğapi açılmiyi. Nedise ğapi açılmiyi.

Anasi diyi:

- Niye açmadın?

Babasi diyi:

- Ğapiyi açamadım!

Anasi gidi, diyi:

- Dur, men açım.

Bu gidi, anasi gidi elini vuri ğapiye nedise ğapi açılmi.

Anasi diyi:

- Açılmiyi ğapi!

Ğız diyi.

- Ana! Dur, men gidim.

Ğız, bi elini ğapiya vuri, ğapi açılı! Ğız giri içeriye. İçeriye dolaniyi, fırlaniyi geli, bañini; meyit içerdeee. Döni ağliya ağliya...

Ğız diyi:

- Ana! Ana, baba! Siz, öz eliznen meni gettiz ğoyduz meyitin başının ucuna; meyit burdadır. Ele gidin. Siz gidin, men ğaldım burda.

Ğapi bağlaniyi, daha açılmiyi ğızı alalar. Ğız girip içeriye, ğapi bağlanip. Bu ananan baba gine geri döniler, geliler öz melmeketlerine. Gel zeman, get zemaaan yeddi sene tamam oliyi. Ğız büli ki, bugün meyit ğağacak. Bañi bi Ğaraçi Köçigi geli. Ğız çıñi, pencereden bañi, bi tene başi bele gıjın bi ğız. Onnarın arñasından ele ağliyi, ele ağliyi...

Cama vuri, diyi:

- O ğızı satısız?

Diyi:

- He!

- Alın, size bu ğade altın! O ğızı, verin man, diyi. Tektir ğalamiyin.

Ğap salliyi, ğızın beline bağlilar, ğızı çeki. Altın veriler, bu ğızı ali yaninaaa. Bu ğız bunun yanında böyi. Meyitin ğahtığı zeman tamam oliyi.

Fetma, Ğaraçi ğızına diyi ki:

- Bañ! Bögün meyit ğağacak, men gidecem banyoya.

Altını, amaratini heppi çıñarti, ğoyi oriya.

Diyi:

- Sen burada meyitin başının ucunda otur, men banyoya gidecem.

Bu gidi banyoya. Bu Ğaraçi ğızı, ğañi onun öz elbiselerini çıñarti, ğoyi meyitin başının ucuna. Onun elbiselerini, altınlarını tañi boynuna, meyitin başının ucunda oturiyi. Ğız banyodan çıñane ğadde, meyit birden askırı ğañi,

oturi. Oni başının ucundan göri, o Ğaraçi ğızini. Geli, bañi ne baña? Meyit ğañip! O ğız da, onun elbiselerini giyip.

- Heyvah! diyi.

Daha bi şî demiği. Oturi. Meyit döni, diyi:

- Bu kimdir?

Ğaraçi ğızı, diyi:

- Men teñdim, sabır edemedim, teñ ğalamidim. Buni Ğaraçılardan paranan almişam. Bi sabır daşı özime aldım, sabrım gele.

Meyittir, ğañip oni görüp başının ucunda. Ğañi, gez o yana, bu yana dolani, gezi, diyi:

- Men çarşıya çıñacam, ne istiyisiz?

O Ğaraçi ğızidir! Muncuñ istiyi, tokña istiyi, çargati istiyi.

Geli ona diyi:

- Sen ne istiyisen?

Diyi:

- Men heç bi şe istemirem, man bi sabır daşı, bi sabır piçağı getir.

Hege gettinse aldinsa al, almadinsa gelenkan yolların keskin piçağ kesilsin!

Adam gidi çarşıya, o Ğaraçi ğızının tembihliyetliklerini bütün aliyi. Geli, bañi, yürüyemiği; yollari bütün piçağ kesiliyi, eyağını atamiği. Duri, düşüniyi.

Diyi:

- Bu nedendir? Vıla, bu Fetma man demiş; “Man bi sabır daşı, bi de sabır piçağı getir.” Men buni almamişam, yollarım piçağ kesilip!

Bi daha döni. Gidi bi sabır daşı aliyi, bi sabır piçağı aliyi, geli. Geli o Ğaraçi ğızının muncuñlarını töki ğarşına.

Ona da diyi:

- Al, ha senin de istediğın de gettim, alasan!

- Eyi, diyi.

Ali, gidi odaya. Oturi odada. Bu adam da düşüniyi, diyi:

- Men bañım, görem; bu sabır daşını, sabır piçağını bu ne yapı?

Gidi, bunin arhasında oturi, bundan ğızli, habari olmiği. Bu sabır daşını ğoyi ğarşına, sabır piçağını ali eline, oturi.

Diyi:

- Sabır daşı! Sen mi sabır, men mi sabır? Ananın, babanın bi

tenesidim. Sabır daşı sen mi sabır, men mi sabır? Gayipten man bele bi sesler geldi. Dediler: “Fetma hanım! Yazık, senin bu güzelliğın yeddi sene meyit bekleyeceksen.” Sabır daşı! Sen mi sabır, men mi sabır? Men anama, babama dedim. Anam, babam melmeketi terk ettiler, meni aldılar. “Seni buradan götürürük, sen niye meyit bekliyesen!” Meni aldılar, götürdüleeer. Öz eyağımnan gettim sabır daşı! Sen mi sabır, men mi sabır? Geldik meyitin yattığı yere. Anam elini attı, ğapi açılmadı, babam elini attı açılmadı, men elimi atım, ğapi açıldı! Men girdim içeriye, ğapi bağlandı. Dolandım, bahtım meyit içerde. Döndüm ağliya ağliya, anama babama dedim: “Ana, baba siz öz eliznen meni getirdiz, birahtız buriya, meyit burdadır. Ele siz dönün gidin.” Sabır daşı! Sen mi sabır, men mi sabır? Anamnan babam ağliya ağliya geri döndiler. Gittiler, men burda ğaldım. Az ğaldım, çoğ ğaldım. Tekem; dayanamiram. Camnan bahtım, bi Ğaraçi Köçügi geliyi. Bi başi gıjan bi ğız peşlerinde, heç sahab olmalar. Dedim: “O ğızı satı misiz?” Dediler: “He!” Alın size bu ğade altın, o ğızı man verin.

Men ip salladım pencereden, o ğızı çehtim yanima. Men o ğızı yıhadım, sahladım, giydirdiim bu zemana ğader besledim, böyüttüüm. Meyitin zemani geldi, men ğıza dedim: “Men gidirem banyoya, sen otur burda, meyitin başinin ucunda men gelene ğater.” Men gettim banyoya. Banyodan çıhana ğade, meyit ğaħıp. Ğaħıp o da başinin ucunda. O da altınlarımı takıp elbiselerimi giyip oni başinin ucunda görüp. Men geldim, bahtım; o oturup meyitin yanında. Daha men bi şe demedim. Sabır daşı! Sen mi sabır, men mi sabır?

Meyit ğaħtı, dedi: “Men çarşıya gidirem, ne istiyisiz?” Sabır daşı! Sen mi sabır, men mi sabır? Ğaraçi ğızıdır, her şey istedi. Men de dedim; “Man bi sabır daşınan, bi de bi sabır piçaği getir; getirmezsın yolların piçağ kesilsin!”

Getti, meyittir; Ğaraçi ğızının tembihlediklerini heppi aldı, benim tembeñlediğimi unuttı. Geldi, bahtı yoli piçağ olup. Düşindi; “Neden olup?” Diyi: “Vaaa, o ğız menden buni istedi, almamışam.” Bi daha geri döni, bi sabır daşınan, bi piçağı ali, geli. Getirdi, Ğaraçi ğızının istediklerini verdi. Menim de dedi: “Aha, sen de buni istedin, al a bu da san.” Sabır daşı! Sen mi sabır, men mi sabır?

Birden daş ğarşında parçalaniyi. Part parttadın mi, edi piçaği özüne

vura. Adam arhadan tutiyi.

Diyi:

- Demek ele mi?

Tuti, bunun gözlerinden öpi. Geli, Ğaraçi ğızına diyi:

- Demek sen, man oyun oynadın! San ne lazımdır? Keskin piçağ mi lazımdır, kehlân at mi lazımdır?

Ğaraçi ğızı diyi:

- Kehlân at sever sevdüğüm, bağında sahlansın. Keskin piçağ lazımdır minim, gidim Ğaraçi babam evine; minim, gelim padişah evine

Ğağıp, gidi iki tene at getiri. Atın birine su veri, arpa vermiyi; birine de arpa veri, su vermiyi. Atları bağliyi. Bi hefte bağliyi, aç susuz ğaliyi. Ğağı, o Ğaraçi ğızının bi eyağını bağli bi atın ğuyruğuna, bi eyağını da bağli bi atın ğuyruğuna. Arpayı, suyu birağı ğarşılarna. Biri çeki arpaya, biri çeki suya. O ğızı ortadan ikiye böliler. Geli

- La ilahe illallah! diyi.

Tezzeden yeddi gün yeddi gece davul çaldırı; toy edi, düğün edi muratına geçi. Göğden üş alma düştü; biri man, biri de dinleyenlere, biri de bu hékâyeti diyene.

Huriye Koç

EK.56.ŞAHMARAN

Cemset isminde bi adam varmış. Bu ğaî, gedi, dolani, gezi. Gidi bi bahçaya mi ħariya; baî bi ğuyi göri.

Diyi:

- Men bu ğuyidan yenececeğim aşıya.

Yeni o ğuyidan aşıya. Gidi, gidi, gidiii... Bi işi açılı. Gidi, baî ki, bi tahdın üstünde bi tene şah oturi; öz başi insan, gövdesi ilan. Selam veri, oturi yaninda. Epeyi zaman oturi, ğonuşı, söyliyî.

Şah diyi:

- Sen nerden gelipsey, nerye gidipsey?
- Valla, işte ele gezdim, dolandım; ğuyuyi gördüm, yendim geldim seni buldum.

Şahmaran diyi:

- Eyi, hoş geldin, sefa geldin. Gel, otur.

Oturılar, sohbet ediler.

Şahmaran diyi:

- Baî, sen benim cemalimi gördün, senin vücudun lahta lahta olacağ.

Seni görellerse seni öldürüller. Menim başımın suyi hestelere dermandır. Seni öldürüller; kimseye benim yerimi demiyesen. Yerimi desen ilanlar şehri yıhallar. Demiyesen!

Diyi:

- Olsun.

Oturılar, söyliler, epey sohbet ediler, yiler, içiler. Üş dört gün orda Şahmaran'ın yaninda ğali.

O adam ğaî, diyi:

- Yeter, deha men gidecem.

Diyi:

- Allah işin rastgetirsin; ama sakın vücudun kimseye gösterme, benim yerimi de deme.

Diyi:

- Yoğ, demem.

Adam çıñi, geli. Bu adam, bi ihtiyar nenenin oğludur. Bi zeman ğali. Şeherin padişahi hesteliyi, verem sahabi oli. Dolandırılar, hekimlere aparılar. Nedilerde padişaha bi çare bulamılar

Diyiler:

- N'olır, n'olmaz! Arayın, bulun bu Şahmaran'ın başının suyi bunin ilacidır.

E, Şahmaran'i kim bulacağ? Emir veriler, diyiler:

- Şeherin bütün gençlerini toplayın, vücutlarına bañın. Hansının vücuti lahta lahtadırsa o Şahmaran'i görüp.

Bütün milleti çağırılar, millet geli. Dolanılar, bañılar, ariyılar; bi tenesini bulamılar.

Diyiler:

- Kim ğaldi, kim ğalmadı?

Diyiler:

- Filan mehlede, filan bi ihtiyar nene... Onun oğli ğaldi.

Padişah diyi:

- Gidin, oni da getirin.

Geliler, yapışılar oğlana.

Oğlan diyi:

- Mennen vazgeçin; men bi fakirem, mennen vazgeçin, men gelmem.

- Yoğ, diyi; sen geleceñsen.

- Babam, vazgeçin mennen. Meni aparmayın, men bilmirem yerini.

- Yoğ, diyi; sen geleceñsen, sen ğalıpsan. Bütün milleti götürmüşük hemama, vücutlarından bi şey anlamamışıñ. Sen tek ğalıpsan, seni de götürceyik.

Oğlan bañi, yoğ. Çaresini bulamiyi. Alılar, gidiler oğlani. Alılar, gidiler hemama. Soyundurılar, bañılar.

Diyiler:

- He, bu Şahmaran'i görüp.

Diyiler:

- Sen Şahmaran'i görüpsen! Bizi aparacağsan gideceyñ, Şahmaran'i getirek. Şahmaran'in başının suyi padişahın dermanıdır.

Oğlanın bi eli oli, bi başi.

Diye:

- Men nettim? Menim başımı vuracaklar!

Diye:

- Neyse...

Ğaîi, çîîi bunnarnan gidi. Oğlanı alılar geliler. Oğlanı alılar geliler, gidileer ğuyinin başına.

Diye:

- Siz burada durun, men yenim ğuyiya.

Orda durılar, oğlan yeni gidi ğuyiya. Yeni, gidi; Şahmaran baîi, oğlan gine geldi.

Diye:

- Hoş geldin, sefa geldin! Hiyırdır!

Diye:

- Şahim! Valla hal, mesele bele. Ne çare ettim, ğutulamadım. Ele meni zorinan götördüler benyoya, meni benyoya sohtılar, benim vücutımı gördiler. Seni gördüğüm bildiler. Meni aldılar geldiler, seni getirmege. Padişah hestedir, senin başın suyi padişahın derdine dermanmış!

Diye:

- O vaîıt, demekki senin suçun deĝil.

Diye:

- Vallağ, meni zornan götördüler, vücutümü gördüler, meni aldılar, geldiler. Ne diyisiz, buna göre man..?

- Temam. Bağ, şimdi meni aparacağsan, men girecem senin ğoynan, başım ĝalacağ senin ĝulağın dibinde. San nedeceksen onnari, san diyecegim. Şimdi meni aparacağsan. Meni kesecekler, meni edecekler üş perça. Ğuyruğum zehirlidir; kim içerse ölür. Ortamın suyi da bi çeşit ilaçtır; ama başımın suyi da padişahın dermanıdır. Bi de başımın suyini kim içerse olur "Loğman Hekim." Sen tikkat edesen başımın suyinnan sen de içesen.

İlan giri bunin ĝoynına, başını dayı onin ĝulagina. Ona bele örgede örgede bu çîîi, geli. Baîılar, Şahmaran'î aldı, geldi. Alılar, geliler aparılar Şah'in divanına. Gidiler padişahın yanına.

Diye:

- Şah'im, valla işte hal, mesele gettik Şahmaran'î getirdik. Nece

olacağ?

İşte tarif edi, diyi:

- Şahmaran'ın perçalarını bele üş bölüme ayıracağsız Şahmaran'ın perçalarını. Ğuyruğı zehirdir, ortası da padişahın ilacıdır, başının suyi da ayridir.

Buni ayırılar. Bu ğağı, yanlarında duriyi, beğliyi, getmiyi; ayrılmiyi yanlarından. Şahmaran'ın suyini ayrılaaar, ayrı ayrı üş şişelere doldurılar, bırağılar orya. Tikkat ediyi, bu oğlan bi fesalliyi, başının suyini ğaldırı içi. Başının suyini ğaldırı içi, değişi suların yerini. Bunlar geliler ilacı aparılar, şişeleri alılar, gidiler. Alılar, gidiler; ğuyruğunun suyini kime verdilerse zeherleni, öli.

Diyiler:

- Ne de olsa başının suyi ilaçtır. (Başının suyini değişip ya oğlan!)

Padişah ortadaki suyi alı, içi; orda öli. Oğlan da oli “Loğman Hekim.” Çığı dışariya; ottar söyliyı oğlannan, dağlar söyliyı, daşlar söyliyı... Yereeen, yeten bütün bitkilerin dilini örgeni, ordan oli Loğman Hekim. Yediler, iştiler, muradına geçtiler. Göğden üş alma düşdi; onlara vermiyeek, biri man, biri san, biri de muna.

Rukiye Çalışkan

EK.57.SAÇI UZUN SEYRAN HANİM BOYİ UZUN BOYLAN HANİM

Bi adam, bi gün öz ğarisini vuri, ati eşige. Gidi arvat duvarın dibinde oturi ağliyi. Ağliyi, ağliyi... Duvarın üstüne bi tene köpek geli, çıñi duvarın üstüne.

Diya:

- Vallağ, gelmenem git. Cehnem ol, get ginen! Heç zehmet çekme gine, gelme; men gelmem.

Köpek çıñi, gidi. Köpektir, gelip duvarın üstüne, birez ğali. Bi tene kedi geli. Çıñi duvarın üstüne.

Diya:

- Heç zehmet çekmeyin, vallağ gelmem. Ele gidin, gelmenem, heç gelmem.

Pişik ğaçi, gidi. Geli bi tene cüce.

Diya:

- Get, get... Men gelmem, gelmem. zehmet çekmeyin. Men size demirem gelmenem! Gidin, zehmet çekmeyin, gelmenem.

Oturi, bañi bi tene deve geli.

- Aha! Senin hetirin ğırmanam, gelirem. Ğağacam, gelim.

Ğañi, deveyi tuti. Ali, geli.

Herif diya:

- Be gel midin?

Diya:

- Valla, gelmezdim. Evevo hanım geldi, gelmedim. Mevmevo hanım geldi, gelmedim. Cıvcıvo hanım geldi, gelmedim. Saçi uzun Seyran hanım, boyı uzun Boylan hanım geldi; hetirini ğırmadım, geldim.

A, gidi evinde oturi.

HURİYE KOÇ

EK.58.KAHRAMAN-İ KATİL

Varmış, yohmuş... Allah'ın ğuli çohmuş... Allah'tan başka kimse yohmuş... Zeman zeman içinde, kelbur zeman içinde... Deve dellehlik eder eski hemam içinde... Hemamcı'nın tasi yoh, Külhancı'nın baltasi yoh; çarşıda bi kari gezer, peştemalın ortasi yoh...

Kahraman-i Katil'in İran'da bi oğli varmış. Bu oğlan çoh ahsimiş.

Devler diyiler:

- İran'da bele biri ğopacağ. Çıhacağ bütün devlerin katili onun elinde olacağ.

Kahraman-i Katil'i anadan doğar doğmaz bunu fırinde devler, yani uçan devler getdiler. Kahraman-i Katil'in babasının has bahçasinnan beşînden aldılar, çocuğken götürdiler, kedilerine çevirdiler. O da devlerin lisanini anladı, örgendi.

Bir gün Kahraman-i Katil'in babasi Rostenizal, İran'nan ğaîhi Gaflara savaşa getmege. Savaşa giderken devler de Kahraman-i Katil de onnarnan beraber ormana gidiler. Ormana gettikten sonra devler egili su içmege çeşmeden. Kahraman-i Katil de egili su içmege çeşmeden baîhi, bunnarın buynuzları var iki tene. Bu baîhi, kendi elini vuri bi ğafasına, baîhi ğafasında buynuz yoh. Bi elini ati, bi devin buynızına; bi elini ati, bi devin buynızına.

Diyi:

- Doğrı söyleyin, niye sizin başızda buynızınız var, niye benim başımda buyniz yohdur? (Devce diyi) Demessez, senin ğafan onun ğarnına, onun ğafasını geçirirem senin ğarnan.

Devler mecbur ğorğularınan anlatılar

Diyiler:

- Sen bizden degilsin, sen İran şahinin oğlusun. Dediler ki; "Devlerin katili onun elinde olacağ." Biz seni ğaçırdığ, getirdiğ; seni kendimize çevirdiğ.

Diyi:

- İran ne tarafta?

Diyiler:

- Doğru'da.

Kahraman-i Katil ordan ğaîhi.

- Öylese, men İran'a doğru gidirem.

İran şahı asker tuti, geli Gâflara savaşa getmege. Özalp'ta Erçek Gölü var. Geli Erçek Gölü'nin kenarında asgeri yendiri. Kahraman-i Katil de gelip ordadır. Lisan bilmiyor. Bu tuti asgerlerin ğafasını çeki, ğopari, ati.

İran şahı diyi:

- Gidin bunin yanına, buni bi annayın. Bağın kimdir, neyin nesidir?

İran şahının orda yeddi lisan bilen tercümani varmış. Bu gidi, bi daşın arhasında sahlani. Kahraman-i Katil'in yanına gidemi. Bi ğayanın arhasında gizleni.

Kahraman-i Katile sori:

- Sen kimsin, neyin nesisin? Sen niye bizim asgerlerin ğafasını ğoparisan?

Diyi:

- Men İran şahının oğluyum. Meni küçükkän devler götürmüşler. Men şimdi İran'a gidiyorum, babamın yanına gidiyorum..

O zaman diyi:

- Bu senin baban asgeridir.

Diyi:

- O zaman babama gidin, söyleyin: "Men acım, benim karnimi doyursun."

Kahraman-i Katil'e bir deve kesdiler, Kahraman-ı Katil o bir deveyi yiyor.

Yiyor, diyor:

- Karnim doymadı.

Neyse, ordan ğağı.

- Nerye?

Diyi:

- Çadırları ğurun burya, asger birez istirahat etsin.

Şah da diyi ki:

- Kahraman-i Katile diyin ki: "Burda bi dev var, bu sudan çığarsa bizim asgerimizi birağmaz, asgerimizin kökini getirir, hepsini udar."

O da diyi ki:

- Menim çadırımı göle karşı ğurun, üzünü de çadıra doğru çevirin.

Kahraman-i Katil'in çadırının önünü göle doğru ğuriler. Kahraman-i Katil

otiri, bañi göl çalhalandi. Göl çalhalandığı zeman bañi ki, içinen göcaman bir dev, cenavar sudan çıldı; tek gafasında bir boynızı! Geli buynızınan Kahraman-i Katile vura. Kahraman-i Katil el ati bunun buynuzunna tuti. Sabaha gede o, oni çeki; o, oni çeki. Biribirlerini götüremiler. Sabah oli.

Kahraman-i Katil diyi:

- Man bi tene sikke, bi tene halka, bi tene de zincir getirin.

Getiriler. Kahraman-i Katil o halkayı devin burnuna tañi, sikkeyi yumruğınan gayaya çañiyor.

Diyi:

- Temam meni heçbir heyvan daşıyamaz. Savaşta ancağ bu meni daşır.

Ğañi elini birañi beline.

Diyi:

- Temam, meni bu heyvan daşır.

Cenavarın adi da Sespayı Bahri. Kahraman-i Katil o zemana ğadar cenavari alışdiri. Mini beline.

Beline bindikten bonra babasına diyi:

- Asgere emir ver, Ğaflara gidek.

Emir veri, bunnar Ğaflara doğru yürüyip gidiler. Habar gönderi Ğafların padişahına.

Diyi:

- Man yeddi senelik haraç vereceñsiz.

Tabi vermiyor. Ğaflardaki padişahın en büyük bacısı, o da çoğ zorli bi pehlivanmış; adi da Südabe'miş. Bunlar çadıri ğurduktan sonra Ğafların ğapısı açılı, bunnar geliler savaşa.

Kahraman-i Katil diyi:

- Hiçbir kimse savaşa çılmayacağ. Ne zeman benim ğafam kesildi, o zeman asger savaşa çıkacağ.

Şimdi Südabe de yemin etmiş ki:

- Kim benim sırtımı kim yere getirirse dünyada men onunla evlenecem.

Biğaç tene asger geli, bunnari ğuş gibi tuti, ati yere. Südabe'nen Kahraman-i Katil bi, iki seat birbirlerini vurular, yenemiler birbirini.

Südabe Kahraman-i Katil'e diyi:

- Bu heyvanların canini biz vermedik, biz alaḥ. El ataḥ kemere

Allah kime verdisi!

Yeniler, el atılar kemere, Kahraman-i Katil diyi:

- Sıra sende.

Südabe el ati Kahraman-i Katil'in kemerine, attığı zaman ne yapisa Kahraman-i Katil'i yerinden söküp alamyi. Sıra geli Kahraman-i Katil'e. O zaman Kahraman-i Katil diyi ki:

- Ya Allah! Ya İsa-yi Nebiyyullah! (İsa Peygamber'in zamanı)

Ve bu ğızı alıp omuzundan yere çali, bilmiyi ğızdır. Yere çaldığı zaman Kahraman-i Katil çöki boğazına çeki gıncini Südabe'nin boynini kese. Südabe lağabi yüzünden ğaldırı, Kahraman-i Katil ğızın güzelliğinnen düşi bayili Südabe ğaḥi.

Diyi:

- Temam, man aradığımı buldum.

Ġardaşına haber gönderi, diyi:

- Men savaş etmiyorum. Men yemin etmişim; dünyada kim benim sırtımı yere getirse onunla evlenecem. Bu benim sırtımı yere getirdi, bunan evlenecem.

- Temam, diyiler.

O zaman Kahraman-i Katil ğaḥi, Kahraman-i Katil ğaḥtıktan sonra yeddi senelik haracını Ġafların padişahından ali ve geri döniler, geliler İran'a. İran'a geldikten sonra Kahraman-i Katil İran'da düğününü yapı. Düğününü yaptıktan sonra Südabe'den bi oğli oli, adını da ğoyi Sam.

Faik Koç

EK.59.GÖBEGİ KİLİTTİ PADİŞAH

Varmış, yoħmuş... Allah'ın ğuli çoħmuuuş... Allah'tan gayri heç kimse yoħmuuuş...Varmış bi padişah, bi ğizi. Ğizi gidi, bahçada işleme işliyi. Bi ğuş geli, ğoni ğarşına.

Diyi:

- İşle ğızım, güzle ğızım. Bi gün olursa seni apariram ğızım.
- Bi ele, iki ele, üç ele... Ğız zayıfliyi bele.

Anasi diyi:

- Ğızım, sen niye bele zayıflisan?

Diyi:

- Anne, men gidirem bahçada otiriram, nakış işlirem; bi ğuş geli, ğoni ğarşıma diyi: "İşle ğızım, güzle ğızım. Bi gün olur, seni apariram."

- E, ğızım sen de de ginen: "Heş ğuş adami aparir mi? Bi gün de ginen "Ge meni apar görem, nece aparisan!"

Ğuş geli, ğoni gine ğızın ğarşına.

Diyi:

- İşle ğızım, güzle ğızım. Bi gün olur seni apariram.

Ğız diyi:

- Ee, sen meni aparabilirsen? Ge baħım, nece aparisan?

Ğuş geli, ğoni ğarşısına, diyi:

- Min belime.

Ğız ğaħi, mini beline.

Diyi:

- Gözlerin yum!

Gözlerini yumi. Ğizi ğuş ğaldırı, aparı. Böyük ğartaldır. Apariii, bi köşkün ğarşısında yendiri yere.

Diyi:

- Aç gözlerin!

Bi köşkün ğarşısında yendiri.

- A, get bu köşge.

Ğız gidi, giri içeriye; serili, döşeli bi ev. Giri içeriyee, aħşam oli.

Padişah diyi:

- Nene gettin?

Diye:

- He, gettim. Sesin çıhartma! Getdim, içerdedir.

Nene gidi, bi tas şerbet yapı. Getiri, veri ğıza, içirdi. Ğız düşi, bayili yere.

Padişah oğlı geli, giri içeriye. Bi ele, iki ele... Ğız merak edi.

Nene diye:

- Ğızım, merak edisen seni aparım baban evine.

Diye:

- He valla, merak edirem. Meni apar babam evine. Gine geti.

Diye:

- He, gine getirirem.

Nene padişaha diye:

- Baħ, ğızı aparacam.

Padişah diye.

- Apar, hama hiç yaninnan ayrilmiyasan, su içmege de getse sen barabar get gene. Ayrilmiyasan yaninnan.

Ğaħi, çıħi eşige. Oli bi ğartal.

Ğıza diye:

- Ge min belime, gözlerin yum.

Ğızı ali beline, ğız gözlerin yumiiii. Ğızı apari eyni bahçaya yendiri.

Diye:

- A, senin baban evinin bahçasi!

Ğuş oli nene. Ğızın anasi çıħi, baħi ğız gelip; sevini.

Diye:

- Ğız ğızım biz seni öldi bilidik. Sen sağsan! Hoş gelipsen, sefa gelipsen!

O yana, bu yana işte geliler, oturiler hoşbeş... Ğız ħariya terpeni. Nene onnan barabar gidi. ħariya gidi, nene gidi.

Bi gün arvat diye:

- Nene, Allah senen razi ola! Menim ğızım ħariya gidise sen onan barabar gidisen.

Nene utani, daha getmi. Bu ğızın bacısı gidi bu ğıznan barabar.

Diye:

- Bacım senin kimin var?

Diyi:

- Hiç benim kimsem yohtur, ele mennen bu nene.

Bu nene diyi:

- Bacım sen hamilesen? Senin göcan var?

Diyi:

- Yoğ, mennen bu nenenen bi evdeyik.

Diyi:

- San aħşamnan ne veriler?

Diyi:

- Bi bardağ şerbet veri nene man. İçirem, yatıram, sabahnan ğaħıram.

Diyi:

- Ala san bi bele pambuğ! O şerbeti tök pambuğun üstüne, işme oni. işme baħım göre kim var?

Ġız gene mini nenenin beline. Nene, ğartal, getiri ğızı gine mindiri. Ali apari, yendiri padişahın evine. Aħşam oli, nene geli. Şerbeti getiri, veri ğıza; ğız da töki pambuğun üstüne. İşmi ğız. Baħi, padişah giri içerye. Babagit yataħta yati. Ġız da yati. A, mini padişahın göbegine, bele sürti ğarnına sürti, yati. Baħi, bi kilit padişahın göbeginde, anahtar üstünde. O anahtari açi, çarşı bazar açılı! O ğız ğaħi, gidi; o çarşı bazari dolani. Dolani, gezi, gezi, gezi... Baħi, terziler elbise tikiler; uşak elbisesi.

Diyi:

- Siz buni kime dikisiz?

Diyiler:

- Göbegi kilitti padişahın bi oğlu olacağ, ona tikirik.

Döni, geli. Baħi, beşik yapilar.

Diyi:

- Bu beşigi kime yapısiz?

Diyiler:

- Göbegi kilitti padişahın oğlu olacağ, ona yapırır.

Diyi:

- Allah Allah!

Öz özüne şaşı. Döni, geli; ğapının ğarşında bi sebet üzüm var. O
üzümden bi gille ali, ati agzina; üzümün suyi sıçriyi padişahın üzine! Padişah
diskini, ğaîi.

- Eyvah! Demek sen çarşı bazara girdin?

Ğaîi, neneye diyi:

- Nene, ceddîm celalim hakkı için ğardan getiripsen, orya
aparacaksan.

Diyi:

- Olmaz, men nece aparım? Men utanıram!

Diyi:

- Yoh, aparacaksan!

Diyi.

- O gidip, çarşı bazari görüp!

Nene ğaîi, mecbur ğali. Gine oli bi ğartal, ğızı ali beline uçurdi. Ali, gidi.

Ali, gidi yendiri bi düze.

Diyi.

- Baĥ, buradan bi köşk görini. Baĥ, bu Göbegi Kilitti padişahın
bacisinin evidir. Get orya; orda seni saĥlarlar.

Ğız ğaîi, gidi çobanın yanına.

Diyi:

- Çoban, man bi ğoyun ver.

Çoban bi ğoyun veri, ğoyuni kesi.

Diyi:

- Çoban men bi tek ğarnını alacam, bi de üstündeki elbiseleri ver man.

Ğarnını boşaldı, geçirdi başına. Saçları bunin içine geçirdi başına.

Çobanın elbiselerini giyi, gidi Göbegi Kilitti padişahın bacisinin ğapisinin
ğarşısında oturi. Ğız çîîi eşige, göri.

Diyi:

- Ana, bi Çilçöllöh ğapıda oturup.

Diyi:

- Kimdir?

Diyi:

- Çilçöllöh, ne edisen?

Diya:

- Ele, meni bu gecelike meni burada sıtar edin.

Diya:

- Çilçöllöh, İş miş görebülürsen, elinnen bi şe gelir?

Diya:

- He, ele... Ne desen de gelir.

Diya:

- Ğaz otarabülürsen?
- He, otarırım. Sağ elimden gelir.

Diya:

- Elese sen ol bize ğazvançı.

Ğıza diya:

- Göster ğazları, getsin ğazların içinde yatsın. Men bu Çilçöllöh'i alim içeriye harya?

Ğızı aparılar, ğoyılar Ğazların içinde. İşde gel zeman, get zeman doğğuz ay, doğğuz değge, doğğuz seet tamam oli. Bu ğızın başı ğaşiniyi.

Ğıza diya:

- Ğız! Ele baci, ele man bi kırtı su verin Çilçöllöh'üm başımı, yıhiyim.

Ğız geli, diya:

- Ana, bu Çilçöllöh su istiyi, başını yıhiya; yohsa kel başını harda yıhiyacağ?

Diya:

- Ğızım, bele apar, tök ğazların ğabına. Ğazların içinde yıhansın.

Apari, bi kırtı su töki ğazların ğabına.

- A, ge. Ginen burada başın yıha.

Ğız gidi, ağıliya ağıliya o biçagi ali. O ğarni başınnan kesiyi, açiyi saçlarını töki çinine. O ğız geli, ğapinin deliginnen bañi.

- Bañım göre necedir? diya.

Bañi, ne bañaaa! Bi güzel ğızdır, adam ğıymiyi baña. Döni.

Diya:

- Ana, ge bañ göre. Sen mi gözelsen, bu Çilçöllöh mi güzeldir? Anasi geli, bañi.

- Ğız Ğızım! Ne güzel Ğızdır!

Açılar Ğapiyi. Zornan vurilar vurilar.

Diyiler:

- Ğızım, sen niye özün beyan et misen? Ge, ginen sen benim anam, benim bacım! Ge mennen barabar Ğal.

Alilar içeriye. Ğıza diyi:

- Siz barabar özünüze odada yatın, ikiz berabar Ğalın.

Bu da sancilani, Ğaĥi. Ğıza diyi:

- Men sancılanıram!

Bu da gidi.

Diyi:

- Ana, bu Ğız sancilani, hamiledir doğum yapacaĥ.

Diyi:

- Bi Şe olmaz, yapsın. Ebe getiririk yapar o Ğız.

O Ğız gel zaman, get zaman bi göbegi kilitti oĞlan doği. Bunnar seviniler.

Ğız diyi:

- Ana, dayımın arvadıdır; göbegi kilitti oĞlan doğup.

Arvat geli. Ali oĞlani sevi, avradi sevi, üzlerinden öpi. Ğoyi Ğuş tüyü yataĥların içine, oĞlani Ğoyi altın beŐige. Habar veri Göbegi Kilitti padişaha.

Diyi:

- Ge, senin arvadın burdadır; oĞlun olup. Ge burya.

Göbegi Kilitti padişah Ğaĥi, mini ata. Ğaĥi, mini ata, geli. Geli Ğapiya, bacısı çıĥi.

Diyi:

- Ge, ye. Ge san da Ğurban, oĞlan da Ğurban, arvadın da Ğurban!

Ge, senin arvadın burda. OĞlun olup bi tene. Göbegi kilitti oĞlan olup.

Herif gidi içerye. Ğız baĥi, utani bele yüzünü daldalı.

Diyi:

- Üzün daldalama! ÇarŐi bazara girende, üzün daldaliyadın, utanadın.

Diyi bacısı:

- Allah'i seversen ayibini verme üzüne yapıp yapıp! Ge, oĞlun da işda, avradın da işda. Ge, apar.

Geli, oğluna bañi. Ğañi oğluni ali, mindiği ati, avradi ali, apari evine.
Yeddi gün yeddi gece davul çaldırı, toy edi; muratına göşti. Yedi, işti muratına
göşti. Göğden üş alma düşdi, biri hekât diyene, biri de dinliyene, a biri de
man.

Huriye Koç

EK.60.KÖY AĞASI İLE GELİN

Bi köyün ağasi gelin getirii. Bi köyün ağasi da yeddi, sekkiz boyunturuknan cammişnan çüt edi, kotan edi, ekin eki. Bu ekin eken ağa, geçi o gelinin ğarşına.

Diyi:

- Biraħmam, gidesen.

Diğer ağa da ğırħ atlinan gelin getiri.

Diyiler:

- San para vererek, at vererek; gelinin ğaşını aç.
- Açmam, diyi.

Diyi:

- Bi bilmece diyecem san bunu bilsen bu dezgah senindir; çıhartmasan bu gelin benimdir.

Durilar, ğalilar.

- Eyvah! diyilar. Di de görek.

Diyi:

Yaz ola, ğış ola

Eli bağlı ğuş ola

Seksen eyaħ, ğırħ buynuz

Onu kim bilmiş ola?

O ğırħ atli çalışilar, çıhartamilar. Nedilerse bilemiler.

Diyiler:

- Valla, gelin getti elimizden!

Mecbur diyiler:

- Gelini al, get.

Diyende gelin mecbur ğali, diyi:

- Durun, durun! Bi tene de men diyecem.

Gelin egili yengenin ğulagina.

Diyi:

Ġapiya batan ola,

Olmiya kotan ola?

Diyende, diyiler:

- Gelin bele diyi.

El ele çalılar.

Diyiler:

- Valla, gelin çıhartdı.

Bu ağa getiri o dezgañi bütün teslim edi gelini aparın ağaya. Gelini de dezgañi da alılar gidiler. Gelin çıharttı o meseleyi. Bu da burada biti

Huriye Koç

EK.61.BİLİSUK

Zemanın birinde bir ağa varmış. Bu ağa bi tene hizmetker tuti; evine heyvanlara bahmağ için.

Ağasi diyi:

- Senin adin nedir?

Diyi:

- Bilisuk.

Diyi:

- Bilisuk!

Diyi:

- Ne?

Diyi:

- Ahuri ele bi süpüreceğsen, ahurdan bezir çıha.

Bilisuk gidi sakğavuli ali eline, ahuri süpiri süpiri. Ahurdan bezir çıkar mı?! Çıkmaz bezir!

Diyi:

- Nedim net miyim?

Gidi bezir tenekelerini getiri, camışlara vuracağ beziri. Beziri getiri, töki ahura.

Diyi:

- Ağa! Ağa!

Diyi:

- Ne?

Diyi:

- Ahuri süpürdüm, bezir çıktı. Ge, beziri toplıyağ.

Ağa tenekeyi ali, geli. Bañi...

Diyi:

- Vula, sen buni netdin?

Diyi:

- İşte bezirdir?

Diyi:

- Bilisuk devam et.

Tabi, ğonşilari aħşam düğüne çağırılar ağayi. Tabi, ağa gidi düğüne hanıminan barabar.

Diyi:

- Bilisuk!

Diyi:

- Ne?

Diyi:

- Baħ, ğapi, bacaya, oğlana sahab ol; oğlan ağlamasın.

Diyi:

- Temam.

Ağanan hanımı ğaħılar, gidiler düğüne. Düğüne gettikten sonra Bilisuk baħi, oğlan sesini kesmi; çocuk ağliyi. Tuti çocuğun ğafasını kesi. Ğafasını kesi, ğapiyi çıħari ali arħasına. (Eskiden tendır evlerinde baca vardı.) Bacanın üstünden çimi çıħardi, geçirip boynına gidi. Edi taħ! raħ! ruħ! Gidi, giri düğünün içine.

Ağa diyi:

- Ula Bilisuk! Ğapi, baca?

Diyi:

- Ağa, ğapi işda sırtımda.

Diyi:

- Ya baca?

Diyi:

- Baca da boynumda.

Diyi:

- Be çocuħ?

Diyi:

- Çocuħ da ele yuħiya geçip ebet heç uyanmaz.

Ağa geli, baħi çocuğa.

Diyi:

- Bilisuk! Allah evin yıħsın! Çıħ get even. Ver zolimi, ver.

Diyi:

- Temam.

Ağanın beline bi zol çeki, gidi. Gidi, gidi... Bañi, bi tenesi beyaz atnan geli.

Diyi:

- Menim bu atımı tut, men bi ufağ bi su töküm.

Bilisuk diyi:

- Hoca! Hoca! Belin ver dağa, dağ geldi.

Hoca belini dayi daşa.

Diyi:

- Bağ, terpenme hoca! Ele terpendin, daş geleceñ, seni öldüreceñ.

Men gidim, bizim köyden ağaç getirim, dayıyağ daşa sen altından çığ.

Diyi:

- Temam.

Mini ata, hoca ğali orda. Hoca ğali orda, bu gidi, bañi, bi tene çoban ğoyun otari.

Diyi:

- Selamünaleyküm!

Diyi:

- Aleykümselam!

Diyi:

- Evin yıhılmasın! Padişahın atlari gotur olup. Dermani senin ğanıdır; geliler sen öldürmeğe!

Diyi:

- Men nece edim?

Diyi:

- Sen get elbiselerin ver man, senin elbiselerin giyim seni ğutardım.

Çobani ğuyliyi ğuma. Ğuyladıhtan sonra o zolın sahabi ağa geli, bañi hoca orda belini dayıyıp daşa.

Diyi:

- Hoca, sen niye bele oturupsan?

Diyi:

- Valla bi tenesi man dedi; “Belin daya daşa, daş gelecek, seni öldürecek. Gidip köyden atımı alım, gelim.” Atımı aldi, getti.

Diyi:

- Vay Bilisuk! Menim evimi yıhdi, benim camışlarımı kesdi, oğlumi kesdi, benim belimden zol çekdi. Seni de ğandırıp, atın alıp, gidip. Yalan! Daş maş gelmez.

Hoca ayrıldı, bahti daş gelmi. Bilisuk ğoyunlari da ali, gidi. Geliler, bañilar çobanın başına ğargalar ğoni, ğañi, ğoni...

Diyiler:

- Yav! San n'olup?

Diyi:

- Valla bi tenesi geldi, man dedi. "Padişahın atlari gotur olup, senin ğanın da dermandır padişahın atlarına."

- Evin yıhılmasın! Seni de ğandırıp! Sen de çıh.

Bilisuk ğoyunlari da ali, gidi köye.

Köylüler diyiler:

- Ula Bilisuk, sen bu ğoyunlari ğardan getirdin?

Diyi:

- Eviz yıhılmasın! Siz bilmisiz ğarda ğoyun var?

Diyiler:

- Yoh!

Diyi:

- Gelin, men size gösterem.

Geliler, Örene Körpüsü'nün üstüne.

Diyi:

- İşda, man bu suyin içinde bu ğoyunlari ğığartdım.

Diyi:

- Nece?

Diyi:

- Men bi seni atım suya!

Ati suya, adam boğili! Agzina su doli. "Go! gu!" edi.

Diyi:

- Ne?

Diyi:

- Buynuzli mi getirim, buynuzsuz mi?

Diyi:

- De ginen, buynuzsuz geti. Buynuzli üstümüzi başimizi yırtar. Öbürünü ati, o da suda "Go! gu!" edi.

Diyi:

- Ne?

Diyi:

- Beyaz mi getirim, ğırmızı mi?

Diyi:

- Beyaz ğoyun geti, ğırmızı hoş degil.

O da gidi. Öbürüne diyi:

- Seni de atım? Beyaz ğoyun mi getirim, ğara ğoyun mi getirim?

O da diyi:

- Beyaz hoş değıl, ğara ğoyun geti.

Onlari ati suya, çeki gidi köye. Köye gittikten sonra adamların hepsi toplani, geliler Bilisuk'un evine. Bilisuk bunları ğarşıli.

Diyiler:

- Selamünaleyküm!

Diyi:

- Aleykümselam! Vay siz hoş geldiz, sefa geldiz! Menim başimnan gözüm üstüne geldiz!

Bilisuk bunnari yediri, içiri. Gece oli, bunnari yatırı.

Diyi:

- Arvat, bunnar sabaha ğedde meni öldürecekler. Men bunnarın başına çoğ iş aşmışam.

Diyi:

- Sen dur.

Böyük bi toğmağ getiri, ğapının üzerinden asi.

Diyi:

- Arvat sen biraz haşil yap.

Bilisuk haşili ali eline, apari. Apari, herbirisinin yatağına bi kepçe haşil töki. Bi tenesi bele elini vuri.

Diyi:

- Valla arğadaş! Uyan uyan! Men pislik etmişem altima.

Öteki diyi:

- Vıla, men de!

Öteki diyi:

- Vıla men de!

Diyiler:

- Ğahın, ğaçah!

Hoca ğaĥi, ğaçā! Ğafasi taĥ! deĝi toĥmaĝa.

Diyi:

- Vallah men degilem, öbüridir.

Sonra aĝa geli, ğafasi taĥ! deĝi toĥmaĝa.

Diyi:

- Vallah men degilem, öbüridir.

Çoban da geli, ğafasi deĝi; ğaçilar gidiler. Orda yi, içi muratina geçi.
Göğden üş alma düşi; biri man, biri ĥekât diyene, biri de Faik Aĝa'ya.

Faik Koç

EK.62.BERHEMİGÖR

Berhemigör şehrın padişahımış. Behremigör ğaî, gidi ğırğ tene ğari buli özine. Ğırğınan da evleniyi. Herbirine bi bina yapıyi. Herbirinin binasını bi renkten boyiyi. Herbirine de bi çeşit esbab giydire arvattara. Her gün birinin yanına gidiyi. Her gün gidi birinin yanına, bi arvat buni tuti söze, hékâye söyliyî. Berhem'e hékâya söyliyî, söyliyî, söyliyî... Bi yıl aradan geçi. Uzadi, uzadi hékâtları; bi sene aradan geçi... Onnan sora dersü gün gidi öbür arvadın yanına...

Öbüri arvat diyi:

- Demekki bu ğari buni bi sene eyliyip. Dur, men de eyle söyleyecem bi sene eyliyim.

O da bi sene söyliyî, söyliyî, söyliyiii... Bi sene eyliyî... Sene tamam oli, dersü sene gidi öbüri arvada. Velhasılı ğırğ sene bele... Şehir ğali sahapsız. Şehir ğali sahapsııız, gelen, giden, vuran, ğıran, töken... Ğırğ sene tamam oli. Ğırğ seneden sonra Berhemigör diyi:

- Men ne edirem? Şehir ğalıp sahapsız. Men ğahım, bi dolanım, bahım, görem; şehir ne oldi ne olmadı? Bu ğırğ senedir men bu arvattarın peşinde... Bu şehir ğalıp sahapsız.

Ğaî ordan çıî, mini ata, gidi ava. Gidi bi dağa. Baî, köpegi bi ağacın başınnan asıplar. Döni, baî bi çoban orda.

Çobana diyi:

- Çoban, ge burya.

Çoban geli.

Diyi:

- Çoban bu ne demektir?

- Berhemigör şeheri bele terk ederse şeherin hali bele olur. Adamları asılar, köpeîleri asılar; Berhemigör uyup arvatlara habarı yoğ, şehir elden gidip. Onun için işte men de bu köpegi asmışam.

Berhemigör ordan başına vuri, gözine vuri.

Diyi:

- Men netmişeem? Men şeheri terk etmişem!

Geli Şeheri dolani, baĥi Şeherde ne ğalip. Şeherde hiyr ğalmiyıp!
HerkeŐ öz baŐinaaa olup rezillik alıp yűrűyűűűp. Onnan sora,  aĝırılar
ensesinden, ĥariya gidi, diyiler:

Berhemigűr! Berhemigűr!

Őeherin vazıyetini ğűr.

Gűĝden űŐ alma dűŐdi; biri man, biri san, biri de daldırıp bunnara...

Rukiye  alıŐkan

EK.63.ZÜMRÜDİ ANKA İLE KEÇOLUK

Bi varmış, bi yohmuş... Bi gün, bi gız atinan barabar devlerden kaçmış. Yolda gidende Zümrüdi Anka ile karşılaşır. Zümrüdi Anka buni gıatlarının üstüne alıyır, Zümrüdi Anka buna diyi:

- Minin belime, men sizi gıutardacam!

Ali gıatlarının üstüne, gidi. Bunnar, miniler bunun beline. Gidiler, gidiler bi düz ovaya yeniler.

Ğuş diyi:

- Aç gözün, ne geldi?

Diyi:

- Bi gıara bulut geli, aha geldi anam!

Bu yeni aşşagıya; atı edi tarla, gızı edi meyve, özü de oli Keçoluk.

Tarlanın başında beğliyi. O dev, geli onun yanına.

Diyi:

- Keçoluk! Buradan bi at, bi de gız geçti mi?

Diyi:

- Keldir, çuldur yilinmez; teze su vermişem içine girilmez?

Diyi:

- Başın yesin senin meyven! Men senin meyven sormiram. Gızna, atı soriram.

Diyi:

- Keldir, çuldur yilinmez; teze su vermişem içine girilmez?

O dev, cevap alamıyır, geri dönir, gidi.

Devin gızı, anasına diyi:

- Ne gördün?

Diyi:

- Valla, bi bostan bi de başında duran bi Keçoluk gördüm.

Diyi:

- Allah, senin canın ala! Senin elinnen ne gelir?

Bu gıağı, oli bi beyaz bulut, tarlayı edi at, meyveyi edi gız... Gız mini ğuşun beline, ğuş gızı ğaldırı; ğuşnan bu gız da gidiler.

Zümrüdü Anka diyi:

- Man bi ğuyruĥ al, bi de ŧerap al. Men istiyende, ver man. Ga diyende, ğuyruĥ at aĝzıma; gu diyende, ŧerap at aĝzıma.

Ĝuŧ diyı:

- Dön arĥan, ne geli?

Diyı:

- Beyaz bi bulut geli!

Diyı:

- Geldi bacım.

Yeni, diyı:

- Menim cebimde bi darak var, at bulutun ğarŧına, olsun tıkan! Geçip gelemesin tek biz özümüzi ğutardaĥ.

Ĝız ati taraĝı onnarın ğarŧına, oli tıkan! Bu dev, orayı geçene ğade bunlar epeyi yol alılar. Gine ğızı edi meyve, ati edi tarla, özi oli Keçelok.

Dev diyı:

- Keçelok! Buradan bi atnan ğız geçti mi?

Diyı:

- Keldir, çuldur yilinmez; teze su vermişam içine girilmez?

Dev diyı:

- Baŧın yesin! Senin meyven sormiram!

Tekrar diyı:

- Keldir, çuldur yilinmez; teze su vermişam içine girilmez?!

O da ordan geri döni, geli. Dev cevap almi. Gidi, gidiler bunnar yola devam ederken “Ga!” diyı, ğuyruĥ ati, “gu!” diyı ŧarap ati. Birden ğuyruĥ elinen düŧi, bu ğız da cebinnen piçaĝı çıĥari, öz budunнан bi parça ğopari, ati bu Zümrüdü Anka’nın aĝzına. O eti o aĝzında saĥliyi. Saĥliyi, bunnar gidiler, yeniler bi düz ovaya.

Zümrüdü Anka diyı:

- Ĝutuldun!

Ĝız diyı:

- Vallaĥ, ğutuldum. Allah senen razi ola!

Ĝuŧ diyı:

- Ĝaĥ, get.

Ĝız diyı:

- Sen get, sora men gidim.

Zümrüdü Anka diyi:

- Yoĥ, sen get, men getmem.

Ėız diyi:

- Olmaz, sen benim zahmetimi çektin. Sen get, sora men gidim.

Neyse, Ėız gidende eyağı topalli.

Ėuş diyi:

- Dön, dön! İnsanoğlı çığ süt emmiştir!

Ali etini, Ėoyi yaranın üstüne.

- Menim ağzımdan köpbük al, sür üstüne eyleşsin.

Ėız bunnari yapı, eyağı düzeli. O gidi öz yoluna, o gidi öz yoluna.

Huriye Koç

EK.64.CİVCİV ĞİZ

Zemanın birinde bi padişah varmış. Bi de bi köyün nahirçisi. Nahirçi'nin çocuğı olmi. Bunnar işda ğari ğoca gidiler, geliler, davarın ğarşına idare ediler, ğalilar. Çocuğlari olmiyi. Bu ğari, bi gün bi yumurta ğoyi çatların içinee, sarali. Bağliyi ğarnina. Bir gün bele, her gettiyse herbi tene sarali, her gettiyse herbi tene saraliyiiii ğarni epeyi böyiyi.

Ğaîi, adam diyi:

- Ğari, ğağ gideî!

Ğari diyi.

- Valla, men böğün hesteyem, men böğün gelmem.

- Niye gelmisen? diyi.

Diyi:

- Menim böğün doğumum var.

Herif ğaîi, gidi. Arvat ğaîi, özine yer yatağ seri. Giri içine, yati. Çatları çığhardi belinden açi, açi, açi... Baîi Allah terefinden bi tene civciv içinden çığdi. Allah edip civciv o yumurtayi. Ali, ğoyi yanina yati. Herif ağşam geli.

Diyi.

- Ğari n'oldi, n'olmadi?

Diyi:

- Vala, hal mesele bele. Allah buni verdi man, men de oturacam buni beîliyim.

Diyi:

- Temam, olsun.

Ali yanina, oturi beîliyi. Bi zeman aradan geçiii, civciv böyiyi. Megeer ğızdıır, lağabi civcivdir. Lağabi üstünde.

Adam da diyi:

- Ğari sen neye...

Ğadin diyi.

- Herif ğarişma.

Ele gidiler düze. Geliler, geliler, baîilar; evleri pağlanıp, süpürölüp, temizlenip, yemekler bişiiip, hazır olup. Türlü türlü yemeîler...

Herife diyi.

- Adam valla, bu bizim evimizde biri geliyi, nedirse bilmürem, kimdürse bilmirem? Baḥ gelileer, işimizi görileer, bize yemeḥ yapılaar, biraḥılar tendirin başına, gidiler. Kimdir bu ecaba?

Ġari diyi:

- Men beḥliyecem.

Ġari ġali evde, beḥliyi. Ġapiyi herif baḡliyi ġarının üstüne, gidi. Az ġali, çoḡ ġali baḥi, civciv getti öbir odayaa. Laḡabını çıḥarttii, oldi bi gözel ġız ki insan bele giymiği gözel ġıza baḥa! Geldi bi yandan çüt çüt edi, bi yandan evi barki, işi gördi. Yemeḥler pişirdiii, biraḥdi tendirin başına, üstini örttii. Aḥşam onnarın zemani olur olmaz getti cüce odaya laḡabını giymeye. Arvat ġolundan tutti.

Dedi:

- Ġızım, sen kimsen, kim deḡilsen?

Diyi:

- Senin doğurduḡun o civcivem. Allah terefinden civciv olmuşam, senin ġızınam; ama hiç sesin çıḥartma, bele ġalsın.

Ġari da diyi:

- He, olsun, ġalsın.

Bi zeman ġali, bi zemandan sora padişahın oḡli avdan geli, pencerelerinin ġarşısından geçi. Baḥi ele, bi türki sesleri geli, ele bi türki sesleri geli... Sedasından insan bele hayran ġali.

Diyi:

- Yarabbi, bunin çoluḡı yoḡ, çocuḡı yoḡ! Bu ne sestir bunin evinden? Terisi gün ġali, gidi ava. Geli, baḥi gine ayni ses...

Diyi:

- Yahu, bu ne iştir, ne Sunullahtır? Bu Allah tarafından bi şeydir, ama nedir? Bunnarin çocuḡı yoḡdı, bu nedir?

Üçünci günü geli, gine dinliyi. Gine baḥi, ayni. Gidi eve.

Anasina diyi:

- Anaa, filan çobanın ġızını gideceḥsiz man istiyesiz.

- Oḡlum, bu çobanın ġızı yooḥtur, çobanın çocuḡı yooḥtur!

Diyi:

- Siz gidin, isteyin. Ne işiniz var. Men isteyim, gideceḥsiz, çobanın

ğızını man istiyesiz.

O yana atılar, bu yana atılar; bañılar yoñ. Ğañılar, ğari ğoca gidiler
çobanın evine.

Gidiler diyiler:

- Allah'ın emrinen biz gelmişih, senin ğızın istiyirik oğlumuza.
- Ağam, benim ğızım yoñtur! Menim ne çocuğum vaaar ne de ğızım

var.

Diyi:

- Vallah, bilmirem. Oğlan gelip diyi; "İllah çobanın ğızını man
istiyeceñsiz." A biz de gelmişih. Ne diyisen, bize cevap ver?
- Anam, babam; valla menem, aha bu tavuñ! Bu tavuñ evde özine
dolani, gezi.

Bunnar epeyi ğonişilar, ğañılar, gidiler.

Diyi:

- Ula oğlum, yoñtur ğızı. Bi tene tavuñ vardı evde. Dedi: "İşte bu
tavuğā güvenirik, buni etmişik özimize çocuk."

Diyi:

- Ana, olsun. Siz gidin, isteyin o tavuğı alın gelin man.

Nece ola, bunnar ğañılar, gidiler.

Diyiler:

- Hal, mesele bele. Oğlan vazgeçmiyiii. Diyi; "Siz gidin, o tavugi alın
gelin."

Diyi:

- Oğlum, verim sana, aparın.

Bunnar geli, diyi:

- Valla, adam tavuğı verdi.

Adam ğañi, oğlan ğañi. Yemeñler pişi. İşçiler geli, yemeñ pişiriler;
padişahın oğlunun toyudur.

Diyi:

- Adamakılli toy edecem, sizin ne işiz var?

Bunnar geliler, yemeñ yiler, içiler; davul, zurna çalmañ, oynamañ...

Baĥılar bi ŧe de ortada yoĥ. Arabalari goŧiler, paytonnari goŧiler. Gidiler ħobanin ħapisina. Paytonnar gidiler, o tavuĝi ĝoyilar arabaya. Alılar, geliler eve.

Diyi:

- Oĝlum, bu tavuĝi verdiler man!

Diyi:

- Ana olsun. Baĥaĥ göre, bunda bi hikmet var.

Biĝaç gün ĝali. Ğaĥi sabahnan, baĥi ĝaynatasi ĝaĥi, nemaz gılmaĝa.

Gidi nemazlıĝi seri, gidi abtes suyi getiri, ĝoyi ĝaynatasının ĝarŧisina.

Diyi:

- Ğari, sen bu tavuĝi getirdin, buralari batırsa benim abdesim de bozulur. Bu tavuĝ geli, ħiĥi benim nemazlıĝim üstüne, man abdes suyi getiri.

Biĝaç gün ĝali, biĝaç günden sora oĝlan diyi:

- Men buni bi deniyim baĥım, nedir bu?

Oĝlan özini vuri yuĥuluĝaa. Baĥi, ĝız gitti öbir odayaa. Tavuĝ laĝabını ħıĥartti. Bi ĝız oldi ki, insan bele gıymiyi ĝıza baĥa! Geli oĝlanın yanına, oĝlan özini vuri yuĥuluĝa. Bu içerye mi gidi, nedise oĝlan ĝaĥi gidi arĥasında, bunun ĝolından tuti.

Diyi:

- Demek senin bele ŧeyin vardi, men bülmiydüm. Madem elese, bele!

Sabah oli, ĝaĥi anasina, babasına diyi:

- Men yeniden toy edecem, yeniden davul ħalacam. Gelini götüreceĥsiz, biraĥasız babasi evine. Ordan bi daha yeniden getiresiz.

Diyi:

- Oĝlum, Allah aŧkına bu nedir?

Diyi:

- Yoĥ!

Bunnar ĝaĥılar, tavuĝi aparılar ħobanin evine. Ğaĥılar, milleti ħaĝırılar toya. Toy ediler, davul ħalılar, zurna ħalılar; yemeĥ piŧiriler, millet geli, yi, içi... Gine paytona tavuĝi ĝoyilar, paytoni alılar, geliler. Bi zeman aradan geħi... Bi zemandan sora ĝaynanasi diyi:

- Dur men buni deniyim, beĥliyim, göreĥ bu nedir?

Ama ele acıĥılar. Gidiler, geliler, baĥılar evin veziyeti döni; iŧ görüliip,

yemeñ pişip, hazır oluup... Bele bañılar. Arvat özini sañliyi. Gidip bi bañi, getti tavuñ, getti öbir odaya. Tavuñ lağabını çıhartti. Oldi bi gız! Geldi ki, insan gıymiyi gıza baña! Gızın gólundan tuti.

Diyi:

- Gızım, demek Allah bize verip biz bilmirik! Sen neyin nesisen?

Diyi:

- Valla, hal, mesele işte bele. Bi tavuñ... Anam bele çaputdara sardi meni godı. Cenab-ı Allah terfinden bi civciv oldi. Hemen de böyidim, oldim tavuñ. Cenab-ı Allah meni edip bi gız. Geldim, size nasip oldum.

Seviniler, keyfleniler...

Diyiler:

- Allah'a çok şükür ki, beledir!

Yiler, içiler muratlarına geçiler.

Rukiye Çalışkan

EK.65.ÇİFÇİNEN AĞA

Bi adamın bi ğarisi, bi de özi varmış. Ğarisi evinde, hizmetlerini göriler özlerine. Gidiler çüte. Barambar gidiler, barambar geliler. Bi gün ğari getmiyi daha, adam gidi çüte. Aħşam oli, adam geli ğapiye arabasınan, ökizinen. Arvat çıĥi ğarşına. Ökizlerini açıyi, yemlerini veriyi. Özinin yemegini hazırli, ğocasının yemegini hazırlıyii, suyini hazırlıyii, gelip ğocasına yemek veriyii, yataĝını seriyii, bunin üstünü örtiyi, diyi:

- Yat, yorulupsan.

Anama diyim. Arvat bele ğocasının hizmetinde buluni. Ğocasi da sevündürügünnen sabahnan ğaĥi, çüte tarlaya gidi. Tarlanın hem öbir başında oyniyii hem geli bu başında oyniyi. Köyden bi Apti Ağa yeni, geli. Bele duri, çifçinin halına baĥiyi.

- Ecaba bunin vaziyeti, bunin hali nedir ki, bu bele hem çitün o başında oyniyi hem bu başında oyniyi?

Yanaşı çifçinin yanına, diyi:

- Arĥadaş gel, ehvalın de ğoreĥ? Senin ehvalın nedir? Sen hem gidisen tarlanın öbir başında oyniyisan, hem gelisen bu başında oyniyisan. Senin ehvalın nedir?

Diyi:

- Vala, benim ehvalım, men ğarimin serfirazıyam.

- Nece?

Diyi:

- Vala, men aħşam giderim eve, çıĥar ğarşıma. Menim heyvannarımı ğatar, otini verir, suyini verir; gelir benim yemegimi verir. Şimdi benim suyım hazırdır, gidecem banyo yaptırır man, benim yemegimi de verir, çayımı de verir, biraĥır yataĝa, üstümü örter. Sabahnan ğaĥar, gine heyvannarımı çıĥardır, goşar, çitümi atar arabaya, meni yolçi eder. Men hanimin serfirazıyam.

Diyi:

- Ğardaş, ge mennen sen bi ğavle edeĥ. Menim üş tene arvadım var, verim san; o bi teneyi ver man.

Diyi:

- Olsun. Men gidim aḥşam hanima diyim, yarın sabaha san habar veriyim.

Aḥşam oli, çifçi geli eve. Arvat gine hizmetini göri, geli otiri.

Diyi:

- Arvat, haal, mesele bele. Bi ağa geldi benim yanima, Apti. Bele meni gördi. Men senin serfirazinam. O başta oyniyiram, bu başta oyniyiram. Geldi man dedi: “Sen niye bele...” Men demişem, benim ehvalim bele, men ğarimin serfiraziyam. Dedi: “Madem ğarinin serfirazisan benim üş tene ğarım var, gel üçini verim san, sen o bi teneyi ver man.” Ğari ne diyisen?

Diyi:

- Büleceḥ senindir. Ne dersen et, men senin ğarşan geçmem. Meni ver, o üş teneyi al, gel.

Sabah olii. Bu herif ğaḥi, gidi. Baḥi, ağa geldi.

Diyi:

- Nedir?

Diyi:

- Valla, ğari ğabul etti. Sen de sabahnan ğarılarn al, ge burya; men de ğarimi getirim, men verim san, sen de ver man.

Dersi günine ğali, diyi:

- Ğari, ğaḥ gideḥ. Söz vermişem.

Ğaḥi, ğariyi ali, gidi. Gidi baḥi, ağa üş tene arvadi getirip tarlaya beḥliyi. Getiri, o da veri ğariyi ağaya, o da üş tenesini ali, geli. Geli bi çayın başına.

Diyi:

- Burda durin.

Çayın da, baḥar, coşkun zemani. Ğarinin birini arḥasına ali, geli. Çayın ortasında duri.

Diyi:

- Ge yemin et, göreḥ; senin ehvalın nedir ki, ğocan üş teneyi verdi, bi teneyi aldı?

Dedi:

- Valla, men ne senden saḥliyim ne Allah’tan. Men evden hıslaram, sataram.

Dedi:

- Sen geç.

Oni apari, birañi o yana, öbirini ali, geli, diyi:

- Gel, sen de yemin et. Bañım, göreñ ehvalın nedir? Senin göcan üş teneyi verdi, bi teneyi aldı.

Dedi:

- Valla, men ne senen sañliyim ne Allah'tan. Menim de kötü huyum var.

Diyi:

- Sen de geç.

Oni de getiri, göyi orya. Gidi öbirine. Ali arhasina, geli oturi. Çayın ortasında diyi:

- Sen de gel, yemin et! Bañım senin ehvalın nedir? Senin göcan üş teneyi verdi, bi teneyi aldı.

Diyi:

- Valla, benim ehvalım odur, göcam mennen başedemiği; benim dilim var.

Diyende arvadi ati çaya!

Diyi:

- Sen get.

Geli, o iki tene arvadi ali, geli eveee. Bunnarın birine bi oda yapı, birine bi oda yapı.

Diyi:

- Bañ, san bi tene terazi getirecem, kilonan, terazinen sat. Helal olsun, harem olmasın.

Öbirine de diyi:

- Nabal senin boynan ola! Sen de madem senin kötü huyun var, men san bi oda yaptım, iki gapi birañtım. Men eve gelende, sen adami bu yanan çıkar.

Herif bele diyi. Sabahnan gañi, gidi çütünün başına. Bu arvattar geliler, otirilar.

Diyiler:

- Madem bu adam bize eylik gösterdi, gel oturañ tobe edeñ, huyimizi terk edeñ. Oturañ evimizde.

Bunnar huylarını terk ediler. Barambar ğalılar. Bi zemannan aradan geçi. Bi zemannan sora ağa diyi:

- Men gidecem, baħım göre o çifçinin ehvali n'oldi? Üş teneyi apardi.

Adam çifçinin başında baħi, ağa gine dağdan yendi, geldi köyden. Çifçi bi gidi tarlanın o başında oyniyi, bi de ortasında oyniyi, bi de bu başında oyniyi.

Diyi:

- Valla, çifçinin ehvali daha beter artıp? Baħım, göre bu nedir? Evel iki yerde oynidi, şimdi üş yerde oyniyi...

Geli yanaşı çifçinin yanına, diyi:

- Çifçi, hal mesele göreħ, sen nettin?

Dedi:

- Allah senin evin yapa! Sen beceremiyipsen arvattarnan! Hal, mesele men bele ettim; apardım, biraħdım dedim; "Madem sen evden hıslıyisan aha san kilo, aha san terazi... Bari satısan helal sat." Öbirine de dedim; "Madem sen belesen men burdan gelende, sen burdan adami çıkart." Bele tembeħ verdim. Ğarılar otirdılar, tobe ettiler, huylarını terk ettiler. Hele öbirini de attım çaya, aħdi, getti. Onan ğutaldım! Onnen men de başa çıkamazdım. Şimdi ehvalım hoş olup. Şimdi tarlanın o başında, ortasında, bi de başında oynıram. Ehvalım budur. Ağa çıħi gidi evine. O da geli, yiler, içiler muratlarına geçiler

Rukiye Çalışkan

EK.66.DİLELEM ÇENGİ

Bi dağda, bi mağarada bi gız varmış. Sihirci bi gız. Şeherin padişahının bu gızdan habari oli. Çağırı biğaç tene genç, diyi.

- Valla bu dağda bi gız vaar, kimse onun yanına yanaşamiyiii. Kim giderse getirirse o gızıiii, men onun dünyalığını verecem. Gençler güveniler.

O diyi.

- Men gidecem!

O diyi.

- Men gidecem!

Padişah ta diyi:

- Gidin, ama birer birer gidin. Baħım, görek ehvali nedir bunun? Baħ, gızın adi da Dilelem'dir, Dilelem Çengi!. Gidersiz, iraħta durarsız, bağırsız; Dilelem Çengiii! Dilelem Çengiii! Dilelem Çengiii! diyersiz. Başığıza ne geldigini de men sizi demirem, gidin, baħın, göreħ.

Gençler gidiler. İraħta durılar, bağırlar; Dilelem Çengiii!

O diyi:

- Daaaş!

Onar diyiler:

- Dilelem Çengiii!

O diyi:

- Daaaş!

Onar diyiler:

- Dilelem Çengiii!

O diyi:

- Daaaş!

Adamlar oli daş, yuvarlani yere! Bi gün bele, beş gün bele, on gün bele... Daha köyde, şeherde adam ğalmiyi, hebbi gidileer. Gidiler, baħılar dağ daş hep olup daş! Kim gidise bağırlar, "Dilelem Çengiii! Dilelem Çengiii!" O diyi, "Daaaş!" Adamlar oli daş, yuvarlani yere.

Geliler padişaha diyiler:

- Padişahım, şeherde adam ğalmadı. Bu gız hebbi etti daş!

Bi tene ihtiyar nenenin bi oğlı varmış.

Diyi:

- Men ğaĥacam, gidim padişahın yanına. Baĥım, ğoreĥ bu ne ehvaldır? Bu milleti bele yolli orda, edi daş.

Geli diyi:

- Padişahım, gelmişem senin hüzuran. Men gidecem, o ğızı san getirem.

Diyi:

- Oĝlum, eger ğüvenebilisen sen özen, baĥ, daĝ daş hebbi olup onun yüzünden oldi daş.

Diyi:

- Men gidecem. Allah böyüĥtür! Ege oldisa, tutabüldüm tutabüldüm; tutamadım men de daş olacam.

Oĝlan mini atına, gidi. Bu yeni, atını yere baĝliyiii. Gidi mağaraya yaĥın, orda duri.

Bi kere diyi:

- Dilelem Çengiii!

Diyi:

- Daş!

Oĝlan baĥı, yariya ğatte oldi daş. Daha sesini çıĥartmiyi. Yanaşı ğapiya, ğapiyi vuri. Giri içeriye, ğızın saçlarından tuti.

Diyi:

- Demek sen bu ğatte milletin ğanına, yazıĝına giripsen! Bele heppi edipsen daĝ daş! Sen bunnari adam ettin ettin; etmedin men seni burda öldürecem.

Ġızın saçlarından tuti, diyi:

- Ġaĥ, meni apar. Gideĥ, bi ğuyi var o ğuyinin başına.

Ali ğızı, geli ğuyinin başına, diyi:

- Bu ğuyidan suyi çek. A bu süpirgeyi al elen. Bu ğuyidan çeken suyi, her bu cendeklerin her birinin başların üstüne birer satıl tök. Bu süpirgenin üstünden tök. Sen tökeceksen.

Süpirgeyi veri ğızın eline, satılı ali eline. Getiri birer tene ne ğatter adam daş olupsa onnarın üstüne ğuyidan çeki, sulari tökiiii heppi adamlar ğaĥı eyaĝa. Ali ğızı, ğızın saçlarından tuti, ğızı ati terkisine. O adamlar veri bunun

peşine geliler şehere. Padişah baî, ne baî! Bi ordi esker. Adamlar heppi geli.

Geli padişahın hüzuruna, diyi:

- Padişahım sağ olsun! Al san ğız. A men gettim, bele sırrına yetik oldum. Bunun sırrı budur; bunnar bağırdııça bu diyi: “Daş!” Bunnar olilar daş. A, buldum getirdim. Aha, ğız da san! Şeherin de yahasi ğutuldu.

Padişah buni çağırı yanına, buna mükafattandır. Buna ne verise ahır göynüni hoş edi, buni yola sali. Padişah ğızı da ali. Yiler, içiler muratlarına geçiler...

Rukiye Çalışkan

EK.67.HAYRET BABA İLE PERİ GİZİ

Bir varmiiiş, bir yoħmuş... Ülkenin birinde Hayret Baba ile bir de oğli mutlu mutlu yaşarmışler. Bi gün durileeer bir mağaranın öninde. Gulah veriler, dinliyiler garib garib sesler geliyi mağaradan. Eyle ğorhiler, eyle ğorhiler ki, tabana ğuvat ordan ğaçi gidiler.

Bunnar yol üstinde gidilerken rastgeliler bir yaşli adama. Bu yaşli adam da yüz yaşında varimiş.

Yaşli adam bunnara soriyi :

- Ne oldi size beyle? Bet benziniz atmış, ğareye ğaçisiz beyle?

Hayret Baba diyi :

- Yav, dede! Menim oğlanla oduna gididik, bi mağaranın öninden geçidik, beyle ğorhunç sesler gelidi. Eyle ğorhtuk ki, haman tabana ğuvvat verip ğaçtıħ ordan, sana rastgeldik işte beyle.

İhtiyar dedi :

- Yağ, ğorħman!

- Eman, dede! Allah mi gönderdi seni bize. Çoh ğorhtuk...

- Oglum, o mağarada diyiler ki, binlerce torba altin var imiş. Bu altını almiya giden de bi daha ordan çıhamimiş. Siz siz olun, bi daha ordan geçmiyesiz.

Hayret Baba oğlini aliyi yanina, gidiler evlerine. Gidiler gitmesine amma, faħirlık! Gözi kör olmasın faħirligin... Hayret Baba heppi ihtiyar dedenin söylediklerini düşüniyi duriyi, binlerce torba altin! Eyle ya, o mağarada binlerce torba altin onun olsa daha odun toplamah onun neyine.

Diyi:

- Ne olisa olsun men gidecem, bu altinları alacam. Men de ğurtulim, oglum da ğurtulsın.

Kendine biraz azıħ yapıyi, Hayret Baba çıħi yola. Az gidiii, uz gidiii... Hayret baba yoruliyi, buni yuħi basiyi, geliyi bi agacın altina oturiyi, yaslaniyi agaca biraz bi şeyler yiyi, derken yuħiya ğali. Hayret Baba'nın rüyasına bir peri giriye kiııı, eyle güzzel ayın on dördü kimin.

Diyi buna:

- Hayret Baba! Baħ, bilim ki men, sen o mağaraya altınları bulmiye gidisen. Ama o mağara çoħ tehlikelidir. Orada çoħ büyük ilanlar var, saħın oraya gitmiyesen!

Hayret Baba diyi:

- Men gidecem, altınları alacam; kendime çoħ büyük bir seray yapacam.

Peri ne dese buni ikna edemiye.

- Peki o zaman. Baħ, sana üş tene alma verecem. Bu almalar yolda giderken seni tehlikelere ğarşı ğoriyacaħ. Baħ, bu ğırmızı, bu yeşil, bu da sari alma. Ğırmızı almayı yiyince, yolda ğarşına bi aslan çıħacaħ, o zaman o aslan sana bi şey yapamaz; yeşil almayı yiyince mağaradaki ilanlar deliklerine geri ğaçarlar; sari almayı da yiyince altınlar olduğu yerden çıħarlar, sen de onları alır, gelirsın.

Hayret Baba uyaniye, bi de baħi yanında üş tene alma! Biri ğırmızı, biri yeşil, biri de sarri. Rüyasında gördüğü kimi. Şaşırıye ğali. Çıħı yola, bu üş almayı da yanına alıye, gidi. Perinin dedigi kimi ğarşısına bi aslan çıħıye, o anda ğırmızı almayı atıye, aslan yiye, ğači gidi.

- Bu işten de ğutaldım, diyi Hayret Baba.

Yolina devam ediyi. Geliye mağaranın içine giryi, ilanlar bir bir deliginden çıħmaya başlıye. Ele böyyük ilanlar kiiii, Hayret baba hemen çıħari yeşil almayı, ati ilanın önine. İlan başlıye yimeye. Yir yimez ilanlar sürrine sürrine ğači gidiler geri deliklerine.

- Bu işten de ğutaldım, diyi Hayret Baba.

Haman başlıye imdi sari almaları yimeye, sari almayı her ısırışında sari sari altınlar şıhıır şıhıır her taraftan dökilmeye başlıye. Sanırsan ğökten yağmır yağı, oli altınlardan bir tepe yığını kimi. Hayret Baba bu işe hayret edi ğali, tam bu sırada rüyasına giren o peri gelmiye mi! Hayret Baba'nın hayreti bi ğat daha da artıye.

Peri ğızı diyi:

- Aldin mi altınlarını?

- Aldım, diyi Hayret Baba.

- Peki, meni de alır mısın nikahına?

- Almam mı, gözel ğız! Almam mı seni!

Peri ęızı ile Hayret Baba gidiler evlerine. Hayret Baba eyle büyük bir seray yapıyı ki, dillere destan oli. Peri ęızını da ali nikahına, ęırę gün ęırę gece düğün yapiler. Onlar eriyi muradına, biz  ığalım kerevetine. Göğden  ş alma d şdiydi; biri ęırmızı, biri yeşil, biri sari.  ırmızı alma periye, yeşil alma Hayret Baba'ya, eh sari alma da man olsun. Allah sizin de muradinizi versin.

Hatice Varol

EK.68.PAPAĞAN

Evvel zamanda, Bağdat diyerler adına, hoş bir şehermiş. Padişahının da bir güzel papağını varmış; insan kimin gonişmiş bu heyvan. Padişah papağanını, her sabah, sabah namazını gıldıktan sonra birağımış, papağan gidimiş.

Şeherin en galabalık, dört yol ağzıdır. Bu dört yol ağzında bir ağaç var. Papağan geli bu ağaca goni. Bi tene yaşlı Osman amca var imiş. Yolli çoluk çocuguni işe. Eyle papağanın yanına gidende papağan gonişi.

- Osman amca! Anan! Osman amca! Anan!

Papağan açılığa söli, Osman amca inatlaşi. Yanında ister yüz kişi olsa papağan sögi. El ati daşa, papağan gacı. Ari, tari, döni... O yena, bu yena gacı geli papağanın sahibini sori, buli.

Gidi, papağanı dögi. Sahabı çıñi.

Diye:

- Buyur, Osman amca!

- Ne buyurim yav! Ya sen meni öldiren ya men seni öldürecekse!

Papağanın sahabı diye:

- Ya Osman amca! Ne menle senin arsamız var ne bi iş bilgimiz var ne mağazamız var! Sebeb ne?

- Yahu, bu papağan senin değil mi?

- He, benimdir.

- Yahu, günde benim anama küfredi!

- Temam ahşam gelende men ona tembihlerim.

Ahşam geli papağan.

Diye sahabı:

- Bağı, bi daha Osman amcaya bi daha garişsan başın keserim!

- Temam, diye papağan.

Sabahleyin papağanı gidi, birağı sahabı. Gene gidip papağan aynı ağaca goni. Osman amca birgaç kişiden gidi, ama gorişinden titiri.

Papağanın yanına gidende...

- Osman amca! Osman amca!

Osman amca başını galdiri.

Diyi:

- Annarsin ya!

Muhittin Sadık

EK.69.ĠURNAZ ADAM İLE BAĠVanci

Adamın biri getmiş İran köylerine. Çoġ susamış, aciz olmuş.

Demiş:

- Biraz üzüm alam, yiyem. Baġvanci'ye demiş ki:
- Üzümü ġaça verisen? Bana dart, ver.

O da demiş:

- Valla, bizim adetimiz sen ġantara gireceksen, dartılacaksan, ġaç kilo geldinse ondan sen yenden sonra, gine dartılacaksan. Bi kere fazlalık, noksanlık ne varsa o vaġıt parasını vereceksen.

- Olsun, dedi.

Adam getti ele daġlı yere, ġoynuni daş doldurdi, ceblerine daş doldurdi. Daşdan ibaret oldi. Sonra geldi dartıldı. Ġantara girdi, dartıldı. Geldi yüz elli kilo.

- Eyi!

Adam yazdi, ondan sonra getti meyveleri çardaġlıdır. Ġopartti, yedi, yedi, yedi, yediiiiiii... Daha ele yedi ki, patliyacaġ! Daşlari töġdi, geldi. Daşlari geldi töġdi, geldi yatti artıġ, artıġ gine girdi ġantara dartıldı, yüz kilo geldi.

- E, köpek oġlın gedesi! Aġır gelmedin gelmedin, bari yöngöl de gelmiyedin! Get Allah belanı versin! Lazım deġil senin paran.

Kasım Çiçek

EK.70.GOZMO GOLOT

Bi nene varmış, bi tene geçisi. Geçiyi saği, göyi orya. Bi tene ğurt geli, südi yiyi. Geçî bañi südini ğurt yiyip.

Nene diyi:

- Nedim, nedim?

Gidi, bi tene dehre itidi. Geçî, ğapinin arħasina.

Diyi:

- Ğurt gelesin, onun ğuyruğuni ğopardım!

Ğurt geli, südi yi, dönende vuri ğuyruğuni ğopardi.

Ğurt diyi:

- Nene! Nene! Ğuyruğumi ver, gidim, yetişim arħadaşlarım,

demesinler:

- Gozmo Golot ħarda ğalmışdı?

Nene diyi:

- Get, südümi geti.

Ğurt gidi, bi geçinin yanına.

Diyi:

- Geçî! Geçî! Man birez süt ver, südi verim neneye. Nene ğuyruğumi

geri versin. Gidim yetişim arħadaşlarım, demesinler:

- Gozmo Golot ħarda ğalmışdı?

Geçî diyi:

- Get, man ot geti.

Bu gedi, çimene diyi:

- Çimen! Çimen! Ot ver, oti verim geçiye, geçî süt versin. Südi verim

neneye; nene ğuyruğumi versin. Gidim yetişim arħadaşlarım, demesinler:

- Gozmo Golot ħarda ğalmışdı?

Çimen diyi:

- Get man su geti.

Gidi, diyi:

- Bulağ bulağ! Su ver, suyi verim çimene, çimen ot versin. Oti verim

geçiye, geçî süt versin. Südi verim neneye, nene ğuyruğumi versin. Gidim yetişim arħadaşlarım, demesinler:

- Gozmo Golot h arda  almı dı?

Bula  diyi:

- Get, man hunk geti.

Gidi,  er inin yanına.

Diyi:

-  er i!  er i! Man hunk ver, hunki verim bula a, bula  su versin.

Suyi verim çimene,  imen ot versin. Oti verim geçiye, geçi süt versin. S di verim neneye, nene  uyru umi versin. Gidim yeti im ar ada larima, demesinler:

- Gozmo Golot h arda  almı dı?

 er i diyi:

- Get, man yumurta geti.

Gidi, tavu un yanına.

Diyi:

- Tavu ! Tavu ! Yumurta ver, yumurtayi verim  er iye,  er i

hunk versin. Hunki verim bula a, bula  su versin. Suyi verim çimene,  imen ot versin. Oti verim geçiye, geçi süt versin. S di verim neneye, nene  uyru umi versin. Gidim yeti im yolda larima, demesinler:

- Gozmo Golot h arda  almı dı?

Tavu  diyi:

- Get, man yem geti.

Gidi harmancının yanına.

Diyi:

- Harmanci! Harmanci! Bu da ver. Bu dayi verim tavu a,

tavu  yumurta versin. Yumurtayi verim  er iye;  er i hunk versin. Hunki verim bula a, bula  su versin. Suyi verim çimene,  imen ot versin. Oti verim geçiye, geçi süt versin. S di verim neneye, nene  uyru umi versin. Gidim yeti im yolda larima, demesinler:

- Gozmo Golot h arda  almı dı?

Harmanci, bele bu da veri, getiri, veri tavu a; tavu  yumurta veri, yumurtayi veri  er iye;  er i hunki veri, hunki veri bula a; bula  su veri, suyi veri çimene;  imen ot veri, oti apari, veri geçiye; geçi süt veri, südi veri

neneye, nene ğuyruğuna bi ğaç tene de zil salliyi, yapıştiri ğurdun ğuyruğuna.
Ėurt ğaçi, gidi. Ėaçi, gidi, bunun arĥadařlari baĥılar.

- Geli, haman zilli geli!

Döniler, diyiler:

- Vıla sen ĥardadın?

Diyi:

- Heç sormayın! Men ele bi hoş yerededim.

Diyiler:

- Be bunlar ĥardan?

Diyi:

- Gelin, gideĥ. Size de gösterim bunnari.

Bi ğaç tene ğurttur. Ali, geli bi gölün başına. Eyazdır, ele eyazdır!

Diyi:

- Ėuyruğunizi sallayın bu göle. A, bu göl de sizin ğuyruğuniza yapışır.

Bunnar ğuyruĥlarını sallılar, göle otirilar.

Diyiler:

- Çekeĥ!

Diyi:

- Yoĥ, çeĥmeyin!

- Çekeĥ!

- Yoĥ!

- Çekeĥ!

- Yoĥ!

Bunnarın ğuyruĥlari eyyice doni.

Diyiler:

- Çekeĥ!

Diyi:

- Çeĥin!

Bunnar çeĥiler, ğuyruĥlari ğopi, ğali buzun altında. Gozmo Golot bi
eyağı var, bi de satın ali. Ėaçi, gidi. Ėarni acıp. Gidi baĥi bi geçi.

Diyi:

- Ėeçi! Men seni yiyecem!

Ėeçi diyi:

- Dur, dur! Meni yeme! Meni yesen nedersen? Dur, baḡ süri geçi.

Gidim bi aç tene getirim, barabar yiyip. Meni yesen doymazsın.

Geçi ğaçı, gidi. Ğaçı, gidi yerişi süriye gidi. Gidi, baĥi bi ğoyun.

Diyi:

- Goyun, men seni yiyecem!

Diyi:

- Meni yeme! Meni yiyip nedeceñsen? Dur, dur! Biğaç baş oyniyim, sora meni ye!

Goyun bi bele oyniyi, bi de bele oyniyi, ğaçi gidi. Ğurt gine ğali orda aac.
Gidi, dolani, dolani bañi; bi at orda ottiyi.

Diyi:

- At! Men seni yiyecem!

Diyi:

- Meni yeme! Get, arğa eyağimin altında bi kağıt var, al oñi, sora meni ye.

Gurt gidi, eğili kağıdı ala. Attır, bi çüfte vuri buna!

- Böyün mi ölüpsen, sabah mi ölüpsen?!

Ğurt düşi yere. At ğaçi, gidi. Sora oyani, ğaĥi.

Gurt diyi:

- Heyvah!

Diyi:

Baba man, baba man!

Gettin gördün bi geçi,

Ye ğalsın, ğuri ğıçıyi.

Ne edersen içi buçi?

Topliyip tecir mi olacağdın?

Baba man, baba man!

Gettin gördün bi göyun.

Ye ğalsın ğuri ğoyun,

Neylersen oyun moyun?

Oynuyip köçeñ mi olacağdın?

Baba man, baba man!
 Gettin gördün bi at!
 Ye yaninda yat.
 Nedersen kağıt mağıt?
 Ohuyup ğazi olacağdın?

Vıla, şimdi burdan bi degirmenci çıhadi,
 Menim ğuyruğumdan tutadi,
 Man o ğatte vuradi,
 Çoğini havada sayadi.

Değirmenci birden çıhî, tuti bunun ğuyruğundan buni vuri, vuri, vuri,
 vuri...

Diyi:

- Yahu Hak evinde yalan da mı söylemesem! Men yalan dedim.

Diyi:

- Sen demedin meni vur?

Diyi:

- Men yalan dedim, sen niye meni vurarsan?

Orda degirmenci oni birañi, çıhî, gidi.

Huriye Koç

EK.71.SÖZLÜK**A**

Acık etmek:	küsmek, darılmak.
Ahur:	ahır.
Ahreb:	akrep.
Ahzar:	feryat etmek, feryat.
Alagadder:	alakadar, ilgili.
Ali:	ela.
Amarat:	değerli mücevher.
Aparmak:	götürmek.
Arhayin:	kendinden emin.
Arvat:	evli bayan.
Avuşturmak:	ovuşturmak.

B

Baba man:	zıkkım (beddua).
Bag:	bağ, bahçe.
Bağarsih:	bağırsak.
Bağvanci:	bahçıvan.
Bahir:	bakar.
Bala:	yavru.
Barambar:	beraber.
Barsak:	bağırsak.
Başığan:	başına.
Başığıza:	başınıza
Bazar:	pazar.
Beg:	bey.
Bekmez:	pekmez.
Bele:	böyle.
Belengaz:	zavallı, sessiz, sakın.

Bermurat:	arzusuna kavuşma.
Berdar:	asılmış.
Bire, Biri:	ihtiyar kadın, kocakarı; kadınlara verilen özel ad.
Bişik:	kedi.
Boyunduruk:	öküzlerin koşumu sırasında boyunlarına konulan alet.
Böğün:	bugün.
Böyün:	bugün.
Bölemek:	bulamak.
Bulah:	pınar, su gözesi; bulak.
Burah:	bırak.
Bühtan:	yalan, iftira.

C

Cehiz:	çeyiz.
Cemal:	yüz, çehre, sima.
Cendek:	ceset, ölü.
Cerge:	sıra sıra, saf, dizi.
Cerhet:	yara.
Cırmak:	yırtmak.
Cırt:	tavuk, civciv; kuş pisliği.
Cilav:	at yuları, dizgin.
Cillint:	kılıç.
Cokey:	atlı; harami.

Ç

Çaput:	bez.
Çara:	çare.
Çargati:	baş örtüsü, yazmanın üzerine bağlanan bez.
Çat:	bez parçası.
Çat çut atmak:	laflamak.
Çarık:	deriden yapılan ayakkabı.

Çerçi:	seyyar satıcı.
Çilpah:	çıplak.
Çin:	omuz.
Çıhdız:	çıktınız.
Çüt:	karasaban.
Çüt:	çift.
Çüt etmek:	tarlayı sürmek.

D

Dagge, degge:	dakika.
Daldalamak:	yüzünü kapatmak; utanmak.
Darçın:	tarçın.
Davarcık:	deriden yapılmış yiyecek torbası.
De ginen:	söyle yine.
Deha:	daha.
Dehre:	büyük satır.
Dellenmek:	delirmek.
Derüsi:	ertesi.
Destebozan:	dikenli bir tür bitki.
Desti:	testi.
Dındık:	kuş gagası.
Dilbaz:	çok konuşan, geveze.
Doğdi:	doğurdu.
Don:	elbise, giysi.
Döşek:	içi yünle doldurulmuş yatak.
Düyün:	düğün.
Düz:	ova.

E

Ebet:	ebediyen.
Ege:	eğer.

Ecale:	acele.
Ecinni:	cinler.
Eciz:	aciz.
Ehval:	ahval, hal, durum.
Ele:	öyle.
Elese:	öyle ise.
Emce:	amca.
Enik:	köpek yavrusu.
Enmek:	inmek.
Ensar:	yardımcılar, koruyucular.
Ermagan:	armağan, hediye.
Ervat:	avrat, kadın.
Ervatdar:	kadınlar.
Esbap:	elbise.
Eşk:	aşk.
Eyah:	ayak.
Eyaz:	ayaz, soğuk.
Eyle:	öyle.
Eylenmek:	vakit geçirmek.

F

Fesalli:	isabetli.
Fırinde:	uçan.
Fırt:	bir yudum, bir dikişte.
Fıs:	sessiz yellenme.

G

Gabah:	kabak.
Gacele:	saksağan.
Gada:	yellenmek.
Gadem:	ayak.

Gadder, gade:	kadar.
Gahmak:	kalkmak.
Gak:	kalk
Galağan:	dikenli, geniş yapraklı bitki.
Galepe:	endam; çehre, sima.
Galhan:	kalkan.
Gandik:	çömlek.
Ganafil:	karanfil.
Gapıt:	kaput, kaba kalın kumaştan dikilmiş palto.
Garaçi:	Çingene.
Garanık:	karanlık.
Gari:	kadın.
Gavalamak:	kovalamak.
Gavle etmek:	sohbet etmek.
Gayda:	müzik.
Gaz:	kaz.
Gazi:	kadı.
Gazvanci:	kaz çobanı.
Gelbir:	kalbur.
Gelenkan:	gelir iken.
Gerengeç olmak:	kendinden geçmek, perişan olmak.
Gettim:	getirdim.
Ginan:	gine, yine.
Gıjjan:	saçı taranmamış, dağınık; kel, dazlak.
Gille:	yumru, beze.
Gırağ:	su kenarı.
Gıssalıh:	kötülük.
Godi:	koydu.
Gohu:	koku.
Golot:	bodur, kısa boylu; cüce.
Gonşi:	komşu.
Gor:	mezar.
Gotan:	yaban kazı.

Gödmek:	gütmek; koyun gütmek.
Göynüm:	gönlüm.
Gudum:	takat, derman.
Guritmek:	kurutmak.
Gurri:	kuru.
Gutartmak:	kurtarmak.
Guşag:	kuşak.
Guvat:	kuvvet.
Guyi:	kuyu.
Günü:	gündüz.
Güvey:	damat.

H

Hacil:	rezil olma, mahçup olma.
Hakket:	hakikaten.
Hakgete:	hakikaten.
Halet:	hediye vermek.
Hama:	ama.
Harabat:	harabeler, viraneler.
Harali:	nereli.
Harda:	nerede.
Hansı:	hangi.
Hardaki:	neredeki.
Hardadız:	neredeydiniz.
Hariya:	nereye.
Hasilet:	huy, mizaç.
Haşil:	çorba, yemek.
Havar:	imdat, nara, yardıma çağırma.
Havas etmek:	beğenmek.
Havureya:	oraya.
Hay lolo:	adam sende, hadi canım.
Hayhay:	pekmez, yağ karışımı yemek.

Hebbi:	hep beraber.
Hedik:	haşlanmış buğday.
Hefte:	hafta.
Hege, heger:	eğer.
Heküçe:	su oluşu.
Helal:	ışıl ışıl, pasparlak.
Helbet:	elbette.
Helet:	gelin yakınına ödül, hediye.
Hema:	ama.
Heman:	hemen.
Hemmal:	hamal
Hemi:	hem de; -de, -da eki.
Heralda:	herhalde.
Herenize:	her birinize.
Herkeş:	herkes.
Hesir:	hasır.
Heyva:	ayva.
Heyvah:	eyvah.
Hıslamak:	çalmak.
Hindi:	şimdi.
Hirhız:	hırsız.
Hiyır:	hayır, yarar, fayda.
Hop:	karasabanın başındaki demir.
Hub:	güzel.
Hunk:	kovaya benzer, içine su konulan kap.
Hurç:	heybe.
Hüsn-i rıza:	razı olmak; iyi rıza göstermek.

I

Irah:	uzak, ırak.
Isgırh:	ıslık.

i

İlan:	yılan.
İllam:	ille de.
İmdi:	şimdi.
İrah:	uzak.
İssi:	sıcak.
İşgi:	içki.
İşgil:	tuhaflık, garip durum.
İşih:	ışık.
İşta:	işte.
İt:	köpek.
İtinmek:	bilenmek.
İtmek:	yitmek, kaybolmak.

K

Kar:	sağır.
Kehlan:	küheylan.
Kendiğen:	kendine.
Kerandi:	tırpan.
Kırız:	tüysüz, sakalsız.
Kırti:	çok az.
Kimi, kimin:	gibi.
Kirrenmek:	kirlenmek
Kofi:	bir tür başlık, bindallı başlığı.
Koka:	ufak çörek.
Koluk:	barınak, bostan kulübesi.
Komalti:	küme, kümelemek; çadır.
Kor:	kör.
Kotan:	pulluk.
Köçek:	köçek.
Kölmek:	gömek.

KöyNEG:	gömlek.
Kramperten kutusu:	küçük merhem kutusu.
Kuşkana:	tencere.
Kutalmak:	kurtulmak.
Kutuk:	köpek yavrusu.
Küle:	tandır havalandırma bacası.
Küflet:	ev halkı, nüfus; hepsi.
Küllük:	çöplük.

L

Lağab:	don; bir çeşit örtü.
lahta lahta:	çeşitli yerlerinde yara izleri.
Lal:	dilsiz.
Laş:	leş, pislik.
Leb:	dudak.
Legen:	çamaşır yıkama kabı.
Lengeri:	büyük pilav kabı.
Löks:	idare lambası.

M

Mağrib:	garp, batı.
Makat:	tahta sedir.
Malik:	sahip, bir şeye sahip olma.
Man:	bana.
Mana:	bana.
Maral:	ceylan.
Maraz:	dert, hastalık.
Mazuriyat:	özürlülük.
Mehel almak:	saymak, sevmek, değer vermek.
Mehle:	mahalle.
Mehset:	maksat.

Men:	ben.
Menzemek:	benzemek.
Merdan:	mertler, yiğitler.
Meşaggat:	güçlük, zorluk.
Meşrık:	şark doğu.
Metelis:	mağara, kayalık yer.
Meyit:	ölü.
Mih:	çivi.
Mırdar:	haram, leş.
Min:	bin.
Minmek:	binmek.
Mintan:	elbise, gömlek.
Misini:	ibrik.
Misgin:	uyuşuk, tembel.
Möhre:	toprak duvar.
Mukad:	sahip olmak.
Muncuh:	boncuk.
Munın:	bunun.
Muni:	bunu.
Muriz:	üzüntü, keder.
Muteber:	inanılır, güvenilir.
Müflis:	iflas etmiş, parasız.
Müpteli:	tutkun olmak.
Müşavire:	bir iş üzerinde konuşma.
Müşkilat:	güçlükler, engeller.
Mukad olmak:	sahip çıkmak, bakmak.

N

Naçar:	çaresiz.
Nahırcı:	sığır çobanı.
Nazenin:	nazik, ince, zarif.
Nece	nice.

Nerdüvan:	merdiven.
Nevale:	azık, yiyecek.
Neve:	torun.
Nuska:	muska.

O

Oh:	ok.
Orduğan:	orduna
Otarmak:	otlatmak
Oyatmak:	uyandırmak.

Ö

Öge:	üvey.
Örgetmek:	öğretmek.
Örtme:	tandır; barınak, çadır.
Örük:	saç tutamı, bağ.
Övle:	öğle vakti.
Özi:	kendi.

P

Pahlamak:	temizlemek, paklamak.
Pala:	bir tür kılıç.
Pambuh:	pamuk.
Pehpeh:	çok kötü.
Peyin:	at dışkısı.
Pıçah:	bıçak.
Pini:	kümes.

R

Reçber: çiftçi.

Rice: rica.

S

Saggavul: ahır süpürmek için kullanılan, özel bir ağacın kalın dallarından yapılan büyük süpürge.

Sağalmak: iyileşmek.

San: sana.

Satıl: yoğurt konulan kap, bakraç.

Sepmek: serpmek.

Sereg: bir tür başlık.

Serfiraz: yükseltme, başını yukarıda tutma.

Serinlik yapmak: dinlenmek.

Sırka: küpe.

Sırtığan: sırtına.

Sini: tepsi.

Sitar: oturmak, bir yerde konaklamak.

Sora: sonra.

Su dökmek: küçük abdeste gitmek.

Surfa: sofrası.

Südügen: içinden süt çıkan, yenilmeyen bir bitki türü.

Ş

Şadlık: sevinçli olma.

Şakir: şükreden.

Şaran: mücevher.

Şele: sırtta taşınan yük.

Şemama: kokulu küçük kavun.

Şerbik: maşraba; su kabı.

Şevle: gölge; parlaklık.

Şor: tuzlu.
 Şumallamak: okşamak.

T

Tağa: daha.
 Tahıllık: arkadaşlık etmek.
 Tapi: tapu.
 Tari topasi: yemin olsun.
 Tavlı: besili semiz.
 Tebelleş: musallat olan, askıntı.
 Teberik: kutsal, mübarek.
 Tebi: tabii
 Teg: tek.
 Teh: tek.
 Tehir: geciktirme.
 Temenna: el başa götürülerek verilen selam.
 Temkinat: nasihat, öğüt.
 Terisi: ertesi.
 Terpenmek: hareket etmek, kımıldamak.
 Teşi: iplik iği.
 Tevil: çeşit çeşit.
 Tez: çabuk, acele.
 Teze: taze; henüz
 Tezek: yakıt maksadıyla kurutulmuş hayvan dışkısı.
 Tezze: taze.
 Tevşi: yemek kabı.
 Tihdirmek: diktirmek.
 Tikat: dikkat.
 Tohdoli: doyasıya, tıka basa.
 Tohinmak: dokunmak.
 Toh yuhu: uykusunu almış.
 Torpah: toprak.

Tovba:	tövbe.
Toy:	düğün.
Töğmek:	dökmek.
Tüpi:	tipi.
Tüken:	dükkan.
Tüveng:	tüfek.

U

Uca:	yüce.
Ur:	vur.
Uşah:	erkek çocuk.
Utmak:	yutmak.

Ü

Ürek:	yürek.
Üskek:	yüksek.
Üş:	üç.
Üz:	yüz.
Üzah:	uzak.
Üzih:	yüzük.

V

Vahit:	vakit.
Velhesli:	velhasıl.

Y

Yad:	yabancı.
Yaldatmak:	aldatmak.
Yanağan:	yanına.

Yarma:	bulgur.
Yav:	yahu.
Yena:	yanına.
Yenmek:	inmek.
Yerişmek:	yetişmek, bulmak.
Yesir:	esir.
Yetik olmak:	ortak olmak.
Yılhı:	yılık, at sürüsü.
Yimeh:	yemek.
Yilinmez:	yenmez.
Yohari:	yukarı.
Yonmak:	yolmak.
Yuhı:	uyku.
Yümsek:	yüksek.
Yüskek:	yüksek.
Yüngül:	çok hafif.

Z

Zar:	ağlayan, inleyen.
Zembil:	sepet.
Zemi:	tarla.
Zerketmek:	boca etmek, boşaltmak.
Zibil:	perişanlık.
Zinnet:	ziynet.
Zol:	kağnıyı boyunduruğa bağlayan gön.
Zoppa:	sopa.

EK.72.FOTOĞRAFLAR

Soldan sağa: Ummani Baba, Muhittin Sadık

Soldan sağa: İzzet evik, Murat Kasımoğlu, Ummani Baba

Kasım Çiçek

Soldan sağa: Kasım Çiçek, Sıddık Kasımoğlu

Soldan sağa: İzzet iek, Murat Kasımoğlu, Kasım iek

Soldan sağa: Muhittin Sadık, Sıddık Kasımoğlu

Soldan sağa: Muhittin Sadık, Sıddık Kasımoğlu

Muhittin Sadık

Muhittin Sadık

Mehmet Bülül

Mehmet Bülül'ün annesi, Periler Padişahı masalının anlatıcısı

Soldan sağı: Handan Aydın, Fevkiye Sancak

Fevkiye Sancak

Soldan sağa: Handan Aydın, Fevkiye Sancak

Rukiye Çalışkan

Huriye Koç

Huriye Koç

Huriye Koç

Faik Koç

Faik Koç

Faik Koç

Rukiye Çalışkan

ÖZ

AYDIN Handan. Van Yöresine Ait Türk Halk Masalları. Doktora Tezi. Ankara. 2010.

Bu çalışmanın amacı Van yöresine ait halk masallarına ilişkin olarak araştırma yapmaktır. Yörede çok zengin bir halk kültürü geleneği mevcuttur. Şu ana kadar konu ile ilgili yapılmış çalışmalar mevcut olmakla beraber bunlar masallar ile ilgili çalışmalar genellemeci bir nitelik göstermektedir. Bu çalışma boylamsal bir çalışmadır ve konuya derinlemesine bir yaklaşım ortaya koymaktadır. İki yıl süresince bölgede belirli aralıklarla çalışmalar yapılmıştır. Bu süre içerisinde masal anlatıcılar ve yaşayanlar ile görüşmeler yapılmıştır; yörenin temel halk kültür yapısı anlaşılmaya çalışılmıştır. Araştırma süreci içerisinde karşımıza çıkan en önemli organizasyonel yapı divanhanelerdir. Bu yapıların masal anlatım ve yayılım süreci üzerinde önemli bir rolünün olduğu görülmektedir. Divanhane yörenin en temel organizasyonel yapılarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yapılar yöreyi diğer bölgelerden ayırmaktadır. Bu yapılar toplumun üzerinde büyük etkisi ve fonksiyonu olduğu görülmektedir. Masal geleneğinin divanhanelerden yoğun bir şekilde etkilendiği görülmüştür. Bundan dolayı da güçlü bir masal geleneğini oluşturmuştur. Özellikle masal anlatıcılarının çok yaratıcı ve etkili bir masal anlatım tarzının olduğu görülmüştür. Halk masalları yapıları yöreye ait birçok unsuru içermektedir. Çalışmada masalların temel yapılarının nasıl geliştiği ve Türk kültürüne ilişkin ne tür motifler içerdiği ortaya konmuştur. Masallarda Türk kültürüne ilişkin yaşam tarzları, algılamalar, alışkanlıklar, tutum ve düşünce biçimlerine yönelik bulgulara vurguların olduğu yapılan araştırma sonucunda görülmüştür.

Anahtar Sözcükler:

1. Van
2. Halk masalları
3. Divanhane
4. Boylamsal çalışma
5. Masal yapıları

ABSTRACT

AYDIN Handan. Turkish Folktales of the Van Province. Doctorate Thesis. Ankara. 2010.

Aim of this study to make a research about folktales of the Van province. There are very rich cultural traditions of the province. So far there are some researches about the topic but they are focused just general area of folktales. This study is longitudinal research and focus very deeply to the topic. We have spent some time during two year in the region. We met storytellers and inhabitants during this time and try to understand pattern of folk culture. One of important organizational form of Divanhane is found that during of our study has very important role to develop and disseminate tales tradition in the area. Divanhane is one of the unique organizational forms that differentiate the province from other regions. It has great impact and functions over the community. Folktales traditions were intensively influenced by Divanhane. Because of this there are very strong folktale traditions. Storytellers have very competitive and creative telling styles. Folktales forms consist of many important input that relate with custom of inhabitant of the region. It was found that how the storytelling tradition is shaped and how Turkish culture factors they have it. There are many factors that relate with Turkish culture emphasis people lifestyle, perception, custom, attitude and mindset in the research.

Key Words:

1. Van
2. Folk tales
3. Divanhane
4. Longitudinal study
5. Tales form